

PREFACE.

THIS is the second but one of the largest poetical works in the Gujarati language edited on critical principles. Upto last year when the small edition of Premanand's Mahamerun was published, it was the practice with editors of Gujarati Classics to transcribe any Manuscript which might fall into their hands and to correct it according to the dictates of their fancy. The result was a got-up edition, differing considerably both in matter and language from the original.

The former editor of the present work, while it was being published in monthly numbers, was also drudging along in the same rough track. It was only when the Publisher applied to the Director of Public Instruction for patronage that on the recommendation of Dr., Buhler the Educational Inspector in Gujarat he was officially instructed to engage a Gujarati Scholar to edit the work on critical principles.

The publisher rejected the parts that had been issued already and searched for fresh MSS. Fortunately he obtained amongst others an old copy, from Nandarbar, the place where Premanand had his Rajaman vritti and on that account resided for long periods when he was out of his native place Baroda. In the meantime Mr. Narmadashanker's

services for the work were secured and he, as desired, showed his plan of collating the copies to Dr. Buhler for his approval before he set to work.

BEFORE any mention is made of the plan and its execution it will not be out of place to give the following brief description of the work itself as follows.-

THERE are three Gujarati versions of Das-ama-Skandha or the tenth book of the Sanskrit Shree-mad-Bhagavata of Vyasa or as some well-informed Pandits say of one Bopadeva who lived in the twelfth century. The version which is first in point of time is still in MSS. and is by Bhalan of Patan, the second published lately at Bombay, is by Ratneshwar of Dabhoi and this Premanand's is the third. It is remarkable that these authors all lived in the Gaekwad's territory and were contemporaries or followed one another at short intervals.

NOTWITHSTANDING, the subject being the same in the original Sanskrit and its version, the contrast is striking when we see that, while the Sanskrit Pothe is worshipped ceremoniously with reverence and wrapped in rich cloth, "the Prakrit Chopdo" is looked upon merely as an interesting book giving the Krishna Chantra (the life of the hero Krishna) and is kept with care doubly bound in thick cloth and country leather on account of its costliness. The Sanskrit Dasama-Skandha is the Bible of the Gujarat Vaishnavas and the Prakrit-

would turn up, still Baroda and Nandarbar were pointed out to the publisher as the places where he was most likely to obtain the object of his wishes. He did not obtain any thing at Baroda. But an acquaintance of his at Nandarbar sent him one copy while other MSS. were secured from the Surat District. All these were handed over to the editor who had already noted down the following Rules to be observed in editing the work.

I. Of all the copies at hand, the one from the birth-town of the author or from the place he had visited or resided in should be made the basis of the edition as being the most trustworthy.

II. If the oldest should turn out to be unintelligible in most passages or corrupt, then it should be set aside. Help then should be looked for from the next oldest & next best copies.

III. A close and attentive study of the style and language of the poet should be used to correct passages, which might remain unintelligible in spite of a collation of all the MSS. copies.

IV. The principle of the "Lectio Doctior" was to be adhered to very strictly. It was settled that apparently difficult readings of the old MSS. were to be preferred in every case to the more easy corrections of the younger copies. Hence verses metrically too long or too short which might be found in all the copies should be kept, in case, they could not be reduced to the proper length by slight alterations.

V. Words used as expletives in recitation to be omitted.

On comparing and examining the eight copies summarily it was found that the oldest copy bearing, the date Samvat 1851 was mutilated throughout and it was therefore rejected. The copies written in the years 1885, 1894, 1907, 1910 & the one without date were also partly incorrect and partly defective. Still they supported in certain places either the copy of 1853 or that of 1872. The Nandarbar Balaboth copy of 1853, and the Gujarati copy of 1872, mostly agreed with each other and in the passages where they differed, it was not difficult to determine which of the two gave the proper reading. These two copies were defective in a few passages but what was left out by the one was supplied by the other. The copy of 1872 had a better orthography than all the others with the exception of that of 1853, which though written in the Deva Nagari characters was not so free from faults as might have been expected. It horribly mis-spells Sanskrit words, a few provincialisms occur and there is little uniformity in the spelling of the pure Gujarati words. Upon the whole, it was settled that the Nandarbar copy of 1853 conjointly with that of 1872 should be the principle guide and authority for the restitution of the Text.

The foregone rules and the remarks on the copies were approved by Dr. Buhler, and the editor then commenced in the following manner :-

(a) When the reading of the standard copy was corroborated by that of every other MSS, the former was only 'touched' for metrical punctuation and correction of words if essential.

(b) When the reading of the standard copy differed from that of some other or of all, the context was at first thoroughly ascertained, the sense with its sentiment of each reading was duly considered & the rhythm & rhyme were also taken into account to determine the text. This was the difficult stage of the work of editing and rendered more so by the observance of the rules previously settled. A few examples illustrating the manner of working may be subjoined.

1. The standard copy reads ' હજવે લીધા ઉચ્છરી જેમ, રજવી રાંસે સાપ ' while all the others have ' હજવે લીધા ઉચ્છરી ' જેમ મેડપ એહેસાપ ' રજવી રાંસે સાપ ' was not understood at first and the editor tried his best to reconcile the clause with the general sense of the other verse but failed. He then read રજવી રાંસે સાપ and as he knew the word વરાંસે or વીરાંસે he corrected રજ to રજુ. He thus got the meaning of the clause but the context being not clear, he hesitated to put it in the text at sacrifice of the other reading. Further more, he referred to the original Sanskrit and finding the words રજુશ્ચક્રિયા he was satisfied about the correctness of his emendation. મેડપ એહેસાપ was of course rejected as a false reading. (See page 43 line 11th)

2. The standard copy reads 'જેમ સુખ રસ કામધે,' while all the others have 'સુખ રસ કામધે,' The words રસ and રસ were puzzles. However, the context enabled the editor to conjecture in favour of અર્જ or અમ. (See page 1 line 1)

3. The standard copy has અજમદસંધ ગોપીને સેદેથો while the Gujarati one of 1872 reads અજમદસંધ ગોપીને સેદેથો and the other copies are illegible or unintelligible. In this case, the context and the letters of the first reading atwance suggested the correct reading to be અજમદસંધ ગોપીને સેદેથો. (See page 192 line 2nd.)

4. The standard copy has તેને અમે જનેતા કહીશું. એકાદશ વર્ષ પુત્ર યમ રહેશું while the Gujarati copies give the second clause નવ એકાદશ વર્ષ ગોકુળમાં રહેશું. In this case the latter was preferred to the former in which પુત્ર યમ રહેશું is a repetition of જનેતા કહેશું (See page 17 line 17th.)

5. The standard copy has ગેરીસાગને માનજ લીધે the Gujarati has પરમ દહાડાનું લગન લીધું. This latter was preferred to the other on account on the context (See page 339 line 21st.)

6. The Gujarati has 'જેથી ભાગવત ગંગા પ્રમદ યમ નેદેમાં' the Gujarati one has જેથી શ્રી ભાગવત ગંગા પ્રમદમાં જેમાં. Both the reading are too long for the scansion of the Dohi, the શ્રી is essential in the line and it can be read short also while પ્રમદ યમ is longer than પ્રમદમાં. Hence the Gujarati reading has been preferred. (See page 2nd line 1st.)

7. At page 12 line 17th, the latter part લાગે વારતો હણું પરિવાર was curtailed from લાગે પુત્ર લાવતાં વારતો હણું પરિવાર which was in all the copies. This was done not at the cost the of sense or the language.

(c) The most important of the various readings of the younger MSS. especially in those passages where the corrections of the standard copy seemed doubtful the insertion of verses left out by the standard copy, the re-arrangement of the disorganised stanzas, all these points have been given in the foot-notes

(d) As regards the part written by Sunder the MSS. copies do not differ much in their readings.

III. Whilst the proof-sheets were being corrected the MSS. were consulted again and a few more doubtful passages were set right.

IV. During the compilation of the list of errata the standard copy was compared for the fourth time and a few additional corrections were made.

From these repeated & careful collections of MSS the editor has acquired the conviction that on the whole the text of this edition is intelligible and trustworthy. There are, however a certain passages which have baffled all his efforts at emendation; for which fresh and better MSS. materials are required

The editor is unwilling to conclude without mentioning with gratitude the active interest, Dr. Bühler has taken in the preparation of this, as well as other amended Gujarati texts both in the way of valuable suggestions and also by constant stimulation to further investigation of the resources within his reach.

પ્રસ્તાવના.

ગુજરાતના સિંદુઓમાં ત્રણ ધર્મ માર્ગ વિશેષે પ્રચરત છે—શૈવ, વૈષ્ણવ, ને જૈન. આમણે વેદિયા, શાસ્ત્રને પુરાણી છે, સંદાર પ્રભુ-મહાદેવ-શંકરને સિંગરૂપ પૂજે છે, વણિયા કાશ્યપી વગેરે રિપતિવ્યવસ્થા પ્રશુ--વિષ્ણુના કૃષ્ણાવતારને ને વિશેષે બાળમુકુન્દને પ્રેમ ભક્તિથી સેવે છે અને આવકો મોક્ષપ્રભુત્વના અંશાર્યાર્થોનાં રતવન પૂજન કરે છે. બ્રાહ્મણોમાં શિવપુરાણી, વૈષ્ણવમાં શ્રીમદ્ભાગવતની અને આવકોમાં કલ્પસૂત્રમાંની કથાઓ સંભળવાનું મહાત્મ ગનાય છે.

સવંત શૈક્ષા તેરચોદમાં વૈષ્ણવ ધર્મ ગુજરાતમાં દાખલ થયો. પંદરમાંના અંતમાં નરસિંહમેહેને તે સ્વીકાર્યો ને મોલમાના આરંભમાં મડળિકરાગની મેળવેલી સભામાં સંન્યાસીઓની સામાં પોતાનો આગ્રહ પ્રસિદ્ધ કર્યો. સંવત ૧૫૩૫માં વસલાચાર્ય જન્મ્યા ને તેના પુત્ર વિઠ્ઠલનાથે સંવત ૧૬૦૦થી તે ૧૬૨૫ સગીમાં ધણીકવાર ગુજરાતમાં આવી ધણાક લોકોને કંડી બધાવી. કેટલાક જૈન પણ વૈષ્ણવ થયા. એ સમા ઉપર બ્રાહ્મણોએ વૈષ્ણવોને શ્રીમદ્ભાગવતની કથા વિશેષે સંભળાવવા માંડી.

પછી કેટલાક બ્રાહ્મણોએ મજમાન વૈષ્ણવોની ઈચ્છા ઉપરથી અને કેટલાકે મજમાન તથા લોકને પ્રસન્ન કરી પોતાને પ્રાપ્ત થવા માટે ભાગવતમાં કથા પ્રસંગોને પ્રાકૃત કવિનાવાપ્તીમાં આપ્યા ને ગાયા. ભાગવતના આર રક્ષે છે તેમાં દયગરકંઠમાં કૃષ્ણચરિત છે, ને એ ધર્મ મને સર્વ વૈષ્ણવોને અને શૂગારાદિ રક્ષને લીધે સર્વ લોકને પિય દેવાયી કેટલાક જાણે દયગરકંઠનાજ પ્રાકૃત ભાષાંતર કર્યો. સવંત શૈક્ષા મનરમાં સિદ્ધપુરપારશુના ખાસજી એણે અને અદારમાં શૈક્ષામાં મોહના રંગેપરે તથા પડોદરાના પ્રેમનદિ—(પર અંમાય સુધી ને

બાકીનું સુદર મેવાડાએ) એએએ દશમસ્કંધના ભાષાંતર ગુજરાતીમાં રચ્યાં.*

ગુજરાતિ દશમસ્કંધના પુસ્તકોના ગુણદોષનું વિવેચન કરી દેખાવી આ અથને સર્વોપરી ઠેરવેા એ કામ આ પ્રસ્તાવનાનું નથી, અને જેમ કેટલાક અથ પ્રસિદ્ધ કરનારા પોતાના અથ ખપાવવાના દેવુથી તેજ જ્ઞાતના બીજા અથોની ખોટી પણ નિદા કરે છે તેમ આ અથને છાપી પ્રગટ કરનારની ઈચ્છા નથી માટે વિશેષ કથન ન કરતા આ શો અથ છે, કોણે કર્યો છે, કવેા છે ને કોણે કવે પ્રકારે તૈયાર કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે તે અળખી જોઈતું પ્રથમ કહેવું અગત્યનું છે તેટલુંજ આ પ્રસ્તાવનામાં હું લખી જણાવુ છઉં.

આ અથ શ્રીમદ્ભાગવતનો દશમસ્કંધ ગુજરાતી કવિતા ભાષામાં છે ને તેના નેણુ અધ્યાયમાના પૃષ્ઠ પ્રેમાનંદે ને સાડત્રીસ સુદરે લખ્યા છે એ તો ઉપર કહ્યું છે. વિરોધ કહેવાનું આ છે કે પ્રેમાનંદના અથમાં સરકૃત ૪લોકે ૨લોકનું ભાષાંતર નથી પણ અધ્યાય અધ્યાયના કથા પ્રસંગોને વર્ણન વિસ્તારે પ્રકુલ કર્યા છે.--ભક્તિબોધને માટે કથા પ્રસંગ અને ભક્તિબોધ આનંદ સાથે હૃદયમાં ફરે તેને માટે લોકપ્રિય વર્ણન ફિરતાર છે. સુંદરનાં કરેલામાં માત્ર કથા સાર છે.

આ અથનો કર્તા વડોદરાનો પ્રેમાનંદ ભટ છે કે જેના રચેલા અથો-ટુંકી, મામેર, સુદામાચરિત્ર, જોખાહરણ, નળાખ્યાન વગેરે આપણાં સ્ત્રીપુરુષોમાં પ્રસિદ્ધ છે, પંદર વર્ષ અર્થા પ્રેમાનંદ, ભટ એ ઉપનામે નહીં પણ કવિ ઉપનામે મનાવા લાગ્યો છે ને ગુજરાતી કવિ જોમાં તે મોટા છે એમ સદુજણ કહે છે. એના બીજા અકકેકા અંથ કરતાં આ અથમાંના પૃષ્ઠ અધ્યાય-૧૬૫ કડવાં-૧૩૩ પૃષ્ઠ જોડેલો

*રત્નેશ્વરે ૧૭૩૯માં પુરો કાપો; પ્રેમાનંદે પૃષ્ઠ કપારે પૂરા કાપા તે હજી જણાવું નથી, પણ સુદરે ૯૦મો અધ્યાય ૧૭૯૬માં પુરો કાપો છે. એજ રત્નેશ્વર, વિપ્ર વલ્લભ તથા કોઈ લખ્મણીદાસ એએએ બારે સ્કંધ ભાગવતના કર્યા છે એમ કહેવાય છે. વલ્લભના બે સ્કંધ ૧૧-૧૨મો મે જોયા છે. ભરચના મનમોહનદાસે મરેડી ઉપરથી ગુજરાતી ગદ્યભાષામાં ભાગવતની ચૂર્ણિકા કરી અણાં વર્ષ ઉપર છપાવી પ્રસિદ્ધ કરી હતી.

અથવાગ સૌથી મોટો છે નેવુ અધ્યાય પૂરા કરવા તેને સર્જિત, નહીં તોપણ પુર્યાર્ધદશમ ઉપર ચાર ચાર અધ્યાય વધારે એટલુ પ્રે માં દે જે લખ્યુ છે તેમલુજ તેને માટે આખા દશમ કરવાનું માન આપવાને બસ છે ને તેમ લોકે આપ્યુ પણ છે

દશમસ્કંધનો વિષય 'નવ રસમય ધ્વિજરાજ' ના ચરિત્રનો તથા તેની ભક્તિનો બોધ કરવાનો છે તોતે પ્રૌઢ રસિક કવિની કલમથીજ લખાયો હોયતોજ સુદર હોય પ્રેમાનંદ, ભક્તિ બોધના ને પ્રવિન ચાતુરીના નહાના નહાના અથો લખી એ અભ્યાસથી ઉત્તમવામા દશમસ્કંધ લખવાને બહુ પ્રમરે યોગ્ય થયો હતો ને તેલો આ અથ ઉત્સાહથી જેવો જોઈએ તેવો સરળ ને રસ ભર્યો કીધો છે જોકે વર્ણનરસની તેજમા ભક્તિમેષ જાઓ સરજો દેખાશે, તોપણ ઉદેશ તથા ભાવાર્થ એ ઉપર લક્ષ રાખતા ને બ્રહ્માદિ જે જે સ્તુતિયો કરેલી છે તે તેનો યથાગિયત અર્થ સમજતાં ભક્તિમેષ મઢો દર્શાવેલો છે એમ સ્પષ્ટ જણાશે વિદ્વાને સારા કવિયે રચ્યો છે માટેજ અથ સારો છે ને લોકો વાચે છે એમ નથી પણ અથજ એવો રૂડો છે કે લોકો અથકર્તા વિષે નિરપૂહ રહો આ દશમને ઉક્તાસથી વાચે છે તથા મહોભા મળી સાબળે છે અને મ્યાબટો તે વાચવાને માટે દેહેરતે મોહોક્ષી દુઢતા રહે છે.

આ અથ વિષે પ્રેમાનંદ પોતેજ આ અથમા પ્રસંગે પ્રસંગ આ પ્રમાણે લખ્યુ છે --

"સકળ શાસ્ત્ર નિગમનુ તત્વ, સર્વ શિરોમણિ શ્રી ભાગવત તે મધ્યે સાર છે દશમસ્કંધ જોડુ હુ પ્રાપ્ત પદ્મપ કથાપ્રસંગ એકા નવ પડે આપો જર્ગ મુધે સેરડે, આપાસા બ્યાસ વાચે સરૂત, આપાસા માહાર પ્રાપ્ત આપાસા અન્યા રોક સબધ, આપામા પ્રવા આપાઈબધ બાધુ અથ જોડ સમાન, કેહશે લોખ પ્રધુ અભિમા નથી વાદ કીધો પરકાશ, આજીવા ચોતાને વિશ્વાસ બ્યાસ વાણી જાણી જધા તેહેલી પ્રાપ્ત જોડી મ્યા રામચરણકમળમન્દ, લેવા ધ્રુવે પ્રેમાનંદ "

પ્રેમાનંદ મૂળ સરૂતમાનો એકો પ્રસંગ મધી કીધો તથા ને જમા તેલો નવા પ્રસંગ દાખન કીધો છે લા તેલો સ્પષ્ટ જણાવ્યુ છે - શુઓ ૪૫મા અધ્યાયમાની આ લીગિયો --

“કુથા મર્પણુતાલ ગણાત, એ ચાનાને મન પડતી જાત.
કોઈએક પુરતકે છે નહીં એક, જાણ તે માટે ઉપલે મરેદ,
કોઈએક પુરતકે છે એ ધ્યા, તે માટે પદ્મમ કાધી ધ્યા.”

+ + + + +

“જેરી દાન આપ્યાની ધ્યા, પ્રમમ દોષણીનો નેહેવો સર્વધા,
કે પ્રથમ પ્રવિન મધુ છે એક, એ જાતા મન આજો સરેક.”

આ પ્રથમ ઉપર ભાવ દોષથી લોકોએ એ ઉપરથી બીજી,
બીજી ઉપરથી ત્રીજી એમ અને પ્રતો કરી છે તે તે વગી મતજનના
તથા હામધામના લોકે પોત પેતાની બોલીકર પમાણે અને વધારા ધકારા
સાથે કરી છે. એ રીતે પ્રતો થયેથી મુળ પ્રથમ ધણે અશુદ્ધ, કર્દા
કર્દો તરક તથા લીપરતજે તે અષ્ટ વાણી યક્ત યર્ધ મહેસો જોવામાં
આવે છે.

આ પ્રથમે શુદ્ધ કરી જપાવવાનો ટેવ્યાક જલ્લે વિચાર કર્યો
હતો પણ મોટો પ્રથમ મોટા આશ્રય વિના જપાવવો કહિયુ તેથી તે
આટલો કાળ જપાયો નહોતો જ્યેક મદિના ઉપર મુગત મોહાગર
પ્રેસવાળા લાઇ નગીનસ ડાલાઆઈગે તે મદિને મદિને અઢાનાં
જપાવા માટેના ને એમ ત્રણ અઢા હકાડેલા પણ તે અશુદ્ધ
હોવાથી સરકારે તે પ્રમને આમરો આપ્યો નહી, તોપણ ડા
ખસર સાહેબે કેળાણી ખાતાના વડા મીં પીપ સાહેબને ભતામણુ
કીધી ને તે સાહેબે ડા ખુવર સાહેબના વિચારને મળતા આવી
ઈન્ડા જણાવી કે જલ્લ પ્રતો મેડી શુદ્ધ પ્રથમ પ્રથમ જપાને તો દર
પ્રતના રૂપિયા (૭ પ્રમાણે ૩૦૦) ત્રણમે પ્રત સરકાર ખુશીથી ખરીદ
મરશે પગી ભામ નગીનસમે પ્રતો મેડાને પ્રથમ શુદ્ધ પ્રવાનું
કામ મને સોપ્યું. કેળાણી ખાતાના ડાખર ખુસર માહેબે ભાઈ
નગીનસને લખી જણાવેલું કે શુદ્ધ કરનાર ને ધોરણુનિમમ રાખ્યા રોગ
તે પ્રથમ જપાવવા એ ઉપરથી મે નકકી મેલા ધોરણુ નિમમ તથા
પ્રતો સખધી કકીકત નીચે વખ્યા પ્રમાણે ખુવર સાહેબને ખતાવ્યા -

// ૧--જુદાં જુદા ઠેકાણાની પ્રતોમા પ્રથમના સ્વદેશમાંની અથવા
ત્યાં તે રહ્યો હોય ત્યાની પ્રત ભરેમો રાખતા જોમ તેમ ને સાથી
જુદી પ્રત હોય તે વધારે ભરેસા જોમ જણવી.

સાથી જુની પ્રત છેક ન સમજાય તેની અથવા અંધકારની લખવાની રીતથી છેક જુદી પડતી હોય તો તેને અળંગીજ રાખવી.

૨—સમજી પ્રતોમાં જે ઘણી જુની ને શુદ્ધ અર્થ જેમ તેમ કરતા પણ સમજાય તેવી હોય તો તેને પણ અંચના સરખી માનવી ને તેમ પછી બીજી પ્રતો જોઈ તોલના કરી જે ઘટતો ફેરફાર કરવો હોય તે કરવો. પણ જે ફેરફાર કરવો તે બહુ વિચાર કરીને અને અંધકારની શેકીને મળતો આવે એવો હોય તેજ કરવો. એક જુની પ્રતનું મુખ્ય ધોરણ રાખ્યાથી તે કાળની—અંચ કરનારની પાસેના કાળની ભાષા સાચવી રખાશે. બીજી પ્રતોને સહાયકારી ને સાક્ષીરૂપ જાણવી.

અંધકારે આમજ લખ્યું હશે અથવા એક પાઠ ન સમજાયાથી તે ખોટો છે ને બીજો સમજાય તેવો હોય તે ખરો છે એમ નક્કી માનીને જુદી જુદી પ્રતોમાંથી જે જે પોતાને શુદ્ધ ને સાદું જણાય તે તે લેઈને શુદ્ધ કરનારાયે પાઠ રચવો નહીં; તેમ અકકેકમાંથી કકકા લેઈ નવી રચના કરવી નહીં એમ ફરેથી પણ પાઠથી કેવળ જુદો ને અર્થવાણીમાં શંકર-ભાઈ એવો પાઠ ધડાય.

એકથી વધારે પ્રતમાં તેની તેજ લીટી કવિતાના બંધારણ પ્રમાણે ન હોય પણ અતિદુર્લભ અથવા અતિલાંબી હોય ને તે થોડોક ફેરફાર કરવાથી પણ સમજે તેવી ન હોય તો તે તેમની તેમજ રાખવી.—કેમકે ફેરફાર કરતાં પણ ભાષા બગડે ને વખતે કોઈ બીજી પ્રતમાંથી શુદ્ધ લીટી મળી આવે.

૩—દેશીગોમાં લખામણી કવિતાની ભાષા બહુ કરીને બદલવામાં ખોશાતી સરળ ગદ્યભાષાના જેવી હોય છે. માત્ર પ્રાસ, પદ્યનામને રાગ ગીતીજ થોડીક બદલાય છે તો ને ઉપર, કવિની નિલજાયા ઉપર અને તે કાળની ભાષા ઉપર વજ્ર રાખીને વાક્યોની તોલના કરવી.

માત્ર કવિતાના માપની નપાસની પેડે મરવંત શરલધુ અક્ષર ઉપર ને તાલ ઉપર વિશેષ ધૃષ્ટિ ન રાખવી. પણ અર્થાનુવય ભાષા રૂઢિ ને જુદી જુદી દેશીઓ ગાવાનો થકો એ ઉપર અવરોધે ધૃષ્ટિ રાખવી.

૪—શુદ્ધશુદ્ધિને માટે જુનીજ રીત રખાય તેમ કરવું તોપણ જ્યાં થોડોક ફેરફાર કીધાથી શુદ્ધનું રૂપ બહુ બદલાઈ ન જવું હોય ત્યાં તે કરવો.

૫-એલવામાં અને માવામાં યેલુક બાચબી રૂપ વધારે દેખ
છે તેનું ને પ્રતોમાં હાથ તો તે કહાડી નાખડું.

વાઈ નગી દામે અને ૭ પ્રત મોકલી હતી તેમાં એ- ઓરપાડની
સતત ૧૮૫૧માં લખાયલી, એ- નદરવાની પામે રજીયાના નામનું
ગામ છે ત્યાંના ૧૮૫૩માં બાળમોઘમાં લખાયલી, એક સુરતના
ચોર્યાસી પ્રમણના એક ગામ ૧૮૮૮માં લખાયલી, એક ઉબર
મીઠ બદરની ૧૮૦૭માં લખાયલી, એક ૧૧૧૦માં લખાયલી ને એ-
હામ તથા વર્ધ ન લખવા એવી હતી એ છ પ્રત અને માગ ધરમાં
૧૮૭૨માં લખાયનો પ્રત છે ને તથા સુરત એકમ લાઈબ્રેરીમાં ૧૮૮૪
માં લખાયલી છે ને એ આઠ પ્રતોને પરસ્પર મેળવી જોતા ૧૮૫૩ની
ને ૧૮૭૨ની પ્રતો વિશેષ શુદ્ધ જણાઈ ને બીજી પ્રતોમાં જે પ્રત
થોડી ઘણી ૧૮૫૩ને મળતી ને બારીની બધી ૧૮૭૨ને મળતી
જણાઈ. ૧૮૫૩-૭૨ની પ્રતો જણે મુળ એક પ્રત ઉપરથી જે થઈ
હોયની તે પ્રમાણે ધર્મીખરી મળતી જણાઈને જુદા પડતા કેટલાક
થોડા પાઠમાં ૧૮૭૨ વાળી વિગેય શુદ્ધ તથા રમભરી વાણીવાળી
ને ઘણાક પાઠમાં ૧૮૫૩ વાળી વિગેય શુદ્ધ જણાઈ, બનેમાં કહી કહી
પાઠ ગગત છે પણ જ્યાં એકમાં નહીં ત્યાં તેની જોડ બીજીથી
પુરાતી માલમ પડી ૧૮૭૨ની ગુજરાતી પ્રતમાં શબ્દ શુદ્ધિ નથી
ને બાળમોઘ અક્ષરવાળી પ્રતમાં પણ ઘણી સારી નથી તોપણ
ગુજરાતી પ્રતમાં છે, તે કરતાં ઘણી સારી છે પણ વળી તેમાં
કહી કહી ખાનદેશી શબ્દ સ્વરૂપ છે એ સધી પ્રતો ઉપર વિચાર
બધતા ૧૮૫૩-૭૨ ની પ્રતો બરોમો રાખવા જોમ હું સમજું છઉં
સને ૧૮૫૧ની ગુ. પ્ર. જુની જોતે ગુટક ને અશુદ્ધ જણાયાથી તેને
ખસેડી ૧૮૫૩ની જુનીને હું મુખ્ય ગણુ છઉં ને પાદાદેર વિષયમાં
એમાંનો અથવા ૧૮૭૨ માનો પાઠ જે અને યોગ્ય જણાય તે રાખવો
તેમ જ્યાં બનેમાં ગતત હોય અથવા સમગ્રતય તેનું ન દોષ ત્યાં
બીજી પ્રતોમાંથી લેવું ને દીપમાં તે શબ્દ જણાવવું, એ રીતે હું અમનું
સંશોધન કરવાનું રાખુ છઉં એમ કરેથી પ્રમાનદના મુળ ત્રય ૧૧ બાર
ઓછામાં ઓછી સોમાં સિતેર વસા તો જાળવી રખાશેજ.

ઉપર લખેલું બ્યુલર સાહેબે પસંદ કીધું ને મેં કામ આરંભ્યું
પ્રથમ તો મેં ૧૮૫૩ ની પ્રતનો શુદ્ધ ઉતારો કીધો એપાઠના

ચરણો જુદાં પાડ્યાં, નસમળતા તથા અનપયા શબ્દો જેમના તેમ રાખી બીજા શબ્દો જુદા પાડ્યા, પ્રતમાં સર્વત્ર રા-ષ ને ઠામ સ્ તથા સુમાર વિનાનાં અનુસ્વાર હતાં તે દુર ક્યાં, ખાનદેશો શબ્દસ્વરૂપ બદલ્યાં (‘બાકુવાં’ નું ‘બાકુવાં,’ ‘સુક’ ‘સુખાં’ ‘ધરણા’ નું ‘ધરનાં,’ ‘કલ્યાણ’ નું ‘કલ્યાણ,’ ‘ઠેવણી’ નું ‘થમણી’ ઇત્યાદિ) અને સંસ્કૃત શબ્દનાં દાહ નસમળાય તેવાં જુના પ્રાકૃતરૂપ અને અતિભ્રષ્ટ રૂપ એને મૂળરૂપમાં આપ્યાં-‘સવ’ નું ‘સર્વ’ ‘સિધી’ નું ‘સધી,’ ‘આશ્રજ’ ‘આશ્રવ’ ‘કલ્યમયેકલ્યમ’ નું ‘કર્તુમકર્તુ,’ ‘કલ્યેમ’ નું ‘કલિમ’ ઇત્યાદિ /

/ એ ઉતારો મેં મારી પાસે રાખ્યો ને જુના ગ્રંથ વાંચી સમજી જાણતા એવા બે જણના હાથમાં બીજી પ્રતો ખાપી શબ્દાંતર ને પદાંતર એની તોલના કરી શુદ્ધ પાઠ નક્કી કર્યાં અને ચોપાદનાં ચરણો રાગના ચડકા પ્રમાણે જોયાં. જ્યાં સંધી પ્રતોનો પાઠ સરખો હતો ત્યાં તે જેમનો તેમ રાખ્યો અથવા સ્નેહસાજ વધવટ કરી સુદરના ૩૭ અધ્યાયમાં ૧૮૫૩-૭૨ની પ્રતોમાં જુજ ઠેકાણાં શિવાય સર્વત્ર એક સરખોજ પાઠ છે પણ પ્રેમાનંદના ૫૩ અધ્યાયમાં ઘણુંક ઠેકાણે શબ્દાંતર ને પદાંતર છે. એમાંથી ખરૂં ખોટું નક્કી કરવાનું અથવા પસંદ કરવાનું કામ કપરું હતું ને નિયમના બંધનમાં રહેતાં વધારે કપરું થઈ પડ્યું હતું. ૧૮૫૩ની પ્રતનો લેખ શુદ્ધતો નહોતો પણ ઘણુંક પ્રસંગે શુદ્ધ પાઠનો સુચક જણાયો છે; વળી જો કે તેમાં ૩૦ સેક લાંબી અહીં તહીં મળીને ગલત છે ને ચાર પાંચ ઠેકાણે કથન ભાગ ઉલટસુલટ છે તોપણ કડવાંના અતુકમમાં ને પુર્ણપણામાં યથારિયત દેખાયો છે; ને એમ હોવાનું કારણ તે પ્રત બાળમોષ છે. તે નથી પણ સૌથી જુની છે તે છે. શબ્દના અશુદ્ધ સ્વરૂપ ઉપરથી શુદ્ધ સ્વરૂપની અટકલો કરી પ્રાકૃત બાપાના નિયમ સાથે મેળવી તે નક્કી કર્યાં છે ને જ્યાં શબ્દનો ખુલાસો અર્થ જાણવામાં ન આવ્યો ત્યાં બીજી પ્રતોમાંનો પાઠ અથવા ૧૮૫૩ની પ્રતનો તેમનો તેમજ પાઠ રાખ્યો છે, એવાને બીજા સંસયયુક્ત પાઠ શબ્દ નીચે દીપ્તિમાં નોંધી રાખ્યા છે. મેં કેવી રીતે કામ કર્યું છે તે દાખલાઓ આપી સ્પષ્ટ કરવું નિર્ણય નથી. પણ તે વિસ્તાર આ પ્રસ્તાવનામાં શોભે નહીં. /

/ પછી બળી મુક તપાસતા પાઠ 'ધી પ્રતો સાને ગળી કટલા' મશય દર ધ્યા છે એ પ્રમાણે તપ મદિના માત દનાડો એજ નમમા મચ્યા રહી અથ નદ્ર કચે છે દગ મને નલાક શસ્ત્રે માટે રાક છેજ પણ ત દાલ માટે તેમ મ્ચાન નાધા ને કામ નથી ૧૮૫૩ની જુની તતવી પાન ૧૧ પ્રત મગે તો આ અથ દગ વધારે શુદ્ધ આમ પણ નથી ૧૧ મળી મુક ૧૧, ને તેવી ઈ નથી મગી તપ નદ્રો અ નદ્ર ગતા અથ નમાનદના કાય થી લખાયલા નયની 'સીજ તત ૧મ માનકુ એ ૧૦ પાનની

આગળથી ૩૫૫૫ા પાપેલા એવા ધનકોનાં તરૂંની પ્રતોને માટે ધળી ઉતાવળો માગ તો ચરાવી બા નગોનમન -તિના ૪૫૩થી ૫૫૫વાનું નામ ચનનાનું પડતું ત પુક મારે ૪૫૫ની તપારી બાપવા પડ્યા એ જાન્યથી અને ટાઇપ-જપા સમ્પદી કટલા નરજુને કીધે શસ્ત્ર શુદ્ધિ વિનયમા મ્ચાન મુક ગદી મર્દ ગાપાઈ છે એમાની કટલીને માટે જગાડે ગરિષા ટાકયુ છે મીજને માટે મજજન વાચનાગ તેને તવ મેલે મલાળા લેત એમ ધનકુ જકે

/ ૧૮૫૩-૭૩ની પ્રતોના ઉપર મધ્ય ગાવાર ગળી અથનું શોધન નું છે માટે એ પ્રતો ની હતી ને મળ્યાં યોડીં વધુ થના સાક તેમનું યોડીં લખાય નમુના દાખલ ના પ્રગાવાની માથે ટાકેલુ છે. અથમા જ્યા જ્યા ટીપ આપેલી છે ત્યા ત્યા 'બાં ૫૦' ને '૫૦ ૫૦' એમ લખેલુ છે તો તેને બાળમોધ ને ગુજરાતી પ્રત સમજવી

/ ૩૦ બુલરે ઈન્ડેક્સ જે આ અથની બતામણુ પ્રી ને મળાત આશ્રય આપવાનું કરવ્યુ તેમાતો તેટલો નર્દા પણ મુવર સાહેમે વિદુર્જનરે અથનું રદ સંગોધન થના સળવી જે મળત બતાવી છે તેને સાક તે સાદમનો ઉપકાર માનવો મદિત છે /

/ છેલ્લુ કહેવાનું કે આ અથનો વિષય મેજુધર્મ સમધી છે તથાપિ ધ્યાપ્રસંગમા સસારચિનતણ એવા બધાને એટલા સારા છે કે તે સધળી જાતના હિંદુઓને ને જીજ્ઞ વ્રતના લોકને પણ એક સરખી રીતે લાગુ પડે તેવા ને પ્રિય લાગે તેવી રીતના છે જુના શબ્દના રોધકને જુના અથ વાચના ઉપર પ્રીતિ રાખનારા એઓને પણ આ ગય ઉપગોળી છે ગુજરાતી હિંદુઓને તો વિશેષે કરીને મારી બલામયુ છે કે જેઓથી મની શકે તેઓએ પોતાના કંડુળના ને મિત્રમકાના આલને માટે આ રસજર્જો-પ્રમાન કવિ પ્રેમાનંદો છે તો ને મોટો અથ પોતાના પુસ્તકસંગદમા ગમત માતી રાખવો /

સુરત-આમલીરાન }
તા ૦ ૧લી આગષ્ટ ૧૮૭૨ }

નર્મદાશકર લાલશકર,

સપ્ત ૧૮૫૩ની બાળબોધ પત્ર.

॥ શ્રીમૂકોંવાચ ॥ ॥ રાંગમારૂંની ચોંપે : ॥

કરેસ્તવંનયત્ત્રાંનં : કિન્નેકરૂંણાંકમંલલોચનં ॥ હુંછાંમાય મગ્ન-
અપરાધી ॥ રાજસગુંભેકવીદ્યાવાંધી ॥ ૧ ॥ તુંછેસત્યઅસત્યંસં-
સ.૨ : દીદીપદારદ્યસર્વવીકાર : ॥ સત્વરજતમોગૂણત્રય : યેથી-
અલ્પગોઅસંખ્યાંસર્ણુ ॥ ૨ ॥ તેંત્રોગુંભેજગતસાંકલીયું ॥ વીસ્વમા-
યાકંપમાંકલિયું ॥ તુંઅક્ષેરભેદઅવીનાંસ : તેજકલાકોટીપ્રકાસ : ॥ ૩ ॥
ઉતપત્યસ્થિતીલેંનહીતાહારે : પ્રાંદ્યાંકોટીતાહારેઆધારે ॥ તુંતે
વીસ્વપીતામહસ્વામી : સર્વજીવનોઅંતરનાંમી : ॥ ૪ ॥ સ્થાવરજ-
ગમમાં રહ્યોબ્યાર્થી : પંથમાંભૂતનેંસતાઆપી ॥ તૂંતેસરજેપાલે
સંધારે : ચેકલોઅનેકરૂંપવિસ્તારે ॥ ૫ ॥ તૂંસૂક્ષ્મેમધ્યંઋત્યૂલ :
તુંતેસકલશ્રીધનૂંમૂલ ॥ તુંધટમડદેહેનોધારી ॥ સ્વરૂપઅરૂપસૂ-
ન્યાકારી ॥ ૬ ॥ ઘટઘટમધેઅગોખ્ય રહેછે : તૂંસમગ્રવપુનેવેહેછે ॥
દેવદાંનવર્માનવપસું : સઘણેપ્રદાસ્વરૂપજીવસ્થું ॥ ૭ ॥ કીડીકુંજર-
પરવતરાઇ : સમોનરાંમતુંરહ્યોસમાઈ ॥ વીરાટવાંમંનબાલમુકુંદ :
તુંસર્વામયેશ્રીગોર્વાદ ॥ ૮ ॥ સર્વશ્રીદસંગ્રહકરી : પ્રયાંગવંટપત્રે-
સ્ત્રવોછાંહરી ॥ તારાંમૂપમાંજકતસમાયે : ભૂલેમારકંડયજંહેવા-
ફંપીરાયે ॥ ૯ ॥ ચારેવેદતેતારોસ્વાસ : તુંનેનિતનીંતકેહેઅવીનાસ ॥
નાભીકમલથીપ્રાંદ્યાયાય : તેનીરમેશ્રેષ્ઠીતાહારીસતાયે ॥ ૧૦ ॥
તાહારીસતાંયેલખુંદુલેખ : તાહારીસતાયેધરાધરેસેપ : ॥ તાહારી
સતાયેશ્રેષ્ઠીધરેલોંમ : તાહારીસતાયેસૂર્જતપેબ્યોંમ ॥ ૧૧ ॥
તાહારીસતાયેપવંનગતીવાંન : તાહારીસતાયેઈદ્રશજ્ઞ્યાંન ॥
તાહારીસતાયેમેધજલવસ્તે : તાહારાંદરસંધુનેશીવતરસે ॥ ૧૨ ॥
સર્વદેવતુંદૈવતતુંયે : પાંમરપ્રાંણીસમજેતુંયે ॥ તુંનેમૂકિઅંનને-

ઉપાસે : તેહેનાં બેઉ પદારથ જાણે : ॥ ૧૩ ॥ મૂઢી સાલને કુસકાં પાંડે :
 આચરે અન્ય મારગ તું જ ને છાંડે ॥ મૂઢી ગંગજલ કુંપતું આણે : મૂઢી-
 ગજને મહીપ પલાંણે ॥ ૧૪ ॥ મૂઢી દેવદંતને ધાયે : પાલે અજ પર-
 હરી ગાયે ॥ લંપટ સોભાજે અન્યેં સ્વાંગી : તાંહારી ભકતી વીનાં લાગે
 પાંખી : ॥ ૧૫ ॥ જે વેદ મારગને મૂઢી છાંડે : અન્ય મારગ પાપડ માંડે ॥
 તું જ ને મૂઢી પૂજા વે આપ : તેને કોટિહત્યા સીર પાપ : ॥ ૧૬ ॥ અન્ય
 દેવ પૂજવા વીરનું જાણી : સઘલે વ્યાપક સારંગ પાણી ॥ સમદર સ્ત્રી
 જે જ ન થાસે : તે મન સાવાચા વઈ કુંડળ સે ॥ ૧૭ ॥ યાસે અન્ય
 મારગ નીમ મતાં : તે જ ન મરસે ભવ માં પ્રમતા ॥ જે રહ્યો મન મારગ
 દીવે સ : તો કિંવાં રયો તાપ સ વે સ ॥ ૧૮ ॥ અહંકાર કામ ક્રોધ મંછર :
 ચેતરકર રૂઢો કેવળું ધર : ॥ પ્રાણીય યોમાયા બંધાયુકિત ' નદી દીધી
 જ્યાં લગી તાહારી ભકતી ॥ ૧૯ ॥ ત્યાંહાં લગી જીવને જ મદરત્ન ન :
 જ્યાં લગી ન થી તાહારું ભજન ॥ ત્યાંહાં લગી આવાગ મન જ ન મમર્ણુ :
 જ્યાંહાં લગે ન સેવ્યાં તદ્વાંસંચર્યુ ॥ ૨૦ ॥ જે કો અન્ય દેવ ને ધાયે :
 તે વીમાને બે સ્ત્રી સ્વર્ગે જાયે ॥ ક્ષીણ પુન્ય પડે મૃત્યું લોક : ફરી ભોગ વે
 તેં હરકાસો ક ॥ ૨૧ ॥ તાહારે ચરણે જે મસ્તક નામે : તે દુની પેરે
 પદ વિપાંમે ॥ અચલ પદ વીપાંમે પ્રાણી : ચેહેવું નિશ્ચે કેહે વેદ વાંછી
 ॥ ૨૨ ॥ પ્રભુ તેં વછગો પઉ પજાવ્યાં : તક્ષો વછય ઇંદુર ભીને ધાવ્યાં ॥
 કોહો નો પુત્ર થયો કોનો ભાઈ : ગોપક પથયાં જ હુરાઈ ॥ ૨૩ ॥ ક્ષીને
 મૂલ માં વછને ગોપ : મુજ ઉપર થી ઉતારો કોપ ॥ ચેહેવું કહી પાગ્ય
 પડ્યા પ્રહારે : હરી જન આગલ મુલાટા પાયે ॥ ૨૪ ॥ સીરના કેચન
 પાઝ હલૂછે : અપને તભરી અજ રૂયે : ॥ પ્રહાર કરત્રહી બેઠો કીધો :
 હરિયે રૂપ યાં સાથે લીધો ॥ ૨૫ ॥ મસ્તક ઉપર ધરીયો હાથ : હંસીને
 ગોદ યાં ગોમુલનાંથ ॥ શ્રીકર્ણ વાય ॥ મેઘ ગંભીર્ય મુધાસંમાન :
 માધુર્ય વચન વદે ભગવાન ॥ ૨૬ ॥ દુસ્તર પ્રબળ છે માહારી માયાં :
 મોઠાં જોગે સ્વર લેવાયાં ॥ માયા સ્ત્રી વસન કાલી કનેં દમે : માયા માં લક્ષ
 મીલું ક્ષીભમે ॥ ૨૭ ॥ માહારી માયા તરે માહારો દાસ : જે તને વીપયે
 વીલામ ॥ પ્રહારું હને લાગે સજ્જકર્મ : તદ્વાંન જાણે ભકતને માહારી

॥ ૨૮ ॥ તું ઉપર કોઢે નથી ભરાયો : મેં માયા મુકી હું ને વાયો ॥ માહાં
 ભકત સાથે જો અડસો : તો પ્રહારો કથી હેટાં પડસો ॥ ૨૯ ॥ યે હે ઉદ્ધી
 વિધી ને કીધો વીદાય ॥ પ્રજાં પતી નમ્યો પ્રભુ ને પાયે ॥ પ્રહારો કગયાં
 અષ્ટ પાણી : મૂકયાં વછગો પવું દાવનં માં આણી ॥ ૩૦ ॥ ચરં મઉ પર
 ગોપજો સાડયાં : હરીયે પેહેલાં નાલં થપ માડયાં ॥ નવાં વછકિધાં
 અંતરધ્યાન : જુનાં પેંવાલ વાગયા ભગવાં ॥ ૩૧ ॥ હરિ હરી આબ્યો
 ગોપ ઇછે : પાસે થાં બલી ભદ્ર કાં ઇચે ન પ્રીછે ॥ હરણુકરી ગયાં પ્રજાં
 પતી : તે વછગો પજાં જુતા નથી ॥ ૩૨ ॥ દુવાદસ માસ નિમેસ સમાન :
 મુલગી મત્યં નૂં રહ્યું છે ગન્યાં ॥ જૂયે વાટ આવે અવીનાસ : કરતલ
 માં હે અંતનાં આસ ॥ ૩૩ ॥ અથાં જુાંની ચીરી અંગૂલ માં ભરાવી
 અદ્ભુત માયા કબ્જે ઉપજાવી ॥ તે નથી યયાં કોહ્યાં તાંડા અંન : વચે
 વહી ગયો વરસદીન ॥ ૩૪ ॥ કીધું કૌતક શ્રીવંન વાલી ॥ વાયદો પાળ્યો
 આબ્યાં વછવાલી ॥ હસી ગોપક હે છે વચં ॥ પધારે નાં થકિ જો જોજં
 ॥ ૩૫ ॥ બદ્ધી ભદ્ર ગોપ સહુ સાહે ॥ તે અંન સિધું વૈકુંઠનાંથે ॥ છે
 અંન વાસી તાંડુ કોહ્યું ॥ જોયો પ્રેમ અંન નં વળેયું ॥ ૩૬ ॥ પ્રહારો જો
 હું જમવાં જાગી ॥ ગોવાલા સરખો પાવંન થાઉ ॥ અંન પડસે જોમ
 મુઝાર ॥ તે હે ને વિણી કરી મું આહાર ॥ ૩૭ ॥ કંમલાનાં થે કૌતક કીધું ॥
 રજ માં ત્રપડવા નવદીધું ॥ પ્રહારો આંકુલ વ્યાંકુલ થાયે ॥ મંન સાહરિ
 પ્રસાદ ને માં હે જાયે ॥ ૩૮ ॥ વીરં ચીયે વીચાર્યું મંન સાથ ॥ નદી માં
 મછન લેશે જહુનાંથા ॥ મુધ આછ મંન કરતાં પડસે અંન્ય ॥ તે હે તું હું જઈ
 કંકુ જોજં ॥ ૩૯ ॥ મછરૂં પહાયે જાંણી લીધું ॥ જાંણ્યું માહાં રૂંકાર જ
 સર્વ સીધું ॥ પ્રહારો આબ્યો જાંણી જહુનાથ ॥ કાંમલે લોહ્યા અનૂઠા
 હાય ॥ ૪૦ ॥ પણ પ્રસાદ પ્રહારો પાંચે નહીં ॥ યેટીં પંજુક થાવિસ્તારી
 કંહી ॥ હરી પ્રસાદ મંહી માં જો સંત ॥ મું જો વીધઈ પાંમર જંન
 ॥ ૪૧ ॥ સધ્યાં સંમે ગોપ જહુચાયે ॥ તે પધાર્યાં ગોંડુ જા માહાંયે ॥
 ઘેર ઘેર વોલાં વ્યાં ગોવાલ ॥ સાંભલે કથા પરીક્ષે તબૂપાંલ : ॥ ૪૨ ॥
 ગોપક હે મું જુનં દમાહારાજ ॥ શ્રીકંર જો અજગર મારયોં આજ ॥
 મોહું પ્રાકં મં પ્રભુ ચે કરચૂ ॥ રમવા તે નૂં થર્મ પાથરચૂ ॥ ૪૩ ॥ ઘેર ઘેર

મહિમાંકે સવતણે ॥ કંસેનં ઇયું આજ અઘાસૂરહુણ્યે ॥ ચેહે વિમાયાં
 મોહનનીયમ્ ॥ પશુઅસૂરકોપી છયાં નહી ॥ ૪૪ ॥ પાંગડ અવસ્તાનું
 પ્રાકંભરાયે ॥ જાંણ્યું કીસોર અવસ્તામાંયે ॥ પ્રદ્વાની મેવ વરસ ઘઈ
 ગયું ॥ સંધેની વારંણુકારંણુકહયું ॥ ૪૫ ॥ ચેપ્રાંદાસ્તુર્તીજે કોસાંભલે
 ॥ ચોરકર્મનું પાતીકટલે ॥ ગંગાસ્નાનયેકસોલકવલે ॥ પ્રાંદાહત્યા
 દીકપાતીકજલે ॥ ૪૬ ॥ ચેસાંઅશીજેડીછેકયાં ॥ મેસુકવાંણીજાંણી
 જ્યાં ॥ સાંભલજેશ્રોતાંપુન્યપવિત્ર ॥ યયુંપૂરણેસત્યમુંચરીત્ર
 ॥ ૪૭ ॥ ભજેસીતાપતીરધૂવીર ॥ જેમપાંમોલવજલતીર ॥ કેહે
 પરીમાનંદશ્રીરામ ॥ જિંઘ્યાંચેરંભજેતાહારનામ ॥ ૪૮ ॥ વલણુ ॥
 રામરૂપેરેહેજેસદા ॥ સુકકેહેસાંભલરાયેરે ॥ ભટપરીમાનંદકેહે
 કથા ॥ યયોઅતુર્લસમાંઅધ્યાયરે ॥ ૪૯ ॥

સંવત ૧૮૭૨ની ગુજરાતી ખત.

॥ રાગરામત્રીગીતમાંન ॥ ચરિત્ર ॥

ગોવરધનહરીએધરે ॥ દુખપ્રીજનુંવાંમુ ॥ પ્રાકંભદેખીકસ્યુનુ ॥
 શહુઆશ્રજપાંમું ॥ ૧ ॥ શાતવરશનેળાલકેનીવારાવરશાત ॥ કર
 અંશુલીપેગીરીધરીસખોદીનશાત ॥ ૨ ॥ ગોવર ॥ દુખ ॥ જોગલ
 કાંહાંથીળાલનેઅનુભવહોએતેજાંણે ॥ ૩ ॥ ગોવર ॥ દુખ ॥ ગોપ
 શહુમલીઆવીઆ ॥ નંદજીનેપાથે ॥ મોટુભાએજછેપ્રાંજપ્રતીપુત્ર
 શ્રીઅવીનાશ ॥ ગોવર ॥ દુખ ॥ ૪ ॥ મનુરચકરીકેમમાંનીએએ
 છેઅંતરજાંમી ॥ આપણેકરમેકરીદેહમાંનુશીપાંમી ॥ ગોવા ॥ દુખ ॥
 ૫ ॥ પરીપ્રાંદાનીકમેછેજન્મનહોએકર્મપાંખે ॥ ઇશ્વરનેકર્મેનીજ
 ભગતનાં ॥ વેદભારથીવાંખે ॥ ગોવ ॥ પ્રાંદાનીશાયેળાલનીઅસીએ
 જાંણીઅપીલોકી ॥ ખટદીવશનેળાલરેપુનનાંશદયશોખી ॥ ગોવ ॥
 ૭ ॥ માશદીવશનાથજી ॥ આણેશકટનોઅંત ॥ વરશદીવશનાંશ્રો
 હરી ॥ હંણોતરૂણાવંત ॥ ગોવ ॥ ૮ ॥ દધીનુભાંડંણુભાંજીતકચે
 હોંદશરેડી ॥ શવાવરશનેસાંગલેનાજ્યાંમક્ષહોજેડી ॥ ગોવ ॥ ૯ ॥
 વજાશુરપછાડીએકોટીનાથસાથે ॥ ગગાશુરમરડીમારીઓ ॥

ચચચીરીહાચે ॥ ગોવ ॥ ૧૦ ॥ અઘદેહઉતરડીઓકીધુ'ગાહા-
 ણલ ॥ ગરધલાશુરપછાડીઓપાડયાંતાડનાંફલ ॥ ૧૧ ॥ કાલીનાંગ
 મરદનકરી ॥ કાઠોશકુટુંબ ॥ બલભડંપાશેમરાવીઓ ॥ પાપીપ્રલંબ
 ॥ ૧૨ ॥ ગોવ ॥ પંચઆપ્રાક્રંમથીઅવધીવલીઆખોપરેવતતોલો ॥
 નંદપુત્રનીજોડનોખીજોનમલેખોલો ॥ ગોવ ॥ ૧૩ ॥ માહંતલાગ્ય
 રાઅતંમતણુ ॥ પુત્રસાંમલજેહેવા ॥ કેણુશુર્કીતપરવેઆચરયાં ॥
 શ્રુતનાંશ્રુખલેવા ॥ ૧૪ ॥ ગોવર ॥ ગ ૧જનમનીવારતા ॥ જાણો
 છોનંદરાએ ॥ કેણુપુનેપુત્રપાંમીઆ ॥ અમનેશંધેહુથાએ ॥ ગોવ ॥
 નંદકેહેશહુગેપનેહુકાઠનથીલેહેતો ॥ શુકોતપોતાનુજાણવીનાં
 લાભુમીથ્યાકેહેતો ॥ ગોવ ॥ ૧૬ ॥ પ્રીજલોકનેપુનેકરીપાંમોઠાં
 પુત્ર ॥ આશીરવાદદયોશરવનેમસ્ત્રીમ'હાફરીપેધરશુત્ર ॥ ગોવા ॥ ૧૭ ॥
 ગર્ગાચાજેકહીગઆં ॥ પુત્રમાહાળવીયાશે ॥ પ્રાક્રમીયાશેઅતી
 ધંજોતેહેવાંનાંમધરશે ॥ ૧૮ ॥ ગોવ ॥ એહેનોગરગેપારલહોનંદી
 શ્રલહીએપાંમરપ્રાણી ॥ હુકાંધએલેહેતોનથીજોલાનંદજવાણી ॥
 ગોવ ॥ ૧૯ ॥ શહુગોપેપુજનનંદજવરતોજ્યજ્યકાર ॥ શ્રીકૃષ્ણને
 પગેશહુકોપડે ॥ તુછેવીસ્વાધાર ॥ ૨૦ ॥ ગોવર ॥ વલણુ ॥ આધાર
 પ્રીજપરીવારનોનમેગોપગોપીશહુપાએદે ॥ લાટપ્રેમાનંદકેહેકથા ॥
 થયોછવીશમોઆધાયેદે ॥

- ૧૧ ૬૧-કૃષ્ણનો પરિવાર, પ્રધુમન તથા અનિરૂધનાં
લગ્ન અને રૂપસૈયાનો વધ ૪૦૧
- ૧૨ ૬૨-ઝોખા ને અનિરૂધ ૪૦૪
- ૧૩ ૬૩-ખાણાચુર ને યાદવું યુદ્ધ અને ઝોખા
અનિરૂધનાં લગ્ન ૪૦૬
- ૧૪ ૬૪-નૃગરાજનો ઉદ્ધાર અને યાદવને જોધ ૪૧૩
- ૧૫ ૬૫-વૃન્દાવનમાં બળરામ તથા ગોપગોપીઓનો....
સમાગમ અને પુંડરીકનો વધ.... ૪૧૫
- ૧૬ ૬૬-પુંડરીક મિથ્યા વાસુદેવનો વધ ૪૧૮
- ૧૭ ૬૭-બળરામનો વનવિહાર અને દ્વિવિદવા નરનો વધ ૪૨૨
- ૧૮ ૬૮-સાંબનો લગ્ન પ્રસંગ ૪૨૪
- ૧૯ ૬૯-નારદ કૃષ્ણનો ગૃહસ્થાશ્રમ જોવા આવ્યા તે પ્રસંગ ૪૨૬
- ૨૦ ૭૦-કૃષ્ણનું નિત્યકર્મ અને જરાસંઘના ણંદી રાજાઓનું
તથા રાજસૂયયજ્ઞને ખાટે યુધિષ્ઠિરનું કહેણુ ૪૩૨
- ૨૧ ૭૧-ધંદ્રમર્યામાં કૃષ્ણપાંડવનો સમાગમ ૪૩૭
- ૨૨ ૭૨-રાજસૂય યજ્ઞનો ઉપક્રમ અને જરાસંઘનો વધ. ૪૪૪
- ૨૩ ૭૩-રાજાઓએ કૃષ્ણની સ્તુતિ કીધી તે ૪૫૪
- ૨૪ ૭૪-શિશુપાળનો વધ અને કૃષ્ણનું પ્રજનન ૪૫૬
- ૨૫ ૭૫-યજ્ઞની સમાપ્તિ અને દુર્યોધનનું માનભંગ.... ૪૬૪
- ૨૬ ૭૬-શાલ્વ પ્રધુમનનું સુધ્ધ ૪૬૮
- ૨૭ ૭૭-શાલ્વનો વધ ૪૭૧
- ૨૮ ૭૮-દંતવક્ર તથા વિહરનો વધ, અને બળરામનું
તીર્થોટન ૪૭૪
- ૨૯ ૭૯-ધૃત્વલતા પુત્ર બલ્લવ દંત્યનો બળરામે વધ
કર્યો તે પ્રસંગ અને તીર્થોટન ૪૭૬
- ૩૦ ૮૦-સુદામાનું દારીકા આવવું ૪૮૩
- ૩૧ ૮૧-સુદામાનું દારિક ગયું ને તેનો નૈભવ વાંચ્યો
તે પ્રસંગ ૪૮૧

અધ્યાય.

પૃષ્ઠ.

- „ ૮૨-કુરુક્ષેત્રની યાત્રામાં કુટુંબજન તથા લકતજનનો
સમાગમ.... ૪૬૭
- „ ૮૩-દ્રૌપદી અને કૃષ્ણની સ્ત્રીયોનો સમાગમ પ્રસંગ ૫૦૨
- „ ૮૪-વસુદેવે યજ્ઞ કર્યો તે પ્રસંગ.... ૫૦૬
- „ ૮૫-વસુદેવે કૃષ્ણની પ્રસંસા કરી અને કૃષ્ણે દેવદીના
- છ પુત્ર આપ્યા તે પ્રસંગ.... ૫૧૪
- „ ૮૬-મુલદ્રાનું હરણ અને કૃષ્ણનું ગિધિલાપુરીમાં
આવર્ણું ૫૨૦
- „ ૮૭-નરનારાયણે નારદને જ્ઞાન આપ્યું તે પ્રસંગ. ૫૨૬
- „ ૮૮-ભરમાસુરનું મરણ ૫૩૬
- „ ૮૯-ભૃગુએ ત્રાણ દેવની પરીક્ષા કરી અને આર્જુને
વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા ૫૪૨
- „ ૯૦-યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને બોધ અને
કૃષ્ણગાળામનું સ્વધામ જવું ૫૫૨

શ્રીમદ્ભાગવત દશમસ્કંધ.

ૐ ૐ એમાનંદ હૃત. ૐ ૐ

(રાગ કેદારો.)

શ્રીરઘુપતિને શીષ નામી, વંદું સકળગુણ સ્વામી; ।
મૃષકગામી ગુણ આપે, અવગુણ હરેરે.

૬૫.

હરે વિદ્ય કલ્યાણકર્તા, શૈલમુતામૃત સ્વામી;
શ્રીભાગવત દશમની લીલા, આરંભું શિર નામી.

અષ્ટાદશ પુરાણ વિષે છે, શિરોમણી ભાગવત;

તે મધ્યે દશમની લીલા, કેવળ તત્ત્વનું તત્ત્વ.

અભંગ નૌકા શ્રીકૃષ્ણ નામની, લવસાગરને તરવા;

કથાશ્રવણ કિધું નહીં તે આળ્યો, જનુનીજોખન હરવા.

આસક્ત થયો જે શ્રવણલક્ષિત, મન રમ્યું સધાવરમાં;

ભાગવત સાંભળે સ્નેહ સાથે તેને, અડસઠ તીરથ ઘરમાં.

છત્રપતિ રાત સહસ્ર હવા જેને, શબ્દે ઈંદ્રાસન ડાલે;

વિષ્ણુ ૧ વૈભવ બળ ન આવે, હરીલક્ષ્મીને તોલે.

રાજકુલીમાં બે હવા સચ ૨, પરિક્ષત ને લગીરથ;

જેથી શ્રીભાગવતગંગા પ્રગટયાં જેમાં ૨, કામ મોક્ષ ને અર્થ.
 રક્ષોક જોકે શ્રીભાગવતનો, રનેહરું નવ સાંભળીયો;
 શત આયુષ્ય લોગવ્યું તો કિંવા, બાણસું ગર્ભજ ગળીયો.
 માતૃપદેહ દેવને દુર્લભ, કેા પુણ્યે પ્રાપ્તિ થાય;
 જેથી પરમપદને પામે પ્રાણી તે, લગ્ન વિના એજે નાય.
 સંવાદ શુક પરિક્ષત રાજાને, કહું પ્રાકૃત પદખંધ;
 નેવું અધ્યયન નાસમણ્ણીલા, પાવનં દશમસ્કંધ.
 શૌનકને કહે સૂત મુસલિક, પરિક્ષતને શુક ભોગી;
 કોઈએક રસિયો રસ આપશે, શ્રીભાગવતનો ભોગી.
 વ્યાસાત્મજને પરિક્ષત પૂછે, કથા દશમની કેવી;
 ગોપવેશ ગોવિંદે લીધો, કોણ વિષ મુરલી સેવી.
 કાશ્યપશૃંગમાં જન્મ થયો, ગોકુળમાં ગવાયા ગીત;
 નગતૃપિતા જસોદાએ ખાંધ્યો, દેખીતું વિપરીત.
 ખટમુખવાહનપીછ ધર્યાં ને, ગળે શુંલની માળ;
 કદ્ધસુતાના શિરપર નામ્યા, વાઈ પેણુ રસાળ.
 કૌમળમુખ પાવક કેમ પીધો, લીધો ગિરિ અંશુજિયે;
 શરદ નિશાએ ગોપવધૂને, કંઠણા કીધી સામગીયે.
 બકી બક વહ અધ વિહાર્યા, વૃષભ વ્યોમને કેશી;
 કઠિણ કંસનો કંઠજ મરડયો, કરે પેર દદયા બેશી.
 શરૂત શરૂદશકામાં આપ્યો, કાળજવન પરબાળ્યો;
 લીમકસુતા ભગવાને આણી, મદ રૂપમૈયાનો દાળ્યો.
 સોળ સહસ્રસું લીલા કીધી, નારદ નાય ન કળીયો;
 પાંડવ પાસે કુટુંબ સાથે, કુદ્ધ દુર્યોધન હળીયો ૪.
 પરમલીલા પુરૂષોત્તમકેરી, સાંભળવા મુજ મંત્ર;
 કૃપા કરીને કહેા શુક ભોગી, દશમતું વરણનં.
 ધન ધન કહી શ્રી શુકલ બ્રહ્મા, નરકાંતીત નરેન્દ્ર;

૩ “ જેથી ભાગવત ગંગા પ્રગટ થયાં જેમાં ” બા. ૦ પ્ર. ૦.

૪ વ્યાખ્યા

જ્ઞાનચંદ્ર પ્રગટ્યો અંતરમાં, ચંદ્રવંશના ચંદ્ર-
ધન વદ્ધલ જેમ લોલી જનને, ચોરને અધારી નિશા; '
તેમ હરિજનને હરિકથા વહાલી, જેને આવી મહાદશા.
પિતાજીને પ્રણામ કરીને, પ્રથમ અધ્યાય વિસ્તારું;
શ્રોતા વક્તા ઉભય તણું, આવાગમન નિવારું.
સૂરજવંશી સોમવંશી, નવમામાં વખણાણા;
જદુરાજના વંશવિષે તે, જાદવજ્ઞેષ કહેવાણા.
જેણે ઉત્તરાનાં ઉદર વિષેથી, તુને બળતો રાખ્યો;
તે મહિમા સંભળાણું તુજને, જે વ્યાસજીએ ભાખ્યો.'

વલણ

ભાખ્યો મહિમા વ્યાસજીએ, લીલા શ્રીદશમતણીરે;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે કથા, લીલા દશમની લણીરે.

(કકલું રંજુ—રાગ સારંગ)

શુકજી કહે સાંભળીયે રાય, દશમસ્કંધ પ્રથમો અધ્યાય;
શ્રોતા વક્તા પૂછક જન, એ કથા ત્રણને કરે પાવન.
પ્રાણીયે પામી મનુષાદેહ, હરિકથાનું કરવો નેહ;
સ્વરૂપ કરવું ધરતું કામ, પળન શુકલું હરિનું નામ.
વેહેવાર માત્ર કરવો વેપાર, રહેવું હરિકથામાં તત્પર સાર;
મુકી નિદ્રા સેજયા ૧ ખાણું, હરિકથામાં તત્પર થાણું.
ભાગવત અમૃત શ્રવણે ચાખીયે, સંસાર કામ અમથાં નાખીયે;
અધર્મી દૈત્ય વાધ્યા એકવાર, ડાહ્યો શેષ ભૂમિ બહુ ભાર.
અધર્મે ધરા કંપિત થઈ, વસુધા સુરણી રૂપે ગઈ;
ઈદ્ર સભા મધ્યે આવી ગાય, પૃથ્વીને પૂછે સુરસાય.
કાં અવની તું આંસુ ભરે, વળતી વસુધા એમ ઓયરે;
અસુરદોષે હું ચરથરું, પ્રભભાર કઈ પેરે ધરું.
ઈદ્રરાય પાખ્યો મન શોક, પૃથ્વીને તેડી ગયો બ્રહ્મલોક;

પ્રજ્ઞા આગળ રોષ ધરા, કૃપા કરીને એજ ઝોમરચા.
 તહાં દુઃખ મેં જાણ્યું ગહી, વારં કીધું અહાં આવી મહી;
 કિરકયગર્ભે કીધી માયા, દીરઘમુ તેડી ગયાદ્રે
 શિવપ્રજ્ઞા દંદ્રાદિક દેવ, એસી નાગયણની માંડી સેવ;
 કેા બિર્ધ્યાહુ યહ માં-યુ ધ્યાન, અધોમૂળે કરે ધૂમપાન,
 કેા એકપગ અંગુષ્ઠે રહ્યા, કેા દૃઢ આસન બિર્ધ રહેતા યમા;
 કેા સહસ્રનામ ઉપનિષદ લણે, હરી પામવા હોહેલે ધણે.
 એક વરસ દેવે હેહ - દમી, આકાશવાણી પ્રજ્ઞાની હવી;
 જેમ દેવે હાથાને છાંટે ધન, તેમ દેવને વિષ્ણુ વચન:—
 “ સમગ્ર દેવ હેહ શાને દમો, કરો ઉદમ આજસ નિર્ગમો;
 મૃત્યુલોકમાં તમો પરવરો, જાદવ થઈ મથુરા અવતરો.
 વસુદેવ ગૂરક્ષેન કુમાર, તહાં અમો લેશું અવતાર;
 દેવકીમુત ધરાવીશ નામ, ઉછરશું અમો ગોકુળગામ.
 સોળકળા પૂરખુ અવતાર, શ્રીકૃષ્ણ નામ હરશે બૂભાર;
 ખીલ અવતાર જોદ્યા આવીશ, તે લીલા અંશ મુકયા લુંગદીશ.
 રામચંદ્ર મર્યાદા પુરપોત્તમ, શ્રીકૃષ્ણ અવતાર પૂરણ પ્રજ્ઞ;
 વૈકુંઠ રમના ગોકુળ આણી, રાસ રમશે સારંગપાણી.
 અમર માત્ર જાદવ અવતરો, શિવ પ્રજ્ઞા આદે દેહ ધરો;
 રામ રૂપ ધરશે તહાં શેવ, જોગમાયા લેશે કન્યાવેશ.
 અમો રામકૃષ્ણ મહોદર ભાત, અમુરવર્ગ કરશું નિપાત;”
 પછે મીન કીધું એવું કહી, પશુ દેવ દર્શન પામ્યા નહીં.
 અમરમાત્ર આનંદી કરયા, માનવ થઈ અંબની અવતરયા;
 તે ટિપ્પણ અર્થે કહ્યા કોણ કોણ, બૃહસ્પતિ અવતરયા ચુરક્રોણ.
 અશ્વત્થામા શ્રી મહાદેવ, જે ચિરંજીવી જોગી અશ્વમેવ;
 વીશ્વાવસુ ધૃતરાષ્ટ્રરાય, જે ગાંધર્વનો સ્વામી કહેવાય.
 પાંડુરાય કુબેરનું રૂપ, જમરાજ ભુવિષ્ટિરૂપ;
 વાયુ વૃકોદર ઈંદ્ર અર્જુન, અશ્વિનિકુમાર તે માંડીતન.

કણ્ઠે ભાસ્કર ચંદ્ર અભિમંત, વિધિ અકુર કામ પ્રધુમંત;
 ધૃષ્ટદ્યુમ્ન અગ્નિ અવતાર, સનક વિદુર ઓધવ ઓંકાર.
 ગોપી ત્રયા રાધા ભક્તી, હુળધર શેષ કન્યા શક્તી;
 શ્રીકૃષ્ણ વિષ્ણુ અશરણશર્ણુ, એ કહ્યાં અંશઅવતર્ણુ.
 કહ્યા અવતાર દિગ્ધણુમાં યથા, હવે આરંભ મૂળથી કથા.
 જમુનાતટ મથુરાપુર ગામ, રાજા તહાં ઉચ્ચેન નામ;
 તે ઉચ્ચેનનો દેવક બ્રાત, તે લઘુવયમાં પામ્યો નિપાત.
 દેવકને દેવકી દીકરી, તે 'ઉચ્ચેનને ઉછંગે ઉછરી;
 ઉચ્ચેનની નારી સ્વરૂપે પર્મ, તે એકવાર પામી ઋતુધર્મ.
 નાહી ઊભી અંબા પુટકી, તે કાળનેમીની દૃષ્ટે પડી;
 તેમી ઉપન્યો પાપી કંસ, તેણે પુણ્ય ધર્મમાં શ્રીધો ધ્વંસ.

વલણ.

ધ્વંસ કરે કંસ દુરભતિ તે, અચુર મારગ અનુસરેરે;
 આલે નહીં, ઉચ્ચેનનું તે, કંસ છત્ર મસ્તક ધરેરે.

(કકલું ઝળું—રાગ રામઝી)

શ્રી શુકલ બોલ્યા સાંભળ ભૂપણ, કંસાચુર ઉદયો અધર્મરૂપણ;
 પ્રભવ પ્રજા ન શકે સુખે વસીણ, કંસકાળે શકે સુખે ધરા
 આગણ.

હાળ.

આત્મી ધરા અધર્મે કંસ વસ્તે, નાના વિધ વિપરીત;
 ચાક અરાવી સૃષ્ટિ સર્વે, બ્રહ્માંડ ત્રણ ભયભીત.
 ચતુરવેદ ને ચારે આશ્રમ, પીડીયાં ઓવર્ણ;
 પ્રજા સઘળી એમ વાંચે, કહીએ ભૂપ પામે મર્ણ.
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ છત્યું, વશ વસ્તે દશ દિગ્ધાણ;

પ્રજાલક્ષણ મૃગલીનો શું, કંસ પ્રગટયો કાળ.
 જરાસંધે ભુગમ પુત્રી, કંસને પરણાવી;
 અસ્તી પ્રાપ્તિ નામ તેહનાં, પટરાણી જે કહાવી.
 નરક પુંડરીક કાળજવન, શિશુપાળ જરાસંધ;
 કંસઆદે મળી દેવ દમીયા, દૈત્યે શાંધ્યો બંધ.
 અહંકાર લોભ ને દંભ દુર્લભ્ય, ક્રોધ વિરોધ વ્યભિચાર;
 કંસરાયના રાજમાં એહેવો, ઉપદ્રવ અપાર.
 ઉગ્રમેન કહે પુત્રને, આ કન્યાની શી પેર;
 એહેન તાહરી દેવકી, પરણાવ રૂડે ઘેર.
 માત તાત પહોણી વગોવાય, એ સુતા અંતર રોયે;
 સ્વયંપ્રભુને પરણાવો, અલિલાખ એહેનો પહોંચે.
 કંસ વળતું જોલીયો, તમને ગમે ત્યાં કીલયે;
 પૂજનીક કરીને હું નમું, નથી કામ એહેવો દીલયે.
 જેને કન્યા આપીયે તેહેને, કીધો ભોધએ નમસ્કાર;
 કેા જહુકુળમાં જોળી કહાડો, છે નમ્યાનો અધિકાર.
 ખીજાં કુળને નવ નમું, વા કન્યા રહે કુંવારી;
 પિતા કહે જહુકુળ વિખે, મેં મુક્યો છે વર વિચારી.
 શૂરસેનસુત શિરોમણી, વસુદેવ એણું નામ;
 જહુકુળ મધ્યે એ ઉચો છે, સગપણ કીધાનો કામ.
 કંસ કહે એ ભુક્ત છે, વાત કરો અવશ્યમેવ;
 મંત્રિ પોતાનો મોકલી, પધરાવીયા વસુદેવ.

(વલણ)

વસુદેવને અતિ માન દીધાં, કંસાસુર જોઠા યયો રે;
 ગર્ગાગાર્યજ તેડાવીયા, સમાચાર ઉગ્રસેને કહ્યો રે.

(કંઠનું ઝથું—રાગ સામેરી)

કંસ કહે હો ઋષિજન, સાંભળ્યું સમજીતું વચન;
 ઉઘસેનતું કહું આચરીયે, અમો સગા વસુદેવને કરીયે.

૯૧

સગપણ કીજે સર્વથા, જો મન આવે વસુદેવને;
 ઉઘસેનની ઇચ્છા છે, પૂજનીક ચરણસેવને.
 ગર્જ કહે અમો મોટા કીધા, કન્યા લઉં છઉં માગી;
 ગુરુ કહે વસુદેવને તવ, ભાગ્ય દશા રાય ભગી.
પિત્રાણુ ભગિની ભૂપની, તુને દેછે કન્યાદાન;
 વસુદેવ કહે તવકૃપાથી, હું થયો ઇંદ્ર સમાન.
 લગ્ન દિવસ તવ નિશ્ચે કીધો, મૂહુર્ત ગર્ગે આપ્યું;
 વિવાહ સામગ્રી કંસે કીધી, હેત દહયે બ્યાખ્યું.
 જાન લઈ વસુદેવ આવ્યા, પ્રીતે પાણિગ્રહણ કીધું;
 આદર સાથે ઉઘસેને, વિધિયે કન્યાદાન દીધું.
 વિખ્યાત વિવાહ કંસે કીધો, ખ્યાત ક્ષિતિમાંહે થઈ;
 ભાટ ચારણ પંદી માગણુ, નિર્મુખ વાળ્યું ન કોઈ.
 મિતવાંચિછત દક્ષણા ભવ્ર પામ્યા, ભૂરસી આપી ઘણી;
 પ્રેમ પૂર્વક કંસણયે, કીધી બહુ પેહેસમણી.
 અઢારસેં રથ ચારસેં ગજ, પંદરસેં તોખાર;
 બસેં દાસી વસ્ર ધન આપી, કીધો નમસ્કાર.
 જસ થયો જહુકુળ વિષે, રાય કંસ છે દાતાર;
 લોક કહે ચંદ્રવંશમાંહે, એ કંસ પ્રગટયો સાર.
 નિરદેહથી સદે દે થયો, આંક વાળ્યો મનુહારથી;
 દૈવકન્યા એક રથે બેસાડી, કંસાસુર થયો સારથી.
 લોક સરવે વિરમે થયા, ગર્વીષ્ઠ મથુરાશણે;
 તે સારથી થઈ રથ હાંકે, ગ્રહી રાસ પસણે.
 સગા ભાઈ શા પ્રામના. પિત્રાઈ પ્રત્યે લેહેલું;

પીછેર વહોણી દેવકીનું, ટાળ્યું કંસે મેહેણું.
 દેવકી અતિ સુદિત મનમાં, માત પિતા ગયાં વીસરી;
 હું દુખાણીને આ સુખ ક્યાંથી, હરજો આંસુ પડ્યાં નીસરી.
 નિજ દીર્ઘિ શ્રવણે માંભળી, કંચની દુર્બુદ્ધિ ગર્ધ;
 એહેવે સમે ભાવી પદારથ, બ્યોમવાણી વિકટ ધર્મ—
 “શું મોહ પામ્યો ભૂપતિ, બેહેન બાણી આપણી;
 ભૂપાળ તહારો કાળ આવ્યો, દંશશે દેવકી સાપણી.
 મોહપાશ બાંધ્યો બાપડો તે, કોણ આવી છોડશે;
 કનિષ્ઠ પુત્ર બેહેનનો તે, કંઠ તહારો મોડશે.
 થજો અષ્ટ બાળક દેવકીને, કનિષ્ઠ તહારો કાળશે;”
 નિજ અંત્રિક્ષ વાણી સાંભળીને, ઉધડકયો ભૂપાળશે.
 અમક પેઠી ચિત્તમાં, વળી સર્પને છછેડીયો;
 દયા ગર્ધ નિરદે થયો, જેમ પાવક પવને પ્રેરીયો.
 એ ભગિનીને હું શું કરું, જેથકી પામું મર્ણુ;
 કન્યા નેઈ કુર દુષ્ટે થયો, નયણ તે ચોણિતવર્ણ.
 જેહેનાં ફળથી મૃત્યુ પામીયે, તે છેદીયે વૃક્ષ પ્રથમ;
 ભાણેજ ફળ ઉપજે નહીં, દેવકીને હણું પ્રથમ.
 અહંકાર કરી બેઠો થયો, પ્રલયનો જેમ વારિધી;
 દેવકી આઠી ચોટલે જેમ, પોપટી ગ્રહે પારધી.
 તેમ ઉછળી હેઠો પડ્યો, ગ્રહી દેવકી સકુમાર;
 બાણે જીભ કાળીનાગની, એહેવો ખડગ કહાડ્યો બહાર.

વલણુ.

બહાર ખડગ જપ કહાડીયો, વદનતેજ ગયું ઉડી;
 ત્રાહે ત્રાહે દેવકી કરે, વિલપે જેમ ટીટોડી.

(કકરું ૫ મું—ગગ મેવાડો)

વિનવે દેવકી હો, વીસને વલવલી;
 માનને માગે હો, સુખે તથા આંગળી

દૃઢયા ફાટે હો, નયણે જળ ભરે;
 સકુમાર કુંવરી હો, કાલું કાલું ઓચરે.
 માનુષો દેહ ધરી હો, વિપત્ત શી આવડી;
 કોણ મુકાવે હો, નહીં પિતા માવડી.
 ભાઈ તેં ઊછેરી હો, નમાઈ હું સંકડી;
 કેમ સહું રાતી હો, વીરાળની આંખડી.
 મહીએર મહારૂં હો, તું મથુરાપતિ;
 ઉગ્રસેન કાકા હો, આજ પાસે નથી.
 કહાં ભોગવશો હો, પાપનો પોટલો;
 શિર મહારૂં દ્રખે હો, તાણો મા ચોટલો.
 માળા મહારી તૂટી હો, પડે કરમુદ્રડી;
 દેખે અંગ લોકડા હો, ખસી મહારી ચુંદડી.
 ચેણી વિખરાણી હો, કાકીએ સેસ ભરી;
 ભડું યાઓ દેવનું હો, વાણી એવી ઓચરી.
 જે પરણાવે હો, તે વધ કેમ કરે,
 મીઠળ નથી છૂટયાં હો, ના ગઈ સાસરે.
 તંબોળ પરણ્યાનો હો, મુકયો નથી સાવત્રીયે;
 મા મારો છડે કોડ ભરી હો, લાગું તહારે પાવત્રીયે.
 જેહેને ઊછેરીયે હો, તેને નવ મારીયે;
 ઘણું વોળાવી હો, ઘેર પધારીયે.
 ગગનવાણી હો, કે વેરણ મુજતણી;
 સાચું રખે માનો હો, જીઓ હું દુર્લભલણી.
 એમ વલવલતી હો, રાતી ગજગામની;
 દેવકી રાતાં હો, રાઈ પ્રજા ગામની.
 રાયાં વૃદ્ધ ભેળન હો, રૂએ બાળક બાડુવાં;
 રાયા હુય હુસ્તી હો, રાયાં નગર આડુવાં.
 રાયા ગગને દેવતા હો, રાયા વસુદેવપતિ;
 પદ નિરે પડે તે ગગ નથી ગાવતી

વલણ

દયા ન આવે કંસને, કોપી મથુરાનાથરે;
તેવે ધાઇ ધાય મુકે, વસુદેવે શાસ્ત્રા હાથરે.

(કહતું હતું—રાગ પનાસરી)

શ્રી વસુદેવજી વિનતિ કરે, દીનત્વ વાણી હજવે આથરે;
ભગિની તમારી નયણે નીર ભરે, એહેનો વધ કીધે કહો
અર્થ શો સરે.

દાળ

અર્થ શો સરે જાગા રહ્યો, અજાણનો અવતાર;
એથી વિા તમોને હતું છે, શત્રુ એહેનો કુમાર.
તે સ્ત્રીહન્યનો દોષ મટાડો, વિચારી વધ કીજીયે;
બ્રહેરી પદજાતી મારનાં. લોક ઇશ્વરથી ખીલીજીયે.
જે પ્રતીત આવે માહરી તો, અલ્પ વચન ચિતમાં પડે;
પુત્ર રહ્યો તે નું તમને આપીય, મુખે વધ મુતનો કરે.
અહ જાગક જે એહના, તેથી ધાત તમને થયે;
એહજી વિચારો તમારો શત્રુ, અગને વહાલો કયમ રહ્યો.
અજા ઉહક સંજંધ જન્મ મૃત્યુ, એ જીવને દામે નથી;
ઇશ્વર આપીત સર્વ છે, ભૂલે જીવ ગહનગતિ.
જે કાગ વને કાયા વિષે કય, રહે જાણો વેગજો;
રત રૂપિરતી પંડ અંધારો, કાગ વને છે માલિ મજ્યો.
દેહ પ્રાણનું નિઆર છે ને, સંજંધ વિધિ પડેતો લખે;
એ પ્રાણી લેખ્યા અમુખના, કંઈ કરતાં ધાઉં અજર અખે.
તું હવે છડે મુને હજીયે એ. ગંદકપ વિકલપ પ્રાણના.
વધ અહર કેમ રહે જે. લખ્યા પુરુષ પુરાણના.
પર્વન કોરી પેશીયે, જેથીયે ધર અંતર જાડ.

સક્ષ રક્ષક સંગે કવચ અંગે, તોય મૃત્યુ મૂકે નહીં.
 તમો દંડાદિક દિગપાળ છતા, નિરતોનાં દુઃકલી ગડગડે;
 તે મુને આશ્ચર્ય મહોદું થયું જે, કંસ ખીછે દેવકી વઠે.
 વિચાર કંસજીપાળનો, દિસે ઉઠો સમપાતાળથી;
 જે મૃત્યુ લય જૂપત ધરે છે, કાળ છેલ્લા બાળથી.
 શ્રી યશે કન્યા ટળી, સીમંત હશે કે એક સમે;
 કહીએ પ્રસવશે કનિષ્ઠ બાળક, જે આજ લય પામો તમો.
 સત્ય વચ્ચન મહાર્ મેનજો, તમ થકી ચોરીશ કેમ;
 અપ્પ બાળ તમને આણી આપીશ, પ્રસવશે જેમ જેમ.
 વિવેક આંચો કંસને, વસુદેવની વાચા લીધી;
 કેશ મુકી પાએ લાગ્યો, જોડેનની સ્તુતી કીધી.
 આકાંશવાણી સાચી જાણી, લય પામ્યો મહારો પ્રાણી;
 દયા જાણી બાળ આણી આપજે, બાઈ પોતાને જાણી.
 દેવકી કહે વીર મહારા, ઊધરી હું તુજ વડે;
 તે પુત્રને હું શું કરું, ખીછેર જેથી ઊજડે.
 કંસ મન આનંદ પામ્યો, ઘેર વળાવ્યા દમ્પતિ;
 ઘણા દિવસ સુખ ભોગવ્યું, વસુદેવને જાહુ સંપત્તી.
 શાંત સેવક કરે કંસના, કરે દુષ્ટિરક્ષણ અત્યંત;
 દેવકીએ એક પુત્ર પ્રસવ્યો, નામ ધર્યું કીર્તિમંત.
 ગીત ગાયા તોરણ હાથા, પુત્ર પહોરાડ્યો પારણે;
 શશિવદન ૧ શું શશિ ઉદયો, દેવકી જાણે વારણે.
 કનક આભરણ કર ચરણ, કરણ કટિ કંઠ ભૂષણ ધરયાં;
 બાળનો કાળ ભૂપાળ છે તે, દેવકીજી વીસરયાં.
 વસુદેવે જાણી વધામણી તવ, આવીયા અબજા કને;
 શું મોહ પામ્યાં મુંઢરી એ, પુત્રને આપો મુજ કને.
 તે દિવસ વિસરી ગયાં જે, મરણથી હું ઉગરી;
 દેવકીને મૂર્છા થઈ, સકેત વારતા સાંભરી.

વલણ.

ભીલરી વારતા સતીને, જે સત્ય વચન આપ્યું પતિરે;
જાના કરમાં ખાજક આપે, ફરી ઘેર આવવો નથીરે.

(કડવું ૭મું—રાગ વેરાડી—ઓપાર્થ)

સુદેવ માગે આતુર થઈ, દેવકી પુત્રને આપે નહીં;
હાથે હઠ જો રાય જાણ્યો, પુત્ર સાથે આપણો અંત આણ્યો.
ચન ગયું તેહેનું સરવસ ગયું, અસાધુ નામ જગતમાં થયું;
શરથી ન બીહીજે સુંદરી, પણ કંસની બીક આપણને
ખરી.
નિરમ્યું હશે તે થાશે સહી, લાવ કુંવરને આપું જઈ;
વકી કહે સાંભળીયે નાથ, કેમ ચાલે પુત્રને આપતાં હાય.
થમ રૂપ કુંવરનું જીવો, મરવા માટે પુટડો હવો;
ઘેલીએ મુત દીધો સાંતરો, ન રહ્યો ઘેર દિવસ આંતરો.
સુદેવ કહે સાંભળીયે સતી, સહી જ્ઞાન તુજ માંહે નથી;
જણ સાંભળી દુખ દેઈ જાય, પારકી વસ્તુ કેમ આપણી થાય.
નંદલીવાર રોશે થઈ મુતમાત, એ વિના પુત્ર આપવા છે સાત;
મે મૃદુર્ત મંડાયું રાવાતાણું, આગળ દુખ વેહું છે ઘણું.
ઈ મુખન કીધું આલિંગન, પ્રાણ આપે તેમ આપ્યો તંન;
ધાર પહેલાં કંસને થયું જાણ, આકાશ વાણીનું સાદ્યું ખાણ.
સના મનમાં એહેવો વિચાર, લાગે વાર તો હણું પરિવાર.
કુંધવાઈ બેઠો ભૂપાળ, આવ્યા વસુદેવ લાવ્યા ખાળ.
સામુરનો સદેહ ટળ્યો, સાધુ બનેલી બોલે પળ્યો;
મામે આછંગે લીધો ભાણેજ, દેખી રૂપ ભૂપને આવ્યું હેત.
વસુદેવે પોતાનો પાળ્યો ધર્મ, તો હું કાં આચરું દારૂળ કર્મ;
કનિષ્ઠ પુત્ર શત્રુ સર્વથા, રંકે સસ હણવા તે વૃથા.

કોંકટ ભાગિનીનું ઘર ભાંગે, વજ્રલેપ બાળહુલ્યા લાગે,
એહેવો વિવેક અંતરમાં ધરી, વસુદેવને બાળક આપ્યો. દુર
ધનુધન રાજા લોકે કહ્યો, જયજયકાર નગરમાં થયો,
વસુદેવજી વળીયા ઘરલેણી, દેવકીને પહોંતી વધામણી.
જો કંસે ન કીધો બાળક નાશ, પણ વસુદેવને નથી વિચાર
એ રખે કહોને કહે લાગતો, નહીં લાગે પુત્ર દરી માગતો
ધર્મરૂપ થઇ જોકો કંસ, ઉગ્રસેને જાણ્યું હીપ્યો વંશ;
એ નિરદે કંસને આવી દયા, થઇ મૃગ ઉપર પારધીને મય
જેમ સર્પમુખેથી મુખે, નીસરે, તેમ બાળક ઉગરીયો ખરે
નગર લોક થયા મહું મુખી, એહેવે પધાર્યા નારદ-ઋષિ
પ્રગટયું તેજ જેમ ઉઠ્યો જાણુ, આસનથી ઊઠ્યો રાજન;
આસન આપી પૂજા કરી, વિનયસુક્ત વાણી આચરી.
સ્વામી હું આજ કીધો કૃતાર્થ, કેમ આવ્યા કહો યથાર્થ
નારદ કહે મુને ઇચ્છા થઇ, જે રાજ કંસનું નિરમ્બું જઇ,
પ્રહ્લોક સુધી તંહારી વાંસતા, નથી દેવ તુંને વિસારતા;
સણુદિ શૂર ધીર દયાવાન, ઘણુ દીકું તંહારું રાજધ્યાન.
તુજ સાથે મુને વાધ્યો નહ, જાણુ એક પ્રાણુ ને જીવવા દેહ
હું ચૌદ લોક ફરે છઉં કહે જતિ, પણ આ સભા વિના મ
કરતું નથી.

કપટયુક્ત ઋષિની વાણી, બોલ્યા કંસ સાચી જાણી;
અથ ઇતિ કહ્યું ઋષિને વૃત્તાંત, વસુદેવનો પુત્ર ન કીધો શાંત
છેલ્લા પુત્રથી મહારૂ મર્ણુ, દયા આવી મુને અંતસકર્ણુ;
આપ્યો બાળક નિરમ્બું તે યાય, મેં કેવો ધર્મ કર્યો ઋષિરાય.
સાંભળી નારદે ધૂણ્યું શિષ્ય, ઉપન્યો સદેહ પૂછે છે અધીરા;
કહો સ્વામી તમો કાં થયા વિદ્ય, હું શું ચુક્યો બોલો પ્રભુ શીઘ્ર.
મર્મ વચન ઋષિ નારદ કહે, તું કરે રાજ પણ ભેદ ન લહે;

૨ “ સર્પ મુખેથી અમૃત નીસરે ” ગુ. ૫૦.

૩ “ પાત ” ગુ. ૫૦

ઘટે તીવ્ર બુદ્ધિ મહારાજ તણી, પણ તુને શુદ્ધ નથી આપણી.
 ગગનવાણીના છે ગુપ્ત લેહ, સમજે તે નવ પામે ખેદ;
 મર્મ કહેતાં હું કરું છું પ્રમાદ, છે હલ્લા દોષ લોક અપવાદ.
 પણ પાતિકથી હું બીહીતો નથી, વા તીર્થ કરીશ હું તારીવતી;
 ચક્રાકારે આઠ પુત્ર એહેલો, જે લીજે તે છેલ્લો પેહેલો.
 જે ગણીયે તે અદ્દમો સહી, કનિષ્ઠ કારણ જોવું નહી;
 ન જાણીયે તુને મારશે કીયો, આઠ લાલેજથી સરખું બીહો.
 આ જાદવ મથુરામાં તરવર્યા, તે માનવ થઈને અમર
 અવતર્યા;

તું રખે પ્રજા મહારી જાણતો, વિશ્વાસ રખે કહોનો આણતો.
 તું પહેલાં દેવ અવતરિયા છે કંસ, ઉચ્ચસેન આદે છે દેવ અંશ;
 એવો વૈશ્વાનર સુકી ભગવાન, શ્રી નારદ પામ્યા અંતરધ્યાન.
 કંસને અટપટી થઈ ચિત્તવિખે, હું સુતો જગાડ્યો નારદજીએ;
 સેવકને આજ્ઞા રાવળી થઈ, ન શકે વસુદેવ મંદિર જઈ.
 ઉન્મત્ત સુભટ ધાયા તતખેવ, અધવચથી વાળ્યા વસુદેવ;
 તેડે છે રાય લઈ આવો બાળ, વસુદેવને પડી અંતર કાળ.
 મુકયો બાળક કેમ ફેરીયો, કંસનો કાન કોણે લાંભેરીયો;
 કાળ રૂપ કંસ બેઠો થયો, બાળક ઝડપી પાગે ગણ્યો.
 શિક્ષા ઉપર પછાડ્યો બાળ, વસુદેવ બંધન કીધો તતકાળ;
 દેવકીને સેવક લાવ્યા તેડી, લાકડે પેહેરાવી લોહની બેડી.
 દુષ્ટિરક્ષા ઉચ્ચસેનને થઈ, મથુરામાં શોષિત સરિતા વહી;
 કારાગૃહમાં નાખ્યાં નરનાર, રખેવાળ સહજ બેસાડયા બાર.
 શુકળને પૂછે પરિચિત ભૂપ, નારદજી કહાવે ધર્મ સ્વરૂપ;
 બહુજન તાર્યાં આપી ઉપદેશ, કેમ થયો નારદમાં પાપ પ્રવેશ.
 દયા ન આવી અંતર માહિ, વસુદેવના પુત્ર હણાવ્યા કાંચે;
 હરિજન વૈશ્યવ કહાવે પર્મ, કેમ કીધું નારદ એહેલું કર્મ.
 વસુદેવ પુત્ર પામ્યા જમડોક, નારદ વા કંસ એ કહોને દોષ.

વચન સાંભળી પ્રસન્ન થયા, એ ઉત્તમ આજ્ઞા આપીરે;
 પ્રજા સર્વને ખીડવા લાગ્યા, આમુરી માયા વ્યાપીરે.
 વર્ણાશ્રમ ધર્મનો ધ્વંસ કરે, વળી પતિવ્રતાને ખીડેરે;
 શુભ ધર્મ સાધુજન પાળે, અસાધુ રૂપે હીંડેરે.
 દ્વાર દેવાયાં દેવસ્થળનાં, નહીં નેવણ ધૂપ દીપરે;
 ઘંટા શંખની ખંડના ડીધી, ભાંજી મુકેડને ત્રીપરે.
 અગ્નિહોત્ર આવસુધતણા, અસુરે પૂરયા કુંડરે;
 તિલક ભૂસી માળા તોડી, ન થાય ભસ્મ ત્રિપુંડરે.
 હરિકથા વેદાધ્યયન વારયાં, રહી સમરણી ફરતિરે;
 કેા રામ શિવનું નામ ન લેશે, આણુ રાધની વરતીરે.
 રવિવારે કેા સૂર્ય ન પૂજે, દ્વિતિયાએ નહીં સોમરે;
 મંત્ર ઇંદ્ર નહીં આરાધન, રહ્યા જન્મ ને હોમરે.
 માતઃસ્નાન નહીં પાર્થિવ પૂજા, ન થાય તપ જપ વ્રતરે;
 શુભ ધર્મ કેા કરતો જાણે, ખાંધી મંગાવે તત્તરે.
 નહીં કથા નહીં શ્રવણભક્તિ, રહ્યાં ણાંધ્યાં પુસ્તકરે;
 જટા ધરી ન શકે સંન્યાસી, ધરાવે મુગટ મસ્તકરે.
 ન પૂજાય અરવલ્ય તુળસી સુરભી, નહીં શુદ્ધચરણ પ્રણામરે
 કંસ કહે વિષ્ણુને તણને, મહારૂં લો સહુ નામરે.
 સકળ ધર્મ કર્મ લોપાયાં, વસ્ત્રો હાહાકારરે;
 કંસ પૂજાવે ધનુષ ચોતાનું, વશવરતી વર્ણુ ચારરે.
 વસુદેવ દેવકી કારાગૃહમાં, તે દોહડે દહાડા નાંખેરે;
 ગર્ભ રહ્યો જાણી કંસામુર, કઠિણ સ્થાનક રાખેરે.
 ખટ ખાળકની હલ્યા લીધી, પૂરણ પાપે ભરાયોરે;
 ધર્મ ખડે ધરા કંપી, શેષ ન ભાર ધરાયોરે.
 શેષ નાગને કહે પરમેશ્વર, મથુરામાં મણિધર જન્મ્યોરે;
 જઈ વસો દેવકી ઉદરે જ્યેષ્ઠ, બંધુ અમારા થાઓરે.
 શેષ કહે સ્વામી સાંભળીયે, કેમ જાઈ જન્મ લેવારે:

વિષ્ણુ કહે રામા અવતારે તમે, સેવા કીધી સખળરે;
આણીવાર કનીષ્ઠ થઈ સેવું, થાઝી તમને આશિંકળરે.
આજ્ઞા મહારી શેષ ન લોપો, વિદાય વિષ્ણુધર કીધોરે;
કારાગૃહમાં દેવકી કૂળે, અવતાર એહિયે લીધોરે.
દીપ્તિમાન દેહ થયો દેવકીનો, કંસ યત્ન બહુ કરતો રે;
સસ માસ જવ થયા ગરલને, ભૂપ મન ભય ધરતો રે.

૫૯૫.

ધરે ભય ભાણેજનો, સાચવે બહુ ખપ કરીરે;
જગતપિતાએ તેડી જોગમાયા, એ પ્રત્યે જોડ્યા શ્રીહરીરે.

(કંઠવું ૯મું—રાગ માઝની દેશી)

જોગમાયાને કહે મોરારી, આજ વાચા પાળો તમે મારી;
વસુદેવની રાહિણીનારી, તે છે અપર માત અમારી.
વસે નાસરણું નંદ ઘર, નંદ પ્રતિપાળે બહુ પેર;
વસુદેવ નંદને છે બહુ રનેહ, માટે રાહિણી મુકયાં ગોપગ્રેહ.
રંક રાહિણી સામુ નિરખો, દેવકોનો ગર્ભ આકરયો;
તે ગર્ભ રાહિણી કૂળે મૂકો, એટલે કંસતણે ભય ચૂકો.
તે અવતરશે બળભાઈ, બીજું કાર્ય કરો એક બાઈ;
છે પવિત્ર નંદજીની નારી, પૂર્વે લકિત કીધી છે અમારી.
તેને અમે જનેતા કહેશું, એકાદશ વર્ષ ગોકુળમાં રહેશું;
તમે જન્મ લો જસોદા કૂળે, એવી આજ્ઞા આપી શ્રીમૂળે.
મથુરામાં આવ્યાં જોગમાયા, કીધી નિપટ સૂક્ષ્મ કાયા;
નિદ્રાધારણુ સાથે લાવી, આણીમાત્રને નિંદ્રા આવી.
સંકેત હરિયે કહ્યો તે કીધો, દેવકીનો ગર્ભ આકર્યો લીધો;

૧ [ખાં ૫૦ માં] “નાસડે” છે તે નાસરડું પણ હોય.
નાસરણું, નાસણું, નાસરડું, નમાણું એ મદ એક અર્થના
ચક્ર શબ્દ રૂપાંતર છે. ૧ “પુત્ર યદ્ય રહેશું” ખાં ૫૦

ન જાણે દેવકી જે મૃત હરીયો, રાહિણીની કૃષ્ણે ગર્ભ ધર્યો.
જન્મોદ્ધા ઉદરે પ્રવેશ દીધો, માયાએ જન્મ કન્યાનો લીધો;
જસોદાણને રાહિણી સતી, જેહુ અળખા થઈ ગર્ભવતી.
કારાગૃહમાં દેવકી ભગી, ફરી ફરી બદર લેવા લાગી;
ગળ્યો ગર્ભ દળ્યો સંતાપ, ન દીઠો બાળક મૃત્યુ અદાપ.
કંમે ભર્યું જે ગર્ભ ગળીયો, આસન ઉપરથી ઉછળીયો;
દીઠો પ્રતાપ મારો વિખ્યાત, મહારે નામે થયો ગર્ભપાત.
આવ્યો કારાગૃહે નૃપ ક્રોધી, ભેયું મંદિર સુધળું ચોધી;
અધમાસનું બાળ કહ્યાં પળીયું, ઉડ્યું આકાશે કે લોભે
ગળીયું.

શકે પવને બાળક ચોક્યું, કંસે હૃદય જાને અવલોક્યું;
મારાં ભળ પ્રાકમ ન રહેવાયાં, પંચ મહાભૂતમાં ભૂત સમાયાં.
એ જંભળ બાળકનો લાગો, હૃત્પાદોલ મુને ના લાગો;
ઘેર આવ્યો તે આનંદ પામી, પછી શું કરે શ્રીપત સ્વામી.
દેવ પ્રભાતી પીડા ભણી, ચિતવ્યું ચિત્તમાં ચક્રપાણિ;
ભક્તાધીન નામ પ્રભુ કહાવ્યા, બાપણ મથુરામાં આવ્યા.
રંક વસુદેવ સામું ભેયું, દુષ્ટ દેવકી માતનું ખેયું;
જસોદાણને ઓછંગે રમવા, ગોપસગે કરમો જમવા.
લોળોનાથ ક્યાનો ભંડાર, લીધો દેવકી ઉદર અવતાર;
આશ્વિન વહી અષ્ટમી અધરાતે, ગર્ભ રૂપ ધર્યું જહુનાથે.
દિન દિન ગર્ભ વધતો ભય, તેમ દેવકીને મુખ ધાય.
વસુદેવ દેવકીને પૂછે, આવાં દુષ્ટમાં આનંદ શું છે.
પડમાં કઠિણ કારાગૃહમાંહે, સસ પુત્રતણા સસ ઘાયે;
પરવશ પામોછો અંન પાણી, તો પુષ્ટ કેમ થયું વસુ રાણી
તન સુખ ધરેછે રવિકાંતી, કહો પ્રગટ નિવર્તે પાંતી;
લગ્નમુક્ત કહે હસી નારી, ચતુર નાથ છો ભુજો વિચારી.

અષ્ટમો પુત્ર ઉદરે આબ્યો, બાણે ત્રિભુવનનું મુખ લાબ્યો,
કંસ તૃણવત સરખો લાસે, ના બાણું આગળ શું ધારે
શુધા તૃષા મુજને નવ પીડે, મહારૂ મન કંસ મારવા હૃદિ;
રક્ષા વસુદેવ મન વિચારી, બાગી બાંતિ મુન્ય કર નારી.
દેવકી તનની તેજ જવાળા, દેખી ભય પામ્યા રખેવાળા;
કંસે વાત સેવકથી બણી, ત્યારે સાંભરી આકાશવાણી.
મહારો શત્રુ તે ગર્ભ એક, આબ્યો કંસ બેવા કારાએક;
પેઠો ઘરમાં ઊઘાડી તાણું, દીકું લાણેજ લાસકર અજવાણું.
દીકી દેવકી તેજ સ્વરૂપ, ભય પામ્યો કંસાસુર ભૂપ;
તેજ આગળ કાંઈ નવ મૂળે, પગે દેવકીને ધરણ મૂળે.

૧૯૯.

ધરણ મૂળે ધરણ મહારે, ઉદરમાં સુત મહાબળીરે;
ભય પામી કંસ બાહરે આબ્યો, કપાટ દેવાડયાં વળીરે.

(કહ્યું ૧૦મું—રાગ સામેરી)

દેખી દેવકીજીતું રૂપ, ભય પામ્યો કંસાસુર ભૂપ,
એ ઉદયો આઠમો બાળ, હોય સર્વથા મહારો કાળ.

૨૦૦.

કાળ મારો સર્વથા એ, હવે ઊગરવું નથી;
બલી જાતે જતન માંડયું, નિદ્રા ન આવે રતી.
આજા આપી અયુત સેવકને, રૂઢીપેર રક્ષણ કરો;
સાવધાન થાએ પ્રમાદ મૂકી, નિશાએ નિદ્રા પરહરો;
પ્રસવ સમે સદ બાણ કરજો, છે ઉદરમાં મહારો અરિ,
વાળાં સાંકળ લોગળ વારે, ઠામ ઠામ રીતે ધરી
સહજ સેવક મંદિર બિપર, નવ સહજ પૂઠે દરે;
નિશા આખી ઘેલ વળાડે, તે ગર્ભની રક્ષા કરે.

નિદ્રા ન આવે કંસને, સેન્યાએ સુખીવત સૂએ;
 અર્ધનિશાએ બિડી આવે, તપાસી કાસગૃહ બુએ.
 સ્વાદ રહિત લોજન કરે, કંસ દેહે દુર્બળ થયો;
 શત્રુ બાણી કરે ચિંતા, બ્રહ્મરૂપ ભાણેજ નવ લહો.
 ગર્ભને માસ પૂરણ હવા, દેવકીજી આંસુ ભરે;
 જ્ઞાન પાત્રી શિવ નામી, નાથ પ્રત્યે ઓથરે.
 તમે સ્વામી મારા સાંભળો, નિરલજ થઈ વારતા કરે;
 નહીં બેઠેન જનુની નણુંદ સાસુ, તમ આગળ લજ્જત પરહરે.
 જે ધિક અવતાર નારી તણો, મર્વથા બાણો તમે;
 મહારાજ લાજ મુકી કહું આજ, આવ્યો છે પ્રસવ સમે.
 ગર્ભ પ્રસવતું ચિન્હ જણાએ, એ બાળક તે છેદ્યું;
 છે વિમ્બ એહેને કંસતું, આરોગ્યની આશા મેહેતું.
 એ સ્વભાવ બાળકમાત્રનો, પ્રસવતાં તતક્ષણ રૂએ;
 સાદ સાંભળો બાણુ યારો, પળમાત્ર સેવક ન સૂએ.
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળમાં, વૈશ્ય શૂદ્ર રાજા રૂખી;
 ચાસવરણમાં કો હરો સ્વામી, આપણુ સરખું દુખી.
 બાલો કાહું લાગે વહાવું, સહુએ રૂએ સહુએ હસે;
 ઓછંગ ઉપર કરે કીડા, બાણું સુતનાં સુખ કેવાં હરો.
 એવું કહી આસું ભરે, સમાધાન વસુદેવજી કરે;
 ભાવી પદારથ સર્વથા એ, અર્થ રોએ શો સરે.
 સમભળ્યાં સતી દેવકી, જ્ઞાન ગદ પ્રભુએ કહ્યાં;
 મોગનિદ્રા પ્રબળ પાત્રી, દંપતિ નિદ્રાવશ થયાં.
 નિશા ગઈ જ્યારે ઔદ ઘટિકા, યોગનિદ્રા બ્યાપી ઘણું;
 બ્રહ્મા આદે દેવ આવ્યા, સ્તવન કરવા ગર્ભતાણું.

વલણ.

(કડવું ૧૧મું—રાગ ગોડો)

નમો નારાયણ નમો નમો, પ્રભુ આદિ સ્વરૂપ અનંત;
 નમો બ્રહ્માનંદ નમો નમો, ત્રિગુણાતીત ભગવંત.
 માયાતીત નમો નમો, ચિદાનંદ ચૈતન્ય ચિદ્રૂપ;
 પ્રાંજળ પ્રભુ નમો નમો, અવિગત અખંડ અનૂપ.
 પ્રભુ પરાત્પર નમો નમો, નમો સહસ્રશીર્ષા ભગવાન;
 પ્રભુ અખિલેશ્વર નમો નમો, સર્વેશ્વર સર્વ પ્રતિપાલ.
 નમો અનાથ નાથ અકળ હરિ, ભક્તાધીન પ્રહ્લ હયાળ;
 ગર્ભ સ્વરૂપ નમો હરિ, નથી તું વૃદ્ધ જોખન બાળ.
 નમો વામુદેવ બ્રહ્મવપતિ, નમો નંદન સુરભીપાળ;
 પ્રથમ વચન પ્રતિ પાળીએ પ્રભુ, આણીએ કંસનો કાળ.
 હર હિરણ્ય ગર્ભ હરિને સ્તવે, સમન્નવિ દશે દિગપાળ;
 દયા આવી દીનદયાળને, જોડ્યા ઉદરથી દેવકી બાળ.
 છે વિલાંબ એક ઘટિકાતણો, હું પ્રગટ કરું છું દેહ;
 તમો શતશૃંગ પર્વત પરવરો, રાજા પાંડુ કેરે મેહ.
 કુંતાના ગર્ભની સ્તુતી કરો, છે અર્જુન નરનો અવતાર,
 અમો યાશુ તેહેના સારથી, ટાળશે અર્જુન મૂંઝિનો ભાર
 અમર આનંદી વળ્યા મનવાંચિત, સીધું સર્વ કાળ;
 પછી કોણ રીતે ભેદ થયા, કારાગૃહમાં કૃષ્ણ મહારાજ.

વલણ.

મહારાજ ત્રિભુવનનો તે, પ્રગટ કેમ કરી યાયરે;
 પારક્ષતને શ્રી શુક કહે થયો, દ્વિતીયો અધ્યાયરે

અધ્યાય ૩ નો.

(કડવું ૧૨મું-રાગ રામઘ્રી-જતમાન)

શ્રી શુકલ કહે સુણ ભૂપતિ, ઉદયા શ્રી અવિનાશ;

તૃતીય અધ્યા વરણુવું હું, જ્યાં બુદ્ધિ પ્રકાશ.

વિદાય કરી સર્વ દેવને, વિચાર્યું વિશ્વનાથે;

આવણુ માસ વદી અષ્ટમીએ પ્રગટયા અર્ધ રાતે.

યોગનિંદ્રાને આજ્ઞા થઈ, હવી વ્યાસમાન;

અયુત સેવક અવની ઢળ્યા, સુતા મૃત્યુ સમાન.

અચેતન કંસ થઈ પડ્યો, શિલાવત પરધાન;

નગરમાં ડોઈ જાગે નહીં, મુતા અંચળ શ્વાન.

નંદ જોઈંગે કીડા કરવા, જસોદા પથપાન;

ગોપ વધુને રમાડવા, થાવા ગોકુળ કહાન.

બક બકી સંધારવા, ગિરિ જોવર્ધન ધરવા;

પ્રહ્લા લોચંગને છુતવા, રાસકીડા કરવા.

આપ બાંધાવા જીખળે, કરવા કંસ મંધાર;

પાથની રથ હાંકવા, ઉતરવા ભૂભાર.

ભક્તવત્સલ ભોજો હરી, સેવકે જન મુખકારી;

જન્મ જન્મ થઈ અવતરે, લીલાએ વપુ ધારી.

નિષ્કર્મ ને કર્મ છે ભકતનું, ભોગવે ધરી ગાત્ર;

ઉત્પત્તિકથાં હરિને નથી, જન્મતો કહેવા માત્ર.

દેવકી ગર્ભ કહેવા માત્ર છે, નથી નિજરૂપ આણું;

અધોમુખ હરિ કેમ રહે, કોઈએક વીરલે જાણું.

દેવનાં દુઃકૃષિ ગડગડયાં, વરસ્યા^૧ પય^૨ વરસાદ;
 વાણંત શબ્દ કોટિક થયા, નામ્યા ઉમયાનાથ.
 નિગમ નારદ સરસ્વતી, નૃત્ય કરે ગુણ ગાય;
 ઇંદ્રાદિક જય જય વદે, કુસુમ વૃષ્ટિ થાય.
 આકૃષ્ટીયે અવની ઉચી ધઈ, દૃષ્ટા રોષની હળવી;
 દુઃસ્વપ્ન આવે દુષ્ટને છે, સેન્યા કંસની દળવી.
 ધ્વજ છત્ર દંડ ભાગી પડયાં, અસુરને માનસુકંત;
 વરતે આનંદ હરિદાસને, દેખે ઉત્તમ સ્વપ્ન.
 શ્રાવણ વદની આપ્તમી, શકિષ્ઠીને યુધવાર;
 મધ્ય રાત્રે પ્રગટ થયા, શ્રી કૃષ્ણ વિશ્વાધાર.
 નીલ પીત અંબર ધરયાં, વપૂ છે ઘનરથામ;
 શંખ શક સારંગ ગદા, અતુર્જન નામ.
 થયું તેજ ઉદે ભુવન વિપે, તિમિર ખંડાયું;
 સ્વપ્ન પામ્યાં માત દેવકી, આનંદ પર્વ^૩ મંડાયું.
 “પ્રસવ પુત્ર મહારે હવે, રમાડું છંડ^૪ તેડી^૫;
 પુત્રે કંસાસુર મારીયો, મહારી ભાંછે ભેડી.
 સોળ સહસ્ર વધુ સામટી, મહારે પગે લાગી;”
 સ્વમ અતે માત દેવકી, સુધ ઉઠયાં જાગી.
 તેજ સ્વરૂપ દીઠા હરી, માતા લજ્જા પામી;
 જોઠા એ ધરમાં કોણ છે, જગાડયા જઈ સ્વામી;
 વસુદેવે વાસુદેવ નિરખ્યા, શ્રીરંગ ચોલાળા;
 પગે લામ્યા પ્રાણનાથને, રાજે વૈજયંતી માળા.
 મકરાકૃત કુંડલ જળકતાં, મુગટ માણેક જડીયાં;
 નભશિખ નિરખા નાથને, સાંસે વસુદેવ પડીયા.
 કર ભેડી દમ્પાલ ન્તવે, મયા રંકને કીધી.
 ઉદર તપાસે દેવકી, મનમાંહે બહુ બીધી.

૧ “ઉડ્યા” બા ૧૦ ૨ “સેન્યા દુળવી”. બા ૩૦

૨ “આનંદ મંડાયું” બા ૩૦

“આનંદ પર્વ” ગુ ૨૦ ૩ “જોઈએ” ગુ ૩૦ ૪ મહતે

અરે ગર્ભ માહારો કહાં ગયો, એહેબાકળી હોતી;
પુત્રને શોધે લાજતી, વળી હરીભણી ભેતી.

વલણુ.

જુઓ દેવકી પુત્રને, આશ્ચર્ય અતરમા ધરેરે;
પછે કર ભેડી વસુદેવજી, સ્તવન કેશવનું કરેરે.

(કડવું ૧૩મું—રાગ માઈની ચોપાઈ)

જોડ્યા વસુદેવ આશ્ચર્ય પામી, મેં તુને ઓગળ્યો અંતરભરી;
કોટિ દિનકર તેજ છે તનનું, છેધુ તિમિર કાશ ભોવનનું.
અતુલ્ય અદ્ભુત રૂપ, અખિલેશ્વર આદિ અનૂપ;
તારી ગતિ તું લહે સ્વામી, શિવ બ્રહ્માએ વાત ન પામી.
કર્તુમ કર્તુ સામર્થ્ય તહારે, પ્રભુ કેમ આવ્યા ઘેર મહારે;
કાશ ભોવન દઢિણ કુરદાન, કેમ મન માન્યું લગવાન.
નથી ઉઘડીયાંજી કપાટ, મંદીરમાં આવ્યા કોણ વાટ;
વિશ્વવ્યાપક પૂરણ શમ, નથી તુજ વિણ કાલો ઠામ.
પંચમહાભૂત તહારે આધારે, નથીતુજ વિના ભેતાં વિચારે;
હુબના દાધાં છાં નરનારી, શા વડે કરૂં પૂજા તમારી.
ન મળે પુણ્ય અંદન કેસર, દરિદ્ર શે મૂળે પરમેશ્વર;
એહેવું કહીને ભરયાં ભોચન, ઘણું રીજ્યા તે મધુસૂદન.
વસુદેવ નમ્યા કર ભેડ, પછે જોડ્યા શ્રી રણછોડ;
મેઘગંભીર માધુરી વાણી, વિનયસુદત કહે સારંગપાણિ:-
હું પૂર્ણ બ્રહ્મ લગવંત, હું સરખો ન આદિ મધ્ય અંત;
પૂર્વે લીધા મેં અવતાર, અસુર હણી ઉતાર્યો ભૂભાર.
વૃદ્ધ પામ્યો કંસામુર પાપી, મૃદિમાં રહ્યો અધર્મ વ્યાપી;
હણવા કંસ થયો જન્મ માહારો, વસુદેવ હું પુત્ર તમારો.
હવડાં પ્રસવ થશે ધરે શાતા, શું ગર્ભને શોધોછો માતા;
સુત પામવા ઋષિપતિ નારી, પૂર્વે ભક્તિ કીધી તમે માહરી.

ખડુ કાળ કીધું તપ ધ્યાન, ત્રુઠો હું માગ્યું વરદાન;
તમ સરખા પુત્ર એ વર દીજે, માત પિતા થઈ સુતસુખ દીજે.
તે દહાડાનો મેં સંકલ્પ કીધો, માટે જન્મ તમો ઘેર લીધો;
એક શિક્ષા કહું તમો માનો, હવડાં થઈશ હું બાળક નહાનો.
મખવત રક્ષક થઈને પડશે, દ્વાર આક્રમીયે બિઘડશે;
મેઘ ઘણું વરસતો રહેશે, જમનાણ પણ મારગ દેશે.
સાવધાન પિતાણ થાજે, મુને શ્રી ગોકુળમાં લઈ જાજે;
નંદધણી જસોદા નારી, તેણે પ્રસવી છે હવડાં કુમારી.
લેજે પુત્રી ધીટ મન કરજે, જસોદાનાં પાસાંમાં મુને ધરજે.
ગોકુળમાં રહેશે વરસ અગિયાર, બારમે વરસે મામાનો સંધાર.
પુત્રી લાવજે દેવકી પાસ, દ્વાર હતાં તેમ દેવાશે;
અછાડતાં^૧ ઓમ ઉછળશે, કન્યા વીજળી મેઘમાં મળશે.
શિક્ષા એમ હીધી ગોવિંદ, પછે પ્રભુ થયા બાળમુકુન્દ;
દીનક કહેતાં પાર ન આવે, અંશુકો પગનો મુખમાં ધાવે,
મીઝ્યાં લોચન વૈકુંઠનાથ, વાળી મૂઠી ન છૂટે હાથ;
વસુદેવણ વિસ્મય થાય, લીધું ઉદક અંજળી માંય.
ફરી પુત્રનો મેળાપ થાય, વિપ્રને આપું અચુત એક ગાય;
એહેવો સંકલ્પ વસુદેવે કીધો, દેવકીએ પુત્ર આછંગે લીધો.
તન વદન જોઈ મન ફૂલી, જ્ઞાન શીખામણ ગઈ ભૂલી;
ચુંમન આલિંગન માત કરની, સ્તનઅન્ન વદનમાં ધરતી.
મહારો નાથ વિશંકર કહાવે, ભુખ્યો થઈને પયોધર ધાવે;
પયપાન શીખવેછે માડી, મુખમાંથી સ્તન નાખે કહાડી.
દેવકી કહે સાંભળીએ સ્વામી, કોણ પુણ્યે હું બાળક પામી;
હસે નવણાં ઉઘાડીને જોતો, દીસે ડાહ્યો શે નથી રાતો.
વસુદેવ કહે છાંના રહીયે, આપ પુત્રને ગોકુળ^૧ જઈયે;
એણે કહું તેમ આવરીયે, અગીઆર વરસ તે મૃનજ ધરીયે.

દેવદી કહે ન આપું કુંવરને, કેમ અપર્ણ થાયે એ પરને;
હું પ્રસવું ને પરઘેર હાથા, હું ફોકટ જસોદા મા.

વલણ.

માતા થાય જસોમતી હું, તે પ્રસુતા પરને સમાનરે;
વમુદેવે સ્ત્રીયે પ્રીછવી, લીધા શ્રી ભગવાનરે.

(કડવું ૧૪મું—રાગ નટ—નારાયણ)

✓ દેવદી વચન:—

ધન્ય જસોદાં ધન્ય જસોદા, વણ પ્રસવે થઈ માતા;
કોવું સાચું કોણ ભોગવે, લખ્યો લેખ વિધાતા.
કીડી સાંચે ને તીતર આચે, તેમ થયું આજ મહારે;
એક રાતની હું નહીં માતા, પરઘેર પુત્ર પધારે—ધન્ય૦
નંદનંદિની નાથ લાવશે, તૈથી શું સુખ થાશે;
દીડીરે ભાઈ દેવની લીલા, જસોદા ઘેર ગીત ગવાશે—ધન્ય૦
ધમક ધુધરી ઠમક ઠેકડે, સુત ગોપી ઘેર રમશે;
હું અપરાધેણુ હરખે હણાઈ, વિભેગ પુત્રનો દમશે—ધન્ય૦
કાલાં કાલાં વચન વહાલાનાં, જસોદાણ સાંભળશે;
બારે માસ ચોમાસું મહારે, વિભેગે નયણું ગળશે—ધન્ય૦
મહારે બારણે બેઠા રખેવાળા, રાખસ જેવા મદમાતા;
ગોપીને ઘેર ગુણીજન ગાશે, બારણે તોરણ હાથા—ધન્ય૦
મળવા આવશે ભાઈ ભોભાઈ, જસોદાનો ધન સુખદહાડો;
મહારે કંશલાઈ ધાઈને આવશે, કરમાં ખડક ઉઘાડો—ધન્ય૦
સગી મા તે નંદીની નારી, હું આસરે મ્હોબોલી;
સાંભળ્યું કહીં પોપટી પ્રસવે, સુતને હુલાવે હોલી—ધન્ય૦
પધારો આતા મહીયારી માતા, લવળે ગૌચારી;
આ મનોહર સુખડે કહીંયે કહેશો, મુજ ને માતા મહારી—ધન્ય૦

(કડવું ૧૫મું રાગ નટની દેશી ફેર)

ગોકુળ પધારો હો, બાળક બાકુવાં.
 વન રડવડને હો, પગે નહીં ખાસડી;
 આતા ^૧ ઉછરને હો, પી પી છાછડી—ગો.
 મીઠાશના મીઠકાં હો, કરી જાજી મરી;
 રયામ સહુણા હો, કહીએ મળણું ફરી—ગો.
 કઠિણ હીસે હો, પુરૂષતણાં હૃદયમાં;
 પપલે જાએ હો, મુકવાને છંદમાં—ગો.
 વસુદેવ જાણ્યા હો, ધરૂંધી ઘેલી યધ;
 આપ અર્જુનને હો, વેક્ષા વહી ગઈ—ગો.
 દુહ્યા આંખી હો, પુત્ર આગળ ધરયો;
 ધન્ય દેહ માનુષી હો, પ્રાણ ન નીસર્યો—ગો.
 યમણી લીધી હો, દેવકી રાંકની;
 જેમ દો કહાડી લે હો, કીકી આંખની—ગો.
 નાયજી મહારા હો, ન આવશે નાખીજી;
 હોક બે રાખને હો, સોંપતાં શાખીજી—ગો.
 ગોપ વસાહ ^૨ હો, પુત્ર આપશે નહીં;
 વસુદેવ જાણ્યા હો, શીખ વીસરી ગઈ—ગો.
 અકળ પુરૂષને હો, ઉચ્ચલીયા ધરી;
 વસુદેવ જાણ્યા હો, રાત્રી રહી સુંદરી—ગો.

(કડવું ૧૬મું—રાગ સામેરી—ગોપાઈ)

કે વૃજ વૈકુંઠ થયુરે, કરે ગમન ગોકુળનાથ—કે ૧
 પુત્રને કરમાં ગ્રહી, વસુદેવ ગોકુળ આલીયા; *
 આન સેનક શિલા સરણા, ન જાણ્યા નવ હાલીયા—કે ૨
 સાંકળ તાળાં ગયાં તૂટી, લોગળ બે ઠટકા થઈ;
 મંદમંદ વરસે મેવલો જેમ, દીનાનાથ ભીંજે નહીં—કે ૩

પાવસ ગાળે મંદ ઘોરે, વીજળી ચમકા કરે;
 નંદવપતિ કાઢવ વિખે, વિચારી પગલાં ભરે—કે વૃં
 રખે ખિંદુ અડકે બાળને, દૃઢયાસુ રાખ્યા હરી;
 વસુદેવજી બાણતા નથી જે, ધરાધરે ફેણા ધરી—કે વૃં
 વસુદેવ આગળ શેષ પાછળ, આંખ્યા જમુના તીર;
 ભાનુસુતા વહે ઘોર શખ્દે, ઉભય તટ અટક્યાં નીર—કે વૃં
 ભ્રમર વમળ તરંગ લહેરી, ફેણ બુદબુદ અતિઘણી;
 વસુદેવ વિચારે ઉભા રહી, ઉપાય કોણ ઉતરયાતણા—કે વૃં
 કોણ વલે મહારી નિશા અંધારી, ચોરીનું છે કાજરે;
 કહું વચન પ્રતિપાળીયે, સમરયા 'શ્રી મહારાજરે—કે
 ન આલે નાવ આ જળ વિખે, કેમ ભગદે મારા પાગરે;
 દુખ બાણી હરીયે હુકાર કીયો તવ, જમના અધ જે ભાગ—કે
 પાછળનું જળ રહું થંભી, આગલું સર્વ વહી ગયું;
 વસુદેવજી વિશ્વે થયા, સુતનું કહું આયું થયું—કે
 શીખ્રે જમુના ઉતરયા, વૃષ્ટિ કુસુમની યાયરે;
 ગોપ કો બણે નહીં આંખ્યા, ગોવિંદ ગોકુળ મહાંયરે—કે
 આંખ્યા શ્રી વૈકુંઠનાથ કે, વૃજ વૈકુંઠ થયુરે;
 છે દાર બિઘાડાં નંદજના, નિદ્રાવશ ગોપી ગોવાળરે;
 -જસોદા બાણતા નથી મેં, પ્રસવ કીધું બાળરે—કે
 વસુદેવ આંખ્યા અંતપુરમાં, કકિય મન વજ્રવત કરી;
 બાળકી લીધી જસોદાની, સેજે સુકયા શ્રી હરી—કે
 દીપક શાખી રાખ્યો તું, છે પાવકનો અંશરે;
 કુંવર સાટે લેઉં કન્યા, શત્રુ માથે કંસરે—કે
 શ્રીવત્સ શોભા ભૃગુલાંછન, રાખીયું એધાણરે;
 શત સહસ્રમાંથી શોધી કહાડું, પુત્ર જીવનપ્રાણરે—કે
 ઘનશ્યામ ધર સંભાળજો, ટાળજો તનના તાપરે;
 પરાધીન વસ્તુ કારાગૃહમાં, અમો દોડેલો માળાપરે—કે

એહેવું કહી વસુદેવ વળીયા, ચાલી ન શકે ચર્ણુરે;
પુત્ર પરધેર સોંપવો, તેષેં રૂઠું મર્ણુરે—કે૦
ખલે નાખી બાળકી, આબ્યા મથુરા મહાંયરે;
વાટ જીએ છે દેવકી, વિન્નેગે બ્યાકુળ થયિરે—કે૦
મંદિરમાં આબ્યા રાયજી, કહ્યો સર્વ સમાચારરે;
દરી જમુના વહેતી થઇ, હુતાં તેમ દેવાયાં દારરે—કે૦

વલણુ.

દાર બીડાયાં હુતાં તેમજ, કન્યા આપીંકરમાંયરે—કે૦
મેમાનંદ પ્રભુ રામ લીલા, થયો તૃતીયો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૪ થો.

(કડવું ૧૭—રાગ વેરાડીની રોપાઈ)

રાય વસુદેવે આપી દીકરી, દેવકીના ૧ ઓછંગ ઉપર ધરી;
દેવકી કહે ધન્ય મહારા નાથ, પુત્ર મુકતાં કેમ ચાલ્યા હાથ.
કુશાચ બુદ્ધિ શું કરે વખાણુ, આપી રત્ન સાટે લાભ્યા પાપાણુ;
વસુદેવ કહે એ બાળકી ધન્ય, પુત્ર ઉગરયો તે એહેવું પુન્ય.
કંસ પતન કરશે એતણું, તહારે જાણું છું તમે રોશો ધણું;
હસ્યાં દેવકીજી સુણી વચન, કન્યા રોઈ જેમ ગાને ધન.
તવ જાગી ઉઠ્યા રખેવાળ, લાઇઓ બાઈયે કંઈ પ્રસન્ન્ય બાળ;
કંસ કને આબ્યા તત્કાળ, જાણી વાત જાણ્યો ભૂપાળ.
અપ્રમો ગર્ભ થયો સત ઉદે, ધસે હાથ કોધે વાણી વહે;
આરક્ત નેત્ર વયુ ધૂમ્ર વર્ણુ, કંપાયમાન ધ્રુવે કર ચર્ણુ.
કરે હોકાર જેમ ધન ગડગડે, ડશે અધર દંત કડકડે;

નન્ન ખડગ શેષ જીવ્યા જસો, જાણે ચંદ્ર ગ્રહેવા ગાહુ ધસ્યો.
હું રિપુને ઝીકું આ ધડી, ધાતાં કંસ પડ્યો આખડી;
મળા સર્વ જોવાને મળી, ચાર વર્ષ કાશગૃહે પળી.
આકાશવાણીનો સમો આજ, એ બાળકને શું કરે મહારાજ;
કંસ આવ્યો બંધન બારણે, જિઘાડ્યાં દ્વાર હણવા કારણે.
સાથ વસુદેવ ચતુ મુજતણો, એહેને જોવા હું આતુર થણો;
વસુદેવ ચાલી સામા ગયા, આજ રાયજી કીધી જોઇયે દયા.
નથી પુત્ર કન્યા અવતરી, તમને શું કરયે દીકરી;
પુરૂષનો લય તમને ભૂપાળ, પુત્રી થઈ નિવરત્યો જંજાળ.
કંસ કહે સાંભળ વસુદેવ, ગગન વચન માતું અશ્વમેવ;
કાંઈ પુત્રી પુત્રનું કારણ નથી, આઠમે ગર્ભ ચતુ સરવથી.
ભગિનીનું કહ્યું નવ કીધું, કંસે બાળક ઉલાળી લીધું ^૧;
વલ્લભે દેવકી અતિધણું, રાખ ધર વસતું મુજતણું.
તમે ધણા દિવસ વિરાજી જાવો, રહેવા દો કુળ દીકરી સ્રીવો;
એવઠે ધર વસતું થાયે, એ પુન્યે તહારી હત્યા નાયે.
સસ પુત્રનો શોક હું વીસાડું, મુને મા કહે તે ભાઈ પુણ્ય તહારું;
છે છેલ્લે આશ્રમે એ સંતાન, એ મહારે સતે પુત્ર સમાન.
તું વિના દયા કેણુ આણેજી, મામે તુને કેહેયે જાણેજી;
તમને શાંતિ બાળકની પડે, કેમ ધાત હયે આ કન્યા વડે.
મચ્છ કેમ શોષયે સમુદ્ર, કેમ મનુષ્ય જીવ હારે ^૨ મહાદ્રુ;
શું આગીઆથી જંજાયે જાણુ, શાર્દૂલને કેમ હણયે શ્યાન.
મૃગનો ઠેલ્યો મેરૂ કેમ પડે, તમને મૃત્યુ કેમ હોય કન્યાવડે;
તમે સ્વર્ગ મૃત્યુ જીત્યું પાતાળ, વથ વરતે દશે દિગપાળ.
તે પ્રતાપ મહિમા તહારો ગયો, જો મરણુ લય કન્યાથી થયો;
જેમ તુને વહાલાં તહારાં છોકરા, તેમ મુજને તો મહારાં ખરાં.
એ મુક કન્યા પાગે લાગું, હું બેહેન થઈને બિલા માગું;

વિનય વચન દેવકી કેહ, પણ કંસ કાળજનો નિરદેય.
 નજેમ ટોહો ફેરવે ભીંડીમાળ, તેમ કંસે ફેરવીયું બાળ;
 વસુદેવ ત્રાહે કરી કર ઘસે, મુખે રૂએ પણ મનમાં હસે.
 કુશમ ક્ષેમ ભેઈએ છોકરો, ગોપમુતા આવેલી મરો;
 રાય શિલા ઉપર ઝીકે નેટલે, કરમાંથી કન્યા છુટી તેટલે.
 જબક તેજની જવાબા થઈ, ભાણેલ અણધટામાં ગઈ;
 ભયભિત કંસામુર થયો, આશ્ચર્ય પામી ઉભો રહ્યો.
 વહુટી મેં દૃઢ નવ ગઈ, પંખ વિના કેમ ગગને ગઈ;
 મેં મરવું સત્ય ઉગરવું નહીં, આકાશવાણી આજ સાચી થઈ.
 એ કન્યા ટળી કેમ થઈ વીજળી, મેઘ ઘટામાં જબકે મળી;
 વાઈ થયું જે ગઈ વેગળી, પાસે રહેતતો મરત બળી.
 શોચના કંચતણી ભણી, વિદ્યુત કન્યા ભેલી વાણી;
 “અહો મૂખ માતૃહ મથુરાપતિ, આબ્યું મરણ ઉગરવું નથી.
 રખે નિર્ભય શાતા આણતો, હણ્યા સસ પુત્રરખે ભણતો;
 હું વરમ બારમે નિશ્ચે મરે, કહીં પાસે ? ભાણેજ ઉછરે.
 કાંઈ સાધન કર પામે હરિ ચર્ણ, સર્વથા નહીં મૂકે મર્ણ;”
 એવું કહી ભોગમાયા ગઈ, કંસને મન ચીંતા બહુ થઈ.
 ભેહેન બનેવીની સેવા કરે, તો કદાપિ મરણ થકી ઉગરે;
 છોડયા વસુદેવ દેવકી છોડી, ઉભો કંસરાય કર ભેડી.
 પાડી વિપત દમ્પતિ પીડયાં સાધ, તે દામા કરો મહારો
 અપરાધ;
 મુને ખટ હત્યા બાળકની થઈ, એક ગર્ભ ગળ્યો એક કન્યા
 ગઈ.
 ન રડી પુત્રી ન રહ્યો પુત્ર, તમારું મેં ભાંબ્યું ધરસૂત્ર;
 ભો બાળક શત્રુ થઈને નહે, પણ માતપિતાને કોષ ન ચહે.

૧ “કહીં પાણુ ગામ ભાણેજ ઉછરે” બા. ૫૦

૨ “છોડયાં દેવકી વસુદેવ છોડીયા, ઉભો કસ ગગને કર ભેડીયા”

કાંટો મનનો કહાડી નાખજો, તમે તમારી લલાઈ રાખજો;
 રીજ્યા વસુદેવ વદે વચન, તહારો વાંક નથી રાજન.
 દારૂ કર્મ ગતજન્મે કર્યાં, તો ક્યાંથી છવે છોકરાં;
 ગયું જોગન ને આવી જરા, શું મુખ દે અમને દીકરા.
 રાય તમે કરશો પ્રતિપાળણા, અમે દંમ્પતિ છીં આસ્યાં
 કાળનાં;

ખેઠો રમત માંડી આદિ પુર્ષ, શત્રુ મિત્ર જાણે જે હોય
 મૂંઝ.

કોણ મારે કોણ પામે મર્ણ, અજાને ઉકળે અંતસકર્ણ;
 એ સંતાન ઋણસંબંધે થયાં, પહોતો લાગને ઊઠી ગયાં.
 નથી બાળક દો નથી માબાપ, તો રાય તમને શાનું પાપ;
 વસુદેવે વિવેક કહ્યો નિર્મળો, કંસરાય તવ થયો ગળગળો.
 ભક્તિ કરે રાય વસુદેવ તણી, ઉગ્રસેન શાતા પામ્યા ઘણી;
 જાદવ પ્રજાને નવ પીડે, કંસ ઘણું બીહીતો હીંડે.

વલણ.

હીંડે કંસ થઈ ધર્માત્મા તે, કૌતુક મથુરામાંયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કયા હવે, શું કરે કંસરાયરે.

(કકવું ૧૮ મું—રાગ ધનાસગૌ.)

મંદિર વળાવ્યાં વસુદેવ દેવકી, વાહન ધન આખ્યાં સેવક
 સેવકી;
 કંસે ન જાય જવાળા સહી શકી, ખટક રહી મનમાં વિજળી
 શું બકી.

દાળ.

શું બકી ગઈ બાળકી, ચટપટી મનમાં^૧ રહી;
 બાળક સરવે સંહારીયાં, તોએ હું છૂટો નહીં.

ગુપ્ત સલામાં કંસ ખેઠો, સુલટ મિત્ર તેડાવીયા;
 વ્યોમ વત્સામુર વૃષભ કેરી, પ્રલંબ આદે આવીયા.
 શકેટ ગર્ધવ બકળકી, જવાલક તૃણ અધાસૂર;
 શલ્ય દુશલ્ય મહામલ મુષ્ટિક, કૂટને ચાલુર.
 અંતઃપર ખીજ ધણા, કંસે દુષ્ટ સભા કરી;
 હવે શું કરવું બાઈઓ આપણે, ઘણું કલ્પાંત કન્યા ભિચરી.
 સ્વલ્પ ભક્ષણ બંધ રક્ષણ, અધક્ષણ બેઠેન ધીરી નહીં;
 નિર્હયપણે બાળક પછાડ્યાં, પણ ચિંતા અમથી નવ રહી.
 છો સર્વ દેનેહી મહારા કંસ લેહ વચન કહે;
 ઉપાય કરી શત્રુ હણો તો, રાજ આપણનું રહે.
 છે પ્રપંચ સઘળા દેવના માટે, દેવનું દેવત ટાળીયે;
 વેદોક્ત ધર્મ ઉચ્છેદ કરી, ઉન્માર્ગ ધર્મ પ્રતિપાળીયે.
 લઘુ બાળક પાસે ગામનાં, જ્યાં દેખો ત્યાંથી હણો;
 બાળક સઘળાં નાશ કરતાં, મરશે શત્રુ આપણો.
 કરજોડી કેરી કહે કહું, વિનતી મથુરાપતી;
 બાળક સર્વ પયપાન કરાવે, સુમર્થ છે પૂતના સતી.
 આપણા કુળમાં રત્ન બાઈ, વિવિધ વેશ વધુ ધરે;
 રિપુ ઓઘની ઓઘ ટાળે, વિશ્વને વાંઝીયાં કરે.
 નિજ કીર્તિ શ્રવણે સાંભળી, તપ પૂતના પરચન થઈ;
 હાથ જોડી ગર્વ સાથે, કંસને નમી જઈ.
 દીર્ઘ અધર ઉદ્ભૂતણો, શ્યામ અલ્બા દ્યાટતી;
 સકુમાર મનુષ્યનું શું ગણું, દેખી અસુર સભા ફાટતી.
 બ્રાહ્મ. મહારા. વિદ્ય. વાહુરાં, જ.રા. લેખને. હું મરું;
 તહારે પુણ્યે એક દિવસમાં, જન્મને વાંઝીયાં કરું.
 ગદગદ કંઠે કંસ બોલ્યો, સગાઈ બાઈ તહારી ખરી;
 પ્રાણદાન મુજને તું આપે છે, હું મૃત્યુધકી અલ્બે કરી.
 આસા આપી સર્વને, ઉચ્છેદ ધર્મતણો કરો;
 છે દેવને આસરો વિશ્વનો, આપણે શિવનો આસરો.

મહાદેવનું મુને વચન છે જે, દેવશી હારશે નહીં;
ગૌ બ્રાહ્મણ મંત્રને મંત્રાપો એમ, કંસની આજ્ઞા થઈ.

વલણ.

આજા થઈ અમુરને હવે, અનુર્યમો અધ્યાયરે;
ભટ્ટ પ્રેમાનંદ કહે કથા શું, થયું ગોકુળ માંહયરે.

અધ્યાય ૫ મો.

(કકેવું ૧૬મું—રાગ પંચમ રામશ્રી)

ગર્ભ લેગી એમ ઓચરે, નરપતિ માંભળો રે;
શ્રી ગોકુળને માંહી, ઉદે થયો સામળો રે.
નથી ભાગુતી નંદની નાર, પુત્ર પ્રસવ થયો રે;
જે મથુરાનો મહારાજ. કન્યા લઈ ગયો રે.

ફરી ભીડમાં કપાટ, કો ભાગે નહીં રે;
શ્રી ગોકુળની માંહી, કુસુમ વૃષ્ટિ થઈ રે.
પાછલી પોહોર એક સત્ર, નક્ષત્ર રોહિણી રે;
પુત્ર જસોદાની સેજ, ત્રિલોચન ધણી રે.

૧ મંદમંદ વરસે મેહ, નારદ નૃત્ય કરે રે;
સરસ્વતી ચારે વેદ, સ્તવન ઊચરે રે.
વાજે બહુ વાજિત્ર, અનિશ્ચ દેવતણું રે;
પંકજ વેણી પુષ્પ, વરસે અતિઘણું રે.
ભાગ્યતણો બંડાર, પનોતી જસોમતી રે;
ઝળકી ઝીડી માત, દીઠા જગતપતિ રે.
જઈ જગાડયા નંદ, ઊઠો પીયુષ રે;

પુત્રતાલું તન તેજ, અંખા દીવડા રે.
 ઉધડકી ઊઠ્યા નંદ, દીકા નરહરિ રે,
 દમ્પતિ દે આલિંગન, ચુંચન ફરી ફરી રે.
 ઠેકા દેવ સ્વરૂપી પુત્ર, મળ મુત્ર નથી રે.
 પરમેશ્વરને પથપાન, કરાવે જસોમતી રે.
 ઘરઘર પ્રત્યે વાત, પહોંતી વધામણી રે;
 અખ્યાણાં લાવે નાર, ગોપી સોહામણી રે.
 માગણુ ચારણુ ભાટ, બંદીજન જસ ભણે રે;
 પય દધીનો કર્દમ, નંદને આંગણે રે.
 માલણુ લાવે પુષ્પ, પાન તળોલણી રે;
 કુંકુમ હાથા ખાર, દેતી ગોવાળણી રે.
 અશોક આંખા પત્ર, તોરણ ટ્રેઈતણાં રે.
 સોવણું મઢયાં શ્રીફળ, મધ્ય સોહામણાં રે.
 ગોપવધુ કરે સણુગાર, લાખેણી લોખરી રે;
 પુત્ર ભેવાને નંદ ઘેર, ચાક્રી મોહભરી રે.
 ભૂપણુ અંબર ભેટ, ભાવે લાવતી રે;
 મુક્તાફળ કનક પુષ્પ, હરિને વધાવતી રે.
 સ્નાન કરી નંદરાય, વૃદ્ધશ્રાધ કરે રે;
 સંતોખ્યા જાચક જન, નિર્મુખ નવ ફરે રે.
 સ્વલક્ષ્મી મુરલી દાન, કનક આપીયાં રે;
 રંક થયા ધનાઢય, દારિદ્ર કાપીયાં રે.
 માણેક મુક્તા રત્ન, પટકુળ પામરી રે;
 જેણે જાચ્યા નંદ, ભિક્ષુકને નહીં ફરી રે.
 દૂધે વરસ્યા મેહ, પૂર પ્રવાહ વહ્યા રે;
 શેગ શોક ઉચ્ચાટ, ગોકુળના ગયા રે.
 અંધને આંખ્યાં નેત્ર, બધીર સાંભળે રે;
 અપંગને આંખ્યા પાગ, પ્રભુને ભેવા પળે રે.
 પૂજ્યાં વિપ્રના વૃંદ, ચંદન કેસરે રે.

ગોકુળ વારયુ મર્ણુ, શ્રી પરમેશ્વરે દે.
ધર્મરાયે વારયા જન્મ, ગોકુળ જાઓ રખે દે;
જો ખીજરો ગોકુળ નાથ, નહીં રહીયે મુખે દે.
ચાએ મોરલી નાદ, વાણંત વાજતાં દે;
કાઈ ગોવાળાના ગાન, ગાંધર્વ નાચતા દે.
શકે જમનાશુ થઈ ગંગ, પય પ્રવાહ મળ્યો દે;
શ્રી ગોકુળલીલા ભેદ, ન જાય કારણ દળ્યો દે.

વલણુ.

અકળ લીલા ગોકુળતણી, ઘડાદિક ભૂલા ભમે દે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, ન જડે પાર પ્રભુનો કેમેરે.

(કડવું ૨૦મું—૫૬ રાગ અસાવરી)

કોણુ પુણ્યે પુત્ર પામી જસોદા, કોણુ પુણ્યે પુત્ર પામી.
પારદ નારદ અગમ નિગમને, ઘટઘટ અંતર ભમી—જ૦
પ્રાણેશ્વર પરમેશ્વર પરબ્રહ્મ, નામ વિશ્વભર કહાવેરે;
૪ક્રત અન્ધારા છવનો છવન, જસોદા પયોધર ધાવેરે—જ૦
ખા ત્રૈલોક્ય ત્રિગુણ દોરીરે બાંધ્યું, જિતપતિ લય હરિને
હાથેરે;

૧ અંબધ અવિગત જસોદાશયે, બાંધ્યો જીખળ સાથેરે—જ૦
૨ ચૌદલોક એહેનાં મુખમાંહે, પ્રભુ મૃત્તિકા ખાએરે;
૩ પ્રેમાનંદ જસોમતીનું, સુકોત કહ્યું નવ ભાએરે—જ૦

(કથા ચાલતી—રાગ અસાવરી)

૫૩ કહે સાંભળ ભૂપતિ, થયો ગોકુળમાં આનંદ;
સનીમેરી પૂતના કરે, બાળક બહુ નિકંદ.
તનાએ સાંભળ્યું જે, નંદને થયો બાળ;
પુ ગોકુળમાં જઈ નવ સકે, રક્ષા કરે ગોવાળ.
બકી આવી કંસ પાસે, સાંભળ વાત ભૂપાળ;

લાત તમારા પુણ્યથી મેં, સાતશે માર્યા બાળ.
 અપુત્રવાન પ્રભ થઈ મેં, શીઘ્ર સાધ્યું કામ;
 આરે પાસા ફરી વળી એક, રહ્યું ગોકુળ ગામ.
 નંદને ઘેર કુંવર આવ્યો, દૂધે ઊઠ્યા મેહ;
 શકે શત્રુ આપણા હશે, પડે મન સદેહ.
 ઉત્તરવય અર્ધક હવું તે, સાચવે બહુ ચેર;
 તમે આંહાં તેડાવો ગોપને, હું જાવું નંદને ઘેર.
 ન લેદ પરપંથ માહારો, પુરૂષ પ્રજાવાન;
 સ્ત્રીજન માયામાં પડે જઈ, કરાવું પથપાન.
 વચન સાંભળી બેઠેનનાં, આવ્યો વીરને વિશ્વાસ;
 જાઓ તેડી આવો ગોપને, તહાં મોકલ્યા બહુ ઘસ.
 સમજાવી કહેલો નંદને, તેડે છે રાજાણ્ય;
 કર લાવો શ્રાવણતણો, ગોરસ ગવરીનાં ઘીય.
 શીઘ્રે સેવક આવીયા, નંદજીને દાર;
 ગવરીનાં ઘૃત ભૂપ માગે, નીસરો સર્વ બહાર.
 નંદજીએ સર્વ ગોપ તેડયાં, તત્પર દીધા કર;
 શીઘ્ર દીધી જસોદાને, સાચવળે કુંવર.
 અમો જાશું મથુરામાં, યાશે સાચંકાળ;
 પલમાત્ર રખે અળગો કરો, છે પ્રાણુજીવન બાળ.
 જસોદા કહે નંદજીને, શીઘ્રે આવળે સ્વામ;
 રખે થાકા યમને નાથ મહાર, રહો મથુરા ગામ.
 ગોપ સરવે તપ્પર થયા, શીકાં ભચ્યાં સ્કંધ;
 જુગમ શાંઠ શકટે જોડ્યા, બેશી ચાલ્યા નંદ.
 શીઘ્રે ઘૃતગાહાં ભરયાં, દધી દુધ માખણ પાન;
 કર લઈ મથુરામાં આવ્યા, ગોપ પ્રાણી માત્ર.
 પૂતના ગઈ ગોકુળે, વસુદેવે જાણી વાત;
 દમ્પતિ દુષ્ટીયાં થયાં તે, કરે આંસુપાત.
 રાજસભામાં નંદ આવ્યા, કંસે દીધું માન;

ભેટ સુક્રી પાછો લાગ્યા પછી, બોલીયા સજ્જન.
 ન ઘટે તમને નંદજી, મુને રીસ અંતર આવી;
 અમે સાંભળ્યું જે પુત્ર આવ્યો, મુને વધામાળી નવ કહાવી.
 વાડ દીધું વિધાતાએ, ઘાયું અમો પામ્યા પ્રેમ;
 મનસા વાચા નંદજી તહારો, પુત્ર રહેજો શ્રેમ.
 પુત્ર આવે પિતા હરજો, આશ્ચર્ય એમાં ગાનું;
 પણ અમો પરમ પ્રમ્દન હવા, પ્રાણ કરીને માનું.
 જમોદા મુખાળી થઈ, સંસારનો ભય ભાગો;
 ઘરેણું આંગણાં ટોપી લઈ, જાઓ સુતને વાગો.
 અંન અપાવ્યું ગોપને છે, કૃપા રાયની મહોટી;
 કંસ વિચારે જમાડીને, કંઈ જેમ તેમ જોટી.
 નંદ વળતું બોલ્યા, સદા તમો આપો અંન;
 હું રંકને બાળક હવો તે, રાયજીનું પુણ્ય.
 તમો રાજ તમો સ્વામી, તમો અમારા દેવ;
 ઉધરશે જો બાળકો તો, કરશે તમારી સેવ;

વલણ.

એવક તમારા છાં અમો, નંદજી લાગા પાયરે;
 જાણ્યું પૂતનાએ કામ દીધું હશે, કંસે આપી વીદાયરે

(કડવું ૨૧મું—રાગ માટ)

કંસે આપી વિદાય, કારજ મીધું છે;
 મનમાં ફૂલે મૂઠ, કપટ કીધું છે.
 નંદનો નંદન પ્રહા, પરાક્રમ જૂવાં છે;
 એમ ન જાણે કંસ, ભગિની મૂઆં છે.
 પધાર્યા નંદરાય, મનમાં હરજો છે;
 મળવાને વસુદેવ, મારગ નિરજો છે;

તપી રહું છે તંન, ચિત્તમાં ચિંતા છે;
 મળવાને આવ્યા નંદ, ઘણાં ભાગ્યવંતા છે.
 ધાધ ભેટયા બેહુ વૃદ્ધ, હૃદે બિધરકે છે.
 વાંસે વહી જળ ધાર, આંસુ વરમે છે.
 મળી બેઠા બેહુ મિત્ર, નંદજી ભાંખે છે;
 પાપીયે છોડ્યાં નરનાર, શી દ્રષ્ટિ રાખે છે,
 તમો દુઃખ વેઠ્યું અપાર, શ્યાલક પાપી છે;
 છ બાળક કીધાં નાશ, વેદના વ્યાપી છે.
 કર્મ તણાં જે ભોગ, પ્રાણી વેઠે છે;
 કિ કરે કોટી ઉપાય, ભાગ્યથી હેઠે છે.
 પણ રોહિણીનો જે બાળ; વપુએ વાડે છે;
 શાતા કરે વસુદેવ, અંશ તમારો છે.
 રોહિણીનું ન ધરશે દુઃખ, મહારી ભગિની છે;
 કંસને શું કરીએ રંક, અંતર અગનિ છે,
 એને પુછશે પરિવ્રજ, જે તમને પીડે છે;
 કેમ સાંખશે જુગદીશ, જે માહું હોંડે છે.
 પછી હસી બોલ્યા વસુદેવ, મોઢ ઉપભવ્યો છે;
 છેલ્લે આશ્રમે નંદ, પુત્ર ભલે આવ્યો છે.
 થયો ખટ દિવસનો તંન, વાત અમો બાણી છે;
 ધન્ય જસોદા નાર, ભાગ્ય ધણીયાણી છે.
 નંદ તમને આવ્યો તંન, અમને શાતા છે;
 ભણ્યું અમો પામ્યાં પુત્ર, શાખી ભધાતા છે.
 પણ શીઘ્ર પધારો ઘેર, કાંઈએક ફૂડું છે;
 તમો છો ભાગ્યવાન, સદાએ રૂડું છે.
 કંઈ સાંભળી કપટની વાત, હૃદય ચોંકે છે;
 થયું ગોકુળમાં ઉમાત, મુજને ભાસે છે.
 જઈ પુત્રનો લીયો તપાસ, ભોળી નારી છે;
 તહાં જઈને ખાળે શ્વાસ, ઈચ્છા મહારી છે.
 દીસે સૂરજ શોણિતવણ, વાયુ તો દાડણ છે;

લયાનક જમુના નીર, કાંઈએક કારણ છે.
 નંદ થયા ભયભીત, મસ્તકે ડાલે છે;
 પરમારથ સરખી વાત, દેવકી બાલે છે.
 પુત્રથી વહાલી વસ્ત, ખીણ કાંઈ છે;
 જસોદાને કહેજો પ્રણામ, મહાર્ સુધે છે.
 મહારી વતી દેજો શીખ, જસોદાજી ભોળાં છે;
 કંસના મોકલ્યા દેલ, ટોળે ટોળાં છે.
 રખે ધીરતાં માત, લોકડાં પાપી છે;
 સાચવજો પુત્ર થાપણ, પ્રભુએ આપી છે.
 સંદેશો કહેજો નંદ, નાર જસોમતી;
 રમાડવા જેવો છે તાંન, બોલાવે મારી વતી.
 જમશે ભા ખાટી વસ્ત, પુત્રને ભારે છે;
 વસુદેવ કહે સાધવી નાર, પરમારથ વારે છે.

વલણ.

વારે વિવિધ ચરે દેવકી, જેમ પુત્રને મુખ થાય રે;
 નંદજી ગોકુળ પરવરયા થયો પંચમો અધ્યાયરે,

અધ્યાય ૬૦.

(૬૬વું ૨૨મું—રાગ રામગ્રી)

સાંભળ રાજા શુકજી ભાખેજી, ચરિત્ર પ્રભુનાં હૃદયા રાખેજી;
 હવે પૂતનાતણું કહું વૃતાંતજી, તે ગોકુળ ચાલી પામવા અંતજી.

૧ એ લીટી, વર્ણ ન લખેલુ એવી એક પ્રતમાં છે ને ૧૯૧૫ની પ્રતમાં = પૂતના કરે મન વિચારજી, હુતો ત્યાં ભઈ નિરધારજી " એવું છે, બા. ૦ પ્ર. ૦ માં કે ખીજી કોઈ પ્રતમાં છેજ નહીં પણ રાગનાં બધાંજ પ્રમાણે ખીજી લીટી ગ્રંથયેજ.

૬૬.

કેમ જાતી હવી પૂતના, ધરી માયા રૂપ;
 બાળક જાણી પરવરી, નવ લલ્લા ત્રિભુવન ભૂપ.
 અલિલાળ અંતર અતિધણે, આણું અર્લક અંત;
 કારજ સીએ લાત રીએ. લીજે જસ અત્યંત.
 કેમ હંમે બાળ ગોવાળનો હું, કાળ આણું આજ;
 પોણુ કરી હું નીસરી હરી, રાખે મારી લાજ.
 સણુગાર સાજે રૂપ રાજે, ગાજે ધૂધર પાય;
 ઠમક અણુવટ ઝમક ઝાંઝર, ચમક પહાની થાય.
 નખ જ્યોતિ શું ખઘોતની, વાજે વિધુવાનો છંદ;
 પગલાં ભરે કુમકુમ ભરે, કરે કોટીક ફંદ.
 કામની ગજગામની, લામની કરતી લાવ;
 રૂપ નિધિમાં વિધિ ખૂટે, નહીં નિસરવા નાવ.
 કટિ પાતળી કટિ મેખળા છે, ઝીણીં ધુધરમાળ;
 ચીર ચરણાં ચમક વરણાં, ચોળી લખીયા મરાળ.
 કંકણ ખળકે ચડી ચળકે, થાય ગોફણાનું ગાન;
 કદળીપત્ર વાંસો વિરાજે છે, પેટ પોયણું પાન.
 ભરયો પરિમળ નાભી નિર્મળ, શેખાવળી પંકજ તન;
 સુક્રમાળ હીંચે દુગદુગી, ઉઠે છળી શોભાવંત.
 શું કૂચકળશ ખે કનકના, છે સુધાએ સંપૂર્ણ;
 કેસર બોળી ઝીણી ચોળી, દીસે ગોફે વર્ણ.
 કરચાંગળી મગની રૂળી, નિર્મળ સુદ્રિકા નંગ;
 બાળુખંધ લટકે ચોઢણી-ફટકે, જોળન રંગ તરંગ.
 કંબુ જેવી કપોળ શોભા, કંઠ કોકિલા નાદ;

વેસરવાળી અધર પરવાળી, બોલતી મધુરે સાદ.
 છે ગૌર ગાલે બાળ મધુકર, જેમ પોતે રચ્યો વિધિરાય;
 ભુગ્મ ત્રોટી મૂલે મોટી, શ્રવણની શોભાય.
 નયણાં અંચળ સારયું કાજળ, ખંજન અથવા મીન;
 અરચ્યા અરચી કેસર તણી, ચાંદલે ચોખા લીન.
 ગણખંધ વેસર જૂમણું, સેથે ટીલી શીશકૂલ;
 બારકૂલ ને વીટલા જડિત, સાંકળાં અમૂલ.
 શિશુ દમતી કપડે નમતી, નિરલે નારી ધીટ;
 જીન્મત્ત ઉર ત્રેહોકાવતી લરયાં, વિષે સ્તનના દીટ.
 વિરમે થઇ વૃજ મુંદરી, માંહોમાંહો કરતી વાત;
 શકે લક્ષ્મી આવ્યાં શોધતાં, નંદગૃહે વૈકુંઠનાથ.
 જોઇ રહ્યાં માત જસોમતી, પૂતનાએ કીધું હાસ્ય;
 ઝટક પેઠી ઘર વિષે ગર્હ, પાશુણી પાસ.
 માત્રી જાણ્યાં આવ્યાં અવિનાશે, ત્યાં નેત્ર મીચ્યાં નાથે;
 નિદ્રાવશનું રૂપ લીધું, પહોડયા પહોળે હાથે;
 જેમ શુભ અઠગ^૧ કોશ મધ્યે, લરમે હાંક્યો દુતાથ;
 જેમ અજમાં આદિત્ત ઘેરશે, શુભ રૂપ કીધું અવિનાશ.

વલણ.

અવિનાશ સૂતા શુભ રૂપે, રંક નંદનો બાળરે;
 પૂતના પરસન થઈ, નવ લલા કેશવ કાળરે.

(કકવું રતનું—રાગ કાશી નુસેની દેશી)

(પૂતના વચન)—

જસોદા જીવન તહારોરે, સ્વરૂપે સખળ સારોરે;
 ઘણા વરસ જીવોરે, તમારા કુળનો દીવોરે.

૬૧૧.

એ દીપક ગોકુળ ગામનોરે, ગોવાળાનો શય;
 વદનઈંદુ નિરખતાંરે તૂસ નેત્ર ન થાય—જસોદા૦
 મેં જોયાં કોટીક બાળકા રે, આ સમો નહીં કોએ;
 ગોકુળ ચંદ્ર ઊદે થયો એ, ઠીઠે મનહું મોહિ—જસોદા૦
 છે અમૃત મહારા સ્તનમાંરે, તે કરાવું પયપાન;
 થાય અમર બાળકાનું, વધુ વજ્ર સમાન—જસોદા૦
 વ્યાધિ એક વ્યાપે નહીં રે, સદા રહે જોખન;
 નંદજીએ હું મોકલી, ધવરાવો મહારો તન—જસોદા૦
 આવો બાળક બાહુવારે, કરો અમૃત આહાર;
 જીવન જસોદા બેહિનના, હું માત્રીનો આધાર—જસોદા૦
 હજવે લીધા ઉચ્ચલીરે જેમ, રજ્જુ વિરાંસે સાપ^૨;
 બાણેજો તરથો પ્રાણનોરે, માત્રીનું મળીયું પાપ—જસોદા૦
 જોઈ રહ્યા જસોમતીરે, કરે પૂતના પાખંડ;
 આંખ નચાવે મીઠું બોલે, ભેરવે ભુજદંડ—જસોદા૦
 આજસ મોઢે બાળકોરે, અધપડીયાળી આંખ;
 સાડીનો પાલવ કર ધરી, માત્રી ઊસડે માંખ—જસોદા૦
 છે કઠિણ માત્રી પૂતના તેમ, લાણેજો છે ધીટ;
 મુખ વિકાશી મૂકીયાં, વિખ ભરયાં કૂચનાં દીટ—જસોદા૦
 દહે ઊપર કર ધર્યોરે એક, વાંચા ઊપર હાથ;
 માત્રી લીધાં બાથમાં તિથે, ધાવે ગોકુળ નાથ—જસોદા૦
 તીવ્ર અગ્નિ નખનાં કરીરે, વીંધું માત્રી શરીર;
 વિખ દુધ પીધું એક છુંટડે, બીજે શોષ્યું રૂધીર—જસોદા૦
 પેટમાં મારે પાટુઆંરે, સૈયામાં મારે શીવ;
 આકર્યો પ્રાણ પરમેશ્વરે તવ, માત્રીયે પાડી ચીત્ર—જસોદા૦

મુકો ભાણેજ લુધરારે, ઝોળખ્યો સુંદરચામ;
જવાદે મુને જીવતી, નહીં આવું ગોકુળ ગામ—જસોદાં
(ચોપાઈ)

જસોદાં પુત્રને વારો, પીએછે પ્રાણ મહારો;
હું છોં કંચની ફતી, આવડું ન જાણતી ફૂતી.
ગોપી કોઈ ધાઈને આવો, મુને મૃત્યુથી મુકાવો;
મન મેં વાંઝણી કીધી, સાતશે હતા લીધી.
હુતો આવી હુતી અઝણી, આવડી વાત ન જાણી;
કે મહાઈં પાપ જાગ્યું, મુકાવો પાએ લાગું.

ઠાળ.

વિરમે થઈ વૃજ મુંદરીરે, એ મિથ્યા રંડા રાય;
તાળી દઈ ગોપી હમે આતો, જોવા સરખું હોય—જસોદાં
પીળક આવી અંગનેરે, જોલાય જોળડું વેણ;
કીકીની કાળક ગઈ, ધોળાં ફટારયાં નેણ—જસોદાં
છ દહાડાનો છોકરો, મહારે કરમે વાળ્યો દાટ;
ડેયું સૂણ્યું હીકા આવે, પડયાં માસી ચતા પાટ—જસોદાં
માસીને હીકા આવે, ઉપર જાણેને ધાવે;
મૂળ રૂપ ધરીયું માયા તણ, વાધી જોજન દહોડ;
જેમ પર્વત ઉપર પોષટો તેમ, વીરાળે રણુછોડ—માસીં
જહુ વૃક્ષ ગોપતા છાપરા, પડતાં ચૂરણ થાય;
કૃપા શ્રીભગવાનની રહ્યાં, કુરાળ ગોપીને ગાય—માસીં
છે બકી જહુ બીહામણીરે, ભુંડું રંડાનું રૂપ;
મુકી વાવ જેવી બે આંખડીરે, નાસિકા મોટા કૃપ—માસીં
જિજ્ઞાસુ મુખે મુખીરે, મુળ ગુદાનું દાર;
કૃષ્ણ શિખર ગિરિતણું, રમે ઉપર નંદકુમાર—માસીં
સેવાળ સુમુદ્રશિલાતણું તેમ, છૂટા મસ્તકકેશ;

૫૯૫.

પ્રાણુ ગયા પૂતના તણા, વિલપે જસોદા માતરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, એ લીલા વેકુંઠનાથરે.

(કડવું ૨૪મું—રાગ ખગ વેરાડી)

કલપે વિલપે નંદની નારી, ફરી ફરી તેહેને ભેય;
ગોકુળ સર્વ સ્ત્રી જન દીસે, પુરૂષ નથી ઘેર કાય.
સ્વામીને શો ઉત્તર દેવાશે, સોંપી ગયા મુને બાળ;
કંઠપાસ કરી પિંડ પાડું, આણું મહારો કાળ.
ઉન્મત ભેખનની મહમાતી, પ્રેમ ભરી ગોવાળી;
તત્પર થઈ પૂતના પર ચહુડવા, કટિ કછી કાછડો વાળી.
નીસરણી માંડી ચહુડી બાળા, પગ ધરતાં પડે પડછંદ;
કૂચઅથ વદનમાં કીડા કરે, ધાવે છે બાળમુકુંદ.
બળાતકારે બાળક લીધો, કુશળ કુશળ એમ કહેતી;
ઊતારી અંબાને અરખ્યો, માતા વારણા લેતી.
અંગન્યાસ કરે સર્વ ગોપી, રખે બાળક ખીલીતો;
જસોદા ભાએગની ધણીયાણી. ફરી જનમ થઈ વીતો.
સખો ચોરડામાં ઉભા થાયે, આંગણે વાયુ ટહાડો;
જસોદાને શીખવે કા ડાહી, રખે સ્કોડમાંથી કહાડો.
વિવિધ પ્રકારે રક્ષા કીધી, બાળ ખીલીનો બાણી;
મસ્તક ઢાંકી માત જસોદા, નાંખે ઉતારી પાણી.
આમની દેવ્યા વનની દેવ્યા, કુળદેવ્યા જે અમારી;
બાળકની તમો રક્ષા કરજો, બચે નંદની નારી.
પડી પૂતના પર્વત પ્રાચે, ભેવા મળ્યાં સોના વૃંદ;
એહેવે સમે મથુરાપુરથકી, પધારયા શ્રી નંદ.
અચાનક ભયાનક દીકું, આ શું વત્સુ ઉત્પાત;
ગોપ પ્રત્યે નંદ કહે ભાઈ, મળી વસુદેવની વાત.
એ કંસાસરનં કપળ ખડું. જઈ નંદે પતના ભેળ.

ગોપરાયનું દર્શણ દેખી, ગોપવધુ સર્વ રોષ.
 પુરૂષ વિના પલ રમે જાએ, માણસમાં નહી નારી;
 અબળા લક્ષ મળી તો કિંવા, ન ચકીયે વિદ્ય નિવારી.
 નંદ ઓછંગ મુકયા મધુસુદન, ચુંબન કરી પુછે પીતા;
 ત્રણ પહોરમાં કુંવર મહારા, કોણ કોણ ઓરિયા વીતા.
 દૃઢયા આંખી મસ્તક સૂંઘ્યું, તેડયા બહુ ઋષિગાય;
 આશીર્વાદ અભિષેક કરાવી, આખી સવચ્છી ગાય.
 ખીન્ન દાના કીધાં નાનાવિધનાં, હોય કુંવરને ઠલ્યાણ;
 ગોપ કહે શ્રી વલે ગ્રખની, ગંધે જાશે પ્રાણ.
 નંદ કહે ઉચ્ચલાય નહીં છે, અતુળ અંગનો ભાર;
 સંધે સંધથી કરો કટકા, લો કરવતને કુહુવાડ.
 મહોન્મત આહીર બળીયા, કાપી કટકા કીધી;
 ખડકી કાષ્ટ હુતાશન મૂક્યો, ચોદશ પુંડ્રી દીધી.
 પૂતનાનો પિંડ પરજળે, છૂટ્યો દોર કસ્તુરી;
 અગર તગર ચંદન મળીયાગર, પરિમલ વાસ મધુરી.
 નવાસ્તુ પન કરતું દશ જોજન, આગ્યું એક વિમાન;
 પૂતના થઈ દેવકન્યા તે, કૃપા શ્રી ભગવાન.
 સંદેહ પામી પરિક્ષત પૂછે, કૃપા કરો શુક સ્વામી;
 દુષ્ટ નારી બાળ હત્યારી, પરમગતિ કેમ પામી.
 માનુષાવ કહે મહીપતિને, એ વિષ્ણુ ચરણ મહીમાય;
 જે અંતકાળે કૃષ્ણ કહે તે, જન્મપુરી નવ જાય.
 સાક્ષાત બ્રહ્મ દેવે પર રમીયા, એ લાગ્યોગ શું નહાવું;
 વૈકુંઠનાયથી વૈકુંઠ પામે, તેહમાં આશ્ચર્ય શાનું.
 લાવે કલાવે સ્તુતિ નિંદાએ, જે પરમેશ્વરને ધારે;
 વેદ નાયક કહે શુક જોગી તે, એ જ જાશે.

વલણ.

જાશે વૈકુંઠ સર્વથા, સાંભળ પરિક્ષત સચરે;

અધ્યાય ૭ મો.

(કડવું ૨૫મું—રાગ દેશાખની ચોપાઈ)

શુક કહે મુલુ પરિક્ષત રાય, એ પાવન પૂતના મોક્ષ અધ્યાય.
 બાળહુલ્યાદિકે પાતિક ટળે, ને રનેહ ધરી કથા સાંભળે;
 તો પરમપદની પ્રાપ્તિ થાય, ને પ્રીતે રહે કથારસ મહાંય;
 નામ સ્મરણથી જાય વ્યથા, હવે સ્તમ્ભા અધ્યાયની કથા.
 કેમ રાયને પહોતી વાત, ને ગોકુળમાં વસત્યું ઊત્પાત;
 સમાચારે લેહું તીવ્ર બાણ, ને પૂતનાના શોભ્યા પ્રાણ.
 બેઢેત મોઢ બાળક ઊગરયો, શકે એ મહારો શત્રુ ખરો;
 ગાંઠ હૃદયમાં બંધન થઈ, પણ કંઠે ચરચા કીધી નહી.
 શકટ વચ્ચ ને તૃણાવંત, બગઅથ તેડી કહ્યું એકાંત;
 તમો છાના ગોકુળ પુઠે ફરો, છતવો નંદ તણો દીકરો.
 ગોપ રહીને કરજો કામ, ન થાય પ્રગટ જેમ મહાં નામ;
 જાણે નંદ તો ઉજડે દેશ, એ છાનો આપું ઉપદેશ.
 લેહ સાંભળી આલ્યા ભૂર, પ્રથમ આબ્યો શકટાસૂર;
 એ કંસરાયનું હારહ કહ્યું, હવે શ્રીગોકુળમાં શું થયું.
 પ્રતાપી પૂતનાનો દેહ, પછે નંદ ગોપ પધાર્યા ગ્રેહ;
 માંહોમાંહે વાત કરે ગોવાળ, દેવરૂપ કો નંદનો બાળ.
 રંડા મોઢ પોતે ઊગરયો, કારણરૂપ નંદનો દીકરો.
 ગોપીને ઘણું વહાલા હરી, નંદ ગૃહે આવે ફરી ફરી.
 શુકલ કહે સાંભળ રાજન, આબ્યો જન્મનક્ષત્રનો દિન;
 નક્ષત્ર ફરી આબ્યું રોહિણી, ઉત્કંઠા જસોદાને ઘણી.
 સ્વામીની કીધી વિનવી, પ્રાસિક કર્મ કરો કહે સતી;
 નંદે પધરાવ્યા ઋષિ રાય, અભિષેક કરી કીધી રક્ષાય.

અહચંદ્રની પૂજા કરી, અપાવ્યું દાન હાથે શ્રીહરી;
જસોદાજીને સોંપ્યો બાળ, ગાય ગોપી ગીત રસાળ.
શ્રી જસોદાજી વદ્યાં વચન, આજ ઝોળીયે પહોરડું તન;
માસ દિવસે ક્રીધો સંસ્કાર, સૌભાગ્યવંતીં બિભો રહી ચાર.
પથરંગ પટની ઝોળી કરી, ઉભી અબળા છેડા ધરી;
ચંદન કેસર કુંકુમ ઘણા, પીળ્યાં કપાળ ગોપિકાતણાં.
મળ્યાં બહુ નહાનાં છોકરાં, જસોદાજી વેહેચે કોપરાં;
મીઠાં મુખ મહીયારી કરે, ઘણું જીવો કહાન અબળા ઉચરે.
જસોદાજીએ ઉંચલી કરી, ઝોળીમાં પહોરડયા હરી;
જયજયકાર કરે સુંદરી, મુખચંદ્ર બિંબ ભુજે ફરી ફરી.
છે ચૈાદ લોક જોડેનાં મુખમહાંચ, તે ઝોળીમાં સૂતા હરિરાય;
મુખ ભેઈ જસોદા વારણે ભય, હીંડાળે ગોપી હાલર ગાય.

(જૂલણા)

ઝોળીએ જૂલો કહાન ગોવાળા, વૃજની બાળા ગાય—હાલો
હાલર^૧.
તમે ઠમકે ચાલો નંદજીને બારણે, વારણે ભય માતા જ-
સોમતી—હાલો.
બાળાએ દીઠાં મોહન મુખડાં, કે દુખડાં ગયાં મુખ પામીયાં
—હાલો.
ગયાં કર્મ અંધારાં પ્રગટયો દીવો, ઘણું જીવો જીવન હ-
માસરે—હાલો.
ઉત્તરવય બંધાણાં પારણાં ઘરમાં, કાંઈ બારણાં ઉઘાડાં નં-
દરાયનારિ—હાલો.
૧ હહાડાને છોકરે તે પૂતનારે ચોપી, તહારા કોપો દુરિજન
બાળે મરીરે—હાલો.

૧ બા. પ્ર.ને એક ગુ. પ્ર.એ સિવાયે બીજી જગી. ગુ. પ્ર.તોમાં
“ ગાયે ક્રીજની બાળા, હાલર હાલોની ” છે

મહોટા થઈને ચારો વન ગાવડીરે, જસોદાજી બીશે ભામ.
 ભેરે—હાલો૦
 આણે મૂળે વનઢો વાંસળીરે વહાલા, કાંઈ વેહેલા ગા ચારી
 ઘેર આવજોરે—હાલો૦
 અમો ગોપી તમારી દાઝીરે દેવા, કાંઈ લેવા મુંઝું રજ
 ચરણનીરે—હાલો૦
 અંત્રીક્ષ રહી સર્વ દેવતા બોલે, નહીં તોલે કા ગોપી
 સમુરે—હાલો૦
 સંસાર હીંડાળો બાંધ્યોરે બ્રહ્મ, કાંઈ કર્મે હીંચે કોટી જીવ-
 ડારે—હાલો૦
 શંકર બ્રહ્મા જોગીરે જૂલ્યા, બૂલ્યા બમે મહોટા મૂનીરે
 —હાલો૦
 આવાગમન હીંડાળેરે હીંચે, ન પ્રીછે પ્રાણી માયા મ-
 ન્યારે—હાલો૦
 જગત જુલાબું સોંપી કર્મને, તે બ્રહ્મને જુલાવે વૃજ-
 મુંઝરીરે—હાલો૦
 કુસુમવૃદ્ધિ કરે છે દેવતારે પ્રીતે, આમ રીતે હીંચોળી હરિ
 ભિતારીયારે—હાલો૦
 એ સુણશે પ્રીતે વા જૂલણારે ગાશે, તે મૂકાશે ગ્રાહ^૧ સંમા-
 રથીરે—હાલો૦
 કહે પ્રેમાનંદ વિપ્ર હું કાંઈ ન બાણું, વિખાણું ગુણ ગો-
 વિંદનારે—હાલો૦

વલણુ.

ગોવિંદના ગુણ જેમ તેમ કહું, નવ લહું કહાપણુ જ્ઞાનરે.
 હરિનામ દે અક્ષર વડે વળે, કોટિ ગંગા સ્નાનરે.

૧ સધળી ગુ. પ્રતોમા “ધર” છે.

(કડચું ૨૬મું—રાગ દેશાખની ચોપાઈની ચાલ)

એળી રીતે ગાયાં હાલડ, જોળીએ સૂના સચરાચર;
 વિવિધ લીલા કેસવ કરે, પવિત્ર કથા શુકલ એચર.
 અભિમન્યુતન સાંભળજે કથા, ઘવણલકિત ટાળે જન્મ બધા;
 અસુર આવ્યો શકટાસુર નામ, માયા કરીને વૃજપુર ગામ.
 કપટી શકટ રૂપે થયો, શકટ મળતો આવી રહ્યાં;
 છુટાં બાહુ ગાડાં નંદદાર, શકટ સ્થિર થયો શકટમુગ્ધર.
 નવ જાણે જોખી જોવાળ, નંદ પુત્રે જાણ્યું તતકાળ;
 એ આવ્યો મુને જીતવા કારણે, શકટ રૂપ જોકો બારણે.
 ઘેર આવ્યાને આદર કીજીયે, પરમપદ એહિને હીજીયે;
 સુરભી હુડે શ્રી જસોભતી, મંદિરમાંથી રોયા શ્રીપતી.
 મુકચું કારજ સાદ સાંભળી, કાં રોયા આતા કહી ઘરમાં પળી;
 નાંખ્યું પાત્ર દુધ ગચું ઢળી, કો ન શકે પ્રેમ માતાનો કળી.
 પારણેથી લીધા ભગવાન, માતા કરાવેછે પયપાન;
 દેતન અગ્ર મુખમાં નવ શ્રે, બાળક કેમે ન રોતો રહે.
 મળાડાવે કડાં દાર સાંકળી, વળાડે ધુધરો મા ધર્મ આકળી;
 ઘાડે પુષ્પ દેખાડે ગાય, તેમ તેમ બાળક બમણો થાય.
 સોદાને મન સંદેહ પડ્યો, શે આવડું બાળક આળે ચડ્યો;
 એ જંતુએ આકળો કીધો, ન રહે હીંચોળ્યો જોળે લીધો.
 પુછે જસોદા મુખમુ મુખ ધરી, તહારાં હુખડાં લઈ જાણે મરી;
 ન રહે બાળક દોહવી ગાય, વન સુકવાની વેળા લય.
 બાળક ટોળે મળ્યાં દસવીસ, તેવારે રોતા રહ્યા જુગદીશ;
 માતા કહે બાળકને બાળકમાં ગમે, નહાનાં છોકરાં પાસે રમે.
 જોળી એક બાંધી આંગણે, ગાયને ચરવા જાવું ઘણે;
 સાડી એક લાવી કિંકરી, શકટની બિધે બંધન કરી.
 જોળીમાં સુવારયા શ્રી જોપાળ, પ્રભુજી રોતા રહ્યા તતકાળ;
 ખીજાં બાળકને કહે તાળી પાડો, હુલસવો હુલ્યાને રમાડો.
 બાળક જોળી વીટી રહ્યાં, અંબા ગૌશાળામાં ગયાં;

શકટાસુર થયો અતિ પ્રસન્ન, હું કાળને માઝે સોંપ્યો તન.
અદ્ય આયુષ્ય દીસે છે બાળ, છે દીર્ઘ આયુષ્ય કંસ ભૂપાળ;
સ્થૂળ રૂપ કરી ગડગડું, બાળક ઉપર ભાગી પડું.

શકટ હણવા તમર હુઓ, છે હરિનાં મનમાં વિચારજ જુઓ;
કાલાં કાલાં વચન બાળક ભાષે, મરકલાય પ્રભુ પાદું નાંખે.
ધાવે અંગુઠો ખડખડ હશે, શકટ ભેઈ અધર હરિ હસે;
કોધ રૂપ થયા અશરણશર્ણુ, વૃદ્ધિ પમાડ્યો ડાળો ચર્ણુ.
બળસાથે પગ જીપાડ્યો તદા, શું સુદગળ પરિધ ભોગળ શું ગદા;
કિંવા વજ્રકુંજરના દંત, મોકોમળ પદમાં બળ અત્યંત.

ન આવે બળ પ્રાક્રમનો માપ, જેમ ગજ ઉપર નાખે
કેસરી થાપ;

ન જાય ચરિત્ર પ્રભૂનાં કળ્યાં, દેખી સ્વરૂપ છાકરાં છળ્યાં.
અતુળ બળસુ નાખ્યો પાગ, કહકહયું શકટ થયા શત ભાગ;
પ્રહાર પૂરણ ચૂરણ ગાત્ર, લય પામ્યા ગાય ગોવાળા માત્ર.
મહોટો સ્નાદ કરી પડીયો ધણું, એક પાટુએ પામ્યો મર્ણું;
વિરમે થઈ વૃજની સુંદરી, માતાએ હૃદયા આંખ્યા હરી.
ખીન્ન બાળકને જસોદા કહે, એ અન્યાય સર્વ તમારો છે;
તમે શકટ ભાંજ્યું સરવે મળી, ખીણ જસોદા થઈ આકળી.
બાળક કહે અન્યા નથી અમતણો, તહારે પુત્રે પાગ વ
ધાર્યો ઘણો;

ગાડું ભાગું તાહાર તન વડે, શો વાંક અમારો બાળક
સહુ રડે.

કાષ્ટાકાર ગાડાનો ગયો, શકટ દાનવ રૂપે થયો;
ત્યારે સરવનો ટળ્યો સદેહ, અસુર કપટી દીસે એહ.
નંદે દૈત્ય નંખાવ્યો બહાર, હૃદયાસુ લીધા દેવ મોરાર;
આપણે બાળા પમાડ્યાં શર્મ, જુવો દુષ્ટ દાનવણું કર્મ.

(વલણુ)

સુરારિને પંચગવ્ય કરાવ્યાં, આપ્યાં વિપ્રને બહુ દાનરે;
એ દ્વિતીય ચારત્ર પૂરણ હવું, આવ્યું શકટને વિમાનરે.

(કડવું રજમું—રાગ કાલ્હરો)

શકટાસુર છત્યો જહુનાથે, પર્ણ થયુ દ્વિતીય ચરિત્ર;
તૃતીય ચરિત્ર કહે ગર્ભ જોગી, માંભળ પરિક્ષત પુણ્ય પવિત્ર.
શકટાસુર છત્યો જહુનાથે
અહભુત આશ્વર્ય નંદણ પામ્યા, ને ગોપ કરે વરણન.
આ વિદ્યથી બાળક વાંચ્યો, માતપિતાનાં મહોટાં પુણ્ય—શૃ
એ કંસાસુરે વારતા જાણી, બાળકે શકટનો આણ્યો અંત;
નંદાત્મજને છતવાને, કંઠે મોકલ્યો તૃણાવંત—શકટા
ધર આંગણે માત જસોદા, ઉછંગે લીધા હરિદેવ;
મુજ અરથે તૃણાવંત આવ્યો, સામગીયે જાણ્યું તતખેવ—શૃ
ઉછંગ અંખાંને બહુ દુખે, બૂધરે બહુ મુક્યો ભાર;
જસોદાણ વિસ્મય પામ્યાં, આવો ભાર કેમ થયો કુમાર—શૃ
સુત કરે કીડા માને પીડા, ફાટે પગ આપદા અપાર;
ન કહેવાય કહોને પુત્ર છે ભારે, ધણું દોડેલો લોકાચાર—શૃ
ચરણ અંપાય ન થવાય બેઠાં, હરિયે માતા હરબડાવી;
ઉછંગ ઉપરથી અરૂંપડે જોઇ, ગોવિંદ મુક્યા ગબડાવી—શૃ
કાંપતી માતા ગઇ મંદિરમાં, આંગણે પહોડયા અનંત;
ગડગડી ગોકુળમાં આળ્યો, વાયુ રૂપે તૃણાવંત—શકટાસુર
ઉઠે છાપરાં ખીલે છોકરાં, ભાં શબ્દ કરે વાહરૂ;
નંદદાર અધર્મી આવ્યો, જહાં સુતા છે સચસચરૂ—શકટાસુર
ત્રાહે ત્રાહે થયું વૃજપુરમાં, આંધી ધુળકટ ચારે પાસ;
ગોહડી સહિત ગોવિંદણ લીધા, અસુર ઉતપતિયો આકાશ—શૃ
ઉઠે રેણુ કાંકગ કોરણ, ગોકુળમાં થયો અંધકાર;
વિપરીત જમુનાનું જળ વહેતં. હરી હરયા હવે કાલાધર—શૃ

અધ્યાય ૭મો—શ્લોક, શ્લોક, તૃણાં, ને વિધિરૂપ દર્શન.

નેત્ર ન સૂજે શરીર ધૂજે, ધાયાં જોવા જસોમતી;
ત્રાહે ત્રાહે કરી પડી અંબા, મુવાડયો તહાં બાગક નથી--શ્લોક
ગોપીના પૃદ્ધા કરે આકંઠ, ઉપનંદ નંદણ શોધતા દેરે;
રખે માત પિતા મૃત્યુ પામે, સામળીયો મન ચિંતા કરે-શ્લોક
આકાશ પ્રમાણે અમુર વાઘ્યો, કંઠે વળગ્યા શ્રી ભગવંત..
ત્રેલોક્યભાર સુકીને ભાંજ્યો, મરડી નાંખ્યો તૃણાવંત-શ્લોક
કડકડાટ શબ્દ હવે દારણ, જાણે ઉપડીયું પ્રહાંડ;
સામળીયે શમ્યાપર નાંખ્યો, શત્રુ શરીર ઘયું સતપંડ-શ્લોક
તણે અમુર ઉપર અવિનાશી, ઉદયાચળ ઉપર જેમ રાશી;
નિર્ભયથકી ગોપી મદમાતી, લક્ષ્મીવરને લેવા ધસી-શ્લોક
જમોદાણને બાગક અરખ્યો, થઈ વાત વિરમે નંદને ઘણી;
વિકટ અમુર સહજે મૃત્યુ પામ્યો, પુત્ર રહ્યો કેમ આજે
આળી-શ્લોક

ગોપ વધુ મહુ મંગળ ગાય, માના ઉતારી નાંખે નીર;
કરવત કુહારે કટકા કીધું, હહન કીધું દેલ્ય શરીર-શ્લોક
બદીની ગાત પામ્યો દાનવ, હૃદય ઉપર રમ્યા ભગવાન;
દિવ્ય દેહ પામ્યો તૃણાવંત, ગયો સ્વર્ગ જેત્રી વિમાન-શ્લોક
ભક્તિ ભાવે વા દેશ ભાવે, જ્ઞેયમાં રઘુપતિ રાખો;
કહે પ્રેમાનંદ હરિ ભજન વિના, રખે દિવસ આજે નાંખો-શ્લોક

વલણ.

મા નાંખો જન્મ ભજન વિના, કરે સ્ત્રીપાપતિ મિત્રરે;
શુદ્ધ કરે સુણુ ભૂપતી ધયું, પૂરણ તૃતીય ચરિત્રરે.

(કડવું ૨૮મું—રાગ વસંત.)

જેજેકાર ધયો ગોકુળમાં, જાણે તૃણાવંત;
કુકુભવૃષ્ટિ કરે અમર ગણ જોહેવાં. કાજ કર્યાં ભગવંત-શ્લોક
નંદને મન આનંદ ધણેરે. કીધાં નાનાવિધ દાન;
જાણે આજ પુત્રનો જન્મ ધયો છે, યેકાર સંગીત ગાન-શ્લોક

૫૫ અધ્યાય ૭મો—જૂલ૦, શક૦, તૃણા૦, ને વિશ્વરૂપ દર્શન.

એ તૃતીય ચરિત્ર પૂરણ થયું, સાંભળ પરિક્ષતગ્રય;
એકવાર જસોદાજી બેઠાં છે, મોહન ઓછાંગ મહાંય-જે૦
ફરી ફરી જુએ વદન વિકૂલનું, વિદ્ય તણ સંભારીયા;
કેમ ઉગરશે કુંવર મહારો, અંખાએ આંસુ ભરીયાં-જે૦
પૂતના શકટ તૃણાવંત પાપી, તેથી સુત ઊગરીયો;
થોડા દિવસમાં બહુ વિદ્યા પડિયા, માએ તે લય મન ધરીયો
જેજેકાર૦

મકળ વર્ણમાં રંક આહીરકાં, જીવતું ગૌચારી;
દોહેલા સહીયે વનમાં રહીયે, કાં પૂઠ લે અમારી-જેજે૦
જ્યેષ્ઠિકા મુજ અંધતણીરે, ભૂલાનો વિશ્રામ;
ન જાણિયે આગળ શું થાશે, જો વિદ્યા પડીયાં આમ-જે૦
કહાં જઈયે ને શું કરીયે, નહીં કો ખીલે લાઈ;
જસોદા માતનું દુઃખ જાણી, હુરિયે ખાધી બકાર્ધ-જેજે૦
વિશ્વરૂપ દેખાડયું મુખમાં, અંખાને આવે વિશ્વાસ;
નિમેષ રહી જસોદાજી નિરખી, પામી અંતર ત્રાસ-વિ૦
નવકુળ નાગ અષ્ટકુળ પર્વત, અષ્ટવસુ અસિદ્ધિ;
નવખંડ ને નવ જોગેશ્વર, નવ ગ્રહ ને નવ નિધિ-વિ૦
સપ્તઢીપ ને સપ્ત સાગર, સપ્ત સ્વર્ગ મપ્ત પાતાળ;
સપ્ત ધાતુ ને સપ્ત તપિરે, સપ્તસ્વર રસાળ-વિ૦
અતુલંદને ચાર દિશાદે, અર્તુવર્ણ ચાર આશ્રમ;
ત્રણ શુક્ર ને ત્રણ કાળદે, ત્રેલોક પ્રગટયા ત્રિકંમ-વિ૦
દે કર્મ દે વિશ્વદેવા, દે દીક્ષા અશ્વિનીકુમાર;
દશ દિગંધા ને દશ દિશાદે, દશ ઉભા ભદ્ર ધરી-ભાર-વિ૦
એકાદશ રૂદ્ર એકાદશ ઇંદ્રી, શિવગણ કોટી અગિયાર;
દ્વાદશ મેઘ ને દ્વાદશ દિનકર, ઉડગણ કોટિ અપાર-વિ૦
ઓગળુંપંચાગ વાયુ અડતાળીસ અગ્નિ, તપિ ગ્રહસઅડયાત્મી;
ઇંદ્ર ચંદ્ર ને જોગ નસત્ર બહુ, તેજ કળા પ્રકાશી-વિ૦
કિંનર અપ્સરા યક્ષ વિદ્યાધર, ગાંધર્વને ચમરાય;

શક્તિં નવદુર્ગાં ને સરસ્વતી, બ્રહ્મા જગત્પિતાય-વિ૦
 પર્વત તુંબર નારદ ઋષિરે, નદી નવસેં નવાણું;
 વનસ્પતી ભાર અષ્ટાદશ મુખમાં, લીલા શી શી વખાણું-વિ૦
 વિરાટ રૂપ વદનમાં દેખી, જસોદાજીને આવ્યું જ્ઞાન;
 કહોનો પુત્ર હું કહોની માતા, એ સ્વયં શ્રી ભગવાન-વિ૦
 હું શોચના વ્યર્થ કહું છું, એ દીસે અંતરજ્ઞમી;
 પૂતનાનો વાંક કરો જે, ધવરાવતાં મૃત્યું પામી-વિશ્વરૂપ૦
 એહેનો ભાર કેમ ચહે સકટાસુર, મે બાંધી અન્તરૂ ખોઈ;
 વારૂ કીધું મેં દીધો ગળદાવી, નાઠી તેં નવ મોઈ-વિશ્વરૂપ૦
 આજથી હું નહીં એની માતા, સમાચાર નંદને કહીએ;
 આણું જગત મુખમાં દેખાડયું, દહોડ માસને છેએ-વિ૦
 એ પરમેશ્વર હું છું દાસી, કહું આજથી સેવ;
 જ્ઞાન અંખાને એહેવું આવ્યું જાણી, માયા દીધી તતજેવ-
 વિશ્વરૂપ૦

આંખ મીચી હુરિ રોવા લાગ્યા, પયપાનને છિછે;
 જસોદાજીનું કહો કોણ ગણું જો, બ્રહ્મા પાર ન પ્રીછે-વિ૦
 પ્રગટી માયા જ્ઞાન ગયુરે, બાળક લઈ ધવરાણું;
 જસોદા કહે શકે નિત્રા પામી, વિશ્વરૂપ સ્વપનામાં આવ્યુ-વિ૦
 બ્રહ્માવાવ ગયો પુત્ર ભાવ થયો, ધવરાળ્યા મુંદર શ્યામ;
 વિપ્ર પ્રેમાનંદનો સ્વામી, જન, સમરો સીતારામ-વિ૦

વલણુ.

સીતારામ સમરો મુખ ભાઈ, જેમ થાય પિંડ પવિત્રરે;
 એ સમાપ્ત અધ્યાય ત્રસમો, કહું ચતુર્થમું ચરિત્રરે,

અધ્યાય ૮ મો.

(કડવું રહ્યું—રાગ કેદાર.)

ચરિત્ર ચોથું પૂર્ણ થયું, કહું અષ્ટમો અધ્યાય;
 શુદ્ધેવ વસુદેવે તેહ્યા, હમ્પતિ નમીયાં પાય.
 આસન આપી પૂજન કીધું, લીધું ચરણામૃત પ્રીતે;
 ભાવચુકત ભર્તાર ભામની, ઉભા સેવકની રીતે.
 પ્રાર્થના એક છે શુદ્ધ સ્વામી, અમને આપદકાળ;
 તમો સંધાએ ચોરી શાની મહારે, જે ઊગરયા છે બાળ.
 એક પુત્ર રોહિણીને આળ્યો, એક દેવકીને ઊગરીયો;
 નંદગૃહે મૂક્યો તે બાળક, વસુદેવ સ્તંભ ઊચરીયો.
 કંઠ ન જાણે ગોપ ન જાણે, મેં અદ્ભુત ચોરી કીધી;
 મહારો પુત્ર સુવાડ્યો મેજે, જસોદાની કન્યા લીધી.
 વાત સાંભળી ઋષિવર રીજ્યા, કહે ગર્ગ ભગવાન;
 મહારાં ભાવ્યનો પાર નહીં રે, વાઘ્યો વંશ જન્મમાન.
 વસુદેવ કહે મર્વ પુણ્ય તમારું, હું રંક થયો પુત્રવાન;
 નામકરણ કરે બાળકનાં, જેમ ન જાણે કંસરાજન.
 લગ્ન લેગ લેઈ જ્યોતીષમાં, જન્મપત્રિકા કરલે;
 આયુષ્ય લેલે રૂડી પેરે, નામ રચાણાં ધરલે.
 દરિદ્રી હું પરવશ વરતું, વસુદેવે ભરયાં લોચન;
 શી દક્ષણા આપું નામ ધરયાની, નથી ભોજન કરવા
 દહાડો વળશે દરિદ્ર ટગશે, ઉઘમી યાશે કુમાર;
 દક્ષણા અપાવીશ પુત્ર પામે, નહીં રાખું તમારે ભાર.
 મસ્તક ધુણી ગર્ગ કહે, એ જોણું વચન નવ કહીયે;

કનિષ્ઠ પુત્ર તે છે પરમેશ્વર, દર્શનને અમો જઈયે.
 શ્રીગોકુળમાં ગર્ગ પધારયા, કંમરાય નવ જાણે;
 નંદ જસોદા પગે પડીયાં, પ્રીત અંતરગત આણે.
 ધોડશ પ્રકારે પૂજા કીધી, હું મરખું કાળ કહો સ્વામી;
 ધ્રીજ લોક કેમ પાવન કીધા, પુછે નંદ શીષ નામી.
 ગર્ગ કહે વસુદેવની નારી, રાહીણિયે પ્રમંથે તન;
 તે બાળકનું નામ ધરવા, મોકલ્યો છઠી રાજનં.
 તમારે આશરે રહ્યાં રાહિણી, કંસ તણો ભય જાણી;
 અંનવસ્ત્ર આખ્યાં આપતકાળમાં, બીજું કોય ન પામે પાણી.
 આનંદ પામી આવ્યા રાહિણી, પ્રજ્ઞામ ગુરૂને કરીયે;
 કુશળ ભાગ્યે કહી પુત્ર પોતાનો, ગુરૂને પાગે ધર્યો.
 લોચન લોહ કપાળ મનોહર, ધરાધરે ધર્યો દેહ;
 શેષ સ્વરૂપ અનુપમ દેખી, ઋષિનો ભાગ્યો મંદેહ.
 મણિધર માનવ યદ્ય અવતરિયા, માયાએ ગર્ભ આકર્યો;
 સર્વેશ્વર પરમેશ્વર જિહવા, લેહ પ્રલે નીરખ્યો.
 અરે રાહિણી બાળક તહારો, વિકટ મુઠાટ ભાગ્યવંત;
 પંડિત ચિરાયુ ચતુર ઘણો, દાતા દયાળુ સંત.
 એહેનું રૂપ નેત્રમાં રમી રહ્યું છે, ત્રોહ્ય ગોકુળગામ;
 દર્શનથી આરામ જીપજે, માટે નામ એહેનું રામ.
 ભદ્ર શબ્દ કલ્યાણને કહીયે, છતશે જહુ સંભામ;
 બળ પ્રાક્રમનો પાર ન આવે, માટે બળભદ્ર નામ.
 તહારે ભાગ્યેજે આકર્ષણ કીધો, માટે મંકર્ષણ કહેવાય;
 ચોથું નામ શ્રીહળધર કહીયે, હળ ધરશે કરમ્હાંય;
 બળદેવ નામ પાચમું કહીયે, છઠું રાહિણીતન;
 બીજા નામ પરાક્રમે કહેવાશે, છે, ભાગ્યવાન ભડ જન.
 જન્મપત્રિકા ઋષિયે કીધી, તવ નંદરાય ઉચરતા;
 એક પુત્ર મહારો સેવક તમારો, નામ જાણો તેહેનું ધરતાં.

વલણુ

ધરો નામ મમ પુત્રનું, નદે નામ્યું શીવરે;
જસોદા લાવી પુત્રને ગર્ગે, જોળખ્યા શ્રી જુગદીશરે.

(કડવું ૩૦મું—રાગ મા૩)

દેખી જસોમતીનો તંનરે, આશનથી ઊઠ્યા મુનીજનરે;
ઝાપયે પ્રદક્ષણા દીધી ચરરે, કરજેડી દીધો નમસ્કારરે.
હરિને નીરખે ઋષિરહી ઊભારે, જુજુલાંછન શ્રીવન્ધ શોભારે;
વિરાજે રમારમણનું રૂપરે, રૂપમાં ગર્ગ થયા તદરૂપરે.
છે લોચન લોલ વિશાળરે, જાળમુકુંદ નંદનો જાળરે;
કોટિ ઈંદુ ગોવિંદ વદનરે, રૂપ અનુપ મહત્ત્વ મદનરે.
લોચન દ્વારે રૂપરસ પીધારે, ત્રિભુવનને દ્વદ્યેમાં લીધારે;
મનમાં સ્તવ્યા શ્રીગોવિંદરે, તહારે કર જોડીને કહે નંદરે.
ઋષિજી શું મોઢ્યા જોઈ જાળરે, અમો રંક લોક ગોવાળરે;
રાય વસુદેવજીનું પુણ્યરે, અમો રંકને મળ્યા મુની જનરે.
એહનું નામ કરણ પ્રભુ કરીયેરે, મહાનુભાવ મયા મન ધરીયેરે;
કેહવું પુત્ર પ્રત્યે છે લેહોહુરે, એથી ટળશે લોકનું મેહોહુરે.
જસોદા કહે મસ્તક નામીરે; એહનું આયુષ કેટલું છે સ્વામીરે;
એ ઘેર આવશે ગૌઆરીરે, રૂડી પેર કહો વિચારીરે.
પછે જોડ્યા ગર્ગ મહારાજરે, એતો એકાંતનું છે કાજરે;
એકાંત ભુવનને મહાંચરે, લેકા ગર્ગને નંદરાયરે.
જસોદાજીને આગર્ગાં રાખ્યારે, કઠિણ વાયક ન રહેવાય લા-
ખ્યારે;

સાંભળ નંદ ગોપ મહારાજરે, સુધું કહેતાં શાની લાજરે.
ધરો ધીરજ કહું પ્રકાશીરે, એ જાળક પ્રભ અવિનાશીરે;
એ વસુદેવ તણો પુત્ર માનોરે, તાહારે ઘેર ઉછરે છે છાનોરે
એ દેવદીપ્ત અવશ્યમેવરે, વસુદેવ પુત્ર વાસુદેવરે;
થયા નંદજી કંપાયમાનરે, વચન ગર્ગનું વજ્ર સમાનરે.

જાણે કાળજ કહાડી નાંખ્યુરે, મહારા સ્વામીજીએ શું લાખ્યુરે;
એ તમો પુત્ર પારકો કહ્યો રે, તો મહારી સ્ત્રીનો ગર્ભ કહાં ગયોરે.
ગર્ગાચાર્ય કહે સૂણ રાયરે, જસોદાએ પ્રસવી કન્યાયરે;
વસુદેવજીએ ચોરી કીધીરે, પુત્ર સુકીને પુત્રી લીધીરે.
મહારી વાત નહોતે જુઠીરે, નંદજી રાખો જાંધી સુઠીરે;
ગોપરાય ધીરજ મન ધારેરે, પંચરાત્રિ છે પુત્ર તમારોરે.
કહ્યું જસોદાને અહીં આવોરે, ધરૂં નામ પુત્રને લાવો રે;
જેવારે દીઠા શ્રીગોવિંદરે, ઋષિનું કહ્યું વીસર્યા નંદરે.
કોણ દેવકી કોણ વસુદેવરે, એ સુત મહારો અવશ્યમેવરે;
નામ ધરવા વરતું લખરે, નંદજી માયામાં થયા મખરે.
ગર્ગ કહે નથી આસરો મહારોરે, એહોનો કેમ વરતું વર-
તારોરે;

અહીં અક્ષર એક ન આવેરે, એ શૂન્ય પ્રાણ પ્રભુ કહાવેરે.
ન પહોંચે બુદ્ધિ મન વાણીરે, જન્મ પત્રિકા લખું શું જાણીરે;
આદ્ય મધ્ય અંત નવ લહીયેરે, અપરંપારને કહેવો કહીયેરે.
સૂર્ય ચંદ્ર આજ્ઞામાં હીંડેરે, નવ ગ્રહ એહોને નવ પીડીરે;
કાંઈ શરીર છે ઘનશ્યામરે, માટે શ્રી કૃષ્ણ એહોનું નામરે.
નંદનંદન જાળસુકુંદરે, ગોકુળનાથને શ્રીગોવિંદરે;
જસોદા જીવન નાથ ગોપાળરે, શકટ તૃણાવંત પૂતના કાળરે.
આગળ કરશે મોહોટાં કામરે, જેવાં પ્રાક્રમ તેહોવાં નામરે;
અનંત રૂપ હરિ કહાવેરે, ગ્રહસ્ત્ર નામે પાર ન આવેરે.
લખી આપી પત્રિકા લેખરે, કીધા આશિર્વાદ અભિપકરે;
રીક્ત્યા જસોદાજી નંદરાયરે, આપી દક્ષણા દુર્ગણી ગાયરે.
નંદે જમાડયું ગોકુળ ગામરે, ગોપ ગોખે હરીનાં નામરે;
જેણે કૃષ્ણ નામ મુખે લાંબુચારે, મત જન્મના પાતિક
હણીયારે.

ગર્ગાચાર્ય કીધા વીદાયરે, કહાવ્યું વસુદેવને નમવું પાયરે;
મુનિ આવ્યા મથુરા મહાંયરે, કહ્યો સમાચાર સુખદાયરે.

વલણ.

સુખ સમાચાર જઈ કહ્યો, જર્ઝ ધર્યાં શુભ નામરે;
વિપ્ર પ્રેમાનંદ કહે કથા, મહુ જ્યો સીતાસમરે.

(કડવું ૩૧મું—રાગ મારૂની ઢેરીફર)

શુકલ કહે સુષુ રાય, ચરિત્ર શ્રીકૃષ્ણતણાં;
જે હોય હરિના દાસ, તેહેને પ્રિય ધણાં.
રામ કૃષ્ણ કહી નામ, જનુની જોલાવે;
ધુંટણીયે ધનશ્યામ, માતા કને આવે.
જોલવું રીખ્યો જાળ, મીઠી વાણીયે;
ત જાણું શાં કીધાં પુણ્ય, નંદની રાણીયે.
નાનાં જોપના જાળ, માંહે દયાળ રમે;
હળી પટે જોડા થાય, તે જનુનીને જમે.
પાલવ શ્રદ્ધા પરિવ્રજ, માતા કને અંન માગે;
પેટ દેખાડીને રાય, નીચા થઈ પાચે લાગે.
શાં સુકીત કીધાં સંસાર, નંદ જોસોદાણયે;
ઘોઢ લોકનો નાથ, વખાણી છાસ પીયે.
પ્રગટ કરે અજ્ઞાન, હાથમાં દીપ શહે;
જો કરડવા આવ્યા હાઉં, રોતો દપ રહે.
નિદ્રા કરે દીનાનાથ, પયોધર ધાવતાં;
અધવચ ન્હાત્રી જાય, પ્રભુ નવસવતાં.
એક નેત્રે ભર્યું કાજળ, એક અમથુંજ રહે;
પેટમાંહીં કરે પદપ્રહાર, જોસોદા માત સહે.
રમે પિતા જીછંજ, તાણે મુછ દહાડી;
નંદ મુખનો તજોળ, અધવચ લે કહાડી.
રીસાવે રણછોડ, જોરડામાં ચાલે;
વલોળવી રહે માત, જઈ રવે જાલે.

ગોળી ઘાલી હાથ, માખણ તરત કહાડે;
 મુકાવે ને માત, તો આંસુ પાડે.
 ચોરી કરે ઘરમહાંચ, નવ બોલે સાચું;
 રાંધતાં લાગે વાર, કહાડાવે અંન કાચું.
 અવળું ચાલે અવિનાશ, નથી સાંભળ્યું દીકું;
 છાસમાં માગે ખાંડ, દૂધમાં માગે મીકું.
 વચ્છતણું પુચ્છ મહાય, તણાતો હરિ ચાલે;
 લપટી પડે બેઠા થાય, કાઢવમાં કૃષ્ણ મહાલે.
 છાંટે ગૌનાં છાણ, ગોરસડાં ઢાળે;
 આડી અવળી થાય માત, દૂધે અંધાળે.
 લડકાવે દુનણી ગાય, જેષ્ટિકા ગ્રહી દોડે;
 ચોકને દોહોછે માત, બીછનાં વચ્છ છેડે.
 ગોકુળની થીજનાર, જોવા નીસરે;
 પડે જોવાને દ્રંઢ, ધંધો વીસરે.
 દેખી લીલા નાર, પ્રેમ દહે ધરે;
 મૂકી ઘરનાં કામ, હરી પુટે ફરે.
 ઘર આગલો ધુંટણીયે, હીંડે મોડેમોડે;
 બીજે ફળીયે જાય, તહાં દડબડ દોડે.
 મર્કટ સો પંથામ, બાળક અચુત મળે;
 તેહમાં સામળીયો સ્વહાર, રમવાને પળે.
 શ્રીકૃષ્ણ શરીરે શ્યામ, હળધર ગોરટા;
 કહાડી જ્ઞાનપણમાં લાજ, બેહુયે ચોરટા.
 ગોપી જળ ભરવા જાય, બારણાં બિઘાડે;
 અંતાડયું હોય હર્હી, મઘ શોધી કહાડે.
 ટોળે મળી નરવીચ, વાંકી વાળે કોઠી;
 વચે મુકે મહીનું માઠ. મળી મારે મોઠી.
 દાર ઉઘાડાં મુકી જાય, ના આણે ચિંતા કરી;
 ધણીયાણી મળે મારગ મહાંચ, તાળીદે હસી હસી.

કેટલીએક સ્ત્રી સાવધાન, પરધેર ગોરમ ધરે;
તેને ઊંઘર બેઠી બાળ, મર્વ લઘુ નીત કરે.
શીકે ચડાવ્યાં માટ, લાકડીયે છિદ્ર કરે;
વહે ગોરમની ધાર, તળે રહી મૂખ ધરે.

વલણ.

મુખ ધરે ગોરમ પીએ તે, અમર અંતિશ ભેય રે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સમની લીલા, હાથી નથી નવ હોય રે.

(કંઠવું ૩૨મું—રાગ મોડીની દેશી)

ગોપી આવી જસોદા પાસે, કરવા હરીની સવલ;
વચન બોલે વડુડવા સરખાં, હૃદે હુરિ સાથે લાવ-ગોપુજ
કેમ રહીએ;

લાંગો ગોરસનો વેપાર, કહોલ કહાં જઈયે. મુવપદ.
બિસ્તરવચ પ્રભુએ પુત્ર આપ્યો, એકજ એક લાડવાયોલ;
આપ્તું ગોપુજ આક ચડાવ્યું, પોતાને વેર ઘણું હાલો-ગોંભાળ
વય નહાની ને માકમ મહોટા, અગો કહેતાં દીસુ ભુડીલ;
અતિસે થયું માટે કહેવા આવી, આપ્તું સરવે લટી-ગોંભાળ
એકલો હોય તો આદર કીજે, અમને હરિવહાલો છે હાડલ;
સહ પરિવારે આવે સામળીયો, લાવે ગોપ મર્કટની ધાળ
ગોપુજાંભાંગોંકહોલ.

અપરાધ સાંભળી આમળીયાના, અંખા થઈ ઓંશીયાળીલ;
ગોરસ જતન કરે રૂડીપેરે; સાવધાન રહો ગોવાળી-વદ-
લું શાસાં.

શાને કોઈ કરોછો ગોપી, લો જાન થયું તમારુંલ;
તમો કહેતાંહો ભે શ્રીજનારી, તો જો સોટી માફ-વદલું
શીકે ચડાવી ગોરમ સળો, અથવા મુકો અંધારેલ;

મોહોટી કોઠીમાં લઈ સુકો, રાખો, સાંકળ તાળાં ભારે—વઢવું
 ભાવ્યવાન છે તમો શ્રીજનારી, ઘણાં એક ગોરસ મળશેલું;
 આંખ ચહુડાવી હાંકલરો મા, છેવો માહારો છળશે—વઢવું શાં
 ગોપી કહે તહારા પુત્રને હાથે, ઉઘડે તાણું સટકલું;
 અંધારાં ઘરમાં કેશવ જાયે, થાય અજવાળું ફટક—ગોંભાં
 ન પહોંચે તો ઉખળ માંડે, કોઠી સઘળી શોધેલું;
 શીકે ચહુડાવ્યાં દહોણાં ભાંજે, લાકડીને ગોદે—ગોંભાં
 જાખરે ખેશી કરે લઘુશંકા, બાલક ઠાકર મારેલું;
 ઘરમાં ઘાલી સાંકળ દીજે, રમતો દીસે બહાર—ગોંભાં
 વચ્છની પેરે ગૌને ધાવે, વળગે મહીને માટેલું;
 સહાવા જાગિતો આંખ મહારીમાં, કેળગો હુધનો છાંટે—ગોં
 એક કહે હું જળ લરીને ઉતાવળી હીંડીલું;
 મેં કહ્યું ગોરસ કેમ ઉતાર્યું, એ કહે કહાડું છોં કીડી—ગોં
 એક કહે મેં જમનાતટ દીઠો, ધૂળે લપસણું કરતોલું;
 નથી થાકતો નહાનો બાળક, દીસે ઘેર ઘેર ફરતો—ગોં
 જસોમતી કહેહું કેમ કરી માનું, ઘડી અળગો નથી થાતોલું;
 તો હું ખાંધું ચોર કરીને, દેખાડો ગોરસ ખાતો—વઢવું શાં
 એક દિવસ ગોપીનાં ઘરમાં, પેઠા નંદકુમારલું;
 તાકી રહી સરવે સુંદરીરે, તતક્ષણ દીધાં બાર—ગોકુળ કેમ
 ગોપી સરવે કહે માંહોમાંહે, સહવાયો છે ચોરલું;
 મળ્યું જોવા ગામજ આખું, મંડાયો શ્લોકશ્લોક—ગોં
 ઘણાં દીવસે હાથ ચડયો છે, જસોદાજીને કહીયેલું;
 એક કહે ચાલો મથુરામાં, કંસ કને લઈ જાયે—ગોકુળ

(કડવું ૩૩મું—રાગ પરજયો)

વલવલે વૈકુંઠનાથ ગોપી, સુને મારશે મહારી માત ગોપી—ધ્રુવ
 ઘરમાંથી ઘનશ્યામજીરે, વિનય કરે બહુ પેર;
 આજ જાવા દો વૃજસુંદરીરે, ફરી નહીં આવું આ ઘેર ગોપી—વ૦

દેવ પડી ચોરી તણીરે, મહી પરચેરનું લાવે;
 કહો તો વચન આપું આપનું, ચોરી નહીં કડું હવે ગોપી—૧૦
 નયન ભરે વિનતી કદેરે, જો બંન્ધો હસ્ત;
 કંસ દંડશે નંદનેરે, હુડી લેશે સરવે વસ્ત ગોપી—૧૧
 તાળી વળડે છાકરાંરે, બારણે ઉભી જોય;
 અધર દગ્ગી જોલો ગોપીકા રે, તેમ તેમ માધવરાય ગોપી—૧૨
 વસ્ત્રવડે મુખ કર હુડેરે, ઘરઘર ધ્રુજે ગાત્ર;
 મ્મમાં કરી બિખળ ચહડીરે, શીકે ચહડાવે પાત્ર ગોપી—૧૩
 ગોપી આવી જસોદા કનેરે, બાઈ જુઓ પુત્રની પેર;
 ચોર જાણ્યો અમો ગોરસ આયે, ચાલો દેખાડું ઘેર ગોપી—૧૪
 રોસે ભરયાં જસોમતીરે, સોટી લીધી હાથ;
 ગોકુળ આપું જોવા મળ્યુંરે, રૂએ ત્રિભુવનનાથ ગોપી—૧૫
 બહાર કહાડો બાર ઉઘાડી, કેમ કરે પારકું જન;
 મંદિર જોયું બાર ઉઘાડી, હરિ થયા અંતરધાન ગોપી—૧૬
 કહાં છે મારો બાળ ગોપી, ફેગટ ચહડાવો આળ ગોપી.
 જાંબી ચઈ સર્વ સુંદરીરે, નહાસી ગયો કેહી વાટ;
 શીકે પાત્ર કાલાં ચહડાવ્યાં, વાળી ગયો દહીંનો દાટ ગોપી—૧૭
 મનાવતાં ભારે પડ્યાંરે, જસોદા કોધાયમાન;
 ઘેર મકી એક કાસી આવી, બાઈ સુતા જાગ્યા કહા ગોપી
 કહાં છે મારો બાળ ગોપી

વલણ.

ઘેર પધારયાં જસોમતી, ધવસવ્યા સુંદર રયામરે.
 જુડી પડી સરવે સુંદરી, સાચો પ્રેમાનંદ પ્રભુ સમરે.

(કડવું ૩૪મું—રાગ ધનાસરી)

શુકલ ભાળે સુણ હસ્તિના પુર ધણી, બાળચરિત્રની કથા
છે ઘણી.

....., બુદ્ધિમાને લીલા મેં ભણી. ૫

૮૬૭.

ભણી ન જાય અગાધ લીલા, જે તરંગ ગોકુળમાં હવા;
નિત નિત પ્રત્યે નાધણ, પ્રગટે રંગ નવા નવા.
એકવાર કૌતિક કીધું નાથે, મૃત્તિકા લક્ષણ કરી;
સ્વાદ ભાગે સામળીયાને, મુખમાં મુકે મુઠડી ભરી.
જસોદાને રામે કહ્યું, તહારે પુત્ર માટી ખાયે;
જેવા આવ્યાં જસોમતી, અહીં લાકડી કરમ્હાંયે.
વદનકળા ઉઠી ગઈ, અંબા આવી ઉભી રહી;
કહેરે મુખમાં શું ભર્યું છે, ધ્રીનાથ દેખાડે નહી.
ગોર્વાદ બોલે ગુંગણું, મન કરે ન્હાસવાતાણું;
માતાએ બેહુ હાથ રહાયા, દેખાડ કે ચોંટી ખાણું,
મુખ વિકાશ્ય સામળે, માટીનાં ઢેફાં કહાડીયાં;
ફરી જેવા ભાગાં જસોમતી, બ્રહ્માંડ તણ દેખાડીયાં.

(૫૬—રાગ મારૂ)

ખાધી માટીરે, સામળીયે ખાધી માટીરે;
ચૌદ લોક વદનમાં દીઠા, જનુની ફાટીરે—સામળીયે૦ ધ્રુવ૦
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ વદનમાં, સંસાર આપ્યોરે;
ભુલી જસોદા સુતતું સગંપણ, બ્રહ્માને બાપ્યોરે—સામળીયે૦
આખી પૃથ્વી એહેનેાં મુખમાં, કિંવા, બે કટકા ખાધારે;
પાંડુ રાગ એહેને શુ ચાય, કરી નહીં ખાધારે—સામ૦

* ખા૦ પ્ર૦માં બે તૂક ૧લી, ૪થી છે ને શુ. પ્ર૦તોમા તણ ૧લી,
૨૭, ૪થી છે; પણ રાગના બંધારણ પ્રમાણે ચાર જોઈએ

ફારમ ૫.

એ કહોનો પુત્ર હું કહોની માતા, જસોદા બીધીરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુએ જ્ઞાન યોયું, કરી માયા કીધીરે—સામં

(દેશી ચાલતી)

માતા મન વિરમે થઈએ, પ્રદા રૂપ સાચો હરી;
હું માતા થઈ હાંકવા આવી, જેણેકા મેં શું બહી.
જાળક થઈ ઓછંગ રમે હું, પુત્ર હેત મિથ્યા ધરું;
હવે મોહ મુકી આજથી હું, વિષ્ણુ જાણી સેવા કરું.
જ્ઞાન ઉદ્દેથી મોહ ગયો, શ્રીકૃષ્ણે માયા વિસ્તરી;
વળી હદે લીધા પુત્ર જાણી, જ્ઞાન ગયું સર્વ વીસરી.

ભૂપ કહે શુક સાંભળો, મન મહારું વિરમે થયું;
કોણ પુણ્ય જસોમતીનાં, હયા કરી જોધયે કરું.
માતપિતા મથુરામાં રહ્યાં, દેવકીયે સુખ દીધું નહીં;
કોણ પુણ્ય જસોદા તણાં જે, વિષ્ણુની માતા થઈ.
અકળ કીડા પ્રબળ સુખ, જાળલીલા પ્રદાની;
મૂળ કથા સુને કહો સ્વામી, નંદજસોદા કર્મની.

શુક કહે શુંજ પ્રશ્ન પૂછ્યું, કહું ગોવિંદના સુણામ;
વસુદ્રાણ નામે ગ્રાહણ હુતો, ધરા સીનું નામ,
તીમ તપ દમ્પતિએ કીધું, અયુત વર્ષ-પર્યંત;
લક્ષ્મી દીડી નરનારીની તવ, પધારયા ભગવંત.
વિષ્ણુ કહે વરદાન માગો, કૃપા અમો કીજીયે;
દંપતીયે એમ માગીયું, તમ સરળા પુત્રનું સુખ લીજીયે.
માગ્યું તે પામશે સહી, અદ્વૈત થયા ત્રિભુવનપતી;
તે વસુદ્રાણ ધરા અવતરયા, થઈ નંદજસોમતી.

વલણ.

જસોમતીની કહી કથા થયો, અદ્વૈતો અધ્યાયરે;
કહે પ્રેમાનંદ અગાધ લીલા, રમે શ્રીજદરાયરે

રખે રેતા રયામળવાનરે, વલોલું લાખી દે ઘરમાં કામરે.
 ચાલે પ્રસવેદની ઓળીરે, છુટા કેશની લટકે વેળીરે;
 નથ મોતી અધરપર ઢળકેરે, વલોવતાં ચૂડી કંકણ ખળકેરે.
 ઝીણી ધાળણી પ્રલપટ વાળીરે, એહેવે જાન્યા શ્રીવનમાળીરે;
 અધવચ સુકયુ દધીમથનરે, પુત્રને કરાવ્યુ પયપાનરે.
 એહેવે ચુહુલે દુધ ઉકળીયુરે, પાત્રમાંથી પય ઉછળીયુંરે;
 માતાએ જલયુ દુધ વહી જશેરે, આખા ગોરસનું જાન થાશેરે,
 ધાવતાં વછોડયા જહુરાઈરે, અંખા પય સાવવવા ધાઈરે;
 શ્રીકૃષ્ણ જરાયા રીસેરે, પય પુત્રપે વહાલું દીસેરે.
 એ ધિક્ક પડો પાપણી માયારે, અધિક દુધ ને ઓછાં જાયરે;
 એક ગોરસનું પય રાખુરે, હું વણસાડું વલોલું આપુરે.
 કાંઈ કઠિણ વચન ઓચરતોરે, નયણે આંસુ ડસકાં ભરતોરે;
 અધર ડસે ને ઘુઘરાતોરે^૧, ઘુંટણીયે ગોળી પાસે જતોરે.
 અપરાધ સારૂ કોધ દીધોરે, એક પાપણુ કરમાં લીધોરે;
 લક્ષ્મીવર ઘણું લડાકરે, પહાણુકે ગોળી ભાંજી લડાકરે.
 વહું ગોરસ પરમ રસાળરે, આખી લસઈગઈ પરસાળરે;
 ગોરસમાં ગોવિંદજી ભીનારે, રખે મા દેખે મન ખીના રે.
 નવનીત ઉપરથી લીધુરે, ખોખા ભરી ભરી ગોરસ પીધુરે,
 તેડયાં મર્કટ નહાનાં ખાળરે, પીઓ તક ભરી પરસાળરે.
 આનંદા મર્કટ રોઢા^૨ કહાડેરે, કક્ષાપટ ખાળક વળાડેરે;
 સર્વને લઈ ઘરમાં પેઠારે, ઉખળ ઉપર પરમેશ્વર બેઠારે.
 એક એકને તક પવરાવેરે, માખણ મરકટને ખવરાવેરે;
 પ્રભુ કહે ગોવાળા પ્રત્યેરે, ગોળી ભાંજીશ આવજો ત્રિશેરે.

૧૯૫.

નિત્ય એક ગોળી ભાંજી, તમે આવજો આપણે ઘરે;
 જસોદા આવી પરસાળમાં આ, કોણે કીધો કહેરે.

(૬૬૫ું ૬૬૬ું—રાગ માફ)

કોણે ફેડી હો, આ ગોળી કોણે ફેડી હો;
સાદ સાંભળી, નાઠા નરહરિ, અંબા દોડી હો—આ ગોળી
ઊંઠ્યું વદનને હાથ ઘસતી, પુઠે હીંડે હો;
બાઈ ગોરસતું મુને દુખ નથી, ભાંછ ગોળી રીઢી હો—આ
પરસાળ છાસે છબછબે જેમ, તળાવની લેહેરી હો;
આખા ગોરસતું ઉજડ વાળ્યું, દીકરો કે વેરી હો—આ ગો
માખણ ખવડાવ્યું માકડાંને, ઉછડેળ ધૈયો હો;
પાત્ર કુંડું ને નેતરું તુંડું, ભાંગે સ્વેયો હો—આ ગો
આખો દિવસ આજ બાંધી મુકું, ભેળે કોણ મુકાવે હો;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સીતાપતિ, કેમ હાથ આવે હો—આ ગોળી

(રાગ—પંચમી રામગ્રી)

સોટી લીધી હાથમાં, ધાયાં જસોમતીરે;
ધુંતણીયે ધનશ્યામ, ન્હાસે જહુપતીરે.
જેવા મળી વૃજનાર, અંત્રીક્ષ સુરવધુરે;
આગળ પૂત્ર ને પુઠે માત, ખુંદું ગામ બધું રે.
ખીજા બાળક ન્હાત્રી જાય, મકંટ વૃક્ષે ચડ્યાં રે;
થાકાં જસોદા માત, ધાતાં દળી પડ્યાં રે.
પુનરપિ બેઠાં થાય, અંબા સ્વાસે ભરીરે;
છેડા ખત્રી ખત્રી જાય, સેણી વીળારીરે.
નહાનાં બાળક મ્હાંય, શકિત કહાંથી આવડીરે;
તાળી દધ હસે ગોવાળ, દાઝે માવડીરે.
જુએ ઈદ્રાદિક દેવ, કૌતુક કૃષ્ણતણાં રે;
છે આંસુ ભર્યાં સોચન, દીસે સોહામણાં રે.
છે કોધ ભર્યું કપાળ, રીસે તરડીયું રે;
ગોલે મોહનજીવું મૂખ, માખણ ખરડીયું રે.
છે ખીટળીયાળા કેશ, માહે રેહું ભરીરે;

આખી ગૌશાળાનાં દોરકાં લાવી, અંબા બાંધે કુમારરે;
સાંધી સાંધી થાકી જસોમતી, રહે દુઃકર્તુ આંગળ ચારરે—૧૧૦
પામી ખેદ પ્રસ્વેદ છુટો, થાકી જાણી માતારે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સીતાપતી, બાંધ્યા જીખળ ત્રાથરે—૧૧૦

(છંદ ભુજંગીની ચાલ)

વાસીસ્વર્ગ સુરવર્ગ આશ્ચર્ય પામે,
આ શું કર્મ પરબ્રહ્મને નંદધામે;
અખંડ અવિનાશ વપુવેષધારી,
બાંધે જીખળે બ્રહ્મને નંદનારી.
પ્રભુ અમ્યુતાનંદ અવ્યકત કહિયે,
નવ ભારતી વેદથી ભેદ લહિયે;
નિરાકાર સાકાર આનંદકારી,
બાંધે જીખળે બ્રહ્મને નંદનારી.
ગુણાતીત ગોવિંદ ગરૂડ પામી,
બ્યાસમાન સર્વત્ર અંતરંગમી;
પરાતર પ્રાણેશ સ્વ ધન્ધાચારી,
બાંધે જીખળે બ્રહ્મને નંદનારી.
સહસ્રશીર્ષા પ્રહ્લ શ્રીશેષશાઈ,
સર્વ સામર્થ્ય મહાશૂર સૂખદાઈ;
અમુરંતર અઘનાશ અવિગત મુરારી,
બાંધે જીખળે બ્રહ્મને નંદનારી.
ચતુર્ભુજ ચિદરૂપ અક્ષય વાણી.
ગદાશંખમારંગધર ચક્રપાણી;
મુક્તાનંદ મહારાજ સંસારતારી,
બાંધે જીખળે બ્રહ્મને નંદનારી.
સર્વેન્દ્ર સુખચંદ્ર રવેતત્ત્વ પામ્યું,

સંપુટ સાથ નિઝ માતને શીષ નામ્યું;
 ભકતાધીન ઘડ દીન^૩ ભરે નેત્ર વારી,
 બાંધે ઊખળે પ્રહસને નંદનારી.
 દક્ષિણ પાણિ નવનીત દઢ મુદિ વાળી,
 તતસમે કરે ભક્ષ કુએ વનમાળી;
 કરે વૃજવધુ માતને મનહારી,
 બાંધે ઊખળે પ્રહસને નંદનારી.
 મુકીત જસોમતીનું કોણ બાણે,
 નાવે પાર શતવર્ષ નિગમવિખાણે;
 કહે પ્રેમાનંદ કોણ મુદિ મ્હારી,
 બાંધે ઊખળે પ્રહસને નંદનારી.

(રાગ મારૂ)

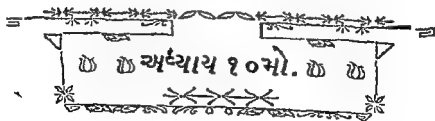
પ્રુટાં દામણાં ઝાધેનતણાં, જસોદાણ તવ યાકાં ઘણાં;
 શ્રમિત વપુ પરસેવો વળે, શ્રીકૃષ્ણને માત બાંધે ઊખળે.
 જાવડું જતુની પામી સંતાપ, એટલે દોરડે બાંધાણું આપ;
 મહીચારી સર્વ જોવા મળે, પ્રભુ બાંધ્યા તાણી ઊખળે.
 આવડું જાન કેમ મુજને કરાં, હુલ્યા આ જો ગોળીના ઠીકરાં;
 ગોરસ દેખી કાળજ બળે, પ્રભુ બાંધ્યા તાણી ઊખળે.
 જે ઊખળે ઘેસી બાધું નવનીત, તેડ્યાં મર્કટ કીધું વિપરીત;
 તે દાજ મારી કેમ ટળે, પ્રભુ બાંધ્યા તાણી ઊખળે.
 ગોપાંગના સહુ માગે માન, અમ કને હ્યો જે ઘડું હોય જાન;
 એટલું મહી તે જોને મળે, શું બાંધ્યો બાળક ઊખળે,
 નથી ગોરસ મુત્રપે ઘણે, કોએક મુત્રપે મા ઠીકરા જણે;
 અમૃત ઘડો બાળકથી ઢળે, શું બાળક બાંધ્યો ઊખળે.
 ન વળી સાન જો મસ્તક પળ્યું, શું એટલે જાને ખાવા દળ્યું;
 ગોપવધુ ચડે^૧ ઊછળે, શું બાંધ્યો બાળક ઊખળે.
 પુત્રે દોરડાં પકીયા પાશ, મોહોટી મીરાંત ઢાળાઇ છાસ;

બાઈ છોડો અમારૂં મન ઉઠ્ઠે, શું બાંધ્યો બાળક ઉપજે.
 અમો ભલા જે ન કરૂં રીસ, અન્યાય કોટી કરે ભુગદીશ;
 માની સગાઈ પડી વેગળે, શું બાંધ્યો બાળક ઉપજે.
 એકેના પગલાંનો મહીમાય, ઘેર આંપડી નવ લખ ગાય;
 ધોળું મુળને નયણાં ગળે, શું બાળક બાંધ્યો ઉપજે.
 છોડો પુત્ર એ અમને પાડ, એકજ એકનાં પહેતાં લાડ;
 ઘણાં હેતથી બાળક છળે, શું બાંધ્યો બાળક ઉપજે.
 ઘરઘરનું દુધ અમારૂં લીયો, ન થયે નિરદે મુકી દીયો;
 સાંભળી જસોદાજી કલકળે, તમને શું બાંધ્યા ઉપજે.
 તમો રાવ દાહાડી લાવતી, નથી લાજતી આજ સુકાવતી;
 મોઢુડે રૂડાં ભુડાં પુકળે, તમને શું બાંધ્યા ઉપજે.
 આગળ બાળકની શી વહે, તમો સોડય ભલાઈ લેતાં ભલે;
 એ હહાપણ શીખ્યો તમ મળે, તમને શું બાંધ્યા ઉપજે.
 લઘુવયમાં ઉછરેલાં થાય, પ્રકૃતી ચોરીની નવ જાય;
 ધાતું ફર કંસાસુર રાય, તે કેમ મુકે જાણી અન્યાય.
 રંક જાતી આહીરાંતણી, વિભૂતિ દય ગાય દજણી;
 અભિમાન કીજે રયાં જાણી, હુપે સગાઈ તમારી ધણી.
 એહેવો ઉત્તર અબજાને કહી, જસોમતી મંદિરમાં ગઈ;
 ગોપાંગના સર્વ જાંખી ઘઈ, પણ છબીલાજી છોડ્યા નહીં.
 વૃજવનિતા સર્વ પાછી ફરી, ત્રાણે ત્રાણે વાણી ઓચરી;
 પૂરણ કોપ અંતરમાં ધરી, રીસાવી આલ્યા નરહરી;
 રૂદન કરે હાંડે સામણો, તણાય પૃથ્વી ઉપજો;
 વૃજસાથ ભેવા મહુ મળ્યો, જમના અપાવા બાળક પળ્યો;
 ઘસરડો ઉપજાનો થાય, ત્રેડોડાં બહુ તણાયાં જાય;
 નવનીત ત્રદાં કરમહાંય, ચાલે રૂએ ને માખણ ખાય.
 નિરખે ઈદ્રાદિક અંત્રીક્ષ, નદે યજ્ઞ દીધા કાંઈ લક્ષ:
 ઉપજ બાંધ્યો પંકજચક્ષ, પ્રહ્લા કરે માખણનું ભક્ષ.
 ગોપવધુ ભેવા સંચરે, પ્રણીપત બાળકની કરે;

ઉભાં રહી અબળા ઓચરે, ત્રેલોક્યનાથ નહાસી નીસરે.
ગયા ગોંદરે શ્યામશરીર, જહાં છે જમલાભુર્ન જે વીર;
જક્ષનંદન જમનાને તીર, આપે જન્મ થયા છે રથીર.
વૃક્ષલણી ભેયું જહુરાય, પૂર્ણ થયો નવમો અધ્યાય;
સકળ શાસ્ત્ર નિગમનુ તત્વ, સર્વ શિરોમણિ શ્રીભાગવત.
તે મધ્યે સાર છે દશમસ્કંધ, ભેડું હું પ્રાકૃત પદખંધ;
કથા પ્રમંગ એકુ નવ પડે, આલ્યો ભઉં સૂધે સેરડે.
આપાસા વ્યાસ વાંચે સંસ્કૃત, આપામા માહાડું પ્રાકૃત;
આપાસા અધ્યા રલોક સંખંધ, આપાસા કરવા ચોપાઈખંધ
ખાંધુ ગ્રંથ ભેડ સમાન, કહેશે લોક કીધું અભિમાન;
નથી વાદ કીધો પ્રકાસ, આણુવા શ્રોતાને વિશ્વામ.
વ્યાસવાણી મેં જાણી જથા, તેહેવી પ્રાકૃત ભેડી કથા;
રામચરણકમળમકરંદ, લેવા ઇચ્છે પ્રેમાનંદ.
મૂળ અર્થ છે પ્રાકૃત નામ, શ્રોતાને વલ્લભગુણુ શ્રામ;
સુકો હરિજન ધરનાં કામ, જેમ તેમ સમરો સ્ત્રીતારામ.

વલણુ.

રામ ભળે ભાવે કરી, શુકે તારયો પરિક્ષત રાયરે.
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, નવમો અધ્યાયરે.

(કડવું ૩૮મું—રાગ સોરઠી)

વૃક્ષ રૂપે જક્ષ નંદન, રહ્યા જમુના તીરરે;
યમલાભુર્ન કહી ગોલાવે, ગોકુળના આહીરરે.

ઉર્ધ્વ વિસ્તીર્ણ ડાળ થક, સ્વર્વાંગે સમાનરે;
વપુ સંકેચી મનુષ્ય પેશે, અંતર મધ્યનું માંનરે.
વૃક્ષજન્મ જલસાજ પામ્યાં, થયો નારદજનો શ્રાપરે.
કુળેરાત્મજને મુકાવા, હરિયે બંધાવ્યું આપરે.
પૂછે મહીપતિ મહાનુભાવને, સ્વામી નિવારો સદેહરે;
કુળેર નંદન શિવના સ્ત્રેવક, કેમ પામ્યા ટૂમદેહરે.
જોહેલું કર્મ શું આચર્યું જે, નારદને ચઢયો કોધરે;
ઉપાળે બંધાયા શ્રીહરી, કરિ માતાનું વિરોધરે.

(ચોપાદ)

શુક કહે કહું તેહની કથા, નિવારું મદેહ સર્વથા;
કુળેર વસે અલકાપુર ગામ, નળકુળેર એક સુતનું નામ.
મણિગ્રીવ નામે બીજો કુમાર, જિલય ઉછંકળ રહે અપાર;
તે રંભાસાથે કીડા કરે, સહસ્ર બીજ સંગે સંચરે.
તે સદાશિવને વશ્વજા ઘણા, પાર્શ્વદ કહાવે શિવજીતણા;
દિગપાળ પિતા જલ રાજાન, બીજી શંકરનું બહુ માન.
ત્રીજી જોખનનું અભિમાન, તેહવામાં કીધું મધનું પાન;
સંગે રંભા પરમનિધાન, કરે આકાશે જોશી વીમાન.
કરે અખ્તરા સંગીત ગાન, બુદ્ધ્યા મદમાં શિવનું ધ્યાન;
સુધાવત સ્ત્રીનું અધરપાન, ઉભયને આપ્યું અજ્ઞાન.
કામાધને નહી વપુસાન, કેલાસમાં શિવનું ઉઘાન;
તહાં આવ્યા કરવા કીડા સ્નાન, સંગે અખ્તરા પરમનિધાન.
મંદાકિની ગંગા ગંભીર, વજ્ર મુકયા સરીતા તીર;
નિર્ઝંજ મદોધ જોહુ વીર, નહાવા પેઠા નમ્મશરીર.
અખ્તરાના મુકાવ્યાં ચીર, માડી કીડા બહુ છાંટે નીર;
દેખી દંપતી નમ્મ અજ્ઞાન, ગગને જોતા લાગ્યા લાભ.
ભયલીત જોગેચર થયા, પશુપતિ લલ્લત પામી રહ્યાં;
કોનો ભય મનમાં નવ ધરે, નમ્મ કીડા રંભાનું કરે.
વિસરી કુળપિતામર્યાદ, ઉઠય થયો અનંગ ઉન્માદ;

વિસર્યાં ધરમ કરમ ને નેમ, પત્નીપૂર્વકકીડામેમ.
વિસરી વિદ્યા ભેગ મહાદશા, નથી જાણતા દિવસ કે નિશા;
તે નથી જાણતા લોકાચાર, તે કીડામાં થયા તદ્દાકાર.
તે મદલરી દૃષ્ટે ભાળતા, તરંગ જળના ઉછાળતા;
રંભાને કરતા બહુ હાસ્ય, તાણે સીના ગ્રહી કેશપાશ.
ભેઈ દેવ થયા સર્વ દુષ્ટી, એહેવે પધારયા નારદ ઋષી;
નમ્ર ભ્રાત્ર બેહુ દૃષ્ટે પડયા, નારદણ કોષે ધડધડયા.
લગ્ન પામી સરવ સુંદરી, પેહેર્યાં વસ્ત્ર બાહેર નીસરી;
જલ બેહુ તહાંથી નવ ખસ્યા, નારદને દેખી ખડખડડસ્યા.
કોષે ભરાયા નારદ જતી, એ લગ્ન મહારી કરતા નથી;
ધન્ય સ્ત્રી પુરૂષ ધિક્કાર, કાંઈએક શિક્ષા દર્શિ નિરધાર,
હંડવિના મદ નવ ઊતરે, પુનરપિ એહેવું કર્મ ન કરે;
અધપિ સેવક શંકરતણા, પણ આજ અધર્મી હીસે ઘણા.
નહી કરે હું પર શિવણ કોપ, એણે કીધો છે ધર્મનો લોપ;
ઉતારવા બેહુલું અભિમાન, નિદંત આઘ્યા ઋષિભગવાન.

(નારદ વચન)—

અરે મૂર્ખો આઘ્યું અજ્ઞાન, શીઘ્ર કરો જઈ પટ પરિધાન;
વિપ્લવેન સૂરજ મહારાજ, તેહની તમે નવ કીધી ભાજ.
શુ દિવ્યદેહ આજે નિર્ગમે, અહરનિશ રંભા સંગે રમે;
જે હસ્તે પૂજ્યા પંચવદન, તે હસ્તે ગ્રહો નારીના સ્તન.
જપો ગાયત્રી લવજળ તારણી, તે મુખે કેમ પીધી વારણી;
તમે મૃત્યુલોક પામે નિરધાર, પામે વૃક્ષતણા અવતાર.
ત્રીભૂત શીત વર્ષા સેહેજે, સદૈવ નમ્ર ઉભા રહેજે;
જડ રૂપ નહીં વાણી બળ, નારદે બને શાખ્યા બળ.

(જલ વચન)—

કૃપા કરો કમળભૂતન, હવે સાન વળી સ્વામીન;
કર્મ લોગ ભોગવવો ખરો, કાંઈક શાપ અનુગ્રહ કરો.

અમો જન્મ લેઈ જિત્તમ સ્થળ, કે સીંચે મહાનદીનું જળ;
જિત્તમ દ્રુમ અમાસં નામ, મહાપુરુષ આવી કરે વિધામ.
આપ મુકાએ થોડે કાળ, તપ નારદ મોહ્યા થઈ કૃપાળ;
ગોકુળ ગામ ગૌશાળા સૌમ્ય, જન્મના તીરે વૃજની લોમ્ય.
નિવાસી ગોપતણે પરિવાર, તહાં તમે ધરજો અવતાર;
નંદપુત્ર હશે વૈકુંઠ નાથ, આપ બંધાવશે જિખળસાથ.
મુકાવશે તમને શ્રીહરી, કૈલાસે આવશે પાછા ફરી;
શ્રીશુકલ વાણી ઓચરયા, તે જક્ષ વૃક્ષ થઈ અવતરયા.
સાંભળી રીજયા પરીક્ષત રાય, શ્રી શુકલને નમીયા પાય;
ઈતિહાસ પૂરવતું કહું, પછે ગોકુળમાં શું થયું.

(શુક વચન)–

જિખળ સાચે ગોકુળ નાથ, ચાલે ઘુંટણીયે ટેકો દઈ હાથ
બાળગોષ્ઠા મુરણ કરી, વૃક્ષ મધ્યે પેઠા શ્રીહરી.
કર્મદોષ તેહેનો પરજન્યો, પરબ્રહ્મ સહજે આવી મળ્યો;
આડો જિખળ અટકયા હરિ, કહાડે પાછો તાણી કરી.
વૃક્ષને કહે તું અળગો થા, હવડાં આવશે માહારી મા;
ગોવાળા તાળી દઈ હસે, હવે સામળીયાણ કેમ જશે.
કેટલી ગોપી તહાં ભેવા રહી, કેટલી જન્મોદાને કહેવા ગઈ;
કુલાહલ ગોકુળમાં થાય, બાળક ભરાયો એ દ્રુમ મ્હાંય.
વારતા સાંભળી ધાયા નંદ, ધાઈ જસોદા ફરતી આકંઠ;
ભણ્યું જે માતા આવી ખરી, બાળગોષ્ઠા ગોવિંદે કરી.
મહાબળ કીધું પંકજચક્ષ, જિખળ ભરાવી ભેદુ વૃક્ષ;
શકે શું મેઘ મગન ગડગડયા, કે સપ્ત સાગર બિધાલે^૧ ચડયા.
કે મેરૂ વિંધ્યાચળ આથડયા, શું દિગ્ગજ ઐરાવત વહડયા;
ગોકુળમાં શબ્દ રહ્યો ગડગડી, મૂળથી વૃક્ષ પડ્યાં કડકડી
દ્રુમલતા તળે આવ્યા હરી, નવ પામે દર્શન વૃજસુંહરી;

હાહાકાર કુલાહલ ઘણો, ન દીસે ખાળક નંદણ તણો.
દિવ્ય દેહ પામ્યા જક્ષરાય, શ્રવણે કુંડળ ઝગમગ થાય.
વપુ વિરાજે પટ પરિધાન, જાણે ઉદીયા શશિચર ભાણુ.
એહુ ભ્રાત ઉભા જોડી હાથ, કરે સ્તવન જે જે વૈકુંઠનાથ;
તું પરમેશ્વર તું પરબ્રહ્મ, તું આશ્રમ તું ધરમાધર્મ.
જગતપિતામહ જુગદાધાર, તુજ સત્તાએ રહ્યો સંસાર;
અમો અપરાધી અન્યાયે ભર્યા, તહારી ભક્તિ અમો વિ-
સર્યા.

વિપયલ'પટ નિર્લજ થયા, વિસર્યા ધ્યાન દાનને મયા;
રંભારમણ સુખન હાસ્ય, નિંદિત કર્મ જાંધાયા પાશ.
મદ્યપાન વિપયમાં મગ્ન, ગંગામાં દિવસે ન્હાયા નગ્ન;
એ અધર્મથી દુઃખ અવતર્યા, તેં આપ જાંધાવી અમો
ઓધર્યા.

અયુત વર્ષ ભોગવ્યો આ દેહ, બ્રહ્મદર્શનથી આભ્યો છેહ;
અમો અલ્પ ભવ અપરાધી જક્ષ, અમો કર્યા અન્યા કંઈ
લક્ષ.

તેં ન જોયું કુડાં કર્મ ભણી, સહુવારી કરૂણા કીધી ઘણી;
સ્તવનવિધિ અમો જાણું નહીં, એહેવી સ્તુતિ કીધી ઉભાં રહી.
પ્રસન્ન થઈ જોડ્યા ભગવાન, જક્ષરાય માગો વરદાન;
કુળેરાત્મજ પડીયા પાપ, વરદાતા તું વૈકુંઠરાય.
માથુ વર મનમાંહે સુદા, તમારી ભક્તિ આપો સર્વદા;
ભક્તિ વિના પામ્યા આપદા, તમારા ચરણ ન સુકું કદા.
માગ્યો વર દીન થઈ જદા, કૃપા કરી હરિ વાણી વદા;
તમને નહીં હોય જન્મ મર્ણુ, સ્વર્ગ થયા છે મહારાં ચર્ણુ.
સદાશિવની કરજો શેવ, મહારૂં રૂપ તે શ્રીમહાદેવ;
હું શિવ માંહે અંતર નથી, બાંચો કૈલાસ વસો જક્ષપતિ.
સંવાદ જક્ષ હરીનો હોય, તે વૃજવાસી નવ દેખે કોય;
પૂરણ કૃપા કીધી ભગવાન, આભું સ્વર્ગથી દિવ્ય વિમાન.

નમી બાળચુકુંદને પાય, જઈ વિમાને બેઠા બેઠુ લાય;
 નાના અગરધૂપ પરજળે, ચમર ચારે પાસા ઢળે.
 હોએ રણકાર ઘંટા ઘુધરી, કરે ગાન નૃત્ય સુંદરી;
 ધ્વજા છત્ર કળશ આસન, ગર્જ, વિમાન ગચું ગગન.
 શ્રીકૃષ્ણ પ્રતાપે દિવ્ય દેહ ધરી, મળ્યા નીજ કુટુંબને ફરી;
 જક્ષજ મોક્ષ કથા સાંભળે, મધપાનાદિક પાતિક ટળે.
 નન્ન જળકીડા અધર્મ, દિવા મૈથુનાદિક કુકર્મ;
 અધ્યતન કરે વા સાંભળે-કથા, ઘોર કર્મ પરજળે સરવથા.
 સકળ શાસ્ત્ર નિગમનું તત્ત્વ, સર્વ શિરોમણી શ્રીભાગવત;
 તે મધ્યે ઉત્તમ દશમસ્કંધ, બેડયું મેં પ્રાકૃત પદબંધ.
 કથા પ્રસંગ એકુ નવ પડે, આલ્યો જાઉં સૂઘે સેરડે;
 આપાસા વ્યાસ વાંચે સંસ્કૃત, આપાસા માહાફં પ્રાકૃત.
 આપાસા અધ્યા શ્લોક સંબંધે, આપાસા કડવાં ચોપઇબંધ;
 બાંધ્યો અંધ બેડ સમાન, કહેશે લોક કીધું અભિમાન.
 નથી વાદ વચન કીધું પ્રકાશ, જેમશ્રોતાને આવે વિશ્વાશ;
 વ્યાસ વાણી જાણી મેં જ્યા, તેવી પ્રાકૃત બેડી કથા.
 રામચરણકમળમકરંદ, લેવા ઇચ્છે પ્રેમાનંદ;
 વેહેવાર માત્ર કરો ધરનાં કામ, શ્રેતાજન સમરો સ્ત્રીતાશમ.

પૂલણ.

રામ નામ ભાવે બળે, શુકે તારયો, પરિક્ષિતરાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા યયો, પૂરણ દશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૧૧ મો.

(કડધું ઉદમું—રાગ વેરાડી)

શ્રી શુકલ કહે સાંભળ રાજ, વૃદ્ધ જે ભાંગી પડીયાં:
 દુમલતામાં ગુપ્ત થયા, ગોવિંદ શોધ્યા નવ જડીયાં:
 શ્વાસ ભરાયા નંદલ આબ્યા, પુઠે જસોદા રાણી;
 શીથળ^૧ શરિર વદન અતિ વિન્હળ, નેત્રે વહે બહુ પાણી.
 ઠહાં ગયો ભાઈ કુંવર મહારો, બાળકને પૂછે નંદ;
 લોક કહે વિપરીત થયું છે, દુમતળે બાળસુકુંદ.
 અરિષ્ઠ સાંભળી ધરણે ઢળ્યા જેમ, કદળી કુહાડે કાપી;
 અંગ પછાટે આંધ્રુ પાડે, જસોદાને વેદના બ્યાપી.
 આનંદ નીર સુકું નંદમુખનું, હુઃખતાણું નહીં લેખું;
 એક વાર કુંવર આણી, દૃષ્ટે પ્રાણવલ્લભને દેખું;
 વૃક્ષલતાપત્રની ઘટમાં, ઘુંટણીયે હાંટિ ધનશ્યામ;
 સામળીયાલ શોધી કહાડ્યા, મળ્યું જોવા ગોકુળ ગામ.
 આનંદ ધરી હરિનંદે લીધા, ઉબળ ઉચલાયો સાથે;
 આ અરિષ્ઠ દોણે કીધું છે, ઘસ્યા હાથ ગોકુળ નાથે.
 સકુમાર કટિયે કઠિણ દામણાં, કોણે બાંધ્યો તાણી;
 ગોપી સર્વ કહે નંદલને, કર્મ કીધું જસોદા રાણી.
 કૂર દૃષ્ટે જોયું સ્ત્રી સામું, કૃષ્ણને કહે છોડું બાપ;
 ખુંતા દોર કુંવરને અંગે, પડ્યા કઠિણ બંધન કાપ.
 ઘણું દોડેલે છોડ્યા છળીલા, હૃદયે લીધા મુંદરશ્યામ;
 બંધન કીધા દોરડે માટે, દામોદર ધરયું નામ.

ખીન્ન બાળકને નદે હાંક્યાં, સર્વ મળી પાડ્યાં ઝાડ;
આ વિઘ્નથી ઉગર્યો બાળક તેને, પરમેશ્વરનો પાડ.
ખસ થઈ સર્વ બાળક બોલ્યા, અમો જીવતા હરિયે રાખ્યા;
ઉખળે ભરવી તહારે પુત્રે, વૃક્ષ જે મરડી નાખ્યાં.
જે પુરૂષ પ્રગટ્યા દુઃખમાંથી, તે શું વાત કીધી છાની;
સ્ત્રીએ બાંધ્યો પુત્રે વૃક્ષ પાડ્યાં, અમ ઉપર રીસ શાની,
વાત સાંભળી મૌન્ય કીધું, નવ દીધો ઉત્તરવાણી;
પુત્ર લઈ નંદ ઘેર પધાર્યા, પુઠે જસોદા ઓશિયાળી.
આ ગોળી માટે બાળક બાંધ્યો, કેમ આલ્યુ તહાર મનં;
નંદ કહે એવું બાસે છે શકે, તેં નથી પ્રસબ્યો તન.
જે કુંવર કોટી અન્યા કરે તોય, માતા હાડ ન જાય;
પુત્રપેં તુને ગોરસ વહાણું, નેત્ર ભર્યાં નંદરાય.
ઉત્તરવયે હું પુત્ર પાગમો, અનાથ થયો મનાથ;
શકદની * પેરે બાળક બાંધ્યો, કેમ આલ્યા તહારા હાથ.
કાષ્ટપેં પાપાણુ કઠિણ એમ, લોક વારતા વહે;
લોહવજ્રપેં કઠિણ દીસે, જસોદા તાહારું દહે.
આજથી નારીનો વીરવાસ ન કીજે, મન માને તેમ ચાલે;
પ્રીત શાની સ્વાગી ઉપર, કોઈએક હહાહો ઘર ધાલે.
મૃત્યુ તુલ્ય થયાં જસોદાજી, જાણ્યું જમનામાં અંપાણું;
શ્રીકૃષ્ણે જાણ્યું માતા મરશે, આનંદ ફરી ઊપજાણું.
કાણું બોલી કહે પરમેશ્વર, માતાને જન્મ દીધો.
દોરડે સુને રક્ષા બાંધી, અલંગ અંબાએ કીધો.
મહોટાં વૃક્ષ પડ્યાં સુજ ઉપર, પિતાજી વિચારે મનં;
એ રક્ષાએ હું રહ્યો જીવતો, જસોમતીને પુણ્ય.
એવું કહીને ફેદન માંડ્યું, કૈતક દેવાધિપેવ;
નદે જસોદાને પુત્ર આપ્યો, રોતો રહ્યો તતખેવ.

૧ “સટે” બા. પ્ર. “સાડ” “શત્રુ” “શક” એમ યજ્ઞરાત્રી પ્રતોમાં છે.

૮૨ અધ્યાય ૧૧મો—નંદનો વૃંદાવનમાં વાસ અને વત્સલજનો વધ.

બીવડાવ્યો માર્યો બંધન કીધો, તોય માત વિના નહીં સાતા;
એકુ સગપણ તુલ્ય ન આવે, જેવું પુત્રને માતા.

વલણ.

માતાનું સગપણ સર્વ શિરોમણિ, તુલના કે આવે નહીંરિ;
હૃદયે ચાંપી પુત્રને, જસોદા ઘરમાં ગમ્મરિ.

(કડવું ૪૦મું—રાગ સારંગની ચોપાઈ.)

શુક વચન—

અદ્ભુત લીલા શ્રીભગવાન, જસોદા કરાવે પદપાન;
કુશળ કુશળ ગોપી લાખતી, જસોદા જળ ચોવારી નાખતી.
પંચગવ્ય રક્ષા બહુ કરે, છાંટે પાણી છાંતી મંત્ર જિયરે;
નહે તેડાવ્યા ઋષી ભગવાન, સુપ્રાત્રને આપ્યાં ગૌદાન.
શકે પુત્ર પ્રસવ થયો આજ, વિનય કરે વૃ. નો મહારાજ;
વિદ્ય નિવર્તિક મહોદું પર્વ, ગોપગન્યાતી લેળી સર્વ ૧.
નંદ બેપનંદ રાય વૃષભાન, કીધો વિચાર બેસી એકસ્થાન;
પૂતના શકટ ને તૃણાવંત, બાળકને વિદ્ય ગયાં અનંત.
આ અરિષ્ટ કહું નવ જાય, પડયાં વૃક્ષ દીઠે ભય થાય;
વૃક્ષજીવ અંતર સાંકડું, ચુહૂલે ચહુડયો મગ રહ્યો કાંગડુ.
અછીંધી કણ નિસરે અંભગ, તેમ બાળકનું વાંચ્યું અંગ;
એ નંદ પુત્ર સર્વનો આધાર, એહેને આસરે વૃજ પરિવાર.
કદાપિ વિદ્ય શ્રીકૃષ્ણને થાય, વિના માર્યા ગોપ મરી સહુ
જાય;
પ્રાણી માત્રનો કૃષ્ણ છે પ્રાણ, એહેને કલ્યાણે સહુને કલ્યાણ.
કંસની કૂર દીસે છે દષ્ટ, અહાં વસતાં કાંઈ પામીયે કષ્ટ;
કીજે વાસ વનમાં ગોકળો, હવે ગોપ માત્ર અહાંથી ઉચ્છેડો.
ગોવર્ધન વૃંદાવન નિકટ, જઈ વસીયે જમનાને તટ

જહાં ગૌ તહાં ગોકુળગામ, ભાઈ આ સ્થાનકનુ શુ છે કામ.
 ઘણા તૃણ વૃદ્ધાવનમ્હાંય, વાધે દુધ ચરશે તહાં ગાય;
 ગોપની વિભૂતિ છે ગૌર્ધન, સુરણી સુખી સુખી વૃજ્જન.
 સિંહાને અહીંથી ભિચળતા; કહા છાજ કાઠ નથી મળતાં;
 કહાં પડે છે સુકવા અવાસ, જહાં જઈએ તહાં છાપરે વામ.
 નંદરાયની આજ્ઞા હોય, સાવધાન થયુ સર્વ કોય;
 ઉદમ સહુ ચાલ્યાનો કરે, કુશળ કહાન વાણી ઉચરે.
 વૃશભ વચ્છ મહીધી બહુ ગાય, ભાં શબ્દ મારગમાં થાય;
 હીશારવ કરે ગૌ પાછી ફરે, પોતાના વચ્છને આવી મળે.
 સ્કંધે કાંવડ ગોરસ ભરી, ઘૂતનાં ગાડવા મસ્તક ધરી;
 કોણે લીધાંમાટ મહીયે ભર્યાં, ગોળી રવૈયા સ્ત્રીકા નેતરાં.
 ગુપ્ત દોર મંચક પારણાં, કાઢયાં ચણિયારાં લીધાં બારણાં;
 સાંકળ ભોગળ ફૂંચી તાળાં, ઘર શોધી લે સર્વ ગોવાળા.
 લીધી વસ્તુ જે જે કાર્જની, ઉખળ મુશળ મરમાર્જની;
 કાઢયા ગૌના ખીલા ખાંચીખાંચી, લીધા સુપ ટોપ ચક્કી માચી.
 શકટ ધન્ય ધાન્યનાં ભર્યાં, જુઓ ઘરમાં કાંઈ વીમર્યાં;
 ધાતુ પાત્ર વસ્ત્ર ગાંસડી, લેઇ ગોપીકા શકટે ચહડી.
 થાઓ ચાલતાં બહુ સાસુજી ભણે, ઘરમાં જઈ દાટી થાપણ
 ખણે;

હાલું ગોકુળ ઉદ્ધવસ્ત્ર થયું, માંજર ધ્યાન સહુ સાથે ગયુ.
 શ્રીકૃષ્ણ કહે કેમ રહેશે સંકડાં, સહુ સાન કરી તેડયાં માંકડાં;
 રમકડાં લીધાં જસોમતી, નવે ઘેર એહેવાં મળવાં નથી.
 શકટ ઘીસલાં બેડયા બહુ રથ, તાણે ભાર સાંઠ સમરથ;
 ઉત્તમ રથ બેઠા નંદ રાય, શ્રીકૃષ્ણ બેસાડયા ખોળામ્હાય.
 જસોદા આવે વૃજ સુંદરી, કે વાહન કે પાળી પરવરી,
 એટલે આવી ટીમ ગોવર્ધન તણી, ભોમ્ય વૃદ્ધાવનની સો
 હામણી.

અંદ્રમાતું ઘર સાધી જિતરયા, વીવીધવાડા મુરલીના કરયા;
 મધ્યે ઘર કીધું નંદજી તણું, ફરતું ગામ વસ્તું અતીઘણું.
 બહુલ વાસ શ્રી ગોકુળ ગામ, ઘણી ગાય માટે ગોકુળ નામ;
 ઉજવળ મૃત્તિકા ગોમય ગાર, મંદીર લીધે વૃજની નાર.
 રંગ મંડપ ગૌશાળા ભણી, વૃજમાં ચોલા વૈકુંઠતણી;
 અરે ઘેનુ બહુ મીઠી ચાર, પીએ નિર્મળ જમુનાતું વાર,
 ન રહે ભુખી તરસી ઘડી, ઘણું ગાય દુઝાણે ચડી;
 નંદ મનને આનંદ પમાડે, રમારમણને જોળે રમાડે.
 કરે બાળચેષ્ટા ગોપાળ, તેડે નંદ આવે તતકાળ;
 જસોમતીને ઓછંગે ચડે, કરે હાસ્ય ક્ષણમાં રડે.
 કાંઈ વસ્તુ માગે નંદની રાણી, તે આપે કુંધણુ આણી આણી;
 લાવે વળી અધવચ લાખી દેઅ, નાસી જાય નહીં આવું કેહ.
 કોટી એહેન નવસવતાં કરે, અર્ધ અંધોળ્યો નાસી નીસરે;
 ને કૃષ્ણ ગુંથાવે ચોટલી, તો ઘણું માખણુ આપું રોટલી.
 એક નેત્રમાં કાજળ ભરે, નહીં અંબલું રોતો નીસરે;
 દૂધ લેઈ મર્કટને પાય, જસોદાને વારે નંદ રાય.
 રખે તું કૃષ્ણને હાકટે, હું રંકને પુત્ર પડ્યો છે પેટે;
 એ ચોરે નાખે કરે જિન્માદ, એ આપણને મોટો છે સ્વાદ.
 તુંથી લય મહાર્જ મન ધરે, વળી રખે જિઅળે બંધન કરે;
 શુકજી કહે હું શું શું ભણું, જે ભાગ્ય નંદજસોદાતણું.
 માક્ષાત વિશ્વંભર જક્ત જાણે, તે ભૂખ્યો છોં કહી પાલવ તાણે,
 ખટદર્શનમાં ભોગેશ્વર જુએ, તે બ્રહ્મા માખણુ માટે રુએ.
 બ્રહ્માને સ્વપને નવ આવે, તે ગોવિંદને ગોપી નચાવે;
 ચાર વરસના હરજી થયા, એક દહાડો જમુના તીરે ગયા.
 જળ ભરતી દીઠી મુદરી, કંદર્પરૂપ દેખાડયું હરી;
 ગોપી સઘળી ઘેલી કરી, કો ન શકે કુંભમાં અંબુ ભરી.
 તહાંચકી લેવાં મોહનાં બાણ, હરિ માગીલે મહીનાં દાણ;
 કેમ હીંડે ગોપી પાગ ન કરે, ચડવાને ઢાળે લપસાણું કરે.

પ્રભુ પૂઠે આગળ બળીલદ્ર, મારે કાંકરી કરે^૧ ઘટને છિદ્ર;
હરિ ગોપીને દેખાડે સમ, ઘટ કૂટો તે આણીયાતું કામ.
શહિણી કને ગોપી વઢતી જાય, બળીલદ્ર બાપડો સમજખાય.
કો ગોપી જૂએ ખીજી સ્ત્રી લાણી, તરુકર કરે હરિ તેની બાંધણી;
લાકડીએ બેઠું ઠેસી દીએ, થયું જાન ત્રાહે ત્રાહે હરિ કહે.
જોખન નારીનાં મન રીઝવે, વૃદ્ધ ટોસીને ઘણું ખીજવે;
જાઓ પેલે આરે જળનો કામ, વહુવાડમાં શું વૃદ્ધતું કામ;
આવે જળ ભરવા નહાની છોકરી, તેને વાનરા વળગાડે હરી.
તે આરે આવે કો જોખન પુર્ણ, તેને કહે દીએ છે મૂર્ખ;
તેને કહે આંહાં શું છે કાજ, જાઓ અળગા સ્ત્રી પામે છે લાજ.
તે સાચું માની ગોવાળા ખસે, ગોપ વધુ તાળી દઈ હસે;
છે નહાનો પણ લક્ષણ મોટાં, બાઈ એહેનાં નયણાં છે મોટાં.
આર વરસનાએ રોક્યો ઘાટ, આગળ શું કરશે મોટા ઉત્પાત^૨;
આલો જસોદાને કહીયે હાવે, જે સવારો પુત્રને પરણાવે.
જળ ભરી ગોપી ધેર જાય, શ્રી કૃષ્ણ રૂપ રમે મન મહાંય;
એક દહાડો નંદને કહે નરહરી, અલિસાવ અંતરમાં ધરી.
પિતાજી હું કુળ કર્મકર, મોકલો મને ચારવા વાછરૂં;
હાસ્ય કરી મોડ્યા નંદરાય, લઘુ બાળક કેમ વનમાં જાય.
તીવ્ર તાવડ^૩ સહ્યો નવ જાય, કુશાચ ખુંચે કોમળ પાય;
બિનાળે તાવડ ચોમાસે મેહ, શીયાળે ટહાડ મેહ કેમ દેહ
ટાલે સર્પ બાલે વાધ વડ, તમે ખીલો તેવારે શું કરૂં;
સેવક આપણા આરે ગાય, તું બાળક શે વનમાં જાય.
ગદ ગદ કંઠે ગોવિંદ થયા, રોતા જસોદાજી કને ગયા;
ઠઠ ઉધરકે કસકાં ભરે, આસવાસના અંબાજી કરે.
વચ્છ ચારવા મોકલો માત, કણું ન માને મારો તાત;
બળલદ્ર કેમ આરે વાછરૂં, તે જોઈ જોઈ હું ઇચ્છા કરૂં.

સાંભળ વાત શ્રીગોવિંદ તણી, જસોદા આવ્યાં નંદજીભણી;
કટિ અંગે લીધા ભગવાન, શીખવે માને માગ તું માન.
વિનયયુક્ત બોલ્યાં સુંદરી, કાં બાળક આવ્યો આંસુ ભરી;
એહેને રદ વન જાવા તણી, મોકલી દો મનવા છે ઘણી.
વનતું મુખ જોઈ આવશે અપાર, નહીં કહે મોકલો બીજવાર;
નંદ કહે કાં નહીં સુંદરી, કાલે મોકલશું મુદૂરત કરી.
બીજે દિવસે તેડયા મુનિજન, પ્રભુને કીધું અભિપ્રેશન;
વિપ્રને આખ્યાં નાનાવિધ દાન, પૂજ્યાં વચ્ચ કીધાં સાવધાન.
કાછ કછયો પીતાંબર પટે, જડિત કંઠોરો ખાંધ્યો કટે;
મસ્તક મોળીયું ખાંધે તાત, આંજે લોચન જસોદા માત.
કુંડળ હાર ભુજે બાલુખંધ, દર્પણમાં મુખ નિરખે ગોવિંદ;
કેસર અર્ચિન મુલગ કપોળર, ચોરાડી ધાળખી રાતી ચોળ.
કટિયે ધુધરી ધમધમતી, પાથે મોજડી ચમચમતી;
એક સીકું સાથે ખંધન કરી, રક્ત જેષ્ટિકા રકંધે ધરી.
લ્યો શાક પાક અથાળાં નાથ, સીકાં માંહે મૂક્યો ભાત;
નંદરાય હરખે આંસુ ભરે; માત જસોદા મીઠડાં કરે.
બાળક મલ્યાં મહા અગેચાર, તેમાં ખિરાજે નંદકુમાર;
પુષ્પ દડો કનક ગેડી, હરિને જસોદાએ આખ્યાં તેડી.
એક પથરંગ રંગ્યો વિજો^૧, કોડીલા નાદપે સ્વર ઝીણો;
શીમ આવજો આંજે પુત્ર, કીધી રક્ષા છાંટયું જોમુત્ર.
એક શ્યામ ખિંદુ કીધું ગાલ, કમક ચમકતી આસે ચાલ;
માતપિતાને નમીયા પાય, આશિસ લઈ પ્રભુ વનમાં જાય.
નંદજીયે કેડે ચડાવ્યા હરી, પુઠે ગીત ગાય વ્રજમુંદરી;
નહાનાં વચ્ચ કીધાં આગળે, ચરવ જઈ ઉભું રહ્યું લાગળે.
પ્રાર્થના નંદરાયે કરી, સર્વ જોપને સોંપી આખ્યા હરી;

૧ સમગ્ર પ્રતમાં છે તે પ્રસરપે વિશેષ અનુક્રમ છે પણ જોઈએ કષાળ કષોલનો અર્થ ગાલ થાય છે. ૨ એ મું પ્રાંમાં "વીજો" ને બાં નયા જે મું પ્રાંમાં "વેજો" છે.

ગામ હુંકડાં વચ્ચે ચારજો, સવારા ઘેર પધારજો.
હીંડતાં અખાડે તો ભુજ સહાજો, ક્ષણ ક્ષણજો બેકું જળ પાને;
રૂદન કરે તો લાવજો ઘેર, નંદે બાળક સોંપ્યો બહુપેર.
ગોપચુકત આલ્યા શ્રીહરી, નંદજસોદા આવ્યાં ઘેર ફરી.

વલણ

ફરયા નંદ આનંદભેર, વન ગયા મુંદરશ્યામરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, શ્રોતાજન-જયો શ્રીરામરે.

(કડવું ૪૧મું—રાગ મેવાડો)

શુકવચન:—

નાથ પધારયા વચ્ચે ચારવા, ધન ધન યજની ધણી;
હુંકડે પાગે આગળ ચાલે, વનમાં અશરણશણી.
વારા પરઠી વચ્ચેને વાળે, મધ્યાને જમે ભાતણ;
ફરી ગોકુળ સંજ્યાએ આવે, રામકૃષ્ણ બે બ્રાતણ.
માતા જસોદા મામે આવે, લે હરિને હૃદયાસાથણ;
નિત્ય પ્રત્યે વચ્ચે ચારી આવે, વનમાં વૈકુંઠનાથણ.
સમાચાર રાય કંસે જણ્યો જો, જઈ વસ્યા આઘા ગોવાળણ;
વચ્ચે ચારવા જમુના તીરે, જાએ નંદનો ગાળણ.
આજ્ઞા આપી વચ્ચાસુરને, જા તું વૃંદાવનણ;
નંદનો નંદન ગોપવૃંદમાહે, તેને કરતું વિધનણ.
ગર્વ ફરી વચ્ચાસુર આવ્યો, સાંભળ પરિહત ભૂપણ;
વચ્ચે જૂથમાં ચરવા લાગો, લેઈ વચ્ચનું રૂપણ.
ફળજુકત વૃક્ષ છે કોઠીનું, તે તળે રમે ગોવાળણ;
પકવ ફળની આવે વાસના, કોઠાં પરમ રસાળણ.
બાળકને અલિલાળ ઘણો છે, કીજે ફળનો આહારણ.
તે પાર્થના કરે પવનની, તું પાડ કોઠાં બેચારણ.
કેટલા ગોપ કરે વૃક્ષ પ્રે, ચડવા થયા સાવધાનણ;

આવ રે ફળ પડ ખોળામાં, કરે હાથની સાનણ.
 કો નાખે પાખાણુ પવેડા, પહેંચે નહીં દુમડાળણ;
 ભક્ષણુ અર્થે કરે ઉઘમ, તે જાણ્યું શ્રીગોપાળણ.
 ફળ આસકતને ફળ ખવરાવું, તપિત મિત્ર થાયણ;
 વચ્છાસુર દષ્ટિમાં રાખ્યો, મોકલ્યો કંસરાયણ.
 સૂકળ વચ્છ તે પૂઠે ધાએ, વચ્છાસુર આગળ યાયણ;
 આપઆપણે વારે ગોવાળા, વચ્છ વાળવા જાયણ. *

શ્રીકૃષ્ણની વારી આવી, ઉઠ્યા મુંદર શ્યામણ;
 હસ્ત લાકડી લેઈ પધાર્યા, ત્હારે જોડ્યા રામણ.
 નૌતમ વચ્છ કો આજે આવ્યો, વયુનો મુખ વર્ણણ;
 ચંચળ આલે ચો દિશ જોતો, ચમકતો માટે ચર્ણણ.
 સૂકળ વચ્છને લેઈ લેઈ જાએ, કરજો જોડેડા પ્રહારણ;
 ઉન્મત્ત જોડેવી શિક્ષા દેજો, ત્હારે નહીં ખીણ વારણ.
 ગદ્દી લાકડી મૂકી હડી, હરિયે કીધો હોકારણ;
 વચ્છાસુર આનંદો અંતર, નિરખ્યા નંદકુમારણ.
 જો અર્થે મેં રૂપ ધર્યું છે, કરવા કંસનું કામણ;
 તે બાળક આવ્યો મુજ પાસે, મળીયો એકાંત-કામણ.
 વક્ર વદન છે નેત્ર કરડાં, લાં શબ્દ મુખે લાણુતોણ;
 વામ દક્ષણ અવલોકન કરતો, પગે પૃથવી ખણુતોણ.
 વચ્છાસુર વિચારે મનમાં, કર્વં પાદુનો પ્રહારણ;
 કપટભુક્ત વાછેરો આલે, આમુરી માયા અપારણ;
 અમરગણુ અંત્રિયે આવ્યા, જોવા પ્રભુનું પ્રાકમણ;
 વચ્છાસુરનો વધ કરવા, હરીયે કીધો ઉવમણ.
 કપટીદષ્ટિ જિલયની વરતે, કોણ કહોને કરે ઘાતણ;
 તું નીકળ ટોળામાંથી પાપી, હાંક્યો કરી જિજ્ઞા હાથણ.
 ઘોર શબ્દ કીધો વચ્છાસુરે, જિથલ્યાં વચ્છ સર્વ કોણણ;

* એ લીટી પગી, માત્ર બાળ પ્રાંમાં " સૂકળ વચ્છ" એ લીટી ફરીથી ને " પાઈધાળને ચાકા ગોવાળા હરી પાસે ફરી જાયણ " લીટી એમ એ લીટીઓ વધારે છે.

રામ આદે બાળક સર્વ પહીના, અતુલ અરિષ્ટ હોયછ.
ચંદ્રને ઢાંકે રાહુનું મંડળ, પોપટને ઝડપે વ્યાળછ;
શું ગિરિશૃંગ પડ્યો મૃગ ઉપર, નાખી પાછે પગે ફાળછ,
જોઈને જોડ પાટુ નાખી, પ્રહારે પર્વત કટકા થાયછ;
જેમ સર્પને ગરૂડ ઝાડે તેમ, હરિયે ગ્રહા પેહુ પાયછ.
પાપી ફેરવ્યો મસ્તક ઉપર, જેમ ફેરવે ભીંડી માળછ;
વધુ વાધ્યું એક કોશ પ્રમાણે, મુકે નહીં ગોપાળછ.
લટપટી લીધો લટકાગાઉ, લલિત લક્ષ્મીનાથેછ;
અધર દંત્રી દંત્રી પછાડ્યો, કેહીનાં ધરસાથેછ,
ફળતણો વરસાદજ વરસ્યો, જેમ ધંધાળીયું વૃક્ષછ;
પ્રસન્ન થયા ગોવાળા મરવે, ભાઈ કરો કોઠાનું ભક્ષછ.
મૃત્યુ પામી પડીયો પાપી, આબ્યું દિવ્ય વિમાનછ;
વેર ભાવે વા રનેહ ભાવે, જેમ તેમ ભજે શ્રી ભગવાનછ.
અર્ભક સર્વે આશ્ચર્ય પામ્યા, અમુર થયો નિપાતછ;
ફળના ખોળા ભરી ઘેર આવ્યા, કીધી માતા આગળ વાતછ.
જામક કોઠાં કૃષ્ણે અવસાવ્યાં, પ્રાકમ કહું ન જાએછ;
નંદ જમોદાએ વાત સાંભળી, આનંધા મનમાંડેછ.

વલણ.

આનંદ ગોકુળમાં ઘણો, વધવધ પ્રાકમ કહું રે;
શુકલ કહે શ્રીકૃષ્ણનું ચરિત્ર, પંચમું પ્રલય થયું રે.

(કહ્યું ૪૨મું—રાગ માઝની ચોપાઈ)

શુકયોગી કહે સુણ રાય, પ્રજનાથતણો મહીમાય;
અધઓધ દહન હરિનામે, પરમપદ શ્રોતાજન પામે.
કૃષ્ણ ચરિત્ર મુણે એક ધ્યાન, એક એક અક્ષરે ગંગાસ્નાન.
બહુ લીલા ચરિત્ર અનેક, શું કહે કવીઓ છવ્હા એક.
જાણી કંસે પરાક્રમ વાત, વચ્છામુર કૃષ્ણે કીધો નિપાત;

ચિંતા મન કંસનું મન, કારણરૂપ નંદજીનો તન;
 સમશ્યા બકાસુરને કીધી, છત કૃષ્ણને આગન્યા દીધી.
 પૂતના બાઈનું વેર સંભારી, ગયો વૃંદાવન અહંકારી.
 શ્રીકૃષ્ણ કહે સાંભળભૂપ, બકે કીધું બગલાનું રૂપ;
 આવી બેઠો જમુનાતટ મહાંય, તે વિચાર કરે ઘણો ઘટમહાંય.
 તે સમે ત્યાં જંગ મધ્યાન, આવ્યા ગોપ સહિત ભગવાન;
 વચ્ચેને કરાવ્યું જળનું પાન, ગોવાળે કીધું જમુનામાં ક્ષ્માન.
 કોરાં વસ કરે પરિધાન, કો કરે મધુર મોરલી ગાન;
 ન્હાયા બગભદ્ર ન્હાયા કહાન, બકાસુર લઈ બેઠો બકધ્યાન.
 એટા પંખીની તે કરતો, હળુવે હળુવે પગલાં ભરતો;
 ચલક ચંચ મચ્છપર નાખે, શ્રીકૃષ્ણને દૃષ્ટમાં રાખે.
 ગોપ સાથ વાત એમ કરતો, પક્ષી મનુષ્યનો ભય નથી ધરતો;
 કો કહે ધીટ દીસે છે બગ, એટલે નિકટ આવ્યો લગભગ.
 શ્રીકૃષ્ણે ગેડી કરમાં લીધી, બગ ઉડાડવા ઢોડ દીધી;
 બકે વધાર્યું વયુ ધ્રોડ, ગોપ થયા દિગ્ભૂદ.
 ઝડપી લીધા શ્રીજહુરાય, મોહન બગલાનાં મુખ મહાંય;
 ન્હાનાં બાળક ન્હાસી પંખીયાં, બળીભદ્રજી ધરણે ઢળીયા.
 કો બગ પ્રત્યે ટળવળીયા, મૂક માધવને જાગ બળીયા;
 કો કહે કૃષ્ણ પાતળીયા, ઘેર કેમ જઈએ સાંભળીયા.
 જાણ્યું ગોપ ઘણા કલવલીયા, છખીલાજી મુખમાંથી ઉછળીયા;
 માહારો નાથજી કળવકળીયા ^૧, સૂક્ષ્મ થઈ બાહર નીકળીયા.
 જઈ ગોપ માત્રને મળીયા, પરિતાપ મિત્રના ટળીયા;
 બકાસુર ધાયો ખીજવાર, ઝડપી લીધા નંદકુમાર.
 રમારમણે રીસ બહુ કીધી, મલ્લની પેર જોડિકા લીધી;
 જુએ ગોપ અમર અમર, તાલુમાં માર્યું જ્યેષ્ઠિકાઅમર.
 પ્રહ્લાદ કાટતે લડયડીયો, વાધી પીડા ઘણું તરફડીયો;
 ચંચ વિભાગ ગ્રહા બેહુ હાથ, મહાબળ કીધું ગોકુળનાથ.

ફાડી ચંચને મરડી કોટ, બકાસુર મરડી કીધો લોટ;
 આખ્યો ઊદ્ધાર શ્રીભગવાન, ગયો સ્વર્ગ ગેત્રી વિમાન.
 તેના પીંછ ચર્વ કહાડી લીધાં; ગોપે તે મસ્તક પર કીધાં;
 કહે ગર્ભ જોગી સુણ સચ, પ્રાકમ પ્રભુનું કહ્યું નવ બાય.
 ભગવતલીલા પરમ પવિત્ર, થયું સંપૂર્ણ છકું ચરિત;
 બકાસુર પુતનાનો જાત, પળમાં નાથે કીધો નિપાત,
 ગોકુળમાં આવ્યા ગોવિંદ, આગળ વાહરડાનું વૃંદ;
 ગોવાળા ઘેર ઘેર કરતા વાત, બકાસુર કૃષ્ણે કીધો નિપાત.
 પૂછે નંદજી કહો કુંવર, ગોવાળા લાભ્યા બકતાં (પર);
 અમો સાંભળી કુતોહલ વાત, તમો વનમાં કર્યો ઉત્પાત,
 કદાપી જાણશે રાજ કંઠ, આપણા સુખમાં થાશે ધ્વંશ;
 વિભૂતિ આપણે માહિપી ક્ષીર, સસ્વરે રંક જાતી આહીર.
 લોક નામ ધરશે થયા ખાજ, ન થઈયે ક્ષીર જાણ કંજ;
 આપણા કુંજની ચાલો ચાલ, સાંભળ્યું વચ્છ મારયો તમો કાલ.
 સાંભળ્યું બગલો મારયો જાજ, આપણા વંશને લાગે લાજ;
 આપણે વચ્છ ચારવાનું કામ, વનમાં કોનું ન લીજે નામ.
 કૃષ્ણ કહે મહુપે હું નહાનો, રજો તમે કોનું કહ્યું માનો.

વલણુ.

કોનું કહ્યું નવ માનીયે, સંતોખ્યા નંદરાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, એકાદશમો અધ્યાયરે.

ॐ ॐ અધ્યાય. ૧૨મો. ॐ ॐ

(કડવું ૪૩મું—રાગ મારની દેશી)

કહે કૃષ્ણ કથાં ગર્ભજોગીરે, સુણ ભૂપતિ હરિસ લોગીરે;
 નવ નવાં ચરિત્ર વિખાણુંરે, હૃદે કરીયું તે અધરે આણુંરે.

કે વૈષ્ણવ રીતે સુણતારે, વક્તાને રમ ઘણો ભણતાં રે;
 કે સ્ત્રીના ભોગી કે ધનના ને, કે શૃંગાર ભોગી ભોજનનારે.
 કે ભવન ભોગી વાહનનારે; કે તપ ભોગી નર વનનારે;
 કે વિદ્યા ભોગી ઘણું વાદીરે, કે મધુ ભોગી હરિના અ-
 પરાધીરે.

વિષય ભોગે સંસાર વિરોધીરે, હરિરસ ભોગી મળે શોધીરે;
 સકળ ભોગ તે રોગનું ધામરે, હરિરસ શીતળ વિદ્યામરે.
 સાંભળ પરિક્ષત પુણ્ય પવિત્રરે, વૈષ્ણવ વક્તાનો તું મિત્રરે;
 યથા વાણીનું જળ મહાફેરે, અધ્યો દ્વાદશમો વિસ્તારે.
 ભણ્યુ મૃત્યુ પામ્યો વચ્ચે જગલોરે, જેઠા કંસ શીથળ થઈ
 ઢગલોરે;

નંદ નંદન અસુર નિકંદનરે, એણે વાળ્યું અસુરનું અંદનરે,
 ખીડાં લેઈ લેઈને જન પળીયારે, તે કુશળ કે નવ વળીયારે;
 અધાસુરને સમસ્યા કીધીરે, છત કૃષ્ણને આજ્ઞા દીધીરે.
 સ્વામી સકળ ગોપને પીડુરે, ચાલ્યો અધાસુર લઈ ખીડુરે
 કંસે વિચાર મનમાં કીધોરે, નિશ્ચે અરથ આપણે સીધોરે.
 ગયો વૃંદાવનમાં પાપીરે, એક મારગ લીધો વ્યાપીરે;
 મંડીર્ણ નળીમાં સુતોરે, ભણે સદાય મારગ હુતોરે.
 પડ્યો અજગર વદન વિકાશીરે, ઊપલો અધર ગયો આક્રાશીરે;
 હેઠા અધર રાણુંમાં રાખ્યોરે, પર્વત પ્રાપ્ત હીર્ષ દેહ નાખ્યોરે.
 અસુરે વેધ અહીનો આણ્યોરે, મમાચાર મામળીએ ભણ્યોરે;
 અધાસુર મોકલ્યો મામેરે, મર્ણુ અમાચાર વહેલો પામેરે.
 કરવો છે પ્રહારનું સંવાદરે, જગલદ્રને ઉપજાવ્યો પ્રમાદરે;
 રામને આગમ આવ્યું તનમાંરે, તે દાહડે રામ ન ગયા વનમાંરે.
 ચાલ્યા ગોપજીવત જહુરાયરે, આગળ વચ્ચેતણો સમુદાયરે;
 લાઠડીયે સીકાં ભાતનાં ખાંધેરે, જેણેકા ગોપ સર્વ ધરે ખાંધેરે.
 ચાલે મારગમાં કીડા કરતારે, સળગાર નાનાવિધ ધારતારે;
 જીવવળ મૃત્તિકા લીધે અંગેરે, શરીર ચીતરે નાના રંગેરે.

કેસર ગોરૂચંદન પવિત્રરે, વળતે વિવિધ નાદ વાણંતરે;
વેણું મોરલી કાંસી તાળરે, ઢમકે ઢાળ રસાળરે.
સસસ્વર વીણા બહુ વાજેરે, ચંગઉપંગ મૃદંગ ગાજેરે,
કે એક નાચે વળતે તાળીરે, રસ લીંબે રીંબે વનમાંળીરે.
ગાએ ગીત સ્વર લેઈ લેઈરે, મારગમાં થેઈ રહું થેઈ થઈરે;
મોજડી ચમચમ ધુધરી ધમધમરે, નાચે બાળક થાએ
ઝમઝમરે.

કેએક ચાલ મયંદની લેતાંરે, મૃગની પેરે થેકડા દેતા;
બગ હંસની પેરે ડગ ભરતારે, કળા મોરની પેરે કરતારે.
બ્યાધ શાદુલની પેરે ધાતારે, કોકીલા સ્વરે કીર્તન ગાતારે;
વૃષભ રૂપ થઈ સંચરતારે, ભાં શબ્દ કરી ઓચરતારે.
કે સર્પની ગત ભોમ્બે ચાલેરે, ઓર્ચીતા એક એકના પગ
ઝાલેરે;

આંખા કુંપળી શિરપર ધારતારે, કે ગાં થઈને તૂણ ચરતારે.
કે ચોર થઈને નાસેરે, લાવે બંધન કરી કૃષ્ણ પાસેરે;
કેએક શુભે પુષ્પની માળારે, કંઠે પેહરી હાંડિ ગોવાળારે.
કે દે વાનરની ગત ફાળરે, ધસી ધસી ગ્રહે દ્રુમ રાગરે;
કે ભ્રમરની પેરે ભમતાંરે, નાખે દડો ગેડીયે રમતાંરે.
કરે કીડા બહુ ઉલટમાંરે, જઈ રહ્યા જમના તટમાંરે;
સર્વ ગોપને કહે મહારાજરે, આઘા વનમાંલઈએ આજરે,
અવિનાશી વિચારે ઘટમાંરે, આવ્યાં વાછરૂં બંડીબટમાંરે;
સુતો અજગર સુખ કરી પહોળારે, માંદે પેહું વચ્છતું
ટોડરે

સકળ ગોપે કર્યું જવનંરે, દેલ સુખ લણ્યું વૃંદાવનંરે;
માંહોમાંહિ ગોપ કરે છે વાતરે, દીપ્તે દિવસ વન દેખં
પ્રાદ અજગર સુખની દહાડરે, ગોપે અપુષ્પ વનના ખંડે
કેશપર્ચત ગયા કુમારરે, આવગ આવ્યું ઘોર અધારં
વચ્છ લારાયાં નસા જાગરે, અકળ્યા મુલ્ય જોડારે

ભાં શબ્દ કરી ધાયરે, અન્યોઅન્ય માંહે અક્ષાયરે.
આવે લેહર ઘણી વીળ જવાળરે, મૃત્યુ તુલ્ય થયા સર્વ બાળરે.

વલણ.

બાળ કુલાહલ કરે, લરે નયણે નીરરે,
કોણ મૂકાવે અંકુશી, સમરયા શ્યામ શરીરરે.

(કડવું ૪૪મું—રાગ પરજયો.)

રૂએ વચ્ચ ગોવાળ બહાલા, શીઝે લો અંબાળ વહાલા—રૂએ
મહાય કરે કૃષ્ણ સામળારે, અમાવો પરિતાપ;
અમો કોણ સ્થાનક આવી પડ્યા, ગોપ કરે છે વિલાપ
બહાલા—રૂએ

થયાં વિપે વ્યાકુળ વાછરે, નથી નીસરવાની વાટ;
ગોવર્ધન ગોકુલ નવ દીસે, કહાં ગયો જમુના ઘાટ
બહાલા—રૂએ

આ નોહે વૃંદાવન વીહારે, સ્થાનક કઠિણ કઠોર;
દુર્વાસના પરિતાપ ધણોરે, અકળાઈયે અંધારૂં ઘોર
બહાલા—રૂએ

તૃણ શકટને બકળકી રે, મોડયા જમલાભૂન;
તે બળ તહારૂ કહાં ગયુંરે, મુકાવ જસોદા તંન બહાલા—રૂએ
કંઠ રૂંધાએ ગોપનારે, મુખે આવે ફેણ;

લેહર ખાઈ પડે વાછરૂરે, નહીં જીવે દુઝણી ધેન બહાલા—રૂએ
પોડા જાણી વચ્ચ પીંડારની, દયાનિધિ ગોકુળરાય;
અજ્ઞાન જણાવ્યું કૃષ્ણજી પેઠા, અજગરના મુખ મહાંય
બહાલા—રૂએ

અસુર આનંધો અતિવાતું રે, ન હતાવે જીવ્યા હોઠ;
જહારે કંઠે આવ્યા કૃષ્ણજી તહારે, એકઠા કીધા બે હોઠ
બહાલા—રૂએ

હાહાકાર થયો સ્વર્ગમાંરે, અટક્યો ગગને લાણુ;
ત્રાહિત્રાહિ કરે દેવતા, અજગરે શ્રાવ્યા ભગવાન બહાલા—૩૦
અભ્રઘટમાં ઉડગણ સાથે જેમ, ઈંદુ કરે પ્રયાણુ;

અજગરે મુખમાં ગોપ સંગાથે, પેઠાપુરુષ પુરાણ બહાલા—૩૦
અમરવૃંદ આકંઠ કરેરે, સાવધાન નંદ કુમાર;

એ અઘાસુરનું શું ગણું છે, ઉતારવો ભૂભાર બહાલા—૩૦
વાહરડા કહાઠે રોડીયોરે, પુચ્છ અડાબ્યા શીપ;

ભાં શબ્દ કરે પેટમાં ફરે, દેખીં કોપ્યા શ્રીભુજદીશ
બહાલા—૩૦

અસુરે મુખ ગેળીયુંરે, હરીયે વધારયું તનં;
ફંધાયો કંઠ પાખીતણોરે, બાંધ્યો શ્વાસોશ્વાસ પવન
બહાલા—૩૦

અજગર અકળાયો, ઘણુંરે, તલજે ત્રફારાં ખાય;
જીબ્હા અમી શકે નહીંરે, વદનમાં વાધ્યા વૈકુંઠરાય
બહાલા—૩૦

તીવ્ર અથ્ર જેણિકાતણુરે, વીડારયુ દશમું દ્વારં;
મોટાં ઘરમાં મુકયું બાળીયુ, થયું અજવાળું આતકાર
બહાલા—૩૦

તેહિને તેજે સરવ ટોળે મળ્યારે, દીઠા દેવમોશરં;
તાણવાંને મારગે કરીરે, નીશર્યા ગોવાળા બહાર
બહાલા—૩૦

કૃષ્ણે બેહુ હાથે કરીરે, અધર ગ્રહા પછે ભેગ;
મધ્યેથી ઉતરડી નાખીયો, અઘાસુરનો દેહ બહાલા—૩૦

૨ બા० પ્ર०, ગૂ० પ્રતોમા “જીબ્હા એ અમી શકે નહીંરે”
“જીબ્હાએ અમી આવી-આડી શકે નહીંરે”

વલણ.

ઊતરડયો દેહ અસુરનો, બહુ લીલા શ્રી ભજવાનરે;
અધાસુર સ્વર્ગે ગયો, ભેટી દિવ્ય વિમાનરે.

(કડવું ઝપમું—રાગ વેરાડીની ચોપાઈ)

અધાસુર ઊતરડયો હરી, તે ત્વચા વનવિષે પાથરી;
વિખજવાળાએ વચ્છ લડયડયાં, છબ્હા કહાડી પૃથ્વી પરયાં.
ગોવાળા ધણું ઉપર ઢળે, સુધા દષ્ટિ કીધી સામળે;
ઊતરયું વીખ આવ્યા ઘટ પ્રાણી, પ્રભૂએ પાયું અમૃત
આપણા નાણી.
જમુનાતટ આવ્યા જહુવીર, તૃપિત વચ્છને પાયું નીર;
જળમાં પધાર્યા અશરણુશરણુ, વચ્છના વપુ કીધાં પક્ષાળણ.
ગોપ માત્રે કીધાં મળજન, પવિત્ર કરી પેઢિરયાં વસન;
શ્રીકૃષ્ણને નમ્યા સરવે પાય, છવતદાન હીધું હરિશય.
વચ્છ જૂથને આગળ કરી, અઘચર્મ પાસે આવ્યા હરી;
અસ્થિ રૂધિર માંસ અળગું ધરયું, પવિત્ર ચર્મ રમવાને કરયું.
વાછરૂ વનમાં ચરતાં રૂરે, ચર્મ ઉપર બ્રહ્મ કીડાં કરે;
પૌગંડ અવસ્થાનું પ્રાકમ, અધાસુર પામ્યો પદ પરંમ,
વર્ષ દિવસ વચ્ચે વહી ગયો, ગોપે સમાચાર ગોકુળમાં કહ્યો.
બાર માસ વચ્ચે ગયા વહી, કીચોર અવસ્થા હરિની થઈ.

વલણ.

કીચોર અવસ્થા કૃષ્ણને થઈ, શુક કહે સાંભળ સચરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, દ્વાદશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૧૩, મો.

(કડવું ૪૬મું—રાગ રામગ્રી)

પરિક્ષિત વચન:—

એહુ કર જોડી પૂછે પ્રશ્નજી, પ્રાક્રમ મોહું કીધું કૃષ્ણજી;
સામજીયે વિહારયો અધનો દેહજી, મૂને ઉપનો એક સંદેહજી.

ઢાળ.

સંદેહ એક ઉઢે થયો તે, નિવારો સ્વામીન;
વચ્છ બગની વારતા, ગોકુળમાં થઈ તે દિત્ત.
અઘાસુરનો વરસ એકે, જાણ્યો સમાચાર;
મોહોહું પ્રાક્રમ રહ્યું છાનું, ન જોડ્યા મહિના પાર.
પાંચમું વરસ જિતરતે, કીધું એ પ્રાક્રમ;
સાતમું વરસ ખેસતે, ગોકુળમાં જાણ્યું કેમ.
ફણું એક છાના નવ રહે, ચંચળ સઘળા બાળ;
માર માસ કેમ જોડ્યા નહીં એ, સંદેહ ટાળો કૃપાળ.
સાધુ સાધુ શુકજી કહે, ધન્ય ભૂપતિ ધીમાન;
એ લેદ શુભ પ્રગટ કરું, તે લીલા શ્રીભગવાન.
જેમ વ્યભિચારિણીને નવનવા, પુરૂષ વલ્લભપ્રાણ;
ગોવિંદના શુભ નવનવા વલ્લભ, લકતને નિર્વાણ.
પ્રાક્રમ પંચમાં વરસનું, સપ્તમે જાણ્યું તેહ;
માર માસ ગોપે શુભ રાખ્યું, તે નિવારું સંદેહ.
અઘાસુરના ચર્મનું, પ્રભુએ કીધું પરિસ્તરણ;

આર્દ્ર ઉપર ગોપ સાથે, બેઠા અશરણાશરણ.
 શ્રી કૃષ્ણે કીધી ગોપ મંડળી, એકત્ર કીધું અંન;
 પરમેશ્વર પ્રીતવા રહ્યા, કરી કટિ બંધન.
 ભાતદાળ ને રોટલી, પકવાન નાના પેર;
 શ્રીખંડ કરમો રાચતું, પાપડ ફેરી ફેર.
 સારાં ધૃત નવનીત ગોરસ, છરાં લવણ ભુગતે તક;
 કૌતક ભેઈ શ્રીકૃષ્ણના થયા, વિરમે ભાનુ શક.
 સસ કપી દિગપાળ દશ તે, દેખી થયા દિગમૂઢ;
 આ ગોપમાં બેસી જમે, થયો ચેલો ગડડાડઢ.
 પુત્ર કહાવે જસોદાનો, અવતરયો દેવકી પેટ;
 બ્રહ્મ ચર્મ ઊપર જમે, ન ભુજે ઉચ્છિષ્ઠ આલડછેટ.
 ન્હાનાં બાળક ગોપનોં, જમતાં રિસાવી બચ;
 આસને બેસાડે મનાવી, શ્રીકૃષ્ણ લાગે પાચ.
 ગોવાળ બાળનાં લાઠ પાળે, બાણી પોતાના દાસ;
 જમી ન બાણે પંચ વરસના, ગોવિંદ ભરાવે ગ્રાસ.
 એક વાડકે ગોરસ પીએ, આરોગે એક થાળ;
 કોના મુખતું અંન ઝુંટી જમે, ત્રેલોક્યનો પ્રતિપાળ.
 એક અંન જમી રહે ને, બીજું પીરસે નાથ;
 જળને સાટે કામળે હરિ, હ્રુહુએ અન્નૂહા હાથ.
 અર્ધ કરડી ચીરી અથાણુંની, ઝુંટી લીધે ભગવાન;
 ભેઈ આશ્ચર્ય પામ્યા કેવતા, ને આવીયું અજ્ઞાન.
 તે જન્મપિતાએ ભણ્યું, અલ્પ આવ્યો ભેવા કાંગ;
 દેખી વિધાતા વિરમય થયો એ, ન હોય કેવળરામ.
 (કડવું ઠાપું—૫૬ રામચી)

ચર્મ ઊપર બ્રહ્મ તે કેમ જમે, ભેઈ બ્રહ્માણ બૂલો ભમે—મુવ
 જેનાં નાભિકમળથી હું થયો, જે ઘટ ઘટ રામ રમી રહ્યો;
 જેણે રાવણદિક રોળીયા, તે કેમ જમે ગોપના ભુઠા કોળીયા.
 વૈકુંઠનું આસન પરહરયું, લીધું અજગરનું ચર્મ પાચરયું;

વળગ્યું રૂધિર પાગની પાંનીયે, એહેને વિપ્લુ' કરી કેમ
માનીયે—અર્થ ૦

જે જગત વિષે આવે નહી, જેને આધારે પ્રભ રહી;
નથી ખટહરશનમાં હીસતો, તે કેમ હીંડે ગોવાળાને પ્રીસતો—અ ૦
પોતે સ્ત્રિમાઢે નથી ઘડયો, તોયે પ્રદ્યા નેટ ભૂલો પડયો;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સીતાપતી, તેને જાણે શિવ જેવા જતી—અ ૦

(રાગ દેશી ચાલની)

શુકલ કહે 'સુણ ભૂપતી, ભુલ્યો પ્રભાપતિ ગહનગતી;
જેઈ બાળલીલા અતિ થઈ, હૃદયપ્રદ્યાની મતિ ગઈ,
સર્વ દેવનાં ગયાં દેવતધર્મ, જે આને માનેછે પ્રદ્ય;
અર્થઆસન ભિચ્છિષ્ઠ લોજન, એ પામર જીવતું કર્મ.
વળી વિધિ મનમાં વિચારે, જે મેંતો નિરમ્યો નથી;
કાંઈ નિશ્ચે કરી પાછો ફરું, જોઈ જીવકે કમળાપતી.
પ્રપંચ કીધો પદ્માસને, શ્રીકૃષ્ણ છે સચરાચર;
વેગજે ગયા તૃણ ચરતાં, હરણ કીધાં વાછર.
વચ્છ મૂક્યાં પ્રદ્યાલોકમાં, વળી પ્રદ્યાજી આવ્યા ફરી;
ચોર કર્મ ચતુરાનનનું, તતકાળ જાણ્યું શ્રીહરી.
જગતપિતાએ હું જીવ જાણ્યો, જગતો જોઈ ગોપયુકત;
ઈશ્વર તત્ત્વ દેખાડું માહારું, અર્લકપણું નહી ઉકત.
વિદ્યાતમાએ વિચારયું, પાડું વિધિને વિપત્ત;
એને પ્રદ્યા લીલા દેખાડું, આદર કરી અગત્ય,
ગોવાળાને શ્રીહરી કહે, લોજન કરો થઈ સ્વસ્થ;
આણીવાર વારો મહારો, હું વાળી લાવું વચ્છ.
સર્વ ગોપ કહે ગોવિંદને, શીઝે આવજો સ્વામીન;
કહે અંન ન જીતરે, તમ વિના પ્રાણજીવન;
કર આંગળીના અંત્રમાં કીધાં, અચાણું પ્રહણ;
હાથમાં લઈ કોળીયા કહે, જાણો અશરણાશરણ.
તમો આવ્યા પછી ગ્રાસ ભર્યું, પ્રીતે કહે પીંડાર;

શ્રીકૃષ્ણ ગયા વચ્ચ વાળવા તે, ફર નંદકુમાર.
બ્રહ્માણ્યે ભોજન કરતા, હરયા સર્વ ગોવાળ;
વિધિ કહે ભેઠ ઇન્દ્રપાનું, શુ કરે નદનો જાળ.

વલણ.

જાળક એ નંદ ગોપનો, એ મંદિર કેમ બાશે ફરીરે;
જણાશે છવ કે ઇન્દ્રપાનું, વચ્ચગોપને વિધિ ગયો હરીરે.

(કડવું ૪૮મું—રાજ સારંગની ગોપાઈ)

શ્રીકૃષ્ણે જોયું વન ઊભાં રહી, તહાં વચ્ચ એકુ દીકું નહીં;
વિશ્વાત્માએ કીધો વિચાર, કાંઈએક કારણ થયું નિશ્ચાર.
નહીં દાનવ રાક્ષસ આંહાં કોય, કાંઈએક છળ દેવતાનો હોય;
કયો દેવ એહેવી માયા કરે, કે વચ્ચ ભૂથ હેલામાં હરે.
જેણે હું સાથે છળ કીધું આમ, સર્વથા એ બ્રહ્માનું કામ;
શ્રીકૃષ્ણ પધારયા પાછા વળી, સ્થાનકથી ગઈ ગોપ મંડળી.
સચ્ચિદાનંદે કીધો વિચાર, હિરણ્યગર્ભે હરયા સર્વ કુમાર;
મમ પરિક્ષાને હરયા વચ્ચ ગોપ, ન ઘટે મુજને કરવો કોપ.
માહારી માયા જળવંત ઘણી, કેમ તરે યુદ્ધિ બ્રહ્માતણી;
શિવ જાણે કિંવા જાણે નહીં, તો દોણ આસરે અજનો અહીં.
ગોપ વિના કેમ ઘેર ગરવરૂં, મરે દુઝણી ગાય વિના વાછરૂં;
કેમ બ્રહ્માની હું પ્રાર્થના કરું, જે આપ વિધિ પાછાં વાછરૂં.
મમ નાલિકમળનું જંતુ એહ, કિંવા ગોપ હરી ગયો ગેહ;
પુત્રવિના ગોપી સહુ આવડે, મને એખલાં ઘેર જતવું નવ ઘડે.
એપૂર્ણ પરિક્ષા માહારી કરે, રાજ્ય ચુણનો ગર્વ જિતરે;
દેખે ભાગ્ય વજવાસીતાણું, શે અભિમાન બ્રહ્માનું હણું.
સર્વ પિતામહ શ્રીવાસુદેવ, નવાં વચ્ચ કીધાં તતજેવ;
પ્રગટયા ગોપ નવા તતકાળ, પૂર્વે જેવાં હતાં જાળ.
પુચ્છ નેત્ર નાસા ને કણું, સકળ વચ્ચનાં તેહવા વણું;
પુષ્ટ તહાં પુષ્ટ દુર્ગજે દુર્ગજ, કે શીત સ્વભાવ કોઈએક અંચળ

શ્યામ શ્વેત ને ગોરાંહરણાં, ભાં શબ્દ કરે મુખમાં તરણાં;
નાહાનાં મોહોટાં મીઠાં શિંગાળ, લડકતાં ફટકે દેતાં કાળ,
જેહેવાં હુતાં તેહેવાં કીધા જહુરાય, વેણું સાંભળી નમે પ્રભુને પાય;
તેમના તેમ કીધા ગોવાળ, તેહેવી વાણી પરમરસાળ,
તેહેવાં સ્વભાવ તેહેવાં આચર્યું, ગૌર શ્યામ દો ઘઉંસે વર્ણું;
તેહેવા વસ્ત્ર તેહેવા સણગારં, મુગટ ધાળાળી શુંબહાર.
તેહેનાં નામ લીધે ગોલે તતકાળ, આપ આપણ વચ્ચ વાળે
ગોવાળ;

ગોપનાં નામ પાઠે આવડે, રૂબનારો કેમ ભૂલો પડે.
કર્તુમ કર્તુ સમરથ હરી, હેલામાં ગોપમંડળી કરી;
લેખે પ્રહારો કીધું પ્રાકમ, પણ પરિપ્રહા છતાંજે કેમ.
જે નવા ગોપ કીધા શ્રીપતી, અધામુરતું મૃત્યુ તે જાણતા નથી
દૈત્યપતન તે પૂઠે થયા, સંજ્યા મમે શ્રીગોકુળ ગયા.
શુકલ કહે શી રીતે ભણું, કૌતક શ્રીકૃષ્ણમયતણું;
વાળે મહુઆર વેણુ રસાળ, આગળ વચ્ચ પુઠે ગોવાળ.
કુસુમહાર નાનાવિધ ધરે, પડે પ્રહાર દહા ઊપરે;
મધ્યે શ્રીકૃષ્ણ કરતા સહુ, શિશુ વાળી પૂત્રવટ હાંકે પશુ.
વચ્ચ ખરીની રેણુ બિડે અતિઘણી, રેણુચુકત દેહ ત્રીકમતણી;
ગોપવધુ દરશણ કારણે, રહી બિલી ખારણે ખારણે.
પ્રણાળ ગતિ પરમેશ્વરતણી, પૃથક ગોપ ગયા ધરભણી;
આપ આપણે ઘેર વાછડું ગયાં, જઈ ખંધન ખીસે ત્રિનાં રસ્યા
હીસારૂવ શબ્દ મુરબી ભણે, કીશુણુ હેન વજ દેપર ગણે;
અવે દુધ પણ દોહે ગાય, વહે પ્રવાહ ગોદગંગા મર્યાદ
તે નવાં વચ્ચ ગાં બાળે નહીં, અદભુત માયા શ્રીકૃષ્ણની
ગોપ મરવ મંદીરમાં ગયા, કીશુણુ વચ્ચ માતાને રર
આપ આપણે સ્થાનક બેઠા જઈ, કે કૃતિન પાણે
કુટુંબ માત્રના બાળે નામ, નેષ્ટિદા વચ્ચ મુકે

તે સ્થાનક જેમ્ની કરે ભોજન, જનુની પ્રીતે ખીરસે અનં; રસોઈ કરાવી ગયા વન જેહ, ગોપે માગ્યું અનં તેનું તેહ. ન પડે ભ્રાંતિ પ્રીતિ થઈ ઘણી, અદ્ભુત લીલા કેશવતણી; વળી સાંજ પડે વળી વાહાણું વાય, કૃત્રિમ ગોપ નિત્યે વન ભય.

પાણુ સંકર્ષણુ તે પ્રીછે નહીં, જે નવી સૃષ્ટિ અનોપમ થઈ; ભૂદયો ભોયંગમાં માયા ઘણી, યદ્યપિ નવકુળનો છે ઘણી. યદ્યપિ પ્રતિષ્ઠી^૧ પૂજે શ્રીપતી, પાણુ બાળીલદ્ર પાર પામતો નથી; અધનું ચર્મ દીકું હળધરે, તે ઉપરે નિત્યે ક્રીડા કરે. ભણ્યું મદેવજો દીસે ચર્મ, પણ ન પ્રીછ્યું હરિનું પ્રાકમ. નવા ગોપ વનમાં કરે વિલાસ, વહી ગયા એમ દ્વાદશ માસ. બ્રહ્માજો મનમાં કર્યો વિચાર, ભેઈ શું કરે નંદકુમાર; પ્રગટ થાસે ઇન્દ્રપાણું, જે પ્રાકમ લોકમાં છે ઘણું. આવ્યો અજ ભેવા ઊઘમ, દીકાં ગોપવંછ તેમનાં તેમ; ગોપમંડળ તહાં દર્શ દીસે સર્વ બાળકને પ્રભૂજી પ્રીસે. વાછરડાં તેહવાં તેટલાં ચરે, બ્રહ્માજી મન સંદેહ ધરે; આ કીયાં ને કીયાં મેં હર્યાં, કે બ્રહ્મ લોકથી હેકાં ઉતર્યાં. એણે નવાં તો નથી કીધાં, હું લઈ ગયો તે તાણી લીધાં; એહયો સંદેહ મનમાં ધરી, બ્રહ્મલોક ગયા બ્રહ્મા ફરી. જુઓ તો વચ્છ મૂક્યાં છે તહાંય, વળી વિધિ આવ્યો વૃંદા-
વન મહાંય;

વળી તેહવાં દીકાં વચ્છબાળ, પ્રભુજો બ્રહ્મ નાખ્યો માયાજાળ. અજને આશ્ચર્ય અંતર વચ્ચું, શ્રીકૃષ્ણે પ્રગટ્યાં બાળક પશું; ગાય ચરવા જતી વન વેગળી, તે દહાડે વચ્છને આવી મળી. સામળીયે મેળ્યો મકેત, દેખાડવા જો વચ્છનું હેત;

૧ 'વેદપ્રતિષ્ઠી પૂજે ત્રીપતી, બા. પ્ર. - પ્રતિષ્ઠિત. ? બીજી પ્રતોમાં 'જદીપતિજનધશ્રીપતી' 'જદપીત્રેતાણુગેશ્રીપતી,' જે પ્રતમાં, 'તદ-રૂપયજ્ઞં થીકરી' છે.

દેખી વચ્ચને સુરથી ધસી, શકે પ્રેમભાણ મૂક્યું કસી.
એહેલું હેત પ્રસુતા નવ કરે, ચાટે હીસે વચ્ચ પૂઠે ફરે;
એહેવે આખ્યા વૃદ્ધ ગોવાળ, ધાઈ દહયા લીધાં નહાનાં બાળ.
થઈ દીનાનાથની મોહોટી દયા, સર્વ ચતુર્ભુજ ગોવાળા થયા;
તેણે પીતાંબર કીધાં પરિધાન, સકળ બાળ થયા શ્રીભગવાન.
સંકર્ષણને સંદેહ થયો, સઘ ભેદ ભૂધરનો લહ્યો;
શ્રીકૃષ્ણ ભણી જૂએ ફરી ફરી, ભૂલાખ્યો છાત હરિયે
માયા વિસ્તરી.

બ્રહ્માએ કૌતકે દીકું અપાર, ચતુર્ભુજ થયા ગોપકુમાર;
એકેકું બ્રહ્માંડ ગોપ પૂઠળે, એકેકો બ્રહ્મા તે પૂઠળે.
બ્રહ્માં શંખ ચક્ર ગદા સારંગ, દીસે ગોવાળા સર્વ શ્રીરંગ;
વિરંચી જોઈ બ્યાકુળ થયો, જસોદા પુત્રનો મહિમા લહ્યો.
એ પૂરણ બ્રહ્મ છે પરાત્પર, હું અજ્ઞાની પ્રાણી છું પામર;
એ સવેશ્વર પરમેશ્વર રામ, નહીં એ સાથે અટકયાનું કામ.
એ સચ્ચિદાનંદ કલ્યાણ શીવ, હું અપરાધી છું માયાજીવ;
પરીક્ષા કરતાં થયો અપરાધ, નિવાહ કર્મે થયો હું બાધ.
ફર દૃષ્ટિ માધવની ચઈ, હવે નિશ્ચે માહારી પદવી ગઈ;
પ્રભુ કોણ પ્રકારે કરૂણા કરે, જે ચડયો ક્રોધ બ્રહ્મનો ઉતરે.
સુને પરિક્ષાનો લાખ્યો સ્વાહ, થયો પરમેશ્વર સાથે વાહ;
સમાધાન શી યેરે થાય, હું પડું જઈ પ્રભુજીને પાય,
બ્રહ્માનું હારદ પ્રભુએ લહ્યું, તહારે ગોપરૂપ પોતાનું બ્રહ્મું;
બ્રહ્માંડ બ્રહ્મા ચતુર્ભુજ બાળ, તે હરિયે રૂપ હરચું તતકાળ.
તવ ગોપવેષ ગોવંદજી થયા, પીરસવા પલવટ વાળી રહ્યા;
પછે હંસ થકી હેઠાં ઊતરયા, શ્રીકૃષ્ણ શર્ણુ બ્રહ્મા સંચરયા.
સાંભળ પરિક્ષત ચતુર સુભણ, બ્રહ્મા નિમેષતાણું નિર્માણ;
ત્રીસમો ભાગ નિમેષનો રાય, તે વરસ એક આપણનું થાય.
પછે અણબને સંપુણ કરી, વિનયયુક્ત વાણી જોચરી;
પ્રભાપતિ હરિને લાગો પાય, પૂર્ણ થયો ત્રયોદશમો અધ્યાય.

સકળ શાસ્ત્ર નિગમનું તત્વ, સર્વ શિરોમણિ શ્રીભાગવત;
 તે મધ્યે ભિન્નમ દશમસ્કંદ, મેં કીધું પ્રાકૃત પદ્મબંધ.
 કથા પ્રગળ એકુનવ પડે, આલ્યો જનનિ મુખે સેરડે;
 આપામ ભટ વાંચે મંદૃત, આપામો માહાદેવ પ્રાકૃત.
 આપામો અધ્યા સ્તોત્ર મંથન, આપામો કડવા ચોપાઈ બંધ;
 નથી કીધો વાદ વચન પ્રદાશ, જેમ દેવતાને આવે વિશ્વાસ.
 રજો જાણો કીધું અભિમાન, વજ્રા કવિતા શ્રીભગવાન;
 રામચરણકમળમકરંદ, લેવા ઇચ્છે પ્રેમાનંદ.

વલણ.

પ્રેમાનંદ ભલે સ્ત્રીતાપતિ, જેમ માયાથી મૂઝાય રે;
 સૂતપુરાણિક કહે કથા થયો, ત્રયોદશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૧૪ મો.

(કડવું ૪૬મું—રાગ પરજીયો)

પ્રહ્લા સ્તવે પરબ્રાત્ર સ્વામી, મૂને લાગું માયા કર્મ સ્વામી
 —મુ૦

ગોપ દેખે નવ સાંભળે, નવ દેખે ચંકર્યાલુ;
 હરણ્યગર્ભ આવી સ્તવે, નમો નારાયણને ચર્ણ સ્વામી—પ્ર૦
 તું સ્થાણું તું મહાસીર્ષા, તું અવિગત અપરંપાર;
 તાહારી મત્તાએ પરમેશ્વર, રહ્યો છે સર્વ સંસાર સ્વામી—પ્ર૦
 તાહારાં નાલિકમળથી ભિખનોછાં, પામર પ્રાણી હુંય;
 અવતાર બિહલીજ ભવનો હું, તુંજને જાણું શુંય સ્વામી—પ્ર૦
 મુને કર્મ સૌખ્યું તેં સામળા, હું કર્તા કહેવા માત્ર;
 હું પ્રજાને ભાંજું ઘડું રે જેમ, કુંભારનાં ઘટપાત્ર સ્વામી
 —પ્ર૦

સત્ય રજ તમો શુભે કરી રે, તેં પાંધ્યું જગ્ત જુગદીશ;
તમો માયા મુકી હું ભુલાવ્યો તો, હું ઉપર શી રીસ

સ્વામી—પ્ર૦

શ્રીકૃષ્ણ દેવને પરહરીરે, જે હો પૂજે બીજો દેવ;
અંતર આણી પૂજશે તેની, અકુળ જાશે સેવ સ્વામી—પ્ર૦
જેમ હો પાંડે કુસકા રે, પણ તાંદુલની પ્રાપ્તિ ન થાય;
અન્યભક્તિ તેહેવી જાણવી, તું જ વિના ગોકુળરાય સ્વામી—પ્ર૦
દેવ પ્રાદ્ધાણુ ગૌપૂજવાંરે, જાણી અંતરજામી સમ;
હરિ વિના અન્ય ભાસે નહીં, તે તો પામે પરમધામ

સ્વામી—પ્ર૦

આદિ મધ્ય અંત તું હરીરે, સંસાર પાંધ્યો એક સૂત્ર;
મેં સત્ય ચિંતાનંદ ઓળખ્યો, થયો ગોપ નંદનો પુત્ર

સ્વામી—પ્ર૦

બ્રાંતિ પડી મન મહારેરે, આર્દ્ર ચર્મ આસનં;
ભિચિંઈ અંન ગોવાળાનું, કેમ પ્રદા કરે ભોજનં સ્વામી

—પ્ર૦

હું અજ્ઞાની અદ્ય જીવ છો રે, જેહેવાં જળચર મચ્છને કચ્છ;
તે અપરાધ ક્ષમા કરે સ્વામી, મેં હરયાં ગોપના વચ્છ

સ્વામી—પ્ર૦

પ્રભુ તો હું જાઉં થાનકેરે, કૃપા દુષ્ટે જુઓ એકવાર;
તે અપરાધ ક્ષમા કરે સ્વામી, જે કીધો મેં અહંકાર

સ્વામી—પ્ર૦

આપણા સેવકતણીરે, તમો સદાય રાખોછો કાળ;
તે અપરાધ ક્ષમા કરે સ્વામી, મેં મનુષ્ય જાડયા મહારાજ

સ્વામી—પ્ર૦

તું નિમેષમાં જગ્ત લાંબે ઘડેરે, મર્ષ શક્તિમાન મમર્ષ;
મેં વ્યાપકરૂપ ન ઓળખ્યો, પ્રભુ થઈ આંચો અનર્ષ^૧

સ્વામી—પ્ર૦

પૃંદાવન વૈકુંઠ બાણપુંદ્રે, ગોકુળ તે પરમ ધામ;
કોટિ જન તીરથ વાસો વસે, જહાં હીંદિ કેશવરાગ સ્વામી-બ્રહ્મ

(વલણ)

રામ કૃષ્ણ જહાં દેહ ધરે, તહાંજ વૈકુંઠ કામરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, ભાઈ ભાંજો સ્ત્રીતારામરે.

(કડવું પંચમું--રાગ માઝની ચોપાઈ)

કરે સ્તવન ચતુરાનન, કીજે કડણા કમળલોચન;
હું છું માયામજ્જ અપરાધી, રાજ્ય ગુણે અવિદ્યા વાધી
તણે સત્ય અસત્ય મંત્રાર, દ્રષ્ટિ પદાર્થ સર્વ વિકાર;
મત્વ રજ તમો ગુણ ત્રણ, તેથી બળગો અશર્ણશર્ણ.
તેં ત્રિગુણે જગત સાંકળીયું, વિશ્વ માયાપંકમાં કળીયું;
તું અદ્યર અભેદ અવિનાશ, તેજ કળા કોટી પ્રકાશ.
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય નહીં તહારે, બ્રહ્માંડ કોટિ તહારે આધારે;
તું તે વિશ્વપિતામહ સ્વામી, સર્વ જીવનો અંતરલભી.
સ્થાયર જંગમમાં રહ્યો બ્યાપી, પંચમહાભૂતને મત્તા આપી;
તું તે અરજે પાળે મંદારે, એકલો અનેક રૂપ વિસ્તારે.
તું તે સૂક્ષ્મ મધ્ય સ્થૂળ, તું તે ચકળ મૃદિતું મૂળ;
તું ઘટમઠ દેહનો ધારી, સ્વરૂપ અરૂપ શૂન્યાકારી.
ઘટઘટ મધ્યે અગોચ્ય રહેછે, તું સમગ્ર વપુને વહેછે;
દેવ દાતવ માનવ પશુ, સઘળે બ્રહ્મ સ્વરૂપ વસ્યું.
કીડી કુંજર પર્વત સર્પ, અમાન રામ તું રહ્યો સમાર્પ;
વિરાટ વામન બાળસુકુંઠ, તું સર્વમય શ્રીગોવિંદ.
સર્વ સૃષ્ટિ સંધાર કરી, પ્રયાગવટપત્રે સૂચ્યોછો હરી;
તહારા સુખમાં જગત સમાય, મૂલે માંકડેય જેવા ઋપિરાય.
ચારે વેદ તે તહારે સ્વાસ, તુંને નેતિ નેતિ કહે અવિનાશ;
નાસિકમલથી બ્રહ્મા થાય, તે નિરમે સૃષ્ટિ તહારી અત્તાય.

તહારી સત્તાએ હું લખું લેખ, તહારી સત્તાએ ધરા ધરે શેખ;
તહારી સત્તાએ સૃષ્ટિ ધરે લોભ, તહારી સત્તાએ સૂર્જ તપે
ઓમ.

તહારી સત્તાએ પવન ગતિમાન, તહારી સત્તાએ ઈંદ્રિય
ધાન;

તહારી સત્તાએ મેઘજળ વરસે, તહારાં દર્શણને શિવ તરસે.
સ્વર્ગ દેવનું દેવત તુંય, પામર પ્રાણી સમજે શૂંય;

તુને મુકી અન્યને જિપાસે, તેહમા બેહુ પદારથ જશે.

મૂઠી સાળને કુસકા ખાંડે, આચરે અન્યમાર્ગ તુજને છાંડે;

મૂઠી ગંગજળ ફૂપનું આણે, મૂઠી ગજને મહીય પલાણે.

મૂઠી દેવ દૈતને ધાય; પાળે અજા પરહરી ગાય;

લ'પટ સ્ત્રી લજે અન્ય સ્વામી, તહારી લકિતવિના લાગે ખામી;

જે વેદ મારજ મૂઠીછાંડે, અન્ય મારજ પાખંડ માંડે;

તુજને મૂઠી પૂજવે આપ, તેને કોટ હુલા શિર પાપ.

અન્યદેવ પૂજવા વિષણું જાણી, અઘળે વ્યાપક આરંગપાણી;

સમદર્શી જે જન થાશે, તે મનસા વાચા વૈકુંઠ જશે.

થાશે અન્ય મારગની મમતા, તે જન મરશે લવમાં ભમતા;

જે રહ્યા મનમાં રાજ દ્રેશ, તેા કિંવા ધરશે તાપસવેષ.

અહંકાર કામ ક્રોધ મત્યર, તે તસ્કર લૂટે જીવનું ઘર;

પ્રાણી થયો માયાખંધ સુકિત, નથી દીધી જહાંલગી તહારી
લકિત.

તહાં લગી જીવને જમદરશન, જહાંલગી નથી તાહારું ભજન;

તહાંલગે આવાગમન જન્મ મર્ત્ય, જહાંલગે ન શેવ્યાં તમારાં
અર્થ.

જે કો અન્યદેવને ધાય, તે વિમાને બેસી સ્વર્ગે જાય;

દીણપુણ્ય પડે મૃત્યુ લોક, ફરી મોગવે તે હર્ષ શોક.

તહારે અર્થ જે મસ્તક નામે, તે ધ્રુવની પેરે પદવી પામે;

અચળ પદવી પામે પ્રાણી, એહેવું ભક્તે વેદવાણી.

પ્રભુ તેં વચ્છ ગોપ ઊપજાવ્યાં, તમો વચ્છ થઈ મુરલીને
ધાવ્યાં;

કહોનો પુત્ર થયો કહોનો ભાઈ, ગોપ રૂપ થયા. જહુસાઈ.
લીજે મૂળમાં વચ્છ ને ગોપ, મુજ ઊપરથી ઉતારો કોપ;
એહેવું કહી પગે પડયા બ્રહ્માય. હરી આગળ ગોલાંટા ખાય.
શિરના કેરો નખામ લુહુએ, અછ નેત્ર ભરી અજ રૂએ;
બ્રહ્મા કર થહી જેઠો કીધો, હરીયે હૃદયા સાથે લીધો.
મસ્તક ઉપર ધરીયો હાથ, હુસીને જોડ્યા ગોકુળનાથ;
મેઘગંભીર મુધા સમાન, મધુર વચ્ચન વહે ભગવાન.

હુસ્તર પ્રણળ છે મહારી માયા, ગોહોટા જોગેશ્વર લેવાયા;
માયા શિવમનાદિકને દમે, માયામાં લક્ષ્મી ભૂલાં ભમે.
મહારી માયા તરે માહારો દામ, જે તરે વીપય વીલાસ;
બ્રહ્મા તુને લાગું રાજમ કર્મ, તમો ન જાણો ભકતનો ધર્મ.
તું ઊપર નથી કોધે ભગયો, મેં માયા મૂકી તું ને વાહ્યો;
મહારા ભકત સાથે જો અડગો, તો બ્રહ્મ લોકથી હેઠાં પડગો.
એહેવું કહી વિશ્વિને કીધો વિદાય, પ્રભુપતિ નમ્યો પ્રભુને
પાય;

બ્રહ્મ લોક યંયા અષ્ટપાણી, મુકયાં વચ્છ ગોપ વૃંદાવન આણી.
ચર્મ ઉપર ગોપ જેમારયા, હરીયે પહેલાના લય પમાડયાં.
નવાં વચ્છ કીધાં અંતર્ધાન, જુનાપેં વાળવા ચયા ભગવાન.
હરિ હરી આવે ગોપ ઇચ્છે, પાસેથી જળીભટ કાંઈ ન પ્રીછે;
હરણ કરી ચયા પ્રભુપતી, તે વચ્છ ગોપ જાણતા નથી.
દાદશ ભાગ નિમેષ મમાન, મુળગી વાતનું રહું છે જ્ઞાન;
જુએ વાટ આવે અવિનાશ, કરતલમાંહે અંનના શાસ.
અધાણાની ચીરી અંજુળીમાં ભરાવી, અજભુત માયા કૃપણે

ઉપજાવી;
તે નથી થયાં દોષાં દહાડાં અંન, વચ્છે વહી ગયો વરસ
દીન.

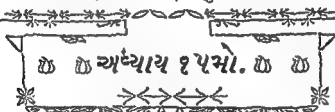
કીધું કોતક શ્રીવનમાળી, વાયદો પાળ્યો આવ્યા વચ્છ વાળી:

હસી ગોપ કહેછે વચન, પધારા નાથ કીજે ભોજન.
 બળા ભદ્ર ગોપ સહુ સાથે, તે અંન લીધું વૈકુંઠનાથે;
 છે અંન વાસી ટહાડું કોણું, જોયો પ્રેમ અંન નવું જોયું.
 બ્રહ્મા જાણે હું જમવા બહી, ગોવાળા મરજો પાવન થાઉં;
 અંન પડશે ભોમ ભોજન, તેને વીણી કરીશ હું આહાર.
 કમળાનાથે કૌતક કીધું, રજ માત્ર પડ્યા નવ લીધું;
 બ્રહ્મા આકુળ બ્યાકુળ થાય, મન્યા હરીપ્રસાદમાં જાય.
 વિરંચીયે વિચારયું મન સાથ, નદીમાં મછાવ્યુ લેશે જહુનાથ;
 શુદ્ધાત્મન કરતાં પડશે અંન, તેહેનું હું જઈ કહું ભોજન.
 મચ્છ રૂપ બ્રહ્માએ લીધું, જાણ્યું માહારૂં કારજ સીધું;
 બ્રહ્મા આવ્યો જાણી જહુનાથ, કામળે લોભા અનૃદા હાથ.
 પણ પ્રસાદ બ્રહ્મા પામ્યો નહીં, એ ટિપ્પણ કથા વિસ્તારી
 કહી;
 હરિપ્રસાદ મહિમા જાણે સંત, શું જાણે વિગતી પામજનન.
 સંજયા સમે ગોપ જહુરાય, તે પધાર્યા ગોકુળમાંહાંય;
 ઘેર ઘેર વોળાબ્યા ગોવાળ, સાંભળ કથા પરિણત ભૂપાળ.
 ગોપ કહે સુણો નંદ મહારાજ, શ્રી કૃષ્ણે અજગર માર્યો
 આજ;
 મોહોટું પ્રાકમ પ્રભુએ કર્યું, રમવા તેહેનું ધર્મ પાઘર્યું.
 ઘેર ઘેર મહિમા કેશવતણો, કંસે જાણ્યું આજ અધાતુર
 હુણ્યો;
 એહેવી માયા મોહનગી થઈ, પણ અમુર કે પ્રીતયા નહીં.
 પાગંડ અવસ્થાનું પ્રાકમ સય, જાણ્યું કીચોર અવસ્થા-
 મહાંય.
 બ્રહ્મા નિમેષ વર્ષ વહી ગયું, સંદેહ નિવારણ કારણ કહ્યું.
 એ બ્રહ્મસ્તુતિ જે કે સાંભળે, ચોરકર્મનું પાતિક ટળે;
 ગંજાસ્નાન એક શ્લોકે વળે, બ્રહ્મહત્યાદિક પાતિક જળે.
 એ શાસ્ત્રી જોઈ છે કથા, મેં શુકવાળી જાણી જયા:

સાંભળો શ્રોતા પુણ્ય પવિત્ર, યયું પૂરણ સક્ષમું ચરિત્ર.
 ભજો સીતાપતિ રઘુવીર, જેમ પામે ભવજન તીર;
 કહે પ્રેમાનંદ શ્રીરામ, જીવ્હાએ રમજો તહાડું નામ.

વલણ.

રામ હૃદય રહેજો સદા, શુક કહે સાંભળ રાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, ચતુર્દશમો અધ્યાયરે.

(કડવું ૫૧મું—રાગ કેદારી ~)

શુકજી કહે સુણ રાયરે, શ્રીકૃષ્ણતણા મહિમાયરે;
 કાંઈ ગાય ચારવાની મનપા થઈરે, પોગંડ અવસ્થા ગઈરે.
 કિશોર અવસ્થા થઈરે, કરુણામયની લીલા કેમ જાય કહીરે;

ઢાળ.

કહી ન જાય અદ્ભુત લીલા, થાકાં મન બુદ્ધિ વાણી;
 નેતિ નેતિ નિગમ પોકારે, શું કહે પામર પ્રાણી.
 જથાબુદ્ધિ તથા કહું કથા, વૃથા ધરું વક્તા નામ;
 કવિ વ્યાસ વક્તા શુર સ્વામી, પરિક્ષત ને પરમ ધામ.
 માયામજ્જ મનુષ્ય અપરાધી, વિપ્ર પ્રેમાનંદ નામ;
 શું પ્રાકૃતજંઘ આંધે ભાગવતનું; કરતા હરતા શ્રીરામ.
 પરિક્ષત કહે ગર્ભાંગી, શૌનિકને સૂતપુરાણી;
 છે પાવન અધ્યો પંચદશમો, ચારે ઝી ચક્રપાણી.
 વાછડુ લઘુ ગોપને સોંપ્યાં, ગોવિંદ ચસાવે ગાય;
 આપ સમાણા જાણક સગે, નિત્યપ્રત્યે વૃંદાવન જાય.
 નિત્ય નિત્ય રંગ તરંગ ઘણેરા; રમત રમે રણુછોડ;

પ્રખળ લાયગ ગોપનાં દેખી, દેવને થાએ કોડ.
 દૂમ વેલી ફૂલી વૃંદાવન, ફળી અષ્ટાદશ ભાર;
 નાનાવિધ કુસુમ બહુ રંગી, ખટપદ કરે ગુંબર.
 રૂચિત શબ્દ વિહંગમ બોલે, ડોલે લતા વાસુવેળ;
 પડિત પુંખી હરિજસ લણ્ણતા, પોપટ બેઠા કેળ.
 શ્રીફળી ફેફળી સરધુ સીમળ, સાદડીયા સીસમ સાગ;
 અગર તગર મળીયાગર ખીલી, ચંદને ચડીયા નાગ.
 આંખા આંખલી કોઠી કાચકી, કદમ વૃક્ષ શોભાળ;
 પીપળા પીપળી આસોપાલવ, વટલટે હીચે ગોવાળ.
 મોગરા માલતીવેલ વાળો, કુશ વર લાણુના લોથા;
 ચાંદોળી ચંપક ચપેલી માંહે, મધુકર ખાએ ગોથાં,
 નર્ધ નૂર્ધ કેતકી દાડેમી, નારંગી લવેંગી દ્રાક્ષ;
 ખજુરી ખારેક ફણ્ણસી ફાળસી, ખડે પીળી આંખા શાખ.
 લીધુંડી કેરણી કંચારી, કમરખી નાંખુ બોર;
 તાલ તમાલ સાલને સમડી, રાયણ રાતાં અકોર.
 ખંડોકળી પરવેલ વળી; પંકજ પોયણ અનંત;
 નવાં નવાં અંકુર પાડલ ને કેસુ, વાસ વસે વસંત,
 વૃંદાવનમાં તુળસીનાં વૃંદે. વિલસે વળના બાળ;
 ગુંબ માંજર ને વૈજયંતી, હીચે પાગ પ્રમાણે માળ.
 કપોત કોકીલા સુઠા સારસ, ચક્રવાકને મોર;
 મરાળ મધુકરને દીટોડી બોલે; ચાતક ચાશ ચકોર.
 શશક જંણુક વડ વણિએર, વ્યાઘ કેસરી વ્યાળ;
 મુખ્યમાં તરણાં ફીંડે ફરણાં, ફડક દેતા ફાળ.
 ભાવન પાવન છે જમુનાતટ, બંસીળટ ખીરાળે;
 રાગ રસાળા ગાય ગોવાળા, વાળે વેણ મોરલી ગાળે.
 અંગે જિગટ મોર મુગટ, કાને કુંડળ લટકે;
 ધાળજીની પલવટ વાળી, ધાતાં પાલવ ફટકે.
 ગાય ચરે ગોવાળા નાચે, મધ્યે રામકૃષ્ણ બે જિભા;

ભાઈ શું વિખાણે વેદ જિજ્ઞાસ. વૃંદાવનની શોભા.
 શુક વાણી ચોરી કીધી, આસરે મહારે શાંનો;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે હરીદાસો, ઘોડું ઘણું કરી માનો.
 શ્રીકૃષ્ણ કહે અગ્રજને તમારો, મોહોટો મહિમા રામ;
 આ વૃક્ષ તમને નીચાં થઈ ધઈ, કરે, છે દંડ પ્રણામ.
 પક્ષી સ્તુતિ કરે છે તમારી, છે જલદવ રાજકુમાર;
 અમને કેા નમતું નથી અમો, બતિતણા પીંડાર.
 વટા વીરને શોભા આપે; હસતાં હાંકે ગાય;
 તાલ વનમાં ગયા ગોવાળા, સાંભળ પરિક્ષિત રાય.

વલણુ.

રાય પરિક્ષિત તમો સાંભળો, ગોવિંદના શુભાશ્રમરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, શ્રોતાજન સમરો સીતારામરે.

(કહ્યું પરમું—રાગ ઢેદારાની ચોપાઈ દેશીફર)

કહે ભૂપતિને શુક ભેગી, સુણસાય હરીરસ ભોગી;
 વૃંદાવનમાં તાડનું વન, ગયા ગોપ હાંકી ગૌધન.
 તૃણ ચરે સુરભી રૂચી આણી, પીએ નિર્મળ જમુના પાણી;
 ગેઠા શ્રીકૃષ્ણ દ્વમની છાંય, ગોપ તળાંસે પ્રભૂના પાય.
 ભક્તવત્સલ અશરણાશર્યુ, બળીભદ્રનાં ચાંપે હરિ અર્ચ્ય;
 તે અંતરિક્ષથી દેવતા ભાળે, રામાવતારનું સાદું વાળે.
 છે પરિપક્વ તાડના ફળ, આવે રૂચિત ફળનો પરિમળ,
 ભિતકંઠા ગોવાળાને હવી, સરવે કહ્યું પ્રભુને વીનવી.
 ઘણાં ઉંચા ફળ કેમ લીજે, કેણુ પ્રકારે પ્રાશન કીજે;
 ઘણો બળવંત વાયુ વાયે, તો ફળની પ્રાપ્તિ થાયે.
 શ્રીકૃષ્ણ કહે સુણો ભાઈ, આપણે જતું એ ફળ ખાઈ;
 ધરે વાયુ દેવતાનું ધ્યાન, માગો માફત કને ફળનું દાન.
 કરે કૌતક દીનદયાળ, સાંભળ પરિક્ષિત ભૂપાળ;

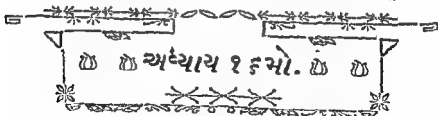
એક કો કંસનો પ્રેર્યો પાપી, દૈત્યને કંસે આજ્ઞા આપી.
 ગર્ધવાસુર તેહેતું નામ, આળ્યો છતવા ગોવિંદરામ;
 તાડવનમાં આવી વસીયો, ગોપમંડળી ઉપર ધસીયો.
 ધુળે ધણું બળે ચર્ણુ મૂકે, ઉંચુ સુખ કરી ગર્ધવ ભૂકે;
 ગોવિંદને ભૂર ખીલાવે, હાંકી કહાડે ફરી ફરી આવે.
 જિયું પુષ્ક કરી કરી ધાય, તાડવનની કરે રસાય;
 તેહેનાં વનમાં ન જાતું કોય, સહુને ગર્ધવનું લય હોય.
 નિરસે ગોવાળા હરી માટે, નાખે પાટુ પગ જિકરાટે;
 ભયયુક્ત થયા સહુ બાળ, જિકયા બળીલદ્ર શ્રી ગોપાળ,
 ખીલ ગોપ ગોવિંદને વારે, રખે પાટુ પ્રભુને મારે;
 પછે રામકૃષ્ણ બેહુ બળીયા, લઈ લાકડી પૂઠે પળીયા.
 અસુરે ઝાળખયા નંદકુમાર, કંસનો શત્રુ એ નિરધાર;
 એહેને કંઈ પાટુનો પ્રહાર, મથુરામાં થાય જેજેકાર.
 મુદ્ધિત થાશે કંસનું ચિત્ત, મૂને આપશે ઘણુંએક વિત્ત;
 છે અલિલાખે ભર્યો અધર્મી, મરવું હરિ હાથે મૂક્યું નિર્મી.
 કીધો શબ્દ વદન વિકાશી, નાકા ગોપ રહ્યા અવિનાશી;
 વપુ ધૂમ્રસ્ત્ર ભસ્મે ભરીયું^૧, કપટ આવે આંખમાં તરિયું.
 દેહની વાસના દુર્ગંધ જિઠે, અરડાયે ફેરે હરિ પૂઠે;
 જીએ કપટ દૃષ્ટિ કર્મ બળે, પૂઠે ફરતા પ્રદક્ષણા ફળે.
 સૂક્ષ્મ મારગને સંત પ્રીછે, દર્શન નારાયણનું ઇચ્છે;
 અસુર દેશબુદ્ધિ ધરી આળ્યો, કોધ અંતરમાં જિપજાળ્યો.
 દૃષ્ટિમાં રૂપ કૃષ્ણનું રાખી, ભેડપાટુ પ્રભુપર નાખી;
 મુખે ભુકંચોં કરી ભુંકાર, ગોપવૃંદ કરે હાહાકાર.
 કીધી લીલા અશરણાશર્ણુ, અઘ્યાં હાયમાં ગર્ધવનાં ચર્ણુ;
 લટકામાં નાથે જિંચલી લીધો, ગર્ધવ ગોળો ગોદ્રણ કીધો.
 મસ્તકપર ફેરવે જહુરાય, તેમ તેમ દૈત્ય વાધતો જાય;
 કીધો લક્ષ્મી નાથે લટકો, તાડના થડ સાથે પટકયો.

આખું વન ગરજ્યું ગડગડાટ, પડ્યાં તાડફળ દડદડાટ;
 થયું મસ્તક પતીતનું ભૂકો, માતાઝિદરશયનથી ચૂકો.
 ગયો સ્વર્ગ ચડીને વિમાન, આખો અમરલોક લગવાન;
 ગોવાળે ફળ વીણીને લીધાં, પહોંતો સ્વાદને પ્રાશન કીધાં.
 શ્રીકૃષ્ણનું કરે વરણનું, ફળ પામ્યા તમારે પ્રુણ;
 સવ ગોપ વાસુદેવ મોરારી, ગયા ગોકુળ મુરલી ચારી.
 વિરહે વ્યાકુળ વ્રજની નારી, સંત્યાએ આવ્યા આતંદકારી;
 નિવસ્યો દિવસતણો વિજેગ, થયો સંત્યાએ દ્વિસંજેગ.
 દુરિ વિણ ચાર પ્રહર ભુગચાર, વ્રજવસુ પ્રેમ ભરી છે અપાર;
 ઘેર ઘેર ગોપે કહ્યો સમાચાર, શ્રીકૃષ્ણે આખો ફળનો
 આહાર.

મહાબળ કીધું ગોકુળનાથે, છંક્યો ગર્ધવ દુમથડસાથે;
 શુક દેવ કહે સુણ રાય, થયો પ્રણ પંદરમો અધ્યાય.

વલણ.

અધ્યાય પંદરમો પ્રરજુ થયો, ચરિત્ર અષ્ટમું લીલા ધામરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, શ્રોતાળન સમરો સીતારામરે.

(કડવું ૫૩મું—ગગ સામેરી)

કહે શુકલ સાંભળ રાયરે, કહું નાગદમલ મહિમાયરે;
 કહે શૌનકને સૂતપુસાણીરે, કાળીનાગ નાથ્યો ચક્રપાણીરે*
 કીધું કૌતુક ગોપી નાથરે, ગયા વનમાં ગોવાળા સાથરે;

* ગાગ પ્રભમાં દરેક ગીત, ગોપી, ગાંડી વગેરે લીલીની તુલ્યમાં
 '૧' નથા

તે દહારે ઘેર રહ્યા છે રામરે, કરવું છે મુળધી કામરે.
 પૂઠે ગોપ આગળ ગાયરે, વાદે મહુવર વેળું વાયરે;
 ગોપ અત્યે પ્રભુ કહેવા લાગારે, આપણું આજ વનમાં જઈયે
 આધારે
 એમ કહી દૂર ગયા ભગવાનરે, થયા વનમાં જન્મ મધ્યાન્હરે;
 થયા તૃપિત ગોવાળા ગાયરે, વિષજળ લાણી સુસ્તી ધાયરે.
 ગોપ જોને જાતી વાળરે, જાવાહો કહું શ્રીગોપાળરે;
 પીવાહો મુખે ગોને પાણીરે, તવ ગોવાળા વદે છે વાણીરે.
 કહે છે ગોવિંદને ગોવાળારે, એ જળમાં છે વિષની જવાળારે;
 તમો નથી જાણતા વનમાળીરે, ઈંડું વાસ વસે સર્પ કાળીરે.
 કાલિંદીના દ્રહ રૂપે ધરિયોરે, પીતાં પાણી કેન ઉગરીયોરે;
 પડે છે પક્ષી ગગને જાતાં રે, મન કેમ માને ગૌ પાતારે.
 મુણી ગોપ સખાની વાણીરે, ભરાયા કોષે સારંગ પાણીરે;
 કાળીને કાડવાની દૃષ્ટિ કીધીરે, પીયો જળ સહુને આજ્ઞા હીધીરે
 સર્વે કહું કૃષ્ણનું કીધુરે, પ્રાણી માત્રે તે જળ પીધુરે;
 ગાય ગોપને ચડ્યું ઝેરરે, સહુ ધર્મે ઢળ્યું આવી લેહેરરે.
 નાથે અમૃત દૃષ્ટિએ જોયું રે, જોતાંમાં હુળાહુળ વિષ ખોયુંરે;
 ઉઠી ગાય ગોપ થયા બેઠારે, સહુકો જળમાં નહાવા પેકારે.
 છોટે છોળ જળમાં ઝીલેરે, સર્પ ગરલ સ્પર્ષ થાય હીલેરે;
 સર્વને મૃત્યુ તણા ભય લાગારે, જમુનાની રેતીમાં રમવા લાગારે.
 જેહેને સામળીયો છે સહાયરે, તેહેને સર્પ થકી શું થાયરે;
 જે કાળીની ફૂંકે ફાટે પહાડરે, કોશલગે ન મળે એકું જાડરે.
 કાળું જળ નીલી સેવાળરે, કાળીનાગ મૂકે વિષ જવાળરે;
 મનપા સર્પ કહાડવાની કીધીરે, ગોવિંદે ગેડી કરમાં લીધીરે.
 કટિ પીતાંબર પલ્લવટ વાળીરે, ગેડી દડો રમે વનમાળીરે;
 કહે સહુ ગોપને ગોકુળ રાયરે, રખે ભાઈ દડો જમુનામાં જાયરે.
 જેહેનીવતી દડો એહેમાં જાયરે, નાખનારો લેવા ધાયરે;

એહેવો પુરુષ કીધો માહારાજે, કાળી નાગને નાથવા કાજેરે.
 મારે હાક સખાની તેડીરે, પડે પ્રહાર દહાપર ગેડીરે;
 ધાય ગોવાળા મદમાતારે, ભરયા શ્વાસ ગુલાંટા ખાતારે.
 હાથના કડાં ઊંચા ચલડાવેરે, મારે દોટ પાધરી ફાવેરે;
 એક હારે એક લઈ જાયરે, વાળવા લીલુ^૧ પૂઠે ધાયરે.
 લાગ મામળોયાનો આળ્યોરે, દડો ગેડીમાંહે ભરાળ્યોરે;
 મારી દોડ આંકડે ચડીયોરે, દડો જળમધ્યે જઈ પડીયોરે.
 હસ્યા ગોપ દેઈ દેઈ તાળીરે, યયા ઓશીયાળા વનમાળીરે;
 વચન પોતાનું પ્રતિપારે, ચડ્યા નાથ કદમની ડાળેરે.
 ગાંધી કેડ કાછડો વાળીરે, ધુજે કદમવૃક્ષની ડાળીરે.
 વાળ્યો અગોડો દીનાનાથેરે, માગી વીદાય ગોવાળા સાથેરે.
 ભાઈ હું જમનામાં ઝંપાવુંરે, દડો સર્વથા શોધી લાવુંરે;
 રજે કો રોતા ગોકુળ જાતારે, સઘ મરશે માહારી માતારે,
 ધરજો ધીરજ ઘટીકા ચારેરે, હવડાં આવું છું નીરધારરે;
 ફરી મેળવશે વિશ્વાધારરે, ન મળ્યા તો છેલો નમસ્કારરે.
 ગોવાળા સહુ પાગે લાગેરે, પટ પાથરીને માન માગેરે;
 દડા માટે કાળુ ઝંપાવેરે, કહું ગોપનું મનમાં ના આવેરે.

વલણ.

ના આવે મનમાં નાથને, પડવાને તત્પર થયારે;
 કદમદ્રુમની ડાળીએ, પરમાત્મા બિલા રહ્યારે.

(કડવું પઝમું—દેશી છંદની^૨)

ગુરુ ચર્ચુ પંકજનું ધ્યાન રાખું,
 કાળીનાગ શ્રીકૃષ્ણનું જીવ લાખું;
 ગુરુ ગણપતિ સરસ્વતી શીવ નામું,
 શુકવદનવાણીનો પ્રસાદ પામું.

હદે લિપની માહરે અલિલાપા,
ખાંધું નાગદંભણુ ગુજરાતી ભાપા;
કાલીદમન તે નાગદંભણુ કહાવ્યુ,
દડા કારણે દેવે જળમાં ઝંપાવ્યું.

શું છે કાર્જ મહારાજ દડાતું તહારે,
મુકો છોકરવાદી ગોવાળા વારે;
તું વિના નંદરાય કેમ દેહુ. ધરશે,
મુખી વાત જસોમતી સદ્ય મરશે.

કહ્યું ગોપતું ચામળો કેમ માને,
શ્રદ્ધી મૂખમાં ગેરફી નાથ કહાને;
કછી કાછ અંગોડલો શીવ વાળો,
ઉંચા હાથ કરી દેછે નાથ તાળી.

ભેડી ખાગ રાખ્યા છે વેકુંડ નાથે,
ખાંધી મહુઅર વાંચળી કટિ માથે;
છીધો નાઠ ઉન્માદ મહા કંઠ આળી,
કુદ્યો કહાન કોડામણો ચક્રપાળી.

બળ અર્જુના ભારથી શેષ ચાંચ્યો,
અળ્યો ચંદ્ર નશત્ર ને ભાનુ કાંચ્યો;
ડાહ્યો મેરૂ કૈલાસ મહાદેવ બળીયો,
મરજાદા મૂડી નિધિ જળભળીયો.

ત્રણલોકનો ભાર બળ બહાર આવ્યું,^૧
જળ જમના મધ્ય વહાલે ઝંપાવ્યું;
નવ નાગનું કૂળ કૂણે બીહાવ્યું,
તળ સાતનું જળ બાહરે આવ્યું.

૧ માત્ર ૧૮૮૫ની ગુ. પ્ર.માં છે 'ત્રેલોકના કાર બળે જળ
બહાર આવ્યું' મા. પ્ર.

માથે પડયો વારતા કેમ કરિયે ભાઈ,
હજ્યા ગોપ ધરણે સહુ લેહેર ખાઈ;
ફોંબે બાળકાં લોચને નીર રેડે,
બેઝી કાંડે કૃષ્ણને બાહાર તેડે.

સખા મર્વને સામળે દુઃખ દીધું,
જસોદાસુતે જળવિપે શુરે કીધું;
બેડા બારણે સર્પને વંતમાળી,
મુખે બોલતા કહ્યાં ગયો સર્પકાંળી.

મુકે મૂખપર હાથ ને નેત્ર ધોળે,
દેખી નાગણી નાર મળી સર્વ ટોળે;
અમક અઝરી ઘઘરી પાયે કાંળી,
છુટા કેશ દેા નારની વેણી લાંળી.

મુખચંદ્ર ગંજેદ્રની આલ્યાલે,
ગાર ઉદરપર હેમનો હાર હાલે;
ખજાવતી ચડલો ચપળ ભેતી,
નય દગકતી નિર્ભળ નાકે મોતી.

પહેરયાં ચીર ચરણાં મણી માથે અળકે,
હેતી હાથે મહોટે હીંડે હલકેહલકે;
પૃછે નાથને નાગણી શીષ નોમી,
તહાઈ રૂપ ભેઈ અમો પ્રીત પામી.

ધન્ય માવડી તાહરી પુત્ર બતયો,
સુખી તાતનો ગાળ છે લાડવાયો;
કોણ ગામ કોણ નામ છે ન્યાત તહારી,
કર ગેડલી મહુવર વેણુ ધારી.

રાતી આંખની રેળ છે સુભંટ ચૂસા,
બોલો બાળુવા લાડ લક્ષણ પૂસા;
તહાસં નાકનું મોતી અધર લાગે,
તહાઈ મૂખ ભેતાં ભુજ તર્પ ભાગે.

આપું આમન જોસો જાળક ન્હાના,
જલજે નાગ કાળી જોસો છાના છાના;
અહાં આવતાં કહાન કહો કાં ન બહીના,
મોટું આશ્ચર્ય પાળી જે જો ન ભીના.

કો કહે રાખીએ એહને આંહાંજ વાસે,
કો કહે માત એની જાઈ મરી જાશે;
કો કહે બ્રહ્માએ જાળક નથી ઘડિયો,
ધન્ય માત પીતા જેને પેટ પડિયો.

ભુજુલાંછન શ્રીવત્સ રૂડું લાગે,
ભુજો નાર તણુવાં દિસે પદ્મ પાગે;
કહી માંકળી ધૂધરી પાય વાળે,
છામી અંમની જોઈ અનંગ લાળે.

ત્રીણી ધાળગી કેડમું જાંધી તાળી,
અહીં જેડલી દાયમાં કોધ આળી,
જાપ ભૂસો પડ્યો કે અજાન આપું,
કાળી નાગના ફડ વિષે કાં અંપાવું.

સુળી નારની વાણી શ્રીકૃષ્ણ ભાણે,
પટે જળ વિષે કોણ પ્રાકંભ પ્રાણે;
શું ન, જોગણો મુંદરી નંદ નામ,
વરું જસુના તીરે ગોકુળ ગામ.

જનોદા માત મહારી છે નંદ તાન,
મહારી એલ બળીભદ્ર છે જ્યેષ્ઠ પ્રાત;
શ્રીકૃષ્ણ ગોપેશ છે નામ મહારૂં.
આહીરની જાનિ જમો ધેનું નારૂં.

પીજે ભાવતાં દૂધ નવનીત છાત્ર,
 કડું દાણકીડા રમું રંગરાત્ર;
 અમૂલક દંડો પડ્યો નીર મહાય;
 કહાં છે ચાર કાળી કહે કૃષ્ણરાય,
 કોણે કામ આપ્યો વચ્ચે સર્પકાળી,
 વૃંદાવનની વેલ જવાળે પ્રજાળી;
 નદી જળ નિર્ગળ વિખવત કીધું,
 ખગ મૃગ માનૂષને દુઃખ દીધું.
 જ્યોત્સનાગાનતું ખગ દેખાડું,
 કાળીનાગને દ્રુધકી બહાર કહાડું;
 મુણી વચન હસી દીધે નાર તાળી,
 કહે છે કેડનો લાંક છતે તું કાળી.
 કહીયે આંબળ્યો છે કાળીનાગ કાને,
 ભોળા સામળા આંહાં તું આવ્યો છે શાને;
 નહીં જાત સંગાત મુભટ સાથે,
 નથી લોહ રક્ષા અહીં ગેડી હાથે.
 અમો માન મારું તહારાં કુશળ માટે,
 કાળી નાગની કૂંકથી ગગન ફાટે;
 એવું બળી ફરો તમો નાથ ભોળા.
 અમો માન મારું પાથરીને જોળા.

વલણ.

જોળા પાથરે સર્પ નાગણી, ફરી ફરી લાગે પાથરે;
 મરડી મરડી સામળો, સર્પ ભોવનમાં બંધરે.

(કડતું ૫૫મું—રાગ મારૂ]

(નાગણી વચન) :—

મહોટેમા જોલો રે, સર્પ સાંભળશે રે;
જાઈ અડકાવો જાર, જાળક છળશે રે.
લાડકા છો લાડકવાયા, ઉન્મત્ત મદલ ગોવાળ;
દ્વધમલ કેતું કહું ન માને, કાં સુતો જગાડે કાળ—મહો.
કાળીનાગથી કંમ કાંપે, કાંપે જમકિંકર;
તું, શતદ્રેણુને કેમ કરીને છોતે, ઘેલા નંદકુંવર—મહો.
મૂળ પોતાનું વિચારીયે રે, તું ઉદે થયોં આજકાલ;
કંસને ઘેર ગોરસ લઈ જતાં, નંદને પડી છે ટાલ—મહો.
એ વચન સંભારે સર્પણી મૂકાણું આ કામ;
એહિયું કહી મંદિરમાં પેઠા, પ્રેમાનંદ પ્રભુરામ—મહો.

(રાગ મારૂની દેશીકૅર—૫૬)

હો જાઈ જાળક ઘેલો દીસે છે, કહું ના માને;
આદ્રણીએ નહામશે કેળીને, વારોછો શાને—હો જાઈ.
લટપટી લેશે દ્રેણુમાં, કુશળે કેમ ફરશે;
માડો સમાચાર જાણી એહનાં, માત પિતા મરશે—હો જાઈ.
સંગ કીધો જડ ગોવાળાનો, ટહાડી ગળ શીરાવે;
પીંડારો વન પશુવાં ચારે, બુદ્ધિ કહોની લાવે—હો જાઈ.
ખીલાવ્યો ન ખીલો જાળકડો, વહડવાને રચીયો;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સીતાપતિ, મંદિરમાં ધરીયો—હો જાઈ.

(રાગ વેરાડી)

(શુક વચન) :—

નાગ સનમુજ સામળીયા તત્પર થયા, એવું ગોવાળા શી
શોકુજ વચન.

૧ જા. પ્ર. એ શુ. પ્રતોમા “ સર્પિણી સર્પણીનાં ” એ
એમાં “ મનાવો સર્પણી એ ” એતું છે.

ત્રાહે ત્રાહે કરી જીજ્ઞાસે, તે મસ્તક ધૂણે ને કર ધમે.
 શોક સંયુક્ત રવાસે ભર્યા, શુ ખેઠા નંદ જાળક ઉચર્યા;
 વરત્યું વિપરિત વિસ્મય વાત, કૃષ્ણે કીધો જમુનામાં અંખા
 પાત.

વારતાં ચડ્યો વૃક્ષની ડાળ, પુત્ર તમારો ગયો પાતાળ;
 દાણુ વાત શ્રવણે માંભળી, પડ્યા નંદજી મૂરછા વળી.
 જેમ કુહવાટે કાપી કઢળી, તેમ જસોમતી ધરણે દળી;
 ટોળે મળ્યાં ગોપીનાં વૃંદ, પછાટે અંજ કદે આકંઠ.
 રૂએ દંપતી વેદના ઘણી, ધાયા નંદજી જમુનાભણી;
 શકે સર્વમ ભૂટી લીધું નથી, એહેવે રૂપે ધાયાં જસોમતી.
 જેમ વગ્ન વિના વીહીલી ગાવડી, શ્રીકૃષ્ણ વિના તેહેવી માવડી,
 ત્રાહે પુત્ર ત્રાહે પુત્ર કહેતી જાય, પટેધણું વળી ખેડી ધાય
 દ્રહ ઉપકંઠ આવ્યું સહુ કોય, અંખાવાનું સ્થળ ફરી ફરી જોય,
 દેખાટે ગોપ અંશુગીયે કરી, આ ડાળ ચડી અંખાવ્યું શ્રીહરી;
 અંખાપાત કર્યા જસોદા ધર્મ, અંખા જળીભદ્રે રાખી સાહી
 ઉપનંદે નંદ પદ્યા બગ ફરી, રૂએ જસોદા ગુણ આચરી.
 (કકલું પદમું—રાગ વેરાડી)

(જસોદા નયન) —

માહારું માણુકું રંઆવ્યુ રે સામળીયા,
 તાહારાં મનમાં એ શુ આવ્યું રે સામળીયા;
 હું અપરાધણ માતાં ગદી, શા તારે અંખાવ્યું રે સામળીયા
 —મા૦

કાલિંદીનં કાળુ જોળી, ગાંધી નામે કાળો કાળી;
 હવે આર્યા રે શ્રી નાગવાની, ફેન આવે વનમાળીરે સામ
 જીયા—મા૦
 સંતાન રૂપીયું મેરડે પે
 મેં નવ જાણ્યું જનન ક
 દી રે
 —મા૦

પુત્ર પામી હું છેલે આશ્રમે, ઉછેરીયો પ્રતિપાળી;
નીપતો રસ ઢળી ગયો હું, વીજોગ આગે બાળી રે
સામળીયા—મા૦

નાકે મોતી પાએ ધૂધરી, મોર મુગટ શિર ધારી;
ફરી રૂપ હું કહાંથી દેખું, હરિ આવે જો ચારી રે
સામળીયા—મા૦

કાને કુંડળ મૂળમાં મોરલી, સાંજે ગોકુળ આવો;
ભૂખ્યો છાં કહી પેટ દેખાડો, મા કહી મૂને જોલાવો રે
સામળીયા—મા૦

પીત પીછોડી કાછ કછે, મુજ કને નેતરું માગે;
હું ધરડી માને થાકી બતી, કોણ વલોવવા લાગે રે સામ-
ળીયા—મા૦

તું પ્રાણેશ્વર તું ગોપેશ્વર, ગોપી દેહ કેમ ધરશે;
ખાળ સખાની કોણ વલે આ, ગાયો હીન્ની હીન્ની મરશે રે
સામળીયા—મા૦

ઉંડા જળમાં વાસો કીધો, પાણીમાં કેમ ગમશે;
મોર પોપટ પૂતળી તહારે, રમકડે કોણ રમશે રે સામળીયા
—મા૦

કાંઈ તું ગયો ને હું છુલું છાં, ઓછાં મગપણ માટે;
સાચું વહાલા તો તાંહાં જળાએ, સાંભળતાં હૈકું ફાટે રે
સામળીયા.—મા૦

કાણે પાપાણ કડીણ છે, તેણે કડીણ છે લોહડું;
વજ્ર તુલ્ય છે કાળજ મહારું, લોકને શું દેખાડું મોહડું રે
સામળીયા.—મા૦

તેં મેક્ષાંતર દડાતું કીધું, મનમાં દુખ કાંઈ આવ્યું;
ઊખળનું બંધન આજ સાંભર્યું, તે માટે અંપાવ્યું રે સામ-
ળીયા.—મા૦

નંદ જસોદા ગાય ગોવાળા, વ્યાકુળ મજની નારી;
ચાર ઘડી પૂઠે સર્વે પડજો, હજધર રાજે વારી રે સામળીયા.
—મા૦

(કડવું ૫૭ મું—રાગ સામેરી)

શુકલ કહે સુષુ ભૂપતિ, જાણી નજવાસીનું દુખ;
 ગોપ ગોપીને ધીરજ આપવા, હરિયે લીધી મોરલી મૂળ.
 નિજ ભકતને આનંદ પમાડવા, જગાડવા સર્પકાળી;
 ઘોર નાદે મહુવર વાઈ, પીંડાર પીડા ટાળી.
 દ્વાદલોક તે શબ્દ પહોંતો, ધાઈ નજની નારી;
 ગાઈ વધામણી વધામણી, કુશળ છે દેવ મોસરી;
 પાતાળ માંહે વેણું વાજે, છે કહાનને કહ્યાણ;
 નંદ જસોદા થયાં બેઠાં, ઠામ આવ્યા પ્રાણ.
 ગીત ગાય વૃજ મુંદરી, મુણી નાંદ મુરલી હીસે;
 જળમાં જુએ ગોવાળીયા, કાંઈ કરતાં કૃષ્ણજી દીસે.
 વાંસળીયે વૃજ લોકને, અમૃત પાયું વનમાળી;
 તે ઘોર શબ્દને સાંભળી, ભડકી ઉઠ્યો નાગકાળી.
 રૂએ નાગેણ નેહ ભરી, ખાળકનું શું થાયે;
 કેમ જીવશે એની માવડી, મુણી વાત જીવડો જાણે.
 કહે લોચનને ભામની કરે, કૃપા લોખા ભરતાર;
 દયા આણે દીન જાણી, છે રંક નંદકુમાર.
 ફર રૂપે કૃષ્ણ જોયા, શત દૃષ્ટા પુંપુવાવી;
 ગોવિંદજી ગ્રહીતા નતી, વિશેષ વેણુ ધુધુવાવી.
 ગેડી લીધી એક હાથમાં, ઝુઝકાર્યો કદ્દુ કુમાર;
 પાછા ખત્રી આછા ધસી, કીધો દૃષ્ટા ઉપર પ્રહાર,
 જેણેકા વાગી ઘણી, ખંડાણ પામ્યો મણી;
 ધર્યો કાળી કાળ સરખો, છે રીત અંતર ઘણી.
 ચંદ્રને જેમ સહુ લેવે, સૂરજને જેમ મેહ;
 તેમ કાળી નાગની દૃષ્ટા મધ્યે, સામળીયાનો દેહ.
 જેમ મહાજળમાં રત્ન પડ્યું, ખાવળમાં ચંદન છોડ;
 તેમ કાળીનાગના ચુંછળામાં, વીરાળે રણછોડ.
 લક્ષ્મીનાથ લીધા લટપટી, કરી દૃષ્ટાનો ક્રેતકાર;

વેપજવાળથી જળ ઉકળ્યુ, વરમે હળાહળ અંગાર.
 ઝટકી' છળીલોછ નીસરયા, થયા ચતુરભુજ શ્રીનાથ;
 રી છદે મોરલી વખડે, ફેરવે ગેડી હાથ.
 ઢાળીનાગ કૃષ્ણ કૂડે ચડયા, ફેરે ફેણાધર રાય;
 ઢુંકાર ભાષે ઝડપ નાષે, હરિ નહાના મહોટ થાય.
 ધ્રુમે ગરલધારા કૃતકારા, કરે ઝગારા મણિ શીપ;
 ઝગે નયણ તારા ઉભય સારા^૧, કરે હોકારા જગદીશ.
 છલ કહાડે અંચ^૨ ફાડે, દેખાડે વિખદંત;
 અધર કરડે આંખ તરડે, મરડે અંગ અનંત;
 હાંકે છછેડી નિકટ તેડી, કરે ગેડી પ્રહાર;
 પછે રીસ કીધી દોટ દીધી, લિધિ બાથ નંદકુમાર.
 વનમાળી નાગકાળી, લે સંભાળી ઘાય;
 પાતાળ ગાળે લીક વાળે^૩, વિરાળે વૈકુંઠરાય.
 અડવડે હેઠા પડે ને, ગડગડે^૪ જેમ મેહ;
 પાછી પહાંની નવ કરે, સમાન ભેદા બેય.
 થાર ઘટિકા ભુદ્ધ હર્ષ, પછે કોપીયા જહુરાઈ;
 પદ પ્રહાર કીધો પૃથ્વમાં, પડયો નાગ મૂર્છના ખાઈ;
 ગેડીવડે શત નાક ફાડયાં, પ્રાક્રમ કીધું પ્રૈદ;
 નાગ નાચ્યો દોરડે, ઉપર પ્રભુ થયા અરૂદ.
 અમર કમળ પાતાળના, લીધાં લક્ષ્મીનાથ;
 ઢંડો લેઈ નાગ હાંક્યો, પૂઠે નાગણીનો સાથ.
 સર્પણી સહુ વલવલે. મુકો અમારો સ્વામીન;
 અમો લિઝુકી દાતાર તું, પ્રભુ આપ હેવાતંન.
 કહું ન માને કૃષ્ણજી, પૂઠે સ્તવે નાગજી નાર;
 જેનેકાર ગોપી કરે, પ્રભુ નીસરયા જળથી બહાર.

૧ “ધારા” સારા-ખારા જા. પ્ર. “ઝગે નયણું ઉભય
 તારા” જા. પ્ર. ૨ “અદ,” જા. પ્ર. ૩ “પતાળવાળે રીગ
 વાળે” જા. પ્ર., ૪ “અડવડે” જા., પ્ર.

નીજ કંઠના હાર ત્રોડી, મુકતાફળે વધાવે;
 વેગળારહી સહુકો સ્તવે, પણ પાસે કો નવ આવે.
 મૂકો અમારા નાથને, નાગણી સહુકો જાણે;
 કાળીનાગની કૃષ્ણા ભિપર, કૃષ્ણ થેઈ થેઈ નાથે.
 ગોવાળા સહુ વેણું વગાડે, ગીત ગાય ગોવાળી;
 દેવતા જે જે કરે ને, નાથે વળતે તાળી.
 અંતરિશ્વે નાથે અખ્મરા, ગાય ગાંધર્વ ગીત;
 સસ ઋષીશ્વર સ્તુતિ કરે, નાથો નાગ કીધું નૃત્ય.
 વિખધર ઘણું કોધે ચડીયો, વીટાયો કૃષ્ણને દેહ;
 સર્પમાં શોભે સામળો જેમ, ચંદ્ર ઢાંક્યો મેહ.
 ચૂડ ભરી નખશિખ ભળે, કરે ગોપ હાહાકાર;
 શ્રીકૃષ્ણે પુચ્છ કરમાં ગ્રહી, ચાંપી કૃષ્ણા પહભાર.
 શરીર પુદ્ કીધું ઘણું, તડતડયું નાગનું તંન,
 જીભ કહાડી પડ્યો કાળી, સર્પણી કરે સ્તવન.
 નાગણીયે નિજ ખાળક મૂક્યાં, કૃષ્ણજીને ચર્ણ;
 રંક આમું જીવ્યો સ્વામી, નાગણી લાગે ચર્ણ.
 ઘણું ઉત્તમ તમો કીધું, ઉતાર્યો અરિનો દર્પ;
 જધપી સ્વામી અમારો પણ, સાધ નોહોતો સર્પ.
 અહંકાર એહેનો ઉતર્યો, પૂરણ પામ્યો પ્રહાર;
 દયા કરો અમ દીનને, કૃપાળ નંદકુમાર.
 ગોપ ગોપી સ્તુતી કરે, સ્તવે જસોદાનંદ;
 સર્વની સ્તુતિ સાંભળી, ઉતરયા શ્રીગોવિંદ.
 નયણ ઢાળી પડ્યો કાળી, શત મુખે વેહ જળધાર;
 શ્રીકૃષ્ણ કંઠે આરોગ્યો, નાગણીયે કમળનો હાર.
 કૃષ્ણ કૃપાએ સર્પ ઉઠ્યો, કરે સ્તવન દંડપ્રભામ;
 પ્રભુ કહે એ સ્થાનક મૂકી, કર તું બીજો ઠામ.
 સર્પ કહે સ્વામી કહાં વયું. ગરૂડ મુજને ખાય;
 શ્રીકૃષ્ણ કરે તં અમર થયો. પ્રભાપર રમ્યા ગાય ગાય

આ દ્રહનું જળ નિરવિળ કરી, બા રમણદ્રીપને મહાંય;
ગરૂડ તુજને નહીં દમે, કીધી કૃપા કેશવરાય.
પરિવાર આથે પાવરયો, મણીદ્રીપ ગયો ક્ષણધાર;
થયું નિરવિળ જળ જમુના તાણું, મળ્યો વૈદ નંદકુંવર.
રાય પરિક્ષત પૂછતો, એક સંદેહ છે સ્વામીન;
કાળીનાગની જવાળથી, બહુ વૃક્ષ થયા દહન.
કદમનો વૃક્ષ કેમ રહ્યા, તે વહે વ્યાસ કુમાર;
(શુક વચન:)—

અમૃત પાન કરી ગરૂડ, અવની આવીયો એકવાર.
સ્વભાવ છે પંખીતણો, બ્રહ્મએ અંચ કરી કાંઈ ભક્ષ;
અમૃત ભરી અંચ કદમે ઘસી, માટે અમર થયો એ વૃક્ષ.
પરિક્ષત રાય પ્રસન્ન થયા, સંદેહ પામ્યો શાંત;
સુધાસ્પર્ષે દ્રુમ રહ્યાં એ પ્રીછયું મેં વૃત્તાંત.
નાગદંભણ જે સાંભળે, કો વૃદ્ધ જોખન ગાળ;
તેહને સર્પ ભય ઉપજે નહીં, કૃપા કરે શ્રીગોપાળ.
એ નવમું ચરિત્ર પૂરણ હયું, ઉત્તમ નાગદંભણ;
પરિક્ષત આનંદ પામીયા, મુદિત અંતઃકર્ણ.

વલણ.

મોહ પામ્યો મહિપતિ મુણી, નાગદંભણ મહિમાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, થયો પોડશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૧૭ મો.

(કકતું પટનું—રાગ દેશાખની ગોપાલ.)

શુકજીને પૂછ બૂપતી, સંદેહ એક નિવારો જતી;

ગરૂડ સર્પને વેર કેમ થયું, એ દ્રુમમાં કુટુંબ કેમ આવી રહ્યું.
 શુકલયે વાણી ઓઝરી, એ પૂર્વકથા કહું વિસ્તરી;
 મૂળકથા સાંભળીયે નૃપ, વિનતાનો ગરૂડ કદુનો સર્પ.
 દાસત્વનું દુઃખપંખી મન ધરે, ગરૂડ નાગનું ભક્ષણ કરે;
 રમણ દ્વીપમાં નવકુળ વસે, અર્ચિતા ગરૂડ આવી વસે,
 શત સહસ્રને ઝડપી જાય, નાગ લોકનો ક્ષય બહુ થાય;
 પછે સર્પ માત્રે કીધો વિચાર, નવ કુળનો થાસે સંધાર.
 ગરૂડ જાણ્યો કરી વિવેક, તુંને નિત્યે સર્પ આપવો એક;
 વારા કીધા નવકુળ મહાંય, તે ગરૂડભણી આદ્રણીએ જાય,
 કાળીનો વારો આવ્યો એકવાર, સર્પ મનમાં કર્યો વિચાર;
 શત ફણાનો ગર્વ મન ધર્યો, કુટુંબ લઈ કાળી પરવર્યો,
 માહાંડ કોઈ મરે તો મહિમા કર્યો, તવ ગરૂડ પક્ષી પૂઠે ધર્યો;
 કુટુંબ સાથ સર્વ આગળ કર્યો, કાળી વહડવા પાછો ફર્યો.
 ઘોર જીવદ મારગમાં થાય, વહડતો કુટુંબ લેતો જાય;
 ગરૂડ ઊપર ફેરા ફરે, પણ કાળી સહુની રક્ષા કરે,
 ચંચ પ્રહાર કરે પંખી ઘણાં, નાખે દોહ ફટકારે ફણાં;
 કોઈ રૂપ થયો ખગ જન, એહેવે આવ્યું વૃંદાવન.
 જઈ દ્રુમમાં બેઠો કાળી નાગ, મરે ગરૂડ જો મૂકે પાગ;
 શ્રાપભય અંતરમાં ધર્યો, પછે ગરૂડ હારી પાછો ફર્યો.
 શુકલ પૂછે પરિક્ષિત રાય, પક્ષીને શાપ કેનો દ્રુમ મહાંય;
 છે ત્રેલોકમાં ગરૂડની ગતી, એ દ્રુમમાં કાં પેશાતું નથી.
 શુક કહે સાંભળીએ રાય, બ્રહ્માશ્રાપનો કહું મહિમાય;
 એ દ્રુમમાં ઉપકંઠ તપનો કામ, રહેતો ઋષિ શૈલરી નામ.
 જળમાં મચ્છ હુતા અનેક, તેમાં શ્રેષ્ઠ હુતો એક મચ્છ.
 મીન નિર્મળ જળમાં રમે, તે ઋષીશ્વરનાં મનમાં ગમે.
 ઘઈ મચ્છ સંધાતે માયા ધણી, ગરૂડ આવ્યો તે દ્રુમ ભણી;
 ચંચપ્રહાર તે જળમાં કીધો, ચોહોટો મચ્છ મૂળમાં લીધો.
 શૈલરીયે ફીકું પ્રત્યક્ષ, કીધો મચ્છ ગરૂડે ભક્ષ;
 મરણ થયું વૃદ્ધ મચ્છતાણું, પરિવાર તેહેનો ઢાંગ.

વળી તે મચ્છનું માંડયું ભોજન, કોષ રૂપ થયા ઋષિજન;
 શૌભરી કહે પક્ષી દુર્મતી, મહારી તુને મર્યાદા નથી.
 જળચરની તું હિંસા કરે, પરમાંત્રથી દુર્ભર ભરે;
 ફરી આ દ્રુહમાં સુકીશ જો ચર્ણ, તો ગરૂં નિશ્ચે પામીશ મર્ણ.
 પરિક્ષતને કહે શુક જતી, માટે ગરૂં તહાં અવાતું નથી;
 તે શાપ ભોગનો જાણી લાગ, માટે આવી પેઠાં કાળીનાગ.
 એ કથા પ્રસંગ શાપનો કહ્યો, પ્રસંગ પરિક્ષત રાજ થયો;

(પરિક્ષત વચન) :—

સ્વામી કુટુંબ કાળીનું નીમરયું, પછે શ્રીકૃષ્ણે તહાં શું કરયું.
 શુક કહે સાંભળ રાજન, પ્રાદ કર્મ કીધું ભગવાન;
 સર્પ વળાવી ગોકુળરાય, માતપિતાને નમીયા પાય.
 ભેટયાં જસોદા આરત ઘણી, મળ્યા રામ ભેટયાં રોહિણી;
 દીધાં ગોપ માત્રને આલિંગન, ગોપીને કીધું આસ્વાસન,
 ફેરવ્યો જોને વાંસે હાથ, નંદે ઉછંગ લીધા શ્રીનાથ;
 કેટલાએક સંકલ્પ કીધાં દાન, ખજિલદ્રે ઓળખ્યા ભગવાન.
 શરિર જૂએ માતા જસોમતી, સર્પનો ડંઝ તો હીસતો નથી;
 રખે વિષ ચડયું હોય સામળવાન, જૂએ તળુઆં તપાસી
 આંખે કાન.

અદ્ભુત માયા પ્રભુજીતણી, શુકજી કહે કેમ શકું ભણી;
 તહાં મળી બેઠા ગોપીગોવાળ, તે ધ્યાનક થયો સાયંકાળ.
 ગોપને કહે નંદ મહારાજ, આંહાં વિશ્રામ કરો સહુ આજ;
 તવ નંદરાયનું માન્યું કર્યું, સહુ કેા જમુનાતટમાં રહ્યું.
 નિશાએ સુખ પામ્યા આહીર, છે શીતળ વેળું શીતળ નીર;
 રાયને શીતળ વાય સમીર, બેઠા ગોપવૃંદમાં શ્યામશરીર.
 કૃષ્ણગોષ્ઠ વલ્લભ સહુને વમે, કોઈએક સુતા કોઈ જગે તે
 સમે;

શુકલ કહે સાંભળ લૂનાથ, તહાં અગ્નિ આવ્યો અકરમાત.
 છે દારણ દાવાનળની જવાળ, નાહી ઘેન નાહા ગોવાળ;
 ન્હાસે ગોપી કટિ લીધાં ખાળ, ભડકતાં વચ્છ દેતાં ફાળ.
 તાપે જમના જળ ઉકળે, મચ્છ કચ્છ દાધાં ઉછળે;

વનવેલ ગાળે ગડગડાટ, તાપે દુમ ફાટે ચડચડાટ.
 અગ્નિ જવાળાં ગોપને કુપી, વૈશ્વાનર અરખી વેળું તપી;
 વૃંદાવન પાવક પરજળ્યો, ગોવાળા પ્રટે વીટી વળ્યો.
 ગોપજ્ઞાતી સર્વે વ્યાકુળ થઈ, પ્રભ હરિશરણાગત ગઈ;
 કરે વિનતી સરવે કરજોડ; રાખ્ય રાખ્ય સ્વામી રણછોડ.
 ગોવિંદને ઘેરી ગોપી રહી. શીતળતા હરિચરણે થઈ;
 ણાળક પ્રભુને સ્કંધે ચહટે, સુરભી પ્રભુને પાથે પડે;
 બહુ શાદ કરે વાછરૂ ફરે, નંદણ નયણે આંખુ ભરે;
 ત્રાહે ત્રાહે જસોદાણ કરે, હળધર હરિની સ્તુતિ બાયરે.
 દેવલોક સહુ વ્યાકુળ થયો, તીવ્ર ધ્રુવ આકાશે ગયો;
 પછે નિજ ભકતનું હજ બળ્લી, શ્રીકૃષ્ણ કહે કરણા આણી.
 તમો ગોપ માત્ર મીચો લોચન, આદ્રણીએ સમશે હુતાશન;
 નયણે કર દીધા સર્વ કાચ. અંગુળી ચાળે હેરી જોય.
 સહુ ગોપ ગોપી મન સદેહ ધરે, દેમ સમાધાન સામળીયો

કરે;

પછે પ્રભુએ આર્કપણ કીધો, દાવાનળ મૂળમાંહે લીધો.
 તે આકર્ષિ આવ્યો હુંડટો, પીધો અગ્નિ જેમ પથ ઘુંટટો;
 પણ માત્ર વીલંબ ન થયો, ન બળ્લીયે પાવક કહાં ગયો.
 ગોપ થયા સર્વ કંપાયમાન, દાવાનળ કેમ કીધો પાન;
 ફરી માયા પ્રભુએ વિસ્તરી, આશ્ચર્ય ગોપ ગયા વીસરી.
 ક્ષણમાં પ્રહ્લાંડ ભાંજે ઘડે, તેહેને શું શીખવવું પડે;
 કર્તુમકર્તુ સમરથ હરી. અદભુત લીલા સહજે કરી.
 ગોવાળા સહુ સુખીયા યયા, પ્રાતાઃકાળે શ્રીગોકુળ ગયા;
 પાવકલક્ષણ પ્રાક્રમ કહ્યું, દશમું ચરિત્ર પ્રણ થયું.

વલણ.

દશમું ચરિત્ર પૂરણ થયું, સાંભળ પરિક્ષિત રાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, સપ્તદશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૧૮ મો.

(કડવું પદ્યું—રાગ સારંગ)

શુકલ કહે સાંભળીયે રાજા. ભગવંત ગુણ મહિમાયલ;
બીજે દીવસે ગોપ પધાર્યા. શ્રીગોકુળને મહાંચલ.
ધાતુએક દાન શ્રીનંદે કીધું. વિદ્ય નિવરત્યું જાણીલ;
જગદીશના શીષ ઉપર જસોદા, નાખે જિતારી પાણીલ.
મોહોટાં વિદ્ય નિવરત્યાં હરિને. સર્પ પાવકજવાળલ;
મદ્દીયારી સહુ મંગળ ગાય, કુશળ કહાન ગોવાળલ.
એકવાર શ્રીવૃંદાવનમાં, ગોવિંદ આરે ગાયલ;
દાધુ વનનવ પદ્મવ કીધું, ત્રિવિધિ વાયે વાયલ.
સદા સંવત વસે વૃંદાવન, આરકા કુમુદ પલાશલ;
વજાડે વેણુ ગોપસંઘ લીધા, ગૌ આરે અવિનાશલ.
ભાંડીરવંત ગયા ગોપીવર, છે વડનાં મોહોટાં વૃક્ષલ;
નીચી હાળે બાળક હીંચે, જૂલે પંકજ ચક્ષલ.
કંસનો ગોકલ્યો અસુર આવ્યો, છે પ્રલંબ એહેવું નામલ;
અંતરજાતીયે તત્ક્ષણ જાણ્યું, દેહું એહેનો ઠામલ,
નવી રમત આરંભી કૃષ્ણે. અસુર આવ્યો જાણીલ;
ઉડણીપણી રમે પુર્યોત્તમ, દેશ અસુરપર આણીલ.
જે જે ગોપના લીકુ કીધા; હારે તે વાહન યાયલ;
પરચીત્ર ધનુષનાં પદ્યાં કીધાં, તહાંતગી ઉંચલી જાયલ.

ગોપ રૂપ થઈ પ્રલંબ આન્યો, પ્રભુએ દૃષ્ટિમાં લીધોલ; મહિમા વધારવા બળિભદ્રલનો, પ્રલંબ લીલુ દીધોલ.
 રામ આદે ગોપ ન લાલે, લાલે લુગદાધારલ;
 રમત રમતાં પ્રલંબ હારયો, ઊપર બેઠા રોહિણીકુમારલ.
 અચળને લઈ અસુર આદ્યો, અવધિયકી આગેરોલ;
 ગોપ કહે સહો મળ્યો અજાની, અધિકો ફેરે છે ફેરોલ.
 સંકર્ષણ અંતરગત રીઝયા, કરે ગોપ સનમુખ હાસ્યલ;
 એહેવે અકસ્માત પ્રલંબ વાધ્યો, રામને લઈ આકાશલ.
 હાહાકાર કરે ગોવાળા, આવરિયું અંધકારલ;
 માથે પુચ્છને સુરલી ન્હામે, શ્રીકૃષ્ણ દીધો હુંકારલ.
 પ્રલંબ વૃદ્ધિ પાગ્યો તણુ ભેજન, હજધરનું કીધું હર્ણલ;
 પીળા કેશ ને લીલાં લોચન. વયુનું છે ધોર વર્ણલ.
 લોહતણા તે ફંત કટકડાવે, લાંબા હસ્ત બેહુ નાખેલ;
 એકં લીધો લઈછજીં ખીલને, હરિ તાહામું ભેઈ લાખેલ.
 અંત્રિક્ષ અમરનાં વૃંદ લુચે છે, હીમે રામ શોભાયમાનલ;
 જેમ ઇંદ્ર વિરાજે મેઘ અભ્રમાં, ઉદયાચળ પર ભાણુલ.
 મોહોટાં વૃક્ષ પર હુંન ન્ધારથ, વટપત્રે બાળમુંકુદલ;
 તેમ વિરાજે પ્રલંબ ઉપર. જયેષ્ઠ વસુદેવનંદલ.
 મહુઅર વાઈ ગર્જના નાથે. સમર્થ શ્રીલગવાનલ;
 ધરાધર કાં ધૈર્ય મૂકો છો, ન્યામળીએ કીધી સાનલ.
 નિજ સ્વરૂપ સમરયું હજધરે, કોધે મુષ્ટિ વાળીલ;
 ભિચો કર કીધો બળિભદ્રે, કુર દૃષ્ટે લાળીલ.
 પ્રહાર કીધો પ્રલંબ નકંધે, મહાબળે બળદેવલ;
 પડ્યો પ્રલંબ એક ગડદે, પ્રાણ ગયા તનખેવલ.
 નેજેકાર થયો વૃંદાવન, બેટયા બન્યો ભાયલ;
 ધન્ય ધન્ય કહે ગોવાળા, લણ્યો રામ મહિમાયલ.
 પ્રલંબ દેહ લગાડી કીધો, કીધું લુદ્ધ વૃંદાવનલ;
 ભૂમિભાર ભિતાર્યો અચ્યુત. દીપાન્યો રોહિણી તંનલ.

પુષ્પવૃદ્ધિ કીધી સંહુ દેવે, વિખાણ્યા કેશવ રામભ;
 અસુર મારી સુરલી ચારી, ગયા ગોકુળ ગામભ.
 ઘેર ઘેર વાત કરે ગોવાળા, વીખાણી વીખાણુભ.
 બળિભદ્રે આજ પ્રલંબ મારયો, મુદિયે લીધો પ્રાણુભ.

વલણુ.

પ્રાણુ લીધો એક મુદિયે, હુળધરનો મહિમપ્રદે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, અષ્ટાદશમો અધ્યાયદે.

ૐ ૐ અધ્યાય ૧૯મો. ૐ ૐ

(કહેવું ૬૦મું—રાગ સારંગની ચોપાદ.)

શુક કહે મુણુ પરિક્ષત રાય, શ્રીકૃષ્ણ ચરાવે વનમાં ગાય;
 નિત પ્રત્યે લીલા નવનવી કરે, દ્વાદશ વનમાં પ્રભુભ ફરે.
 મધ્યાનહ વેળા વનમાં થઈ, ગાયો ચરતી વેગળે ગઈ;
 ક્ષેત્ર હુતું એક સરોડાં તણું, બરૂ જાળ તે વનમાં ઘણું.
 તે વનમાં ગયાં ગૌ ધનં, લાગેા દાવાનળ હુતાશનં;
 ગોપ સાથ સહુ છે વેગળો, ગૌ પૃઠે પાવક વીટી વળ્યો,
 અનળ પ્રજળ વાયુ છે ઘણો, થયો તીવ્ર તાપ દાવાનળતણો;
 તપિત તન સુરલીનાં યયાં, પ્રત્વેદનાં જળ ખિંદુ વહ્યાં.
 ત્રાસે ગાય નાસે અરીપરી, ન શકે અગ્નિ આગળ નીસરી;
 ભાં શબ્દ સુરલી ભાંજે, એકક પર જઈ કોટ નાજે.
 ધાઈધાઈ સહુ ટોળે થાય, કહાડી લલ પડે ભૂમિમહાંય;
 શ્રીકૃષ્ણ ધ્યાન સુરલી સહુ ધરે, ઉકળી અકળાઈ અંસુ ભરે.
 આકાશ સર્વ ધૂમ્રે આવર્યું, આચ્છાદાં ભાનુ અંધારું.

ફાટે વાંશ વૃક્ષ ચડ્યડે, બળે પાંખ પંખી તરફડે.
 મશક શશક મૃગ પામે ત્રાસ, ફાટે ફણા સર્પ મૂકે શ્વાસ;
 કીટ પતંગ દદ્યા કંઈ કોટ, બીઠે ધૂમ્રના ગોટે ગોટ.
 તે જવાળા જઈ પહોંતી આકાશ, બળભદ્રે વિનવ્યા અવિનાશ;
 સ્વામી કાંઈએક અરિષ્ટ ધયું, મહા દુર્વનમાં ગૌધન ગયું,
 ધૂમ્રાવરણ વ્યાપ્ય વન વિષે, ભાઈ સુરભી પીડા પામે રખે;
 એહેવું સાંભળી બિઠ્યા દયાળ, ધાયા સમકૃષ્ણ સહિત ગોવાળ.
 સહુ સરોડાના ખનમાં ગયા, દેખી દાવાનળ વિસ્ત્રે થયા;
 વન્હીએ ઘેરી દીઠી ગાય, તહાં રૂએ ગોપ પછાડે કાય,
 શ્રીકૃષ્ણસ્તુત કરે ગોવાળ, પ્રભુ પશુની લીજે સંભાળ;
 આપણું જીવિત્વ તે ગૌધન, તેહેને દહે છે હુતાશન.
 ગાય વિનાં ઘેર કેમ જઈયે, માતપિતાને જઈ શું કહિયે;
 વલવલીને વાછરૂ મરે, માત વિના દેહ કઈ ચેર ધરે.
 ને દંધ વૃંદ સુરભીનું ધયું, તો ગોપવર્ગનું જીવન ગયું;
 એહેવું કહી રાયા ગોવાળ, તવ દયા કીધી દીન દયાળ.
 પછે વેણુ વલ્લડી વૈકુંઠરાય, સાન કરી સહુ તેડી ગાય;
 હરિ જોવા હેત સહુને આવ્યું, અગ્નિ જવાળ માંહે અંપાવ્યું,
 દહનભય સુરભો વીસરી, હરિ મળવા પાવકમાં નીસરી;
 એક શેમ તેહેનું નવ દહ્યું, ગૌવૃંદ ગોવિંદ પાસે ગયું.
 તે વ્યાકુળ ધઈ હીસારવ કરે, પ્રસ્વેદ જળની ધારા ઝરે;
 તે પાએ પડવા હરખે હીંદી, ભાં શબ્દ કરે પાવકે પીડી.
 ફેરવે હાથ હરિ પાસે તેડી, પરિતાપતણી વેદના ફેડી;
 અહી કંઠ ગૌ દદ્યે લીંદી, હરણી ડોલી ખાંડી મીંડી,
 કાળરી કાળી ને દહોડી, વાંસળી નાદે સહુકો દોડી;
 હરિચરણે ગૌ આવી ચકળ, ગૌ પૂઠે ધાયો દાવાનળ.
 વૃક્ષતણી લતા પરજળે, આગળ ગૌ પાવક પૂઠળે;
 હાહાકાર કરે ગોવાળ, નહાસો સમકૃષ્ણ એ આવી જવાળ.
 ગાય ગોપની પીડા ઘણી લાણી, પછે પરમેશ્વર જોલ્યા
 વાણી;

વર્ણન.

ટળે તાપ શ્રોતા તણા એ, કથાનો મહિમાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, ઓગણીસમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૨૦ મો

(કડવું ૬૧મું—રાગ મહાર)

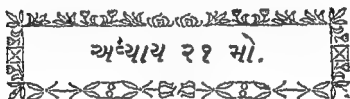
ગોવિંદ ચરિત્ર કહે ગર્ભ ભેગી, સાંભળીયે ભૂપાળજી;
અદ્ભુત લીલા વૃંદાવનની, વરણવું વર્ષાકાળજી.
શ્રીગોકુળમાં ગાજી ગાજી, વરસે છે વરસાદજી;
તેહેવામાં ગૌધેન ચરાવે, સમ દૃષ્ટુ જે જાતજી.
ગાજે ઘન વીજળી બહુ ચમકે, થાય અંધારૂં ઘોરજી;
હંસ ચાતકે બોલે બપેયા, નાચે કળા કરી મોરજી.
અમૃત સ્વરે કોકિલા બોલે, ભ્રમર કરે ગુંબરજી;
અભ્રધટાને દેખી નહાસે, વરછ કરે હીસારજી.
આદિત ઊડગણ ઈંદુ આચ્છાદ્યા, વાદળી ગોંધ સર્વ વ્યાપીજી;
અનંત જંતુ ઉદયા અવનીમાં, સૃષ્ટિ વિધિયે થાપીજી.
કીટ પતંગ ગ્રાણી પંચવરણાં, મંદુક કરે મુખ શોહોરજી;
નીલાં તૃણ ચયાં અવનીમાં, ઉદયાં દુમ અંધૂરજી.
નવિન પત્ર કુસુમ નાનાવિધિ, નદીયે આવ્યાં પૂરજી;
નદી તટ આવ્યા ગોવાળા તે, વાય વેણુ મધૂરજી.
કાદવે મારગ પૂરાણા, વેપારીયે મૂકયા વેપારજી;
આશ્રમ કીધા સન્યાસીયે, એક સ્થળ રહેવું માસ ચારજી;
નાનાં મત કરે સહુ નારી, તાપસ બેઠાં માણેજી;
શ્રવણ કીર્તન પુજન પ્રતિમા, વર્ણાશ્રમ ધર્મ પાળેજી.

દ્વગણાં દ્વધ કરેછે સુરસી, ચરે નીલાં તૃણુજ;
 કર જેષ્ઠિકા વાળે લંગોટી, વન બાય અશરણશર્ણુજ.
 ઝડી કરી વરસે મેહેવલીયો, નયણે સૂરજ ન સૂજેજ;
 વૃક્ષતળે ઊભા અવિનાશી, ટહુકે યરયર ધ્રુજેજ.
 ઊપર જળ તળે જળ વહેછે, નથી ભેસવાનો કામજ;
 પલાશપત્રના ટોપ કરી ધરે, મસ્તક કેશવ સમજ.
 સાંજ સમે આવે શ્રીગોકુળ, પૂર ભર્યાં હવે નાળાંજ;
 કો તરે તુમડાં કટિયે બાંધી, ગો પુરુષ વળગે ગોવાળાજ.
 સૌમળીયાંને સામાં આવે, તારા લેઈ નંદરાયજ;
 સંસારતારણ ખૂહીએ નદીમાં, જોઈને મૂકે પાયજ;
 કોટી કોતક કરે કમળાવર, સુણ પરિક્ષત રાજનંજ;
 એતો વર્ષાકાળની કહી લીલા, કહું શ્રીતકાળ વરણંજ;
 હાં હું વર્ણવું શોભા શરદકાળની, આબ્યો આશ્વિન માસજ;
 તિમિર નિવરત્યું અભ્રધટાનું, થયું નિર્મળ આકાશજ;
 પ્રગટ ઉડગણ ઇંદ્ર ભાસે, મહાજ્યોતિ કરે માતાંજ;
 રવીકીરણે પંક સૂકબ્યા, નિર્મળ કીધા નવખંડજ.
 નિર્મળ જળ થયાં સર્વ સરિતાના. પાયણ પંકજ ઊઘડીયાંજ;
 ઉત્પત્તિ થઈ મુકતાકળની, સ્વાતિજિહ્વ બહુ પરિયાંજ;
 પશુ પંખીણી થઈ સગભાં. નવિન શુભ અવતરિયાજ;
 નીજ નાથથી પતિવ્રતાએ, ગર્ભ ઉદરે ધરીયાજ;
 પર્ણકુટી તણ ઉઠીને આક્યા, તીર્થ કરવા સન્યાસીજ;
 આગીયા ઊઘડયા કાઠવ સૂકયો, ઘર લીપે પુરવાનીજ.
 નાકા મૂંઝી સમુદ્રમાંહિ, વેપાર કરે વેપારીજ;
 વિવાહ કર્મ કરે વર્ણ ચ્યારે, ગીત ગાય શુભ નારીજ.
 જન્મ દોન થાયે વેદાધ્યન, દાન આપે દાતારજ;
 બક્ત સુકાએ માયાથી જેમ, અબ્રથી મુકાયો સૂરજ.
 વૈષ્ણવ મહોચ્છવ કીધો, શંકારયાં દેવસ્થળજ;
 નવાં અંન આબ્યાં નાનાવિધ, નવાં કુસુમ ને ફળજ. ;

વેપારીયે ગ્રામાંતર કીધાં, પરવરીયા પરદેશજી;
એ શીતકાળનું છે વરણન, લીલા શ્રી દૂપીકેશજી.
શરદ સમે વૃંદાવન માહિ, વિકૃલ વેલુ વજાડેજી;
મેહ ઉપજાવે મજ વનિતાને, કામાન્નીયે દઝાડેજી;

વલણ.

જગાડે કામ શ્યામ મુંદર. શુક કહે સાંભળ રાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કેહે કયા થયો, વીસમો અધ્યાયરે.

(કકવું દરમું—રાગ ગોડીની દેશી-સગનીની ચાલ)

શુક કહે સાંભળીયે રાત, વાય વેલુ મુંદરશ્યામજી;
વ્યાકુળ થઈ છે મજની નારી, પીડે પાપી કામ-વેલુ વાજે છે
મળવાને તરશે મન, દેહડી દાજે છે;
વહુવાડને મરજદા, મનડુ લાજે છે.
નંદનંદનની વાંસળડીરે, વિરહ તણા લંડારજી;
મન હીસે છે હરિ મળવાને, પણ પીડે લોકાચાર—વેંમમ
આશ્વિન માસ કુસુમ જાહુ કૂલ્યાં, ગોવિંદ ચારે ગાયજી;
મોહન ચરણે મન જઈ જોડું, દેહ રહ્યો ધર મહાંય—વેંમમ
અમૃતપેં અદકેરો ગીઠો, વાંસળડીનો નાદજી;
દેવકન્યા દાંધએ ન પ્રીછે, ગોપો જાણે સ્વાદ—વેંમમ
કો જળ ભરવા મસે ગઈ જમુનાજી, પાણી દીધું રેડીજી^૧;

વૃંદાવન ઉભી જઈ અજાણા, તૂટી ઘરની બેઠી—વેંમં
 કે એક નીસરી વાછરૂ પાવા, કે ગઈ પટકળ ધોવાણ;
 કોઈએ મસ કીધું નહાવાનું, ઇચ્છે હરિપદ જોવા—વેંમં
 સકળ સ્ત્રી ટોળે મળી કહે, કેમ કરી જઈયે બાઈણ;
 છે ગોવાળા સામળીયા સાથે, કહોના પુત્ર કહોના ભાઈ—વેં
 ધિક્ક પુત્રને ધિક્ક સહોદર, ધિક્ક પડો મગાં પિત્રાઈણ;
 એ સગાં સરવે શક જાણવાં, હરિ દરશનનાં અંતરાઈ—વેં
 પ્રેમ જોજો વ્રજ, વનિતાનો, શુક કહે સાંભળ બૂપણ;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામને મળવા, લે ગોપી પુરૂષનાં રૂપ—વેંમં
 (કંઠવું દડમું—રાગ ગોડી દેશીકેર.)

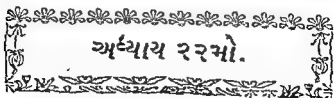
કાલિંદીને કાંઠડેરે, ઉભી રહી વ્રજનાર;
 વિલોગ હમે દીનાનાથનોરે, નેત્રે ભરતી વાર.
 બાઈ નિકટ વાળે વાંમળીરે, હરિ સાથે બ્રાત્ર કુમાર;
 કેમ મળીયે જીવન કૃષ્ણનેરે, ધિક્ક અજાણો અવતાર.
 ધન વૃંદાવનની વેલડીરે, ધન વૃંદાવનનાં હર્ણ;
 અમો તૃણ થઈ નવ અવતરીરે, ઉપર ચાલત હરિનાં ચર્ણ;
 શાને કહેત પ્રદ્યા તુનેરે, જો જનમ વાંસનો દેત;
 અમો થાત વિકૃતની વાંસળીરે, તો અધરતણો રસ લેત.
 ગોપી ગુંજા શે ન અવતરીરે, હરિ કંઠે થાતી હાર;
 વિધિ અમને આપ્યો નહીરે, પશુ પંખીનો અવતાર.
 ધન મૃગ વૃંદાવનતણીરે, જે સાંભળે નોરતી નાદ;
 કરતુરી થઈ વેળુરસતણીરે, કે રસીયો જાણે સ્વાદ.
 અમો કાં નવ મરણ પંખીળીરે, કરતી છળીલાને છાંય;
 અમો કાં નવ નિરંગી જેષ્ટીરે, રહેતી હરિતણાં કર મહાંય
 સ્વર્ગતણું સુખ ભોગવેરે, ધન્ય વૃંદાવનનાં આંક;
 જો થાત અમો વનવેલડીરે, તો માનત પ્રદ્યાનો પાક.

૨ વર્ષ વનાની પ્ર., 'ઉભડ' બા. પ્ર. કાઈમાં "ચાલી" કાઈમાં
 "હું જાઉં."

અજ અમને શે નવ આપીઓરે, દડાતણે અવતાર;
 અમે મહાસુખ કરીને માનતીરે, પ્રભુ કરત ગેડીનો પ્રહાર.
 નંદ ગૃહે દામી નવ અવતરીરે, તું ભૂલ્યો પ્રહારદેવ;
 કૃતારથ ચાતી અમોરે, તો કરતી હરિની સેવ.
 છે આતુર અભિલાષ ભરીરે, વિરહે પૂરણ મજનાર;
 ભક્તિ બાણી તહાં આવીયારે, ભક્તવત્સલ દેવમોચાર.
 કંદર્પ રૂપ દેખાડીયુરે, સહુ ગોપી લાગી પાય;
 દોણ ધમ્મ સખો મન વિચેરે, પૂછે વેકુંકસય.
 લગ્ન સંબુકત ગોત્રી સુંદરીરે, અમે પ્રગટ કેમ કહેવાય;
 સુખ વાંચું છીં કમળાતાલુંરે, તે કૃપા કરો કૃષ્ણરાય.
 હરિ કહે સુણો સુંદરીરે, આચરો કાલ્યાણની વ્રત;
 છે મહિમા મહોટો વ્રતનોરે, મનવાંછિત પામશે તર્ત.
 અંતર્ધાન થયા એહેવું કહીરે, સહુ ગોપી આવી ઘેર;
 કાલ્યાણની વ્રત આરંભિયુરે, સાધે પ્રભુ પામ્યાની ચેર.
 હરિચરણે ચિત્તપુદ્ધિ રહીરે, વ્રત કરે મજનાર;
 શુકલ કહે રાય સાંભળોરે, ગમ ગોપી કર્મને પાર.

વલણ.

અકર્મ બળ્યાં સકર્મથી, વશ પ્રીધા વેકુંકસયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કયા થયો, એકવીસમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૨૨મો.

(કકડું ૧૪મું—રાગ મારની ચોપાઈ)
 સામગ્રીયે શિક્ષાપણું લીધું, મજસુંદરીએ વ્રત પ્રીધું;

જઈ જમના કરે પ્રાતસ્નાન, આપે ભવને ઉત્તમ દાન.
 કરે ભોમે શયન દેહ દમતી, અલવણુ જોજન નિત્યે જમતી;
 ધૃત દીપક અહરનિશ રાખે, કૃષ્ણ કૃષ્ણ ફરી ફરી લાખે.
 કરે અખોટ પટ પરિધાન, પળમાત્ર મુકે નહીં ધ્યાન;
 કોથ પ્રમાદ મૂક્યા વરજ, ગોપવધુ પાળે પ્રહરઅરજ.
 પૂજે અશ્વત્થ તુળસી ગાય, પૂજે વૃદ્ધ વિપ્ર ઋષિરાય;
 સર્વત્ર રાખે કૃષ્ણનો ભાવ, હરિચરણે બુદ્ધિ દલાવ.
 પૂરણ યત થયું એક માસે, ભક્તિ ભણી શ્રીઅવિનાશે;
 ગોપી ટોળે મળીને વિભાસે, મનવાંચિત કળ કેમ ધાશે.
 ચાલો વૃંદાવનમાં જઈયે, અભિલાષ પ્રભુને કહીયે;
 એકત્ર થઈ ત્રજનારી, ગઈ નહાવા સર્વ સહવારી.
 ઇચ્છે મેળાપ પ્રભુનો ધાવા, હરિ આવશે સુરભી પાવા;
 કાલિંદીનો દ્રહ કાળીવાળો, છે કંઠેન વૃક્ષ શોભાળો.
 તહાં ગોપવધુ કરે સ્નાન, નહાતાં યયા જંત્રમધ્યાનહ;
 મન માધવ ચરણે મખ, નારી નાહે જળમાં નખ.
 ઘઈ નિર્લજ નાથને નેહ, નથી સૂત્રતંતુ એક દેહ;
 ખોલે વિવિધ વ્યંગ રસવાણી, ગ્રહી તરંગ જીછાળે પાણી.
 એકેકને વળગે તરતી, મચ્છની પેરે જળમાં ફરતી;
 જુએ વાટ વિકુલની નારી, એહેવે આવ્યા દેવમોરારી.
 જોભા રહી જોઈ સહુ રથામા, પરપ્રહા અતિ મુખ પામ્યા;
 નિર્લજ નગ્ન નયને નથી નીરખી, તહાં લગી નહીં ધાય,
 મુજ સરખી.

એહેનું હું તું અંતર ટાળું, પછી કમળાભાવે ભાળું;
 નથી દેખતી કોઈ ગોવાળી, વસ હરિયાં ધીવનમાળી.
 બાંધ્યો ગાંકટો શ્રીગોપાળે, ચૂડડીજોડો કદમની ટાળે;
 શ્રીનાં ચેહેન જુએ મહારાજ. વિચાર્યું જે મુકાવું લાજ.
 પછે ખંખારયા આનંદકારી, તવ ઝળકી ઉડી મજાદારી;
 કોઈ એક પુરૂષતણા ખંખારો, મોહોમાં નાર કરે સહસારો.

વલણ.

સમશ્યા માંહોમાં કરે, અંગુળી મુખમાંદે ધરીરે;
ખાઈપુરૂપ કો આવ્યો સુહી, વસ્ત્ર પેહોરો સર્વ મુંદરીરે.

(કડવું દપમું—રાગ માઝની દેશી ફર)

લાલુ વ્રજની નાર, ચિંતા મન ધરે;
પુરૂપ દેખશે દેહ, ખાહેર કેમ નીમરે.
વિરમે થઈ કરે વાત, નિર્લજ છેક થયાં;
કેમ નખ જાણું ઘેર, પટકુળ તે સર્વે અંધાં.
નથી આવી વાયુની વેળ, વસ્ત્ર ઉડ્યાં જાણીયે;
એ નોહો મનુષ્યનું કામ, કર્મ દેવનું ગણીયે.
ધસે હાથ ધણે શીષ, વ્રજજન ખાપડાં;
છે મહોટો લોભી ચાર, ન મૂક્યાં એ કાપડાં.
આવ્યા હશે સો પંચાસ, ખાંધી ગયા ગાંસડી;
કેમ ઉગરે અરણ્ય ચીર, ન મૂકી નારાછડી;
કેમ જઈયે ખાઈ ઘેર, કુરયાં વસ્ત્ર વેરીયે;
કો આણી આપે વનકુળ, ખાનડાં પહેરીયે.
હવડાં થયા મધ્યાન, નિશા છે વેગળી;
પ્રગટશે શઠ ચંદ્ર, નિશા થશે નિર્મળી.
કોણુ દુષ્ટે^૧ કીધું કર્મ, ન જાએ કપટ કલયું;
વસ્ત્ર જતે ગઈ લાજ, કાત્યાયની વ્રત ફલયું.
મૃગનયની ચોદીશ જોય, કરૂણા દોહયે;
જોણે લીધા હોય પટકુળ, દરશણુ દીલુએ.
અમો અખગાનો અવતાર, લાજે જાઈ મરી;
પુરૂપને નહીં ખોડ, હાડે કોપીન ધરી.
અખગાના અવેવ, સખયા ગુપ્ત લલા;
નારી નરકના કુંડ, પુરૂપ હોય નિર્મળા.

અમો લાગું તાહારે પાય, અળળા આતુર હવી;
 કેમ નિસરીયે અમો બહાર, દેખે ગગને રવી.
 એક કહે જાણ્યો ચોર, વિચારી સત્ય લાગું;
 નવનીત ચીત્તનો ચોર, એ કર્મ તેહતણું.
 દીનાનાથ દીયો દરશણ, વીનવે મુંદરી;
 કદમ વૃક્ષની ડાળ, પ્રગટ થયા છે હરી.
 દેખી મદનગોપાળ, સંતાતી નાર ખસે;
 તાળી દેઈ ત્રજનાર, મૂખે કર જેઈ હસે.
 એકેક પ્રેરે સંતાય, વદન ગુપ્ત કરે;
 કેા ઢાંકતી કૂચકુંજ, ચોટલો ઉપર ધરે.
 કેા અંગુળી ધરે મુખમાંય, પટ પ્રણમી માંગે;
 કેા વેગળેથી ત્રજનાર, હરિને પાચે લાગે.
 કેા વાંકી દૃષ્ટે જોય, સાંમાં અધર ડસે;
 કેા કરડે પોતાની છલ, સાંમૂ જોઈ હસે.
 કેા પડી ગઈ જળમાંડે, ઢાંકે તન વેળુવડે;
 કેા બહુડવા તત્પર ધાય, ઉંચી ભ્રમર ચડે.
 મુખ મંરડી કરે વાત, જોખનદર્પણની;
 મૂને ગમે નહીં એહ, વિરૂદ્ધ વાત ખરી.
 બાળા મુખા શ્યામ, ગોરી સ્તવન કરે;
 પટ આપો પ્રાણનાથ, હરિ તવ આચરે.
 તમો દુષ્ટ્યા જેવ, તે માટે વન્ન ગયાં;
 મૂને જડયાં દશ પાંચ, દેવને લેતાં રવાં.
 ઓળખી લો પટકૂળ, નીસરો બહાર સખે;
 મહારી શી પ્રાતજાઘ, દ્વંધથી લાલે રખે.

વલણ.

રખે સખી લજ્જા કરો, હું બાળકની લજ્જા કરીરે;
 વાચક સાંભળી શ્યામતા, શ્યામા તાળી દેઈ હસીરે.
 (કલ્પું ૬૮ મું—ગાગ પરછયો)
 કર અંગુળી મુખમાં ધરીરે, વન્ન માગે ત્રજનાર:

અમો પુરૂષની દૃષ્ટિ આગળે, દેમ નન્ન નીમરૂં બહાર વાહાલા.

છાં અબળાનો અવતાર વાહાલા;

છે કહિલુ લોકાચાર વાહાલા.

નહી નન્ન નહાલિ ખીલવાર વાહાલા.

સ્વભાવ છે સ્ત્રી સર્વતોરે, નન્ન સર્વથા નહાય;

એહેલું બાણી અમો પેઠી જળમાં, એ થઇ આંખે અન્યાય
વાહાલા—છાં

અમો બાળક કરી દેમ માનીયેરે, હીમો કોટિક કામ;

અમો તમને જોળખું છું, મિથ્યા બાળક નામ વાહાલા—છાં

વસ્ત્ર હરે કોણુ દેવતારે, ન પડે કોનો હાથ;

લોચન કહે છે ચોરના, છા લક્ષણવંતા નાથ વાહાલા—છાં

પુરૂષ ખીલ કો આવશેરે, જન્મની બશે લાજ;

મોહોમાંહે હાડ ન જાવું. એ મોટમ મોહે મહારાજ વાહાલા
—છાં

દુમરાળે દયાળછરે, વસ્ત્ર લીધાં કર મહાંય;

પહોંચી ન શકે જોખીકારે, જોક વેહેંતનું છેલું થાય વાહાલા
—છાં

ચીર ચોળીને અરણીયારે, ઘાળળી જોડ ઘાટ;

નીલાંબર પટોળી પીતાંબર, શોભે પાંચ પટાના પાટ વાહાલા
—છાં

દેખાટે પણ નાંખે નહીરે, અંધવાઈ મરનાર;

દૃષ્ટુ કહે લલ્લ પરહરે, અબળા નીમરૂં બહાર વાહાલા
—છાં

લાજથી થડે આવીયારે, વિપ્ર પ્રભુ વૈકુંઠનાથ;

જોપિય બાહેર નીમરી, ગુસાંજે દેશ હાથ વાહાલા—છાં

(કહેવું દહમું—રાગ રામઝી)

દુમથરે આવ્યા દેવ મોહરીછ, વસ્ત્ર લો જોળખી નીમરે
નારીછ

* એ લીટી બાં પ્રગ્માં નથી

ગોપો વિચારે વિષત બહુ પાડીછ, કેમ નીસરીયે દેહ
બિધાડીછ.

૮૧૫.

ઉઘાડો દેહ આપણો બાધ, દેખે નંદકુમાર;
કાં ન આવો કૃષ્ણ કહે, શે લાગે આવડી વાર.
માહારી લજ્જા તમો કાં ધરે છો, કીધી કુળ મરજતા લોપ;
હવડાં વળડીશ વાંસળી, ધાઈ આવશે સઘળા ગોપ.
આવો કે જાડે છો ગોકુળે, કહીશ ઘેર ઘેર સમાચાર;
તેડી લાલું પરિવારને આંહાં, માતપિતા તમ ભરતાર.
તમને સૂરજની લજ્જા નહીં તો, હું બાળકની શી લાજ;
તમો મતી છો તે જાણું છું, લજ્જાએ ન થાએ કાજ.
ભય પામી મહુ ભામની, રખે તેડી આવે કુટુંબ;
એ જે કહે તે માનીયે, તેડતા ન કરે વિલંબ.
બાધ નિર્જન ધર્મને નીસરો, સુકો પતિવ્રતાનાં પોણુ;
પ્રાણનાથની બાધા નહી, એ વાત જાણે કોણુ.
ધીરજધારી ગોપનારી, નીમરી નગ્ન મમસ્ત;
નીચી ધર્મ પ્રભુ પામે આવી, લજ્જા થાનક દીધા હસ્ત.
સર્વાંગ દેહ દીઠો નહી, વિચાર્યું વિન્ધાધાર;
રૂપ્યા દેવ કૃપા કરે કરો, સૂરજને નમસ્કાર.
કાત્યાયની મત આચર્યું પણ, અતે ચુકી નાર;
નગ્ન દેહ દીઠા વરૂણે, જે વસે નીર મોજાર.
વિચારે સર્વ મજબબ, એ કસવે પ્રણામ;
અભિલાષ નગ્ન જોયાતણો, લે દ્રેગટ સૂરજનુ નામ.
આ શરીર છે શ્રીકૃષ્ણનાં, રહે અંતરમાં અવિનાશ;
મત કીધું એહને પામવા, એમ આવ્યો મન વિન્ધામ.
અમો વરૂણને ઓળખું નહી, છે દેવ નંદકુર...

સ્ત્રિયે સૂરજને મસે ફરી દીધી, કૃષ્ણને નમસ્કાર.
 એ લેદ બાણે લકત હરિના, સાંલગ પરિણત ભૂય;
 પરિગ્રહે નારી નમ્ન ભેઈ, દીધી ગ્રહસ્વરૂપ.
 મુખ સામું ભેઈ હસી હસી, વસ્ત્ર આખ્યાં શ્રીલગવાનઃ
 ગોવિંદ વીટયા ગોપીયે, દીધાં યટપરિધાન.
 શ્રીકૃષ્ણને કહે મુંદરી, તમો નમ્ન નિરખ્યાં અંગઃ
 હવાં વાર રી છે સામળા, પ્રભુ આપ તાહારે સંગ.
 મત તમારુ પુર્ણ થયું હું, રીઝયો અપરમપારઃ
 કર્મરહિત અળળા થઈ, ફરી નહીં પામો અવતાર.
 લક્ષ્મીતું મુખ પામશે, શરદ સમે બહુ પેર;
 તેરીશ વનમાં વેણુ વાઈ તમો, આજ બચો ઘેર.
 ગોપીકાએ વિચારયુ જે, ગ્રહીયે હરિના હાથઃ
 શ્રીકૃષ્ણને નમ્ન કીજીયે તો, રહે છાની આપણી વાત.
 વસ્ત્ર કહાડવા ગોપી ધસી, અદર્શ હવા મોસારઃ
 વિરમે થઈ ગોકુળ ગઈ, સૂખ પામી મહુકા નાર.
 ગોપવૃંદમાં ગોવિંદ ગયો, છે ગોભિત વૃંદાવનઃ
 રામ પ્રત્યે કૃષ્ણ કહેછે, વૃક્ષનું વરણું ન.
 વિરંચીની સપ્તિમાં ધન, વૃક્ષનો અવતાર;
 વૃક્ષની પેરે મનુષ્યે કાંઈ, કર્યો પર ઉપકાર.
 ટહાટ તાવડ વર્ષા વેઠે, પ્રભને કુળ કરે અરપણુ;
 જીવતાં છાયા પત્ર આપે, મુએ આપે સરપણુ.
 જે પુરૂષમાં એહેવાં લક્ષણ, તેહેને વૈકુંઠ ઠામઃ
 ગોષ્ટ કરતા ગોકુળે ગયા, સાંજે કેશવરામ.

વલણુ.

- રામ કૃષ્ણ ગોકુળ આવીયા, કહો વસ્ટહરણુ મહિમાય દેઃ
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો. બાવીશમો અધ્યાય દે.

અધ્યાય ૨૩મો.

(કલ્પ ૬૮મું—૨૩મું દેશાખની ચોપાઈ)

શુકલ કહે માંખીયે રાય, રૂપિપત્નીના કહું મહિમાય;
એ વસ્ત્રહરણનું કારણ કહું, ચરિત્ર તેરમું પૂરણ થયું.
છે અદ્ભુત લીલા વિશ્વાધાર, વૃંદાવન ગયા એકવાર;
દ્વાદશવનને અંતે ગયા, બીજી વાર સદુ મૂળા થયા.
અમિત થયા હ્રીડીને ઘાતું. પ્રળય થયું જંઠરાગ્નિતામું;
દ્રુમછાયાતળે બેઠા બાળ, શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યે જોડ્યા ગોવાળ.
પાસેનાં અંન સદુ જગી રક્ષા, બીજીવાર શુધાનુર થયા;
શ્રીકૃષ્ણ કહે ભાઈ કહોછો સત, સુજને શુધા પીટે છે અત્યંત
બળભદ્રજી પણ ભૂખ્યા ભાસે, ન મળે આન્ન કહોને પાસે;
આ ધૂમ્ર લતે દીસે છે ગગન, ઋષીશ્વર કરતા દીસે ન
જગન

સંભળાય છે વેદવાણીના સ્વર, એ સ્થાનક વસેછે ઋષીશ્વર:
આદ્યમ દીસેછે અતિ ઘણા, દશ પાંચ સખા લાગે આપણા
પાળુંકુટીદારે ઉભા રહેએ, રામ કૃષ્ણભૂખ્યા છેજઈ કહેએ:
માગ્યું અંન આપશે તતકાળ, દશ કહેતાં સહસ્ર ગયા ગોવાળ.
શુધાનુર અભિલાષે ભર્યા, શીઘ્ર થઈ સર્વ કો પરવરયાં:
કો કહે-અંન વસ્ત્રમાં લીજીયે, હરિને સનરખી લોજન દીજીયે.
કોણે વસ્ત્રતણી જોળી વાળી, કોણે દીધી મહોટી પત્રાવળી:
અંન આસકત ગોવાળા થયા, તે જન્મદારે જઈ ઊભા રહ્યા.
મંડપ બેઠા છે મુની, ધોર ચળદ ચાય વેદની ધુની:
વિદ્યાબળે વાળ્યો છે ગર્વ, અભિમાન અરવે ચડ્યો સર્વ.
કરે હોમ સ્વાદા ભણી ભણી. ન લાગે વાત હરિ પાંચા
તરફ:

અમો પંડિત અમો વેદીયા, પણ જાને કે નથી ભેદીયા.
 કોધાગ્નિયે રહ્યા પરજગી, માનરૂપ ભેડી મંડળી;
 તે કરે મોમવસ્ત્રીનાં પાન, તેજસ્વી ઋષિ જાણુલમાન.
 ભણે વેદ સૂત્ર ક્રમ જટા, લાગ્યો છે વાદ શબ્દની ઘટા;
 તે સમુદ્ર પુરની ચેરે ચહુડે, સરખે મરખા ભણુતા વહુડે.
 જુગોટા કહોટા કુશઆસન, કે માધે ભેગ જાંધી પવન;
 કે ઉર્ધ્વખાદુ કરે ધૂમ્રપાન, કે વકના યમ ચરચે બહુ જ્ઞાન.
 કે ભેદ ખટચકના કથે, મન્ન છે આપ આપણે મતે;
 કથે ધર્મ ન્યાય ને પાતાંજગી, વ્યાકરણ વેદાંત કથે છે મળી.
 મીમાંસા પ્રજ્ઞવિદ્યાના પ્રયોગ, આત્મધર્મે કથેઅષ્ટાંગભેગ;
 તત્ત્વમસિ ભણે ઉપનિષદ, પણ અધ્યયનનાં વાધ્યા છે મદ.
 મદાંધ કાંઈ દેખતા નથી, ન પામ્યા પાર ધાક્યા જળમાંથી^૧;
 જહાંલગી ન આવે આત્મજ્ઞાન, ન મળે તહાંલગી શ્રી
 ભગવાન.

લક્ષપતિ કોટિપતિ ધનવાન, તેપેં પ્રાક્ષણને ઘણું અભિમાન;
 છતપતિપેં અધિકું ગણે, જે પ્રાક્ષણ જે અક્ષર ભણે.

તે વાદે મહિપતી ચેરે વહુડે, તેહેને હરિમારગ શોધ્યો નવ
 પડે;

આસ્થિક આચાર પાળે અનેક, પણ વેગજો વૈષ્ણવનો વિવેક.
 છે અધ્યયન ગવેં ઉન્મત્ત મતી, ગોવાળાભણી ભેતા નથી;
 કે કહે આહીરની પદી છાયા, કેમ હીજે હોમ કરી નહાય.
 રહો વેગજા છો મશુપાળ, તવ માનપ્રદ થયા ગોવાળ;
 ઉભા રહ્યા એક મુદૂર્ત માત્ર, અર્બક આગ્રિયાળા ધરે, અનં-
 પાત્ર.

અવતરયા કૃષ્ણ આહીરને પેટ, તો અમારી શીછે આલડછેટ;
 આપણુ સામું ન કરે અવલોકન, તો કેમ માગ્યું આપે અનં.
 એક કહે આજ્ઞા આપી હરી, તો માગ્યા વિના કેમ જઇયે
 કરી;

જયપી હરિયે કહ્યું એજવુ, પણ માઆપેં ભાઈ મરવું લવુ.
 ઘણું ધીટ થયા ધીરજ આહી. ઋષિપ્રત્યે ગોપ વદા વાણી;
 ઇચ્છા છે પરમેશ્વરતાણી, અમો મોકલ્યા હરિયે તમભણી.
 નમંત્ર છે મુરલીધરતણું. ભાણી પવિત્ર અંન તમારું ઘણું;
 ભૂખ્યા છે બેહુ બાંધવ જન, કાંઈ આપો તો હેઈ જઈયે
 અંન.

મુખ મરડયાં એહેલું નાંભળી, મહુ હસી પ્રાણલુની મંડળી;
 આચાર્ય બોલ્યો કર્મચણી, ગોપને જન્મઅંનની રૂચી.
 તમો પશુપાળ રહો વન મહાંય, તમારે સ્વપ્ને અંન અભલાય;
 જે ગાય ચારે જેણિકા બહી, તે અમો કૃષ્ણને માનુ નહીં.
 પરમેશ્વર શું ચારે પશુ. અમો ભૂલુ તો અધ્યયન કરુ;
 બોલ્યા પ્રાણલુ વચન કહોર, ન ઓળખ્યા પ્રથમ નંદકિશોર.
 હાકટયા બાળક પાછા વળ્યા. રામકૃષ્ણ પાસે જઈ નીકળ્યા;
 સન્ન નેત્ર છે કંપાયમાન, દેખી માનસંગ પ્રેમ લગવાન.
 સાખા શે ઓશીયાળા થયા, કહોની પાસે અંન માગવા ગયા;
 ગોપ કહે જાન્યા ઋષિજન, અમો જીવ્યા તે તમારું પુણ્ય.
 તમારું નામ લીધું ફરીફરી, તે બોલ્યા તે કેમ કહીયે હરી;
 અમારો ધર્મ નહીં કૃષ્ણરાય, પ્રભુ ગોષ્ઠ કરતાં નિંદા થાય.
 જે સ્વામી કીજે શત અપવાસ, તો અંન ન માગીયે પ્રાણલુ
 પાસ;

શ્રીકૃષ્ણ કહે કાં જાન્યા કપી. મિત્ર મહારા થયા મહાદુખી.
 ભાઈ કુધા તો બાંજે આપણી, જે તમો જાઓ ઋષિપત્ની
 ભણી;
 સીજનનાં હોય કોમળ હદે, કરુણાલકિત મહારી નારીને
 હદે.

નિત્યે વેલુ નાદ મુલે આપણો, અભિલાષ છે મળવાનો ઘણો;
 તમો જઈ જાઓ ઋષિની મુંદરી, આપશે પાત્ર અનનાં ભરી.
 ગોપ કહે કેમ ઉત્તર દીણ્યે, તહાં જાતાં અમો ઘણું બીજ્યે;
 ઋષિની શ્રી કેમ રૂડી હશે, બીજવાર વળી રૂંદા પડશે.

કેમ દીઁ આજ્ઞાનો લોપ, ઋષિપત્ની પાસે ચાલ્યા ગોપ;
જન મંડપલણી નવ ગયા, આશ્રમદ્વાર જઈ ઊભા રહ્યા.
જવ દીઠી ગોપતણી મંડળી, પૂછવા પ્રાણી ટોળે મળી;
આશ્રમ આશ્રમથી નીસરી, જાળ પ્રત્યે અળખા ઊયરી.
તમો દીઁ કામ વસો ગોવાળ, અને દીઠા છે કયલું દીનદયાળ;
જસોદાનંદન રયામગવાન, કાળીનાથન ગોકુળ કહાન.
અમો નિત્ય માંલજું મોરલીગાન, શ્રીકૃષ્ણનું હૃદય રાખું
ધ્યાન;

તમારી ટોળીમાં શું નથી હરી, કહે પ્રેમદા ભક્તિ રસ ભરી.
ગોપ કહે સાંભળીયે માત, છે નિકટ ઊભા જાન્યો જાત;
છે ગોકુળમાં અમારો વાસ, અમો છીં શ્રીકૃષ્ણના દાસ.
એકવાર અમો આવી ફરી ગયા, ભરતાર તમારે ઉત્તર કઠ્યા;
ભૂખ્યા છે બેઠું બાંધવ જન, તમ પાસે લેવા મોકલ્યા અન.

વલણ.

અંગ માંગે છે શ્રીહરી, એહેવી વારતા ગોપે કહીરે;
ભૂખ્યા જાણી ભગવંતને, મૃત્યુતુલ્ય અમળા થઈરે.

(કડવું ૧૬મું—રાગ મેવાડો.)

વારતા સાંભળી હો, જે ભૂખ્યા છે હરી;
હૃદય દાધી હો, ઋષીની મુંઢરી.
ન્યાત કુટુંબની હો, લલ્લા પરહરી;
ઘરકૃત્ય મુકી હો, મૃદુ હો નીસરી.
અવળાં વસ્ત્ર પેહેર્યાં હો, ભૂખણ વીસરી;
ખટરસ અન હો, લીધા ભોજન ફરી.
દિદિ હરિ ચરણે હો, ન જુએ પાછું ભરી;
નિધિભણી સરિતા હો, તેમ તે સાંચરી.
કુટુંબ મરજાઈ હો, લલ્લા પરહરી;

પતિ પરિવાર હો, તેણીયે નુસ્છ કરી.
 ચાલે જેમ પંખીણી હો, અથવા જેચરી;
 ભક્તિ અળગાની હો, થઈસવ ઉદરી.
 હરિને નામે હો, ભવમાગર તરી;
 પતિ પુત્ર પિતા હો, લાગે જેહવાં ચરી.
 જે હરિને મગતાં હો, થાય છે અંતરી;
 બ્રાહ્મણ ધાયા હો, દંડ કરમાં ધરી.
 જન્મ રહ્યો અમયો હો, રહ્યા વેદ ભાળવા;
 ઋષી બહુ ધાંયા હો, નારીને રાળવા.
 અનુગત આચરે હો, નારી થઈ પાપણી;
 પ્રીત પિંડારમું હો, મૂકી સેવા આપણી.
 બ્રાહ્મ પછાડો હો, એહ સ્થાનક હણો;
 સ્ત્રી હણ્યાનું હો, રખે પાતિક ગણો.
 ઋષિ મહુ ધાકા હો, સ્ત્રીને પહોતા નહીં;
 મનને વેગે હો, હરિ ચરણે ગઈ.
 એક ઋષિપત્ની હો, નિજ નાથે શ્રદ્ધી;
 મહુ મળ્યા મારવા હો, એહ બુદ્ધિ ઠાણ થઈ.
 નાથે શ્રદ્ધો ચાટલો હો, બ્રાતે તેહાય શ્રદ્ધા;
 સુનિવર સઘળા હો, એકને શેકી રહ્યા.
 મહાદુષ્પ પામી હો, નેત્ર નદી વહી;
 સહુ હરિ પામી હો, હું એખલી રહી.
 કોણ કર્મ મહાદુ હો, નવ નીરખ્યા હરી;
 સહુ મતવંતી હો, અસતી હું ખરી.
 વિન્નગદાધી હો, પ્રેમ પીટ ઘણો;
 તેણીયે મૂક્યો હો, દેહ મધ આપણો.
 પહોતી હરિચરણે હો; ચતુર્ભુજ રૂપ થયું;
 બ્રાહ્મણના હાથમાં હો, અમયું રાખ રહ્યું.
 સહુ સ્ત્રી પેહલી હો, હરિકેને તે ગઈ;

૧૫૨ અધ્યાય ૨૩મો-અન્નપાચના, ઋષી ને ઋષીપત્ની.

લક્ષ્મી સરખી હો, વિષ્ણુ કને તે રહી.
લક્ષિતપ્રીતનું હો, કારણ મહોદું છે;
હરિભજન વિના હો, ખીજું સહુ ખોટું છે.

વલણ.

ખોટું સરવ ભજન વિના, લક્ષિતયે પામીયે પારરે;
ઋષિપત્ની હરિને મળી, તેહેનો કહું વિસ્તારરે.

(કડવું ૭૦મું—રાગ વેરાડીની ચોપાઇ)

શ્રીકૃષ્ણ કને અખળા આવી, તે ચતુર વિધિનાં અંન લાવી;
કો રનેહ પકવ લાવી પાયસાન, નાનાવિધ ઉત્તમ પકવાન,
કોય પકવ ઉષ્ણ લાવી ખીચડી, મસ્તક લીધી ખળતી તાંબડી;
તે નથી દાઝતી નેહે ભરી, કો લાવી પુઢહાણી ખાજરી.
કો ભાતદાળ મોદીક ખોળી, આવયાં મહી શર્કરા ઘોળી;
પૂરી પૂડા ઢોકળાં વડાં. કો લાવી કંદ મૂળ, પાનડાં.
કો કોઠાં ખીલાં લાવી ગરાડી^૧, કો પત્ર શાખ લેઈ દોડી;
કો અકિંચન^૨ અખળા બાપડી, તે લેઈ આવી પાપડ પાપડી.
દરિદ્રી ઘરમાં સ્વામી વઢકણો, તે લેઈ આવી જળનો કરવડો;
ઘરમાં અનાથ બાપી સર્વત્ર, તે લેઈ આવી તુળસીનું પત્ર.
કો દુર્ખળ ઉણી રહી હરીને પ્રાસ. તે લઈ આવી છે માગી છાસ;
સ્ટોડમાંથી કેમ શકે કહાડી, તે લઈ આવી રોટલી ટહાડી.
ઘૂત માખણ કો લાવી દહીં, તે સર્વે હરિ પાસે જઈ રહી;
રૂપાંકચોળાં કનકથાળી, કો દુર્ખળ લાવી પંત્રાવળી.
કો ભૂષણ ભરી દીસે રૂડી, કોને હાથે જોતણુ ચૂડી;
કોની ઝાલે સૂરજની આલા ઘટી, કો દુર્ખળ કોને કુંકાવટી.
કોને પટોળી ચોઘાં પટકળ, કોને જીરણુ કામળી વનકળ;

૧ “ ગોરાડી ” જા. પ્ર. ૨ ‘ અકિંચન ’ જા. પ્ર. ને

એક ગ્રં. પ્ર. ખીજા ગ્રં. પ્રતોમાં ‘ અંજન ’ છે

દરિદ્ર ભાગ્ય સઘળે વ્યાપી રહ્યું, કર્મચક્રી કો નવ ઊગરયુ.
 નો ઊજડ વનમાં જોસે જઈ, પણ ભાગ્ય દેખા મૂકે નહીં;
 નિર્ભાંગી સંગ રાજનો કરે, તે ઉઘમ કરતો ભૂખે મરે.
 શુકલ કહે સાંભળ ભૂપતી, કો હરિને ઓછી અદકી નથી;
 દુપાનાથ કમળ લોચન, પ્રથમ લીધું દુર્બળનું અંન.
 પકવાન ધાન ફળ વા પત્ર, હરિયે સકળ અંન કીધું એકત્ર;
 ભેળ્યું અંન કામળ પાથરી, જોપ માત્રને પ્રીતિ હરી.
 વિખાણી વિખાણી આશેગે આસ, ઋષીપત્નીને કહે
 મહારો તાપ ક્રુધાનો મર્યો, જે જન્મ મર્યે એહવું નથી
 જમ્યો.

કેમ વર્ણવું સ્વાદ વાણીયે, મનમાંનું મનમાં જાણીયે;
 ક્રુધાદુઃખ અમારું તમો હરયું, કરજો જેમ પેટ મહારું ઠરયું
 નિજ ભરતારની સેવા કરો, જાઓ સતી મહુ પાછાં ફરો;
 ગૃહકૃત્ય ધંધો અનુસરો, સ્વામીનું મનમાં ધરો.

૫૮૯.

સેવા કરો નિજ નાથની, સકળ ધર્મ થાય ઊદ્દરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા પછી, ઋષીપત્ની તે શું વદેરે.

(કડવું ૭૧મું—રાગ ધનાસરી)

શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યે અખળા જિયરે, વેદનું ભાખ્યું કોણ જોતું કરે;
 તાહારે ચરણે આભ્યું તે કેમ પાછું ફરે, અમને ફરતાં
 વેદને શું ઉગરે.

૬૦૧.

વેદને શું ઉગરે જે, ચરણ આભ્યું પાછું ફરે;
 કૃષ્ણ મૂઠી કુટુંબ સેવે તે, નાનાં દુખ દેહનાં ધરે.

૧ અક મુખ પ્રેમા “ વેદનો જો અર્થ શર ” છે ને બીજાપોમા
 “ વેદનું શું ઉગરે ” છે.

પરિવારથી પરવારવા અમો, ઇચ્છા કરું છું ઘણી;
મદૈવ રાખો નિકટ સ્વામી, કરું સેવા તમતણી.
શ્રીકૃષ્ણ કહે બાઈ સાંભળો, તમો સુકિત પામવા જોગ થઇ;
તારો પોતાના ભરતારને, એકલાં તો શોભો નહીં.
તમથકી હું વેગજો નથી, મંઆરનાં દુખ વામશો;
કૃપા કરી વરદાન આપ્યું, અંતે વેકુંડ પામશો.
ઘણું કહી વાળી સતી, હરિયે હરખ ઉપજવીયા;
સુકિત દેખી પેલી નારની, ગ્રાહણ હરિ કને આવીયા.
પશ્ચાત્તાપ પામ્યા ઘણું, ઋષી સ્તવન કરે વેગજા રહી;
વૃષભનીપેર વહી વિધા, કૃષ્ણ બ્રહ્મ જાણ્યા નહીં.
વિપ્રવંમે અવતરયા, સંસ્કાર અડતાળીશ;
હોમ કરી કરી હાથ યાકયા, જાણ્યા નહીં જુગદીશ.
જાન્યકે થઇ હરિયે અંન જાન્યું, અમો જાણ્યા ગોવાળ;
અમો જુડ્યા સ્ત્રી તરી, તાહારી મોટી માયા જાળ.
અપરાધ ક્ષમા કરો સ્વામી, એહેવું કહી નીચા નમ્યા;
શ્રીકૃષ્ણ કહે તરશો સ્ત્રી વટે, આટલા દિવસ ભૂલા ભમ્યા

૫૯૯.

પાગે લાગી ગ્રાહણ વળ્યા કહે, રૂપિપત્નીનો મહિમાયરે
સત પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, તેવીસમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૨૪મો.

(કડવું ૭૨મું—રાગ અસાવરી)

ગુરુ કહે સુણ ભૂપતી, અદ્ભુત કીલા અવિગતી;
કેમ કહેવાય માહારીવતી વિસ્તરીરે. :

૬૦૫.

વિસ્તાર કરી જ્ઞાનું નહીં, અદ્ભૂત લીલા પ્રદા;
 જીવ વખાણે કેમ કરી જે, લાગું માયાકર્મ.
 ભેદ ન પ્રીછે ભારતી, વેદ નેતિ વિખાણે;
 પરાક્ષરની પ્રબળ લીલા, પામર નર શું જાણે.
 એ રૂપિપત્નીની કથા, આદરે લીલાં અનં;
 હુવાં ચાર અધ્યાય વરણું જે, ધર્યો ગોવર્ધન.
 મદ હર્યો માધવતણો, નિવારી પાવસવૃષ;
 અમ દિવસ શૈલ રાખ્યો, હર્યું મજનું કષ્ટ.
 ઉપનંદ ને વૃપલાન રાજ, સમગ્ર ગોપ પરિવાર;
 નંદજીને દ્વેર આવી, કીધો આચ્છવ વિચાર.
 કાલે આચ્છવ કીજીયે, પૂજીયે પાકશામન;
 વૃદ્ધ ગોપને વીનવીને, જોડ્યા મધુસૂદન.
 એ શો વિચાર તમો કરો, પરમેશ્વર એમ પૂછે;
 જિનાણી ઠરાવી કાલની, એ આનંદ કહોની શું છે.

(નંદ વચન)—

પ્રાણવલ્લભ સાંભળો, કહું આચ્છવનુ વૃત્તાંત;
 ઇંદ્ર મહોચ્છવ કીજીયે તો, વિદ્ય પામે શાંત,
 સૃષ્ટિ પૂજા કીજીયે, મંવત્સરે એક વાર;
 ઇંદ્રપૂજનું કવણુ ફળ તે, પૂછે જીગદાધાર.
 છે પ્રબળ મહિમા ઇંદ્રનો, એમ જોલીયા નંદરાય;
 શકની આજ્ઞા વડે, મેઘની વૃષ્ટિ થાય.
 મેઘથી તૃણ ઉપજે, મંતુષ થાયે ગાય;
 રૂઢ ગૃત ઘણું ઉપજે, ચાલે આપણા વહેવાર.
 રાજાને જેમ રાજપદવી, આપણને ગૌધેન;
 નજવાસી સુખ ભોગવે તે, ઇંદ્રપૂજનું પુણ્ય.
 હાસ્ય કરીને કહે હરી, રૂપણ કેમ દત્તે તાત;

મહારે મન રૂચતી નથી, જે તમે કહેાછો વાત.
 શું જગત જીવે ઈંદ્ર વડે, ન ઘટે વૃદ્ધને અજ્ઞાન;
 અશ્વમેધને બળે પામ્યો, સ્વર્ગનું રાજધાન.
 નિરમે છે બ્રહ્મા સૃષ્ટિને, પરમેશ્વર પ્રતિપાળે;
 અષ્ટમાસની અવધિ કીધી, આવી મેઘ વરસે કાળે.
 ચાર માસ રવિ ઘણું તપે, ચાર માસ શીત સમીર;
 તેમ ચાર મહિના ચોમાસું, મેઘ વરસે નીર.
 આપાપણું કારજ કરે, જે વિધિયે બાંધ્યું નિર્માણ;
 મેઘ વરસે આજ્ઞા વિપ્લુની, શું ઈંદ્રનું પ્રાધાન્ય.
 અનુકૃત પૂજા પરહરો, કરો જે હોએ જીકૃત;
 એ ભક્તિ છે બ્યભીચારની, એમ જોતા નથી જીકૃત.
 સ્ત્રી નિજ પતિને પરહરી, કરે અન્ય નરનો સંગ;
 તેહેને કેમ કહીયે પતિવ્રતા, છે યથા એહ પ્રસંગ.
 વસીયે જેહેની તલેટી, વળી તુણ ચરે ગૌર્ધન;
 આપણો એહ દેવતા, સહુ પૂજે ગોવર્ધન.
 એક ચોરઘવ ગોવર્ધનને, ઈંદ્રનો દો રહેવા;
 જો પ્રતાપ દેખો પર્વતનો, સદૈવ કરજો સેવા.
 અમો બાળકની જીદિ સ્વરૂપ છે, તમો હાથા થાશે સર્વ;
 ઘટે તો પૂજે ગિરી, છે કાલ મોહોદું પર્વ.
 ગોપ વૃદ્ધ પ્રસન્ન હવા, વિશેષ વારતા માની;
 ગોવર્ધનને પૂજ્યો, ઈંદ્રને પૂજા શાની.
 એ બ્રહ્મા મારજ પરહરો, નહીં બિચિત પ્રશસ્ત;
 સંપાદી વચન શ્રીકૃષ્ણનું, બિઠ્યા ગોપ સમસ્ત.

વલણ.

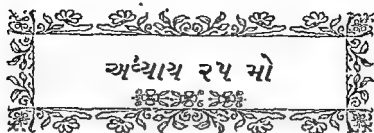
સમસ્ત ગોપે નિરધાર કીધો, ઉત્તમ વિચાર્યું શ્રીહરીરે;
 ખીજે દિવસે સહુ ગોપ ગોપી, પરવરયાં પૂજવા ગિરિરે.

(કકડું ૭૩મું—રાગ નટ)

સમસ્ત વર્ગ ગોપનો આહ્યો, પૂજવા ગોવરધન;
 રંગ્યા શૃંગ અંગ ચિતર્યા, શૃંગાર્યા ગોધન.
 દનક ઝાંઝરી પાગ ધરીરે, કમક વાછરૂ આવે;
 ગોપ સમસ્ત આહ્યા બિભાણી, લાકડીયે શીકાં લે—સમ
 શકટ રથ ધીસલાં બેડયાં, વૃષભ પોઠી કીધા;
 ઉન્મત્ત ગોપીયે અંન ભરીરે, મસ્તક ટોપલા કીધા.
 બાળક લીધાં છે કટિલકે, પટોળી પાએ રાજાંતી;
 યજ્ઞવલ્કુ હીંડે મહમાતી, મોરલી નાદે રોલતી—સમ
 વેણુનાદ કરે ગોવાળા, વળી ગીત બાળા ગાય;
 આભરણ આભૂષણ નાનાવિધ, શોભા વરણી ન બંધ.
 ગોવરધન નિકટ સહુ આવ્યું, તવ કરે જેજેકાર;
 પ્રાણી માત્ર પૂજે પર્વતને, જેમ કહે નંદકુમાર—સમ
 સ્વયંપાક કીધા સહુ ગોપે, પવિત્ર અંન રસોઈ;
 આદ્ય પાસે હોમ કરાવ્યા, પછે પૂજા વેળા હોઈ.
 પર્વતની પ્રદક્ષિણા કીધી, નાહી ઉભા નંદરાય;
 ગૃહસ્થ ઋષીને તેડી તેડી, આપી સવત્સી ગાય—સમ
 અબોટીયાં પરિધાન કરીને, પર્વત પાસે આવે;
 શાક પાક સ્વાદીક અંન ઉત્તમ, નૈવેદ્ય ગિરિને લાવે.
 ધૂપ દીપ આરતી અજવાળી, મૂકી નૈવેદ્યની થાળી;
 બીજું રૂપ ધરીને બેઠા, પર્વતમાં વનમાળી—સમ
 ગોવર્ધન પૂજે ગોવાળા, ઉલટ આણી મંન;
 શ્રીકૃષ્ણ કહે કરોની પરીક્ષા, ગીરી લેછે અંન.
 પર્વત દેવ સાધુને મૂકી, કો પૂજે ઇંદ્ર અહંકારી?
 ગિરિમાં પોતે ગોપમાં પોતે, કરે કૌતક દેવમોહરી—શં

* એ લોકો ને બીજી પાંચ, બાં પ્રતમાં તક કડા ને પ્રાસ એમાં
 ધણીજ ઉચ્ચત્તમ છે; વળી એક તૂક છેજ નહીં શું પ્રતોમાં
 (વચ્ચારિયત છે.

મહારે મન રૂચતી નથી, જે તમે કહોછો વાત.
 શું જગત જીવે ઈંદ્ર વડે, ન ઘટે વૃદ્ધને અજ્ઞાન;
 અશ્વમેધને બળે પામ્યો, સ્વર્ગનું રાજધાન.
 નિરમે છે ઘણા સૃષ્ટિને, પરમેશ્વર પ્રતિપાળે;
 અષ્ટમાસની અવધિ કીધી, આવી મેઘ વરસે કાળે.
 ચાર માસ રવિ ઘાતું તપે, ચાર માસ શીત સમીર;
 તેમ ચાર મહિના ચોમાસું, મેઘ વરસે નીર.
 આપાપણું કારજ કરે, જે વિધિયે બાંધ્યું નિર્માણ;
 મેઘ વરસે આજા વિષ્ણુની, શું ઈંદ્રનું પ્રાધાન્ય.
 અનુકત પૂજા પરહરો, કરો જે હોએ જુકત;
 એ લકિત છે બ્યલીચારની, એમ જોતા નથી જુકત.
 સ્ત્રી નિજ પતિને પરહરી, કરે અન્ય નરનો સંગ;
 તેહને કેમ કહીયે પતિવ્રતા છે યથા એહ પ્રસંગ

(કડવું ૭૪મું—રાગ કેદારી.)

ગોવરધનની પૂજા કરી. જુગમ કીધાં હરી;
આવીયા સાંજે ફરી, ગોકુળ વિખેરે.

૬૧૭.

ગોકુળમાં આવ્યા મજવાસી, પર્વતને વળાણે;
લાઇ ગોવરધનને ગર્વ નથી, સહુ ભોજન સાચું જાણે.
આટલા દિવસનું વૃથા ગયું, જે પૂજ્યો પાકશામન;
એકવાર ન સાંભર્યું લાઇઓ, જે હાથે લીધું અંન.
મધવાને મદ રાજ તણા છે, નથી ગોવરધનને ગર્વ;
વાર વાર પૂજે પર્વતને, જેવારે આવે પર્વ.
નંદ પુત્રની તીવ્ર ભુલ છે, ગોપ કરે વરણન;
એ કથા તો અહીંથી રહી, શું થયું સ્વર્ગસહન.
ઈંદ્ર સભામાં નારદ આવ્યા, મધવાએ માન લીધું;
આપી આસન માનુલાવને, પ્રેમે પૂજન કીધું.
કેમ કૃપા કીધી કંઈભામય, નારદ વળતું લાણે;
સાવધાન રાજા તેહનું કહીયે, જે દષ્ટ સજ્જને સખે.
મેં ઘણું ઈંદ્રના રાજ જ્ઞેયાં, બહુ કાળ થયા છે મુજને;
બિન્નમત્ત પ્રજાએ તું બિવેખ્યો, શુદ્ધ નથી તે તુજને.
અંતરધાન થયા એહવું કહી, નારદે કૌતક કીધું;
ઈંદ્ર જ્ઞેયું મંન વિચારી, કાણે માહાઈ પૂજન લીધું
ભગવાનના અનુચર આવ્યા, તે બાલ્યા કરી પ્રજામં:

પર્વતમાંથી અંન આરોગે, લાંબો કરી હરિ હાથ;
 રૂપ દેખીને આશ્ચર્ય પામ્યા, ધન્ય ગોકુળનાથ.
 ઘેર ઘેરથી નીમરી વ્રજનારી, સહુ દરશણને આવે;
 કે અક્ષત કે પુષ્પ લેઈને, કે સુકતાફળે વધાવે—સમઃ
 તાળી શંખ વાંસળી વાજે, અંતઃસૂદૃગ ખહુ ઢોલ;
 ભર્યા આનંદે નાચે છંદે, રસ વરસે એતોલ.
 જય ગોવર્ધન જય ગોવર્ધન, ગોપ વદે છે વાણી;
 પાગે લાગી દીનત્વ ભાજે, નંદણની રાણી—સમઃ
 ગાતા માગે પર્વત પાસે, જોડી બંન્ધો પાણી;

૫ ગોવર્ધન ! પાગે લાગું, માહાશ પુત્રને કેરો કટ્યાણ-
 ભવ ગોપને કંઠામળીયો, પર્વતને પાગે લાગો;
 ફરી અહાયો ન દેખો; જે જોઈએ તે માગો—જયઃ
 મહા પ્રભુઆપે ગોવર્ધન, મનવાંચિછત ફળ થાય;
 આગી સધાથી દીધી ગદે અર્ધ ગણચરમ

અધ્યાય ૨૫ મો

(કલ્પું ૭૪મું—રાગ કેદાર.)

ગોવરધનની પૂજા કરી, જીગમ કીધાં હરી;
આવીયા સાંજે ફરી, ગોકુળ વિષે.

૬૧૭.

ગોકુળમાં આવ્યા વ્રજવાસી, પર્વતને વખાણે;
ભાઈ ગોવરધનને ગર્વ નથી, સહુ ભોજન માયું ભાણે.
આટલા દિવસનું વૃથા ગયું, જે પૂજ્યો પાકશાસન:
એકુવાર ન સાંભર્યું ભાઈઓ, જે હાથે લીધું અંન.
મધવાને મદ રાજ તણા છે, નથી ગોવરધનને ગર્વ;
વાર વાર પૂજે પર્વતને, જેવારે આવે પર્વ.
નંદ પુત્રની તીવ્ર છાદ છે, ગોપ કરે વરણન;
એ કથા તો અહીંથી રહી, શું થયું સ્વર્ગસદન.
ઈંદ્ર સભામાં નારદ આવ્યા, મધવાએ માન લીધું;
આપી આસન માનુભાવને, પ્રેમે પૂજન કીધું.
કેમ કૃપા કીધી કરુણામય, નારદ વળતું ભાણે;
સાવધાન રાજા તેહેનું કહીયે, જે દસ સઘળે રાણે.
મેં ઘણાં ઈંદ્રના રાજ જોયાં, બહુ કાળ યયા છે મુજને;
જિન્મત્ત પ્રજાએ તું જિવેજ્યો, શુદ્ધ નથી તે જીજને.
અંતરધાન યયા એહેનું કહી, નારદે કાંતક કીધું;
ઈંદ્રે જોયું મંન વિચારી, કાણે માહાકું પૂજન લીધું.
ભૂગોળના અનુચર આવ્યા, તે જોડ્યા કરી પ્રણામ:

સ્વામી ગોકુળવાસીયે પર્વત પૂજ્યો, ગોવર્ધન છે નામ.
 મહોચ્છવ તમારો લોખ્યો, નંદપુત્રતણે પ્રતિભોધ;
 વાત સાંભળી એવક મુખની, ચડયો ઈંદ્રને કોધ.
 સૂકળ લોકમાં રંક ગોવાળાં, ને જીવે પશુ ચારી;
 આહીરો જિનમારગ આણે, કોણ રાજે મર્યાદા મહારી.
 નંદને ઘેર એક પુત્ર થયો તે, કહાવે છે અવતારી;
 નવો મારગ તે બાળકે કીધો, વરણીત લોપી મહારી.
 મદ ઘણો છે મહીયારાને, ઘેનું અગણિત દહે;
 રૂડી પેરે શિક્ષા દહીં કરી, પર્વતને નવ પૂજે.
 દાહશ મેઘને આજ્ઞા આપી, જળ ગોકુળ ઉપર રેડા;
 ગૌ ગોપ તાણે જમુનામાં, મૂળથી ગામ ઉજેડા.
 વાયુ સર્વ શંકાએ જાણ્યો, ઉડાડે પર્વત ગૂંગ;
 જો માહાશ કરનો ભંગજ કીધો, તો કરો ગોકુળનો ભં
 કાં નહીં સ્વામી કહી ઘયા તત્પર, પવન ને પરજન;
 અંધકાર થયો ગોકુળમાં, ઘન ગાળે ગગન.
 તિમિર આગળ કાંઈ ન સૂઝે, રવીજ્યોત અષ્ટે બાંધી;
 કારણ ઉઠે ધાત કરાકા, પ્રભળ વાયુની આંધી.
 ભયભ્રુકત નરનારી નાહાએ, ભવન આપણાં ભૂલે;
 ગિરિગંગ શિલા ખડુ વરસે, ઉઠે વૃક્ષ સમૂળે.
 અકાળ મેઘ કોપીને આવ્યો, કો નવ પ્રીછે કારણ;
 છાજલ છાપરાં જીડીજયાં, રહ્યાં ભોમ ધારણ.
 ચમકે ચમકે વિજળી ચમકે, ચમકે નહાનાં બાળ;
 નંદમોંદર સરવ કો આવ્યું, ગળે દીનદયાળ.
 વાછરે તારો સુરભી નાહાસે, આબાંજતાં નાહાસે માંડ;
 કડકરાટ શપથ થાય આકાશે, શું ભાંજશે પ્રજાંડ.

પલણ.

શું પ્રજાંડ થકે ભાંજશે, હરિયે જળયો ઈંદ્રનો કોધરે;
 મધવાનો મદ જિનારવા, મોંટયા જાદવ જોધરે.

(કડવું ૭૫મું—ગાગ મહાર)

ગગન ઘટા ઘનઘોરતણી, ધુમે પવને ઘેરયું ગામરે;
 ગોપી ગોપ ગૌ દુષ્ણ પામીયાં, દેખી કોપ્યા ઘણું ઘનશ્યામરે.
 અવળાં સવળાં દોડે આલલાં, વરસે મેહુલો મુસળધારે.
 જાણે જીજ્ઞાસુ શું વાસુકીની, થાય વિદ્યુતતણા અમકારે.
 વ્રજવધૂ થરથર ધ્રુવતી, ગોપ વાત કહે માહિમહાંયરે;
 કૃષ્ણ બાળકનું કહ્યું કર્યું, કુશળ કયાંથી થાયરે.
 ત્રિભુવનસ્વામી શત્રુ થયો, તે નંદયુત્ર પમાયરે;
 પર્વત આપણે પૂછ્યો તે, શું કરે ગોપીની સહાયરે.
 જહાં જઈયે તહાં રાજ ઈંદ્રનું, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે આણરે;
 કહી ઉગરયાનું સ્થળ છે નહીં, મજ લોક ગયો નિર્વાણરે.
 કો કહે દાવાનળથી રાખ્યાં, સમાવી વિષની જવાળરે;
 સહુ કૃષ્ણને શરણે આવીયું, રાખો રાખો દીનદયાળરે.
 નંદ જસોદા ચિંતા કરે, રખે વિદ્ય કૃષ્ણને ધાયરે;
 બાઈ સાત વર્ષનો બાળકો કેમ, કરે તમારી સહાયરે
 તમે વૃદ્ધ કહ્યું કાં માનીયું, જે પૂજ્યો ગોવર્ધનરે;
 જો મુરપતિયે મેહ મોકલ્યા તો, શું કરે મહારો જાનરે.
 માતા આંખ મીચે ભગવાનની, રખે વિજળીયે પહીંચે બાળરે.
 બારે મેઘ સાથે તૂટી પડ્યા, જેમ પ્રલય કરે પશુપાળરે.
 મધવામદ ઉતારવા, ઉગારવા વ્રજનો સાથરે;
 પર્વતનો જસ વધારવા, હરિયે લાંબો કીધો હાથરે.
 જેમ વર્ષાકાળના તૃણને, જિપાડે નહાનું બાળરે;
 જેમ ઉન્નત ગજ લે શુંડમાં, ત્રકોમળ કમળનાળરે.
 તેમ પર્વત લીધો જિંચલી, લીલાએ લક્ષ્મીનાથરે;
 શ્રમ કાંઈ પોહાંતો નથી, જેમ કો મુદ્રિકા ધરે હાથરે.
 ગિરિ ગોકુળ ઉપર આણીયો, ધર્યો કનિષ્ઠ અંગુળી અગરે;
 પર્વત તણે આવી રહ્યું, સહુ ગોકુળ ગામ સમગરે.

નિમિત્ત માત્ર છે કૃષ્ણનું નામ, છે પાંચેપોંચે હાથોહાથનું
કામ;
જેહેનાં મનમાં ગર્વ ઘણો આવે, તે ઉપગિરિ હરિ ઘણો
નમાવે.
તે પડતો દેખી રાવું માડે, લાગે ભાર થોભણ મૂછી છાંડે;
ઉચો કર કીધો જહુપતી, તે ગોવાળે પહોંચાતું નથી.
ગિરિ ધારી રાખ્યું ગોકુળ ગામ, તે માટે ધરિયું ગિરિધર
નામ;

વહી ગયા એમ દહાડા સાત, વૃષ્ટિ કરી થાકા વરસાત.
પરિક્ષિત રાજા પૂછે પ્રશ્ન, મોહોદું પ્રાક્રમ કીધું કૃષ્ણ;
શુક સ્વામી ટાળો સંદેહ, સપ્ત દિવસ વરસ્યા બહુ મેહ.
સમુદ્રનું તટ ઠાણું થયું, તે અગાધ જળ સ્વામી કહ્યાં ગયું;
છે અંત લીલા શ્રી ભગવાન, શુક કહે સાંભળ રાજાન.
વિચાર્યું અંતરમાં હૃષીકેશ, એ જળથી તણાશે દેશેદેશ;
એ પૃથ્વીમાં પાણી રેલાશે, પ્રેરમાં પર્વત નમ ડેલાશે.
હું માટે ઇંદ્રે કીધી વૃષ્ક, તો મહારી પ્રભા કેમ પામે કષ્ટ;
કહ્યાં ગયું જળ ન જડે પરિશોધ, શ્રીકૃષ્ણ અત્યંત કીધો ક્રોધ.
ક્રોધાગ્નિયે તપ્યા નરહરી, તત્પમાન થયો આખો ગિરી;
જેમ જળ છાંટ્યું બિને તાવડે, તે માંહે બળે પણ બહાર ન પડે.
તે દગ્ધ સ્પર્શ માત્રમાં થાય, એક બિંદુ અળગું નવ લાય;
તેમ ગોવર્ધનમાં જળ પરજળ્યું, એક છુંદ બહાર નવ નીકળ્યું
ક્રોધાગ્નિયે પરજળ્યું તોય, પરિક્ષિત સંદેહ નિવારણ હોય;
દારણુ વૃષ્ટિ થઇ દિન સાત, થાક્યા હારી વળ્યા વરસાત.
તે દાંતે તૃણ ગ્રહીને ગયા, સમાચાર વાસવને કહ્યા;
તમો સ્તવન કરો નાશયણુતણું, શ્રીકૃષ્ણ દેવ કોપ્યા છે ઘણું;
ચિંતામગ્ન થયો સુરરાય, તે કહેવાશે આગલે અધ્યાય;
વિદ્ય મજવાસી દેરૂં ગયું, પ્રગટયો ભાનું અજવાળું થયું.
ગોકુળ પ્રભા સર્વ ભૂખી રહી, પણ સુધાએ કો પીડ્યું નહીં;

પલણ.

સમગ્ર વર્ગ શ્રીવજ્રતણા, આવી ઠરયો ગિરિતળેદે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુસમની, અકળગતિ કો નવ કળેદે.

(કડવું ૭૬મું—રાગ સાગંગી ચોપાઈ)

જળથી ગોપવર્ગ ઉગરયો, શ્રીગોવિંદે ગોવરધન ધરયો;
એક ચરણે જોષિકા ધરી, રહ્યા એકે પાગે હરી.
નારાયણ ચતુર્ભુજ થયા, એક હસ્તે પર્વત તોળી રહ્યા;
એક હસ્તે કરે સમાધાન, બેહુ હસ્તે વેણુ વાજે લગવાન.
ઉપર મહાજળની ઝકઝોળ, હેઠળ ગોપ કરે કલ્લોલ;
ગિરિશૃંગ ગરી ગરી પડે, માહોમાંહે શિલા આથડે.
કાદ કર્મ કંટા ઘણા, અકળાએ મરણમાં નહીં મણા;
ગજશુંડાકારે જળધાર, વાહ વહી વરને ધન ખાર.
ઉડે આંધીના ગોટે ગોટ, વરસે સરવડાં દોટે દોટ;
આક્રમો દધી ગોકુળમાં હરે, સમદ્ર માટે કાલા થરે.
કોખા ધન વરસે સામટા, અબ્બ ઉપર થાએ અખત્રની ઘટા;
દિશા કિરણ ન સૂઝે રવી, શું દીસ છપી ને જામની હવી.
રાત દિવસ દીસે સમાન, હારયા મેઘ વરસી નીદાન;
ગોપ મર્વને શાતા થઈ, પણ અંધારે કો દેખે નહીં.
વપુતેજ પ્રગટ્યું લગવાન, શું થયા ઉદય શશિચર લાણું;
દીઠો ગિરિ હરિકરજીપદે, ગોપ સાથ સહુ સંદેહુ ધરે.
પ્રાક્રમ દીકું અજવાળું થયે, આપણુ ઊગરયા ગોવર્ધન ઝાંહે;
કેમ રહેશે ગિરિ અંગુળી વડે, રખે આપણુ ઉપર પર્વત પડે.
હાથોહાથનું કામ માહોમાં કેહેય, લાકડીના ટેકા ગોવાળા દેય;
માએ જાણ્યું રખે થાકે છયો, જસોદાએ ધરયો રહેયો.
કો નાહાના બાળક પહોંચે નહીં, દે થોલણુ ઊખળ ઉપરરહી;
કો વૃષભ ચરી દે ગિરિને હાથ, શ્યાં અભિમાન કરે સહુ

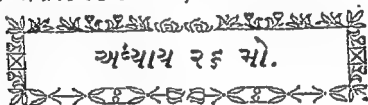
નિમિત્ત માત્ર છે કૃષ્ણનું નામ, છે પાંચેપોએ હાથોહાથનું
કામ;
જેઢેનાં મનમાં ગર્વ ઘણો આવે, તે ઉપગિરિ હરિ ઘણો
નમાવે.
તે પડતો દેખી રાવું માડે, લાગે ભાર ચોભણ મૂઢી છાંડે;
જાઓ કર કીધો જડપતી, તે ગોવાળે પહોંચાતું નથી.
ગિરિ ધારી રાખ્યું ગોકુળ ગામ, તે માટે ધરિયું ગિરિધર
નામ;

વહી ગયા એમ ઠહાઠા સાત, વૃષ્ટિ કરી થાકા વરસાત.
પરિક્ષિત રાજા પૂછે પ્રશ્ન, મોહોતું પ્રાકમ કીધું કૃષ્ણ;
શુક સ્વામી ટાળો સંદેહ, સસ દિવસ વરસ્યા બહુ મેહ
સમુદ્રનું તટ ઠાહું થયું, તે અગ્રાધ જળ સ્વામી કહાં ગયું;
છે અંત કીલા શ્રી લગવાન, શુક કહે સાંભળ રાજાન.
વિચાર્યું અંતરમાં હપીકેશ, એ જળથી તણાશે દેશેદેશ;
એ પૃથ્વીમાં પાણી રેલાશે, પૂરમાં પર્વત નગ્ર ઠેલાશે.
હું માટે ઇંદ્રે કીધી વૃષ્ટ, તો મહારી પ્રજા કેમ પામે કષ્ટ;
કહાં ગયું જળ ન જડે પરિશોધ, શ્રીકૃષ્ણ અત્યંત કીધો કોધ.
કોધાગ્નિયે તપ્યા નરહરી, તત્પમાન થયો આખો ગિરી;
જેમ જળ છાંટ્યું બિને તાવડે, તે માંહે બળે પણ બહાર ન પડે.
તે દબ્ધ સ્પર્શ માત્રમાં થાય, એક બિંદુ અળગું નવ જાય;
તેમ ગોવર્ધનમાં જળ પરજળ્યું, એક છુંદ બહાર નવ નીકળ્યું.
કોધાગ્નિયે પરજળ્યું તોય, પરિક્ષિત સંદેહ નિવારણ હોય;
દારૂણ વૃષ્ટિ થઈ દિન સાત, થાક્યા હારી વળ્યા વરસાત.
તે દાંતે તૃણ ગ્રહીને ગયા, સમાચાર વાસવને કહ્યા;
તમો સ્તાવન કરો નારાયણતાણું, શ્રીકૃષ્ણ દેવ કોખ્યા છે ઘણું;
ચિંતામગ્ન થયો સુરરાય, તે કહેવાયે આગલે અધ્યાય;
વિદ્ધ જગવાસી કેરું ગયું, પ્રગટ્યો ભાનું અજવાળું થયું.
ગોકુળ પ્રજા સર્વ ભૂખી રહી, પણ કુધાએ કેા પીડ્યું નહીં;

પ્રભ વિશ્વંલરને ચરણે વત્રી, બૂખ તરસ ભાઈ તેહેને કરી.
પછે સ્થાનકે મૂક્યો ગોર્વધન, ગોપ દે માહોમાહે આલિંગન;
વધામણી ઘેરઘેર નવનવી, ગોદુગમાં ચર્ધ દીપોત્સવી.

વલણ.

દીપોત્સવી ચર્ધ મજવિષે, સાંભળ પરિક્ષત ચયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા ધયો, પંચવિશ્વમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૨૬ મો.

(કડવું ૭૭મું—રાગ રામત્રી ગીતમાં)

ગોવરધન હરિયે ધર્યો, દુઃખ મજનું વામ્યું;
પ્રાકમ દેખી કૃષ્ણનું સહુ, આશ્ચર્ય પામ્યું—ગોવં
સાત વરસને બાળકે, નીવાર્યો વરસાત;
કર અંગુળીયે ગિરિધારી, રાખીયો દિન સાત—ગોવં
એ બળ કહાંધી બાળને, અનુભવ હોય તે જાણે;
ખીલું કો માને નહી, વિશ્વાસ ન આણે—ગોવં
ગોપ સહુ મળી આવીયા, નંદજીને પાસ;
મોહોદું ભાગ્ય છે મજપતિ, પુત્ર શ્રી અવિનાસ—ગોવં
મનુષ્ય કરી કેમ માનીયે, એ છે અંતરજ્ઞમી;
આપણે કરમે કરી, કરી દેહ માનુષી પામી—ગોવં
પરિપ્રજ્ઞ તો નિઃકર્મ છે, જન્મ નોહે કર્મ પાળે;
ધંધરને કર્મ નિજ લકતનાં, બેઠ ભારતી ભાળે—ગોવં
બ્રહ્મદશા એ બાળની, અમો જાણી અવિલોકી;
ખટ દિવસને બાળકે, પૂતના સઘ શોકી—ગોવં
મામ દિવસના નાથજી, આણ્યો શકટનો અંત;
વરસ દિવસના શ્રીહરિયે, હૃદયે તૃણાવંત. ગોવં

દધીનું ભાજન ભાંજિયું, તક ચોહોદિશ રેડી;
 સવા વર્ષના સામળે, નાખ્યાં વૃક્ષ જીખેડી—ગોવ૦
 વચ્છાસુર પછાડીયો, કોઠીનાં થડ સાથે;
 બગાસુર મરડી મારીયો, અંચ ચીરી હાથે—ગોવ૦
 અધને દેહ ઉતરડીયો, કીધું મહાબળ;
 ગર્ધવાસુર પછાડીયો, પડ્યાં તાડદળ—ગોવ૦
 કાળીમાનમર્દન કરી, કહાડ્યો સહકુટુંબ;
 બળભદ્ર પાસે મરાવીયો, પાપી પ્રલંબ—ગોવ૦
 પશુ આ પ્રાક્રમથી અવધિ^૧ વળી, આખો પર્વત તોળ્યો;
 નંદપુત્રની જોડનો, ખીજો ન મળે] જોળ્યો—ગોવ૦
 મહંત ભાગ્ય રાય તમતાણું, પુત્ર સામળ જેહેવા;
 કોણ સુકૃત પૂર્વે આચર્યાં, સુતનાં સુખ લેવા—ગોવ૦
 ગતજન્મની વારતા, જાણો છો નંદરાય;
 કોણ પુણ્યે પુત્ર પામીયા, અમને સંદેહ થાય—ગોવ૦
 નંદ કહે સહુ ગોપને, હું કાંઈ નથી લેહેતો;
 સુકૃત પોતાનું જાણ્યા વિના, ભાણું મિથ્યા કહેતો—ગોવ૦
 મજલોકને પુણ્યે કરી, પામ્યો છું હું પુત્ર;
 આશીરવાદ દો સહુ મળી, માહાર^૨ હીપે ધરસૂત્ર—ગોવ૦
 ગર્ગાચાર્ય કહી ગયા, પુત્ર મહાબળી થાશે;
 પ્રાક્રમી થાશે અતિઘણો, તેહેવાં નામ ધરાશે—ગોવ૦
 એહેનો ગર્ગે પાર લહ્યો નહીં, શું લહીમે પામર પ્રાણી;
 હું કાંઈ લેહેતો નથી, જોલ્યા નંદજી વાણી—ગોવ૦
 સહુ ગોપે પૂજ્યા નંદજી, વરત્યો જ્યજ્ઞચક્ર;
 શ્રીકૃષ્ણને પાગે સહુ કો પડે, તું છે વિશ્વાધાર—ગોવ૦

વલણુ.

આધાર મજ પસ્તિવારનો, નમે ગોપ સહુ પાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, છવીશમો અધ્યાયરે.

૧ “લીલી” બા. પ્ર૦—સંસ્કૃત લેખા ને ગુજરાતી લીટી. ૩૦
 પ્રતોમાં ‘અવધિ’ ‘હદ’ છે.

અધ્યાય ૨૭ મો.

(કકલું ૭૮મું—રાગ સામેરી)

શ્રી શુકલ કહે વિષ્ણુ મહિમાય, લયલુકત થયો સુરરાય;
મેં બહુ દુહ્યા દીનદયાળ, માહારો આવ્યો કીટણકાળ.

દાળ.

આવ્યો કીટણ કાળ માહારો, દયાળને દુહ્યા ઘાણું;
કો રાખવા સમરથ નથી, ગયું આસન સુજતાણું.
હુખ કહું શુદ્ધેવને જે, મૂને આવી દુર્મતી;
સાનકૂળ થાય શ્રીહરી તે, ઉપાય કહીયે ગૃહસ્પતી.
શુદ્ધ કહે ગર્વ ગયો તાહારો, ગોવિન્દે જવ ગિરિ ધરયો;
મમત્વ મૂકી મેઘ વળીયા, અંહાર તાહકારો જિતરયો.
પરિવાર પિંડારનો પીડવા તેં, પાવસ પ્રેરયો કેમ;
પ્રાસવ પાત્રી પૂછવા આવ્યો, કાં પૂછ્યું નહીં પ્રથમ.
ઋષિરાય મેં દ્વીપકેશ દુહ્યા, રમારમણ જાણ્યા નહીં;
બાહુતું બળ પ્રબળ દેખી, બાળબુદ્ધિ માહારી ગઇ.
સ્વામીજી તમે સાથે આવો, હું સામળાની સ્તુતિ કરું;
સ્કંદદેવિની શોભદષ્ટિ ધાય, અરિષ્ટથી હું જિગરું.
ગૃહસ્પતિ ને સુરપતિ સાથે, અને કામદુધાય;
દેવાંગના ઇંદ્રાણી ઐરાવત, આવ્યા ગોકુળમહાંય.
અર્ધ નિશાએ અંત્રિક્ષ રહી, જય જય અમર ઓચરયા;
કો ન જાણે તેમ મંદિરમાંથી, કૃષ્ણ બાહર નીસરયા.
શુદ્ધેવને આગળ કરી, જિઠયો લાજતો સુરરાય;
અદક્ષિણા કીધી પાણુ જોડી, ઇંદ્ર પડિયો પાય.

સુરેશ દેશ મસ્તક તણા, સર્વેશ ચરણે લહોય;
 નખ ચંદ્ર મુગુટમણી તણી, આલા એકત્ર હોય.
 મહાશકતમે દે કમળ મીઝ્યા, કરી અશ્રુપાત;
 ભ્રમરનું મુખ પાણે લીધું, કૃતારથ ઘયો મુરનાથ.
 ઈંદ્ર ઊઠાડયો કરે અહીં, પુરુષોત્તમ જોડ્યા હસી;
 અમો રંક જીપર પાવસ પ્રેરયો, કોણ શુદ્ધિ તમને વસી.
 મૃત્યુલોક મહુ પે' દીન છે તેહમાં, રંક ભતિ આહીર;
 ક્રીટ ઉપર કૃતાર મૂકયો, અમ ઉપર દાણુ નીર.
 કહાં સમુદ્ર કહાં સ્વલ્પ નદી, કહાં ગોપ કહાં શક;
 કહાં મનુષ્ય કાં દેવતા, શ્રીકૃષ્ણ જોડ્યા વક,
 વકેકેત વાણી સાંભળી, તે મમથે લાજે ભૂપતી;
 તું પરબ્રહ્મ પરમાત્મા હું, અધમ પ્રાણી દુર્મતી.
 અપરાધ અજાને થયો હું, ભૂલો રાજમહે કરી;
 પર્જન્ય દ્રાહ્ય મોકડ્યા તે, નિવાર્યા પર્વત ધરી.
 નિજ લકતને પ્રતિપાળવા, ટાળવા ભૂનો ભાર;
 પતીત કોટિ સંધારવા, હરી તે' લીધો અવતાર.
 મહોચ્છવ પ્રભુ ટાળતાં, મહામદ માહારો ગયો;
 પરબ્રહ્મ દર્શન જ્ઞાંત લાંગી, પતીત હું પ્રાજ્ઞ થયો.
 વિમાન વામા વિપથ મેવા, વિલાસ લોગ નાના ભનું;
 પથુપતિ પ્રજાપતિ પાર ન પામે, તો હું પામરનું શું ગનું.
 તું સર્વાતીત સુરબી ચરાવાં, પ્રગટ પિંડારો થઈ;
 તાહારી ભૂલવણીયે જ્ઞાંતિ આવી; મુને કોપ દેવો નહીં.
 સર્વસરજે સર્વજય તું, કાં ધરો કોની માત;
 તાહારી માયા અપરાધ કરાવે, તુંજ બાપ કરે ક્ષમા.
 એવું કહી વળી પાગે લાગો, એક આશ્રય દિવ્ય આસન;
 ઉપર જેસાડ્યા શ્રીહરી, સુરપતિ કરે પૂજન.
 કામદુષાએ સ્તનવિધેથી, પ્રગટી પયની ધાર;
 તે પય પંચામૃત ધયું, નવરાવ્યા નંદકુમાર.

મર્ધનિશાનો ભેદ નવ લક્ષ્યા, ભણ્યું સહવારો પ્રાતસકાળ થયો.
 સ્વરૂપ દ્વાદશીનો વેદ આણી, ઘણી રાત્ર નદે નવ ભણી;
 પેઠા મરજનને હાથું પાણી, કહે વરુણ સેવકનું ૨ વાણી.
 કોણ નહાય છે હલદ આણી, સુતાં જગાડ્યાં જળનાં પ્રાણી;
 મરજાદા મહારી નવ આણી, અહાં લઈ આવો તેહેને તાંણી;
 જળ પ્રયોગ કરાવે પ્રાદાણ, નંદ ઉભા કરે તર્પણ;
 આવી સેવકે તાણ્યાં ચણું, સદા નંદનું કીધું હણું.
 વિષ્ણુ ગોપ કરે શ્લોકશ્લોક, ન સુજે જમુના કાળી ઘોર;
 સેવક કહે સાહી આણ્યો ચોર, કોપ્યા વરુણ વહે કઠોર.
 રૂડીપેર બાંધે ને તરાડો, એહેને કાસગૃહમાં બેસાડો;
 રમે કહ્યા વિતા બહાર કહાડો, ન નહાય ફરી વિપત પાડો.
 નંદ જેવારે બંધન થયા, ગોપ સર્વ ગોકુળમાં ગયા;
 સમાચાર જસોદાને કહ્યા, બૂડા નંદ પાણીમાં વઢ્યા.
 બાણી વાત જે બૂડા નંદ, ધાયા ગોપગોપીતા વૃંદ;
 ધાઈ જસોદા કરતી આકંદ, હો પિતા કરી રોયા ગોવિંદ.
 સહુ જમના તટ આવ્યા ગોવાળા. દો કહે પાણીમાં નાંખ્યો ભળ;
 માથે હાથ હઈ બેઠા ગોવાળ, કેમ જીવીસ હું નહાનો બાળ.
 મહે રોતા બોલ્યા મુંદસ્થામ, તમે જસોભતીને રાખો રામ;
 એ જિન્મત વરુણર્તુ છે કામ, પ્રાત થયા પૂઠે કરનું સંભામ.
 એમ કરતાં થયો પ્રાતઃકાળ, નંદ પ્રત્યે પુછે દિગપાળ;
 દોણુ ભતિ તાહારી બ્રાહ્મણ, નંદ કહે હું છું ગોવાળ.
 રંક આહીર વમું ગોકુળ ગામ, પ્રજપતિ નંદ છે મહારૂ નામ;
 એક પુત્ર માહરે મુંદસ્થામ, હું નહવા આવ્યો અલયા કામ.
 વચન સાંજળી લાડકયો રાય, વરુણ પડ્યો નંદજીને પાય;
 સ્વામી મેં મોટો કીધો અન્યાય, છે પરમેશ્વર તાહારા ઘર
 મહાંય.

૧ સંવત ૧૯૦૫ની ગુ. પ્ર. બાં. પ્ર. માટે ત્યાંની પ્રત તે
 એક બીજીમાં "જરુણું સહવારી સાધું અલયાએ" ને બીજી પ્રતેમાં
 "સાધુમયો" ૨ "કહે વરુણ તેમ જાણી" ...

તું જગતપિતાનો પિતા મહારાજ, મેં મોહોટો કીધો અન્યા
આજ;

દોષ્યા કૃષ્ણ ગયું મમરાજ, તમો નંદજી માહારીરાખો લાજ.
આપી આસન પૂજન કરે, હું દાસ દાસ વાણી ઓચરે;
કરનેડી પ્રદક્ષણા કરે, સુગટ ભિતારી ચરણે ધરે.

અરથે કેસર કુંકુમ ચંદન, નૌતમ પેહેરાવ્યાં વસન;
પાલખીયે બેઠા ગોપ સ્વામિનં, સ્ત્રી ભરથાર થયાં બેઠું વાહન.
પૂજ્યા નંદ વદન શોભતું, ઓઠયું પીતાંબર અંગ ઓપતું;
સુગટ મોતીવૃંદ ઝૂમતું, બેઠા પાલખીયે ઝાલી કૂમતું.

અગર ધૂપ વાયુ વ્યંજન, પુકે બંદી બોલે ધન ધન;
કૌતક નંદ વિચારે મન, આ મરવે દીકરાના પુણ્ય.

અંપાવા કટિ બાંધી મોરાર, વારેછે સહુ મળની નાર;
એહેવે હાલ્યું જમુના પાર, ગાજતે નંદજી નીસરયા બહાર.
નાના વિધ વાળે વાજિત્ર, વિખાણે સહુ કૃષ્ણ ચરિત્ર;
વરુણ કહે હું થયો પવિત્ર, આજ નંદરાય મેં કીધા મિત્ર.

દેવવૃંદ બાહેર નીકળ્યું, ગોપવૃંદ સહુ જોવા મળ્યું;
પીડા દુખ કોને નવં કળ્યું, સહુ કહે મત નંદજીને કળ્યું.

જસોદાને હિત હૈયે બ્યાપે, મોહ પામી પતિને પ્રતાપે;
કૃષ્ણ વધામણી સહુને આપે, આજ નવો જન્મ પામ્યો છે
બાપે.

ભેટયા કૃષ્ણ મળ્યું સહુ કોય, નંદ સમે વીચારી ભેય;
ભક્તિ વરુણની અતિસે હેય, નમ્યો વરુણ કર જોડી દોય;
પછે રામકૃષ્ણની પૂજા કરી, ભેટ પ્રભુને ચરણે ધરી;
કર જોડી વિનવીયા હરી, પછે જથારથ વાણી ઓચરી,
સ્વામી નંદે મહારો સર્જ્યો લાર, પણ અન્ય મેં કીધો
અપાર;

અજ્ઞાને બંધન કીધા પ્રહાર, સુમા કરો તે વિશ્વાધાર.
હરિ કહે સાંભળ વરુણ, શું કરજો તું આવ્યો ચરુ;

મર્ધનિશાનો ભેદ નવ લઘ્યા, જાણ્યુ સહવારો પ્રાતસકાળ થયો.
 સ્વરૂપ દ્વાદશીનો વેદ આણી, ઘણી રાત્ર નદે નવ જાણી;
 પેઠા મરજનને હાથ્યું પાણી, કહે વરૂણ મેવકમું ર વાણી.
 કોણ નહાય છે હલદ આણી, મુતાં જગાડ્યાં જળનાં પ્રાણી;
 મરજાદા મહારી નવ આણી, અહાં લઈ આવો તેહેને તાંણી;
 જળ પ્રયોગ કરાવે પ્રાણલુ, નંદ ઉભા કરે તર્પણ;
 આવી સેવકે તાણ્યાં ચણી, સદ્ય નંદનું કીધું હણી.
 વિપ્ર ગોપ કરે રહેરાશહોર, ન મુજે જમુના કાળી ઘોર;
 સેવક કહે સાહી આણ્યો ચોર, કોપ્યા વરૂણ વહે કઠોર.
 રૂડીપેર બાંધો ને તરાટો, એહેને કારાગૃહમાં બેસાટો;
 રખે કહ્યા વિના બહાર કહાટો, ન નહાય ફરી વિપત પાટો.
 નંદ જેવારે બંધન થયા, ગોપ સર્વ ગોકુળમાં ગયા;
 સમાચાર જસોદાને કહ્યા, ખૂડા નંદ પાણીમાં વધ્યા.
 જાણી વાત જે બૂડા નંદ, ધાયા ગોપગોપીના વૃંદ;
 ધાધ જસોદા કરતી આકંઠ, હો પિતા કરી દેયા જોન;
 મહુ જમના તટ આવ્યા ગોવાળા કે.
 માથે હાથ દઈ બેસા.
 પછે રોતાં.
 એ જિન્મત વરૂણનું છે કામ, પ્રાત થયા પૂઠે કરશુ સંભામ.
 એમ કરતાં થયો પ્રાતસકાળ, નંદ પ્રત્યે પુછે દ્વિગપાળ;
 કોણ જાતિ તાહારી જાણ્યાજાળ, નંદ કહે હું છું ગોવાળ.
 રંકે આહીર વસું ગોકુળ ગામ, મનપતિ નંદ છે મહારં નામ;
 એક પુત્ર માહરે મુંદરશ્યામ, હું નહવા આવ્યો અલયા કામ.
 વચન સાંજળી ભરજોડે રામ, વરૂણ પડ્યો નંદછને પાથ;
 સ્વામી મેં મોટો કીધો અન્યાય, છે પરમેશ્વર તાહારા ઘર
 મહાંય.

તું જગતપિતાનો પિતા મહારાજ, મેં મોહોટો કીધો અન્યા
આજ;

કોપ્યા કૃષ્ણ ગયુ મમરાજ, તમે નંદજી માહારીરાખો લાજ.
આપી આસન પૂજન કરે, હું હાસ હાસ વાણી ઓચરે;
કરજોડી પ્રહસણા કરે, મુગટ બિતારી ચરણે ધરે.

અરવે કેસર કુંકુમ ચંદન, નૌતમ પેહેરાવ્યાં વસન;
પાલખીયે બેઠા ગોપ સ્વામિનં, શ્રી ભરથાર થયાં બેઠું વાહન.
પૂજ્યા નંદ વહન શોભતું, ઓઢયું પીતાંબર અંજ ઓપતું;

મુગટ મોતીવૃંદ જૂમતું, બેઠા પાલખીયે ગાલી કૂમતું.
અગર ધૂપ વાયુ વ્યંજન, પુઠે બંદી બોલે ધન ધન;

કૌતક નંદ વિચારે મન, આ મરવે દીકરાનાં પુત્ર
જંપાવા કટિ બાંધી મોરાર, વારેછે અજ્ઞાનુભવે

૧૭૪ અધ્યાય ૨૯મો-શરદ નિશા; વેલુનાદ, વિન્હળગોપીવૃંદ
અને વિલાસકીડા.

એ વાત છે અગમનિગમની, કાંધએક લાખે ભારતી;
સ્રીતાપતીની ગહનગતિ શું, બાણે નર સ્વલ્પમતી.
પરમહસ કહે છે પરિક્ષિતને, શૌનકને સૂતપુરાણી;
તે રાસલીલા વરણુવું, જે વ્યાસજીએ વખાણી.
સ્રીપાણું મુખ આપવાને, મજવધૂ મનમાં ધરી;
૧ શરદ દિશા દીડી દીપતી, વૃંદાવન ગયા હરી.
વિકાશ પામી કમોદની, દુમલતા શોભે ઘણી;
ચકોર મોર નિશાએ બોલે, ચંદ્રમા ને ચાંદ્રણી.
અમી વરસે ઘંડુકિરણે, વનસ્પતિ શોભે ઘણી;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામજીની, ધનિષ્ઠ થઈ કોડાતણી.

(કડવું ૮૨મું—રાગ અસાવરી)

વિશ્વપિતામહે જોઈ રચણી, તે સમે સાંભરી^૧ સહુ મૃગનયણી.
સ્થિર રહે ચંદ્રને આજ્ઞા દીધી, નિસા ખટમાસની નાથે દીધી

દાળ.

કીધી નિશા ખટમાસની, રાસ રમવા ક્રીડરી;
૧ તાર્દશ દર્શનદેવ ન પામે, વિકૃલે માયા વિસ્તરી.
૨ કરે ઝગારા^૨ ચંદ્ર તારા, પીછ મુગટના ઝળકતાં;
છે માણિકમ જ્યોતિર્ નખતણી, ધ્રુવજે તે કુંડળ લળકતાં.
વૈજયંતી માળ દયાળ કહે, લોચન ભાળ વિશાળ;
પીતાંબર કટિ કાઢ કમ્પીયો, કોટિકામ મદનગોપાળ.
સ્ફટિક શિલાપર ચંદ્રી કેશવ, ઉભા રહ્યા એક પાજે;
વેલુ ધરીયો અધર ભિપર, વળકયો ખટરાજે^૩.
રસાળ વાણી વેલુની, શકે કામળાણ મુકયાં કસી;

૧ 'સંભારણ' બાળ પ્રૌ. ૨ 'અળકારા' ગુ. ૩

૩ 'વેલું ધરી' અર્થ ૬૫૩ નવલખા ૧૧૧૧

અંધ્યાય રહ્યો—શરદ નિશા, વેલુનાદ, વિંહુળગોપીવંદ ૧૭૫
અને વિલાસકીડા

વિરહ વિશેષ રસ* ચોપડયાં, પેઠાં ગોપિકાને દેદે ધસી.
બ્યાકુળ થઈ ત્રજસુંદરી, સર્વ તનમન હંસ લીધા હરી.
પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામચરણે, જે જેમ તે તેમ આવી મળી.

(કડવું ૮૩મું—રાગ ગોડી.)

ઓ વેલું વાજે છે—

ળાઈ સામળિયો કરે સાન, ઓ વેલું વાજે છે.
કામિનીયે ધરીયો કાન, ઓ વેલું વાજે છે;
લાગાં કામ લાગાં ધ્યાન, વેલું વાજે છે.—ધ્રુવપદો
વિઠ્ઠલજીની વાંસળીરે, વિરહિણીને વિપનારણે;
શબ્દસ્વર શ્રવણમાં પેઠો^૧, તલમલ કીધા પ્રાણ^૨—ઓ
જે જેમ તે તેમ જીઠી અળળા, લોપી કુળ મરબદરે;
ગોપવધૂને 'ધેલૂં' લાગું, ઘટ ધૂમ્યો વાંસળીનાદ—ઓ
વિપરીત કામ કરે શહુ રયામા, કામહત પડ્યા કેડેરે;
ગૌ દોહીને દૂધની ઢહોણી, જળ ગોળીમાં રેડે—ઓ
કે વછને સાટે જાને છોડે, સાંડ ને સેલો વાળેરે;
કે ળાળકને સુવાડી હેઠાં, જીપર ઠાલિયો ઢાળે—ઓ
કોય દોપ દીયે દીપકને, અવળાં દર્પણુ જ્ઞેએ—ઓ

* 'વીરહવિસેસરસ ચોપડયાં' એ પાઠ બા. પ્ર. તથા એક ગુ. પ્ર. માં છે. એક ગુ. પ્ર. માં 'વીરહ વીમેસરસ રસો પડ્યો પેઠો' ને બીજી ગુ. પ્રતોમાં 'વીરહ વીમેસ રસ રસો પેઠો' છે. વિરહ વિષે (જે) સરસ (રસમાં આવીને—સરી પેઠે) (બાણ) ચોપડેલાં એમ પણ લેવાય. 'વિરહીણીને વિપનાણ' એવું ૮૩માં કડવામાં પણ છે. વિરહવિશેષરસ એટલે ગોપીયોને ત્રત કરાવી જે મુખને માટે તરસતી રાખેલી તે મુખ નિમિત્તનો જે વિશેષ વિરહ તે ૩૫ી રમે (ચોપડેલાં બાણ) વિરહ રૂપી વિશેષ—અધિક રસ અથવા અધિક વિરહ એમ પણ અર્થ લેવાય.

૧ "પેઠો" બા. પ્ર.

૨ સર્વ ગુજરાતી પ્રતોમાં "રે" વધારે છે.

૧૭૬ અધ્યાય ૨૯મો—શરદ નિસા, વેણુનાદ, વિન્હળગોપીવૃંદ
અને વિલાસકીડા.

રસોઈમાંથી વેણુ માંભળી, લોજન કરે છે નાથરે;
તે અન્ન પીરસતી ઉઠી ચાલી, ચાટુવો રહ્યો છે હાથ—ઓં
ઉઘાડા કપાટ ઊચ્ચાટ નથી. માહારૂં વણસરો ઘરસૂતરે;
કાચક ધાવતો નાખી ચાલી, પ્રાણપેં વહાલો પૂત્ર—ઓં
કાચક નહાતાં નાદ સાંભળ્યો, મન થયું હરિમાં મગ્નરે;
તે જળે નિગળતી ઉઠી ચાલી, વસ્ત્ર વહોણી નગ્ન—ઓં
કાચક નયણે કાળજી ભરતી, આંખું એક લોચનરે;
કરભળી કરમહિ અમથી, તેમ ચાલી સીજન—ઓં
અવળા આભરણુ ભૂષણ પેહેરયાં, મનહું રહું ભુગદીશરે;
ઓઢણી પેહેરી કંઠી સાથે, ચરણાં ઓઢયાં શીશ—ઓં
એક બાંહે પેહેરી ચોળીની, માંહે અવળો આણ્યો હાથરે;
એક સ્તન ઊઘાડો દીસે, જેમ દેહેરાં વિનાં ઊભયાનાથ—ઓં
કો જળે કરીને સેચા પૂરે, કો નયણે આંજે સિંદુરરે;
કો કહેને પડખે નહીં બાલા, પ્રેમે ઊઠ્ઠીનું પૂર—ઓં
કરમુદ્રિકા પગ અંગુળીયે, વિધુવા કર અંગુળી માંહેરે;
ચરણનાં આંઝર કાને પેહેરયાં, કરકંકણ પેહેરયાં પાંચે—ઓં
કટિ મેળળા કંઠે પેહેરી, કટિ વીટયા મોતી હારરે;
ગલબંધ પાવલીએ બાંધ્યો, પગ ઘૂઘરી કંઠ ધમકાર—ઓં
ગોઢણો બાજુબંધને સ્થાનક, પોહોંએ બાંધ્યાં સીસકૂલરે;
આભૂષણ મારગમાં પડતાં, જેહેનાં મોઢાં મૂલ—ઓં
શ્યામા ગૌરી બીજી મુગ્ધા, ચતુર ભતિની નારરે;
પદાણી ચિત્રણી હસ્તની હીંટ, મળવા દેવ મેઘાર—ઓં
સૌ જાણે હું જાઉં છું પહેલી, લેમ્પશ એકલી સ્વાદરે;
કામે વ્યાકુળ કહ્યું ન માને, પૃઠે કરે સ્વામી સાદ—ઓં
એક સ્ત્રી ભરતારે જઈ આવી, તે તતક્ષણ પામી મર્ણરે;
પ્રતુર્ભૂજ થઈ સહુ પેહેલી, પહોતી હરિને ચર્ણરે;
જ્ઞાન અજ્ઞાને કામે કોધે, કો ભલે નંદકુમારરે;
પ્રેમાનંદ પ્રમુ સ્ત્રીતાપતિ, તારે ભવસંસાર—ઓં

(કડવું ૮૪મું-રાગ સામેરી)

ગોપવધૂ સહુ ચાલી, ન રહે કંથ કુટુંબની ગાલી;
નમસ્કાર નાથજીને કીધા, ગોપીયે ગોવિંદ વીંટી લીધા.

હાળ.

મજવધૂ વીંટી રહી, આંદરણી જેમ ચંદ્રને; ✓ ૧૫૭/૫૨ ની ૬૫૦
તેમ ગોપીકા બિણી રહી, વીંટયા ધ્રીગોપેંદ્રને.
શ્વાસ ભરાઇ ભામની, નાથને નિરખે નેહભરી;
દૃષ્ટે દૃષ્ટ મળી તેવારે, ધર્મ જોડ્યા શ્રીહરી.
નિઃકામ રૂપે વહે વિકૃલ, ગોપ વધૂ બેલાં થશે;
અખળા માણસ અર્ધનિશાએ, કહોલ કોણ સ્થાનક જશે.
કો પુરૂષ ગાયે છે નહીં, અમુદાય હીમે સીતલો;
કોણ કારજ વન આવ્યા તણું, ભામની સાચું લણો.
હસિત વદને કહે અખળા, મન તાહારે ચરણે વસ્યું;
અમો લક્ષ્મીનું સુખ ઇચ્છું, પ્રભુ જાણીને પૂછવું કશું.
વિરહે વ્યાકુળ છા ધણું, સંગ આપ ધ્રી ભુગદીશરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સમજાયે, સુણી ધૂણું શીખરે.

(કડવું ૮૫મું-રાગ પંચમરામત્રી)

ધરમ વચન જોડ્યા હરી, રથામા સાંભળોરે;
માનો માહારો પ્રતિજોષ, ખાળા પાછી વળોરે.
એ વાતે લાજે માત તાત, લાજે કુળ આપણરે;
પૂર્વજ નરકે જાય, જ્યારુક અમો લણરે.
જે સાથે ધરસૂત્ર, પરણી માંડીયેરે;
પતિજાણો પરમેશ્વર, તેહને કેમ છાંડીયેરે.
હોએ જોગી રાગી મૂર્ખ, વરવો જલકણેરે;
કૃપણ દગિરી અષ્ટ, કષ્ટ દેશીયેથી ધણેરે.

કારમ ૨૨. "હારાં ચરણે"

કુળડો કાળો કૂર, બધીર બોબડોરે;
અપંગ અંધ ને મૂક, ચઠ સૂમડોરે.
વ્યભિચારી લંપટ વૃદ્ધ, શક્તિ શુદ્ધ ગધરે;
એટલાં હોએ લાંછન, તોએ તે તણ્યે નહીંરે.
જો પરહરિયે નિજનાથ, વિષ્ણુ કાપે ચડેરે;
ભિલય કુળના લોક, નિશ્ચે નરકે પડેરે.
વ્યભિચારથી વાધે વંશ, વર્ણસંકર કહીયેરે;
તેહેનું ન લાગે પિંડદાન, પ્રેતરૂપ રહીયેરે.
જો વિષ્ણુચક્રી વિમુખ, પાપી હોએ પતીરે;
તોએ સેવિયે નિજ ભરતાર, તેહેનો દોષ નથીરે.
મુને જાણો છો જુગદીશ, તો તમો પાછી વળોરે;
ગિર બેઠાં ધરજો ધ્યાન, હું નથી વેગળોરે.
પ્રમો શું જાણું વ્યભિચાર, અનુભવ છે નહીંરે;
પ્રાદ્યચર્યજ કરવા લાંગ, તમો તત્પર થધરે.
પરધન લોભી કંસ, જાણે વારતારે;
અમારા તમારા વૃદ્ધ, રહે જો ચારતારે.
પ્રેમાનંદ પ્રભુરામ, જ્ઞાનશિક્ષા કહીરે;
સાંભળીને મજનાર, તે મૃત્યુતુલ્ય થધરે.

(કડવું ૨૬મું—રાગ માઈની ચાલ)

(શુક વંચન)—

ભિત્તર આચો અવિનાશ, ધર્મની વાત કહી;
હતો ઉત્સાહ સહુ નાર, રૂપે આંખી થધ.
કરે માંહોમાંહે અવલોકન, કર્મની વાત કહે;
ઉંડા મૂકે નિરવાસ. નિલાટે હાથ દીખે.
કો મુખ ઉપર દે હાથ, રૂંધવા ધોરતી;
કો નયણાં ચડાવી જોય, ભરે ચોરતી.
કો કરી હસ્તનાં, ભવસંસારતી;

કો અધર ડંસીને જોય, હુરિને બીહાવતી.
કો કરપર દેઈ કપોળ, બેસે શિયળ થઈ;
કોઈ એક માએ મણ, વિધિ કને ઉભાં રહી.
કો નિદે કાત્યાયની વ્રત, સુકૃત વૃથા ગયું;
એણે જોયાં નમ્ન શરીર, આજ પ્રહાર્ય થયું.
કો ઝટકે લાંબા કેરા, અઝોડો ફરી વાળે;
કો આંગુળી મુખમાંડે, નયણે જળ ઢાળે.
કો નમી કરે નમસ્કાર, હુરિના ગુણ લણતી;
કો અલબેલી કરે આળ, અંગુઠે ધરા ખણતી.
કોનાં કરમાયાં છે વદન, હિમથી કમળ જથા;
કામાગ્નિ દહેતો દેહ, પ્રગટી વિરહ વ્યથા.
અંગુઠ કરી નીજ હાથ, વામા વચન વહે;
સ્પર્શ કરવા તુજ હાથ, ઇચ્છે અમારાં હૃદે.
અમો મેહેલી પતિકુળલાજ, બાળક પરહરયાં;
અમો અમારાં શીષ, તહારે ચરણ ધરયાં.
અમો ન ગણ્યો લોકાચાર, નિરલજ થઈ લખૂં;
તહારી દાસીને દેવા દ્રખ, જમનું કોણુ ગભૂં.
અમો સોંપ્યા તુજને શરીર, એહથી ધર્મ કીયો;
તમો પ્રદાને દો દહ, તો કંસથી કંમ બીહો.
તુને મળતા થાશે અધર્મ, તો થવા ઘોં મુખે;
શુ અધિકુ કરશે જમરાય, નાખશે નરકવિખે.
તહારું હૃદય પરમ વિશાળ, જે પર લક્ષ્મિ રમે;
અમને દે આલિંગન, વિરહની જવાબા સમે.
શેં લગાડો છો વાર, અમો અપરાધી છો;
આપ અધરામૃતનું પાન, દ્રખની દાધી છો.
તમારાં ચરણની પહાની નાથ, અમ હૃદયે ધરો;
છે ઉન્મત કઠિણ કૂચ, મહીં શીયળ કરો. ✓ ૧૫૬
ઇચ્છે અમારા હાથ, તાહારાં ચરણ પામવા;

૧૮૨ આશ્વાય ૩૦મો—અંતર્ધાન થયલા કૃષ્ણનો ગોપીઓએ
કરેલો પરિશોધ.

કહવું ૮૯મું—રાગ વેરાડીની ચોપાઈ)

અંકેકને પૂછે સુંદરી, બાઈ શામાટે રીસાવ્યા હરી;
કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ કરી ઓચરે, તે સામળીયાને શોધતી ફરે/
વીહીલાં વદન નેત્રે વહે નીર, પૂઠળ લય તણાતાં ચીર;
નીચી થઈ થઈ નિરખે પંથ, દેઈ વાટે ગયા કમળાકંઠ/
ન દેખે પગલાં રૂએ સુંદરી, વડપીપળ પ્રત્યે બાળા ઊચરી;
ઉપકાર કરો ભુલ્યો ખપ કરી, કઈ દશા પધારયા શ્રીહરી/
આસોપાલવને પાલવ પાથરે, જો છવનને અમળા ઊચરે;
વળી પંખીને પુછે કામની, બાળ ભુલ્યો સુંદરશ્યામની./
કો પૃથ્વીને પુછે પ્રેમદા, તુજ પર હોઈ સહુ સર્વદા;
ત્રણવાર તુંને કહણા કરી, એકવાર કંતને અત્રે ધરી.
ખીલવાર ત્રિપદકીધી મહારાજ, ત્રીલવાર દોહી સમૃદ્ધિકાજ;
સદૈવ કૃપા હરિ તુજને કરે, દેખાઈ કૃષ્ણ હશે તુજ ઊપરે.
જોતી હોઈ વનમાં સખે, પ્રભાવના પળ બાઈ લાલું રખે;
શશિ કિરણ સુધા શીતળ, તે ગોપીને મન વસે અનળ.
વિરહમ થયાં છે અંગ. ગોપી કદળીને દે આલિંગન;
સુધસુધ વિદોલ્લી સ્વાભા થઈ, તે દિશા મારગ પ્રીછે નહીં.
વક ભોમ વિપે પરવરે, પગલાં કાંટા ઊપર ધરે;
ઢળી પડે વળી ખેડી થાય, પણ સુણુઆમ ગોવિંદના ગાય.
કો ભુલ્યે પર્વત ઊપર ચડી, પરિશોધ કરતાં થઈ એ ધડી;
શ્રમિત ધઈ ભોલી એક સતી, વિલપે વિકુલ જડવો નથી.
એના ચરિત્રના વેશ કહાડી રમો, વિન્નેગ ટળે નિશા નિર્ગમો;/
કો થઈ જમોદા કો થઈ નંદ, કો થઈ પૂતના બાળસુકુંદ.
કો શકટ ધઈ બાંધે ઝોળી, કો પાપાણુ લેઈ ભાંજે ગોળી;
કો ઉડાડે રૈલું તુણાવંત, કો ઊખળ થઈ બાંધે ભગવંત.
કોએક ધઈ બંધાયે રહે, કોએક વૃક્ષ ધઈ ભાંગી પડે;/

અધ્યાય ૩૦મો—અંતર્યામિ થયલા કૃષ્ણનો ગોપીઓએ ૧૮૩
કરેલો પરિચોધ.

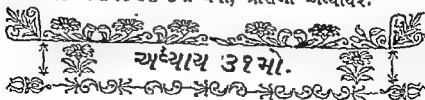
દોહોનારી કે સુરણી થાય, એક વચ્છ થઈ ધાવે ગાય.
કે મોટી ખાય વિકાશે વહન, કે વચ્છાસુર થઈ આવેવન;
કે બકાસુર અઘરૂંપે થાય, કે કદમ ચડી અંપાવાબય.
કે કાળી થઈ ખુંદાવે શરીર, કદંબ જઈ જેસે ચોરી ચીર;
સકળ ચરિત્ર શ્યામના રમે, વિભેગદાધી નિશા નિર્ગમે.
રમત રમી આલી વનવિષે શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્ર ગાએ મુખે;
વિરહીણીને દમે વિભેગ, આતુર વાંચે ફરી સંભેગ.
પગલાં દીઠાં શ્રીમોસરનાં, નહાનાં પગલાં પાંસે નારનાં;
દંપતી વ્યાહ્યાં છે સર્વથી, હગારો કોઈ એખલો નથી.

હરિપદ પદાતણું એધાણુ, આણુ મારગે ગયા પુરૂષપુરાણુ;
સાથે સ્ત્રી હીંડિછે દુંકડે પાગે, બાઈ તે નારીનું ચોહોદું ભાગ્યે.
લક્ષ્મીપેં તે વહાલી ઘણી, તે માટે આપણે અળખામણી;
શનૈઃશનૈઃ હીંડયાછે હરી, આગળ લીએ કોમળ સુંદરી.
ગોપી પગલાંની પૂજા કરે, કુસુમ લેઈ લેઈ ઉપર ધરે;
કે ચડાવે નિજ કંઠનો હાર, કે સ્તવન કરી કરે નમસ્કાર.
કે પદરેણું જડાવે શીશ, તે પૂજા માની લે ભુગદીશ;
દીઠો દંપતી જેહનો હામ, બાઈઆ સ્થાનક પોષ્યો છે કામ.
સ્ત્રી જેસાડીછે પછેડી પાથરી, અળખા પુઠે જેહ છે હરી;
માલતી પુખ્તી પડ્યાંછે ખરી, શ્રીકૃષ્ણે દેશ ગુથ્યાં પુષ્પે ભરી,
દીસે ઉછંગ ખર લીધી નાર, કાંઈ દીનત્વ ભાખ્યું દેવમોસાર;
ભૂમીમાં દશ ખૂંતી આંગુળી, ભર્યો છે મંગ હરિયે ટળવળી.
વેશ્યાં મોતી તુટો છે હાર, બળાત્કારે કીધી વિહાર;
અહીંથી ગમન આધેડું કર્યું, વળી તે પગલુ ગોપીએ ધર્યું;
ધન તે સ્ત્રી હરીને વહાલી, જે સામળીયાની સાથે આલી.
આગળ સ્ત્રીનાં પગલાં દીઠાં નહીં, ગોપવધુ સર્વ વિસ્મે થઈ.
ઘણુ થાકી દીએ સુંદરી, શું સ્કધે લેઈ વ્યાહ્યા શ્રીહરી;
તેહેનું ભાગ્ય વિચારી ગોપી રૂએ, વિભેગદાધી પગલાં ભૂએ.
પ્રભુએ બાણ્યો તેહેનો અંહકાર, કપટે બાહ્યા નંદકુમાર;

હું થાકો છો કહે ગોપાળ, લગારેક વળગો વૃક્ષની ડાળ.
 તે સ્ત્રી વળગી ડાળે ભરી બાથ, તળેથી નીસરી નાઠા નાથ;
 અંતરધાન યથા શ્રીપતી, ટળવળતી તે મૂકી સતી.
 નિરાધાર નારી ઘણું રડે, ભાંગે ચરણ જો હેઠી પડે;
 શકિત નહીં વૃક્ષ ભિપર ચડે, અંતરિયાળ અખળા તરફડે.
 ઘણું શિક્ષા પામી નંદકુમાર, નહીં ગર્વ કરું હું બીજવાર;
 જો કપટ વાટ આહાવી કીધી, પ્રભુ સાથે હું શાને લીધી.
 નહીં ગોપી ને નહીં ગોપાળ, કહાં મને મુકી અંતરિયાળ;
 રૂઢન કરે એખલી વનમાંડે, સહુ ગોપી શોધતી આવી તાંડે.
 હારવિના કેમ એખલાં થયાં, એ ગાઠે કેમ જીમતાં રહ્યાં;
 તમો અમ સાથે કપટ કીધું, રૂડીપેરે સંગ સુખ લીધું.
 ટોળે મળી સહુ વૃજની નારી, પેલી વૃક્ષથી હેઠી બિતારી;
 પછે ગોપવધુ તેહેને પુછે, કહો સમાચાર કારણ શું છે.
 તે સ્ત્રી કહે કરમે દેષ હાથ, અભિમાન કરી મેં દુષ્ટ્યા નાથ;
 આંખોં ગર્વ હું સ્કંધે ચડી, તણ ગયા નાથ વિપત બહુ પડી-
 સત્યે ખાઈ કહો સર્વ મુંઢરી, દુખ પામ્યાં અભિમાને કરી;
 ભાંડીર વન જોયું બંસીજટ, ફરી આવ્યા સહુ જન્મના તટ.]

વલણ.

જમુનાતટ મળીને બેઠી, ગોવિંદના શુભ ગાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, ત્રીસમો અધ્યાયરે.

(કડવું દંભું-રાગ રામથી)

ગોપી સ્તવે ગોપાળને, દર્શણ દોણ દયાળ;
 અમૃત, દૃષ્ટે આવી જાઓ સમે વિગતની

વિભેગ પાપી દમે ઘણું, આપોણું સંભેગ;
 છે જોખદ તાહારી આંખમાં, અમને વાધ્યો રોગ—ગોપી૦
 મુખકમળ દેખાડીયે, લોચન રસ ભરિયાં;
 એકવાર ભેવાનું કોડ છે, પીછ મોરનાં ધરીયાં—ગોપી૦
 માતાએ તમે જન્મીયા, વરસ્યા દૂધે મેહું;
 તે દિવસથી તાહારા ચણીને, અમે સોંપ્યા દેહ—ગોપી૦
 મત કીધું કાત્યાયની, તેં વપુ નમ ભેયાં;
 નિર્લજ થઇ સંગ નહીં, બેહુવાનાં ખેયાં—ગોપી૦
 કામકાળેનાળે ડંસી, ચિરહવિખ ચડિયું;
 આવળે ગોવિંદ ગાફી, ધ્યાન તાહરૂ ધરિયુ—ગોપી૦
 નહીં ધરતાં નહીં તમતણાં, અમે અધવચ માર્યાં;
 દાવાનળ ઇદ્ર કોપથી, અમે કાં ઉગાર્યાં—ગોપી૦
 ઉચાં ચડાવી નાખીયાં, પાસે તેડી વિછેયાં; ||
 પ્રીત કરીને પરભવ્યાં, લાજ ટાળી વિજેયાં—ગોપી૦
 ગોપીનાથ નામ શાને ધર્યું, ભે કીધાં અનાથ;
 ભે વેહેતી નદીમાં મૂકીયે, તેહેનો ન મૂકીએ હાથ—ગોપી૦
 ભે મુખે સ્તુતિ જાલિયે, નિંદા કેમરે કીજે;
 પંચામૃતે જમાડીયે, તેહેને કેમ વીખ દીજે—ગોપી૦
 તમે વિશ્વને જીગરવા, માતૃપી દેહ ધાર્યો;
 સહાય કરે સર્વ દાસને, તો અમેને કાં મારો—ગોપી૦
 કોમળ હસ્ત તમાજ, તે કમળાકૃત ભણે;
 અમ હદે કર તે ધરો, હૈયું ધીરજ આણે—ગોપી૦
 રક્ત અધર રસે ભર્યા, રસ વાંસળીવાયે;
 તે અધર અધરે ધરી. અમને અમૃત પાચ્યો—ગોપી૦
 સ્વાદ જુઓ દશન ડરી, કશી લાજ ન આણો;
 અમ સાથે કીડા કરો, વેગળી રમે ભણો—ગોપી૦
 નવનીતપે કોમળ ઘણું, છે તમારાં ચણાં;
 ખૂંચરો કઠિણ કાંકરી, કુશાએ તીવ્ર તૃણ—ગોપી૦

વલણ.

। પ્રાણ તજવા તત્પર થઈ, તવ આવ્યા વૈકુંઠસાથે; ।
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કયા થયો, એકત્રીશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૩૨ મો.

(કડવું દરમું—રાગ ભારની ચોપાઈ)

ગોપીકા ધણું વ્યાકુળ બાણી, પધારયા પ્રભુ સારંગપાણી;
અથ લેહી નીસરે લાણુ, તેમ પ્રગટયા શ્રીભગવાન.
મોર પીછ ચંદ્રિકા અળકે, તાકી અલક અવણું લળકે;
ગાલપર રવેત કુંડળ ઢળકે, ભેતાંમાં સતીનાં મન લળકે.
કોટિ કળા કંદર્પ લાવણ્ય, કોટિક અંદ્રકળા ધરી તંન;
કોટિક ઈંદ્રકળા વિલાસી, કોટિ મુઘા અધરું અવિનાશી.
કોટિક તીર્થવાન પાવન, કોટિ ભેગેશ્વરનું સ્તવનઃ
અંગો અંગ અનંગ નચાવ્યો, વિલાસ વેશ વપુ શોભાવ્યો.
પામી દર્શન હરખ ભરાઈ, ગોપી ધરણુ ઢળી લહેર ખાઈ;
તે મુખ શું કવિ વીખાણે, ગોપીનું મુખ ગોપી જાણે.
કો મળવા સન્મુખ ધાઈ, મૂક્યું મસ્તક હરિપદ માઢી;
પૂઠે વીટી વળી યજ્ઞનારી, સર્વે સાદ્યા દેવ મોરારી.
રખે ફરી જાતા પ્રાણનાથ, ગ્રહ્યા ગોપીયે હરીના હાથ;
જમુનાજીની રેતી શીતળ, વહે શીતળ જળ નિર્મળ.
અંદ્ર કિરણે તેજ બહુ રચના, શું વર્ણવી શકે ચર્મરસના;
વેળુંનું એક આસન કરીયું, વચ પીતાંબર પાથરીયું.
આપ આપણાં વંસ પાથરતી, સામજાને સુખાસન કરતી;
ભિપર બેઠા દેવ મોરારી, કરે પૂજા યજ્ઞની નારી.

કો પખાળે પ્રભુના પાય, લે ચરણામૃત તૃપ્ત ન થાય;
નીજ પટપાવલ પદ લહોતી, પદ રેખા ફરી ફરી ભેતી.
નાના કુમુદ હાર આરોપે, નેવેદ કરે તન સોંપે;
કો હરિના પાગ લગાસે, કો હસ્ત ફેરવે હરિને વાંસે.
કો વસ્ત્ર સાથે વસ્ત્ર સાંધે, કો પાગ સાથે પાગ બાંધે;
કો કાનમાં કહેવા કાંઈ આવે, કો કુખમાં અંગુળી ગલાવે.
કો કર ગ્રહી અંગુળી ભરડે, કો સામી રહી દંત કરડે;
કો આવે લલિત થઈ પાસે, ચુંબન કરી હસ્તી નહાસે.
કો સ્વાદ લે દુદ્યા ભીડી, ખવરાવે કો પાનની ખીડી;
લાવે ચંદન કુંકુમ કેસર, રંગરોગ કીધા પરમેશ્વર.
કો આરોગે તાંબોળ માગી, કહોને દર્શનની ટક લાગી;
ભેઈ રૂપ રૂદયમાં રાખે, કો સ્કંધ ઉપર સ્કંધ નાખે.
કો અધર સુધારસ આખે, તે મુખ કવિજન શું ભાંખે;
કો નાચે વાગ્ગિત્ર વળાડે, હાંવ ભાવ કટાક્ષ દેખાડે.
કંઠર્પદર્પે મહમાતી, વિલાસ સમ્પન્ન ગીત ગાતી;
વિભેગ સંભેગે બંધ કીધો, હરિ તેં આયુષ આપી જસ
કીધો.

પ્રાણદાન સમો નહીં ધર્મ, વેદે પરમ ભણ્યો રોગ મર્મ;
લગવાન શોભે સ્ત્રી ભેળા, શું વિખાણે કવી તે વેળા.
નિર્મળ ચંદ્ર ગગને ચોભ્યો, દાક્ષાયણી સાથે ઘણું શોભ્યો;
મીચું વૃંદાવન શીતળ ફિરણે, આકળ અમૃત કરીયું ધરણે.
ગોપવધુ કહે મસ્તક નામી, અમો વિભેગ પીડા બહુ પામી;
અભિમાને સેવા લલિત ચૂકી, ન ઘટે તમને બાવું મૂકી.
એક પુરૂષ ભજતાંને ભજે, એક પુરૂષ ભજતાંને તજે;
ભજતાં અણભજતાંને સમાન, તે પુરૂષ ભેગી ભગવાન.
ભજતાંને ભજે જન જેહ, નહીં પાડ ઉછીનું તેહ;
ન સંભારે ભજતાંને પુર્ણ, તે કૃતમી પાપી મૂર્ખ.

લજતો અણુલજતો અજ્ઞાન, બેહુ પર રાખે દ્રષ્ટિ સમાન;
તે પુરૂષ તે આતમારામ, તમોમાં તે શુણુ પૂરણુ કામ.
અલ્પબુદ્ધિ અલક્ષિત અમારી, ઘણી ઘણી કરી માનો છો
મોરારી.

મોહોટા ભોગેશ્વર નીજનામી, તે તહારોપાર ન પામે સ્વામી;
લક્ષ્મી અહુરનિશ ચરણુ ઉપામે, તેહવી લક્ષિત કોણુ નારીથી
થાશે.

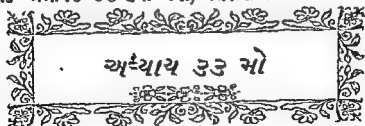
ન જાણું સેવા જ્ઞાનપટ પહેરી, ત્રેવડી કમળાપેં અધિકેરી.

(કૃષ્ણવચન)—

ધન્ય જોપવધુ પ્રેમે પૂરી, વાણી અમૃતપેં માધુરી;
મોહોટા ભોગેશ્વર આત્મદર્શી, રહ્યા મમ દર્શનને તર્પી.
સર્વોપરિ છે લક્ષિત તમારી, સર્વસ મૂકી શરણુ પધારી;
મૂક્યાં પુત્ર પતિ કુળ લાજ, સોખ્યો કઠિણ કંસ મહારાજ.
માહારે ચરણે સમરખું ચિત્ત, હું વહલ માન્યો આર્તવીત;
તમને સમરખ્યો મમ દેહ, લ્યો માગી જોઇયે જેહ.

વલણુ.

જે જોઇએ તે લીજીએ, જોડ્યા વૈકુંઠ રાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા ધયો, બતરીશમો અધ્યાયરે.

(૩૩વું - ૬૩નું—ગગ વસંત.)

શરદ નિશા પ્રદાનિશા કીધી, રામ રમ્યો લગવંત;
વિવિધ ગુણ વૃંદાવન કૂલ્યું, પોખ્યા કામ વચંત—શરદ૦

ખટગત પ્રગટી એકે કાળે, ખટમાસની કીધી રચણી;
 અનંત રૂપ ધર્યાં પરમેશ્વર, રાસ રમે મૃગનયણી—શરદ૦
 કાઠ કછયો મચ્યો રસ ભારી, રચ્યો રાસઅખાડો;
 પ્રેમ પચ્યો લચ્યો લક્ષ્મી/વર, ગાચ્છે પ્રસંગ ઉઘાડો—શરદ૦
 સત્તાવીસે શોભ્યો ગગને શોભ્યો, તે લોભ્યો ભેવા રાસ;
 સોળસહસ્ત્રવદને સોળે કળા હાર્યો, નભઈંદુનો ઊજાસ—શરદ૦
 વિકુલજી વચે વેણુ વળડે, ગોપી ગાચ્છે ગીત;
 કહિણ કૂચ ખુચે રસીયાને, કરપણવ નવનીત—શરદ૦
 જો જો ગોપી વચે ગોવિંદજી, જલહીયે ફરતો;
 મસ્તકમણિ કનક મણકામાં, તે તેમ શોભા ધરતો—શરદ૦
 મોહુ જિદે વિનોદે વિકુલના, ગોપવંદૂ સર્વ રીજે;
 ઇચ્છા થઈ અજ ઇંદ્રાદિકને, રાસ દર્શન જઈ કીજે—શરદ૦
 શંકર નારદ પર્વત આબ્યા, ગાંધર્વ અંમર કિંનર;
 વેદ વૈખરી વરૂણ વાયુ, વન્હી વિલાધર—શરદ૦
 સપ્તઋષી સપ્તસાહેર સરિતા, મોહ્યા પર્વત મોહ્યા નાગ;
 ગોપીશ્વરે પ્રહ્લાંડજ પૂર્યું, તાનમાન ખટરાગ—શરદ૦
 અંગ મૂઠંગ ઉપંગ વાંસળી, અમૃતકુંડલી ઢાલ;
 સપ્તશ્વર વેણા વળડે, ઉંતારે ગીતના બોલ—શરદ૦
 કટિમેખળા ધુધુરી અંઝર, વીણવાના ઝમકાર;
 નૃત્ય કરે ને ફરે ફૂદડી, સંગીત વિવિધ વિહાર—શરદ૦
 ઇંદ્રાણી પ્રહ્લાણી રૂદ્રાણી, દિવ્યચક્ષુ વડે જોય;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુરામની લીલા, પ્રગટ ન દેખે કોય—શરદ૦

(કડવું ૯૪મું—દોહરા)

શ્રીગુરુ ગણપતિ શારદા, સમરૂં શ્રી રઘુવીર;
 વર્ણવું કીડા રાસની, જો રચ્યો જમુના તીર.
 હરિગન હશે તે જાણશે, પ્રેમભક્તિની પેર;
 મૂરખ નિંદા બોલશે, જાવા જમને ઘેર.
 નિંદા કર્મ નાસ્તિક દેખશે, પ્રહ્લાલીલા દેખશે સંત;

પ્રેમાનંદ પ્રભુસમણનાં, ચરિત્ર અગમ અનંત.

(છંદ ભુજંગ પ્રયાત—ચાલ ગુજરાતી)

પ્રેમનંદ 'ચરિત્ર પવિત્ર ભણીયે.
ભકિત જ્ઞાન વાધે અવિવેક હણીયે;
વ્રજનાર મોરાર ગમે રાસ રંગે,
હરિ સામયો ગોપીકા ગૌર-અંગે.
પ્રાણનાથ પીંડારણી રંગ રાથે, {
પરિપ્રહ લોજો થેધ થેધ નાથે; }
વાયે વાંસળી મોરલી અધર દેધ.
ચાંપે નાર સકુમારને અંક લેધ.
ખૂંચે રાખડી ગોફણી બાળા ડીલે,
દનેહ શ્યામ 'સાગરમાં નાર ઝીલે;
થેધકાર ઝંમકાર ઘંમકાર જાલે,
મળે માન સંગીતનું વેદ ડાલે.
વાજે કિંકણી ધૂધરી વેણું વીણા,
રસ ઓઘ આહીરણી કંઠ ઝીણા;
ગાયે નાર સંગીત શ્રી વનમાળી,
નચાવે નાર પુઠે દેધ દેધ તાળી.
ગુણવંત ગોપાંગના ધણું વહાલી
તેહેને પાસ રાખી જળે બાંહે ઘાટી
હરિ હાથીયો ઉન્મત્ત મદ ઝરતો,
શું કમલિનીમાં નથી નાગ ફરતો.
કરે રંભનચુંબન કંઠ ઝૂમે,
નથી તૃપ્તિ કંદર્પદર્પ ધૂમે;
હસી કામ વિકારના નેત્ર ધોળે,
છુટો માંડ સાંકળથી ધેતુ ડાલે.
પાલી બાંહે ગોપીતણા સ્કંધ ગોડે,
અધ આકળો કંચુકીજધ છોડે;

કહી રંક કહી વક કહી બાળ વેલો,
અલભ્ય દુઃસાધ્ય ગોપીને સેહેલો.

સુએ સામળો પત્રની સેજ આણ,
રમે એખલો નાથ છે નાર આણ;
હનમાદ સંવાદ બહુ સ્વાદ પોખે,
દેખીતો વ્યભિચાર નવ કર્મ દોખે.

ફૂલ ફળ ભૂજ બળ સિધિલ કરતો,
સ્રી સંગ અલંગ નથી મદ અરતો;
ચોળેનેણુ વચેણુ વળી દીન ભાખે,
માગે માન અધરામૃત પ્રેમ આખે.
અહે નાડાછડી કાંસકી કરમાડે,
શુધે કેશ ગોપીનાં ગોવિંદરાએ;
લકતાધીન થઈ દીન ત્યાં સંગ માગે,
કરે માન ગોપી હરી પાગે લાગે.
મનાવે મોરારી સક્રુમાર નારી,
કરે અદભુત રંગ નટવેશ ધારી;
થઈ ભિભો અલભેલડો અંગ મોરે,
નહાસે હાથ તાળી દેઈ નાર દોરે.
દુમ પુંજના કુંજમાં શુભ ધાએ,
રમે રામ વિલાસ વૈકુંઠ રાએ;
સાહેલડી બેલડી હીડિ વળગી,
જહાં કૃષ્ણ ત્યાં નાર ન થાય અળગી.

વલણુ.

અળગી ન થાયે અદવડી, તે પડી પ્રેમને પાશરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સમણ, રચ્યો મંડળસમરે.

(કડવું દપમું—છંદ નગસ્વરૂપિણી—ત્રિતા
આનંદકંદ નંદનંદ છંદ રાગ રાગણી,

વેળુ વાય ગીત ગાય સરાય સહુ સોહાગણી;
રૂપ સરસ સોળ વરસ રમે અંદ લેઇ લેઇ,
ગોપાળલાલ શરદકાળ રમે રાસ થેઇ થેઇ.

સ્વરૂપ રયામ દોટિકામ વામ દક્ષિણ સુંદરી,
ગોપીનાથમધ્ય નાથ હાથ જે સ્કંધે ધરી;
કંદર્પદર્પ તર્પતર્પમાહે બાહે. દેઇ દેઇ,
ગોપાળલાલ શરદકાળ રમે રાસ થેઇ થેઇ.

અમકતાલ પ્રાજ્ઞાળ રસાળ ગીત લાખતી,
બ્રમણ રમણ નેહ નમણ રૂપ દ્વદે સખતી;
અધર ડમે ચીર ખસે હસે તાળી દેઇ દેઇ,
ગોપાળલાલ શરદ કાળ રમે રાસ થેઇ થેઇ.

ચિત્ત ચારટી ડો ગોરટી. કા સામળી સોહામણી.

કા સોહિની મનમોહિની કટાક્ષ કીકી કામની;

આલિંગન રંભનચુંબન રમણ લીલા કવી કહે કેઇ કેઇ.

ગોપાળલાલ શરદકાળ રમે રાસ થેઇ થેઇ.

૧ બા. ૫૦ બીજી પ્રતોમાં 'તર્પતર્પમાહે.' 'કંદર્પ દર્પ નર્પતર્પમાહે બાહે.' 'કંદર્પ નર્પ માહે બાહે.' 'કંદર્પદર્પનર્પમાહે બાહે.' 'કંદર્પ દર્પ સોહેરયામ બાહે' અંગે, એ પ્રમાણે છે. એ બધી જોતાં બા. ૫૦ શુદ્ધ છે પણ 'તર્પતર્પ માહે' એનો અર્થ અવિચિત્ત બેસતો નથી, તૃપ્તનું તર્પત પણ પછી 'ર્પ' એ શું? વળી તર્પન રૂપ માહે એમ હોય? કંદર્પને તૃપ્તિ પમાડે-પમાડવા એવો ભાવાર્થ તો સ્પષ્ટ છે.

૧ એ લીટી બા. ૫૦ ની છે. એ અતિ લાંબી છે. એમાં 'રંભન' ન હોય તો કીક પંચાપ પણ તે પ્રતમાં આલિંગન રંભન ચુંબન. રમણલીલા. એમ ઠાંપ મુકા છે; વળી એક બીજી પ્રતમાં પણ રંભન શબ્દ છે; બીજી બધી પ્રતોમાં રંભન શબ્દ હેજ નહી. એક બા. ૫૦ સિવાયે બીજી બધી પ્રતોમાં એ લીટી મનસી રીતે ભુદી ભુદી લખેલી છે, જેમકે એકમાં આમ છે: "આલિંગન ચુંબન રમણલીલા કાલકી ત કવી કહે કેની કહું કૃષ્ણ લીલા ખાગધી"

(કડવું હૃદયું—રાગ કેદારી)

હારે રાસ વિરાજે છે—ધ્રુવ
હારે રાસ વિરાજે છે, વાજે મોરલી વેણ;
સંગીત નૃત્ય કરે મૃગનયણી, નચાવે અખંડનેણ—રાસ
ગોપી સાથે સર્વ રમે ને, ગાયે મદનગોપાળ;
મોહ્યું સ્વર્ગ ને મોહ્યું મહીસ્થળ, કાંઈ મોહ્યાં સત પાતાળ
—રાસ

ઈંદ્ર ચંદ્ર મોહ્યા રૂદ્ર પ્રહ્લા, મોહ્યા વરુણ કુબેર;
સુરવર મપિવર સાગર મોહ્યા, કાંઈ ડોહ્યા પર્વત મેર—રાસ
મોહ્યા જક્ષ કિન્નર વિદ્યાધર, મોહ્યા અમર ગાંધર્વ;
વારાંગના મોહી રંભાદિક, ગયા ગાનરૂપનાર્ ગર્વ—રાસ
ખગ મૃગ મીન મોહી દુમવેલી, મોહ્યો મહીધર ખીર;
સ્થિર સમિર સ્થિર શશિમંડળ, સ્થિર થયું જમુના નીર—રાસ
નાના વાદ સંવાદ ગીતનાર, સોહો શબ્દ ઝોંકાર;
ઉપનિષદ વાંસળીમાં વાળે રંગે નંદકુમાર—રાસ
પ્રહ્લાનિશા શ્રીપ્રહ્લો કીધી, પ્રહ્લંવિદ્યા પ્રહ્લ ગાય;
પ્રહ્લાદિક ભૂલા ભૂલવણી, તે ભેવા બ્યાકુળ થાય—રાસ
રસ ભમ્યો બહુ રાસ મંડળનો, ગોપી કરે હરિપદ સેવ;
નાદ સાંભળી નાચ્યા નરદ, નાચ્યા શ્રીમાહાદેવ—રાસ
નાચ્યા વેદ વૈષ્ણવી ગણપતી, ડાલે દેવાંગના મનમોહ;
સુરવર્ગ શ્રવણે સુખ પામ્યા, ન પામે નેત્ર સુખ કોય—રાસ
સનકાદિક નારદ શ્રીશંકર, એ પરમ હંસ હરિદાસ;
પ્રેમાનંદ પ્રભુએ દેખાડ્યો, પ્રગટ ભક્તને રાસ—રાસ

૨ “ ગાનરેના ગર્વ ” એક ગુ. પ્ર. એક ગુ.માં “ જ્ઞાન ” ને બા. તથા બીજી ત્રણ ગુ. માં “ ગગન રૂપના ગર્વ ” છે. ગુણરૂપ પણ હોય.

૩ બા. પ્ર. “ નાનાનાન્દજ સંગીતના ” ગુ. પ્રતો. નાના વાદ વાદ્ય સંગીતનાં એમ પણ હોય.

(કડવું ૯૭મું—રાગ સૌરઠ)

રમે નારાયણ નટ રૂપેરે, રમે નારાયણ નટ રૂપેરે;
કોટિ બ્રહ્માંડ ધરે પરમેશ્વર, એક એક રોમકૂપેરે—રમે૦
ચોહોંસટ સહસ્ર કરપદ લોચન, શ્રવણ ચોહોંસટ હબારે;
મસ્તક બત્રીસ સહસ્ર નાસિકા, સોળ સહસ્ર નિશાભરધારે—૨૦
બત્રીસ સહસ્ર કળશ રથ ભરયા, સોળ સહસ્ર અલંકારે;
વિહંગમી સોળ સહસ્ર ઘોડે, નિધિ સંખ્યા સ્વર રસાળરે—૨૦
સોળસહસ્રમુખી થઈ ગંગા, વિપ્લુપાદોદકી થાવારે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામની લીલા, શેષ સમર્થ નહી ગાવારે—રમે૦

(કડવું ૯૮મું—રાગ કેદારના છંદની ચાલ)

પરબ્રહ્મ નિઃકર્મ તે પર્મ કીડા કરે,
રાસ વિલાસ વ્યભિચાર ભાસે;
લક્ષ્મીધામ કૃપામ કૃપાનિધિ,
નામ લેતાં કોટિ કર્મભાસે—૧૫૨૦
લક્ષ્મીપ્રતિપાળ કૃપાની કૃપાનિધિ,
અગમ નિગમ ને ભુલખ ગાયે;
શુભાતીત ગોપી સ પ્રીછળ કીડા કરે,
લરે ભુજ બાથ ડે, જે કમાડે—૫૨૦
માથે નચાવે હરપામ સાવે,
બાળીને તાળી રક્ષાનમાળી;
પાગે લાગી પ્રભુસંગ માગે પલ,
માન કરી ના કહે ચિત્રશાળી—૫૨૦
સાહેલડી ભેલડી ચેલડી વર્ગસું,
ઠાળે દર્પ કંદર્પનો શ્યામ સાધી;
એકે અનેક નિર્બળ નાર કરી,
કમોદની માહે શું છુટો હાથી—૫૨૦

દંતધાત નખપાત શોણિત જંઘા ઝરે,
 અર્ધચંદ્ર ગાલે^૨ એધાણુ કીધું;
 મુકાવીયાં માન ભગવાન ભોગી ઘણું,
 અધરપીયૂષ અત્યંત પીધું;—પરં
 સેહેજમાં સેહેજ વિપરીત કીડા કરે,
 સંગ અલંગ ન સુર છડે;
 હઠાવી હસ્તિની ચિત્રિણી પક્ષિની,
 કામી કુમારકાન્ત ખડે—પરં
 સંપૂર્ણ સંભોગ રસ ઓધ અંજોગથી,
 નિરોગ નારી થઇ વૈદ મળીયો;
 જ્યા નાર મોરાર તો રૂપ નાનાં ધરે,
 અવિગતિ નાથ કયમ જાય કળીયો—પરં
 પોપીયો કામ સંગ્રામ સુરત રમી,
 નિર્ગમી નિશા ખટમાસડેરી;
 રાસ આચારમાં^૩ રૂપે ૧ રચામા ભરી,
 કરે કૂદડી કેશ^૪ સંવિદ વખેરી—પરં
 ચંગ મૃદંગ ઉલેવા^૫ ગા વાંસળી,
 ખંજરી ઘઘરી^૬ ગો પાચે;
 ભેરી નરેરી સરણા^૭ રંગણી,
 વાજે ઢાલકીબોલકી^૮ ત ગાયે—પરં
 તાળ રસાળ કંકણ કાટમેખળા,
 વાઘ ઘમકાર બહુ નાદ બોલે;
 જૂમકે જૂમણાં જાળી બહુ ભાતની,
 અકલ લટે જેમ સર્પ ડાલે—પરં
 પટે હાર શંગાર રચામાતણા નાચતાં,
 વીણી વીણી વીઠલો પાસ રાખે;

૨ ત્રણ ગુ. પ્રતો. એકમાં “ઓળખા”, એકમાં “આળખ” ને
 ૦ પ્ર.માં આલે છે.

નાચતાં પટકૂલ ખમ્મી પડે નારનાં,
પૂઠેથી જગદીશ શીખ હાંકે—પરબ

૫૯૫.

હાંકે શીખ મજનારનાં, રમાડયો રામ કમળાવરેરે;
પ્રેમાનંદપ્રભુ રામ લીલા, પરિક્ષત મન સદેહુ ધરેરે.

(કડવું ૮૯મું—રાગ ધંનાસરી)

ખેલુ કરજેડી રાય વાણી વડે, સ્વામી મુજને સદેહુ થયો ઉદે;
ધર્મ સ્થાપવા રૂપ પ્રહ્લ્લ ધરયું, પૂર્ણાનંદે નિધ કર્મ કેમ કરયું.

૬૧૫.

/કેમ કરયું કર્મ કૃષ્ણજીએ, અવતરયા અધરમ ટાળવા;
તો પરચી સાથે કેમ રમ્યા, જો દેહુ ધરયો ધર્મ પાળવા.
મ્રજ સૂણી શ્રીશુક કેહે, જે ભિન્ન એહેનો ભેદ;
જ્ઞાની દેખે પ્રહ્લલીલા, અજ્ઞાની પામે ખેદ.
પરિક્ષત રાય ન ભુલીયે, એ ભુલવણી કર્મપ્રદને;
સમજીને તેં મ્રજ પૂછયો, પ્રીછવવા સર્વ શિક્ષને.
શુણાતીતને શુણ ભેદે નહીં, જે વેદે પ્રહ્લ વખાણીયો;
જેહેવું ઇચ્છયું ગોપીયે, પામી ભોગ સાચું બણીયો.
એ કામે જગત નચાવ્યું, કૃષ્ણે નચાવીયો કામ;
માટે રમાડયો મર્કટવત, છે કૃષ્ણ આત્મારામ.
ધનતન અધિક આયુશ, વિદ્યા બળે થાભીં છત્રપતી;
જે ભાવે ભજે તે તેહેવું પામે, પણ હરિ વશ થાતો નથી.
ગોપીયે ભજયો કામ ભાવે, તો વિલાસ પામી સુંદરી;
સંભોગ મુખ નહીં નાચને, નિલેપ અળગા શ્રીહરી.
હુતાશન છે સર્વ બક્ષી, દહે માંસ મળ મૂત્ર ચર્મ;
જવાબુલતા મૂકે નહીં, તેમ કૃષ્ણને નહીં કર્મ.

અહંકાર મોટાને નથી, શિવે વિષ કઠે ધર્યું;
 શુભ અશુભ પ્રભુને નથી, દૃષ્ટાંત શુકલયે બિચર્યું.
 સર્પઅહુલ અગ્નિ લક્ષણ, કુસુમવત ધર્યો ગિરી;
 પરિતાપ ભાર લાગ્યો નહીં, કર્મરહિત સેવી મુંદરી.
 ભકતે ભેવી પ્રહસલીલા, તે ભવ સિંધુ સોહજે તરે;
 કૃષ્ણે કીધું તે અમો કર્મ, વ્યભિચારી નરકે સાંચરે.
 મનસાએ ચિંતવીયે નહીં, જે નિંદા કર્મ નાથે કર્યું;
 વૃથા જન્મ ગયો તેહિનો, ભોળન જનુનીનું હર્યું.
 ગોપી છે વેદની ઝગ્યા, શ્રીકૃષ્ણ વેદસ્વરૂપ;

વૃંદાવન વૈકુંઠ બાણુનું, રમે ભેદ આણો ભૂપ.

ખટરાગ તે ખટશાસ્ત્ર છે, વૉણુશબ્દ તે ઓંકાર;

દ્રાવણી તે પ્રહસવિદ્યા, રાધા ભક્તિનો અવતાર.

રિક્ષત રાય પ્રસન્ન થયો, સંદેહ ટળ્યો સ્વામીન;

ભંજોગી કહે ભૂપતી, એ રાસનું વરણું.

કુળમાંહે ગોપસુતા, નિજાંગના કઠે ગ્રહી;

કૃત્રિમકૃત્રિમ કૃષ્ણ છે, સોળ સહસ્ર ખીણ ઘણ.

શા જે ખટમાસની, તે ગોપીને મન બે ઘડી;

૨ વળાવી ઘણું દોહેલે, તે પરવરી પાગે પડી.

માપ આપણે મંદિર સર્વ આવી, કૃત્રિમ સ્ત્રી તતક્ષણ ટળી;

પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામની લીલા, કેને નવ બાંધે કળી.

માખ્યાન રાસ કીડાતાણું, બાણે અથવા સાંભળે;

કોટિ ચાતક પરજળે, આવાગમન ફેરો ટળે.

વલણ.

ટળે ફેરો ગર્ભવાસનો, શુક કહે સાંભળ સચરે;

ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, તેત્રીસમો અધ્યાયરે.

પ્રેમાનંદ
રાસલીલા

અધ્યાય ૩૪ મો.

(કડવું ૧૦૦મું—રાગ દેશાખની ચોપાઈ)

રાસચરિત્ર પરિપૂરણ થયું, જ્યાણુદિ પ્રાકૃત કહ્યું;
શુકલ કહે સાંભળ રાજાન, અદ્ભુત લીલા શ્રીભગવાન.
ગોપી સહુ કૃતારથ થઈ, તે કથા પૂર્ય અધ્યાયે કહી;
નંદે વીચાર્યું એકવાર, તેડયો સર્વ ગોપપરિવાર.
ગોપ સર્વ તત્પર થઈયે, દેવી અંબાની જાત્રા જઈયે;
રાયના પ્રતિજોધ સાંભળ્યા, વ્રજવાસી જાવાને પળ્યા;
સકટળ ગોપતણે પરિવાર, નંદજસોદા જુગદાધાર.
સંગાતે ગયા રોહિણી રામ, ગંગી રીસે ભરાયા ગુંદરશ્યામ.
માહારા ચરણકમળ પરહુરે, એ અંબાની કેમ પૂજા કરે;
દેવિ શિક્ષા જેમ આવે જ્ઞાન, એમ વિચારી ચાલ્યા ભગવાન.
આવ્યું અંબિકા દેવજસ્થળ, આનંદ પામ્યા ગોપસકળ;
છે સરસ્વતીનું પાવન તીર, ઉતર્યાં તટમાં સર્વ આહીર.
પ્રથમ કીધો તીરથ અપવાસ, કહે નંદ હું અંબાનો દાસ;
વૃદ્ધશ્રાદ્ધ કીધાં તર્પણ, વિપ્રને દાન કીધાં અપર્ણ.
સવચ્છી ધેનુ દાન મુવર્ણ, આપે નંદ પખાળી ચર્ણ;
સોપુત્ર સાથે નંદરાય, પધાર્યા દેવસ્થળ મહાંય.
સ્તોત્ર પાઠ નાના બિચરી, પોડશ પ્રકારે પૂજા કરી;
ધૂપ દીપ ને ઘંટનાદ, નૈવેદ્ય કરી વેહેંચ્યા પરસાદ.
શ્રીકૃષ્ણને કહેછે નંદરાય, પુત્ર મહો દેવીને પાય;
જો અંબાજી મૂકે શિરપાણ, તો મદા તુજને હોય કલ્યાણ.
તત્પર થયા પ્રભુ પૂજવા, અંબાજી લાગ્યાં ધૂનવા;
પછે સમશ્યા કરી દેવી નમે, હું દામીને કેમ પૂજો તમે.
પાછા ફર્યા સમજી શ્રીહરી, તવ રીત નંદ પિતાએ કરી;

૨૦૦ અધ્યાય ૩૪ મો—અંગાની યાત્રા, અજગરમોક્ષ ને
શંખચૂડ વધ.

એ, વ્યાપી વિશ્વવિષે એકલી, ન દીઠી જુદા પુત્રની લડી.
કહ્યું ન કરે સુત ઉછંકણ, પુત્ર શું બાણે પૂજાનું ફળ;
જગદંબા મા પરમેશ્વરી, એની સત્તાએ સદિ પ્રહારો કરી.
પિતાને કહે જગજીવન, ન કરું અન્ય દેવ પૂજન;
ઇષ્ટ દેવ છે ગોવરધન, જે વડે મુખીયાં આપણુ ગોધન.
સદૈવ પૂજા કીજીએ તેતણી, તમારી ભક્તિ છે વ્યભિચારણી;
એહેવું કહી હસ્યા શ્રીહરી, વારતા નદે ચિતમાં ધરી.
પૂજા કરતાં થયો સાયંકાળ, સરસ્વતીતટ સુતા ગોવાળ;
સમય અર્ધનિશાનો હોય, નિદ્રાવશ થયું સર્વ કોય,
શુદ્ધ કહે સાંભળીએ ભૂપ, એક અજગર આવ્યો દારૂણ રૂપ;
તે પેઠા ગોપમંડળી મહાંય, આવ્યો જહાં સુતા નંદરાય.
નંદનો પાગ મુખ મહાંએ ગળ્યો, લેઈ નંદને અજગર પળ્યો;
જંઘાલગી ઘસ્યો વામ પાદ. આકંઠ કરે રૂએ નંદરાય.
છે કૃષ્ણ પુત્ર તાહારો આધાર, તું વિના કોણુ કરે મમ વાહાર;
મુકાવ્યો વરૂણચક્રી એક વાર, વળી આજ વિપત્તિ પડી અપાર.
તુને પરમેશ્વર કહે સહુ કોય, કૃપા કરી મુજ સામું જોય;
વિનિધ વિલાપ કરે ઘણું રોય, ભગ્યા ગોપવર્ગ સંહુ કોય.
હાહાકાર પડે જુગાણુ, કોણે રામકૃષ્ણને કીધું બાણ;
ત્રાહે ત્રાહે કરે ગોપી માત્ર, રૂએ જસોદા પછાડે ગાત્ર.
અજગરે આસ્યા નંદરાય, એ લેઈ પ્રાણનાથને જાય;
કો છે પ્રાણદાતા કહાવે, કાળમુખથી પ્રભુને મૂકાવે.
ઉન્મત ગોપ ધાયા દરળડી, પાપાણુ જેડી ચહી લાકડી:
પડે અજગર ઉપર પ્રહાર, મુખમાં નંદ કરે પોકાર.
નાસે અજગર નિશ્ચે થઈ, પડે પ્રહાર પણ મૂકે નહીં;
ઘોર વનમાં અજગર ગયો, ધ્રમિત ગોપ માથ સહુ થયો.
ગોપાંગના રોતી એમ કહે, આપણને તીરથ વ્રત ન સહે;
જો પૂરવે કીધું અભયા વ્રત, તે વ્રતનું ફળ પામ્યા તર્ત.
આણીવાર તો આંકજ વળ્યો, એ સુર્પ રાવણને લઈ પળ્યો;

ભાર્ગવો વરધનની કીર્તિ સેવ, નંદ ઉપાસે બીજા દેવ.
ન છવે નંદ આશા ટળી, બેઠું ઘર અંબાજી કુળી;
ધાયા રામકૃષ્ણ બેઠું જાત, બળલદ્રે બહુ કીધી ઘાત.
તોએ નંદને મૂક્યા નહીં, પદપ્રહાર કૃષ્ણે કીધો બધ;
અરણ્યસ્પર્શ કીધો જેટલે, અન્નગર રૂપ તજ્યું તેટલે.
કૃપા કમળાવરની હવી, દિવ્ય દેહ પામ્યો ગાંધર્વી;
દિવ્ય પદ કીધાં પરીધાન, વસુવર્ણ વિધુતસમાન.
કુંડળા બાહ્યબંધ કંઠે હાર, ધરી ગદા એક હસ્તમોલાર;
વામ સ્કંધે શુભ વેણા ધરી, એહેવી દેહ પ્રગટ જવ કરી.
ગોવાળા સહુ વિરમે યાય. ગાંધર્વ નમ્યો નંદજીને પાય;
નિર્વિધ નંદ થયા તતજેવ, છે ઘરમાં વિશ્વલેખ દેવ.
પ્રભુને ચાર પ્રદક્ષિણા કરી, હું દાસ દાસ પાણી ઉચરી;
હું પતિ કૃતાર્થ કીધો, મૂળદેહ તાંહાં સુજને દીધો.
સ્પર્શ અરણ્યરેણુનો મયો, કર્મ ભોગ સર્વ માહારો ગયો;
ગાંધર્વે એવી વિનતી કરી, કૃપા કરી પૂછે શ્રીહરી.
સંદેહ પામ્યા છે ગોપ સર્વ, તું વૃત્તાંત તાંહાં કહે ગાંધર્વ;
કેણુ કારણ આત્યા નંદરાય, કાં સર્પરૂપ મયો વનમ્હાંવ.

(ગાંધર્વ વચન) :—

સ્વામી અંતરબાહી હરી, ઘટ ઘટ બ્રહ્મ રહ્યો વિસ્તરી;
લોક નિમિત્ત પૂછે સર્વથા, શું જાણણી માહારી છે કથા.
ગોપનો સંદેહ પામે શાંત, વૃત્તાંત પૂછ્યો કમળાકાંત;
વસ્તો હું અગરાવતી ગામ, ગાંધર્વ સુદર્શન માહારું નામ.
સુરકન્યા પામી મોહ સર્વ, મુને રૂપગુણનો વાધ્યો ગર્વ;
માહારાં રૂપચક્રી મોહોતો શક, એક બ્રાહ્મણ હતો અષ્ટાવક-
અષ્ટ હામ વાંકો ફળડો, તે તાપત્ર માહારી દૃષ્ટે પડ્યો;
સરસ્વતીમાં કરતો નિત ધ્યાન, હું મયો તહાં કરવા સ્નાન-
વક બેઠું મુને આવ્યું હાસ્ય, હું મયો બ્રાહ્મણને પાસ;
વકોદિત હું બોલ્યો બધ, રત્નગભાં લુજ માતા સહી

તે સ્ત્રીનું પુણ્ય હશે અપાર, જે તમ સરખો પામી ભરતાર.
શરીરનું ઋષિ કરજો જતન, તમે પૃથ્વીમાં દીસોછો રતન;
જોળન મદ વાંકા હીડો છો શુંય, આ લટકો દેખીને મોહો દુય;
જે દેખશે રૂપ તમારું જતી, કો સતી સત રહેવાં નથી.
વક્ર જોલ જપ મેં ઉચરયા, તવ ક્રોધ કરી જોલ્યા અંગિરા;
અપ્રાવકુલ ક્રોધે વદે, પાપી તું ભર્યો રૂપને મદે.
જે વક્રોદિતયે જોલ્યા વ્યંગ, તો કામ કામ થાઓ વાંકું અંગ;
તું વક્ર થઇ ચાલે નિરધાર, પામજે અજગરનો અવતાર.
(પછી મેં (ગાંધર્વે) કહ્યું) :—

સ્વામી મેં કીધો અપરાધ, ઋષિ ! વચને મેં દુલ્યા માધ;
માનુસવ મુને માયા કરો, શાપ અનુચ સ્વામી કરો.
પ્રણીપત કીધી રોયો ધાનું, કૃપાળ મન છે ઋષિજી તારું;
(તારે ઋષિ જોલ્યા) :—

‘અંબિકા નિકટ થઇ રહેજે વ્યાળ, આવશે જાત્રાએ નંદ ગોવાળ.
નંદનો મુખમાં ઝેહેજે ચર્ણ, મુકાવા ધારો અચરણશર્ણ;
શ્રીકૃષ્ણ ચરણરેણુ અડશે; અજગર દેહ તહારો પડશે.

સઘ મુકાશે માહારો શાપ,

‘ પછે ધર્યું મેં અહીનું આપં

અચુત વર્ષ ગયાં મૂને વહી, આજ તમારી કડણ થઇ,
કર્મકથા કહી નમીયો પાય, શ્રી કૃષ્ણ તેહેને આપી વીદાય;
કર્મ પ્રસંગ મહિમા માંભળ્યો, ગોપ સર્વનો સુંધે ટળ્યો.
પછે નંદે જાણ્યું રૂડી પેર, છે સકળ દેવતા મહારે ઘેર;
પછે જોળન કીધાં પ્રાતઃકાળ, વળ્યા તીરથ કરી ગોવાળ.
નંદ જસોદા પામ્યાં સૂળ, શ્રીકૃષ્ણ નામથી જાએ દ્વંજન
ગોમુળ આળ્યો મજપરિવાર, પુરૂષોત્તમ જાણ્યો નંદકુમાર.
જે કો કથા પ્રીતે સાંભળે, પ્રદાશાપ પાતિક પરજળે;
પૂલ દરશણ અંગાનું વળે, જે અજગર સર્પનો ટળે.

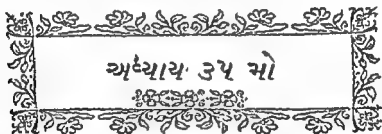
(શુક વચન):—

સાંભળ પરિસ્ત પુણ્ય પવિત્ર, પૂરુષ યયું અભિક્ષ ચરિત્રઃ
એક વાર વૃંદાવન મહાંય, દ્વી રામ કૃષ્ણ ચરાવે ગાય.
જવ વેળા સાયંકાળની યઈ. ગોપી જગ ભરવા મીચે ગઈ;
સહુ ગોપ ગોપી ટોળે યયાં, જગ કીડા કરવા રાત્રે રહ્યાં.
ગોપી ચરિતા રયામ સમુદ્ર, સોળ કળાએ પ્રગટયો ચંદ્રઃ
તે કિરણે અમૃત ધારા ઝરે, ગોપ ગોપી સહુ કીડા કરે.
કુમોદની મોઢ પામી ઘણું, પ્રકાશ્યું તેજ ચંદ્ર આપણું;
આવે લેહેર ઊછાળે નીર, ત્રિવિધ મંદ વાયે ચમીર.
ગોપ ગોવાળા દેવળ રામ, કરે કીડા પોપણ કામઃ
એકજ આવ્યો તેણે કામ. શંખચૂડ છે તેહેનું નામ.
કુમેરનો મંત્રી બળવાન, દીડી ગોપીકા રૂપનિધાન;
વળી દૃષ્ટે ન ઓળખ્યા હરી, પેઠા જળમાં વેરી મુંદરી.
ઉંડળમાં ઘાડી બહુ નાર, જલ આડ્યો ગગન મુલાર;
આકંઠ વિલાપ કરે મુંદરી, તમ વિષુ કોણ મુકાવે હરી.
તેં ઘણીવાર દીધી મંભાળ, સમાવી વિખ અગ્નીની જ્વાળા;
મેઘને નિવારયા પર્વત ધરી, બે વાર નંદને કંરૂણા કરી.
હુખ દેખી ગોપીજન તાણું, રામકૃષ્ણ બે કોપ્યા ઘણું;
ધાયા ધરણીધર પૂડળે, એક વૃક્ષ ઉપાડી લીધો બળે.
વૃક્ષનું નામ કહીએ દેવદાર, કરમાં લઈ કીપો હાંકાર;
દયાળને દેખી મુંદરી, તવ શાતા અંતરમાં ધરી.
જલો દીઠા દેવ મોરાર, અધવચ મૂકી દીધી નાર;
હળધર મૂક્યા ગોપી પાસ, જલ પૂઠે ધાયા અવિનાશ.
હરિયે જવ હાંકારો કર્યો, શંખચૂડ તવ પાછો ફર્યો;
એક ગદા વટે માંડ્યો સંગ્રામ, વૃક્ષ વઢતા મુંદરચામ.
તહાં ઘોર જુદ યયું અંતર, હરિયે મારી પાડ્યો જલ;
ઉત્તમગતિ યઈ તેહ નણી, તેને મસ્તક એક દુતો મળી.
છે શંખચૂડ તે માટે નામ, તે મળિ લીધો મુંદરચામ;

બળીલદ્રને તે આપ્યો જઈ, ગોપાંગના સર્વ સુખાળી થઈ.
સકળ શાસ્ત્ર નિગમનું તત્તા, સર્વ શિરોમણિ શ્રી ભાગવત;
તેમાં સાર છે દશમસ્કંધ, બેડું હું પ્રાકૃત પદ્મધં.
આપાસા વ્યાસ વાંચે સંસ્કૃત, આપાસા માહારૂં પ્રાકૃત;
કથાપ્રસંગ એકનવ પડે, આપ્યો બહુ સૂધે સેરડે.
કેા કહેશે કીધો અહંકાર, છે માહારાં મનનો જુવો વિચાર;
નથી વિખાણ્યો મેં પોતાને, વિશ્વાસ આવે જેમ શ્રોતાને.
રામચરણકમળમકરંદ, લેવા ઇચ્છે પ્રેમાનંદ;
શુક કહે સાંભળીયે ધીશ, પૂરણ થયા અધ્યા ચોતરીશ.

વલણ.

ચોતરીશમો અધ્યાય પૂરણ થયો, લીલા મુંદરશ્યામરે;
રજે પ્રેમાનંદ વીસરે, અધક્ષણ સીતા રામરે.

(કકતું ૧૦૧મું—રાગ સામેરી)

અકળ લીલા નાથની, કવી કંમ વખાણે;
શુક કહે સુખ ગોપીતાણું, ગોપીકા મન બાણે.
અજ ઇશ આદિત ઈદુ, અને વળી ઈદ્રાદિક;
તે ઋજલીલા પ્રીછે નહીં, છે વંકુઠપેં અધીક.
એકવાર વૃંદાવન વિખે, વળી વાયો વેણુ રસાળ;
ગોહ પામી ઋજસુંદરી, વળી મોહ્યાં જા ગોવાળી.
જળકીડા માંડી સામળે, ગોપ રામ ને ગોવાળ;
ચોળીને નવરાવે ધેનુવચ્છને, વનમાં વનમાળી.

દ્રુમ વેલી કૂલી ઘણું, વાસ વસ્થો વસંત;
 છે કમળવરણી કામની છે, અમર શ્રીભગવંત.
 ચક્રોર મોર ચાતક બોલે, હરે શબ્દે ચિત્ત;
 વિકૃલ વનડે વાંસળી, ગોપીકા ગાએ ગીત.
 કટિમેખળા કંકણુ ધ્રુવરી, ઝાંઝર રમઝમ થાય;
 ગાય બાળી પાડે તાળી, નાચે નરહરી રાય.
 બળીભદ્ર ગાએ પૂઠળે, ઉછળે જોબન બાળ;
 મૃગંદ વાળે અંગ ગાળે^૧, સંગીત સઘળી તાળ.
 તે સ્વરે આકાશ પૂર્યું, પાતાળ પૂર્યાં સાત;
 સહસ્ર કૃણાએ શેષ ડાહ્યો, મોહ્યા કરું જાત.
 નર અમર મૂની મોહ્યા, હવી સ્વી ને અંદ્ર;
 અદ્ય શેષ શિખર ડાહ્યાં, મોહ્યા સપ્ત અમુદ.
 કાર્જ રહું ધર્મરાજનું, વિરમે થયા ચિત્રગુપ્ત;
 વિમાન બેસી દેવ આવ્યા, આવીયા ઋષિ સપ્ત.
 અદ્યવસુ ને વિરવેદેવા, વળી અશ્વનિકુમાર;
 આવ્યા વિદ્યાધર જહા કિનર, મોહુ પામ્યા મેઘ બાર.
 ધૃતાંચી મૈનકા રંભા, તિલોત્તમા ઉર્વશી;
 ગાન સાંભળી ગોપીકાનું, જોવા વૃંદાવન ધસી.
 નારાયણનું નાટ્ય દેખી, ગગને નાચ્યા દેવ;
 સાવિત્રિસું પ્રદ્યા આહારે, પરહરિ અહમેવ.
 સરસ્વતી ને નિગમ નાચ્યાં, કરે સંગિત ગાન;
 ઉમયા સંગાથે નૃત્ય માંડ્યું, સદાશિવ લગવાન.
 હાકડમરૂં ઝાંઝમરૂં^૨, શંખ શિંગી કૂકે;
 સંગાથે શિવ શક્તિ નાચે, તાન માન ન ચૂકે.
 પિસાચ પ્રેત ને ભૂત ભૈરવ, શાકિણી સિહારી;
 સ્કંધ વેણા વાદે નાચે, શોભે શ્રીત્રિપુરારી,
 રસબોધ જમુના તટ વિષે, અલિલાખ મુરને થાયઃ

૧ “મૃદંગ ગાળે જંગ વાળે” જા. ૫૦

૨ “હાક ડંબરે ઝાંઝ ઝંમર” જા. ૫૦.

અમો ગોપીકા નિરમી નહીં, ભૂલો પ્રદ્ધારાય.
નારદ પર્વત વેણું વાળે, સુરનર ચયા એકસૂત્ર;
તેતરીશ કોટી દેવ કહે, જય જય જસોદા પુત્ર.
ન જન્મ આવ્યો વૃક્ષનો વા, વૃંદાવનનાં તૃણ;
તો અમો પાવન થાત જો, બિપર કરત ગોપીના ચર્ણ.

વલણ.

ચરણ અડે ગોપીતણાં ધન, વૃંદાવનનાં તૃણરે;
અંખડ મજ કીકા કરે, નાથ અશરણશર્ણરે.

(કડવું ૧૦૨ જુ—રાગ ગોડી)

ગોપીનાથ આવ્યા ઘેર જો આરી, વાળે વાંસળી મોરલી નાદ;
દેવ અહુમેવ મુકી ગયા, આખ્યા ગોપીગાનના સ્વાદ—ગોપીં
છે ગોપ સખા સહુ પૂઠજે, આગળ કીધી સહુ ગાય;
મધ્ય મોરલીધર પરવરે, સંજે વિરાજે હજધર રાય—ગોપીં
વનમાળા પહેરી વનમાળીયે, વૈજયંતી પામ પ્રમાણ;
શુંભહાર ટોડર તુળસીનાં, કેમ કરી શકે તે વખાણ—ગોપીં
અળકે અગટ મોર અંદ્રનો, ઢળકે કુંડળ કાન;
વિઘ્નવત પટકુળ પેહેરીયું, વપુ શોભે સ્થામળવાન—ગોપીં
લીલાંખર પડવટ વાળી, ધરી અધરે કનકની વેણ;
જેમ ઉમયાનાથ વિભૂત ધરે, તેમ અડકી છે જોપદ રેણું—ગોં
નાહાનાં વચ્છ આલે મુખ આગળે, હરિ હાંકે વાંસે મુકી હાય;
થાકાં જાણી વચ્છને લીયે, સ્કંધે વૈકુંઠનાથ—ગોપીં
જોલે શબ્દ સહસ્રેક વેણુના, ઉટે રેણુના ઓઘ આકાશ;
ઉભી ગોપી ગામને ગોંદરે, નિરખે આવતા શ્રીઅવિનાશ—ગોં
નિમેષ રહી તે દર્શન કરે, નખાગ્રખ ફરી ફરીને જોય;
સ્વરૂપ સ્વાદ લે મુંદરી પણ, નયણાં તૃપ્ત ન હોય—ગોપીં
પરિગ્રહ ઉભા રહીને આપે, સંભાળી ગોપને ગાય;
કરે માત જસોદા આરતી, ગોપવધુ મંગળ ગાય—ગોપીં

નિતપ્રત્યે લીલા નવનવી, ધન ગોપી ગોકુળગામ;
અવિગતિ ગોકુળમાં રમે, પ્રેમાનંદ પ્રભુરામ-ગોપી૦

અધ્યાય ૩૬ મો.

(કડવું ૧૦૩ જુ—રાગ સારંગ)

એ નાટારંભ શ્રીહરિનો કહ્યો, પાંતરિશમો અધ્યો પૂરણ થયો;
વિખ્યાત વાત જાણી હરિતણી, ઘઈ કંસરાયને ચિંતા ઘણી.
એક દૈત્ય તેડ્યો પ્રાકમ પૂર, છે નામ તેહેનું વૃષભાસુર;
નિકટ તેડી કહે છે કંસરાય, તમો પધારો ગોકુળમહાંય.
છે રામકૃષ્ણ જળિયા બે વીર, તે ઉછંકળ થયા છે આહીર;
સુભટ જેટલા નેં મોકલ્યા, તે કુશળે પાછા નવ વળ્યા.
તું સર્વપિં શૂરધીર છે ઘણું, જઈ પ્રગટ કરો પ્રાકમ આપણું;
ગર્વ કરી તે તત્પર થયો, વૃષભાસુર તે ગોકુળ ગયો.
વૃથા પુષ્ટ થયો ગજરાજ, કરવા આવ્યો કંસતું કાજ;
જમુનાતટ જન્મસરખો ભેધ, કીધો જળઘાટવિરોધ.
સળળ સાંક ધૂમે આરડે, ઉછળે ફરે ને આડો પડે;
તે ઓખાંબે ઉન્મત્ત ત્રાડે, ગૂંગ વડે ત્રોડી લેખડ પાડે.
વૃક્ષલતા પશુ પંખીને હણે, પાગની ખુરીયે પૃથિવી ખણે;
વજ્રવત છે ચારે ચર્ણ, કોપે લોચન થયાં લોહીવર્ણ.
ઉડાડે રેણુ ભરાવી શંગ, શું આવ્યા ઐરાવત માતંગ;
સ્થળ સ્કંધ ઊભું કીધું, સ્કંધે ગગન વ્યાપી લીધું.
તે સુખે કીણ કીસોટા ઝરે, જળદ જમુનાતટમાં ફરે;
ઝાટકે પુછ ઉડાડે વાર, જળ ભરતી નાહી મજનાર.
નાહા ગોવાળા નાહી ગાય, નાસી પેહું સહુ ગોકુળ મહાંય;
આવ્યો વૃષભ ગોકુળને ઝાંપે, થરથર મજવાસી કાંપે.

પડે બુળ વસ્ત્રું ઉત્પાત, તે સમકૃષ્ણભણી આવી વાત;
 સમાચાર સાંભળી તત્પર થયા, પરમેશ્વર વૃષભ સામાં ગયા.
 કહી કાછ ગેડી કર ધરી, તેડયો સાંડ સમર્થ શ્રીહરી;
 ગયા કૃષ્ણ વારતા સાંભળી, નંદ જસોદાને મૂર્છા વળી.
 હાહાકાર કરે સહુ કોય, લય પામી વ્રજવનિતા રોય;
 અમરગણ જોતા આકાશ, વૃષભને સાદ કરે અવિનાશ.
 ધસ્યો વૃષભાસુર દીધી હડી, તીવ્ર શંગ પ્રભુ સામાં કરી;
 ફેરવી પુછ મસ્તક આણી, ધસ્યો સન્મુખ સારંગપાણી.
 ઉઠે રેણુ પદપ્રહારે કરી, સુરજ તેજ લીધું આવરી;
 મને અરણુ ન સૂઝે સૂર, હરિસાથે વાધ્યો દાનવ કૂર.
 નીચાં નમી કરવા ગયો ધાત, જોહુ શંગ સ્થાયાં જહુનાથ;
 જિંધે મસ્તક રાખ્યો કર ધરી, તે ન શકે આઘો પાછો ફરી.
 દૈત્યે બળ કીધું અત્યંત, લીલાએ શંગ ગ્રહાં લગવંત;
 મહા બળ કીધું નંદકુમાર, તે પાછો ઠેર્યો ધનુષ અટાર.
 ધન્ય ધન્ય દેવતા ઓચરે, પ્રભુ પાળે કોણ પ્રાકમ કરે;
 વૃષભ મરડી પાડ્યો ધણું, તેહના સ્કંધ ઉપર દીધો અર્જુ.
 દાડણુ બળ કીધું મહાબળી, આડે નાળી કોટ આમળી;
 કહાડી જીભ બસાડી પાડી, મુખમાંથી શંગ લીધાં કહાડી.
 મૃત્યુ પામ્યો વૃષભાસુર તતખેવ, પુષ્પવૃષ્ટિ કીધી મુરદેવ;
 તે ગયો દ્વર્ગ જેત્રી વિમાન, મળ્યા માત પિતાને શ્રીલગવાન.
 મળવાત્રી મુખ પામ્યા ધણું, દેખી પ્રાકમ પ્રભુજીતાણું;
 આવ્યા જોવા નારદ ઋષિરાય, દીઠો વૃષભાસુર લૂ મહાંય.
 પ્રસન્ન પરમહંસ ઋષિ થયા, તે જોઈ નારદ મથુરા ગયા;
 હરખ્યો કંસ દીધું જાહુ માન, આપી આમૃત પૂજ્યા લગવાન.
 ધૃતાંજળી કરી પૂછે રાય, કેમ જીવકને કીધી કૃષ્ણાંજ;
 એકાદશ વર્ષે આવ્યા ફરી, તમો દીધી શિક્ષા મેં આચરી.
 નારદ કહે સાંભળ ભૂપતી, મેં કહું તોહે તું ચેત્યો નથી;
 આકાશવાણી વૃથા નવ જાય, તુંને વિષમવેળા આવી રાય.

તે નંદપુત્રનું દીકું તેજ, તહાં ઉછરેછે તાહારા ભાણેજ;
 સુખે દુહવાયો^૧ સુરનો સાથ, હવે ચોરી શી કહું તુજને વાત.
 મિથ્યા નંદનું વસ્યુ ઘરસૂત્ર, છે રામકૃષ્ણ દેવકીના પુત્ર;
 તે શુભ થઈ ગોકુળ સેવે, ચોરી મુકયા છે રાય વસુદેવે.
 વચન સાંભળી લાગી જવાળ, કહાડી ખેડુ^૨ જિડયો ભુપાળ;
 તે રીસે રાતડો ધૂમે ઘાણું, મસ્તક છેઢવા વસુદેવતણું.
 મમ શત્રુ મુકયા પરધેર, મહારે બેઠેન બનેવી સાથે વેર;
 નારદ કહે સાંભળ ભૂપાળ, કનિષ્ઠ પુત્ર છે તાહારો કાળ.
 સુગમ હણ્યું એ ઠંપતીતાણું, છે બાળક છતવા ઢોહેલે ઘણું;
 ઠંપતી રાખ્યાં કરી સમાધાન, સકળ વાત સમરથ ભગવાન.
 કંસને નારદ કહે છે વળી, કૃષ્ણ ચરિત્ર તુને ન શકે કળી;
 બક બકી અઘવત્સાસૂર, ગર્ધવ પ્રતાંબ સરખા કૂર.^૩
 સકળ જ્ઞેધ શ્રીકૃષ્ણ હણ્યા, તો તમે ગોપપુત્ર કેમ ગણ્યા;
 આળ્યો કાળ કાંઈ થા સાવધાન, નારદજી થયા અંતર્ધાન.
 કંસાસુરને ચડ્યો કાળ, વસુદેવે મુકયાં કેમ બાળ;
 એ છળ કરી છાના ઉછર્યા, એ ભાણેજ શત્રુ હોય માહારા
 ખરા.

ઉપની વ્યાધિ પમાડું ગાંત, પછે કંસાસુર બેઠો એકાંત;
 શલ દુશલ સુષ્ટિક આણુર, તેડયા ફટ કેશી વ્યોમાસૂર.
 કીધો વિચાર એકાંત બેશી, છે વાહાલો મિત્ર કંસને કેશી;
 હે સખા આપણે શું કરવું, ગોપથકી નથી ઉગરવું.
 જણાવ્યું નારદે કીધું ભલ, રામકૃષ્ણ મોહોટા છે મલ;
 તે વસુદેવે મુકયા ગોકુળે, તે દુધમલ ગાજે નિજ બળે.

✓ ૧ બા. ૩૦ તથા એક ગ. ૩૦ પ્રત. બીજીઓમા “દુભવ્યો”
 “દુભવાયો” “દુભાવો” છે. ૨ ત્રણ પ્રતમાં “ખેડું,” એકમાં “ખડું”
 તે એમાં “ખાંડું” છે ખડું ખેડું કહેવાય છે.

૨ “ધર્યો” “ધસાવ્યો” ગ્ર. ૩૦ પ્રતે.

આપણે સુલટ જે જે મોકલ્યા, તે કુશળ પાછા નવ ફર્યા;
તમ વિના કારજ નહીં થાય, જાઓ વ્યોમ કેશી ગોકુળમહાંય.
કંચે આજ્ઞા એહેવી કહી, જે અસુર જોડ્યા ઉભા થઈ;
કેશી કહે સાંભળ મહારાજ, કોણ માત્ર એ કરવું કાજ.
જઈ કહું નંદને અપુત્રવાન, આડ્યો પાપી કરી અભિમાન;
પછે પંચ મલ્લને આજ્ઞા થઈ, કરો તત્પર મલ્લ અખાટો જઈ.
કંસાસુર મનમાં કરે વિચાર, અહાં તેડાવું નંદકુમાર;
વ્યોમ કેશીથી અર્થ નવ સરે, કૃષ્ણ આગળ કેશી નવ ઉગરે.
કાંઈ કપટ કરી તેડાવું અહાં, પછે વળતા બાળક જાશે કહાં;
છે સાધુ અકૂર હરિનો દાસ, સાધુનો ગોપને છે વિશ્વાસ.
એકાંત વિચારવું કંસાસૂર, પછે તેડાવ્યા વલ્લભ અકૂર;
દીધું માત્ર ગળે ઘાલી હાથ, કહે મનની વાત મથુરાનાથ.
તમો અકૂરજી માનો સર્વથી, માહારું તું વિના કોઈયે નથી;
કો ઉછંકળ ઘેરડા અજ્ઞાન, માહારે કર્મે મળ્યા એહેવા પરધાન.
શત્રુ સરખો ઉચ્ચસેન તાત, કોણ આગળ કહું દુષ્ટની વાત;
તમો સ્તનદર્શી છો વૈષ્ણવ રાય, માટે કહું છું અંતરનો અ-
ભિપ્રાય.

તમો નંદપુત્રનું દીકું તેજ, છે જેહુ એ માહારા ભાણેજ;
આકાશવાણી તમને સાંભરે, તે રામકૃષ્ણ શત્રુ છાના ઉછરે.
ઘણા સુલટ કીધા સંધાર, મુને સાલે છે વસુદેવકુમાર;
શ્યો તમ સાથે રાખું અંતર, કીજે જન્મ કીધાનું મેક્ષાંતર...
કીજે ધનુરજગતણું મંડાણ, પુનતવું માહારાં ધનુષળાણ;
પ્રતિપદાએ પ્રારંભ થાય, ચતુર્દશીયે જન્મ સંતોઆય.
તેડાવીયે લોક ગામ ગામના, પ્રજા માને છે માહારી આમન્યા;
તેડાવીયે ગોકુળના ગોવાળ, મંદિરે વળતા આવે જેહુ બાળ.
પછે હું મનનું માન્યું કરું, હું તમ આગળ સાચું આચરું;
માટે ભકતરાજ તમો વેહેલા થાઓ, તેડવા નંદને ગોકુળ જાઓ.
સહુ ગોપને કાલે અહાં લાવજો, જેહુ બાળકને તેડી આવજો;

મંગાવળે જોરસ ઘી ઘણાં, છે સેવક આહીર આપણા.
આપણે રામકૃષ્ણ સાથે કામ, ઉચ્ચસેનનો ફેડીશ કામ;
જાદવમાત્રનો કરશું ઘણુ, પછે આપણને કડ્યાણુ.
એકવાર જાળક દળે પડે, કરૂં કારજ હું હસ્તી વડે;
મહાઆખાડે રાખું મહા પંચ, છે મહારાં મનનો એહેવો પરપંચ.
પછે આપણને ચિંતા નથી, હું રાજા તમો થાજો જુધપતી;
સર્વાથા કામ થાયે તમ પંડે, જાઓ અકૂર ગોકુળ ગામ.
અકૂર કહે હસતું સુખ કરી, તીવ્રજુદિ રાય તમારી ખરી;
ઘણું પ્રસન્ન થયું મમ દહે, અહ્યુત છળ તેં કીધું ઉદે.
રાય હવે કામ સીધું આપણું, મનોરથ માહારા પોતા ઘણું;
રૂડું કરશે અશરણુશણું, ઉછંકળ પાપી પામશે મણું.
જાળકને તેડી લાવું કાલ, છે અકૂરને દર્શનનું વહાલ;
જો મથુરામાં આવે જગદીશ, તો હરિ ભાંજે પાપીનું શીપ.
જાજી ગોકુળ કહી બેઠા થયા, અકૂર પોતાને મંદિર ગયા;
કંસાસુર પ્રસન્ન થયો અત્યંત, અકૂરને વહાલા શ્રીભગવંત.

વલણ.

ભગવંત વહાલા ભક્તને, સાંભળ પરિક્ષતરાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, છત્રીશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૩૭મો.

(કડવું ૧૦૪ થું--રાગ કહાલેરો)

કાલિંદીતટે કેશી આબ્યો, કૂર કપટી કંસનો મિત્ર;
રૂપ ધરયું કાજા ચોડાનું, પ્રગટી માયા અસુરચરિત્ર--કાઠ
સુખરાજ બચાનક ભાસે, ગેવની ચેરે હણહણતો;

૨૧૨ અધ્યાય ૩૭મો કેશી વધ, કૃષ્ણ નારદ સંગમ અને
વ્યોમાસૂર વધ.

વામ દક્ષણ કર્તો^૧ ચાલે, અવની પાગ વડે ખણતો—કાં
જાટકે^૨ પુરુષ કોટે કેશવાળી, મુકે દોટ જમુના તીર;
દીણ^૩ દીસોટા મુખથી ઝરે, ધૂણે શીષ ધૂલતે શરીર—કાં
ઉન્માદ કરે મદદર્પે ભરયો, ઉઠાડે રેણુ પછાડે ચણ્ડ;
સર્પ કણ્ણવત ધ્રુવણ જિભા, લોચન દીપ્તે લોહી વર્ણ—કાં
શું ગોકુળ ગગન એકત્ર કરશે, અમર સહુ કાંપે અંતરિક્ષ;
ગોપવર્ગને ચિંતા શાની, જો માથે પરમેશ્વરનું પદ—કાં
મોહોટો વર એને અદ્વિધરનો, આયુધ રોમાવળીમાં વસે;
દેવ સર્વ વિચારે અંતરિક્ષ, લાઇઓ ગોકુળમાં શું થાશે—કાં
છે દૂર કેશી સખો કંસનો, કેશ વડે કરશે સંગ્રામ;
કેશાવળીની વજ્ર ધારા છે, તે માટે ધર્યું કેશી નામ—કાં
ઉતરે ભાર જો મરે કેશી, શું ગળું છે પછે કંસજાતલું;
છે ઉછંકળ અસુરવર્ગમાં, અધર્મી છે કેશી ઘણુ—કાં
શ્રીનકને કહે સૂત પુરાણીક, પરિક્ષતને શુક સ્વામી;
ગોપવધુ જળ ભરતી નાહી, નાહી સુરણી લય પામી—કાં
વેણુ લાકડી મુગટ ધાળણી, પડે ધણું નાસે પિંડાર;
ગોકુળ ગોંઠરે ધૂમે ઘોટા, નાસો નાસો પડે પુકાર—કાં
પુરુષપ્રહારે દુમ ખાહુ છેઘાં, રોકી વાટ રહ્યો બાંપે;
વૃપલાન ઉપનંદ જસોદા, લય પામ્યાં ધરથર કાંપે—કાં
પ્રહળ વાટ કરી સહુ નાસો, પછવાડે છીંડાં પાડો;
નંદ કહે ગોપી ગોધનને, ગોપમાત્ર બાહેર કહાડો—કાં
કહે જસોદા નંદરાયને, આજ આવ્યો દોહોલો દહાડો;
સમૃદ્ધિ સરવે લૂટી લેવાદો, એક સામળીયાને સંતાડો—કાં
માતપિતાને કહે પરમેશ્વર, તમો ઘણુંએક ધરજો ધીર;
સંકર્ષણને સાથે તેડી, જીવને ચાલ્યા શ્યામશરીર—કાં

૧ “ કર્તો ” જા. પ્ર. ૨. “ જાટકે ” જા. પ્ર. ૩ “ કેસ
શીગોટા મુખથી વરસે ” જા. પ્ર.

વલણ.

સ્તુત્ત કરવા જહુનાથજી, આખ્યા કેશીને પાસરે;
ળાગલદ્રને પ્રજ્ઞા કરી, આગળ થયા અવિનાશરે.

(કડવું ૧૦૫નું—રાગ માઝ ચૌપાઇ)

હરીયે હોંકારયો હય જદા, હણુકણી એ આખ્યો તદા;
આખ્યો નિકટ વિકટ સુંલટ, કરતો કરતો કૂડ કપટ.
વળી નીચો જાંચો લાંગો ધાય, મુળ વિકારી અસવા ધાય;
આગલો પાગ જાંચો જલ્લાળે, પાટુ મારવા પાછો વળે;
કૃષ્ણ ઉપર નાખે કેશ વાળી, પણ મામળીયો લે સંભાળી;
હસ્તમાં ગેડી હોંકારા કરે, કૃષ્ણ કેશી જેહુ કૂડે^૧ ફરે.
સાચવે ઘાત શૂરા સંગામ, ઘણું ધૂમે ઘોડા ધનશ્યામ;
તહાં જીએ ગોપ ગોપીનાં વૃંદ, જસોદા નંદ કરે આકંદ.
કહાં અશ્વ કહાં પુત્ર કોમળ, કહાં અમુદ્ર કહાં કૂપવું જળ;
કહાં નદી ને કહાં ખાળકું, કહાં બ્રાહ્મ શશક ગાપડું.
કેશી કમળાવર વાદે વહરે, પદપ્રહારે પડછંદા પરે;
ફેરવે નાથ કરમાં ગેડી, કરે પ્રહાર પાસે તેડી.
તે પાડી ચીસ ને પાછો હડે, ફેરવી પુચ્છ હેહું આછટે^૨;
પુર રેહુએ ગગન આવર્યું, પછે ક્રોધ કરી વપુ વેખર્યું.
કેશવાળી ધારા વજ્રતાળી, છે રોમાળી ભાલા અણી;
ફેરવે પુચ્છ બડગની ધાર, મદ પ્રસ્વેદ છટે અપાર.
નારાયણ લઘુલાઘવી કરે, ચોહો પાગ વચ્ચે પેમ્તી નીસરે;
પછે ઘોરે ઘેરયા શ્રીરણજોડ, પ્રભુપર પાટુ નાળી જોડ.
લક્ષ્મીવરે સાચવ્યો લાગ, ગ્રહા હસ્તમાં જેહુ પાગ;
તે હંરયો બળ કરી અત્યંત, જઈ પડયો શત ધનુષ પર્યંત.

૧ “પુડે” શું પ્રતો. ૨ “આમડે” જાં પ્રતો એક શું પ્ર.,
જે શું માં “આસટે” છે ને જે “આછો” છે.

આસ્ફોટન સ્કંધ કીધું શ્રીકૃષ્ણ, તવ દાનવ આળ્યો પાછો ફરી;
વદન વિકાસી મૂકી દોટ, તે ઝેહેવા ઇચ્છે હરિની કોટ.
પ્રપંચ કીધો ગોકુળનાથ, તેહેનાં મુખમાં આપ્યો દાણો હાથ;
દેતે જાણ્યું લલો જોગ મળ્યો, સ્કંધ ઝગી હસ્ત હરિનો ગળ્યો.
તે કાળજ ફાડી આધો ગયો, વળી જાડો સ્તંભ પ્રમાણે ધયો;
કોધાન્ન પ્રગટ્યો શ્રીકૃષ્ણ, ધમ્યું લોહ તેમ કર કીધો ઉપ્પુ^૧.
તપ્ હસ્ત લોહું ધગધગે, ઉદર મુકી આળ્યો શુદ્ધ લગે;
અંતર ત્વચા બળે ચરચરે, કોધાન્ન અંતર ધડધડે.
જેમ શરવેધ્યો હોલો ફડફડે, નવે દ્વાર વેધ્યાં કર વડે;
શ્વાસોશ્વાસ જવ થતો રહ્યો, મર્ચું તુલ્ય તવ કેશી થયો.
ફટાર્યાં નેત્ર નમાળ્યા દાન, ઢળી^૨ કોટ ટળી મુધસાન;
પહે ફીણ છુલ્હા નીકળી, શ્રીકૃષ્ણે હસ્ત વધાર્યો વળી;
જેમ વેહેર્યું કાદ થાએ બે ભાગ, તેમ કેશી ફાટો ચડચડાગ;
પાડી ચીસ નીસરયા પ્રાણ, તવ દેવતાણાં વાગાં નીશાણ.
તે પરમગતિ પામ્યો પાપિષ્ઠ, કરે દેવ કુસુમની વૃષ્ટિ;
ગોપ કરે સહુ જેજેકાર, છે નંદ પુત્ર કારણ અવતાર.
ઉતાર્યો ભાર ધયું સર્વ મુખી, ઝોહેવે પધારયા નારદઋષી;
નમ્યા અર્ચું પ્રદક્ષણા કરી, નામ્યા નારદ વેણા ધરી.
ઋષીને હરિયે દીધાં માન, તવ યોડ્યા નારદ ભગવાન;
છો પ્રહસ્ય પૂરણ અવતાર, લલો ઉતાર્યો ભૂતળભાર.
ઘણાં કાર્જ કીધાં ને કરગ્રો, કાલે તમો મથુરા પરવરશે;
હણશે હસ્તિને પરમદહાડે, છે મદ્ધ મારવા મદ્ધઅખાડે.
કંસામુરને કરી નિપાત, છોડવશે ખાંધ્યાં માત ને તાત;
પછે ઉચ્ચેનને આપી રાજ, લણી આવશે અંવતિ મહારાજ^૩.
જરાસંધ છૂતવો છે હરિ, જવન મારવો પ્રપંચે કરી;

૧ “ધમ્યો લોહ કર કીડા ઉપ્પુ” જા. પ્ર.

૨ “ઢળદી” જા. પ્ર.

૩ સપગી ગુ. પ્રતો, અવનિમાંજ જા. પ્ર.

અધ્યાય ૩૭ મો—કેશી વધ, કૃષ્ણ નારદ સંગમ અને ૨૧૫
ઁઓમાસર વધ.

શિશુપાળ મુખ યાશે રચામવર્ણુ, રૂપમણીનું પ્રભુ કરશે હર્ણુ.
નિધન નરકાસુરને કરી, વરસો સોળ સહસ્ર મુંદરી;
અસુર માત્ર કરશે સંઘાર, જિતારશે ભૂતળનો ભાર.
અર્કે તેડવાં આવશે આજ, ખોટી મો યાશે મહારાજ;
હસ્તી સામગીયે કીધી આન, શ્રીનારદ પામ્યા અંતરધ્યાન.
શુકલ કહે સાંભળીયે રાય, તે વારતા ગઈ મથુરા મહાંય;
કેશીનો સમાચાર સાંભળી, તવ કંસાસુરને મૂરછા વળી.
અંતરગત પામ્યો પરિતાપ, કેશી કેશી કહી કીધો વિલાપ;
શુંડવિના ભાઈ જેહેવો ગજ, ધાય પાંખવિના પંખી અંકજ.
પ્રત્યંઆવિના જેહેવું આપ, મણિ હંત વિના જેહેવો સાપ;
દ્રવ્યવિના જેહેવો હાતાર, વ્યર્થ એકુ જેમ પાંડી ધાર.
હોય મધ્ય પુતળી ગાળે નેત્ર, વાહ ધળી વિના જેહેવું દોત્ર;
હોય વિદ્યાવિના જેહેવી રમના, આજ તેમ થયો હું કેશીવિના.
હતાવળા મોકલ્યા અકૂર, તાડારા પેહેલાં ગયો છે ઁઓમાસૂર;
નિપાતન કેશીને કરી, ધેનુ ચરાવા ચાલ્યા હરી.
જળકીડા માંડી મહારાજ, સંગ યાજિલદ્ર ગોપનો માજ;
લીઝૂ પરડી જળમાં જઈ નહાય, હારે તે જિંચત્રી લઈ ત્રુટ જાય.
ઁઓમાસૂર આવ્યો ગોપ થઈ, ગોવાળા કો સમજયા નહીં;
તે ઘણા ગોપને ચોરી જાય, જઈ સંતાડે તે શુદ્ધ મહાંય.
જવ અર્ધ ગોવાળા ચોહા થયા, શ્રીકૃષ્ણ કેહે મળા કહાં ગયા;
દીકો દાનવ ને મૂકી દોટ, જઈ ઁઓમાસુરની ઝાડી કોટ.
મરડી આમળી નાખ્યો ધર્ણુ, પદપ્રહારે માડ્યો મર્ણુ;
એમ વધ ઁઓમાસુરનો થયો, તે દેવ થઇને સ્વર્ગે ગયો.
સમાચાર તે કંસે સાંગળ્યો, ઁઓમાસુર કેશી પાસે પળ્યો;
શ્રીકૃષ્ણ પધારયા ગોકુળ મહાંય, તે દહાડે છેડી ગયી ગાય
માયા ઉતારી પૈકુંકરાય, શ્રીવૃંદાવનથી થયા વિદાય.

ગાં ગોપથી ઉતાર્યું મન, અતિદુષ્ણ પામ્યા જગજીવન ૧
ગોવર્ધનને કરી પ્રજ્ઞામ, ગોકુળ આઘ્યા શ્રીભગવાન;
સંભાળી સહુને આપી જાય, નરહરીનાં નેત્ર ભરાય.

૫૯૨.

ભર્યાં નેત્ર નારાયણે, સાંભળ પરિક્ષતરાયરે;
ભટ્ટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, સાડગ્રીશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૩૮ મો.

(કડવું ૧૦૬૬) — રાગ રામઝી

શુકલ ભાંજે સાંભળ ભૂપતી, પરમેશ્વરને માયા મોહ નથી;
મન ઉતાર્યું ગોકુળમાંથી, જીવશે ગોવાળા હરિનામથી.

૬૧૭.

નામ નારાયણ વડે, જીવશે શ્રીજ પરિવાર;
સુખ દેવા થકુવંચને, શ્રીકૃષ્ણે કીધો વિચાર.
પ્રાતઃકાળ સંધ્યા કરી, ધરી હરીનું ધ્યાન;
માળા મુદ્રા તિલક તુળસી, દિવ્યાંજર પરિધાન.

૧ અર્થાથી તે અધ્યાયની સમાપ્તિ મુધી જાનું ને એક ગુન પ્રત
એ જેનો પાઠ બીજ સદગી ગુન પ્રતોથી જુદો છે. એ બીજ
બધીમાં 'ગો ગોપ' એ લીટી નથી પણ તેને બદલે 'ગોવર્ધનને'
છે પછી 'સંભાળાની' એ છે નેત્રને ઠેકાણે નથણ છે) ને પછી
'પ્રમુખપર મતાવિજ્ઞાને ગાગા પાવ. 'મથુરા જવા હરી તતપર ચાલ
એ છે. વક્ષમાં 'મથુરા જાશે નારાયણ' છે. પ્રસંગાનુકુળ રસ ભરે
પાઠ તો જાનું પ્રત નો છે.

પુષ્પચંદન સુગંધ ક્ષીરકળ, ભરી પૂજનાં પાત્ર;
 અકૂરે સાગત્રી ક્ષીધી, ચર્ચવા ક્ષીરુચિભાત્ર.
 મધુરાપુરી એક કોશ મૃદ્ધી, યથો પદ્માત્તાપ;
 કંસે કારજ ઘોર સોંપ્યુ, કોણ માહાઈ પાપ.
 કંડળ મણ છે મણઅખાટે, સુકુમાર કેશવનમઃ
 બાળક પીડા પામશે, યશે વંદન માહાઈ શ્યામ.
 યથો ગોઝારો ત્રેલોકમાં, હું કંસાસુરનો હતઃ
 વિશ્વ કહેશે વાહી તેડ્યા, અકૂરે નંદસૂત.
 અતિધણું આયુષ. ધિક છે, હું કહાં રજા આનંદ્ય;
 પરાધીન કંમને વરતું, એ જીવતું અજોડ્ય.
 મધુરા આપશે કૃષ્ણુલ, શું થાશે ગોકુળગદ્યાંય;
 કેમ છવશે જસોદા, જેમ વચ્છ ચોહોણી ગામ.
 એક કંસ રૂડું માનશે, માહું માનશે સંસાર;
 સુને કાળ સરખો દેખશે, સહુ ગોપનો પરિવાર.
 હું ગણાયો અસુર મગતો, લોકત નહીં કહે કોય;
 અપજસ યથો ઉત્તરવશે, સુને મૃત્યુ શે ન હોય.
 એક બુધ વિચારી સાધુએ, ઉભય પદારથ સાય;
 શીખામણ દેજી ક્ષીરકળને, જે ટળી રહે જોભાય.
 નસાડી મૂકું વનવિષે, સુને શું ટરશે ભૂપાળ;
 કહીશ કહું નવ માનિયું, બાળક છે રગિયા ગોવાળ.
 નિજ મને નિરપાર કીધો, આળો જમુનાતટ રથ;
 ગોકુળ દોહું દરથી, તવ જીવના મનોરથ.

વલણ.

મનોરથ અકૂરને યથા, મગવા સુંદરશ્યામરે;
 છે અકૂરને વાહાલા ધણું, પ્રેમાનંદ પ્રભુસમરે.

(૬૬વું ૧૦૭મું—રાગ પંચમરામત્રી)

અકૂર જોડા રથ, મનોરથ જાહુ કદેરે;
 અંતરમાં અભિલાષ, નાનાવિધ ધરેરે.

હું જોઈશ ગોકુળ ગામ, સર્વ સોહામણુંદે;
 સ્વર્ગ લોક કોણ માત્ર, શોભે મજ ધણુંદે.
 જમુનાણનો ઘાટ, વાટ વંતણીદે;
 જળ ભરતી જોઈશ નાર, ગોપી સોહામણીદે.
 ધાળણીઆળી ધનં, ચડે કહોણી લગેદે;
 તે દામોદરની દાસ, હું જઈ પડું પગેદે.
 વૃંદાવનનાં આડ, કાલ્યાં કૂલ્યાં ફળ્યાંદે;
 તેનું પામીશ હું દરશન, ભાદે વાંકાં વળ્યાંદે.
 તુળસીકચારા કોટિ, માંજર ડોલતીદે;
 સાંભળીશ ગ્રખદ રસાળ, મહુઅર જોલતીદે.
 દેખીશ ધાતી ઘેન, ઘોળી હુધે ભરીદે;
 માકડી હરણી ગોરી, કાળી કાળરીદે.
 ખાંડી મીડી ગીણી, ડોલ્લી કુડળીદે;
 આજ દેખીશ હું દરશન, ગાયત્રી મંડળીદે.
 નાહાનાં મોહોટાં વગ્ગ, સાંડ સોહામણાદે;
 લટકાળા ગોવાળ, સખા કૃષ્ણતણાદે.
 મુને સુકન મારા થાય, માન દેશે હરીદે;
 મળી સામી નાર, વારિઘટે ભરીદે.
 ઉતરયો દક્ષણ પાસ, કાળો મૃગલોદે;
 ચાસ સારમ શુક, ગખદ કદે ભલોદે.
 ચકોર મોરને હંમ, જોલે કોકીલાદે;
 ફરકે જમણી આંખ, સુકન થાયે ભલાદે.
 સુકનનું જો ફળ; સામળીયો મળેદે;
 હુને હરણ થમ્યે જોક, કંમાસુર જળેદે.
 ગતજન્મનું પુણ્ય, પ્રણળ માહારું હશેદે;
 પ્રભુનું પામીશ દરશન, લોચન ધન્ય થશેદે.
 આવો અફર રાય, કહેશે કૃષ્ણ મુખેદે;
 હું તે વેળાનું રૂપ, રાખીશ હૃદે વિખેદે.

હરિ દહોતા હશે ગાય, દોહોણી કરે ધરીરે;
 દેખીશ રેડતાં દૂધ, પાત્ર ભરી ભરીરે.
 બ્રહ્મા સરખા નંદ, સાવિત્રી જસોમંતીરે;
 રખે કરે માહારી લાજ, હું છું બહવપતીરે.
 ઘોડાની ધૂધરમાળ, ઘટે ધમકગ્રેરે;
 કદેરે આબું દાણ, ભત્રીજા ગમકગ્રેરે.
 ઓળખશે તતકાળ, સામાં આવશેરે;
 કાકાજી કહીને કૃષ્ણ, મુને જોજાવશેરે.
 હું લાગીશ પ્રભુને પાય, હરિ ઉડાડશે હાથેરે;
 ગળામાં ધાલી બહાંચ, આંપશે દહયાગ્રાથેરે.
 ભક્તીને રમ્યાનું સ્થાન, વહાલાજીનું છે હૃદયેરે;
 ગોપીનો વિશ્રામ, ચરચું મૃગમદેરે.
 કૈાસ્તુભમણિ વનમાળ, તુળમી મંજર શુંભરે;
 તે અડશે માહારે અંગ, ભેટશે ભરી ભુજરે.
 વામ દક્ષણ વીર, વજળી બેસીરે;
 દેખાડશે દીનદયાળ, ગોકુળની સેરડીરે.
 તેડી જશે મંદિર મદ્યાંચ, પ્રીતે આદર કરીરે;
 બેસાડશે દિવ્યાસન, પૂછશે વાત હરિરે.
 એહવો અંતરનો અભિલાપ, મનોરથ બહુ ધયારે;
 થાતે સાયંકાળ, અકૂર ગોકુળ ગયારે.

વલણુ.

ગયા સંજયા સમે ગોકુળે, આવ્યા નંદને આંગણેરે;
 મેળાપ કાકા કૃષ્ણનો તે, કયા શ્રીશુકજી ભણેરે.

(કડવું ૧૦૮મું—રાગ ધનાસરી)

રથજ આવ્યો નંદજીને જાણે, અકૂર પધાર્યા કાંઈએક કારણે;
 ભત્રીજાને દેખી કાકાજી હર્યા, મુઠ્ઠી ગો દોહોવી મળવા હરિ
 ધર્યા.

૬૧૫.

ધર્યા શ્રી કૃષ્ણ હેત સાથે, સંકર્ષણ પૂકે ગયા;
 અંકુર પ્રીતે પાય લાગ્યા, નાથજીયે કર અહ્યા.
 પરસ્પરે સ્તવન કીધાં, ભત્રીજા વામ દક્ષણ રહ્યા;
 વળગી હાથે આદર સાથે, મંદિરમાં તેડી ગયા.
 આવી ભેટયા નંદજી, આનંદી માત જસોમતી;
 અર્થ જાણ્યાવિના પ્રીત કીધી, જમઢતવત જાણનાં નથી.
 નામે છે જળ જસોમતી, નંદ ગળાળે પાય;
 બળીભદ્રજીયે ધૂપ કીધો, ચિઠ્ઠલ ઢાળે વાય.
 ચંદન કુમકુમ કેસર માળા, આરતી કરી સ્તવન કર્યું;
 અંકુરચરણે નંદરાયે, પ્રેમે મસ્તક ધર્યું.
 ધૂત પકવાન પથ શર્કરા, લોજનનો પ્રકાર;
 મુખવાસ આપી એજ યેસાડયા, હીડી સ્વાગત ભાતકુમાર.
 અંકુરને પૂછે કૃષ્ણજી કહો, સમાચાર મથુરાતણાં;
 અમો સાંભળ્યું જે કંસરાયે, જાદવ સહુ પીડયા ઘણા.
 ઉભસેનજી શું કરે છે, ગદવી પુત્ર તળે ગઈ;
 જીવે છે વસુદેવ દેવકી જે, કારાગૃહે નાખ્યાં લઈ.
 અંકુર વળતું જોત્રીયા, તમે સાંભળો ગોકુળપતી;
 કંસનું જાગ તહાં તળે, ગદાપુરૂષ તહાં આવ્યા નથી.
 વસુદેવ દેવકી છૂટશે, હુખ જાશે જાદવતણાં;
 માત તાતે સાંભાળ લીધી નહીં, તહાં લગે જાળક દયામણાં.
 રાજ કંસામુર તણે, મુખ પરબને કર્યું;
 પરાધીન પરજ થઈ જેમ, આટકીને ઘેર પર્ય;
 કાકાના વાયક સાંભળીને, કૈાધ્યાં કેશવરાય;
 સંકટપ કીધો કુશળ માટે, અયુત આપશું ગાય.

વલણ.

ગાય આપશું વિપ્રને, જ્યારે મળશે માત પિતાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કયા ઘરે, આકત્રીનમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૩૯મો.

(કડવું ૧૦૯મું—રાગ મેવાળે)

(નંદવચન) :—

કહો અકૂરજી કેમ પધાર્યા, અમ સરખું કંઈ કાજલ;
અમ ગોપને મંદિર આવ્યા, તમ સરખા મહારાજલ.
નંદજીનાં વચન સુણીને, જોડ્યા શ્રી અકૂરજી;
મથુરામાંહે ભગ કહે છે, કહિજી કંસાચૂરજી;
તમને હું તેડવા મોકલ્યો છું, એ આમંત્રણની રીતલ;
શ્રીકૃષ્ણને મળવાની ઇચ્છા, કંસાચૂરને પ્રીતલ.
સકળ ગોપ સમકૃષ્ણ સંધાયે, તમને નીમંત્રણજી;
નોતર સાંભળી નંદજીનું, દરખાસું આનંદજી.
કપટ ન લાગ્યું કંસાચૂરનું, આનંદા નંદરાયજી.
ગોપ ગરવે તતપર ઘાસો, સાદ પાડ્યો પૂર મહાંયજી
હથ ધૂત લીધો મણી આમણ, વૃષ્ટને ભટ કરાજી;
સમકૃષ્ણને જતા લાડી, ગર્ભી લાગી દુખ ધરજી
આગળથી નમવધુએ બસ્યું. છે કંઈ કપટની રીત
કરી નહીં આવે મહુરજી. એ જાણે પ્રાણનાર;
એકેકને યેર જાયે એકેક, વાન સુકી નિ
મથુર નજી મેલજી તં, મળવાની રીત

૨૨૨ અધ્યાય ૩૯ મો—અકૂર નંદનો સમાગમ ગોપીઓના
ઉચ્ચાટ અને રામકૃષ્ણનું પ્રયાણ.

ચાર ભુગ નિશા થઈ લારે, ન મળી નેત્રનિમેષણ;
અણુવિચારયું નંદ કરે છે, છે કંસને હરિચર દેશણ.
કેએક સ્ત્રીને નિદ્રા આવી, તેહેને ઘોર સ્વપ્નનણ;
હરિવિભોગનું આગમ થાયે, ફરકે જમાણું લોચનણ.
નંદરાયને નિદ્રા આવી, પહોડયાં જસોદા માતણ;
શ્રીકૃષ્ણે એકાંત પૂછી, અકૂરણને વાતણ.
ઘણું દુઃખ મુને છે કાકાણ, કંસે હણ્યા ખટ બ્રાતણ;
અધાપિ કારાગૃહ વેઠે ૧ છે, અમારા માતતાતણ.
કાકાણ તમો ભલે પધાર્યા, અમને દીધું માનણ;
કાલે કંસામુરને મારું, એમ જોડ્યા ભગવાનણ.
વાત કરતાં વહાણું વાયું, સજ થયા ગોવાળણ;
ગોપવધૂને અકૂર ભાસે, બાણે કૃતાંત ૨ કાળણ.

વલણ.

કાળ દેખી કામની, અકૂર નોહે પણ કૂર ખરોરે;
જો ભવા દેશે કૃષ્ણને તો, મળવાની આશ્યા પરહરોરે.

(કકટું ૧૧૦ મું—રાગ વેરાડી ઓપર્ધ)

મજખાળાને જવાળા વિખતણી, શ્યામ રામજાએ મથુરાભણી;
બહીલાં વહન એકત્ર મુંદરી, શિર ડોલે જોલે જાશે હરી.
મથુરાની નારી કામણુભરી, તે જોહણે જોશે કટાક્ષજ કરી;
હાવ ભાવ આઠર આતુરી, અનેક વચન જોલે માધુરી.
નહીં દૂપણુ ભૂપણુસોજે ભરી, ગજગામની ભામની સરવોપરી;
મૃગનયણી રથણી રમી જાણે, તે જતીને રતીમાં ઘેર આણે.
આપણો સ્વામી કામી નંદકુમાર, વહાલાને વહાલોછે વ્યભિચાર;
તને ગોળ જે શર્કરા આજે, પામે રત્ન તો કાચને શિદ રાજે.
શિદ સેવે ગુંદી જે જે પામે દ્રાખ, મથુરાદાસી આપણુ સરખી
લાખ:

અધ્યાય ૩૬ મો—અકૂર નંદનો સનાગમ ગોપીઆનો ૨૨૩
ઉચ્ચાર અને સમકૃષ્ણનું પ્રયાણ

તે ઠત્રાણી રાણી ગુણલંકાર, આપણ આહીર દુર્ગળ અવતાર.
તે પેહરે પટોળી ચીર નિર્મળાં, આપણે પેહરીયે જાડાં કાંમળાં;
તેહને સુક્તાદળમાળા મોહોડી, બાઈ આપણી કોટે ચણોડી.
તેહને સેસફૂલ સેથો રાખડી, આપણે માથે મહીની ગોળી
ચહુડી;

તે જાણે ઉગર કરી સુખ માંછ, આપણ ન જાણીયે લોચન આંછ.
તેહને સમભૂમિનાં મંદિર ખરાં, આપણને વસવા નીચાં છાપરાં;
તે પંચામૃત જમાડે સુંદરી, આપણે પાઇયે છામ વાટકો ભરી.
ચોર કરી આપણ વહુડીયાં, કહાં નચનાયિકા કયાં ગામડીયાં;
કહાં કનક ને કહાં કથીર, કહાં ઉત્તમ ક્ષત્રી કહાં આહીર.
બાઈ જ્ઞાન નંદરાયનું ગયું, પાપી અકૂરનું માન્યુ કહ્યું;
થઈ મૂર્ખ જસોદા માવડી, કાળજ પુત્રને મૂકે કહાડી.
ગોપી આકુળ વ્યાકુળ હોય, તે શરદસુખ સંભારી રાય;
બાઈ કોણ વાંસળડી વળડશે, કોણ રાસકીડા રમાડશે.
દાણુ લેવા ઘાટ કોણ રોકશે, વ્યંગવચન કોણ કહી ટોકશે;
જેણે અંદન ચરચી દઝાડ્યાં, પ્રભુએ ઉંચા ચહુડાવી પછાડ્યાં.
બાઈ રંકને કેમ છાજે મણી, અભાગિયાંને અનાથ ઘણી;
માનસુકત બાઈ થાય છે ઘણા, હરી તરછોડે એહેમાં નહીં મણા.
પછે પ્રદાને સહુ દેછે ખોડ, કાં સંભેગ મળ્યો રણછોડ;
સંયોગ કરી કાં કરે વિયોગ, કેમ મેહેશું વિયોગ લક્ષણ રોગ.
એ રોગને ઓખદ કાંહી નહીં મળે, એ ગુપ્ત માર અંતર
પરજળે;

ધનવંતરી જે વાહારે ધાય, પણ દીર્ઘ રોગ દૂર નવ થાય.
હારી જાયે અશ્વિનિકુમાર, ન ભેદે ઓખદનો ઉપચાર;
તો વ્યાધી અમારો તતક્ષણ ટળે, જે ફરી મોરલીધર મળે.
પ્રદા તુજકને માગૂં એહ, સું રખે આપતો માનુષી દેહ;
જે આપે માનુષા અવતાર, તો ન કરીશે કોયું મિત્રાચાર.
જે મેળે શુભ મિત્ર સંયોગ, તો ના પાડીશ વળતો વિયોગ;

જે વિયોગ દહે અંતઃકર્ણ, તો ઉતાવળું હું આપે મર્ણ.
ધન્ય મૃત્યુ જીવવું ધિક્કાર, જે મેહેલી નત્યે પ્રાણધાર;
હે પ્રહ્લા એક તેં કહું કયું, જે અકૂર નામ પાપીનું ધર્યું.
ઉદવસ્ત કરે છે ગોકુળ ગામ, એ કુદનું ઘટે કૂર નામ;
અમારે લેલાટે તેં લખ્યા અક્ષર, સદા ગોપી રમશે કમળાવર.
તે અક્ષર ભૂસેછે અકૂર, ધાઓ વાહારે વેહેલા થાય અસૂર;
રાતા ટળી થાયે અસર રયામ, તો અચળ વિધિ નહીં તાહારું નામ.
કગરૂપ પ્રહ્લા અમો ઓળખ્યા, મથુરાની સ્ત્રીને અક્ષર લખ્યા;
ખુકીત અમારાં સરવે ગયાં, અમો જેહેવાં હૂતાં તેહેવાં રહ્યાં.
ઘણા ચાકવ મૂઆ મથુરા મહાંય, તો અકૂર પાપી જીવ્યો કાંય;
શકટ હવડાં જોતરાશે, બાઈ રયે બેસી જીવન જાશે.
માહો માંહે વાત કરે સુંદરી, શ્રીકૃષ્ણ વિના જીવશું કેમ કરી;
હોય દીપક પોહોણું જેહેવું ગેહ, બાઈ પ્રાણ પાપે જેહેવો દેહ.
થાય જળ વિના જેહેવી વેલડી, રાણી વિના જેમ સાહેલડી;
મણિધર વિના જેહેવી કાંચળી, બાઈ જથા નેત્ર ગઈ પૂતળી.
વિનય રહિત જેહેવી રસના, તેહેવાં આપણુ વિકૂલ વિના;
આંદ્રણી ચંદ્ર વિના જેમ થાય, ગોવિંદ વિના તેમ થાશે ગાય.
સૂર્ય વિના જેમ હોય ગગન, શ્રીકૃષ્ણ વિના તેમ વૃંદાવન;
ભરથાર વિનાં નારી સ્તાન, ગોપાળ વિના તેમ ગોવરધન.
મૃગ વિના જેહેવી મૃગડી, બહાલા વિના તેહેવી વાંસળી;
જેમ છત્ર વિના જેષ્ટિકા પડી, હરિ વિના તેહેવી લાકડી.
રાજા વિના છત્ર સૂનું જથા, મોરપીછમુગટ તેહેવો સર્વથા;
જેમ ધન હીન વેપારી થાય, તેહેવે રૂપે થાશે નંદરાય.
જેમ જળવિના નિરસ^૧ વાવડી, તેહેવી થાશે જસોદા માવડી;
એહેવા વિચાર કરે કામળી, રોઈ રોઈ જોઈ આળી નામની.
શુકજી કહે સાંભળ ભૂપાળ, સાવધાન થયા સહુ ગોવાળ;
દૂધ કમી ઘૂત ને નવનીત, લીધી ભેટ મળવાની રીત.

અધ્યાય ૩૯ મો—અકૂર નંદનો સમાગમ, ગોપીઓનો ૨૨૫
ઉચ્ચાટ અને રામકૃષ્ણનું પ્રયાણ.

ઉન્મત્ત સાંડ શકટ જોતર્યા, ગોપ તતપર થઈ પરવર્યા;
પછે રામ કૃષ્ણ કીધા સાંતરા, નંદરાય અતિ હરણે ભર્યા.
શ્રીકૃષ્ણને રીક્ષા દેછે નંદ, કહેવા ડાહ્યા થાઓછો ગોવિંદ;
ઘણું દોડેલું છે રાજદ્વાર, તું ધૈર્ય રાખજે પ્રાણઆધાર.
પ્રથમ પ્રણામ જઈ કીજીયે, જીકાર કરી ઉત્તર દીજીયે;
કીજીયે વાત બોલતાં નવ ખીજીયે, કાંઈ આપે તે શીર નાખી
દીજીયે.

સભામાં અરૂંપરૂં નવ જોઈયે, માહારા દામોદર ડાહ્યા હોઈયે;
પ્રથમ સુહૃત્ કરાવું આજ, સંતોખવો છે કંસ મહારાજ.
જસોમતી કરાવે શંગાર, માહારો પુત્ર જોઈ આવશે રાજદ્વાર;
પંચગવ્ય રક્ષા બહુ કરી, સુત સાંજે વહેલા આવજો કરી.
જો વાસો રહેશે મથુરા મહાંય, તો તું વિના માહારી રાત નભાય;
નહી તો નંદ તમે વાસો રહેજો, પણ કૃષ્ણને ઘેર મોકલી દેજો.
દધીપ્રાશન કીધું બોજન, છેડે ખાવું કાંઈ કીધું બંધન;
ખીન્ત ગોપને કહે જસોદા માવડી, કૃષ્ણને સૂનો મો મુક-
શો અધધડી.

હુળધરને સોંપી આપ્યા હરી, મરીનઈ હું મિકડાં કરી;
મજવાસીને હરિ મૂકી હીંદે, પરિવ્રજાને માયા કેમ પીટે.
પરિત્યાગ ગોકુળનો કરે, ગોપવધૂ સહુ આંસુ ભરે;
કપાળે કુમકુમ ચાંદલા કરી, શુભ અક્ષત તે ઉપર ધરી.
કુશળદક્ષણા આપી ઘણી, મહાવ પધારે મથુરા ભણી;
જેમ માત પિતા બાળકને હણે, તેથી વજ્ર મન કીધું ઘણું.
ઉછેર્યાં વૃક્ષને છેદે માળી, વિભોગ ખડગે છેદી મજબાળી;
જેમ જેમ હરિ બહાર પગલાં ભરે, તેમ તેમ ગાય હીસારા કરે.
જેમ જેમ સૂરજ અસ્તાચળ જાય, તેમ તેમ અંધકાર બહુ થાય;

૧ “ એક ” બા. ૩. ૨ “ અપારી ” ગુ. ૩૦

૨૨૬ અધ્યાય ૩૯ મો—અકૂર નંદનો સમાગમ, ગોપીઓનો ઉચ્ચાટ અને સંમદૃષ્ટાનું પ્રયાણ.

જેમજેમ ચાલે જુગદાધાર, તેમ તેમ ગોકુળ થાય સુનકાર.
ફેરવ્યો ગાયને વાંસે હાથ, વાછરૂને ચાંપ્યા હૃદયા સાથ;
માયા ઉતારી સુરણીતણી, માત જસોદા દીસે દયામણી.
જનુનીને લેટયા જુજ ભરી, પ્રભુને આંસુ પર્યાં નીસરી;
જસોમતીનું હેત સાંભર્યું, વ્યાપી માયા બ્રહ્મપણું વીસર્યું.
શત કલ્પ સેવા કરવા રહીયે, પણ માને ઓશિંકળ નવ થઈયે;
મેં ઘણે ઠામ લીધો અવતાર, પણ માતનું સુખ લીધું આવાર.
શત સહસ્રસગપણ છે સરવથી, પણ જનુનીનું હેત કહીએ નથી;
હું વિના ગોપી શુભશે કેમ કરી, મુને મળી પતિલગ્ન પરહરી.
વસુદેવ દેવકી કેણુ અકૂર, વ્યાપી માયા નયણે વહેં જળપૂર;
ફરી આપ સંભાર્યું^૧ હરી, કીધું હાસ્ય માયા પરહરી.
કહોની ગાય ગોપી જસોમતી. નિર્લેપ બ્રહ્મને માયા નથી;
હસતાં અંગાને પાગે પડી, અકૂરને રથ જઈ બેઠા ચહડી.
શું જાણે જસોદા ઘેલી થઈ, જુએ જતો શુભન ઉભી રહી;
એક ઘડી નથી કીધા વેગળા, તમે સહવાસ આવજો સામળા.
રસોઈકરી હું જોઈં વાટ, કર્યો વિલંબ યારો ઉચ્ચાટ;
પછે હા કહી રથ હાંક્યો હરી, દીધી આશ માએ જાણી ખરી.
ગોપીકાને કીધી કરની આન, ઉતાવળો રથ ખેડ્યો ભગવાન;
ગોપીકાએ કપટ ભણ્યું તતકાળ, છેહ દીધો છળ કીધું ગોપાળ.
જાઈ પ્રાણ જાય ત્યાં લગ્ન કરી, નિર્લજ થઈ સહુ પૂઠે ધસી
શુભ સ્નેહને પ્રગટજ કર્યો, ફરી વળી રથ હાથે ધર્યો.

વલણ.

ધર્યો રથ જઈ ગોપીયે, રયામા સહુ વીટી^૨ વળીરે;
સમરયા કરે સામળો પણ, તિલ ન ચાય વેગળીરે.

૧ “ સંભાર્યું ” બા. તથા જે ગુ. પ્ર.

૨ “ટાળે મળી” બા. પ્ર.

(કડવું ૧૧૧ મું—રાગ મેવાડો)

નહીં જાવા દીજેરે, જીવન નહીં જાવા દીજે-
નહીં દીજે જાવા નાથજીરે, તમને નંદરાયની છે આણ;
પાછા વળજો^૧ હાર માનીરે, તમને જોડી કડુછે પાણ—નહીં
કપટ દોસેરે, કહાના કાંઈ કપટ દોસે-
કપટ ભાસે અમનેરે, પડી પેટડીયામાં કાળ;
ગોપી દેહ સામગીયોરે આત્મા લેઈ આવ્યો અકૂર કાળ—નહીં
સુકન માઠારે, થાય અમને સુકન માઠા-
સુકન માઠેરા થાય તે દેખીએરે, અંખો ગગને સૂર;
દય લાગ્યો વૃંદાવનનેરે, જમુના શોણીતપૂર—નહીં
ગોકુળ સૂનુંરે, સામળિયા ગોકુળ સૂનું-
ગોકુળ સૂનું સામજારે, સૂની તમારી ગાય;
અમો નિરભાગી આહીરડારે, અકૂર લૂટી જાય—નહીં
કો વાહારે ચડજોરે, કો વાહારે ચડજો-
કો વાહારે ચડજો રાંકનીરે, અમો અખળા છાં બળ દીન;
કૃષ્ણ વિના શું જીવવુરે, અમો દેવે દીધાં દીન—નહીં
અમો સાથે આવુરે, પ્રભુ અમો સાથે આવું-
સાથે આવું સામજારે, નથી કુટુંબનો અરથ;
સેરડામાં સુતી સુદરીરે, હાંકો દ્વંદ્વયા ઉપર રથ;—નહીં
રનેહ સંભારેરે, સામળીયા રનેહ સંભારે-
રનેહ સંભારે રમાગજીરે, શરદ સમેની રાત;
પાછા વળો કે પ્રગટ કરેરે, કો વૃદ્ધ સાંભળશે વાત—નહીં
બાંધી મૂઠીરે, રાખીયે બાંધી મૂઠી-
બાંધી મૂઠી રાખીયેરે, ઉઘાડે અનરથ;
અમો નિર્લજ થઈને જોલણુરે, નથી વારવા કો સમરથ—નહીં
અમો દાસી તાહારીરે, દામોદર દાસી તાહારી-
દાસી છાં અમો તાહારીરે, તું સ્વામી દીનદયાળ;

૨૨૮ અધ્યાય ૩૯મો—અકૂર નંદનો સમાગમ, ગોપીઓનો ઉચ્ચાટ અને રામકૃષ્ણનું પ્રયાણ.

પ્રાણનાથ પોતાનો પરહરેરે, કાણુ ખીજું લે સંભાળ—નહીં
 શો વાંક અમારેરે, વાહાલા શો વાંક અમારો—
 શો વાંક અમારો વીઠ્ઠારે, જે મૂકોછો—મહારાજ;
 ને તુગ્ધકારી તરછોડશેરે, તો જીવ્યાનું શુ કાજ—નહીં
 અમો આગમ જાણ્યું રે, વાહાલા અમો આગમ જાણ્યું—
 આગમ સૂળે સામળારે, મનને નિશ્ચે થાય;
 હવે મળવું દોડેહું રે, નહીં આવો ગોકુળ મહાંય—નહીં
 છૂટી વેણીરે, કેની ઢૂટી વેણી—
 છુટા કેશ ઉઘાડાં મસ્તકરે, પટકુળ લોભ ધરાય;
 મુખમાં મુકે દશ આંગળીરે, અબળા આડી થાય—પેહીં
 આંસુ ભરતીરે, રયામા આંસુ ભરતી—
 આંસુ ભરતી લામની રે, પટ પાથરી માગે માન;
 રખે ધીરો પાપી કંસનેરે, કાંઈ કહ્યું માનો કહાન—નહીં
 લજ્જા મૂઝી રે, ગોપીયે લજ્જા મૂઝી—
 લજ્જા મૂઝી ગોપીયેરે, ખાઈ પ્રગટ કહો ભરતાર;
 સ્ત્રી ધમને પાલવ ઝાલોરે, શું કરશે સંસાર—નહીં
 મનનું કારણ રે, ગોપીનાં મનનું કારણ—
 મનનું કારણ ઓળખ્યુરે, સાચે વહકશે મજનાર;
 ભાર પોતાનો રાખવારે, સ્થથી ઉતરયા મોરાર—નહીં
 અળગી તેડીરે, ગોપી સહુ અળગી તેડી—
 અળગી તેડી સુંદરીરે, કરની કીધી સાન;
 દશને રસના ડંચીરે, શિર ધુણે ભગવાન—નહીં

(કૃષ્ણવચન)—

ઘેર પધારોરે, ગોપી ઘેર પધારો—મું
 ઘેલા ન થઇયે રે, ઓમ ઘેલાં નવ થઇયે—
 ન થઇયે ઘેલાં સુંદરીરે, છે કહિણ લોકાચાર—

તી ૨ વ
 ય વેગ

અધ્યાય ૩૬મો—અકૂર નંદનો સમાગમ, ગોપીઓનો ૨૨૬
ઉચ્ચાટ અને સમકૃષ્ણનું પ્રયાણ.

પ્રદ્યાચારી મુને મહુ બાણે છેરે, કાં ભાંજે છે તમો ભાર—ધેર૦
ઘણી પ્રીત તમારીરે, બાળા ઘણી પ્રીત તમારી—
તમારી પ્રીતને દોરડેરે, હું બાંધ્યો છું નિરધાર;
આ વચન મહારૂં માનજેરે, હું ફરી મળીશ એકવાર—ધેર૦
ભરમે ભૂલી રે, ગોપીકા ભરમે ભૂલી—
ભરમે ભૂલી ભામની રે, ન પ્રીછી બાલ્યાનો અર્થ;
છળ કરી છબીલો આલ્યો રે, પછે હાંકી મૂક્યો રથ—ધેર૦

(કંઠવું ૧૧૨ મું—રાગ ધનાસરી 'મેવાડો')

વાહી મજનારી હો, રથ હાંક્યો હરી;
છેક છેહ દીધો હો, નવ ભેચું ફરી.
મોહન પધાર્યા હો; શ્રી મથુરાબાણી;
આશ્યાએ બાંધી હો, નારી મજતણી.
જમુના કરાડા હો, ગોપી ફરી જૂએ;
રથ ભય વેગળે હો, તેમ તેમ ઘણું ફૂએ.
વળ રથની હો, દીસે ફટકતી;
વેળેગે વેધી હો, અબગા લટકતી.
રથેણું ઉઠે હો, નાથ ગયા વેગળે;
તીરળે નાથને હો, નિમેષ ના મળે;
ખૂળ ધોવાયા હો, રાઈ રાતી આંખડી;
મેહુ છબીલો હો, મજવધૂ સંકડી.
પૂકળે હો, કો દુમપર ચડે;
બોધી મૂક્યા હો, કાંઈએક દષ્ટે પર.
બોધી મૂકી હો, કર મસ્તકે ધરી;
મળે મિલેતી હો, ફરી આવશે હરી.

અમો દુમી બાં પ્ર = મા “ નિમેષ નવેગળે ”
રામી હો અમો દુમી પ્ર = માં બીજી પ્ર = પ્રતોમાં “ લો—

૧ નવરા માં

૨૩૦ અધ્યાય ૩૯મો—અકૂર નંદનો સમાગમ, ગોપીઓ
ઉચ્ચાટ અને રામકૃષ્ણનું પ્રયાણ.

હોઠાં ઉતરીને હો, વાત છાની કરી;
તે પગલાં પેળે હો, અળખા મોહ ભરી.
તે ચરણની રેણું હો, ગોપી વદન કરે;
દષ્ટ મથુરા ભણી હો, પાછી નવ ફરે.
ઘાતું ઢોલેલે હો, ગોપી ધેર ગઈ;
વ્રજની વેદના હો, કેમ જાએ કહી.
સાંભળ રાજા હો, શુકલ આચરે;
મારગમાં જાતાં હો, અકૂર ચિંતા કરે.
ધિક્ પુદ્ધિ મહારી હો, ઢોલ કર્મ આચરે;
બાળક બેઠું ભોળા હો, કેમ લેઈ માંચરે.
કપટી રાજા હો, કંસ ફેડે ભરથો;
બાળકનું શું ગજું હો, સહેલ મન ધરથો.

વલણ

સહેલ અકૂરને થયો, એ રામકૃષ્ણનું શું ગજુરે;
પાછા વાળું બાળને, મરણદા કંચાની તણુરે.

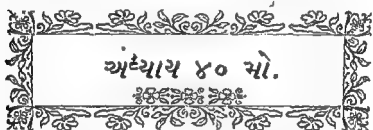
(કલ્પ ૧૧૩ મું—રામ ધનાસરી)

અકૂરને ચિંતા થઈ મનમાં, બાળકની શી પેરણ;
કેમ કુશળ હોએ પોપટને, પડયા પારશ્રીપેરણ.
શ્યામવર્ણ મુખ મહાઈ થાશે, જો કંસ કરશે ઘાતણ;
બાળક બેઠુંને વળાવું પાછા, કહું કપટની વાતણ.
વિચારતાં આવ્યું જમુનાતટ, ઉતરવાનો ઘાતણ:
અકૂર ચાલ્યા મર્જન કરવા, અંતરમાં ઉચાટણ.
પ્રાતઃસ્નાન કરો બેઠું બાંધવ, ઉતર દે કૃષ્ણદેવણ;
આહીને ઘેર અમો ઉછરયા, નથી નહાવાની દેવણ.
તમો સ્નાન કરો કાકાણ, નહાયા નહીં જગદીશણ;
કેવળ બાળક કૃષ્ણણ જાણ્યા, કાકે ધુણું શીશણ.

અકૂરણ પેઠા યમુનામાં, શ્રીકૃષ્ણ કૌતક કીધું;
 ઉદક માંહે કાકાણને, હરિયે દરશણ દીધું.
 રામકૃષ્ણ જે જળમાં દીઠા, અકૂર વિરમે થાય;
 હવડાં સ્થ ઉપર જે હુતા, કેમ આવ્યા જળમ્હાંય.
 અકૂરે જોયું બહાર નીસરી, દીઠા સ્થ ઉપર જે ભાઈ;
 ખીણ વાર જોયું જળ મધ્યે, સૂતા છે શેષશાઈ.

વલણ.

શેષરૂપ અનુપ દીકું, અકૂર વિરમે થાય;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, ઓગણચાળીશમો અધ્યાય.

(કડવું ૧૧૪મું—રાગ દેશાખની ચોપાઈ)

શુક કહે સાંભળ પરિક્ષતાં ભૂપ, અકૂરે દીકું બ્રહ્મ સ્વરૂપ;
 જળ માંહે દીઠા જુગતાત, ગેયશાયી સુતા આસ્વાત.
 અષ્ટ મહાસિદ્ધિ લેખી છે દ્વાર, ચરણ તળાસે કમળાનાર;
 શેષરૂપ છે રાહિણી તંન, તેહને પુષ્ટ કીધું લંબાસન.
 બ્રહ્માણ ઉભા છે એક પાસ, એક પાસે બેઠા પતિકેલાસ;
 વેદ સ્તવે છે બંદી મમાન, ઋષિનારદ કરે સંગીત માન.
 નવનિધિ દામી એવા કરે, પ્રભુ કોટિ ઈંદુની આલા ધરે;
 ભક્તિ મુક્તિ બેહુ ભીલી દામ, એહેવા અકૂરે તીકા અવિનાશ
 હરખે આંસુ લોગનથી ખરે, અકૂર સ્તવન કેશવનું કરે;
 નમો જગતપિતા નમો નારાયણ, નમો આદિરૂપ નમો

પાસથણ.

નમો નરકનિવારણ વિશ્વાધાર, નમો આકાર નમો શૂન્યાકાર;
 નમો માયાતીત ગુણાતીત રામ, નમો શાતા શાંતી વિશ્વ વિશ્રામ.
 નમો પ્રપંચપર પરમાવધિ, અંગારરોગ નામ ઔષધિ;
 અવિગતિ મહાગતિ ગહનગતિ, સર્વેશ્વર પરમેશ્વર પ્રાણપતિ.
 છે આદે અંતે મધ્યે સમાન, નહીં નામ ઠામ ગામ ભગવાન;
 અકળ મદાળળ નિર્મળ નામ, સર્વ ઘટવ્યાપક પૂરણ ઠામ.
 નિઃકર્મ બ્રહ્મ સદોદિત ધામ, છે ભકતવંતસલ પૂરણ રામ;
 તહારી સત્તાએ ઉભો સંસાર, મોહોટા યોગેશ્વર નવ પામે પાર.
 તું વિરાટ વામનરૂપ, તું સચ્ચિદાનંદ છે ચિદ્રૂપ;
 થાકી સ્વસ્વતી થાકા વેદ, હું પામર કેમ કરી પામું ભેદ.
 શાસ્ત્ર પુરાણે કાંઈએક કહ્યું, કે માનુભાવથી લોકે લહ્યું;
 તું સહસ્રશીર્ષા રૂપ અકળ, વિકારયું તાહરું નાલિકમળ.
 તે કમળથી બ્રહ્મા બિપનો, તે બ્રહ્મા અંશ બ્રહ્મરૂપનો;
 બ્રહ્માએ તપ કીધું અત્યંત, તમો આજ્ઞા આપી શ્રી ભગવંત.
 સકળ સૃષ્ટિ બ્રહ્માએ કરી, માંહે સત્તા તેજ તમારું ધરી;
 થાક લોક ત્રણ બ્રહ્માંડ, સસ કીપ કીધા નવ ખંડ.
 સાગર સરિતા શૈલને સર્પ, ચતુરવર્ણ પ્રજા મંત્રી નર્પ;
 અંબર અવનિ અમર દાનવ, પતંગ પશુ પક્ષી માનવ.
 શશક મશક કીટ જળચર, સઘળે તું બ્યાપ્યો પરમેશ્વર;
 નામ બ્રહ્માનું પળ કરતા તૂંચ, વિરંચિ બાપડો સમજે શૂંચ.
 બ્રહ્માંડ ત્રણ કે કહે એકવીશ, કે કોટિ બ્રહ્માંડ કહે છે ભુગદીશ;
 તાહારે રામ અગ્રે બ્રહ્માંડ અનંત, એકેક બ્રહ્માંડે વસે બહુ જંત.
 જેમ બિંબરનાં વૃક્ષને ફળ બહુ, તે ફળનાં જંતુનો પાર ન
 લહુ;

એકેક ફળમાં નવ નવ ખંડ, તે ફળને જીવ જાણે બ્રહ્માંડ.

૧ બા. ૫૦ ગુ. પ્રતોમાં “કૂચ” છે, ૨. “ધુલરના” ગુ. પ્રતો.

ખંડ ખંડના જીવ ઓળખતા નથી, પ્રભુ તાહારી મોહોટી
ગહન ગતી;

ધુલર ના જીવ કરે છે વિચાર, છે આ બ્રહ્માંડ એહેમાં સંસાર.
અંતરસંધ્ય ઉપર જો ચરે, બીજા ખંડમાં જીવ તે ભૂલો પડે;
તે કળમાં સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ, ઉત્પત્તિ સ્થિતિ તથ તેહેમાં
કાળ.

તે ભૂલા ભ્રમે ધુલરમાં પડયા, તે બ્રહ્મને શું બાણે જીવતા;
ભાગે ધુલર બાહેર નીચરે, પછે આ બ્રહ્માંડ અવલોકન કરે.
હેજે સૂર ચંદ્ર પૃથ્વી આકાશ, કળ બ્રહ્માંડ જીવ પામ્યું નાશ;
પૃથ્વી ધુલરનો પ્રાણી હું, અકૂર કહે સ્વામી સમજું મું.
અનંત ધુલર કળ અનંત, અકેશ કળમાં કોટી જંત [નાણી;
તેમ પૃથ્વીમાં હું ગામર પ્રાણી, માયાખંધે હું બાધ્યો છું.
શંખાસુર મહા ઉન્નત થયો, તે વેદ ચારને ચોરી ગયો;
મુકાવવા વેદ લીધો અવતાર, તે મચ્છરૂપ તુને નમસ્કાર.
સમુદ્રતું કરવા મથન, કમકર રૂપ લીધું ભગવંત;
શિવ રત્ન તે કહાડયાં બાહાર, તે કચ્છપરૂપ તુને નમસ્કાર.
હિરણ્યાક્ષે જીવ અવની હરી, કીધી વાહાર વરાહ દેહ ધરી;
હુણ્યો અમુર કરી ગદા પ્રહાર, તે ચક્રરૂપ તુને નમસ્કાર.
પ્રહ્લાદ બાંધ્યાં સ્તંભસું તાણી, કીધો કાષ્ટવાન કરૂણા આણી;
હિરણ્યકશ્યપ ચીરીયો જગદાધાર, તે નૃસિંહરૂપ તુને નમસ્કાર.
અશ્વમેધ કીધા બળિભૂપ, બાપ થયો તું બાળક રૂપ;
વિશ્વરૂપ ધરી વ્યાપ્યો સંસાર, તે વામનરૂપ તુને નમસ્કાર.
બ્રહ્માને આપવા ઉપદેશ, ધર્મ પાળવા ટાળવા કલેશ;
પ્રતિજોધ્યા સનકાદિક ચાર, તે હંસરૂપ તુને નમસ્કાર.
વેલુવપુત્રકી અવનરયા, તમે મુરબીરૂપ દોહી ધગ:

બાંધી નીતિ શીખાવ્યો સંસાર, તે પૃથુરૂપ તુંને નમસ્કાર.
 અત્રિવંશ ઉદયા અવિનાશ, અષ્ટાંગ યોગ ચોખ્યો અવિનાશ;
 પૂજાવી પાદુકા ધર્મવિસ્તાર, તે દત્તાત્રેય તુંને નમસ્કાર.
 કર્દમગૃહે ઉદયા ભગવાન, માતાને આપ્યું નિજજાન;
 દેવહૂતી કીધી બ્રહ્માકાર, તે કપિલરૂપ તુંને નમસ્કાર.
 અસુરકુળને કરવા કલેશ, નિજ ભક્તને દેવા ઉપદેશ;
 વીણામાં ગાયા વેદ ચાર, તે નારદરૂપ તુંને નમસ્કાર.
 ક્ષમા શાંતિ અહિંસા નેમ, સમદર્શી અહુ પ્રાણી પ્રેમ;
 ખટવકભેદ કીધો વિસ્તાર, તે ત્ર્યમ્બકદેવ તુંને નમસ્કાર.
 ગજરાજ જય ગ્રાહે ગ્રંથો, માતાંગ મૃત્યુતુલ્ય તવ ધર્યો;
 તેહેની વાહારે ધારા વિશ્વાધાર, તે હયગ્રીવ રૂપ તુંને નમસ્કાર.
 શેવનાગને દેવા જ્ઞાન, બ્રહ્મચર્ય ધર્મ પાળ્યો ભગવાન;
 સાધ્યો યોગ પ્રણવ ઐકાર, તે સનકરૂપ તુંને નમસ્કાર.
 થયા ઉન્મત ક્ષત્રીતંત્ર, તેં હુણ્યો રાજા મહારાજાન;
 નક્ષત્રી કીધી એકવીસવાર, તે પરશુરામ તુંને નમસ્કાર.
 વંદેશ્વર દેવતા વહે, આદ રત્નમાં રૂપ કીધું ઉદે;
 ઉપકાર કારણ ગોપધઉપચાર, તે ધન્વંતરીરૂપ તુંને નમસ્કાર.
 તેં અસુર મૈત્ર્ય સકળ વાહું, અમૃત દેવને પ્રીતે પાચું;
 તેં નારી થઇ મોઢા સંસાર, તે મોહિનીરૂપ તુંને નમસ્કાર.
 કૌશલ્યાગર્ભરત્ન રઘુવીર, રાહ્યા તારી બાંધ્યું માયરનીર;
 રાવણકુળ કીધો સંધાર, તે રામચંદ્ર તુંને નમસ્કાર.
 તેં ધર્મ નિત્ય કીધું નિર્માણ, કબ્યાં શાસ્ત્ર અદાર પુરાણ;
 પરાશરનંદન પંરમ ઉદાર, તે વ્યાસરૂપ તુંને નમસ્કાર.
 તાપસરૂપ ધર્યું જુગહીશ, તપ કીધું વર્ષ મહાશ્વત્રીશ;
 ઉર્વશીને આપ્યો અવતાર, તે નારાયણ તુંને નમસ્કાર.

૧ 'હેત્રીવ' ૧૫૦ પ્ર૦ એકમાં 'દપગ્રીવ,' બીજાએમાં 'ત્રી' તે એકમાં
 'મુક્તા' છે પણ દરી નોંધ્યો.

૨૩૬ અધ્યાય ૪૧મો કૃષ્ણનો મથુરામાં પ્રવેશ, રજકનો વધ
અને માઈનો તથા માગીનો અનુબ્રહ્મ.

અધ્યાય ૪૧ મો.

(કુલ્લું ૧૧૫મું—રાગ રામઝી)

અકુરછને પ્રભુછ પૂછછ, ઘણીવાર લાગી કાકા શ'છછ.

શ' છે કાકા કૃષ્ણ પ્રોજ. કાં નદાનાં લાગી વાર;
મૂરજ તો લિંચા રહ્યા, કહોને જળમાં કીધો નમસ્કાર.
નીરમાં નીચા થઇ. કોણુ સાથે કીધી વાત;
અહાં બેઠા અમો સર્વે દીહું, કહો કારણુ તાત.
સૂં દર્શણુ પામ્યા વરણનું. કે દીહું જમુના રૂપ;
તમો આવહું કહોને નમ્યા, કહો બદવભૂષ.
અકુર વળતું બ્રાહ્મીયા, વળ્યો છત્રીલા છેક;
રથ ઉપર તે જળવિષે છે, દર્શન બને એક.
ધૈર્ય આપ્યું બ્રાંતિ ભાંગી, નિવરણું અજ્ઞાન;
મન મર્યાદું નિરોધે થયું. એ કિંવા કંઈ સન્તન.

(કૃષ્ણવચન) :—

મંકલપ વિકલપ પરકરો, નિરોધે ઘાઓ નાત;
કોણુ કહોને માર્યો, દેવની વિપક્ષિત વાત.
કાંઈ પ્રાતઃકાળ દેખશે, ઘરો જે થાનાર;
અકુર રથ બેઆડીયા, ચાલ્યા ભુગદાધાર.
તેમ દીપક આવે ઘરવિષે, ગગનમાં શશિ બાણ;
તેમ મથુરામાં આવીયા, જાર મામળવાન.
જન્ત તારણુ ઉતર્યા, નામે તે જમુના તીર;
ઉશ્મણની વાટી વિષે, ઉતર્યા સદુ આહીર.

અધ્યાય ૪૧મો—કૃષ્ણનો મથુરામાં પ્રવેશ, રજકનો વધ ૨૩૭
અને સૌધનો તથા માળીનો અનુગ્રહ.

દિવસ ઘટિકા ખટ રહ્યો, અકૂરને કહે નંદ;
કંસને કાલે મેળવશું, બાળક સમ ગોવિંદ.
આ વાડીમાંહે નિશા રેહેશું, અકૂર કહે ભત્રું રાય;
કાકા આબ્યા કૃષ્ણ પાસે, છે મનોરથ મનમહાંય.
અકૂરજી વિનતી કરે, અભિલાષ પહોંચે પૂર્ણ;
હું દાસ ગૃહે કૃપા કરે, પ્રભુ પધારે પ્રાધૂર્ણ.
કૃષ્ણ કહે નથી કંસ માર્યો, નથી થયાં માળાપ મુકત;
હાજી થયાં વિના પ્રોહોણા જમું, એ દેખીતું છે અચુકત.
અમો કંસને ઘેર આવીયા, નથી મળ્યા મથુરારાય;
આસા વિના પ્રોહોણા જમુંતો, મામાજી દ્વેષાય.
અકૂરજીને વચન આપ્યું, સ્નેહે નંદકુમાર;
કો સમે હું પ્રોહોણા આવીશ, અણુતેડયો એકવાર.
સમાચાર જઈ કહો કંસને, આબ્યા નંદકુમાર;
ભૂપ તમને ભેટવાનો, કીધો કાલ વિચાર.
જાજો કારાગૃહ ભણી, કાંઈ કરજો કરની સાન;
જણાવજો માળાપને જે, આબ્યા સમ ભગવાન.
થઈ અવધ વરસ અગીયારની, તે જાણે છે વસુદેવ;
સમશ્યા કરજો તાતને, તે સમજશે તતખેવ.
એમ કહી અકૂર વળાબ્યા, તે ગયા રાજદાર;
પાસે ખેસાડી કંસ પૂછે, કહોજી સમાચાર.
કાંઈ થયું ઇચ્છ્યું આપણુ, આબ્યા કેશવરામ;
અકૂર કહે હા ભૂપતી, તે સિદ્ધ પામ્યું કામ.
વાડીમાંહે જિતર્યો, સર્વ ગોપનો પરિવાર;
ભક્ષી ભાતે મળવા આવશે, કાલે નંદના કુમાર.
મેં જેમ મન ચિંતવ્યું, તે થયું ને ચારો;
અકૂરજી કહે કંસને, સહુ કાલે દુખ જાયો.
કંસરાય રીઝયા ઘણું, તેં સમજા કીધો સંચ;
અકૂરજીને આપીયાં, પહેરવાનાં વસ્ત્ર પંચ.

૬૩૮ અધ્યાય ૪૨મો—કૃષ્ણનો મથુરામાં પ્રવેશ, રજકનો વધ
અને સોઈનો તથા માળીનો અનુચલ.

ઉજવળ અથ પલાણુ સાથે, અર્પણ કીધો સય;
અકૂરને કડ્ડણા કરી, સર્વ લોક વિસ્ત્રે થાય.
*અકૂર નિજ મંદિર ગયા, આનંદો કંસારૂર;
દર્શન કરવા શ્રીકૃષ્ણનું, સદુ પ્રવ્રત થઈ આતૂર.
ચરચેર ચાલી વારતા, બાઈ જોડેની કરતાં વાત;
જસોદાણવન ભકતમોહન, આવિયા બેહુ બ્રાત.
લગ્ન મૂકે કુળવધૂ, નિરખવા દેવ મોસર;
વૃદ્ધ વારયું નવ કરે, પરવરે વાડી મોજર.
નિજ પ્રવ્રતની પ્રીતી જાણી, કંઈ નંદને રણછોડ;
આજ્ઞા આપો પિતાણ, છે ચહટું જોવાનું કોડ.
છે કહેવાં મંદિર નથનાં, છત્તં મરખા પોણ;
સેરી કૃષ્ણીયાં નીરખીયે, જે હાલવાટની ઓળ.
નંદ કહે ગોવિંદને, તમો સાંભળો બળદેવ;
મોકલતાં મન માને નહીં, છે ઉછંકણની દેવ.
ઉન્માદ ગોકુળમાં લલો, જે કો નહીં પુછનાર;
મથુરાનો મારગ ભિન્ન છે, જહાં કંચનો અધિકાર.
*શ્રીકૃષ્ણ કંઈ પિતાણ સુણો, નથ જોવાનું કામ;
પરગામને અમે ઓળખું નહીં, લીછયે કોનું નામ.
તવ આજ્ઞા નંદની હવી, તતપર થયા બે ભાય;
સાથે અચુત ગોવાળીયા, પ્રભુ ગયા મથુરામ્હાંય.

વલાણ.

મથુરાવિષે માધવ ગયા, વાજે વાંસળી બહુ છંદરે;
મેમાનંદ પ્રભુ નિરખવા થયો, લોકને આનંદરે.

(કડવું ૧૧૬મું—રાગ વસંત.)

હારે મથુરા નગરીનું ચહટું, જુએ જુગદાધાર;

* એ અને પછીની ત્રણ લીટી બા. પ્ર.માં નથી.

* એ ને પછીની એક લીટી બા. પ્ર.માં નથી.

અધ્યાય ૪૧મો—કૃષ્ણનો મથુરામાં પ્રવેશ, રક્ષ્ણનો વંધ રૂઢ
અને સોઇનો તથા માળીનો અનુગ્રહ.

વેણુ રસાળ ગાય ગોવાળા, મધ્યે નંદકુમાર—મથુ
અચુત સખા સંઘાતે ચાલે, કોળાળ યોવન કિશોર;
પૂર પોળે પેઠા પીંડારા વાળે મોરલી ધનધોર—મથુ
ખાળક સહુ લટકતાં ચાલે, ઓઢી લોળરી લટકે;
ઠાળી કાંબળ ધાબળ ધોળી, ચુંદડી રંગ ચટકે—મથુરા
કેસર રસ ખોળ્યાં ખોળિયાં, ખોસ્ત્યાં અશોક આંખાપાંન;
શુંળ પ્રવાળાં તુળસી ટોડર, હરે હીંચે પરમાનધાન—મથુ
કાછ કછયાછે પંચવણાં, કણુદોરે ધૂધરમાળ;
લટકાવે લાકડી કંડુક ગેડી, ચાલે અમકતા ગોવાળ—મથુ
ઉડગણમાં જેમ ઇંદુ વિરાળે, તેહેવી મંડળી શોભી;
મથુરાની પોળે પેસતાં, મળ્યો મામાનો ધોળી—મથુ
પરિવટ હાંકે પોઠિયો, આંચો પટકુળ પખાળી;
ગોપને સાન કીધી સામળીયે, લાવે વૃષભને વાળી—મથુ
ઉન્મત્ત ગોપ ગયા કહેતામાં, ખાળ્યો ધોળી પાડે ચીસ;
નમ્રવાણીયે રજક પ્રત્યે, ખોડ્યા શ્રીજુગદીશ—મથુ
પરિવટને યાચે પરમેશ્વર, પૂરો ઇચ્છા અમારી;
એ વસ્ત્ર ચાર ઘડી અમો પેહેડું, યાછ આપશું ઉતારી—મથુ
સુખી લોક છે નમ્ર નિવાસી, અમો રંક કેહે રણછોડ;
સાંતરા ચઈ ચાલુ ચહુટાંમાં, તું પૂરવ માહારાં કોડ—મથુ
અધમ બુદ્ધિ બિન્મત્ત અજ્ઞાની, ઓળખ્યા નહીં અવિનાશ;
માધવ માગે ધોળી ના કેહે, અમર હસે આકાશ—મથુ

(રંગકવચન)—

“ તમે પીંડારા પશુઆં ચારો, શું સમજે રાજધાની;
જેમ રવિ રથે ખેસવા ઇચ્છે, આગીયો અજ્ઞાની—મથુ.
ઘવલે સાંભળ્યો કંસરાજ, તેહેનાં એ પટકૂળ;
આજ ગોવાળાનો કાળ આંચો, હું યાઈશ અનુકૂળ”—મથુ
કૃષ્ણનો કર તરછોટી નાખ્યો, કોડ્યા શ્રીજુગદીશ;
વામ બુને લપડાક મારી, પડ્યું પરિવટનું શીવ—મથુરા

૨૪૦ અધ્યાય ૪૧મો—કૃષ્ણનો મથુરામાં પ્રવેશ, રજકનો વધ
અને સોઇનો તથા માળીનો અનુશ્રવ,

હજો ધોલી ધણીવિપેરે, કીધી કૃપા શ્રીભગવાન;
રજક ચત્રુભુજ ચર્મ આલ્યો, બેસી દિવ્ય વિમાન—મથુરાં
ભાવ કુલાવે પ્રીતે દેશે, ભક્તિ દરશણ યાય;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ સીતાપતી, સેવ્યો નિર્દોષ ના જાય—મથુરાં
સમકૃષ્ણે પટકુળ પહેર્યાં, વહેંચી આખ્યાં સર્વ ગોવાળ;
સોઇ મુલક્ષણને મંદિર, ગયા દીનદયાળ—મથુ
મુરકાઇને કહે લક્ષ્મીવર, આવ હરિજન આરો;
મોહોટી કલાય કરે બેસતી; ઘટે તહાં દો દોરો—મથુ
થયો સજ ગજ કાતર લેઈ, અંશુહી સોઇ લીધી;
ઉભાં ઉભાં સમકૃષ્ણની, બેસતી કલાય કીધી—મથુરાં
પ્રદક્ષણ કરી પાગ પડીયો, સોઇ રાઇ માન માગે;
આ પદાંબુજ પામ્યાનું ફળ, લવશ્રમભુ લાંગે—મથુરાં
સાચુન્ય મુક્તિ તેહેને આપી, જન્મના લયથી ટળીયો;
આગળ જતાં વનમાળીને, માળી એક મળીયો—મથુરાં
કુસમ હાર માખ્યા મહારાજે, લેઈ જતો કંસને ઘેર;
માળીયે વિચાર્યું નહીં આપુંતો, થાશે ધોળીની પેર—મથુરાં
વનમાળીને માળી હાથે, આરોપે વનમાળ;
તે જાનીલે લાખની પૂજા, પ્રીતે મદનગોપાળ—મથુરાં
ચાંપાં ચોસરને વૈજયંતી, પૂજ્યા ગોપ પુરૂષપુરાણ;
માળી કહે પુષ્પ પ્રભુને પહોંતા, કંસને પાપાણુ—મથુરાં
સાન્નિધ્ય મુક્તિ આપી માળીને, સુદામો લાગે પાય;
દયાળ ગોવાળા સાથે આવ્યા, ચોક ચહુટા મહાંય—મથુરાં
મથુરાં ઘેર વૈકુંઠ સરળી, વૈકુંઠનાથને આવે;
અર્ધ રીયે ચડી નિરજે બાળી, વનમાળીને વધાવે—મથુરાં
કનક કુસુમ મુકતાફળ છૂટાં, માણેક ચૂની હીરા;
વધાવી આશિસ દે અળગા, કુશળ રહેતે બેહુ વીરા—મથુરાં
મૃગમદ નંદન મળીયાગર, પૂજે નારી દદયા વાહાલ;

અધ્યાય ૪૧મો—કૃષ્ણનો મથુરામાં પ્રવેશ, રકજનો વધ ૨૪૧
અને સોઈનો તથા માળીનો અનુગ્રહ.

સુગંધ સોંધાં^૧ કુંકુમ કેસર, ઉડડે અખીલ ગુલાલ-મથુરાં
કદલી સ્તાંલ આંખાના ટોડર તોરણ, પૂરે સાથીયા દ્વાર;
વીસારી લય કંસામુરનો, હરિ ગુણ ગાય સહુ નાર-મથુરાં
વાજ્ર વાજે શ્રીકૃષ્ણ લાંબે, વૈષ્ણવ વેહેંચે પ્રસાદ;
ધામ કામ મુકી સહુ ધાએ, સાંભળી વેણુના નાદ-મથુરાં
જેહેને શકિત નહીં આલ્યાની, છે દર્શનનો અનુરાગ;
કૃષ્ણ કૃપાએ અંપગ આલ્યા, પાંગળાને આવ્યા પાગ-મથુ
શ્રવણે બધીર થયા સાંભળતા, મૂક થયા વાચાળ;
જન્મબંધને હરિકૃપાએ, લોચન લોલ વિશાળ-મથુરાં
ખાળકને બળ થયું હોડયાનું, આવ્યાં વૃદ્ધને જોખન;
રોગી પુરૂષ નિરોગી યાય, નિર્ધનને આવ્યું ધન-મથુરાં
અજ્ઞાનીને જ્ઞાન આવ્યું, પતિત થયા નિઃપાપ;
કો વંધ્યા સ્ત્રીને ગર્ભ રહ્યા, હરિદર્શનનો પ્રતાપ-મથુરાં
રોગ દોષ શોક લય ચિંતા, ધર્મ આળસ અજ્ઞાન;
અન્યાય સર્વ મથુરાથી નાહા, જવ આવ્યા શ્રીલગ્નવાન-મ
વિવેક ધર્મ ને કરૂણા ભક્તિ, પ્રીત ને આચાર;
તપ જપ સત્ય ક્ષમા ઉદય, સાથે લાવ્યા નંદકુમાર-મથુરાં

વલણ.

કુંવર શ્રીનંદરાયનો, એ સીતાપતિ રઘુરાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, એકતાળીશમો અધ્યાયરે.

૧ ખાંડ પ્રાં માં 'સોંધા' છે. ખીજ પ્રતોમાં 'સુધાં' ગદ્ય છે.

અધ્યાય ૪૨મો.

(કકતું ૧૧૭મું—રાગ માહની દેશી)

કહે પરિક્ષતને શુક ભેગીરે, સુણુ ભૂપતી હરિસભોગીરે;
કહું લીલા લક્ષ્મીવરનીરે, લીધી વાટ કંસનાં ઘરનીરે.
રાજદ્વારનો મારગ લીધોરે, નચ્છોક કૃતારથ ક્રીધોરે;
પ્રભુપામ પ્રજા સહુ લાગેરે, દુષ્ટ દરિદ્ર દર્શને ભાગેરે.
અદૃત કર્તા સહુ સમર્થરે, પૂરે લાલ કામ મોક્ષ અર્થરે;
અઠગક ભોજો અવિનાશીરે, દીઠી કંસતણી એક દાસીરે.
તેહેની સાથે સાહેલી આરે, દીધાં કામ કરે વહે ભારે;
કુબ્જ વાંકી કામે કામરે, તેહેનું કુબ્જ દાસી નામરે.
છે વેક વયુ ધણું વૃદ્ધારે, તેહેને ધર્મ વિષ્ણુપર શ્રદ્ધારે;
હવે ધન્ય મળે કાંઈ કરતેરે, પરાધીન કંસને વરતેરે.
રસાળ ચંદન ઘસી જાણેરે, તેહેની પૂજા અમર વિખાણેરે;
તેહેનું અર્ચન દેવને દુર્લભરે, છે કંસને ચંદન વહ્નભરે.
જાયછે થાળ પૂજની પૂરીરે, કેસર મળીયાગર કસ્તુરીરે;
અત્તર અર્ક અગરજા તેલરે, સુગંધ સોંધાની રંગરેલરે.
કનક કંચોળાં પૂજભરીયાંરે, પૂજવા કંસને તત્પર કરીયાંરે;
જેહેવે જાયછે આંતરજામીરે, મળી કુબ્જ પ્રભુને સાંમીરે.
ધણું વૃદ્ધ વયુ થયું છર્ણરે, સમેશાન થયા વર્ષ પૂર્ણરે;
કર લાકડી ન શકે હીડીરે, વળી પાંપેણુ ભમર થઈ ભીડીરે.
મસ્તક શ્યામ કેશ નહીં એકરે, બેવડ વળી ચાલે છેકરે;
રાંટા ચરણુ છે લૂલા હસ્તરે, રૂધિર માંસ વિના ત્વચા અસ્તરે.
સામળીયે સમરથા ક્રીધીરે, ગોવાળે કુબ્જ વીટી લીધીરે;

૧ [કુર્ણુર] એ પ્રતમા 'કરણુજ' ને બીજાઓમાં કર અણુજ
" કનકર " કરણુજ " છે

કરે કૌતક લાકડી ઝાલેરે, ગોવાળા ખોડા થઈ થઈ ચાલેરે.
હસે બાળક દેઈ દેઈ તાળીરે, બ્રહ્માએ નીરમીને લીહી વાળીરે;
મોહોટો લાલ દર્શન થયું આંહાંથુરે, એ રત્ન ગોકુળમાં કાંહાંથુરે;
આવી કુબ્જ કેશવ પાસેરે, હસી પૂછ્યુ શ્રીઅવિનાશેરે;
કહો સુંદરી રૂપ રસાળરે, શેની ભરી છે કનક થાળરે.
કોણ નામ કહો કહાં બશોરે, કાંઈ કૃપાળ અમને ધાશેરે;
કહે કુબ્જ મસ્તક નામીરે, હું દાસી તમારી સ્વામીરે.
મહારો જન્મ થયો સહુ આળેરે, કીધી દાસી કંસ ભૂપાળરે;
ગમે કંસને અંદન મહારે, આજ કહું પૂજન તમારું રે.
હયો પૂજા મોહન હું માણુરે, આજ માહારું અંદન લેજો લાણુરે;
જઢપી કંસને અર્થે ધસીયુંરે, ચિન્તા તમારે ચરણે વસીયુંરે.
સાંભળી રીઝયા શ્રીવનમાળીરે, ચાંટામાં બેઠા આસન વાળીરે;
કરૂણા કીધી વૈકુંઠ નાથેરે, અર્થે કુબ્જ વાંકે હાથેરે
દેવતા દાસીલાગ્ય વખાણુરે, પ્રભુને પૂજે અવસર આણુરે;
પુરની પ્રજા આશ્રય પામેરે, કીધી કૃતારથ શ્રીભગવાનરે;
કીધી અર્ચા અર્ચુ અંદનરે, પાસેથી પૂજ્યા રાહિણીનંદનરે;
અન્ય ગોપના પૂજન કરીયારે, હરખઆંસું દાસીયે ભરીયારે.
હુંતો પરમ કૃતારથ કીધીરે, કમળાકાંતે પૂજા લીધીરે;
દાસીની પ્રીત બહુ બળીરે, કુબ્જ કને ગયા પ્રારંગપ્રાણીરે.
દામોદર દાસીને તુહારે, આંખો પદ અંગુઠે અંગુઠારે;
હસી શ્રી હૃદયથી હાથેરે, ચીથુક આંખી આંકુરથી નાથેરે.
છૂટી તૂટી સહુ નસાળળરે, વારૂ વૈદ્ય મળ્યો નંદલાલરે;
આવ્યું ચૌવન નાઠી જસારે, રૂપ જોઈ નહાસે અપહારે.
બલે કમળા શું ઈંદ્રાણીરે, હોઈ જગદંબા દુર્ગા સોણીરે;
શંગાર સોળ સોળવર્ણેરે, તેહિતું હરિ વરવા મન તપેરે.
અંચળ અપળ અતુર નારીરે, સેહેજે સામળીયે સણુગારીરે;
હાવલાવ પ્રભુસું કરતીરે, રસિયાળાં લોચન કીકી ફરતીરે.
નેહે નમતી રમતી ચાલેરે, પ્રભુતું રૂપ નયણાંમાં ધાલેરે;

જેવા રૂપ પ્રજા સહુ દોડીરે, જોઈયે લક્ષ્મી તુલ્ય થઈ જોડીરે.
દેહ મરડી ધરડી ટાળીરે, વાડ વંધ મળ્યો વનમાળીરે;
હતા બગલાવત શિરના કેશરે, થયો ચોટલો કૃષ્ણધર શેષરે.
હતાં લોચન છાયા વળીયાંરે, થયાં અણીયાળાં કર્ણમું મળીયાંરે.
દંત વિના વદન ગયું મળીરે, થયા દશન દાડેમની કળીરે.
હતી ભમર પૂણી સરખીરે, થઈ ધનુષણાણ આકરપીરે;*
વાંસે વરમોળી બાંધ્યો બચકોરે, થઈ કણૂર † કામ કરે મચકેરે.
નિત્ય લાકડી ગ્રહીને ચાલેરે, આજ પુષ્પકંદુક ઉગાળેરે;
સુકું હૃદયા કદરૂપ ‡ અંગરે, સ્તન થયા લઘુગિરિશંગરે-
ચાલતી કેટે કર દેઈને, આજ હીંટ થનંગ થેઈરે;
આપણુ ડોશી કહોતાં સહુરે, આજ દીસે પદમની વહુરે.
હુતાં ચરણ કાદનાં ખોડરે, થયા પાદ કદળી છોડરે;
હરિદ્રી દાસીનો અવતાર રે, પનોતીએ પેઢેરયા સોળ શૃંગારરે.
અકર્તુ*કર્તુ † સમર્થ રયામરે, એહેનાં ચરણ સંતવિશ્રામરે;
પ્રભુની સ્તુતિ કરે વર્ણ ચારરે, હસ્તાં ચાંલ્યા નંદકુમારરે.
ફરી વળી કુપ્પત કરી લટકોરે. ગ્રહો પરમેશ્વરનો પટકોરે;
થનાર હોએ તે દેઈશ થાવારે, નહીં દેહીં જીવનજી નવારે.
આખ્યાં રૂપ જોળન શંગારરે, હું વિના કહોને કહું ભરથારરે;
સામળો કરે લોચન સણસારરે, લોકમાં નય આપણો બારરે.
જોલી કુપ્પત કરી નમસ્કારરે, અમો દાસીને શો લોકાચારરે;
ઘેર પધારો પાગે લાશુરે, હરિ હું કમળાનું મુખ માગુરે.
શ્રીકૃષ્ણ કહે સાંભળ નારીરે, આવીશ હું મામાજીને મારીરે;
સર્વથા આવીશ હું વણ તેડયોરે, આપી વચન મુકાવ્યો છેડોરે.
ગઈ કુપ્પત જુંપડી પાસેરે, થયા સપ્તભૂમીના અવાસરે;

* એ સીટી બા. પ્ર.માં નથી,

† " કનેર " બા. પ્ર. માં અમે "એકમાં " કૃષ્ણધર " છે.

‡ " કદપ " બા. પ્ર. " કન્દપ " " કન્દપ " બીજી પ્રતોમાં.

અધ્યાય ૪૨મો—કુબ્જનો અનુચ્છ, ધનુષનું લાંબા રૂપ
અને કંસને સ્વપ્ન.

દાસ દાસી સમૃદ્ધિ બહુ પેરે, મળી માણેક માતી ઝવેરે.
કનકકોઠી ભર્યા લાંડારે, હજી ૧ લક્ષ્મીનો ભરતારે.

વંદણ.

રીઝયો ભરતાર રમાતણો, કુબ્જ સમૃદ્ધિ પામી ઘણીરે;
હવે કહું કથા શ્રીકૃષ્ણની જે, પધાર્યાં કંસભોવન ભણીરે.

(કડવું ૧૧૮મું—રાગ સામેરી)

વીઢાય કુબ્જને લીધી, સંગે ગોપ મંડળી લીધી;
મામાને ચેતાવવા માટે, પ્રભુ આજ્યા મોમાળની વાટે.

લાળ.

વાટ લીધી કંસઘરની, મધ્યચોક વિષે ગયા;
એક ધનુષ પ્રભાએ કંસનું, હેહસ આગળ જઈ રહ્યા.
ત્રણ તાડ પ્રમાણે જિંચો મેડો, તે ઉપર ધનુષ ધર્યું;
પૂજા કરાવે પ્રજા પાસે, કઠિણ પોણ કંસે કર્યું,
શિવ શ્રદ્ધા દિગપાળ દશ, વિષ્ણુ વેદ ને સરસ્વતી;
દેવતાનો લોપ છીધો, કંસ કહે દેવત નથી.

હું પરમેશ્વર પ્રભાપતી, સહુ પૂજે માહારૂં આપ.
મનવાંછિત ફળ પામશો, મમ ધનુષધ્યાન પ્રતાપ.
પરવશ પ્રજા તે આપ પૂજે, પરમેશ્વરને પરકુરી;
ઉપહાર સમરપે શરાસનને, ધ્યાન રઘુપતિનું ધરી.
પ્રગટ સ્તુતિ કરે કંસની અલિલાળ બીજો મન ધરે;
છાતું માગે પૂજા કરી, કંસરાય વેહેલો મરે.
અખંડ દીપક ધૃતતણા, પ્રહરપ્રહરે ધાય આરતી;
નૃત્ય તાંડવ ઘંટા બોલે, દેખી કોખ્યા કમળાપતી.

૧ જા. ને એક ગુ. પ્ર. બીજી પ્રતોમાં "રીઝયો" "મળ્યો"
"ફર્યો" ફર્યો લક્ષ્મીનો અરતાર "છે. રાગમે, અદ્યક રાગમે
સામગ્રીઓ મુકિ તાંડુળ માટે (સુવમાચરિત્ર. ૧

૨૪૬ આધ્યાય ૪૨ મા—કુળજાનો અનુગ્રહ, ધનુષનું ભંગન
અને કંસને સ્વપ્ન.

આમ પૂજાએ આપ અસુરનાથું, ઉચ્છેદ ધર્મતણા થયો;
હવે માઝું દુષ્ટને, એક નિશાનો અંતર રહ્યો.
અધર્મ ઉઘાપી ધર્મ ધાપું, ક્રીધો શબ્દ ધન શું ગડગડયા;
દીનાનાથે દોટ મૂકી, ધનુષને મેટે થડયા.
કંસના સુકયા સહજ સેવક, ઘયા હરિને મનમૂળ;
અપવિત્ર ગોપ અજગા રહ્યો, અલડાવયો શુદ્ધ ધનૂષ;
તે અસુરને અજગા કરીને, પેઠા અશરણાશરણું;
ધનુષ લીધું જિંચડી, ક્રીધું તાણી કટકા તણ.
પાતાળ સ્વર્ગે શબ્દ પહોંતો, ભડક્યો કંસ વિસ્મયે વાત;
આનંદ પામી યાદવી, ઘયા આસુરી ગર્ભપાત.
પછાડયા સેવક પાંચસો, અને પાંચસે ન્હામી ગયા;
સગાચાર મામાને હવો જે, પ્રગટ ભાણેભ થયા.
અધર્મ ટાળ્યો ધનુષ ભાંભ, નિરખે દેવ ગગને રહ્યા;
પ્રભુ પંચ કારજ કરી, ફરી વાડીમાં ગયા.
રંક રૂપે રહ્યા ઉભા, બાણે બોલતાં આવડે નહીં;
નંદણ આનંદ પામ્યા, હૃદયા આંખ્યા કર ગ્રહી.
કાંઈ કડાકો થયો નગમાં, મેં મનમાં ચિંતા ધરી;
વાડું ક્રીધું પુત્ર માહારા, જે સહવાસ આળ્યા ફરી.
ગોવિંદ કહે છે નંદને, નિર્બળ સાધુ રૂપે થઈ;
અમો તમારું વચન માન્યું, ઉન્માદ કાંઈ ક્રીધો નહીં.
ધનુષ ભાંજ્યું ઘોળી લૂટ્યો, નંદ કાંઈ બાણતા નથી;
તે નિશા વાડીમાં સુતા, ગોપ સહિત કમળાપતી.
સોઈ માળી રજક ઢામી, ધનુષ ત્રણ કટકા થયું;
સમાચાર પહોંતો કંસને, તે દુઃખે હૃદયા દણું.
ચિંતા કરતાં શયન ક્રીધું, સ્વપ્ન પામ્યો ભૂપતી;
ભગી ઉઠ્યો અચાનકે, વિચાર્યું કુશળ નથી.

(સ્વપ્નવર્ણન)

૧/૧૧ સ્વપ્ન પામ્યો ઘોરદે, બિઠ્યો અચાનક કરી શંકાર;

૧૫. હારે, હું પરમેશ્વરનો ચોર-સયસ્વમ્ન

ઉત્પાત થાશે કાંઈ;

૨. હારે, ધાઈ કંસે દીધું સાંઈ-સયસ્વમ્ન

મૈસ્ત્રુમૃત્યુ રાહુએ ગ્રસ્થો;

૩. ગયુરે, મુગટ માથાનો ખસ્યો-સયસ્વમ્ન

રેરે, રક્ત અંદન ચર્યું ભાગ;

૪. દીધારે, ઠંઠે કરેણી માળ-સયસ્વમ્ન

રે, છે શ્યામ લોહની થાળ;

૫. ડાહ્યેરે, લાગી આદિશ અગ્નિજવાળ રાં

રે, મહીષી ખાર જાંખી ઘણી;

૬. રાજરે, ગયો દક્ષિણ દિશા ભણી-રાં

૭. યા દીઠીરે, કાયા કાળસર્પે ડંસી;

૮. નાયેરે, કંસ વિખાણે હસી હસી-રાં

૯. પાંખીરે, સ્ત્રીઆણા સમડી ઘણી;

૧૦. રેરે, હું કે કાયા મુજતણી-સયં

૧૧. સ મૂકેરે, થયો હુઁળે પ્રાતાંક્રાળ;

૧૨. મહા અખાઠેરે, શલ હુશલ વિકરાળ.

૧૩. નામેરે, તત્પર મહા કંસે કર્યા;

૧૪. વીયાંરે, જે જીએ વહરતા દીકરા.

૧૫. રે પાગેરે, હગમગતાં હીંડે એ પડ્યાં;

૧૬. અખાટરે, આણી બેસાડ્યાં જાપડાં.

૧૭. ઘણીરે, મોહોટું ચાલ થયું જિદે;

૧૮. રે, કંસાસુર વાણી વદે.

૧૯. જાણ્યુરે, પુત્ર મૂંડ્યા જોડુળ જઈ;

૨૦. કીરે, મુને નારદે વારતા કહી.

૨૧. વણેરે, કરવું મલ્લમું સંઘામ;

૨૨. મતાંરે, તો કંસાસુર માહારું નામ.

૨૩. "સાંસ" હ.

૧૨.

૧.

૧.

હોર.

કોય.

અમાન;

૨૪, "આદાણ"

અથજ પૃઠે પ્રભુ અગ્ને, સમગ્ર સુરનર જોય;
 માતંગસુખ માધવ મળ્યા, ન જાણીયે શું હોય.
 મોઘાં પટકુળ માતુલતાળાં, પરિધાન કીધાં ખર્મ;
 ગરૂડ સાથે વહુડે પોપટ, લોક કહે કોણુ ધર્મ.
 અપરાધ કંસાસુર કરે, કેમ છતે મગરને મન્દ્ર;
 કહાં કુંજર કહાં કૃષ્ણજી, કહાં મહીષ નાકાતું અજ.
 કહાં સુકતાદેળ કહાં શર્યા, કહાં ઝજ પંકજતંત;
 પ્રજા કહે શ્રીકૃષ્ણને, સળજે શ્રીભગવંત.
 કોમળ વાણી સુખકમળની, વહે વિશ્વાધાર;
 અમો ગોપ બાળક ખીહીજીયે, ગજ પડે કર કુંતાર.
 મળવા જાણુ ભૂપાળને, અતિકાળ અમને થાય;
 ખીજી વાટે હાંક હસ્તી, માગે માન માધવ સય.
 ગર્વે હસી અધર ડંત્રી, કહે કૃષ્ણને કુંતાર;
 એ કુંજર રાજા કંસનો, છે કોણુ ફેરવનાર.
 અમો નામ તમારું સાંભળ્યું, દ્વધમહ દાયોદર;
 તો-સતીમાત જસોમતી, તો છતે મર્મ કુંજર.
 પર્વત ધરયો તે નાગ નાથ્યો, પાછળે પછાડ્યો પ્રલંભ;
 એ વીર રજુના ધીર છે, કાં કરે જુદનો વિલંભ.
 બાળદેવ કહે શ્રીકૃષ્ણને, જઈ વહુડું ભગવંત;
 જઈ મરડું કંઠ કુંતારનો, જાણી કહાડું કુંજરહંત.
 લક્ષ્મીનાથ કહે હાથ જોડી, જાણ તમને પહોંચે શ્રમ;
 હું ઊભાં તમો જુદ કરે તે, કનિકનો નહીં ધર્મ.

વલણુ.

ધર્મ એ જે હું વહુડું, અંગોડો વાળ્યો શીપરે;
 વાગો મૂકી કાછ કછીયો, ધસ્યા શ્રીભુગદીશરે.

(કહવું ૧૨૦મું—રાગ સામેરી)

અંગોડો વાળી કાછ કછીયો, ગેડી લીધી હાથ;

નિજ સ્કંધ આસ્ફેટણુ કરી, ગાજ્યા ગોકુળનાથ.
 ગોવાળા વન્તડે વાંસળી, જે સામળીયાના સાથી;
 શ્રીહરી સન્મુખ થયા, કુંતારે હાંકયો હાથી.
 શુંડાદંડ^૧ ઊંચો કરીને, મુખે પાડે રીડ^૨;
 જેમ ધુમે ચોમાસે વાદળું, ભરી માગર નીર.
 કે અંધારે પર્વત ઉતપત્યો, ગડગડ્યો લંકા^૩ પટ;

અધ્યાય ૪૪ મો.

(કડવું ૧૨૧મું—રાગ કહાલેરો)

મલ્લઅખાડે માધવ આબ્યા, મામાણને મળવારે;
 હામોદરની વક ડાદિ છે, દૈત્ય કુંડુંળને દળવારે.
 ઇશ અજ આદિત ને ઇંદુ, અમર ઉડગણુ ગાંધર્વરાયરે^૧;
 યમ કુળેર વરૂણુ વાયું વન્હી, કસમરણુ ભેવા ભયરે—મલ્લ
 ઉચ્ચસેન ઉધ્ધવ ને અકૂર, વિચારે શું થાયેરે;
 શુક કેહે શું સમુદ્ર શુકશે, દેવકીને નિશ્ચામેરે—મલ્લ
 પંચમલ્લ તેડે ત્રીકમને, જિતરે મલ્લ અખાડેરે;
 આળૂર સુષિક સ્કંધ થાળડે, દેવકી આંસુ પાડેરે—મલ્લ
 પુરની સ્ત્રી કેહે રાજા ચૂકે, કાં બાળક મલ્લ વઢાયેરે;
 એક કેહે કંસ અધરમીને, ઇશ્વરકળા દેખાડેરે—મલ્લ
 કહાં મલ્લ ને કહા મોરલીધર, કહાં બાવળ કહાં ચંદનરે;
 કહાં મૃગને કહાં પંચાનન, કહાં મલ્લ કહાં જસોદાનંદનરે—મલ્લ
 ગાજ મમો પાપીનો દીસે, સુતો લવણુ સોડ તાણીરે;
 અકૂરને પૂછશે પરમેશ્વર, બાળક આપ્યા આણીરે—મલ્લ
 લાયયુક્ત પ્રજા મથુરાની, તાતે આંસુજળ પાડયુંરે;
 વસુદેવજીને કાસગૃહલું, રૂપ ચતુર્ભુજ દેખાડયુંરે—મલ્લ
 મમશ્યાં માતતાત થઈ શાતા, નોહિયુત હારવાવાળારે;
 મમશ્યા હજાધરને કીધી, કરી નયણાંના ચાળારે—મલ્લ
 ગજની આજ્ઞાથી જોડ્યો, એક કંસતણો પરધાનરે;
 દર્શન કરીને થાઓ કૃતારથ, નીરજો કંસ સજ્જનરે—મલ્લ
 ભૂપતી મેઠા ઉપર બેઠા, ગોવાળા મસ્તક નામોરે;

૧ “ ઇશ અજ આદિતને અમર ઉગણુ ઇંદરાયરે ” ગુ. પ્ર.

૨ “ પારણુ ” ગુ. પ્ર.

આજ્ઞા છે વઢો મહુસાથે, છતો તો કાંઈ પામોરે—મહુ
નમ્ર વચન વઢે શ્રીવિકૃલ, અમો ગોવાળા ગોચારે;
મહોન્મત્ત મહુ સાથે વઢવું, કોણુ ગણું અમારે—મહુ
અમો મગવા અન્યા મહીપતિને, જન માલવો જાણીરે;
કપટ કરી અફરે તેડ્યા, દુખ દોછો આંહું આણીરે—મ

૫૯૯.

આણી ઘેર કપટ કરો, અમો શું જાણું સંઘા
પંચમહુ કેહે શ્રીકૃષ્ણને હવે, નાહાણું નહીં ન;
(ચોપાઈ)

તવ આજ્ઞા કંસાસુરની થઈ, જાનો જાણક જવ
એ શત્રુ હાથે નવ આવે ફરી, જોજો દૃષ્ટિ નારું;
ધણા મિત્રતાણું હું માણું વેર, તો કેમ કુશળે.
કોધ કરી આણું જિયરયો, તમો સમુદ્રધા જગદીશ;
તમો કહોછો કેમ કીજે સંઘામ, અમો હુ ચક્રવીર.
જકી જક વછ બ્યોમાસુર, શકટને પા નાચણું;
આણ્યો પ્રલંબકેશીનો અંત, હવડાં શ્રીલગવાન.
છો દ્વંધમહુ ઉન્મત્ત ગોવાળ, થાઓ વર્ણવો કોટ;
નોહો ગોકુળ જે આવે અન્યાય, કીધું મનદાં મરિને.
તમે કંસશયનો ભય નવ ગણ્યો, ચોરે ભારે ધણું;
લૂટ્યો માળી લૂટ્યો ફૂળડી, ધનુષ, અશર્ણાશર્ણ.
તમો રાજનગરમાં અન્યા કરો, કાળજ ઉપર દીધા પાગ;
જો નહાસો તો ઉગરવું નથી, શણી સાહેલી ફૂટે રોય.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે તત્પર થાઓ સમયજીને મુકાવે;
કહ્યો કાછ રમે તતજેવ, મણિ માર્યો છત્રપતી.
સ્કંધ જાંઘા આસ્ફોટણ કરી, તપડાકે રમે હુડ્યા;
મસ્ત અખોડા વાળી વીર, ફર તે ટગમગ જોય.
આસ્ફોટણ આસન ચોર્યાર

તેડાવ્યો હું અકૂર કને, મામાજી ઓળખોછો મુને;
 ખટ ભ્રાત માહારા માજણ્યા, તે શલ્યા સાથે ઝીકી હણ્યા.
 તે વૈર હું વાળીશ આજ, કાં મુખે મુતા છે મહારાજ;
 જે વચન કહી ગઈ વીજળી, તે મામાજી આજ વારતા મળી
 એહેવું કહી બહુ હીધો ભાર, ન શકે હાલી કંસ લગાર;
 તવ કંસાસુરને આવ્યું જ્ઞાન, એ ભાણેજ મ્હારે સ્વયં ભગવાન
 કીધાં કર્મ ભોગવવાં સહી, નયણે આંસુજળ આવ્યું વહી;
 અંતરિક્ષ દેવ કેહે જયકાર, મહાબળ કીધું નંદકુમાર.
 મરડયો કંઠ આમળી શીષ, મરતાં મામે પાડી ચીસ;
 અમરનર આનંદા ઘણા, ગયા પ્રાણ કંસાસુર તણા.
 જયજયકાર ત્રૈલોક્યે થયો, કંસાસુર વિમાને બેસી ગયો;
 વસુદેવ કને આવ્યા ગોપાળ, સાંકળ બેઠી ત્રૂટી તક્કાળ.
 પ્રદક્ષણ માત પિતાની કરી, પાળે લાગા હળધર હરી;
 માતાને ભેટયા જુગ્મ કુમાર, દેવકીને પ્રગટી પયની ધાર
 કેમ આવ્યું રેહ જનુનીનું હેત, હરખે દંપતી થયાં અચેત
 દિગ્ભૂદ થઈ હીકરા જુએ, હરિ માત પિતાનાં આંસુ હ્રુએ.
 જયજય કૃષ્ણ દેવતા કરે, જાદવ સહુ જોવા પરવરે;
 અસુર લોકને પડીયો ત્રાસ, દશો દિશા કરે નાસાનાસ.
 મુકયાં કલત્ર મુકયા ભંડાર, રહ્યાં અસુરનાં ઉધાડા દ્વાર;
 સૂરજ થકી નાહાસે અધેકાર, તેમ અધરમી નાઠા નિરધા
 પાવકથી જેમ નાહાસે શીત, દાનવ સહુ નાઠા તે રીત;
 અધર્મ ઉદ્દેગ લય ઉચ્ચાટ, અપરાધે લીધી ખીજ વાટ.
 જાદવકન્યા હરખે આવતી, ત્રોડી હાર મુકતા વધાવતી;
 શુકજી કેહે સાંભળીયે રાય, કૃષ્ણ માત પિતાને લાગા

વલણ.

પાય લાગા પરમાત્મા, મુકાવ્યા ઉમ્મસેનરાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, શુભભાલીશમો અધ્યાર

અધ્યાય ૪૫ મો.

(કડવું ૧૨૨મું—રાગ ધનાસરી)

શુકલ કેહે કથારે, સાંભળ પરિક્ષત ભૂપ;
ભુલ્યાં માતપિતારે, પુત્ર જાણ્યા / બ્રહ્મસ્વરૂપ.
પ્રબળ બળ કૃષ્ણવું રે, માર્યો મામો મલમેગળ;
થયું દષ્ટિ આગળેરે, એ નોહે / બાળકનું બળ.
એ કૃષ્ણરૂપ વિષ્ણુતાણુંરે, અમો કેમ થયે માળાપ;
પુત્રભાવને પરહરારે, દંપતીના જગ્યાં આપ.
શ્રીકૃષ્ણે માયા વિસ્તરીરે, ફરી આવ્યું અજ્ઞાન;
માતપિતાએ જાણિયું રે, એ જે અમારાં સંતાન.
પુત્ર પરઘેર ઉછર્યારે, થયા પસંધીન પીડાર;
દિવસ નાખ્યા દોહેલેરે, ગૌચારી વર્ષ અજિયાર.
અમો દરિદ્રી દુઃખે દહ્યારે, નહીં અંન ભુવન ભડાર;
આજ અમો પાસે એટલુ નથીરે, કીછયે પુત્રને મોહોણાય
મનોરથ માળાપનારે, જાણી કેહે જહુપીર;
અમો સેવા તરકર તમતણારે, માળાપ જાણ્યા આહીર.
કારાગૃહે પરવશ રહ્યારે, દુખ વેઠ્યું અગમ અપાર;
સહવાસના છોડવ્યારે, છે અમારું બળ ધિક્કાર.
સંસારમાં સગું કો નથીરે, પુત્રને માતપિતા સમાન;
અંબા જેહવી અંબિકારે, પિતા તે શ્રીલગવાન.
પુત્રને તિરથ જાતરારે, વસે માતપિતાને પાય;
માતપિતાને પરહરીરે, જે તીરથ નાહવા જાય.
ડોસાં દુખ પામે પાણુંરે, પુત્ર કરે મુકૂત સ્નાન,

તે દાન પુણ્ય આણે ગયુંદે. તે થયું ભરમ ^૧ હોમ સમાન.
શત વરસ સેવે માતનેદે, જો કનકે તોણે કાય;
તો નિશા એક શીતકાળનીદે, પુત્ર ઓઝાંકળ નવ થાય.
જનક જનુની હુહૂવિયાંદે, તે દીકરો દૈત્ય સમાન;
તે કૃતમી કાળે ઓર્યોદે, સદા વિમુખ શ્રીભગવાન.
તે દરિદ્ર દુઃખે ભર્યોદે, જે ભદ્ર પરધેર પેટ;
જેણે માતપિતા સેવ્યાં નહીંદે, તે કરે નીચની વેક.
તિરસ્કાર કરે તાંતને દે, તે પામે પશુનો અવતાર;
કીટ પડે તેહિના દેહનેદે, કરે વાયસ અંશુપ્રહાર.
વૃદ્ધ માતાને પરહરેદે, સોને વસ વરતે અજ્ઞાન;
હોલી ધન મેળવી મરેદે, તે અવતરે યદ્ય રવાન.
જે તજે યેન લાણુજાંદે, ચોખે પોતાની કાય;
તે આમચકર યદ્ય અવતરેદે, મળમૂત્ર પરનાં ખાય.
નીચ મિત્રને માને ઘણુદે, ઘણુ ચોખે સાસર વેડર;
કર વચન કેહે અતીતનેદે, તેહની રોગ ન મુકે કેડ.
વિષ્ણુરૂપ શુદ્ધ શિષ્યનેદે, કનિષ્ઠને જેઠ ભાત;
પૂજનીક સ્વામી હાસનેદે, સીને વિષ્ણુ નિજનાથ.
ગૌ ગ્રાહણુ વૈષ્ણવ જતીદે, પૂજનીકની કીજે સેવ;
જેહિને જે જોગ માનવાદે, તેહિને તે વિષ્ણુદેવ.
સેવાથી જન જે ગયોદે, તે ઘૂઠો ભવજળ મહાંધ;
અમો માતપિતાને સેવ્યાં નહીંદે, કહી રોયા જાહવરાય.
અમો વૃંદાવન રમતા કર્યાદે, તમારે પગે સાંકળ;
તે અપરાધ ક્ષમા કરોદે, છાં પુત્ર કડવાં ફળ.
આગળ મુખ ઘણું પામશેદે, ફરી મંડાસે ઘરસૂત્ર;
મંસાર વગ્રોક ^૩ મુખ દીલ્યેદે, તો નામકૃષ્ણ તમારા પુત્ર.

૧ 'જ્યા' ત્રણ ગ્રાં ૫૦

૧ 'લાણુજને' જાં ૫૦. ૨ સાસરતણ.

૩ 'વિતક' જાં ૫૦

અધ્યાય ૪૫મો—ઉત્તરેનને અભિષેક, નંદને વીદ્યાને ૨૬૧
પાંચ જન્યનો વધ.

કાયાં કુળ તે પાકશેરે, અમો મોટા થાશું તનં;
રાજસલામાં પરવરેરે, બેસો પિતા રાજ આસન.
રાજસલામાં આવિયારે, માતપિતા કૈશવરામ;
માતાગ્રહને વિનવેરે, કર જોડી મુંદરચામ.
યયોતીરાયનો શ્રાપ છેરે, હોય જેષ કુમાર;
તે જેષપુત્રને છે નહીંરે, રાજછત્રનો અધિકાર.
વસુદેવ વડા શૂરસેનનેરે, વસુદેવનો વડો રામ;
હું કનિષ્ઠને ઘટે નહીંરે, છત્રપતીનું નામ.
માતામહુ તમને ઘટેરે, છત્ર જોગ છો વૃદ્ધ આધ;
કંસ આદે પુત્ર મારિયારે, તે ક્ષમા કરો અપરાધ.

(ઉત્તરેનવચન):—

લલે કંસાસુર મારિયોરે, બહવકુળ કીધું પવિત્ર;
અધર્મ સઘજો ટાળિયોરે, લલે પધારયા દોહિત્ર.
હું પુત્ર કરી નવ માનતોરે, લાગો હુતો કર્મનંજોગ;
શ્રીકૃષ્ણ વૈદ પધારીયારે, ગયો કંસ લક્ષ્મણ રોગ.
જે પુત્ર આલે ઉન્માર્ગેરે, તે પિતાને તજવા જોગ;
ધજો વેહેલું મૃત્યુ માળાપતુરે, જો પુત્ર રેલે આરોગ.
તે પુત્રથી વાંઝિયાં લક્ષ્મણે, જે લગતે કુળનામ;
કાંપે પૂર્વજ તેહનારે, આપશે અધમ કામ.
ત્રિકમલ હું તારિયોરે, મારીયો કંસ કપૃત;
છો કૃષ્ણ દોહિત્ર દીકરાંરે, માહાડ કરી વસ્તું ધન્યૂત્ર.
પુત્ર પાત્ર શિષ્ય બાણેજેરે, દોહિત્ર બગિચી દાન;
વૃદ્ધ પુરૂષને એ કહ્યારે, શાન્ત ખટ સંતાન.
સાતમો પુત્રીપતીરે, બમાત્ર મુત નિન્ધાર;
એ સસ પુત્ર કરી માનવારે, જોડના પિંડનો અધિકાર.
આ રાજ તમાડું છે હરીરે, તવ રીઝ્યા શ્રીભગવાન;
ઉત્તરેનને ટીકું કરીરે, આપ્યું કૃષ્ણે રાજધાન.
રણકાર ઘંટા ઘુમરીરે, વાગાં પટલ બહુ નીશાણ;

૨૬૨ અધ્યાય ૪૫મો—ઉગ્રસેનને અલિપેક, નંદને વીદાય ને
પાંચ જન્યનો વધ.

આણુ ફરી ઉગ્રસેનનીરે, થયું નંદજીને જાણુ.
મળવા કારણુ કંસનેરે, થયો તત્પર ગોપ પરિવાર;
છુમ પડી મથુરા વિષેરે, માર્યો કંસ હાહાકાર.
મેગળ મલ મામો હુણ્યોરે, ઉછંકળ શ્રીગોપાળ;
રાજ આપ્યું ઉગ્રસેનનેરે, પડી નંદજીને ક્ષાળ.
સ્વાસ ભર્યા કેહે નંદજીરે, જાઓ તેડી આવો કેા શ્યામ;
અમો ન્હાસીજાઉં ગોકુળ વિષેરે, આંહાં રહ્યાનું નહીં કામ.
ગોપ જોડો મહુ ગાડલાંરે, ઉતરો જમુના પાર;
હવે ગોકુળમાં રહેવું નથીરે, જઈ નસારો પુત્ર નાર.
જસોદાને કહો વારતારે, તાહારે પુત્રે કીધો કેહેર;
કંસ મરડી માર્યોરે, પડ્યું જસસંઘસુ વેર.
હું રંકને એક દીકરોરે, તે ઉછંકળ ઉન્મત્ત;
તે શીખામણુ માને નહીંરે, મુને ત્રેવડે તૃણવત.
ગોવાળા ન દે મોકલ્યારે, તેડવા શ્યામળવાન;
તે રાજદારે ઊભા રહીરે, કરે શ્યામસમને સાન.
સમજી ગયાં માત દેવકીરે, રજે કૃષ્ણને લેઈ જાય;
હજુ ખ્યાલ મુકતા નથીરે, છે ઓછી ચારવી ગાય.
દેવકી કેહે શ્રીકૃષ્ણનેરે, શું છે ગોવાળાનું કાજ;
વિદાય આપો નંદનેરે, છે તે કેહેતાં શી લાજ.
ગોપ વેશને પરકુરોરે, ધરો રાજપુત્રનો સણુગાર;
શું વિચારોછો વિકૃતારે, શો ઉત્તર દેતાં વાર.
આતું સરપણુ આપાનુંરે, છે ગોપની મેળી પ્રીત;
જો નંદજસોદા ખીજશેરે, તો શું થાશે વિપરીત.
હોય તે કેહેતાં લજ્જત કશીરે, હું પુત્ર તુને પૂછું;
ખાણમુખ જસોદાએ ભોગવ્યુંરે, વળી કાંઈ રહું છે ઓછું.

૧ 'મેલી' 'મેહેલી' પ્રતોમાં.

અધ્યાય ૪૫મો—ઉત્તરસેનને અભિષેક, નંદને વીદાય ને ૨૬૩
પાંચ જન્યનો વધ.

વલણ

શું ઓછું છે જસોદાને, મેળાપ તેહનો ટાળોરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામજી, નંદને પાછા વાળોરે.

(કડવું ૧૨૩મું—૫૬*)

(કૃષ્ણવચન):—

જસોદા કેમ જીવે, માહાડું સગપણ જાણી ફેક;
પિતાને પ્રકાશી કેહેતાં, નંદજી જાયે જમલોક—જસો
પાસામાં લઘુશંકા કીધી, જાળક વય જ્યારે હૂતી;
મુને કોરડે પાસામાં લીધો, મા લીનામાં સૂતી—જસો
એક ઘડી નથી આગજો કીધો, દિકા વિના થાય ઘેહેલી;
હું વિના નંદજીને દેખી, મરશે કેહેતાં પેહેલી—જસો
જાગૃત સ્વપ્નમાંહે ધ્યાનજ માહાડું, પુત્ર સુખમાં યૂડી;
હું વિના વલવલી મરશે, જેમ ટળવળે દીટ્ટી—જસો
મથુરા નગરીમાં આણી, વૈકુંઠ ને વાસું;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામ કેહે, કાંડાંથી જસોદાનું પાસું—જસો

(૫૬ રાગ માઝ)

કેમ ઉત્તર આપું પિતાને, કેમ ઉત્તર આપું;
વચન વજ્રના પ્રહાર કરી, કેમ કાળજડું કાપું—કેમ
જોળે બેસાડી આસ લગાવ્યા, શા શા શુભ ગાજીં;
કેમ કહું પિતા નહીં માહારો, કૃતક્ષી હું થાજીં—કેમ
કાંઈ એક વિદ્ય ને થાતું સુજને, કોટિક કરતા દાન;
તે નંદને કેમ ઉત્તર આપું, નહીં તાહારો સંતાન—કેમ
જસોદામુત નંદનો નંદન, કહી જોલાવે સધળા લોક;
બીજાં સગપણ ફરી ફરી થાયે, માળાપ ન થાયે ફેક—કેમ

*આં પ્રમાં રાગ લખ્યો નથી ને બીજી પ્રતોમાં 'રાગ ચાત્રતો'
એવું છે; ઉપરનો ધનાગરીજ હશે માટે આં પ્રમાં લખ્યો નહીં હોય.

૨૬૪ અધ્યાય ૪૫મો—ઉગ્રસેનને અભિષેક, નંદને વીદાય ને
પાંચ જન્યનો વધ.

તું નહીં પિતા હું નહીં બાગક^૧, કેહેતાં થાય મુખ શ્યામ;
એહેવું કહીને આંતું ઢાળ્યાં, પ્રેમાનંદ પ્રભુ સમ-કેમં

(પ્રદ—રાગ સામેરી)

(દેવકીવચન) :—

જુઠી પ્રીત સગપણ આચું રે, મહિયારાંની માયા મૂકે જીવણ
હું જાચું રે—જુઠીં

સંગત કીધી આપત કાળમાં, હવે માયા મૂકેરે;
પરઘેર પેટ ભરી ઝી ચારી, લખતાં વિધાતા ચૂકેરે—જુઠીં
અર્ભકને ભાવે કોએલ મૂકે, પુત્ર કાળજોળામાંહે રે;
વાયસનો સ્વભાવ ન લાગે, જઈ જોસે કોએલ ટોળાંમાંહેરે—જુઠીં
સમુદ્રનું જળ સમુદ્રમાં આવે, જધપી મેઘ લેઈ જાયે રે;
હંમ બગલાંમાં જો જોસે, કુળને લાંછન થાયે રે—જુઠીં
દેવકી કેહે નંદજીને વાળો, જે આશ્યા મૂકી જાયેરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, સગપણ દોઢ ન થાયેરે—જુઠીં

(૫૬ રાગ—સામેરી)

(કૃષ્ણવચન) :—

શું પ્રીત જાણે મા માહારીરે, જસોદાની પ્રીત ઉપર સો સગપણ
નાથું વારીરે—શું પ્રીતં

સ્નેહ વિના સગપણ દેવાસુર, કિંવા સહોદર ભાઈરે;
અકેકનાં ટુધિરને તરસે, તો ધિક પટો અગાધરે—શું પ્રીતં
મુઆં વછતા ચર્મને આટે, ગાય પ્રીતે દૂઝેરે,
ગોહાટાં વછને શુંગે મારે, સગપણ કાંઈ ન સૂઝેરે—શું પ્રીતં
પ્રીત માટે પતી સાથે, સૌં જળે મદીમાં પેશી રે;
કેળકંદ દીકરો મરીજાએ, સગી મા રહે જોશીરે—શું પ્રીતં
ગોકુળનું મુખ નથી વૈકુઠે, તો કહાંથી મથુરાં માંહેરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, જસોદાના ગુણ ગાયરે—શું પ્રીતં

૧, પિતા હું નહીં બાગક^૧ બા. પ્ર.

અધ્યાય ૪૫મો—ઉચ્ચસેનને અભિષેક, નંદને વિદાય ને રદપ
પાંચ જન્યનો વધ.

(૫૬ રાગ—કેદાર)

(વસુદેવવચન):-

આપો નંદજીને વિદાય, આપો નંદજીને વિદાય;
વસુદેવ કેહે શ્રીકૃષ્ણને, સહુ ગોપ ખોટી થાય-આપો
વિનય કરી વળાવજો, માગી માન નમજો પાય;
ઉત્તર દેજો એહેવી રીતે, જેમ ડોરો નવ દુખાય-આપો
ગોકુળ શું છે વેગળું, કેા સમે કરજો કીપાય,
કેહેશો તો નંદ જસોમતીને, વાસશું મથુરાં મ્હાંય-આપો
આંહાં રહે પ્રીત ટળી નથીરે, સાચાં માત પિતાય;
પુત્રનું મુખ અમો પામશું, તે નંદપુત્ર પસાય-આપો
વાંક નથી વિઠ્ઠલ તમારો, ઉત્તર કેમ દેવાય;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, ગયા વાડી મ્હાંય-આપો

(૫૬ રાગ-ગોડી)

વિદાય કરવા ગોપનેરે, આવ્યા વાડી માંહે ગોવિંદ;
કાંઈ રીસ કરી શ્રીકૃષ્ણનેરે, શ્વાસે ભર્યા કેહે નંદ-વિદા
હું રકે સેહેવાલું નથી રે, પુત્ર તેં માંડ્યો ઉન્માદ;
આપણુ પશુ પાળી જીવીયેરે, શો જાળીયામું સંવાદ-વિદા
સાંભળ્યું કંસામુર તેં હુણ્યોરે, છે જરાસંધમું કામ;
હવાં ગોકુળમાં રેહેવાલું નથી રે, શોધો વસવાનો હામ-વિદા
તું મનમાને તેમ આચરે રે, ન માને માહારી શીખ;
તેં દેત માત્ર શત્રુ કર્યારે, હું રંક મંગાવ્યો ભીખ-વિદા
એ મદલ રૂપને પરહરોરે, ધરો ગોવાળાનો વેખ;
તમારો વાંક કશો નથી રે, છે માહારા કરમની રેખ-વિદા
ગજદંત નાખી દીવ્યો દીકરારે, ધરો જોષ્ટિક વોખ;
સમકૃષ્ણના દેહની રે, નંદજી ખંજોરે રેણુ-વિદા
પ્રીત દેખી પિતાતણી રે, ચાલી હરીને આંસુધાર;
નંદે જાણ્યું પીડા થઈ રે, કાંઈ વડતાં લાગો પ્રહાર-વિદા

૨૬૬ અમ્માય દવમો ઉત્તમનને અભિવેક, નંદને વીદાય ને
યાત્ર જન્યનો વધ.

દેહેલું લીધા શીકરીરે, લોચનનું લોભું નીર;
મુદિ પ્રહાર થયા મડલનારે, ઘાતું વાણું શ્યામ શરીર—વિદા૦
ઉપાય ઓળખ કીજીયેરે, આલો પુત્ર આપણે ઘેર;
પથ પીળે બાબડી ગાયનું રે, રૂઠો થાશે દેહ—વિદા૦
સમ કહેશે કે તહાં આવશેરે, મૃકાવા વમુદેવ તાત;
મુખે રહો આંહાં સમજીરે, મોકલું છું રાહિણી માન—વિદા૦
માત પિતાને પ્રતિ પાગલેરે, છે દુખીયા વમુદેવ;
રાહિણીના સરખી સમજીરે, દેવકીની કરલો સેવ—વિદા૦
તપાસ લેજો શ્રીકૃષ્ણનોરે, હાથધર માણું છું માન;
સળગ સંપ જે મિત્રનોરે. લોકે જાણ્યા ભાઈ સમાન—વિદા૦
બાલ મુળી નંદરાયનારે, ભેયું નીચું રાજકુંવર;
કઠિણ મન કરી જોલિયારે, વિપ્ર પ્રભુ પરમેશ્વર—વિદા૦

(૫૬—રાગ વેરહી ..)

(કૃષ્ણવચન)—

અમો ઓઝીકળ કેમ થઈયેરે, ગોકુળ સ્વામી;
એહેલું કહીને આંમુ ભરીયાં, અંતર જામી—અમો૦
અમો તમારે ગંદિર આવ્યા. લેહોતું કાંઈ લેવા;
નંદ અમો તમને માનું છું, પીતાજી જેહેવા—અમો૦
સગા પુત્રને હેત ન રાખે, તેહેલું હેત કીધું;
કૃતપ્રી આજ થયો જે, તમને દુખ દીધું—અમો૦
જોળે થીડી મેં મૂછ તાણી, પાટુ બહુ મારી;
પર પુત્રનું ખુંદયુ ખમિયા. ધન નર ને નારી—અમો૦
સાકેર દૂધ વાટકીયે પાયું, જોળે જોસાડી;
નહીં આવે જસોદાને તોલે, દેવકી માવડી—અમો૦
પુત્રની પેરે ત્રેવડલે, રખે હિતારો માયા;
અમો છું વમુદેવના નંદન, દેવકીના જાયા—અમો૦

અધ્યાય ૪૫મો—ઉત્તમેનને અલિપેક, નદને વીદાય ને ૨૬૭
પાંચ વન્યનો વધ.

નાસરડે ગોકુળમાં આવ્યા, મામાણને માટે;
ઊછેરનારને ઉતર દેતાં, કાળજ નવ ફાટે—અમો
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરે, વીદાયે આપી;
મૂર્છા ખાઈ નંદ પડ્યા, શું ક્રુમ નાખ્યો કાપી—અમો
(૫૬—રાગ રામઝી)

(નંદવચન)—

[એ શું બોલોછો સામળા, ઘેલો ઘયો રણુછોડ;
પાણીગ્રણ કીધું નથી, વહુ લેવાનું કોડ—એ
વિણુ વિચારયું નવ બોલીયે, હમે દુરિગ્ન લોક;
નથી દીકું નથી સાંભળ્યું, પુત્રનુ સગપણ ફાકે—એ
દીકા મંદિર માળિયાં, દીઠી ઘેડાની ઘોપ;
દીકા લોક રળિયામણા, થઈ તુને રેહેવાની હોંશ—એ
ફપણુ જીવ્યાને ઉપજે, જો કહિયે ખીજાં માળાપ;
વસુદેવ તાત છે રામને, એહેને કેહેતાં નહીં પાપ—એ
આપણુ ન્યાત આહીરડાં, કસ્ટી છે વસુદેવ;
રામે તાત કહ્યા હશે, પડી તુને કેહેવાની ટેવ—એ
ગોવિંદ એસો ગાડલે, ઉભા છે સહુ ગોવાળ;
હવડાં શત્રુકો કે આવશે, કાલા થાય અનિશ્ચય—એ
નીચું ભેધ કેહે નાથજી, નયણુ ઢાળી નીર;
અમો પુત્ર છો પારકા, તમો જાઓ મદિર—એ]

કોણ સીકું લાકડીયે ધરશેરે, કોણ ગોરસ ચોરી કરશે—આં
તાહરી માતનું ચિત્ત ચળશેરે, પાંસળીયે જાળાં વળશેરે; [આં
તાહારે રમકડે કોણ રમશેરે, તાહારી ત્રાંસળીયે કોણ જમશેરે—
મોર મુગટ કહાં મૂકીશેરે, કોણ કચોળે દૂધ પીશેરે,
કોણ સેલો વાળી ગો દોહશેરે, કોણ કેટ બાંધી વલોવશેરે;—આં
કોણ રૂડી શીખામણુ દેશેરે, હવાં પિતા મૂને કોણ કહેશેરે;
મુને છે છેલ્લો આશ્રમરે, હવાં હું દહાડા નાખીશ કેમરે—આં
હુતું વેકુંડ ગોકુળ ગામરે, હવે નેસડો^૧ ફરી થયું નામરે; [આં
જસોદા કેમ બાહાર નીસરશેરે, વંજા કહી લોક પાછાં ફરશેરે—
અમો માણસમાંથી ટાળ્યાંરે, દીકરો, થઈ કાળજ ગાળ્યાંરે;
અમો ભુલ્યાં આશા આણીરે, પારકી યાપણુ નવ જાણીરે—આં
વાયસ થઈ વાત્સલ્ય દીધુંરે, ફરી કોણેલે જયદુ^૨ દીધુંરે;
વિપ્ર પ્રભુ પરમેશ્વરરે, માહાઈ ફરી વસાવો ઘરરે—આં
ગને^૩ (૫૬--રાગ મેવાડા)

(કૃષ્ણજીવ વરુ,

ગોકુળ જાઓઈ, નંદજી ગોકુળ જાઓ—ગોકુળ
ફરી ગોકુળ જાઓ નંદજીરે, મૂકો મનની આશ;
નાસરણુ અમો આવિધારે, કીધો તમ ઘેર વાસ—ફરી
ધીરજ ધરીયેરે, રાયેજી ધીરજ ધરીયે;
પરમેશ્વર વિના કેા નથીરે, છે ફાકટીયો પરિવાર—ગોકુળ
ઘણુંએક દાઝેરે, અમને ઘણુંએક દાઝે;
ઘણું દાઝે છે મુજનેરે, પણ દોહેલો લોકાચાર;
કેમ માતપિતાને પરહરે, અમો દેવકીનાં કુમાર—ફરી
એહુ દુખ પડિયાંરે, મુને જે દુખ પડિયાં;
એહુ દુખ પડિયાં બાપજીરે, હું કહોને આપું છેહ;
મન પ્રાણુ રહેશે શ્રીગોકુળેરે, મહારો મથુરાં રહેશે જેહ—ફરી

* "કોણ કડ" એ તક જાં પ્ર. માં નથી. "નેસરડો" જાં

પ્ર. ૨ "જાળકું" એ મુ. પ્ર.

૨૭૦ અધ્યાય ૪૫મો— ઉમ્મસેનને અલિપેક, નદને વીદાય ને
પાંચ જન્યનો વધ.

મુખ શ્રીગોકુળનુંરે, જે મુખ શ્રીગોકુળનું;
ગોકુળ મોહોટું મુખ ભોગવ્યુંરે, ન મળે વૈકુંઠ મ્હાંય;
લક્ષ ચોરયાસી દેહ ધરૂંરે, તોયે ન મળે જસોદા માય—ફરી૦
સ્કંધે ધરૂં કાવડરે, જિઅલી સ્કંધે ધરૂં કાવડ;
જિઅલી સ્કંધે કાવડરે, કરાવુ તીર્થ સફળ;
તોએ એકધડી જસોમતિનેરે, નવ થાજીં ઓર્સીકળ—ફરી૦
અમો છૌં તમારાંરે નંદલ છૌં તમારાં;
અમો દાસ તમારા રાયજીરે, ચરણે નામું શીવ^૧;
વિદાય આજથી આપણેરે, કહી આલ્યા શ્રીભુગદીશ—ફરી૦
ધરણે ઢળ્યારે, નંદલ ધરણે ઢળ્યા;
ધરણે ઢળીયા નંદલરે, ઘર્ષ પળીયા અચેત;
શ્રીકૃષ્ણે માયા વિસ્તરીરે, ઉતર્યું પિતાનું હેત—ફરી૦
કુંવર કોહોનોરે, કૃષ્ણ એ કુંવર કોહોનો;
કુંવર માહારો છે નહીંરે, હું ફાકટ થાજી^૨;
એ પુત્ર સત્ય વસુદેવનોરે, મુને ગર્ગે કહી^૩ નેતન^૪ વાત—ફરી૦
નંદલ આલ્યારે, રોતા નંદલ આલ્યા,
નંદ ગયા શ્રીગોકુળેરે, તહાં વરત્યું જે ઉતપાત;
તે કહી ન શક્યા શુકદેવજીરે, કો વૈષ્ણવ જાણે વાત—ફરી૦
તાત વળાવીરે, ગોપનો સાથ વળાવી;
વળ્યા વિકૂલ માયાલીતરે, તાતને કરૂણા કર;
સંતોખ્યાં વસુદેવ દેવડીરે, વિપ્ર પ્રભુ પરમેશ્વર.

(૫૬—રાગ સારંગ)

(શુક વચન)—

નંદ ગોપને કરી વિદાય, તાત કને આવ્યા જદુરાય;
મામી જેહુની પ્રસંશા કરી, વિનયયુક્ત જોડ્યા શ્રીહરી.

અધ્યાય ૪૫મો—ઉગ્રસેનને અભિષેક, નદને વીદાય ને ૨૭૧
પાંચ જન્યનો વધ.

અમો તમારા હુણ્યા ભરથાર, ઘણું આલે તમારા ગયા સણુગાર.
દેવપ્રત્યે કાંઈ આલે નહીં, માહારી મામી એ વિધવા થઈ.
માહારા છ બાંધવ મામે મારિયા, તે દુખે મામા મે સંધારિયા;
પરચાત્તાપ થયો પામું છું કળ, હવે કહાં દેખવું મામાનું મૂળ.
ન રજે ભાવી પદારથ વાત, કુટુંબકલેશ થયું ઉત્પાત;
તમો મનમાં દુખ પરહરો, આ તમારૂં ઘર તમો વાપરો.
અમને પોપ્પ" વર્ગ જાણજો, નિજ સંતાનનું, હેત આણજો;
સભામાં આવ્યા એહિવું કહી, મથુરાનગરી પાવન થઈ.
ધર્મ પડો વાજે પુરસ્કાંચ, ઉગ્રસેનની આણ દેવાય;
નાહા લોક કંસનો ભય ધરી, તે જાલવ સહુ આવ્યા ફરી.
અધર્મ ઉઘાપી ધાર્યો ધર્મ, આહારે વણ પાળે કુળકર્મ;
વસુદેવ વસ્યા પોતાને ઘેર. રાજધાન માંડયું જાહુ પેર.
ગર્ગાચાર્યને કહે વસુદેવ, જાતકર્મ કીધું વાસુદેવ;
જાણ્યું પુત્ર પ્રસવ્યા છે આજ, વૃદ્ધ શ્રાધ કીધું મહારાજ.
ગણુપતી ગોત્રજ પૂજા કરી, નાન્દી કર્મ કીધું હેત ધરી;
કદળીસ્તંભ તોરણ હાથા, ગાયે સોહામણી ગીત ગાથા.
સંકલ્પ કીધો કારા ગૃહસ્કાંચ, એ અચુતદિગ્ગને આપી ગાય;
પૂજ્યા બ્રાહ્મણ ગર્ગાચાર્ય, શાંતિક પુષ્ટિ કીધું કાર્ય.
તહાં કીધી સહુ ક્ષત્રીની રીત, રામકૃષ્ણને દીધાં જિપવીત;
શ્રીગોકુળથી આવ્યાં રોહિણી, પોહાંતી હોંસ જોહુ માતાતણી.
કંસનું દ્રવ્ય લીધું નરહરી, પિતાના ઘરમાં લક્ષ્મી ભરી;
હય હસ્તિ રથ મહિપી ગાય, પાત્ર આમર આસન સેજયાય.
માણેક મુકતાફળ સ્તનઝવેર, તે સરવે મોકલ્યું વસુદેવને ઘેર;
જે વિભૂતી કંસે મેળી ઘણી, વસુદેવ થયા તે વસ્તુના ધણી.

૨૭૨ અધ્યાય ૪૫મો—ઉત્તરેનને અલિપેક, નંદને વીદાય ને
પાંચ જન્યનો વધ.

માળી મધનો સંચય કરે, પણ આહેડી^૧ લુટી સાંચરે;
વાંઝીયાનું ધન રાબ વાવરે, કીડી સાંચે ને તીતર ચરે.
વૃદ્ધની સ્ત્રીને લોગવે અન્ય, તેમ કંસાસુરનું લુટયું ધન;
લક્ષ્મી ગધ ને ગયો સ્વામી, લાણેજે મંગાવ્યાં ભીખ માંની.
પછે માત પિતાને લાગા પાય, પછે સમકૃષ્ણે માળી વીદાય;
વસુદેવ પ્રત્યે જોડ્યા શ્રીહરી, જરાસંઘ સરખા માથે ચરી.
મે કંસાસુરનો ફેડયો ઠામ, જરાસંઘ સાથે થાસે સંશ્રામ;
જે આજ્ઞા હોયે તમતણી, ધનુવિદ્યા અમો આવું ભણી,
પિતા કહો કાં નહી પુરૂષપુરાણ, શ્રી સમકૃષ્ણે કીધું પ્રયાણ;
સપ્તપુરીમાં તીર્થ સુખી, અવંતિનગરીમાં એક રૂખી.
વિદ્યાનિધિ સાંદીપનિ નામ, તેહેને ઘેર આવ્યા કેશવરામ;
તાંહાં દીઠો એક મનોહર મઠ, જાહાં વિદ્યાર્થીની ખેડી ઠઠ.
કો ભણે બ્રહ્મવિદ્યા નિરગણ, ધર્મશાસ્ત્ર ભણે કો પાતાંજળ;
કો મીમાંસા શાસ્ત્ર ન્યાય વ્યાકર્ણ, કો વેદાંતે વિખાણે અ-
શરણાશર્ણ

કો જોગવિદ્યા ભણે નોળીકર્મ, કો ખટવકના શીખે મર્મ;
કો અસ્રશસ્ત્રમહુવિદ્યા ભણે, છે ભીડ ઘણેરી શુરને આંગણે;
જ્યોતિષ વૈદક પરીક્ષા મણિ^૨ તણી, જળસ્તંભ વિદ્યા અતિ
ઘણી^૩;

મંત્ર જંત્ર વચીકરણ અપાર, શુક કહે શું વર્ણવું વિસ્તાર.
કો ભણે આંક માધકકળા ભણે^૪, સકળ વિદ્યા શુરજમાં મળે;
છે અધ્યયન શબ્દનો મોહોટો ઘોષ, ફરતો સંભળાયે જો કોશ.

૧ 'આહેડી' એ શુ. પ્ર. ૨ 'જોતી' જ. પ્ર. ૩ 'જળસ્તંભ' વિદ્યા માયા અતિ ઘણી^૪ જણુ શુ. પ્રતોમાં. ૪ જા. પ્ર. માં 'કીલા' છે તેનું મેં કળા કરવું છે. 'કો ભણે આખ માંઈકા' 'કળે' 'કો ભણે આંક માંઈકકળા ભણે.' 'કો ભણે આંક માધકકલાં ભણે.' 'કો ભણે આંક કરપદવી ભણે' એ પ્રમાણે શુ. પ્રતોમાં છે. માધકકલાં છેક રાંતો અર્થ મળુ પડે લેવાય: માનક કીલા-જાળક છેડરા એમ અર્થ તે આવજ નહીં.

અધ્યાય ૪૫મો—ઉગ્રસેનને અભિષેક, નદને વીદ્યાય ને ૨૭૩
પાંચ જન્યનો વધ.

સમકૃષ્ણ આબ્યા નિશાળ મહાંય, જેમ તાસમાં રવિચંદ્રમાય;
વિરમે વિદ્યાર્થી જોઈ રહ્યા, સાંદીપન કપિ જોઈ થયા.
પ્રભુની સાહામાં ગયા કપિરાય, શ્રીકૃષ્ણ નમ્યા ગુરુજને પાય;
આસન આપી પૂજા કરી, ગુરુજયે વાણી આચરી.
મુને કૃતારથ કીધો આજ, કોહો કહાંથી આબ્યા મહારાજ;
કોણ નામ ગામ કુળ ન્યાત, શું કારણ છે મુજ સંધાથ.

(કૃષ્ણવચન) :—

એક છે ગામડું જમુનાતીર, જાંહાં રંક લોક વસે આહીર;
તેહની પાસે અમારો વાસ, છાં સત્રી જોડ્યા અવિનાશ.
કપિ તમારું જાણી નામ, આબ્યા છાં કાંઈ લખવા કામ;
આપો વિદ્યા કૃષ્ણા કરી, ધણું દુર્ભાગ છાં જોડ્યા હરી.
વિનયવાત હૃદયામાં વસી, સાંદીપન કપિ જોડ્યા હરી;
છાં આત્મા તમે માહારા જોહ, લણે બાપ ગમે જે જેહ.
છાં જગતગુરુ થાઓ માહારા શીખ, તેવારે સાન કીધી જુગદીશ;
માંહોમાંહિ સમજ્યા ગુરુ જોપાળ, સામળીયે શોભાવી નિશાળ.
એક વડો શીખ મુદામો નામ, તેહને સોંપ્યા કેશવશમ;
લણાવજે તું હેતઅંપકરી, પંડિત થાય શ્રીહળધર હરી
પછે ધરમાં રાખ્યા જુગદાધાર, સાંદીપન સેવાકરે અપાર;
નિજ પત્નિને કેહે છે ભરથાર, આ બાળક છે કારણ અવતાર.
શેષરૂપ બીજો શેષશાઈ, આપણે ઘેર આબ્યા જો બાઈ;
ફરી ફરી નહીં આવે એહ, આપણું પાવન કીધું ગેહ.
એ પરધેર ભિક્ષા માગે નહીં, જોજન કરશે યથા રૂચિ અહીં;
એહવી શિક્ષા સમજાવ્યાને ટહી, ગુરુપતિ સેવામાં તત્પર થઈ.
વાત્સલ્ય કરે ને બાંધવતણું, તે નેત્ર પ્રાણુપે વલ્લભ ધણું;
ગુરુવાચેક જે બાળુ પડે, તે તતક્ષણ હરિને આવડે.
શાદ વિદ્યા ને જ્ઞાન હોતેર કળા, નિગમ શાસ્ત્ર અર્થ નિર્મળા;

કારગ.ક મસ

અધ્યાય ૪૫મો—ઉગ્રસેનને અભિષેક, નંદને વીદાય ને ૨૭૫
પાંચ જન્યનો વધ.

નેતિ નેતિ કેહે ચારે વેદ, પડિત કોય નવ પામે સેદ.
શુ જાણે પુરાણ શાસ્ત્ર બાપડાં, તે લક્ષ્મીવર ચીરે લાકડાં;
પછે તાણી બાંધ્યા ભારા ત્રણ, એક કૌતક કીધું અશણાશણ.
ધયું વાદળ વિજળી અંધકાર, મેઘ આણ્યો ^૧ મુસળધાર;
આંધી પવનતણી સુસવાટ, ધ્રુજ ફેડ ચઢી બહુ ટહાડ.
તાંહાં ત્રણે બેઠા ટોળે મળી, બીદિ મુદ્દામો ઝળકે વીજળી;
સય એ કથા રહી એટલે, ગુરૂં ઘેર આવ્યા તેટલે.
પ્રયા વિસ્મયે બાળક દીકા નહીં, ગુરૂપતિ તવ આંખી ઘઈ;
ક્યાં સ્વામી મુજને શ્રાપે ખરા, શું કહું કર્મ ન આવ્યા છોકરા
પળળા આકુળવ્યાકુળ થાય, રળે કોધ કરે ઋષિસય;
પ્રાનુભાવ ઘણું દુખિયા થયા, કહીં ન દીસતા બાળક કહાં ગયા.
વિશ્વપિતા પ્રભુ પ્રાણપતી, તે શ્યામ મૂરત કયાં ^૨ દેખાતી
નથી;

૧ મુજે મુખ સુકું ચાય, જોતી અળળા લાગી પાય.
કામા કરે તો કહું વારતા, રળે શ્રાપ દઈ મુજને મારતા;
મો કેશવ ને શ્રીરામ, મેં મોકલ્યા સરપણ લેવા કામ.
ન વિનતાનાં સાંભળી, સંદીપનને મૂર્છા વળી;
મૂર્છા દુષ્ટ સાપણી, તેં કોણ કર્મ કીધું પાપણી.
જેદ માસનો તાવડ શ્રેષ્ઠ, સકુમાર મોકલ્યા લેવા કાદ;
પામાં આવ્યો વરસાત, મહા લોભણીયે કીધું ઉતપાત.
ત્રાહે કરે શોકે ભરયા, શોધવા સંદીપન પીમરયા;
નાળે આવ્યાં જળપૂર, રામકૃષ્ણને માદ કરે છે તૂર.
મો સાદ કીધો ગોપાળ, ગુરૂંએ દીકા ત્રણે બાળ;
વિશેષ સામળિયાણ કાંપ્યા, સંદીપને હૃદયાસુ આંપ્યા.
પણ તુને વેલા પડી, વેરી વરસાતે કીધી ઝડી;
ણીયે દુખ દીધું ઘણું, એ કારજ નોહે તમતાયું.

૧ 'આવ્યો છ' ગુ. પ્ર.

૨ 'ત્રણે મરતી' મુ. પ્ર.

૨૭૬ અધ્યાય ૪૫મો—ઉગમેનને અભિષેક, નંદને વિદાય ને
પાંચ જન્યનો વધ.

ગુરૂપ્રત્યે કેહે કમળાપતી, અપરાધ ગોરાણીનો નથી;
અમો ઉન્મત્ત અલિલાળે ભર્યા, સરપણ લેવા તણે નીસર્યા.
ગુરૂપ્રત્યે જોડ્યા પરગ્રહા, અમો આચરું વિદ્યાર્થીનો ધર્મ;
એહેવું કહી આજ્યા લુગદીશ, સરપણ ભારા તણે ને શીવ.
વચ્ચને ગુરૂ સંતુષ્ટ કીધા, ભારા કાષ્ટતણા મસ્તક લીધાં;
ગુરૂ કેહે નથી સરપણનું કાજ, હું જોળણું છું તમને મહારાજ.
ત્રાહે ત્રાહે સંદીપન લાણે, ધિછાર મુને અંતરમાં ગણે;
પોહોતાં મંદિર નાખ્યાં સરપણ, જઈ ગોરાણીને લાગ્યા ચરણ.
ઠેરાં વચ્ચ આખ્યાં ઋષિજન, તપાડ્યા પ્રગટી હુતાશન;
જમાડ્યા પંચામૃત હેત ધરી, અપુટ કાષ્ટ જે લાગ્યા હરી.
તે નમસ્કોક સહુકો લેઈ જાય, એક કાષ્ટ જોણું નવ થાય;
એ કથા સરપણતણું વૃત્તાંત, રજે શ્રોતાને મન પડતી જાંત.
કોઈએક પુસ્તકે છે નહીં એહ, બાઈ તે માટે ઉપજે સંદેહ;
કોઈએક પુસ્તકે છે એ સર્વથા, તે માટે પદજાંઘ કીધી કથા.
વળીએક કોતુક કીધું વિશ્વાધાર, ગોરાણી જો દોહે છે એકવાર;
સુરલીસ્તન જોડાં કર ધરી, પણ દોહોણી કોઠીમાં વીસરી.
ગુરૂપતિને વિચારયું મન મહાંય, હું ઉડું તો સુરલી મીણાય;
સમર્યા શ્રી કૃષ્ણને કરી, ઘરમાંથી દોહોણી લાવો હરી.
તવ લીલા કીધી લક્ષ્મીનાથ, વધાર્યો આંગણે જોડાં હાથ;
તતક્ષણ દોહોણી આપી આણી, તે જોઈ વિરમે થઈ ગોરાણી.
કો પૂર્ણ પ્રહા દીસે છે એહ, ભક્તકારણ લીધો માનવ દેહ;
જવ ભોજન કરવા આવ્યા પતી, તવ અળખાએ કીધી વીનતી.
પતને કહે છે સતી, એ વિપ્લુરૂપ છે વિદ્યાર્થી;
મેલાપ થયો એક ગુહને, હું ગુરૂદક્ષણમાં માગું એ કને.
કેવી કાષ્ટ આણ્યાની કથા, પ્રમંજ દોહોણીનો તેહેવો સર્વથા;
પ્રંથ વિષે કહું છે એહ, રજે શ્રોતા મન આણો સંદેહ.
માસ ઉપર દીન આર, ચૌદ વિદ્યા શીખ્યા વિશ્વાધાર;
સુદામાનું મૈત્રી ઘણી, જે વિદ્યા એક નિશાળે લાણી.

અધ્યાય ૪૫મો—ઉત્તરેનને અભિષેક, નદને વીદાય ને ૨૭૭
પાંચ જન્યનો વધ.

તે એક થાળે લોજન કરે, શયન કરે એકે સાથરે;
જેલડીયે વળગી હીંડે જોય, શ્રી કૃષ્ણગુદામાને વધ્યો રોહ.
કરે વાત તાળી દેઢ હસી, તે ગુપ્ત વાત ન રાજે કશી;
રામકૃષ્ણ જેવારે ભણી બિતરયા, જઈ ગુરૂપ્રત્યે વાણી ઓચરયા.
અમને વીદાય પ્રભુ કીલજો, કાંઈ ગુરૂદક્ષણા માગી લીલજો;
અમો આપું એહેવું મીઠ્યા જકું, એહેવું માગજો કે હું.
આપી શકું.

હાસ્ય કરી જોડ્યા ઋષિસજ, છે દુર્ગાજી હું જાણું મહારાજ;
તું વિશ્વંભર તું વિશ્વાધાર, તું આદિ મધ્ય તું અપરંપાર.
ધરયો દેહુ ધર્મકારણે, અવળે^૧ આવ્યો માહારે જારણે;
ન પામે પાર નારદ સરખા જતી, તુને જોળજો ઉમચાપતી.
ન પામે બ્રહ્મા ધરતે ધ્યાન, કરે દુર્વાસા ધુમ્રપાન;
કો કાશી જઈ કરવત લીયે, પણ તું કોહોને દર્શન નવ લીયે.
હું અપરાધી પામર પ્રાણી, મુને મોહોટો કીધો પુરૂષપુરાણી;
સકળ પદારથ પામ્યો હું, દર્શનથી અદકું માગું શું.
હું માગું સમરથ શ્રી હરી, જનુની જઠર ન દેખું ફરી;
હીન વાણી મન લલળા આણી, ગુરૂદક્ષણા માગે ગોરાણી.
કાઠ અણાવ્યાં મેં ત્રીકમા, તે અપરાધ કરો હરિ ક્ષમા;
ભરથારને મુકતી આપી જો હરી, માંહે મળતી હું ભવસાગર
તરી.

એક વાનું હું માગું જોપાળ, ક્ષીપ્રામાંહે એક બુડયો બાળ;
પાંચ વરસનો પરમનિધાન, મુને તે આણી આપો ભગવાન.
રામકૃષ્ણ જે તત્પર થયા, ક્ષીપ્રાતીરે ગોર્વીંદ ગયા;
શ્રીકૃષ્ણે જહાર નીસરી નદી, શ્રીકૃષ્ણે કોધે વાણી વદી.
ગુરૂપુત્ર કેહે નીચ ર્યામથરીર, નહીતર તાહારૂં શોષું છં નીર;
પયોધરી કેહે લાગી પાય, તે પુત્ર ગયો છે સાગરમ્હાંચ.
પ્રભુનું આવ્યું અર્જુનું એધાણ, પછે તાંહાં પધારયા પુરૂષ-
પુરાણ;

૨૭૮ અધ્યાય ૪૫મો—ઉત્તરેનને અલિપેક, નદને વીઠાય ને
પાંચ જન્યનો વધ.

છીધી ગર્જના ગોકુળનાથ, મમુદ્ર નીસર્યો જોડીને હાથ.
કોધ કરી જોડ્યા ગોપાળ, લાવ રત્નાગર ગુરૂનો બાળ;

(સમુદ્રવચન)—

જોક પાંચજન નામે અમુર, તે પ્રજાને દુખ દેહે કૂર.
તેહેને પુછે જુગજીવન, આર્યો હોય જો ગુરૂનો તન;
અન્યાય માહારા જળમાં કરે, તે કોનો કાહાડ્યો નવ નીસરે.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે એ મોહોદું કામ, નથી આયુધ શે કીજે સંશ્રામ;
સમુદ્રે સમય રાખ્યો તદા, કૌમોહકી નામે આપી ગદા.
તટમાં મુક્યા હુળેધર લાત, મહાજળમાં પેઠા ગોકુળનાથ;
પાતાળ સસ જોખ્યાં જાય કરી, મળ્યો દૈત્ય દેવનો અરી.
દાનવ ધાયો ગાણમુખે, ગદાજીવ અયું જળવિખે;
તે કંઠ થહી મરડી પાડ્યો, તેહેનું ઉદર વિહારી શંખ કહાડ્યો.
પાંચજન્ય તે શંખનું નામ, તે કરમાં લીધો છે સુદરશ્યામ;
કરી નાદને તત્પર થયા, ધર્મશજને મંદિર ગયા.
જઈ સયમનીની પોળે રહ્યા, ભયભીત જમકિંકર થયા;
સેવક કહે સાંભળ ભૂપાળ, પુરપોળે આવ્યો માનવળાળ.
આમળો સુદર રૂપ રમાળ, તેહેને શખ્દે ભય પામે છે કાળ;
મોહોદું આશ્ચર્ય આંહાં આવ્યાની ગતી, એહેવું સાંભળી
જોડ્યા જમપતી.
જાઓ તેડી લાવો મુજપાસ, ન જોળખ્યા ધર્મે અવિનાશ;
સેવક પ્રજાને જોડેવા પળ્યા, દેવલોક સહુ જોવા મળ્યા.
શખ નાહ કીધો ભગવાન, તે શખ્દે ભય પામ્યો બળવાન;
ઘોડલોક તે શખ્દે ગરગડ્યા, જમકિંકર નાહા અડવડ્યા.
અઠાવીસ કુડ છે નરકતણા, પડ્યા છે પ્રાણી તેહેમાં ઘણા;
વિશ્વાસઘાતકી બ્રહ્મઘાતકી, પતિવ્રતા પીડણા પાતકી.
કેા ગૌ કન્યા વિક્રય કરતા, શિવપૂજા બ્રહ્મા દરતા;
ગામવનદાહક પાપિષ્ઠ, અલક્ષી

અધ્યાય ૪૫મો—ઉગ્રસેનને અલિપંક, નંદને વીદ્યાને ૨૭૯
પાંચ રૂપ્યનો વધ.

પરવૃત્તિ છેદક નિંદા પાઠી, રજસ્વળા ભોગી સંગત માઠી;
પ્રાદ્યભાન ખંડન કરનાર, પારકી થાપણના હરનાર.
મિથ્યાવાદ પિશુનતા ઘણી, નિંદા કરે તીર્થ દેવતણી;
એહેવાં આચર્યાં પાતક ઘોર, તે પ્રાણી હરિસેવાના ચોર.
કુંભીપાક પચ્યા તે પ્રાણ, ન આવે નીસરવા નિર્વાણ;
અસિપત્ર લવણકુંડ વિષે, રૌરવ નરક પડ્યા અધોમુખે.
જમકિંકર ખાંધીને ત્રાડે, કોનાં લોચન વાયસ કહાડે;
કોના શરીર શ્વાન ફાડે, લોહને સ્થંભ ઊભુ કરી ભેટાડે.
અઠાવીસ કુટે પાપી પડ્યા, કોટાયનકોટ ખાંધ્યા જીવડા;
શંખ વળાડ્યો શ્રીલગવાન, તે શબ્દ પડ્યો પ્રાણીને કાન.
છેદાયાં પાતક શબ્દે કરી, તે જીવડે ભણ્યું આવ્યા હરી;
સહુ નરકથકી બહાર નીસર્યા, સરવે દેહ ચતુર્ભુજ ધર્યા.
જમને મસ્તક મૂકી પાય, તે સકળ જીવ વૈકુંઠે ભય;
સહુ પ્રાણી વિમાને ખેસી ગયા, નરકકુંડ સહુ કાલા થયા.
આસન મૂકી ધાયો રાય, ધર્મશય પડ્યો હરિને પાય;
સકળ જીવ કીધા ઉદ્ધાર, હવે ઓળખ્યા જીગદાધાર.
સલામાં પધરાવ્યા હરી, સ્તવન કરીને પૂજા કરી;
કાંઈ સ્વામી છે હું સરખું કામ, વળતું બોલ્યા મુંઢરશ્યામ.
સંદીપન ઋષિનો એક બાળ, તેહેને લઈ આવ્યો છે કાળ;
રાય તે બાળકને લાવો ફરી, આ આણી આખ્યો શીઘ્રે કરી.
કીધી ધર્મ રાજે વીનતી, એણે વિપદારથા ગોકુળપતી;
કાંઈ હું સરખું કાજ લગવાન, મુને જવ તે દાસસમાન.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે આસા મુજતણી, ન ભયો માહારા લકતજલણી;
બાળકને લેઈ ચાલ્યા અવિનાશ, સમકષ્ણ પદારથા ગુરૂની પાસ.
આપી બાળક લાવ્યા પાય, ગુરૂ પાસે માગી વિદાય;
નગરલોક દુઃખી થયા ઘણું, પામો હુતી અવંતી વૈકુંઠપણું.
દેદેમાં રૂપ ધરી ગુરૂ રહ્યા, સદામો ઘણું વળાવા ગયા;
નગરલોક પાછા વળીયા, ફર્યા આંસુ ભરતા નિશાળિયા.

૨૮૦ અધ્યાય ૪૫મો—ઉગ્રસેનને અભિપ્રેક્ષ, નંદને વીદ્યાય ને
પાંચ જન્યનો વધ.

મુદામાને કહે અવિનાશ, મિત્ર અમારો લેજો તપાસ;
જેમતેમ ફરી મળજો એકવાર, એમ કહી આલ્યા જુગદાધાર.
પોતાને ગામ મુદામો ગયા, તે ભગેરાજ અન્તચી થયા;
તેહેનું હરિદ્ર છેદશે જાદવરાય, કેથા કેહેવાશે એંશીમે અધ્યાય.
રામકૃષ્ણ પધારયા મથુરામ્હાંય, ઉગ્રસેન આદે સહુ સાહા-
મા જાય;

પ્રભુ માતપિતાને નમિયાં પાય, જેજેકાર મથુરામ્હાંય.
માતામહુ કરે રાજધાન, છે અગ્રવર્તી શ્રીભગવાન:
સકળ શાસ્ત્ર નિગમનું તત્વ, સર્વ શિરોમણિ શ્રીભાગવત.
તે મધ્યે જિત્તમ દશમસ્કંધ, કરું હું પ્રાકૃત પદ્મંધ;
કથાપ્રસંગ એકુ નવ પડે, આલ્યો જાજીં સૂધે શેરડે.
આપાસા વ્યાસ વાંચે મંસ્કૃત, આપાસા માહરૂં પ્રાકૃત;
આપાસા અથા શ્લોક સળંધ, આપાસા કડવાં ચોપર્ણંધ.
જાણું અંધ જોડ સમાન, કેહેશે લોક કીધું અભિમાન;
નથી કીધો વાદ વિલોમ, કાંઈ શ્રોતાને આવે વિશ્વાસ.
વ્યાસવાણી જાણી જયા, તેહેવી પ્રાકૃતે જોડી કથા;
શ્રીરામચરણુકમળમકરંદ, તે લે ૧ ઇચ્છે પ્રેમાનંદ.
મૂળ અર્થ છે પ્રાકૃત નામ, ને વલ્લભ ગુણુઆમ;
મૂકો હરિજન, ઘરનાં જાણે જેમતેમ સીતાશમ.

વલ્લભ.

રામનામ નિર્મળ ઘણું, લેતાં હૃદય જાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ, કેહે કથા થયો, પિસ્તાળીશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૪૬ મો.

(કડવું ૧૨૪ મું—રાંગ ખગવેરાડી)

રામકૃષ્ણ આવ્યા મથુરામાં, વત્યો જ્યજ્યકાર;
 જલદ લોક ઘણું સુખ પામ્યા, સુખ પામી વર્ણ ચાર
 માતપિતાને પાય લાગે, પુછ્યા કદા સમાચાર:
 વિદ્યાર્થીનો વેષ તણને, થયા રાજકુમાર.
 આસન ભોજન વાહન પટકુળ, આયુધ શુભ સજ્જગાર;
 કરે પ્રતિપાલણ નગરપ્રભનું, ટાળ્યો ચોર ચખાર.
 રાજધાની માહી મથુરામાં, રામકૃષ્ણ ગેહુ જાત;
 અધ્યયન કરી આવ્યા સામળીયા, ગઈ ગોકુળમાં વાત.
 મનમોહનને મળવાકારણ, વ્યાકુળ થઈ સર્વે ગોપી; //
 મથુરામાં કેમે કરી જઈયે, આજ્ઞા પ્રભુની લોપી. //
 મહીયારી મધુપુરને મારગ, ઊભી પંથ નીહાળે.
 કુળ્લ સોએકનું સુખ સંભારી. નયણે આંસુ ઢાળે;
 જમુના સાગરપેં થઈ મોટી, તો ઉદ્ધવન કેમ થાયે;
 મરજદાલણ પર્વત મધ્યે, તો ગોપવધુ કેમ જાયે.
 મહાદુઃખ જાણી વ્રજવનિતાનું, વિચાર્યું કમળાકાંત; //
 સેવક પોતાનો મનનો માન્યો, ઉદ્ધવ તેડાવ્યો એકાંત. //
 દીઠાં સજળ લોચન સામળિયાનાં, ઉદ્ધવજી એમ પૂછે;
 સદાનંદ સચ્ચિદાનંદ ગોવિંદ દયાળ, તુને દુઃખ શું છે.
 જેહેના સ્મરણ માત્રથી મહાકષ્ટ નહાસે, હે કર્માતીત પરશ
 શું નિકટવર્તી દાસને, દેખાડો દેહ ધર્યાનો ધર્મ.
 મનનું કારણ કેહો કરુણામય, શું દુઃખ દહ્યમાં વિસાર્યું;
 ઉદ્ધવજીયે એહેવું કહી લોહાં, નાયદહ્યનાં આંસુ.

(રાગ મેવાડો)

ભુલુ બોલ્યા હો, નયણે જળ લરી;
 હું મહારા અંતરગતનું, દુઃખ હો વીરાલુ.
 ઈ ન ફરી દેખું હો આણી આણી આંખડિયે;
 ઇકડી જસોદાનું મૂખ હો વીરાલુ.
 કુને મથુરાનું રાજ ગમતું નથી;
 ફહાલો મુને ગોકુળિયાનો વાસ હો વીરાલુ.
 દેવકીનું ખટરસ અન્ન લાવે નહીં;
 વાહાલી મુને વ્રજનારીની છાસ હો વીરાલુ.
 ગજ રથ અશ્વ હો મુને અળખામણા;
 ગમે મુને ગોકુળિયાની ગાય હો વીરાલુ.
 મુને કૃતમ્ની લોક કેહેતા હશે;
 ભાઈ મેં હાંકી કહાડયા નંદરાય હો વીરાલુ.
 વૃદ્ધાવન ગોવર્ધન ગાવડી;
 વાંસળી મોરલી જમુનાવાર હો વીરાલુ.
 અહર્નિશ મુને સહુ માંલરે;
 મલક ન વિસરે મજની નાર હો વીરાલુ.
 બ્રાતમાતાપિતાની ચોરી દીલયે;
 પથુ મિત્રને કહીયે મનની વાત હો વીરાલુ.
 ગોપીને શુભ સંદેસડો;
 ઉદ્ધવ સાથે કહાવે ગોકુળનાથ હો વીરાલુ.

(કડવું ૧૨૫ મું—રાગ સામેરી)

શુભ વાત ઉદ્ધવસું રે માંડી, પ્રભુ બોલ્યા લજ્જા છાંડી;
 ઉદ્ધવલ તમો છો ગાહારા બ્રાત, કહું ગોપીકા સંબંધની વાત.

હાળ.

કહું વાત મંજસુંદરીતણી, મન મુકી તુંજ આગળે;
 સમાધાન થાય ગોપિકાનું, જો લખું સંદેશો કાગળે.

જે અદ્યપ્યુદ્ધિના યોદ્ધાં માણુસ, તેહેને ગુપ્ત વાત નવ કહીયે;
 તે મિત્ર શત્રુ થઈ નીવડે, હજવાં મળે હજવાં થઈયે.
ભારે પુરૂષ ભકતસજ્જ છે, તો વધી કહું લજ્જા તણ;
લક્ષ્મીવંત વ્રજસુંદરી, મેં કામક્રીડાએ ભણ.
 તે વિજેગણી વિલપે ધણું, વિશ્વાસ દેઈ મેં વાહી;
 આંહાં આવશે તો ઉપહાસ થાશે, તમો જાઓ તાંહાં ભાઈ.
 જઈ કામપ્રીત મૂકાવજો, નવ ઈચ્છે વિપયાલોગ;
અધ્યાત્મઉપદેશ આપજો, શીખવજો 'જઈ' જોગ.
નંદજસોમતીને જ્ઞાન કેહેજો, જે પુત્રવાવને પરહરે;
 સમાધાન વ્રજવાસીતાણું, ભાઈ તમ વિના જઈ દોહા કરે.
 આપણા રથ બેસવાને આવી, વિદાય ઉદ્ધવણ કર્યા;
હરિદાસ શોભે હરી સરખા, સણુગાર કેરાવના ધર્યા.
 વિચાર કરતો વૈષ્ણવ આબો, સંધ્યાયે વ્રજપુર વિખે;
 જોઈ શોભા શ્રીગોકુળતણી, શુક કહે શું કહું એક મુખે.
 મલપતી હૈંસતી ગાય ચાલે, વાછરૂ ભાં શબ્દ કરે;
 સાંક ત્રાડે ચીસ પાડે, તે ગોંદરે દોડતા ફરે.
 ગીતનું ગાણું વેણુનું વાણું, આવે ગોવાળા ગૌ આરી;
 ઉદ્ધવ જીએ સુરણી દુહા, કરે કામ વ્રજની નારી.
 ઘેનુમુરની રેણુ ભીડે, ગગન મધ્યે ધટા થઈ;
 નંદવેર ઉદ્ધવ આબ્યા, કેા વ્રજવાસીયે દીઠા નહીં.
 જસોદાની દાસીયે ઉદ્ધવ, જાણ્યા ત્રિલોચન ધણી;
 હરખે ભરાઈ દાસી ધાઈ, આપો નંદરાય વધામણી.
 ઉત્તમ રથ આંગણે છૂટે, ગોકુળગામ શોભાવિયું;
 જસોદાણ જીઓ આવી, કેા કૃષ્ણ સરખું આવિયું.
 વાત સાંભળી ધાયાં દંપતી, હરિનામે નાકાં દ્રખડાં;
 જેમ વસંત માસે ફરી ફૂલે, દવના દાઢ્યાં રૂખડાં||
 માત ઉઠી વેણી છૂટી, ઘણું હાંફલી હરખે ભરી;
 લાંબા કર કરી ભેટવા ધાઈ, આવ મળીયે શ્રીહરી.

નિરાશ થઈ ઉદ્ધવને દેખી, એ નોંહે માહારો રયામ;
 ઉદ્ધવ આવી પાંચ લાગા, કીધો દંડપ્રણામ.
 હું સેવક છું સામળીયાનો, મુને મોકલ્યો જહુનાથે;
 હાથ જાલી નંદજયે, લીધા ઉદ્ધવ દહ્યા સાથે.
 પુત્રનો મિત્ર તે પ્રાણુવહન, માતપિતા હરખ્યાં ઘણું;
 આસન આપી આદરે, પૂજન કીધું ઉદ્ધવતારું.
 પાંચ પળાળ્યા પચ વહે, ચરણોદક લીધાં ઢંપતી;
 પ્રદક્ષિણા કરી પાણુ જોડ્યા નંદજ કરે વીનતી.

(કડવું ૧૨૬મું—રાગ ગોડી)

ભલે પધાર્યા ઉદ્ધવજી તમો, આજ કૃતારથ કીધાં અગો;
 માતુભાવની ભેટ અમારે થઈ, આજમુને આંગણે ગંગા વહી.
 જેમ આગિયાને ઘેર આવે આદીત, જેમ ગોવિંદ આવે
 પાપીને ચીત;
 અમો રંકને ઘેર આવ્યા ભકતમણી, તમો સંભાળ લીધી
 દુર્ભંજતણી.
 અમો આકાશથી :પૃથ્વીપર પડ્યાં, પુત્ર વિભોગ પારધી કરે
 ચડ્યાં;
 ઉદ્ધવને કરાવ્યાં પયપાન, આરોગ્યા ભકત શીઘ્રે ધૃત પકવાન.
 તંબોળ બરાસ કીધા મુખવાસ, દિવ્ય સેજ્યાપર બેસાડ્યા
 હરિદાસ;
 ઢાળે વાચુ નંદજી જાલી વીજણો, તે સમ દેઈ વારે ભકત
 હરિતણો.
 બણે સર્વસ્ત કોણે હુટી લીધી, જસોદાજયે ઐમવિનતી કીધી;
 કોડો વીરા ઉદ્ધવ ચતુર મુબાણ, છે વસુદેવ દેવકીને કલ્યાણ.
 રાખે છે માતાપિતામું પ્રેમ, છે સમકૃષ્ણ બેહુ કુશળદેમ;
 કહીયે સંભારે છે ગોકુળગામ, મુને સંભારે છે મુંદરશ્યામ.
 કહીયે સંભારે છે નંદજી તાત, તમ સાથે કીધી કાંઈએક વાત;
 બે ભાગ્યવાન માતા દેવકી કીધ, તો હું રાંકડીને સંભારે શીદ.

છે પુત્ર વપુ કે થયા દૂષણા, પ્રાણનાથ થયા સુજથી વેગળા;
ફરી ફરી ઉદ્ધવને પૂછે માય, આંહાં આવશે કે કાહાવી નાય.
ઉદ્ધવ સાંભળ્યું છે કહીં ત્રીલોચન મ્યાંહ, પ્રત્યુતાને તણ પુત્ર

પારકો થાય;

ઉદ્ધવં પ્રશ્ન કરજો વિચારી આપ, મેં શાં શાં પૂર્વે કીધાં પાપ.
મેં મળતાં ભાંજ્યાં હોશે વેવીસાળ, મેં ચડાવ્યાં હોશે
સાધવીને આળ;

બાળ વૃક્ષતણી શું ભાંજી ડાળ, મેં શું ફેડી હોશે સરોવરપાળ.
મેં પમાડ્યું હોશે વિશ્વાસં દેઇ મૃત્યુ, મેં લોપી હોશે
પ્રાણલુની વૃત્તિ;

પરદુષા દેઇ મેં કીધો ગર્વ, શકે મેં ઉઠાડી હોશે પાણીની પર્વ
રંક પડાશીને મેં કીધાં સાલ, કે મેં અલડાવી પ્રાણલુની ધાલ^૧;
મેં શું વેચ્યાં કન્યા પૃથ્વીગાય, મેં સાધુને માર્યા બોલના
ધાય.

મેં શું તીર્થ ધોયાં મળમૂત્ર, ઉદ્ધવ કોણે પાપે માહારો ગયો
પુત્ર;

ભાઈ તમે કોહો તે હું પ્રાછીત કરું, પાળે પાળે અડશેટ
તીરથ કરું.

કરું અપવાસ તીવ્ર તપ બહુ પેર, જો સામળીયો ફરી આવે
ઘેર;

આ ઘરમાં રમતો માહારો ગાળ, મુને ખાવા ધાયે ઓરડા
પરમાળ.

ઉઘાડું ફરી દેવાયું બારણું, પુત્રને સુવાતું સુતું પારાગું;
જન્મસમેના હાથા અમથા રહ્યા, ગોવિંદજી ગોકુળ છાંડી ગયા.
જેણે ભાંજી ગોળી પાપાણ નાખી, તે કટકા હું રહી છું રાખી;
નંદજીને હાથે દૂધ પીતો લાડકો, ઉદ્ધવ ત આં ડુપાનો વાડકો.

૧ ગુ. પ્ર.માં "કીધી આળ" ને "થાય" એમ પ્રાસ છે.

૨ "આ" ને અહીં "જીવો" જા. પ્ર.માં છે.

મોર પોપટ પુતળીયો ગેડી હડી, જો પેલી વળડવાની વાંસળી
પડી;
પાઘડી ટોપીને આગલાં ઘણાં, આ જુઓ કામળી પીછોડી
હરીતણાં.
સુતો સહવારે ઉઠતો^૧ મોઠો, માહારા પુત્ર વિના સુનો સોઠો;
ઉદ્ધવણ કેમ ધીરજ ધરું, એ હુએ હું ફાટી નવ મરું.
હાંધ દેવકીને પુછશે ધર્મસાય, એણીયે દેખાઈતો કીધો અન્યાય;
અમો વિધાતાને એક વિનતિ કરીયે, હું ને દેવકી સાથે
મરીયે.

ધર્મ રાજ આગળ હું જઘડું જઈ, ઉભી રાખું હું દેવકીને
પાલવ શ્રદ્ધી;

જન્મ રાઠ ચુકાવશે ખરી, માહારો પુત્ર અપાવશે પાછો ફરી.
અવતાર લઈ ગોકુળમ્ને આવીશ, એના એ પુત્રને હું લડાવીશ;
એમ જસોદાણ રૂએ ટળવળે, ઉદ્ધવને નયણે આંસુ ઢળે.
ઉદ્ધવણને કહ નંદરાય, શ્રીકૃષ્ણ કીધું તે કાણે નવ થાય;
મેં ઉછેર્યો પુત્ર હું માંહે જમાડ્યો, લરયાં ગામમાંથી હું
હાકા ફાડ્યો.

મુને કહ્યું આપણું સગપણ ફેક, શ્રીકૃષ્ણે હસાવ્યા દુરિજન
લોક;

એહેવું દંપતીનું દુખ જોઈ સાંભળી, ઉદ્ધવની થઈ ઉભી
રોમાવળી.

વૈષ્ણવ મનમાં ઘણું આવડે, શ્રીકૃષ્ણને આવડું કરવું નવ ઘટે;
ઘણું ગોપલોક ગનના નિર્મળા, ન આવે વસુદેવ દેવકી
સોળમી કળા.

વલણ.

કો કળા ન આવે સોળમી, ધન્ય રનેહ મજવાત્રીતણોરે;
પછે ઉદ્ધવણ ઉપદેશ આપે, વિખાણે જ્ઞાન મારગ ઘણોરે.

(કહ્યું ૧૨૭૬—૨૧૧ બતાવેરી)

એહુ કરજેલી ઉદવ એવરે, વિવિધ વિદ્યેએ વધે કાંઈ નવ
લખ્યું વિધાતાનું પાપું નવ રૂંદે, જે જન જાની તે મન
ધીરજ ધરે.

૯૧૭.

ધીરજ ધરે ધીમાન જાની, અસાર બાણે સંસારને;
સર્વભૂત પ્રજા નિશ્ચય કરે, પરહરે વિષયવિકારને.
ગોત્ર કલત્ર ને પુત્ર મિત્ર, જાત લગિની સેવક પશુ;
એ ગતજન્મને ઋણજંબધે, કુંદુંબ ઘરમાં ઘણ વસ્તુ.
ઋણ પુરૂં થાય સવારૂં બાણે, તે ફરી પાપું નવ જુઓ;
કુટુંબી પૂઠે રહ્યાં તે વૃધા, અજાને રૂએ.
કર્મ બંધન ટળે જેહેનાં નામથી, નિવર્ત જીવ ને સંસાર;
તે નિઃકર્મ પ્રજા ધીકૃષ્ણને, મા કેમ હોય અવતાર.
પ્રજાકાંઠ યોદ્ધાકાંઠમાં, વિશ્વાત્મા વ્યાપી રહ્યા;
એ ચતુર્ભુજ એ સહસ્રરીષાં, જેહેની નાલીથી પ્રજા ધરો.
એખજા છે માયાલીત, ગુણાલીત શ્રીગોપાળ;
એ પરાતપર શ્રીકૃષ્ણને, તમે રખે બાણો બાળ.
પ્રાણેશ્વર પરમેશ્વર શ્રીહરી, કોઈ પામે નહી પ્રભુતાપણ;
જે જકતપિતાને પુત્ર દેહેતાં, બંધન થાય મા આપણું.
દેવકીયે નથી પ્રમથ કીધો, તમે જીછેરયો નશી;
એહેવું બાણી પ્રજાબાવે જુઓ, પુત્ર ભાવ મૂકી સર્વશી.
કો આદ અંત પ્રીછે નહીં, અનેક રૂપ વિસ્તર્યો.
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પ્રજા બાણી, મુવબાવને પરહરો.

(રાગ—ગંધર્વ રાગત્રી)

માત જસોદા બોલીયાં, ઉદવ સાંભળોરે;
અમો અજાનીને મન, કાળો કામળોરે.

તેને ન ચડે દ્વજો રંગ, પેહેલીની શ્યામતારે;
 શુભ્રહીણિ ગોવાળા લોક, જ્ઞાન નથી પામતારે.
 તમો કહોછો બ્રહ્મ, બ્રહ્માદિકે નવ કળેરે;
 હું કેમ કરી આણું વિશ્વાસ, બાંધ્યો મેં જીખળેરે.
 પ્રસવ સમેનો દિન, સીને હોયે દોહલોરે;
 ઉદરમાં દશ માસ, વહ્યો મેં સામળોરે.
 પોડાડ્યો મેં પાલણે, ગાયાં હાલરે;
 તે સુખ સંભારી જોઈ, રાઈ રાઈ મરે.
 સુખ ઉપર આવતા કેશ, આંખડી મીચતોરે;
 સોને મઢ્યો સંહીનો નળ, હાઈ હાઈ ચીંચતોરે.
 કુંડળનાં પ્રતિબિંબ, ગોરા ગાલમાંરે;
 ટુંકડે પાગે ચાલતો, આ પરસાળમાંરે.
 જળમાં ભરતો મૂક, દેખી ચંદ્ર ચળકતોરે;
 વઢતાં બે મંતર, માહારી કોટે વળગતોરે.
 ગોવિંદ બોલે શુંગણું, સુખ ભર્યું માટીયેરે;
 તે સુખ સંભારી જોઈ, અમો નવ કાટિયેરે.
 ધુધરીઆળી ગોદણી, લટકે નાકે ચોતીરે;
 ઠમક ઠમકડે ચાલતો, હું પૂઠે જોતીરે.
 રાતો ખુંચતા ધુધરા, પાગની પાનીયેરે;
 તમો કોહો એ બ્રહ્મ, અમો કેમ માનીયેરે.
 ત્રણ ભોવનનો નાથ, ચારે કેમ ગાવડીરે;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુની, હું તો માવડીરે.

(કડવું ૧૨૮મું—રાગ રામઝી)

ગોષ્ઠ કરતાં રમની વિહાણીજી, હરિસ પીતાં લૂસ નહીં પ્રાણીજી;
 ગોપી સદુ જાગી પ્રાત થયો જાણીજી, કૃષ્ણ શુભ્ર ગાતી
 માધુરી વાણીજી.

૬૧૧.

જે વાણી વ્રજવનિતાતણી, છે સુધાપેં માધૂર્ય;
 કેા વિલોખે સુરભી દુહે છે, પ્રગટ થાતે સૂર્ય.
 પ્રબળ પ્રેમ પીંડારણીના છે, ઉલટ ઉદ્ધિ સમાન;
 રસ ઓઘ અમૃત ઉપનો, જિધવે ધરિયો કાન.
 કરકંકણ કટિમેખળા, અંઝરી ધુધરી નાદ;
 હરિગુણ ગાતાં ભૂપણ વાજે, ઉપજે અમૃતસ્વાદ.
 ધમકે ધુધરી ચમકે ચુનડી, ધુમે વલોણું ઘોર;
 નેતરૂં તાણી શુણ વિખાણે, ગાયે નંદકિશોર.
 બળવંત બાળી પલ્લવટ વાળી, ચુડા ચડાવ્યો બાંહે;
 ઘરમાંહે ફરતી કામ કરતી, મનપા માધવમાંહે.
 વેણી છૂટે હાર ત્રૂટે, બાંધે વાછરૂં છોટે ગાય;
 ભયે ગોંદરે^૧ ઝા ભાળવા, ઇછે ફરશણ હરિનું થાય.
 રનેહુ દેખી વ્રજનારનો ચાલી, ઉદ્ધવનયણે જળધાર;
 જઈ ફરશણ કરૂં ગોપીતણું, મહારો સફળ થાય અવતાર.
 રસઓઘ અબળા ગોપની છે, ગોવિંદશુભાં મગન;
 ગોળીડાંના ધુમવાથી, રહું ગાણ ગગન.
 અંતરગત હું થયો પાવન, સાંભળી ગોવિંદચરિત્ર;
 જઈ તોચને ભેઠ વ્રજવધુ, માહારો થાયે પિંડ પવીત્ર.
 જળ ભરવા જમુના તીરે, નીસરી વ્રજનાર;
 એ પ્રાણઘાતક સરખો દીઠો, રથ નંદને દ્રાર.
 જળ વીસરી ગઈ ટોળે થઈ, સહુ રહી ઘેરી રથ;
 સારથીને લીધો મારવા, કેાધે ગોપીકા ઉન્મત્ત.
 શું પુનરપિ પાપી આવિયો, અફૂર નંદને ગેહ;
 પ્રાણ પ્રથમ હરી ગયો, હવે લેવા આવ્યો દેહ.

૧ 'ગોવાંદરે' ગુ. પ્ર., 'ભાળવા' ગુ. પ્ર.

પ્રથમ રથતણા કટકા કરે, આદરી ગોપકુમાર;
 [[સારથીનો ખુંખારવ ગ્રાંભણી, ઉદ્ધવ આખ્યા બાહાર.
 દરશણુ દેખી હરિદાસનું, ગોપિકા પામી લાજ;
 ઉદ્ધવજી ઓળખ્યા નહી, બાણ્યું આખ્યા શ્રીમહારાજ,
 હરખઆંમુ ભરી ચુંદરી, જેહેવે પાલવ ગ્રેહવા ભય;
 તમોને મળવા શ્રીકૃષ્ણે મોકલ્યા, કહી ઉદ્ધવ લાખ્યા પાય.
 કાંઈ કાહાબ્યો સંદેશો સામજે, મુજ સાથે નથી ભાંત;
 હું નાહી આવું જમુના વિષે, તમે મળજો બાંધ એકાંત.
 શુક કેહે એહેવું કહીને, તે ઉદ્ધવનું બવું;
 એટલા અંતરમાં વ્રજવધુનું, ટોળું એક યાવું.
 ઉદ્ધવજીયે જઈ મરજન કીધું, કીધો ન્યાસ દ્વાણુગ્રહણ;
 તરણીતનયાના તરંગમાં, કીધાં સંધ્યાતર્પણ.
 દ્વર્વા તુળસી તિલ જવ દર્ભ, નિત્ય કર્મ કીધું નિધાન;
 પ્રાચી દિશા રહી હિર્ધ્વ પાણે, પછે કીધું સૂર્ય ઉપસ્થાન.
 વિષ્ણુ સહસ્ર નામનો પાઠ કરી, ધરયાં તિલક તુળસી માળ;
 કટ્યાંગર-પેહેરી પીતાંગર ઓઢી, ધરયો મુગટ પરમ શોભાળ.
 ગ્રહી કનક ઝારી કરવિષે, પવિત્રી પેહેરી પાણ;
 પધારયા શ્રીગોકુળવિષે, જય કૃષ્ણ વદતા વાણ.
 ભાગળથી જઈ આગળે, ઉભી રહી સહુ નાર;
 ઉદ્ધવને કેહે પાગ લાગી, નયણે ભરતી વાર.

વલણ.

વાર ભરતી રૂદન કરતી, પૂછે છે કુશળ જહુરાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કેહે કથા થયો, છેતાળીશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૪૭મો.

(૬૩વું ૧૨૯મું—રાગ પરજયો)

એકાંત ઉદ્ધવજી બેસાડીયારે, ઋજવધૂં કરી નમસ્કાર;
પૂજા કરી પૂછે નાર ગોપી, શ્યામ સમનો સમાચાર—ઉદ્ધવ,
છે કૃષ્ણને કુશળી શ્રેષ્ઠ ઉદ્ધવ, કાંઈ અમ ઉપર છે પ્રેમ ઉદ્ધવ,
આંહાં આવ્યાનો લીધો શું નેમ ઉદ્ધવ.

કહીયે સંભારે છે સામળો, કેમ મુક્યાં વીસારી;
દાવ પડ્યો દાસી કુખ્તનો, અમો અપરાધેણ હારી—ઉદ્ધવ
છે કૃષ્ણને

એક પુછે મથુરામાં માધવ, કીડા કરે છે કયમ;
અમો જોવા આવું કૃષ્ણકુખડીને, કેમ માંડ્યો ગૃહસ્થાશ્રમ—
ઉદ્ધવ, છે કૃષ્ણને

એક કેહે કાંઈ ઠાહાપણ શીખ્યા, સામળીયો બળદેવ;
પરધર જાવું ને ગોરક્ષ જાવું, વિસરી ચોરીની ટેવ—ઉદ્ધવ,
છે કૃષ્ણને

એક પુછે અવંતીમાં જઈને, ભણી આવ્યા ભગવંત;
જાણીયે છંદ્યે કાંઈ કૃષ્ણજી, શીખ્યા હશે લક્ષણ અનંત—
ઉદ્ધવ, છે કૃષ્ણને

એક કેહે કહીયે આવશે, કે તજ્યું ગોકુળ છેક;
ચૈદ વિદ્યા ભણી આવ્યા વિકૃલ, પણ જોઈ આવ્યા છે વિવેક—
ઉદ્ધવ, છે કૃષ્ણને

વિવેક વિના કાંઈ જ્ઞાન ન આવે, ન સૂઝે સ્નેહ વિચાર;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ અમને મળતાં, લાજતા હશે આવાર—ઉદ્ધવ,
કૃષ્ણને

(રાગ સામેરી)

પીંડારાખીને પ્રેમ કેળી, ઉદ્ધવ વળતું ઓચરે;
પાંક નહી બાઈ તમારો, અગાધ મુખ કેમ વીસરે;
વિન્નેગ વન્દી બાળતો હશે, કેહી પેર મન ધીરજ ધરે;
જ્ઞાનલક્ષણ વંદ આવે તો, વિષય વ્યાધિ પીડા હરે;
બાઈ તને કીડા ભોગ, જાયે વિરહલક્ષણ રોગ;
એક સંદેશો કૃષ્ણે કાહાવ્યો, સાધો સહુકો ભોગ—

બાઈ તને કીડાભોગ.

અગિયાર વરસ ગોકુળવિષે, મેં કીધો તમ્હારો સંગ;
અંતર ટાળવા વજ્ર હરિયાં, મેં નગ્ન નિરખ્યાં અંગ;
તમ્હારે લેખે પ્રીત લાગી, માહારે છે સ્નેહ અલંગ;
ને સાત સમુદ્રમાં ચોળી ઘોઘયે, ન જાયે લાગી રંગ—

બાઈ તને કીડાભોગ.

બાહાર પ્રીત ન કીજયે^૧, છે કઠિણ દોષાચાર;
શુભ સ્નેહ તે સખળ સારો, હસે નહી સંસાર;
ભોગાખ્યાસને સાધતાં, તમે થાઓ પ્રદાહાર;
અધ્યાત્મમુખ પામ્યા પુકે, વીસરશો સંસાર—

બાઈ તને કીડાભોગ.

ઉદ્ધવ કેહે બાઈ છેલ્લો સંદેશો, કાહાવ્યો તમ્હારે મીત્ર;
વળી શુભ વારતા કહાવીછે, શ્રીપંકજનેત્ર;
સૂર્ય ગ્રહણે આવળે, મળશું આપણ કુરુક્ષેત્ર;
મળની તને કીડાભોગને, તમે ભોગ લીધો, સર્વત્ર*—

બાઈ તને કીડાભોગ.

ભે^૨ પ્રીત પુરૂષોત્તમતણી, શું કાહાવ્યું તમ્હને ગદ;
ઈદ્રાદિક થઈ પ્રીતે નહી, છે એહિવાં ભારે પદ;
ધન લોકત તમ્હારી માત મ્હારી, વળી પ્રેમની હદ;

૧ “ગાંધી પ્રીત કીજયે” શું પ્રતો. ૨ બુઝો.

* એ લીટી માત્ર ૧૯૦૫માં પ્રતમાં છે બીજી કોષમાં નથી.

જે ભકત થાયે તમ સરખું, તેહેને મળે સામળીયો સદ—

બાઈ તમે કીડાભોગ૦

પ્રભુનો પાર ન પામે પ્રજાપતી, જે નાલીયકો થયો ઉદે;

ભટકતી ફરે ભારતી, જેહેને નેતિ નેતિ નિગમ વદે;

સનકાદિક શંકર નારદજી, અહનિશ ધ્યાન રાખે હદે;

તે પ્રધ્ન નચાવ્યો માખણ માટે, તમ્હારો કર્મભાતુ થયો ઉદે—

બાઈ તમે કીડાભોગ૦

જે ભકતના હિતકારણે, ધરે ગદા સારંગ ચક્ર;

હિરણ્યકશ્યપ રાવણાદિક, હણ્યા દાનવ વંશ;

જેણે મેઘ નિવાર્યા ગિરિ ધરી, તૃણવંત કીધો શક;

તે જગજીવન વિશ્વંભરે, બાઈ પીધી તમ્હારી તક—

જેહેની તમે કીડાભોગ૦

આદિ મધ્ય ને અંત લખતાં, ન આવે જેહેની અવધ્ય;

ખટચક્ર શોધે પાર ન પામે, કપિલ સરખા સિદ્ધ;

એહેવા પ્રભુ જે ભકતવત્સલ, તમને કાહાવ્યુ ગદ્ય;

તે પ્રેમાનંદ પ્રભુ તમે રાખો, જુગ્મ કૂચને મધ્ય—

જેહેની તમે કીડાભોગ૦

(કડવું ૧૩૦મું—રાગ વેરાડી)

સંદેશો માંભળી વ્રજનારી, વદનકળા થઈ આંખી:

ફૂલબાણુ વાગ્યાં કાળજમાં, મહીયારી મારી નાખી

માન કરો ઉદ્ધવજી વીરા, ઉત્તમ સંદેશો આણ્યો;

મરતાંને શું મારો બાઈ, રનેહ તમ્હારો બાણ્યો.

અમે પ્રીત પ્રીછી પુરષોત્તમ, ઘણુ બાણી અમ્હારી દાઝ;

જેગી થાઓ અમને કાહાવ્યુ, પોતે કરે છે રાજ. ✓

કુળમરબદા મૂકી^૧ મળિયાં, તે લોક દેછે મેહેણાં;

* એ લીટી બાં પ્રમા નથી.

* એ લીટી, વ^૧ વિનાની એક પ્રતમા છે બીજી કોષમાં ન

૧ 'લોપી' ગુ. પ્ર.

લગ્ન સુખ અમો જોઈને જોઈ, વળી રોઈને જોયાં નયેણાં.
 સર્વસ જાયે તે સંન્યાસી, હરિધન જોઈ વળાવી;
 અકુરે અમો જોગણ કીધાં, ગયો પાપી ભસ્મ થોળાવી.
 દુઃખે માત લીધું અમો ઉદ્ધવ, ઉત્તર કોહોને નવ આપું;
 વાટ જોઈ અમો પાણી ભરતી, જંમુનાતીરે તાપું.
 લેહ લાગી છે લટકાણાની, ગયે પ્રીત અદ્વેદી વાધી;
 તેલ ભર્યાવિના મસ્તક માંહે, જટા આક્રણીમે ખાંધી.
 અમો કંથા કૃષ્ણકથાની પેહેઈ, શંગારતણા પંથ જાણું;
 કામમત્ત અળધૂત થઈને, નિઃશંક ગોકુળમાં ચાલું.
 જે સંદેશો શ્રીકૃષ્ણે કહ્યાંયો, તે તમો ફરી લેતા જાઓ;
 ગોપવધુ કેહે ઉદ્ધવજીને, તમો સંન્યાસી થાઓ.
 જંગોટા કહોટા ગોદડી કંથા, પેહેરો સોહામણા વાગો;
 તુંખીપાત્રને કરમાં જાલી, ઘેર ઘેર લિલ્લા માગો.
 સ્મશાનભસ્મ શરીરે થોળો, મુગટ પીનાંજર મૂકો.
 ગૃહસ્થ કુખ્તને ખારણે જોડી, ઉદ્ધવજી શીંગી ફૂંકો.
 ઉપદેશ દેલો કૃષ્ણકુખ્તને, શાધે જોગારૂઢ;
 મધ વૈશગ તેહેને. ઉપજશે, અમો શું જાણું આહીર મૂક,
 અમૃતનો ઘટ મુખલગી ભરિયો, ઉપર ભરિયે તે વહી નાર
 શ્રીકૃષ્ણ ભર્યા છે કંઠ પ્રમાણે, તો કેમ જોગ સમાય.
 કૃષ્ણ હૃદયામાં કૃષ્ણજી ખાહેર, જાંઘાં જોઈયે તાંઘાં જહુરાય;
 એહેવો પ્રેમ દેખી મજવનિતાનો, એધવજી લાગા પાય.
 ગોહી સાંભળવા ગોપી ગોધવની, સાંભળ પરિક્ષત ભૂપ
 મથુરાથી શ્રીકૃષ્ણ પધાર્યા, ધરી ભમરાનું રૂપ.

૨ સપ્તમી શુબ્ર પ્રતો; જધાદનો અર્થ લેવો બાબ પ્રતમા
 'વાપી' છે.

૩ બાબ પ્રબંધે શુબ્ર પ્રબંધા 'જોગારૂઢ' છે તે બીજાઓમાં
 'અરાટ' છે. 'જોગારૂઢ' શબ્દ ખરો છે પણ 'સાધે જોગારૂઢ' એમાં
 આરૂઢનો અર્થ જોસતો નથી (જોગ દહ) હોય તો અર્થ નોસે.

મધુકર જોલે મધુરી વાણી, તે ગોપીના શુભ ગાય;
 ઓધવજી કંઈયે નવ પ્રીછે, ગોપીયે ઓજખ્યા હરિ રાય.
 વજ્રખાખાની કંઠે માળા, મુગંધ મનોહર થાય;
 મકરંદ મસે ઉરપર જોસે, લેઈ સ્વાદ ને ઉડીબાય.
 જઈ છૂટી વેણીમાંહે લરાયે, કરતો નાતમ નાદ;
 ઉડારતાં મુખઉપર આવે, લેઈ ન્હાસે અધરનો સ્વાદ.
 કામનીએ શ્રીકૃષ્ણ ઓજખ્યા, પ્રેમાનંદ પ્રભુ સગ;
 બમરાના શુભ ગોપીય ગાયા, માંડ લમરગીતા ધરયું નાગ.

(કડવું ૧૩૧મું-રાગ ગોડી) મુ. ૫-૯૯. (૨૫)
 ના. ૫૧-૩-૯.

ઓધવજી શું કીધુંએ જોલે સામળીયે,
 નિશુલ્લના શુભ સંભારીને, અંતરગતમાં જાળિયેરે, જોલે
 સામળીયે—ઓધવજી

કુટુંબ સઘળું વેરી કીધું, હરીમું માયા લાગીરે;
 લોભી લોક થઈને જોઠા, પરહરીયાં અભાગીરે, જોલે
 સામળીયે—ઓધવજી

લાજ મુકાવી વચ્ચે હરીને, વપૂ અમ્હારાં જોયાંરે;
 મન માન્યું પોતાનું કીધું, અમો ગોવાળાં વિગોયાંરે, જોલે
 સામળીયે—ઓધવજી

સાચી પ્રીત પ્રભુની જાણી, શરીર આપણું સોંપ્યાંરે;
 પ્રાણનાથ પરદેશી થયો તે, કર્મ અમારાં કોપ્યાંરે, જોલે
 સામળીયે—ઓધવજી

શુભ વાત બિઘાડી કેહેતાં, જોધવ મરીયે લાજરે;
 શરદ સમેનું સુખ સંભારી, મનમાં રહીયે દાઝીરે, જોલે
 સામળીયે—ઓધવજી

જેમ કામી પુરવને શુલ્કિ કા તેડે, રૂંદ મોહનો નાખીરે; । મન

૧ ત્રણ ગુ. ૫૦ પ્ર. ૦ એ ગુ. ૦ તથા જા. ૦ પ્ર. ૦માં અવગુણ છે.
 ગુણનો સામાન્ય અર્થ લેવો. અવગુણપણું પ્રેમમાં ગદાપ કે તે
 ગુણ છે.

દ્રવ્યહીણ થયો જાણીને, રંડા કાઢાડે હાંકીરે, એણે
સામળીયે—ઓધવજી

જેમ મૃગલો મૂકે દાધા વનને, બીજાં વનનો થાય વાંસીરે;
ગૃહસ્થને જેમ છાંડી જાયે, આહાર જડે મન્યાગીરે, એણે
સામળીયે—ઓધવજી

ઓધવજી શ્રીકૃષ્ણે કીધું, જેમ લોભી આચારજરે;
જજમાનને ફરી નવ પૂછે, ચયું દક્ષણાનું કારજરે, એણે
સામળીયે—ઓધવજી

પંખી તને જેમ સરોવરિયાંને, જળ ગયું જવ સૂકીરે;
તેમ પ્રેમાનંદપ્રણુ પરમેશ્વર, ગયા અમને મૂકીરે, એણે
સામળીયે—ઓધવજી

(કકતું ૧૩૨મુ—રાગ વસંત)

ભોગી ભ્રમરાને ઓધવ ભ્રમતો લાગે;

રખે જંતુ કરીને જાણો, છે ધૂરત કપટી કાળો—ભોગી
જેટલા કાળા તે સહુ કપટી, વિશ્વાસ ઢોઢોનો નવ કરીયે;
કાળા સર્પની સંગત કરતાં, કોએક દાહાડે મરીયે—ભોગી
ઝીલીયે જો કાળી જમુનામાં, અધવચ આણી ભોળે;
વિશ્વાસ આપીને કાળો કાપે, જો મસ્તક મુકીયે જોળે—ભો
તેલે કાળા કેશ પોખીયે, અંતે ઘોળા થાય;

પંખી કો કુશળે નવ આવે, જે કાળી રાતે જાય—ભોગી
કાળો મધુકર કરે બહુ ચેષ્ટા, વાંચે બહુ મકરંદ;
કુસુમઘટા ગોકુળની દેખી, પામે છે આનંદ—ભોગી
નીરસ પુષ્પ છે વૃંદાવનનાં, મધુકર જા મધુવનમાં;
શિવવલ્લભ કુસુમની વાસના, પુતીછે તુજ મનમાં—ભોગી
તાહારું વદનઅથ આરકત થયું છે, અમારી સાચેકતું કુંકલાય;
તે દેખાડવા શું આવ્યો ધૂરત, જા અહીંથી માન માયું—ભો
અમારે પાળે શું ફરી લાગે, અમો ધૂરતને નવ ધીરું;
તુરું મન સાંધ્યું નવ જાયે, જેમ મોતી વચેથી ચીર્યું—ભો

ગોપવધૂ કેહે ઓધવણને, મધુકરનાં કૌતક નીરખો;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર છે, લોગી ભ્રમરા સરખો—લો૦

(રાગ ગોલી કેશી).

કૃષ્ણા કેહે શ્રીકૃષ્ણને, સુણ લમરાદે;
શુભાચ્યો ખટપદ લેખ, લોગી લમરાદે.
શકે દીધું આલિંગન સોકને, સુણ લમરાદે;
મૂખે લોગી કુંકુમ રેખ, લોગી૦
હોયે આર પગ ને જીવને, સુણ૦
તેહેનું પથુ નામ કેહેવાય, લોગી૦
તેહેને અજ્ઞાન હોયે અતિઘણું, સુણ૦
મૂખ ઘાલે ઉચ્છિષ્ટમ્હાંય, લોગી૦
ખટચર્ણ છે તાહારે વિખે, સુણ૦
માટે દહોડ પથુ તાહારું નામ, લોગી૦
રાધા પંકજ પરહરી, સુણ૦
કીધો દામીધંતુરે વિધામ, લોગી૦
આજ મધુવન પ્રપુલીત થયું, સુણ૦ .
તું શ્રમ કરી આચ્યો વ્યર્થ, લોગી૦
તું માન પામીશ મથુરાવિખે, સુણ૦
તાંહાં સરથે તાહારો અર્થ, લોગી૦
નીરસ મુખ્ય છે વૃંદાવનતણાં, સુણ૦
લે ધંતુરાનો વાસ, લોગી૦
છે શ્વેત માળ તાહારા કુંઠમાં, સુણ૦
કાંહાં કરી આચ્યો તું વિલાસ, લોગી૦
તત્વરસ તું લેઈ ગયો, સુણ૦
પોતાનું આપ વિચાર, લોગી૦
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પ્રેરે પડયો, સુણ૦
અમો મરતાંને નવ માર, લોગી૦

(કડવું ૧૩૩ મું—રાગ ગોડી)

વિપારત છાંડો ત્રજશુંદરી રે, બાધ આણે આતમજ્ઞાન;
એ મિથ્યા વિરહ છોદે થયો રે, નથી વેગળા શ્રીભગવાન—વિં
લોગકીડા મન ઇછીયે નહી રે, કામવાસના વાધે કર્મ;
રજે કેશવને કામી ગણો રે, છે કૃષ્ણજી કેવળ પ્રદ્ય—વિં
અંતરજાતી આણુ અળગો નથી રે, અવલોકો અંતરમ્હાંય;
જો પ્રગટે હીપક જ્ઞાનનોરે, અરૂપ પ્રદ્યનું દર્શન થાય—વિં
જેમ જ્ઞાતિ પડી ભ્રમરા વિષે રે, પ્રીછાં તમે તમારું પ્રશ્ન;
એ ન્યાયે જુઓ પ્રાણી માત્રમાં રે, રહ્યો વ્યાપી તમારું કૃષ્ણ—વિં
જ્ઞાનવ માનવ પિતૃ દેવતા રે, પક્ષી કીટ પતંગ પશુમ;
શીયજીવ્ય સ્થૂળ સૂક્ષ્મવિષય રે, જહાં જોઈયે ત્યાં પ્રદ્યસ્વરૂપ—વિં
રખે પ્રદ્યનુ અળગું જાણતાં રે, પ્રદ્ય તે બાધ નંદકુમાર;
એહને માતપિતા કોછે નહી રે, એ નિરંજન નિરાકાર—વિં
એણે તણુ ગુણે જક્ત બાંધીયું રે, છે આપોષે અળગો નાથ;
શણુમાં કોટિ પ્રદ્યાંક સાંજે ઘટે રે, ન પડે અડકાડવો હાથ—વિં
તમારા દેહમાં છે શ્રીકૃષ્ણજી રે, શોધી જોતાં મળશે તૂત;
આત્માએ પરમાત્મા જાણ્યો રે, જેમ માળજી તાવે ધૂત—વિં
જેમ કાષ્ટવિષે વન્હી વસ્યો રે, તે પ્રગટ મંથને થાય;
તેમ ક્ષેત્રમાંથી ક્ષેત્રજ્ઞ પામીયે રે, નથી વેગળો વૈકુંઠરાય—વિં
હોય સુરશી નાનાવર્ણની રે, પણ પય તે એકવર્ણ;
જળ એક લેહેરી બહુ જાતની રે, જેમ કુંડળમાંહે સુવર્ણ—વિં
જેમ જળઘટમાંહે સંદ્રમા રે, પ્રતિબિંબ થાયે અનેક;
જેમ અણ ઘટાથી વેગળી, વિઘ્નહતા વિશેષ—વિં
કરકંકણ દર્પણ કશું રે, છે સામળીયો સનમૂળ;
જોહાં તમે તોહાં કૃષ્ણજી રે, બાધ મિથ્યા ધરવું દૂળ—વિં
છે પટકુળે કોટિ પ્રકારના રે, પણ જોતાં જાતિ એકસૂત્ર;
એ દૃષ્ટાંતે તમે જાણજો રે, સર્વવ્યાપી જસોદાપૂત્ર—વિં
ઉપદેશ માનો હું રંકનો રે, તમને મળશે વૈકુંઠરાય;

જાણી વિગ્ર પ્રભુની કિંકરી રે, ઉદ્ધવજી નમીયા પાય—વિં
(કડવું ૧૩૪ મું—રાગ વેરાડીની દેશી)

(૧)

કુપ્જવદ્ધલ પ્રીત કરીને, જોગ સદેશો કાઢાવેરે, ઓધવજી.
જેણે રૂળ ખદરીનાં આધાં, તેહને દ્રાખ ન ભાવેરે;
અમો અપરાધી આહીસંને, જ્ઞાન કચહું નવ આવેરે ઓધવજી.
તમો આંહાં ભલે આબ્યારે ઓધં, મનમાં રૂડા લાબ્યારે ઓધં
અમો થયાં પવિત્રરે ઓધવજી, સુણીને રૂહિનાં ચરિત્રરે ઓધં
ભૂધરજીના ભાઈરે ઓધવજી, ગોપીના સુખદાઈરે ઓધવજી.
રથો વાંક અમારોરે ઓધવજી, મરતાંને શં મારોરે ઓધવજી.

(૨)

જોગજ્ઞાન કુપ્જને આપો, માનું તમારો પાડરે ઓધવજી;
પ્રહ્લ વિદ્યા કુપ્જને આપો, સીખી જાશે વેહેલી રે;
અમો આહીરી મહીડાં વેચું, ઓઢું ધાળજી મેલીરે ઓધવજી.
તમો આંહાં ભલે આબ્યારે ઓધં, મનમાં રૂડા લાબ્યારે ઓધં

(૩)

જોગ અબ્યાસની વાત સાંભળી, અમો અખળા ખીહિજે ઓધં
જ્ઞાનસુધા તે વિખને તોલે, હરિઅધરામૃત પીજે રે;
પ્રાણનાથને ખાથ ભરીને, દૃઢ્યા ઉપર લીજે રે ઓધવજી.
તમો આંહાં ભલે આબ્યારે ઓધં, સદેશો મોહનજીનો લાબ્યારે
ઓધવજી

(૪)

અમો તપ ત્રિકમજી, જપ જીવનજી, યત વિકૃલજીનું કીજેરે ઓધં

૧ 'મનમાં' એ તુક બાં પ્રં મા નવી. ૨ 'સુણીને' એક
બાં પ્રં માં નથી.

ભૂધરજી લજન અમારે, રૂપ હૃદયમાં લીજે રે;
મુખચંદ્ર હરીતું આલી કરમાં, અધરમુધારસ પીજેરે ઓધ.
તમો આંહાં ભલે આવ્યારે ઓધવજી, સંદેશો મોહનજીનો
લાવ્યા રે ઓધ.

(૫)

સર્વસ્વ દાન હરીને આપ્યું, ખીજું દાન નવ કરીયેરે ઓધવજી.
ગોવિંદ વિના થેહલાં થઈને, શ્રીગોકુળમાં ફરીયે રે;
પ્રેમાનંદપ્રભુને લજતાં, ભવસાગરને તરીયેરે ઓધવજી.
તમો આંહાં ભલે આવ્યા રે ઓધવજી, સંદેશો મોહનજીનો
લાવ્યા રે ઓધવજી.

(કડવું ૧૩૫મું—રાગ દેશાખ ધોળની ચાલ)

ઓધવજી પડયા ગોપીને યાગજી, આજ પ્રગટ થયું મમભાવજી;
ધન્ય શ્રીગોકુળ ધન્ય આહીરજી, ધન્ય ધન્ય જમુનાનું તીરજી.
ધન્ય શ્રીગોવર્ધન ધન્ય ગાયજી, ધન્ય ગોવાળા નંદરાયજી;
ધન્ય ધન્ય જસોદા માતાજી, ધન્ય ધન્ય બળીભદ્ર શાતાજી.

ધન્ય ધન્ય વૃંદાવન મવેલીજી, ધન્ય ગોપવધુ અલખેલજી;
ધન્ય ધન્ય વ્રજભૂમિનાં તણજી, જે ઉપર આલ્યા હરિનાં
ચર્ણજી.

વૈરભાવ પ્રહાએ કીધોજી, મુને આંહાં અવતાર ન દીધોજી;
ઓધવજી કર આલીજી, ગોપી વૃંદાવનમાં આલીજી.

કીડા ભોમી જઈ દેખાડેજી, સ્થળ જોઈ જોઈ આંચુ પાડેજી;
આ ગોહરે ગોવિંદ રેહેતાજી, અમારી સુરણી સંભાળી લેતાજી.
ગોપસંજ આ મારગમાં ભતાજી, લટકતી ચાલે વાંસળી
વાતાજી;

આતે મથુરાની વાટજી, જૂઓ ઓધવજી દાણુનો ઘાટજી.
સખા ગોપને શીખવી દેતાજી, અમપાસે દાણુ પ્રભુ લેતાજી;
આ જીંડા દ્રહલણી ભાળોજી, અહીં સર્પ રેહેતો એક કાળોજી.

કીધું મખાંતર દડો નાખીલ, આંહાંથો મણિધર કાઢાડયો
હાંકીલ;

ચોરયાં ચીર આંહાં દીનહયાળલ, ચડયા આ કદમની ડાળેલ.

સૂરજને કરાવ્યા નમસ્કારલ, નમ્મ જોઈ અમો નંદકુમારલ;

ધરયો ગિર અંગુળી અંગ્રેલ, રાખ્યાં બુડતાં ગોપ સમગ્રેલ.

આંહાં ગોપચરિત્ર બહુ કીધાંલ, રૂપી પત્નીનાં અન્ન આંહાં
લીધાંલ;

આંહાં પ્રલંબ રામે પછાડયોલ, આંહાં વાહાલાલયે વેણુ
વળાડયોલ.

લેધાં દારાબાણુ અમો જાગીલ, આવી હરીને પાયે લાગીલ*

જાન ઉત્તર અમો કીધાલ, અમને પ્રતિઉપર લીધાલ.

આ સ્થાનક રાસ રમાડીલ, ગૂંથી વેણી ઓછંગ બેસાડીલ; ||

આંહાં યથા પ્રભુ અંતરધાનલ, આંહાં ફરી મળ્યા શ્રીભગવાનલ. ||

રામ્મમંડળ આ સ્થળ કીધુંલ, જીવ લક્ષ્મીતાણું સુખ લીધુંલ;

એમ દેખાડયાં દ્વાદશ વંનલ, ઘણું રીઝયો વૈષ્ણવ જંનલ.

ગોપી નિત્યે પૂંદાવનગ્રહાંયલ, ઓધવલને તેડી જાયલ;

એક કેહે શું કીધું સામળીયેલ; અમો ફરી મળીશું કે
નવ મળીયેલ.

ઓધવલ માધવને જે મળશેલ, તે જન માણસમાંથી ટળશેલ.

મોહોટાં પ્રિયમત સરખા રાયલ, યથા જોગી એહેને પસાયલ;

એણે શું કીધું રામા અવતારલ, આવી વરવા રાક્ષસી નારલ;

તેડી ઘરમાં વિશ્વાસ આપીલ, તે વળાવી નાક કાન કાપીલ; જા

એણે લાખ લડાવ્યાં લાડલ, મૂક્યાં જીવતાં તે એહેનો પાડલ;

સીતા સરખી સ્ત્રી પરણેલીલ, ધોળીને વચને હાંકી મેહેલીલ.

પૂંદા સતીનું સત મેહેલાવ્યુંલ, એહેના હાથમાં કેહે શું
આવ્યુંલ;

હુતો શું સામળીયો ઉપવારીલ, ધાવતાં શોપી પૂતના માત્રીલ.

શંખ ચક્ર ગદા ધરયાં મહારાજેણ, રંક અખળાને હાથ
કાજેણ;

અમો પરહુરિયો પરિતાપણ, એણે ખીલ્યાં કીધાં માળાપણ.
અમારી મેહલી સગાઈ શે લેજેણ, જેનો ધણી માળાપને
ઉવેજેણ;

ગોપી વ્યંગવચન બહુ ભાષેણ, હૃદયકમળમાં ઓધવ રાખેણ.
શુકદેવ કેહે સુણ રાયણ, પછે ઉધવે માગી વિદાયણ;
પ્રભુને ભેટ મોકલે મજનારીણ, કેા કેહે આપને ધાખણી
માહારીણ.

કેા મોકલે માખણ ખાળીણ, કેા મોકલે ગુંજહાર વનમાળીણ;
પાવડી મોજડી વેણ લાકડીણ, મુગટ મોરીયાં ને ગેડી હડીણ.
મોકલે દર્પણ ભૂપણું સુંદરીણ, ગોરસ તકતણું લોજન લરીણ;
ખાતુખંધ કુંડળ મુદ્રિકા ધણીણ, કરે વિનતી નાર ગોકુળતણીણ
ખોલે વિરહે ગોપી ઘેડીણ, પ્રભુને ભેટ માહારી સહુ પેહેલીણ;
પ્રથમ વિનતી માહારી કેહેજેણ, લગારેક નામ માહારું જઈ
લેજેણ.

જેઈ ઉધવ વિક્રમે આયણ, ભેટ રથમાં કેહીપેરે સમાયણ;
નમ્યા જસોમતીને પાયણ, માગી નંદકને વીદાયણ.

૧૯૧.

વીદાય માગી પાય લાગી, ઉધવણ આંસુ ભરે રે;
કાહાવે સંદેશો ઉધવ સાથે, જસોદાણ ભચરે રે.

(કડવું ૧૩૬મું—રાગ ધનાસરી)

✓ (જસોદાવચન)—

ઓધવણ કેહેજે ખંન્નો ખાતને, સુખેણી કરજે દેવકી માતને;
રજે છેહ દેવા વસુદેવ તાતને, એકવાર મળજે એમો અનાથને.

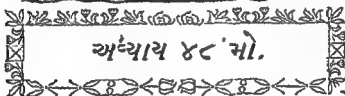
૬૧૧.

અનાથ અમો રોઈ રહ્યાં, ગયાં સુખ કેમ આવશે;

મીઠે જાણે કૃષ્ણજી, મુને માત કહી જોલાવશે.
 દુર્બળ જાણી જોપને, કે સમે જોકુળ આવજે;
 ધીરે નહીં દેવકી તો, સાથે તેડી લાવજે
 જોઈ જાઓછો તેહેવું કેહેજે, સંચ શ્રીગોકુળતણાં;
 ન ઘટે દીનાનાથને, દુઃખ દીધાંમાં નહીં મણા.
 એટલું કેહેજે દેવકીને, જે પુત્રનું સુખ લીધું અમોઃ
 પાગે લાગશે કુળવંત કુળજી, વહુના સુખ લેજે તમો.
 ઉદ્ધવજી પછે ચાલીયા, નમી જસોદાને પાય;
 ભટ પ્રેમાનંદ કેહે, કથા થયો સડતાળીસમો અધ્યાય.

વલણ.

સંવાદ ઉદ્ધવગોપિકાનો, ભણે અથવા સાંભળેરે;
 એ પ્રદક્ષીણા સ્તવગીતા, પંચ મહાપાતિક પરજેરે.

અધ્યાય ૪૮ મો.

(કડવું ૧૩૭મું—રાગ અસાવરી)

મનવાસીયે વૈષ્ણવ વળાવ્યા, ઓધવજી મથુરામાં આવ્યા;
 ઘણું લાવ્યા ભકતમણિ ભગવંતનેરે.

ઠાળ.

ભગવત ઘણું પ્રસન્ન થયા, કીધું આલિંગન;
 કોહો વારતા મનલોકની, પૂછે જુગજીવન.
 ગદગદ કઠે થયા ઓધવ, નયણે જળની ધાર;
 સામળીયાને અથઈતી, કહ્યો સમાચાર.
 માહારાજ દુઃખ ગોપીતણું, નથી કેહેવા હું સમર્થ;
 માહારી છવ્યાયે કેમ કહું જે, તમો કીધો અનર્થ.

છે ગોકુળમાંહે ચોમાસું, વરસાત બારે માસ;
 અશ્રુપાત મળનારીતણા, હું દેખી પામ્યો ત્રાસ.
 નંદજના નિશ્વાસથી, સુકશે વૃંદાવન;
 દુઃખ બેઈ જસોદામાતનું, માહારાં કૂટાં નહીં લોચન.
 દયાસિંધુ નામ ધરાવી, નિર્દય મન નવ કીજયે;
 જેહેને પંચામૃત જમાડીયે, તેહેને વિખ કેમ દીજયે.
 પ્રતાપસંગ મળભોમિને, કુકર્મઓધ બળી ગયો;
 દર્શન ગોપીગોષ્ઠીતણા, પતિત હું પાવન થયો.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે તે સત્ય ઉદ્ધવ, મળથી વિરંચી વેગજે;
 ગોપલોકની પ્રીત વીરા, વૈકુંઠ માંહે નવ મજે.
 ઉદ્ધવ તુને વિશ્વાસ છે, હું ગોપિકાને કેમ દસું;
 તિલભર^૧ હું અળગો નથી, અંખડ રાસકીડા રસું.
 મુને વગોંચો તમ આગળે, ગોપિનું ટોળું છોડિયું;
 ભાઈ મિથ્યા કુખ્ત નારનું, કલંક માથે ચોડિયું^૨.
 મેં ઓસડ કીધું અનાથ બાણી, લોકે ચડાવ્યું આળ;
 હાવે જાઉં ઘેર કુખ્તતણે, લાગનાર લાગી ગાળ. || ✓
 તેજ રથ ઉદ્ધવતણા, ઘમઘમતી ધૂધરમાળ;
 કુખ્તને મંદિર ઉદ્ધવ સાથે, પધારયા શ્રીગોપાળ.
 છે ભવ્ય ભુવન કુખ્તતાણું, ચોલીતા સસ માળ;
 શું સ્પર્શ કરશે ગગનને, છે કળશ ઝાકઝમાળ.
 છતાં જરૂખા સંવટી, અગાસી અટાળી બાળી;
 વિચિત્ર અંદ્રવા ચોકમાં, જુમે જુમણાં બહુ થાળી.
 પરસાળપટમાંહાં સાંમસાંમા, પાટ બેસણુ ઢાળી;
 બારશાક સ્થંભ ને કહેરા, કનક તોરણુ પરવાળી.
 છે મીનાકારી કામ ભારે, કનકની એક કોટડી;
 સમંધ થાયે કુખ્તસાથે, ગોવિંદજીનું ગોઠડી.
 છે સેવ્યા સુકડ કાદની, અસ્થુ છે મૃગમદ વાટી;

હંસપીછના તળાઈ તકીયા, પથરગ હીરની પાટી.
દશ સહસ્ર દાસી કરે સેવા, કુખ્જરૂપ રસાળ;
દાસી કમળારૂપ કીધી, રીજયા દીનદયાળ.

વલણુ.

દીનદયાળ પધારીયા, કહ્યો દામ્ત્રીયે સમાચારદે;
ખીજાં મંદિરમાંહે કુખ્જ ગઈ, કરવા સોળ સણગારદે.

(કડવું ૧૩૮મું—રાગ માતૂની દેશા)

સેજયાયે બેઠા અવિનાશીરે, તેડી કુખ્જની એક દાસીરે;
તેહેને પૂછેછે ચક્રપાણીરે, કાંહાં ગયાં કુખ્જ રાણીરે.
બાલી દાસી કરી નમસ્કારદે, રાણી આવે કરી સણગારદે;
કરી ઉગટ ઉખોલક સ્નાનદે, ચરચું ચંદન ચાવ્યા પાનદે.
ચક્ષુર્દર્શ લેપન કરીયોરે, કેશમાં ધૂમ્ર અગરનો ભરીયોરે;
ભરચું કાજળ બે આંખડીયેરે, સેંચો શેશકૂલ રાખડીયેરે.
ગળુખંધ ગોફણો ત્રોટીરે, માળા મુકતાફળની મ્હોટીરે;
ચાસર બિંદી નયનાં મોતીરે, કરતી^૨ તિલક દર્પણુ ભેતીરે.
હંતપંક્તિ શું દાડેમકળીરે, કાળે રંગે રંગ્યા છે વળીરે;
છુટી લટ શું નાગણુ કાળીરે, રાજે અધર બિંબ પરવાળીરે.
લોચનઅગ્ર શ્રવણે અડિયાંરે, શું ખંજન ગાલે પડિયાંરે;
મણુકા માળા ને માંદળીયાંરે, બાજુખંધ વીટી આંગળીયાંરે.
ચુની હીરા જડયા છે યરનેરે, ચાલી મોહવા સધાવરનેરે;
કટિમેખળા કંકણુ વાજેરે, ગૌરવદન શ્યામ તિલક રાજેરે.
બાણે માતંગણી મદ ગળતીરે, હીંડે બાળા બેવડ વળતીરે;
કુંકમવરણા પગલાં ભરીયાંરે, ચાયે ઝમકઝમક ઝાંઝરીયાંરે.
વિહુવા ધુધરા અણુવટ ઘમકેરે, લખ્યા હંસચોળીયે ચમકેરે;
પેહેરી પંચરંગની સાડીરે, પુષ્પહાર ફૂલી શું વાડીરે.

૧ 'ધરયુ' જા. પ્ર. ૨ એક શુ. પ્ર. ખીજાંબાં 'કરી' છે.

દીસે નારી અદ્ભુત રૂપરે, આગળ દાસી ઉવેખે ધૂપરે;
મુખ આગળ દર્પણ ધરતીરે, કો ચાલે ચામર કરતીરે.
દાસી માતી વાંકે અખોડેરે, ગ્રહી જેણિકા આગળ દોડેરે;
આવી કુખ્ત એહેવી રીતેરે, દીનાનાથે તેડી પ્રીતેરે.
ખોલી કુખ્ત કરી પ્રભામરે, વચન પાળ્યું સુંદરશ્યામરે;
કીધી કરની સમશ્યાયરે, આપો ઓધવણને વીદાયરે.
ખોલ્યા હાસ્ય કરી જડુવીરરે, છે ઓધવ માહાઈ શરીરરે;
એહેવું કહીને વંકુઠનાથેરે, તાણી કુખ્ત ગ્રહીને હાથેરે.
જેમ ઝળકે વીજળી આકાશેરે, આવી અખળા પ્રભુની પાસેરે;
દાસી મળવા થાયે થોડી થોડીરે, જોલી ખાળા બેહુ કર ભેડીરે.
હું નીચને આ શું ઓરીયોરે, મેં વિશ્વનાથ વરવરીયોરે;
મુને મળીયા પાંડુરંગારે, વહી આળમુને ઘેર ગંગારે.

(કૃષ્ણવચન)—

પૂર્વે વચન તમને દીધુરે, તે માટે આવવું કીધુરે;
લજ્જા મૂકીને રંગ માંડોરે, તમો લજ્જા ઓધવની છાંડોરે.
એણે તૃણવત કીધું જતરે, સખીરૂપ થયો છે ભક્તરે;
પ્રશંસા^૧ ઓધવની કીધીરે, પછે અખળા અંકે લીધીરે.
ખેડી કુખ્ત ડાબે ખોળેરે, ઉભા ઓધવ વાયુ ઢાળેરે;
થયા મન અખળા અવિનાશીરે, આવી દ્વારપાળ એક દાસીરે.
કહ્યું યજ્ઞલદ્ર આવ્યા દારેરે, સાંભળી ઓધવ આવ્યા ખાહારેરે;
હતી રામે ગ્રહા ભુજદંડરે, ખેડા બન્ધો આગલે ખંડરે.
સદા સમજ્યા હજીધર પ્રાતરે, ન પૃછી વિઠ્ઠલની વાતરે;
ભાઈ શ્રીજોષ્ઠ જઈ આવ્યારે, કોહો સમાચાર શો લાવ્યારે.
કહ્યો ઘટે તેહેવો સમાચારરે, ઘણું રીઝયા રોહિણીકુમારરે;
કીધી કીડા કુખ્ત સાથેરે, માગી વીદાય વૈકુંઠનાથેરે.
રામ માયામાં લગાવ્યારે, જાણે શ્રીકૃષ્ણ જાહેરથી આવ્યારે;
રથપર ખેડા ત્રણે વીરરે, ગયા અકૂરને મંદીરરે.

મંદિરે ગયા અકૂરને, રામ કૃષ્ણ ઉદ્ધવ જનરે;

દેખી રામકૃષ્ણની જોડને, કાકાજી થયા પ્રસન્નરે;

(કડવું ૧૩૬મું—રાગ વેરાડીની ઓપઠ)

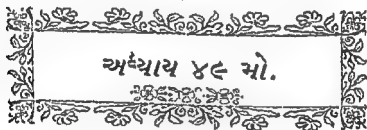
શુકજી કેહે સાંભળ રાજાન, અકૂરે પૂજ્યા શ્રીભગવાન;
કીધી વિનતી આસન આપી, હું કૃતારથ કીધો પાપી.
સૌમ્યદૃષ્ટિ થઈ મુજ ઉપરે, જે કૃપા કીધી પરમેશ્વરે;
કીધું અર્ધપાદ પૂજન પ્રદક્ષણ, ધર્યું મસ્તક દેશવને ચરણ.
હાંહાં કહી કેહે જીગદાધાર, નથી તમને નમ્યાનો અધિકાર;
વસુદેવને સ્થાનક છે તમો, તમારે પાજે લાગું છું અમો.
પૂર્વે વચન આપ્યું માહારાજ, તે માટે પ્રોહોણા આબ્યાછું આજ;
પરમ પ્રસન્ન કાકાજી થયા, અકૂર અંતઃપુરમાં ગયા.
નિજ પત્નીને આજ્ઞા દીધી, સ્વાદીષ્ટ રસોઈ તતક્ષણ કીધી;
ઉદ્ધવ રામને જીગદાધાર, અકૂરને ઘેર કીધું લોજન.
અતુર્વિધિનાં ખટરસ અંન, તે વિખાણી જમ્યા મધુસૂદન;
મુખવાસ કરી બેઠા શ્રીપતી, પછે અકૂરની કીધી વીનતી.
એક મોહોદું દુઃખ થયું છે ઉદે, શોકાગ્નિયે ઢાંઝે છે દહે;
કુંતાસુત હસ્તિના પુરવિષે, તેહેને અંન વસ્ત્ર મળે છે દુષે.
દુર્યોધન શત્રુની સધેરકુમાર, દુઃશાસન આદે દુષ્ટ ચાર;
તે પાંડવને પીઠે છે ઘણું, જઈ સાહે કરો ભાણેભાતણું.

* એ વક્ષણ પછી 'કાકાજી પ્રસન્ન થયા' સાંભળ પરિક્ષિત રાવરે;
બટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, ચાલે અડતાળીશમે અધ્યાયરે એવું આઠ
પ્રતમાં છે. એક ગુઠ ૩૧માં પણ લાંજ ઉડતાળીશમે પૂર્ણ કર્યો છે;
ખીન ગુઠ પ્રતોમાં ૪૬માં અઠમાં અકૂર પાંડવને મળ્યા ('વચન
બીમતણા સાંભળી, બોલ્યા અકૂર મન પરજળી: શુકજી કહે સાંભળ
રાજાન, કહું અકૂરજીનાં ગદ વચન' સાં ઉડતાળીશમે પૂર્ણ કર્યો છે.
પણ કથા ભાગવું કડવાનું જમ્યારણ રાખવાને મેં સંસ્કૃત ભાગવતના
તે અધ્યાયનું છેવટ જોઈ ૧૩૬મું એવું નવું કડવું જુદું પાડીને ઉડતા-
ળીશમે અધ્યાય વક્ષણથી અંધ કર્યો છે.

શ્રીમુખે કહ્યું શ્રીમહારાજ, હું અવતર્યો છું પાંડવને કાળ;
પ્રતિપાલણા પાંડવતણી, મુજને ઈચ્છા છે અતિધણી.
આજ કાલ આવશે માગધપતી^૩, મોહોદું બુધ થાશે સરવથી;
અધક્ષણ મુને નથી સાવકાશ, તો કેમ લેઉં પાંડવતણો તપાસ.
સમન્તવળે પાંડવને ઘણું કહી, કુતાનાં આંસુ લેજો જઈ;
જઈ ભીષ્માદિકને લગ્નવળે, કાંઈ દુર્ભેધ બીડા વેળે.
તમો વિના કારજ નવ થાય, મારે શીઘ્રે પધારે જાદવરાય;
અકૂરજી તવ તત્પર થયા, એક કોરા કૃષ્ણ વળાવા ગયા.

વલણ.

ગયા વળાવવા કૃષ્ણજી, સાંભળ પરિક્ષત ગયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કેહે કથા થયો, અડતાળીશમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૪૯ મો.

(કંઠવું ૧૪૦મું—રાગ વેરાડીની ચોપઈ)

વળ્યા વળાવી કેશવરામ, અકૂર ગયા કૌરવને ગામ;
પ્રતિહારે જઈ વારતા કહી, કૌરવ સભા સહુ બેઠી થઈ.
ભીષ્મ કૃપ દ્રોણ અશ્વત્થામા, તજી આસન સહુ ગયા સાંભા;
વિદુરજી છે કર્ણ વિકર્ણ, જઈ બેટયા કે લાગા ચર્ણ.
ધૃતરાષ્ટ્રને કેહે છે વિદ્વર, મથુરાથી આવ્યા છે અકૂર;
થયો ગાંખો વાર્તા સાંભળી, દ્વેદકમળ નાખ્યું આવરી.
મિથ્યા સ્તવન મુખ હસતું કરી. આવો જાદવ જોડેવી વાણી
જોયરી;

અધ્યાય ૪૯ મો-અકૂરનો હસ્તિનાપુરમાં ધૃતરાષ્ટ્રને પાડવ ૩૦૯
સંબંધી બોધ.

અંધ વંચન બોલ્યો માધુર્ય, આજ માહારા ઘરગો પ્રગટ્યો સૂર્ય.
ફટારી આંખ લાંબા કરી હાથ, અકૂર લીધા રૂઢયા સાથ;
હું નેત્રવિના જાને નીરખુ, આ સાચુ કે સ્વપ્ન સરખું.
અકૂર 'બેસાડયા દિવ્યાચન, લીધાજીયે કીધું પૂજન;
વિદુરે અરણ્યક્ષાળણ કીધું, તે પાદોદક પ્રેમે લીધું.
અકૂરની કીધી વીનતી, બોલ્યા ધૃતરાષ્ટ્ર દુર્મતી;
અકૂરજી ભલે પધારયા તગો, ઘણું સુખ પામ્યા છે અમો.
કેમ થયું આવલું અકૂર, પાવન કીધું હસ્તિનાપૂર;
છે જાદવ મહુને કુશળી ક્ષેમ, માંહોમાંહે મહુ રાખે છે પ્રેમ.
વારુ છે ઉશ્મન વસુદેવ, રામકૃષ્ણ કરે છે સેવ;
ગોકુળમાં બે કેમ ઉછરયા, કેશી કંઠથી કેમ જોગરયા.
સાંભળ્યું રામકૃષ્ણ જોદ્ધા છે ઘણું, સંધાર્યું દળ દાનવતાણું;
તે બાળક મુને વાહાલા છે જાણ, કોહો રામકૃષ્ણને છે કલ્યાણ.
કાંઈ અમ સરખું કારજ કહિયે, જાદવના મુંકયાં આંહાં રહિયે;
હું ઘણો દુખીયો જાદવરામ, કઠિણુ દહે ફાટી નવ જાય.
જો પાડું સરખો બાંધવ મરે, અયંગ હું સરખો ઉગરે;
પાંખ વિના પંખી શુંડ વિના ગજ, તેમ લાઈ વિના હું થયો
અકજ.

આયુધવિના જેહેવો મુંઝાર, ધન વિના જેહેવો દાતાર;
જ્ઞાન વિના જેહેવું અધ્યન, ભાવ વિના જેહેવું ભોજન.
ભાત વિના હું તેહેવો થયો, સહોદર મુજને મુકી ગયો;
પણ પુણ્ય તમારે નરપાળક, પાંડુને પચ થયા બાળક.
તે કુંતાને ઓછંગે છિછરે, ઇશ્વર તેહેને રક્ષા કરે;
બુધિધિર બીમસેન અર્જુન, એ ત્રણે કુંતાના તન.
નકુળ સહદેવ રૂપરસાળ. એ બન્ને લાઈ માદ્રીના બાળ;
સહગમન કરી સ્વર્ગે ગઈ, કુંતા મુત્ર પાળવા રહી.
મેં મુકયાં છે વિદુરને જોળે, એ લાણેજને તમે મળો ટોળે;
પાંચે પાંડવ મળવાને આવ્યા, તે વિદુરજીયે ઓળખાવ્યા.

અકૂરે લીધા રૂદ્યા સાથ, પાવને મન્તક મૂક્યો હાથ;
ભરાયુ હદે નેત્રે જળધાર, કોહો બાપ શા મમાચાર.
વમોછો કાકાના ઘગ્ગહાય, તો દુર્ગળ દેહ તમારા કાંચ;
મલીન વસ્ત્ર લુના પરિધાન, નયણે જળધ ગ વૃષા મમાન.
શીઘ્ર કોહો કોણ દેછે દુષ્ણ, શામાટે વીઘ્ર કરોછો મૂષ્ણ,
નીચુ ભેયુ ભુધિહિર રાયે, કેમ કાકાના અવગુણ કહેવાયે
ન બોલ્યા અર્જુન માદ્રિકુમાર, નથી બોલ્યાનો તેહેને અધિકાર;
તવ બોલ્યા ભીમમેન દુધ ધરી, કોધે લોચન ગતાં કરી
છે ભીષ્મપિતામહ બોળાધણ, શુ ચાલે વિદુર વેરાગીતાણુ,
ઓશીયાળા બિહુક કૃષ્ણ ને દ્રાણુ, તો દુષ્ટને વારે બીજું કોણ
જે દિવમના અમો આબ્યા વેગ, તે દહાડેથી કાકે માંડયુ વેર;
છે શકુની સગ્ગો માથે જમ, તો અમો મામા ઉછરીયે કયમ.
મીઠા બોલા ધૃતરાષ્ટ્ર નર્પ, પણ મનનો કાકો કાળો સર્પ;
શતકૌરવ શકુની ને કર્ણ, તે અમો પાચેનુ ઇચ્છે મર્ણ
હુ વૃક્ષે ચડાવી ધધોળ્યો, હુ જમુનામાંહે આડી બોળ્યો;
વિષ્ણુ મોદિક લોજનને કરયા, રથામ મર્ષ મેહેજે પાથરયા.
આખ્યુ અન અમો જમીયે, લિક્ષા માગી દહાડા નિર્ગમીયે;
વિના અગ્નિયે અતર પરજળ્યુ, દુષ્મીયાને મરણ હોય વેગળું.
આકાશથી પડ્યા ધરાએ ધરયા, પરાધીન જીવણું દુષ્ણે ભરયા;
પેહેરૂ કૌરવના ઉતરયાં લુગડા, વાપરવા ધરમાં પાત્ર તુમડાં.
ધિક નિકુળ મહદેવનુ મોસાળ, થયો શલ્યા મરજો શલ્ય ભૂપાળ,
અમારે રક વસુદેવ મામો, જેહેનો તપામ અમો લીજેસાહમો
સમકુળ પરધેર પેટજ ભરે, તે સાહે અમારી શીપેરે કરે;
અકૂરે સગપણ રાખ્યુ જતુ, મામા થઈ તમે રાખ્યુ છતુ
વચન ભીમતણા માલણી, બોલ્યા અકૂર મન પરજળી;
ગુકજી કેહે સાબળ રાજન, કહુ અકૂરજીના ગદ વચન
અકૂર બોલ્યા કોધાયમાન, સાબળ ધૃતરાષ્ટ્ર સન્તન;
તે દગ્યા બાધવના સતાન, તો તુ ઉપર કોખ્યા લગવાન

જાણ્યું જે દુષ્ણ ઘોછો તમો, તે માટે આવ્યા છીં અમો;
ભત્રીજા શે દમોછો તમો, બાળક સાથે છાજ કેમ રમો.
મયુરામાં સાંભળ્યું જેહેવું, અમો ધૃતરાષ્ટ્ર આંહાં દીઠું તેહેવું;
ન ઘટે તુજને દુઃખ જેવું, માહિમાંહે વહીને શું લેવું.
હું સાથે ગોષ્ઠ મીતની કરી, નયણે પાણી ડસકાં ભરી;
હવાં જાણ્યો તું અંતરનો અરી, તાહારું શુભ કેમ કરશે હરી.
મહમાતા તાહારા પુત્ર સકળ, પાંડવના દેહ હીસેછે દુર્ણજ;
મળ્યા છે રાકુની સરખા 'ખજ, તો પડવું છે હજધરવું હજ.
સત પુત્ર સાંતરા સોહામણા, આ પાંડવ હીસે દયામણા;
તાહારા શું ક્રિત્તાણી જણ્યા, એ પાંડવ શું છે દાસીતણા.
મળ્યાં કૌરવને ભૂષણ ઘડવા^૧, આ પાંડવ કાં દીસે અડવા;
રખે માહારા બોલ લાગે કડવા, ઘણું ગર્વ ચડયા તે અતે
પડવા.

નવાં વસ્ત્ર કૌરવે અંગે ધર્યાં, પાંડવ પેહેરેછે જુનાં કિતર્યાં;
દંપતી પુત્ર રમઝો હરખે ભર્યાં, શુ નરનારી ભવસાગર તર્યાં;
બે પક્ષ ધર્મ કરી તોળીયે, આત્માજ્ઞાન અંતર જોળીયે;
પાંડવભોમી જિપર સુએ, તાહારા સુત સુએ ઢાલીયે.
એ માગી અન્ન દહાડા નિર્ગમે, કૌરવ મુખ પૂછીને જમે;
તું કાકો દૈત થઇને દમે, અતિઘણું ઈશ્વરને નહીં ગમે.
કૌરવને બેસવા રથ વાહન, હાંડિ પાળે પાળે પાંડુતન;
કૌરવને વસવા દિવ્ય લોવન, પાંડવને છે છર્ણુ સહન.
કપટ દુષ્ટ ચતુષ્ટયતાણું, કાં બાળકને પીટે ઘણું;
જો તું હિત વાંછાં^૨ આપાણું, તો અર્ધરાજ કર અળખામાણું.

૧ બા. ૫. તુને કૌરવનેભૂષણ—આભૂષણ ધડાવવા મળ્યાં મધળી
ગુ. ૫. પ્રતેમાં 'ધરવા છે કૌરવને, (અંગે) ધરવાને ભૂષણ મળ્યાં. ધડવા
તે ધડાવવા એવા પ્રયોગ પ્રેમાનંદે કર્યા છે વળી અડવા, કડવા, પડવા
■ ત્યારે ધડવા પણ બોધાયે.

તમો પાંડવનું માંડયો છે વિરોધ, તેમાટે ચડયો પ્રભુને કોધ;
તું ઉપર સોંડયા બદલનેધ, ઉઘસેને ક્રીધો પ્રતિબોધ.
કર્મરેખા પત્ર તાહાં કર્યું, તે ચડ્યું દળ પાશું બિતર્યું;
સમાધાન વસુદેવે કર્યું, તો કૌરવકુળ મરતું બિગર્યું.
શ્રીકૃષ્ણે કાહાવ્યું છે મુજસગાય, તે સાંભળજે તુ કૌરવનાથ;
જો પર્વત સાથે ભરીયે બાથ, તો ભળ ધાય પોતાના હાથ.
જો છાંટીયે રવિ ચંદ્રને ખેડુ, તો રજે ભરાયે આપણા દેહ;
હું છેલ્લું વાયેક કહું છું એહ, તમો પાંડવ સાથે રાજો રનેહ.
શ્રીકૃષ્ણે કાહાવ્યું છે કોધજ કરી, સહુકો સાંભળજો ચિતધરી;
કદાપિ પાંડવ પીડયા કરી, તો નિશ્ચે તમને હણશે હરી.
ભીષ્મ કેહે કાહાવ્યું છે ધર્મ, પ્રભુને હુઃખ લાવ્યું છે પર્મ;
ધૃતરાષ્ટ્ર આચરે છે અધર્મ, તો ભોગવશે પોતાનું કર્મ.
અકૂરણ કેહે વજ્ર વચન, કૌરવના જેમ દાઝે મન;
કરે સમશ્યા ગંગાતન, શું કરશે શકુની હું:સાસન.
ભીષ્મ દ્રોણ કૃપનું છે સહાય, તે બળે અકૂર નિરસે ધાય;
વચન વજ્રના મૂકે ધાય, જેમ કૌરવ હૃદયાં ફાટી નાય.
અકૂર કેહે સાંભળ ભૂપાળ, તું છે અવિકેકી માયાબળ;
જો પીડાશે કુંતાના બાળ, તો તાહારા પુત્રનો આવ્યો કાળ.
જેણે પૂતના શોધ્યા પ્રાણ, પાદુએ ચક્રનો વાળ્યો ધાણ;
ગોપીહવન પુરૂષપુરાણ, બાંહાં કૃષ્ણ દેવતાંહાં કોટિ કલ્યાણ.
જેણે બગામુરની ફાડી ચાંચ, દાવાનળ પીતાં ન આવી આંચ;
છે તેહને આસરે પાંડવ પાંચ, છે બદલરૂપતણી મોટી ધાંચ;
વચ્છ અધારુર નાખ્યો ઉતરડી, નાખ્યા જમલાતુર્ન જે મરડી;
નમ ઉપર દાંત રહ્યા છે કરડી, કૌરવને મારશે ભયરડી.
કાળીનાગની પાગે ખુંદી ફણા, પછાડયા પ્રલંબ સરળા ઘણા;
છાલ્યો વરૂણ ન સખી મણા, તો કોણ માત્ર બાળક તુજતાણા.

અધ્યાય ૪૯ મો—અકૂરનો હસ્તિનાપુરમાં ધૃતરાષ્ટ્રને પાંડવ ૩૧૩
સંબંધી બોધ.

અંગુળીઅંગે ગોવર્ધન ધરયો, જેણે ગર્વ ઈંદ્રનો ઉતરયો;
જેણે ગોપવર્ગ ઉગારયો, જેની રમતમાં બ્રહ્મા હારયો.
જેણે ક્રોધાગ્નિયે પ્રજાળ્યો કેશી, ભાંભ્યું ધનુષ નયમાં પેશી;
મેડેથી મામે પાડયો ઠેશી, મારયો કંસ દૃઢેપર બેશી.
ન પામે પાર ભવ ઈંદ્રવિધાતા, નિગમ નારદ હીંદે ગુણ ગાતા;
જે વિશ્વંભર વિશ્વસુખદાતા, તે પાંડવનો કનિષ્ઠ બ્રાતા.
હું મોકલ્યો છું પાંડવની ઠાઠે, સહુ જીવોછો ગાંગેયની લાજે;
કાહ્યાવું છે શ્રીમુખે મહારાજે, હું અવતર્યો છું પાંડવનેકાજે.
પુલ્યો છે દેખી જોદ્ધાના જોડા, માહારે ઘણા પાંડવ છે થોડા;
છે કુંતીસુત ભાયેગવાન મોઢા, અર્જુનના હું હાંકીશ ઘોડા.
છે સગા પાંડવ માહારા મિત્ર, ભીમ અર્જુનનાં છે ભિન્ન ચરિત્ર;
કદ્યે જીએ તેહિનાં કહાડું નેત્ર, જોશો બળ માહારૂં કુરૂક્ષેત્ર.
તમે છાના હાડ જાઓછો છેક, કરોછો લેહ પ્રપંચ અનેક;
જો રાખશો પાંડવ સાથે ટેક, તો નહીં મુકું કુશળે કૌરવ એક.
સાધુને દમતાં દયા નવ આણો, કુકુર્મ કરી શુ આપ વખાણો;
તમે કૃષ્ણ અર્જુન એક પ્રમાણો, રખે પાંડવને છોછા જાણો.
એમ કાહ્યાવું છે શ્રીરણુછાડ, છું બાંધવ સમકૃષ્ણની જોડ;
પાંડવના સેવક છપન કોઠ, વળતા અમને દેશો જોડ.
કપટ તમારાં સહુ સાંભળી, છપન કોટિ રહ્યા છે પરજળી;
જો પાંડવને દુખ દેશો વળી, હું શત કૌરવને નાખીશ દળી
છું એકરૂપ અમે અર્જુન પાંડવ માહારાં છે લોચન;
પાંડવ હું નિર્ધનનું ધન, એહેવું જાણી દુખ દેજો સજન.
પાંડવરક્ષાને હું આયુધ ધરું, અહર્નિશ પાંડવની પુઠે દરું;
વિરોધ વૃક્ષ થડથકી ઠાપજો, તમે અકૂરનુ કહું થાપજો.
અર્ધરાજ પાંડવનું આપજો, નહીં તો વનમાં જઈ તાપજો;
હું જરાસંધ રાવને હણી, ખીજી સેન્યા હણવી છે ઘણી,
પછે હું આવીશ હસ્તિનાપુરભણી, સેવા કરવા કૌરવતણી;
અકૂરના કૂર વાયક માંભળી, રીઝી સાધુતાળી મંડળી.

અસાધુનાં હૃદે ગયાં પરજળી, કાકાને મૂળે કાળક વળી;
કંપાયમાન થઇ કૌરવપત્ની, કીધી અકૂરની વીનતી.
લોકનુ કહ્યું માનો સર્વથી, કાંઈ કપટ વાત હું લેતો નથી;
એ રિપુલોક પાડે છે વેર, કે અગ્નિ મૂકે પોતાને ઘેર.
હું જો લાડમાં જમાડું ઝેર, તો ત્રણે મેરૂ વસુધા દે વેહેર;
તમે કેહેશે તે કરશું નિર્ધાર, મેં નવ દુહવાએ વસુદેવકુમાર.
હસાવ્યો ભત્રીજે સંસાર, હું વૃદ્ધ પુરૂષને છે ધિક્કાર;
લેહરહિત જથારથ ભાષું, હરિ ઉપર રાજ ઉતારી^૧ નાષું.
આપું રાજ પાંડવને આપું, શ્રીકૃષ્ણની શિક્ષા હૃદે રાખું;
અકૂર ઘેર મેં વિદ્યા શીખી, અમે પાંડવ પાસે જમશું લીખી.
કૃષ્ણ સુણે કૌરવને મારો છોક્રી, પણ દુર્યોધનને ભીમ
આંખની કીકી;

કિંવા જે પુટી આંખડી, માહારે પાંચ આંખ બ્રહ્માએ ધડી.
સુણે જાદવ આંહાં આવો ચડી, છે પાંડવ હું અધની લાકડી;
નમ્ર શબ્દ કાપટયના કહ્યા, અકૂરજી અતિ વિરમે થયા.
પાંચે પાંડવ હાથે બ્રહ્મા, અકૂર કુંતા પાસે ગયા;
બાંધવ દીકો પાંડવમાતે, બેનડે લીધી હૃદયા સાથે.
કૃતારથ માન્યું ભગિની બાતે, વાંસા લીના આંસુપાતે;
આશીસ દેઇ ઓવારણાં લીધાં, દરશણ અમૃત આંખે પીધાં.
સહોદર આવે કારજ સીધાં, અમે નિરાધાર મહુ ઉપરા કીધાં;
દીસે છે દૈવની ગત અનેરી, નાખી વનમાં પિતા થયા વેરી.
કુંતિભોજ રાયે જાછેરી, કેભે તપાસ ન લીધો ફેરી;
માહારા કુંવર દંયામણા હીંડે સેરી, વછસાથે સુરભી વાયે ઘેરી.
હું ફાઇ કહાવું કેશવકેરી, આજ થઇ વરતું કૌરવની ચેરી;
કોહો વાડ છે વસુદેવ ભાઈ, અને રૂડી છે બન્યો ભોભાઈ.
આવી રામકૃષ્ણને ઘણી વડાઈ, ફાઇનું સગપણ શું ગયું
ધોવાઈ;

અધ્યાય ૫૦ મો—જસસંધનું જીવધ અને દારિકા નગરીનું ૩૧૫
રચાણું.

કંસાસુર નાખ્યો ઉખેડી, માતામહ રાજ બેસાડ્યો તેડી.
માતપિતાની લાંછ બેડી, અમારૂં સગપણ નાખ્યું ફેડી;
આજ લત્રીજ થયા બેહુ કરમી, જીત્યા પ્રહ્લાદિકને ભરમી.
હરિ ઉભાં દમે કૌરવ અધરમી, હું વિધાતાએ દુર્ગળ નીરમી;

(અકૂરવચન):—

ધણું ચિંતા કરે છે જાદવપત્ની, પાંડવને પણ વીસરતા નથી.
નહીં જીવે કૌરવ દુર્મતી, એમ કહી રાત્રી રાખી સતી;
ચાર માસ. રહ્યા અકૂર રાજન, કીધું કૌરવ સાથે સમાધાન.
પાંડવને અપાવ્યું રાજધાન, પરિક્ષતને કહે શુકભગવાન;
ભગિની ભાણેજને લાગી પાય, અકૂર તાંડાંથી થયા વિદાય.
ભીષ્મ દ્રોણને ભેટયા જઈ, કૌરવને તે શિક્ષા કહી*;
હરી આવ્યા મથુરામ્હાંય, ઝોગણપચાસમો થયો અધ્યાય.

વલણ.

અધ્યાય ઝોગણપચાસમો, સાંભળ્યો રાય નિરધારરે;
અકૂર મળ્યા શ્રીકૃષ્ણને કહ્યો, પાંડવનો સમાચારરે.

❀ ❀ અધ્યાય ૫૦મો. ❀ ❀

(કડવું ૧૪૧મું—રાગ સામેરી)

સાંભળ હરીરસ લોગી, પરીક્ષતને કહે શુકભોગી;
કહું પૂર્વકથા વિસ્તારી, જે અસ્તી પ્રાપ્તિ કંસની નારી.

ઠાળ

જે નારી કંસાસુરતણી, નાથ ગયે વિધવા થઈ;
જેમ જાદવ કેા બાણે નહી, તેમ પીઠેર પોતાને ગઈ.

* એ લીટી જા. પ્ર.મા નથી

મગધદેશ ગિરિવજનગરી, નામ જરાસંઘ રાયરે;
રાજસલામાં પુત્રી આવી, લોચન જળા પ્રવાહરે.
વૈધવ્ય દેખી દીકરીનું, વિષ્ણુ થયો મગધપતી;
આસન તણ સનમુખ ગયો, કેમ આવી સુતા સતી.
કાં કરમાયા વદનઅંબુજ, શોધ્યુ ઝાલાવ્ય લક્ષણ નીર;
છે હીન શર્મ નીલ પટકુળ, કાં કૃશ થયાં છે શરીર.
નથી ભૂપણ કાળજા અંગ અડવાં, શા માટે થઈ રાંકડી;
પિતાએ નિજ પર પહોંચેકરી, લોહી ચારે આંખડી.
કુંવરી કેહે શીર નામી, પિતા અમો વૈધવ્ય પામી;
પામ્યો નાશ અમારો સ્વામી, લાગી મોહોટા મગાને ખામી.

વલણ.

ખામી લાગી તાત તમને, સંભાવના લેતા નથી;
મોહોટું કલંક જે મારીયો, છાસને પીનારે છત્રપતી.

ઢાળ.

જીવમ લાલેલો ગોકુળમાહે, નદે છાના રાખીયા;
તે મહાઅખાડે આવ્યા મહારૂપે, મહીપતિ મરડી નાખીયા.
રામકૃષ્ણે સરવસ લીધું, અમો હાંપી કહાડી;
વાત સાંભળી વન્હી લાગો, જોલ્યો જરાસંઘ ત્રાડી.
જો મૃગ વાસું મથુરાં વિષે, પૃથવી કડું નિર્ચાંદવી;
જો વેર વાળું જામાવનું, તો માતા માહારી સાધવી.
પુત્રી વળાવી અંતઃપુરમાં, જરાસંઘે જોડા તેડાવિયા;
દંતવક શિશુપાળ શાલવ, અસુર અધરમી આવિયા.
અંગપતી ને કલંગાળી, વાસુંદેવ પુંડરીક મહાખળી;
જરાસંઘે જોડ કીધો, ત્રેવીસ શોહિણી સેન્યા મળી.
હય હસ્તિ રથ પાળા, શોભે સેન્યા અતુરંગણી;
વાહાણું વાતે કટક આવ્યું, વીટી પુરી બદવતણી.
હણહણે હય ગજ ચીન પાડે, રથ ચક્રોડાં ખરખરે;

ખડક ખળકે સાંગ ચળકે, ધન્ટ ગગને ફડફડે,
હોકા હોકે^૧ શંખ ફૂકે, ફુંદણી ગોમુખ^૨ ગરગડે;
આંખ તરડે મૂછ મરડે, દંત દાનવના કરકડે.
ચમર ઢળકે પાખર ખળકે, શસ્ત્ર નાના સુસુવે;
તોમર ત્રિશૂળ ને શુરજ ગદા, ભિંડીમાળ ગોળા ઘુઘુવે.
ચડ્યા દાનવ તુરંગ ઉપર, જે વૃક્ષ વીટે પાહાડને.
ગજ બળવંતે દંત દીધા, પાડવા પોળકમાડને.
શોહોર સાંભળી ચમક પેઠી, ચિત્ત ચડ્યાં ચગડોળેરે;
શ્રીકૃષ્ણ ચરણે જાદવે, નમાવ્યાં કપોળરે
રાખીયે રણુછોડ સ્વામી, રમાવર રણુધીરરે;
સ્વાગતા કરવા વેહેવાઇની, ઉઠ્યા શ્યામશરીરરે.
ઉંમસેન ઉદ્ધવ અકૂરણ, વસુદેવ આદે વૃધ્ધરે;
ઘરડા મૂક્યા ગામમાંહિ, જોળને ઘર્યાં આયુધરે.
રૂએ દેવકી રોહિણી માતા, આતા વડચો કેમ કરી;
પ્રસુતાની આશીસ લઈ, પરવરયા હજઘરહરી.
સહુ જોધને કેહે કૃષ્ણજી, કાયરજન પાછા ફરો;
મરણીક હોય જે માયા વોહોણુ, તે માહારી સાથે સાંચરો.
અન્ય ગજ રથ ધનુષ ભાથા, કવચ અળગાં પરહરો;
પાળે પાળે જાપ માહારા, ખડગખેડાં કર ધરો.
રામકૃષ્ણ આગળ થયા, રોપે આંખ છે અતિ રાતડી;
મુગટ ભણઆ કાછ કછીયા, પીતાંબરની ગાતડી.
ચાહ સોળ ને વીશ વર્ષ, ત્રીશમાં સર્વ ગૂરધી;
દ્વાર ઉઘાડી સેન્યા ધાયું, પર્વણીયે જેમ ઉદ્ધી.
જરાસંઘથી કોશ આગળ, સેન્યા દુર્ગ ઘેરી રહી;
શ્રીકૃષ્ણના શંખનાદથી, ન્હાસી સયની પૂઠે ગઈ.
જરાસંઘ વિરમે થયો, જવ ગાજ્યા વસુદેવપુત્ર;

નાસવા અન્ધ દળ દાનવનું, ચંચળ વાહન કરે મળમૂઝ.
પાંચજન્યનો શબ્દ પોહોતો, બ્રહ્મલોક પાતાળરે;
વક્ર મોળીયે વક્ર દૃષ્ટે, વીરાળે શ્રીગોપાળરે.
અન્ધગજ રથ ઊપરે, ગાળે દાનવ દુર્મતી;
જાદવ વિચારે શ્રીકૃષ્ણને, આજ જેસવા વાહન નથી.
શંખ ચક્ર ને ગદા સારંગ, આયુધ રથમાં છે આરરે;
ગંગાજળકલ્લોલવત છે, ઉજવળ વેદ તોખારરે.
બ્રહ્મહિત પુષ્પદંત શુશ્રીવ, મેઘવર્ણ હયનામરે;
વૈકુંઠથી રથ ઊતર્યો, જાંઠાં ઉભા મુંદરશ્યામરે,
મેઘઘોષ નામ તે રથતણું, જેસાડયો દારૂક સારથી;
આજ્ઞા લઈ વડા વીરની, જઈ રથે ચડયા રમાપતી.
અચુત બાનુ આભાસ મુગટની, કુંડળ લલવે ધંદુ;
વિદ્યુતવત પટ પીત રાળે, શોભે મણિ કર્ણાસિંધુ,
શ્રીરંગને સારંગ શોભે, કુમોદકી, રાળે કર વિખે;
નંદક ખડગ કટિનું ધર્યો, પાંચ જન્ય વિરાળે મુખે.
કર અંશુળીએ વક્રચક્ર ધરીયું, શું ઉપજી કાળનો અંક;
કોધ રૂપ દેખી શ્રીકૃષ્ણનું, દાનવને થઈ શંક.
ખેડુ કટકના વિકટ સુભટ, નિકટ આવી આચડયા;
અશ્વે અન્ધ ગળે ગજ વાધ્યા, પતંગવત પાળા પાડયા.

વલણુ.

પડયાં વીર પતંગ પેરે, પુરમાંથી ભેધ ધાયા અતીરે;
મથુરાલક્ષ્મી નારી શું, સેન્યાને પ્રસવતી હતીરે.

(કડવું ૧૪૨મું—રાગ સારંગ.)

જવ રમાપતી થયા રથ આરૂઢ, દેખી દાનવ થયા દિગમૂઢ;
ખોલે જરાસંઘ કરી અહંકાર, એ રામ કૃષ્ણ દીસે સક્રમાર.
એ બાળક ઉપર આયુધ ધરૂં શું, એ સાથે વદતાં લાગ્નું હું;
તવ હાસ્ય કરી ખોલ્યો શિશુપાળ, એકેમ કહીએ બાળ એ

કંસનો કાળ.

સૂર્યવંશુ વેર રાય રોષે ચડયો, હાંકયો ગજ જેમ ઘન ગડગડયો;
નદવ માગધ આવી અડયા, એકએકને શું કડિન ગ્રહ નડયા.
મુખે વીર કરે મારો માર, ફેરે ખેડાં ટુંકડી તરવાર;
ઝળકે કાળરાત્રી સરખી ફરસી, બેહુ પાસ બાણ રહ્યા છે વરસી.
ગદા ગુરજ પડે બહુ શિલા, માંહોમાંહે વીર વિખાણે ભક્ષા;
ત્રિશૂળ શક્તિ ભોગળ ભીંડીમાળ, કાતી ગુપ્તી મહાવિકાળ.
થાય ગિરિ તરૂવરની વૃષ્ટિ અપાર, મહાજુદ્ધ ગજદંત કુદાર;
શળકે શેષ સુભટને ચર્ણુ, ધીર ધબડકે ધૂજે ધર્ણુ.
જે અવનિ ઉપર ઉન્મત્ત આથડે, તે પાયે પડછંદા પાતાળે પડે;
રવિમંડળ રેણું આછાદિયું, બેહુ દળનું બળ સળગ વાધિયું.
બળિભદ્રસાથે વાધ્યો શિશુપાળ, આવ્યા જરાસંઘ ને શ્રી-
ગોપાળ;

કૃતવર્મા ને પુંડરીક રાય, સાલકી શાલવનું જીવ થાય.
અંદ્રકેત સામો ધૂમ્રનેત્ર, ભોજ દંતવક પાડે રણક્ષેત્ર;
સુધન્વા સામો દુરમતી, સદ્ગુણી નદવ ને અંગપતી.
કુશનાભ કૈતવ વડે અનીત, વાધ્યા સર્વદમન ને સત્રાજીત;
મસંન નદવરાય પ્રવીર, કલંગપતી મહાબાહુ ધીર.
દૃઢકવચી ને કાશીરાજન, વિરૂપાક્ષ વિદ્યભૂત^૧ બળવંત;
શંખચૂડ સાહામો વજ્રનાભ, પડે શબ્દે ગર્ભવંતીના ગાભ.
ગજ સાથે ગજ રથ સાથે રથ, મસ્તકે મહા થયા લયબધ^૨;
પાળે પાળા અશ્વ અશ્વ સાથ, વડે વીર વાવરતા હાય.
પડે હસ્તી કાટાં કુંભસ્થળ, રૂધિરધારા વેહે બળહુળ^૩;
દંદ જુદ્ધ થયું એક જામ, જ્યાં વૃત્રાસુર ઈંદ્રનો સંગ્રામ.
પડે હસ્ત નેત્ર ને કર્ણુ, છેદાળે પણ નાસિકા ચર્ણુ
કળંધ મસ્તક વોહોણા બહુડે, અગ્નિ અસ્ર પાવક ધડધુડે.
શુક કેહે વાત ન જાયે વદી, ભયાનક થઈ રૂધિરની નદી;

૩૨૦ અધ્યાય ૫૦ મો-જરાસંધનું જુદું અને દારિકાનગરીનું
રથાનું.

તે સરિતાનું હું કડું વિખાણું, પરિક્ષતને કેહે શુકલગવાન.
માંસ અસ્થિનાં ત્રટ જે થયાં, રૂધિર રૂપી મહાજળ વહ્યાં;
ગજકબળ શું અહિં વિકાળ, શુભટકેશ શું નોહો સેવાળ.
વીરનાભિ વેહે જ્વર વિમળ, નરનેત્ર શું મચ્છ ચચળ;
સુલટમુગટ શું ગજલાં જસા, શું નેત્રગીનને ઝેહેવા ધસ્યા.
શોભે મર્પ સરળા નરના લુજ, રાજપુત્રનાં મુખ શું ફૂલ્યાં
અંબુજ;

ભૂટીબ્રમર શું લે મકરંદ, જંબુક જોગણી પાખ્યાં આનંદ.
ઉઘાં નીચાં વેહે ક્ષત્રીનાં અંગ, આલે તરંગ રૂપીયા બહુ
તુરંગ;

કો શોણિતસરિતા ન શકે તરી, અવળા રથ શુ નૌકા તરી.
એમ કાણું નહીં રૂધિરની વહી, સંગમે જમુના રાતી થઈ;
નવસે નવાણું વેહે વહી, કૃષ્ણે પૂરાણ સહસ્ર શું કીધી નહી.
દેખી ઘોર જુદા બળવાન, દેવ થયા સહુ કંપાયમાન;
બળિભદ્રે કીધું બળ ધાણું, ભાગું દળ જરાસંધતાણું.

હજો તાણી મારે મુસળે, તે શત્રુ રળીખાવાથી ટળે;
સુદર્શણ ચક્ર હરીનું ફરે, એહેવાં અયુત શીવ ઉતરે.
ચક્રવન્હી પ્રગટી જવાળ, કોખ્યા કૃષ્ણ નાઠો શિશુપાળ;
હંતવક પુંડરીક વાસુદેવ, તે નાઠા સહુ મૂકી અહમેવ.

મારમાર વાણી બકી, ધાયા પુઠે કૃતવર્મા સાત્યકી;
સહુ જીવ લઈ નહાસે નરપતી, વસ વાહનની શુદ્ધી નથી.

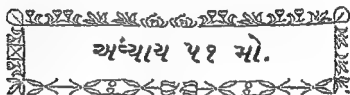
ઉઘાડાં મસ્તક પાળા પાય, પ્રસ્વેદ છુટે સ્વાસ ન માય;
સહુ બળે જરાસંધની ઓથ, લાખેલાખ પટી રણ લોથ.
દ્વાદશ માર્ગે સેન્યા જાય, લથડે પડે વળી બેઠા થાય;
પડે અંબાડી ભાંજે બહુ ધન, નાઠા જોધ જેમ વ્યાઘ્રથી અન.
હે જરાસંધ શરણાગત રાખ, તું દળ દળાતું નયણે દાખ;
ત્રેવીશ દોહોણીની ટાળી સાંખ, ચક્રસુદર્શણે ચડીયું આક.
દીનત્વ વચન દીનનું સાંભળી, ખીજ્યો જરાસંધ અંતર પરજળી;
અયુત મણની ગદા કર ધરી, ધસ્યો રાય પાળો ઉતરી.

જેમ ધાયે ગજ ત્રોડી સાંકળ, તેમ માગધપતીયે કીધું બળ;
ઘણી ચરણ બદલ પછાડયા, બહુ હસ્તી હડસેલીને પાડયા.
ઘાતી ગદા રથ વાંકા વાળે, માહારથી ઘણી ગયા ઉછાળે;
રાય જરાસંધ કોપ્યો અદ્ભુત, બદલ નાહાસે જોડા જુધ.
તે જરાસંધનો જોઈ સંગ્રામ, ધરી હળ સુસળ ધાયા શ્રીરામ;
જેમ ઘુઘુવે બે વનના વાઘ, જેમ પુપુવે કાળા બે નાગ.
જેમ હાવાનળ પવને ધડધડે, જેમ બેહુ પાસથી ઘન ગડગડે;
જેમ પર્વણીયે ગાજે નિધિજળ, તેમ ગાજે બેહુ ફળ સળગળ.
ધાયો જરાસંધ સળગ રાય, નાખ્યો ગદાતણો જઈ ધાય;
સંભાળી ધાય રામ ગડગડે, લીધો જરાસંધ તાણી હળવડે.
માગધ પાડ્યો મહીસ્થળમ્હાંય, લીધું સુસળ કરવા ધાય;
એહેવે પધાર્યા શ્રી ભગવાન, બળિભદ્ર પાસે માંગ્યું માન.
રથે રામજી એહેને હણો, એ શ્વશુર આપણા મામાતણો;
કુટુંબ વિરોધ કરીયે શાને, આપણી મામી બેહુ માહું માને.
જીવશે તો વડશે ઘણીવાર, છે ઉતારવો પૃથ્વીનો ભાર;
એહેવું કહી મૂકાવ્યો રાય, સુક્યો બળીભદ્રે નમાવી પાય.
નાઠો જરાસંધ લાજ્યો અત્યંત, તવ યોદ્યા શાલવ રાય બળવંત;
શું ગોપધક્રી નાહાસોછો આમ, ફરો રાય આપણ કીજે સંગ્રામ.
કેહે જરાસંધ સત્ય કોહોછો તમો, વળી જુદું કરવા આવશું
કે સમો;
એહેવું કહી પલાયન કીધું, પડ્યું રણ બદલે લૂટી લીધું.
જીવતાં વાહન રાજ વસ સણગાર, ગયો લૂટી બદલનો પરિવાર;
વળી તેવીશ હોહેણી સેન્યા કરી, આવ્યો જરાસંધ સમમે દિન ફરી.
મથુરાની પોળે આવી ત્રાડ્યો, વળી રામકૃષ્ણે મારી કાહાડ્યો;
તેવીશ હોહેણી સેન્યા કરી, તે સોળવાર આવ્યો ફરી ફરી.
સત્તરમી વાર આવ્યો ફરી ટેક, મધ્યે કોતક ઉપનું એક;
એક મ્હેરજી રાજા મહાશિરોમણી, છે ત્રણ કોટિ જીવનનો ધણી.
ફારમ ૨૧

સકળ જીવ દ્વારામતી ગયા, મથુરામાં એ ગાંધવ રહ્યા
એ અદ્ભુત લીલા વૈકુંઠરાય, શુકલ કહે કેમ વર્ણવી જાય.

વલણ.

કેમ વરણુ એક જીવ્યાયે કરી, પરમેશ્વર મહિમાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા થયો, પંચાસમો અધ્યાયરે;

અધ્યાય ૫૧ મો.

(કંડવું ૧૪૩મું—રાગ રામત્રી)

શુકલ કહે સાંભળ નરપતી, પ્રભુએ પૂરી કીધી દ્વારામતી;
મથુરામાં રહ્યા શ્રીગોપાળ, રામ જગાડયા થયો પ્રાતઃકાળ.

ઢાળ.

પ્રાત થાતે જહુનાયે, જગાડયા બળરામ;
સંકર્ષણ તવ થયા વિરમે, ઉદવસ્તુ દીકું ગામ.
નહીં નરનાર બાળક પશુ પંખી, નહીં મૂષક મર્કટ શ્વાન;
આશ્રજ પામ્યા રામ દેખી, બોલ્યા શ્રી ભગવાન.
જે વાત વીતી અથ ધ્રીત, તે કહ્યો સમાચાર;
જવન જોધે ગામ ઘેરયું, વીરા કોણુ વિચાર.
બાળિભદ્ર વળતું બોલીયા, મુને પુછ્યાનો શો અર્થ;
કાળજવનને મારવાને, નમો છો સમર્થ.
કાળજવનને હું હણું, એમ કહે જીગદાધાર;
રામ કહે એના સંન્યને, તો હું કરું સંધાર.
એહેવું કહીને રામ કૃષ્ણે, ઉઘાડ્યાં પુરદ્વાર;
નારદે કહ્યું હવે તોહેવા, રામ રાજ કુમાર.

નીલ પીત પટ મોળીયાં છે, ચંદન ચર્ચિત માય;
 અમ્મ શમ્મ વાહન વોહોણા, ઊભા પાળા પાય.
 જાણ્યું બાગકને જઈ ગ્રહુ, ધાયો દાનવધીશ;
 કાળજવન પૂઠે થયો, પછે નાડા શ્રી ભુગદીશ.
 બળિભદ્રે સહુ સૈન્ય રોક્યું, કર્યો વૃક્ષવટે સગ્રામ;
 કાળજવનને લઈ ગયા, કરી ભેદ મુદર રયામ.
 ભરયા શ્વાસે નાથ નહાસે, ઢળી પટે ઝેડા ધાય;
 હવડાં ગ્રહુ ઈં જવન જાણે, આશાપાશ બાંધ્યો જાય.
 નદી નાળાં વૃક્ષ જાળાં, પર્વત પાળી વન;
 નહાસે ઉવાટે વમ્મ કાટે, વીધાય કાટે તન.
 એક ગફા ઘોર ગિરીતણી, તેહેમાં પેઠા શ્રીગોવિંદ;
 એક પુરૂષ સુતો ગુફા મધ્યે, નામ રાય મુચુકદ.
 અયુત વર્ષની નિદ્રા કરીને, પોહોડયો પર્વત મહાંય;
 તેહેને પીતાંબર ઓડાડીયું, કીધો ભેદ જાદવ રાય.
 આધા જઈ કંદરામાંહે, થયા ગુપ્ત ભુગજવન;
 સામળીયાને શોધતો, ગયો ગુફામાંહે જવન.
 મુચુકુદને જોઈ મોદ પામ્યો, જાણ્યા નહકિશોર;
 જવન ઠેઠે હેરે ઊઠ જાદવ, શું સંતાઈ સુતો ચોર.
 તેં જાણ્યું મહત કર્મ કીધું, અમુર નહીં આવે અત્ર;
 કાળજવનને અજાણ્યું શું, મેં જોઈ મુકયા છે સર્વત્ર.
 નિરભે થઈ શયન કીધું, ગાજ્યો જવન મેઘાકાર;
 મુકુદ જાણી મુચુકુદને, તેણે કીધો પાટુ પ્રહાર.
 મહા પુરૂષને થઈ પ્રભળ પીડા, કોધે ઉઘાડયાં લોચન;
 નિદ્રા ભંગના નેત્રથી, પ્રગટીયો હતાશન.
 કોધાનળની જ્વાળા પ્રગટી, પ્રત્યવન વિકાળ;
 કાળજવન બાળી ભસ્મ કીધો, તવ હરયા શ્રી ગોપાળ.
 મુચુકુદ મનમાં વિચારે, મેં કોણ કીધો દહન;

પરભારયું કારજ કરી, અંખાચા જગજીવન.
 શબ્દ સાંભળી ફરી જોયું, દીઠા દેવ મુકુંદ;
 કોણ છે તું બાળકા, એમ પુછે રાવ મુચુકુંદ.
 લઘુરૂપ કે લક્ષણવંતો, છે લોચન લોલ ત્રિશાળ;
 અંધારે શુક્રમાંહે એકલો, બીહતો નથી તું બાળ.
 આ પીતાંબર મેં કોહોનું ઓહ્યું, કોણે કીધો પ્રહાર;
 જાણતો હોય તો કહે મુજને, એ કોણ થયું બળીને છા
 પશ્ચિત પૂછે શ્રીશુકદેવજીને, કોહો કૃપાનિધાન;
 મયા કહો મુચુકુંદની, જેહને મળ્યા શ્રીભગવાન.
 ક્રોધાગ્નિયે કેમ દુષ્ટ દહ્યો, અલંગ જેહનું અંગ;
 પ્રમ્ન સાંભળી કેહે શુકલેગી, પૂર્વકથાપ્રસંગ,
 પ્રમ્નેરાતર શુકદેવ વદે, ધન્ય રાવ ધીમાન;
 કહું કથા મુચુકુંદની, જે મળ્યા શ્રીભગવાન.
 દેવતાને દુઃખ પડીયું, હૈંત્યે દમ્યા અપાર;
 પ્રાર્થના કરવા મહીપતિની, આખ્યો મુરપરિવાર;
 શત્રુજિત રવિવંશદીપન, જાખ્યો માન્ધાતા મહીપાળ;
 ઇંદ્ર કેહે નરેંદ્રને, હ્યો અમરની સંભાળ.
 માન્ધાતાએ નિજ પુત્ર તેડયો, મુચુકુંદ એહવું નામ;
 જાઓ સ્વર્ગની રક્ષા કરો, પિતાએ આપ્યું કામ.
 પછે મુચુકુંદ ગયા અમરાવતી, નિરલો કીધાં નિજ સર્વ;
 અસુર દાટવાળી ઉચાટ ટાળ્યા, નાચે અપહરાં ગાંધર્વ.
 હાસ્ય વિનોદે મગ્ન મન, શંગાર વિવિધ વિલાસ;
 દાનવ કોટિકે નાચ કીધા, ગયો અમરનો ત્રાસ.
 જે આયુત વર્ષ રક્ષા કીધી, તવ રીજ્યા સુરરાજન;
 ઇંદ્રપુત્ર જ્યંત નામે, પાખ્યો બળ જોળન;
 તેહને સ્વર્ગરક્ષાનું કારજ સોંપ્યું, યોહ્યા ઇંદ્ર ભગવાન;
 બીદાય વ્યાપી મુચુકુંદને, માગો કાંઈ વરદાન.

તમો શ્રમ કીધો અતિઘણો, તે અન્યથી નવ હોય;
તમારા વારાના પૃથવીમાંહે, લોક ન મળે કોય.
તણુ વર મુચકુંદે માગ્યા, ઉબ્બગરે વ્યાકુળ રાય;
અચુત વર્ષ નિદ્રાં કરે, જગાડે તે ભસ્મ થઈ જાય.
ત્રીજો વર જે મુકતી પામું, મળે વૈકુંઠરાય;
એહેવો વર પામી મુચકુંદ, સુતા એક ગુફાની મ્હાંય.
એ પૂર્વકથા નિદ્રાતણી, જે દહ્યો કાળજવન;
પરિક્ષત રાય પ્રસન્ન હવા, સમાધાન થયું સ્વાર્મીન.
મૂળકથા શ્રીશુક કહે, સાંભળીયે ભૂપાળ;
મુચકુંદે પુછ્યું માધવને, કેહે સાચું કોણ તું બાળ.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે મુચકુંદને, સાંભળ રવિવંશીરાય;
મુને બ્રહ્માદિક ઓળખે નહીં, ભગમ નેતિ કરી ગાય.
ભોમીભાર ઉતારવા; અમો લેઉ છું અવતાર;
બ્રહ્મા આદે સર્વ દેવતાએ, મુને સ્તવ્યો એકવાર.
વસુદેવસુતં થઈ અવતર્યો, વાસુદેવ માહારૂં નામ;
અધર્મનો ઉચ્છેદ કીધો, ફેડ્યો કંસનો કામ
કેાધાગ્નિયે તુજ નેત્રથી; બળાવ્યો કાળજવન;
તું ભકતમાટે ભૂપતી, મેં દીધું આજ દર્શન.
કૃતાંજળી કરી પાય લાગ્યો, મુકુંદને મુચકુંદ;
પરબ્રહ્મને કેમ ઓળખું, હું અપરાધી મતિમંદ.
નરેન્દ્રે ઉપેન્દ્રને, કહ્યું પોતાનું વૃત્તાંત;
અપરાધ માહારો કામા દ્રીજે, જયજય કમળાકાંત.
છે આઘા મધ્ય ને અંત તું, અનંત અપરંપાર;
પરાત્પર પરબ્રહ્મ ઇન્ધર, જય જય જુગદાધાર.
વિશ્વકર્તા વિશ્વભંર, વિશ્વપાળક વિશ્વાધાર.
જય વિશ્વેશ્વર વિશ્વાત્મા, વિધાતા રતિતવિકાર;
ભૂશુ બ્રહ્મા બૃહસ્પતી, તાહારો ભવ ન જાણે ભેદ;

ભટકતી ભારતી ફરે, પ્રભુ રહ્યા અટકી વેદ.
 આદિન ઈંદુ ઈંદ્ર ઉડગણ, અમર કોટિ તેત્રીશ;
 અનિલ અનલ દુર્ગ અવની, તે કો નવ જાણે જુગદીશ.
 સાગર સરિતા સસક્રપી, નવકુળનાયક સર્પ;
 અપ્સરુ ને વિવેદેવા, ન જાણે મોહોટા નર્પ;
 અધ્યયન ધન આધાર તું, પરિવાર તું પદ્મનાભ;
 વ્યપાર કોધો તુજ નામનો, પ્રભુ તેણે હુટયા લાભ.
 તાહારાં સમરણુ વિના વ્યાપાર, ક્રીધા અન્ય કોટાનકોટ;
 કુબેરતુલ્યે ધન યથું, પણ અંતે આવી ખોટ.
 ઉપરાણને^૧ ઝઠર^૨ પોખ્યું, પોખી પોતાની નાર;
 તેણે વૃધા વપુ વધાર્યું, કાળને ચરવા ચાર.
 જાગૃત શયન સ્વપ્ન ભક્ષણ, પ્રાત રાત્રિ મધ્યાન;
 હું કલેશ કરતો ઉઠ્યો સૂતો, ભજન નહીં શ્રીભગવાન.
 મમત્વ મદ મોહો ભર્યો, ધણો મછર માયા મગાન.
 ઘણું લોલ લોલી લંપટ ચઠ, કપટી રૂઢે કઠોર;
 પલમાત્ર શ્રીપ્રહ્મ ભજ્યા નહીં, હું છો નાથ તાહારો ચાર.
 અમરવતીમાં આયુષ ખોયું, કરી અરીસું જુદ;
 અચુત વર્ષ નિદ્રામાં ગયાં, ચળવત શરીર અશુદ્ધ.
 સ્નાન દાન ને ધ્યાન અધ્યન, સંતસંગત નહીં ઉપગાર;
 શલ્યાવત મુતો રહ્યો, ગયો ઊંઘમાં અવતાર.
 માતતાત ને ગુરુ ગોસાંઈ, નવ સ્ત્રેવ્યા વિમ્બ સાધ;
 આયુ ખોયું અન્યાય કરતો, ક્ષમા કરો અપરાધ.
 મનુષા દેહની ત્રણ અવસ્થા, નહીં ચોથી અવસ્થા કોય;
 ક્રીટ પડે કે ભસ્મ થાય, ખાય શ્વાન વિષા હોય.
 માનુષ દેહથી પશુ ભલાં, અજ્ઞાને નહીં કર્મ;

૧ સધગા પ્રતમાં છે પણ (ઉપાજ્ઞને) જોઈયે. ૨ એક ગુ. પ્ર
 બીજી બધી પ્રતોમાં 'જગત' 'જકત' છે.

મળમૂત્ર માંસ રૂધિર અસ્થિ, કેને અર્થે આવે ચર્મ.
 માનુષ દેહ તો ઘન્ય કહીયે, લજે શ્રીગોપાળ;
 જેણે રાગનામ લજ્યુ નહી, તે જનુર્લભન કાળ.
 મુને ગર્ગાચાર્યે કહ્યું હુતું, તુને મળશે શ્રીમહારાજ;
 તે વિપ્રવચન સાચુ થયું, મેં નીરખ્યા નરહરિ આજ.
 ખટ શાસ્ત્ર ને ચાર વેદ, કથા પુરાણ અઠાર;
 તે પાઠ કરતાં ગોવિંદગુણનો, કેમે ન આવે પાર.
 અદ્ય આયુષ સ્વદ્ય ભુદિ, ગુણહીણ ગર્વી મૂઢ;
 હું કીટ વિષયકુંડનો, શું સ્તવું ગરૂડારૂઢ.
 એકેવું કહી પાયે પડીયો, ભુગમ જોડી પાણ;
 માગ વર રવિવંશોદભવ, એમ વદ્યા પુરૂષપુરાણ.
 ગદગદ કંઠે જોડીયા, ગોવિંદસું મુચકુંદ;
 આવાગમનનાં કર્મ કાપો, આપો ચરણારવિંદ.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે નિદ્રાવટે, છે અશુદ્ધ તાહારો દેહ;
 અધિકાર નહીં વૈકુંઠનો, રાય પિંડ પાઠો એહ.
 પછે વૈકુંઠ પામશે, કહી ગયા શ્રીભગવાન;
 મુચકુંદે બદ્રિકાશ્રમ જઈને, ધર્યું હરિતું ધ્યાન.
 થોડા દિવસમાં દેહ તણ્યો, આબ્યું દિવ્ય વિમાન;
 વૈકુંઠ વૈષ્ણવ પામિયો, એમ કહે શુક ભગવાન.

વલણ.

ભગવાન શુક કેહે શ્રવણે, કોટિ પાતકે બાયરે;
 ભટ પ્રેમાનંદ કેહે કથા થયો, એકાવનમો અધ્યાયરે.

૩૩૦ અધ્યાય પરમો--કૃષ્ણનું ન્હારી આવવું, હલધરનાં લગ્ન
અને રૂપમણીનો સંદેશો.

અધ્યાય પર મો.

(કડવું ૧૪૪ મું—રાગ ગોડી)

શ્રીકૃષ્ણ કાર્જ પરભારયું કરી, કરી મથુરામાં આળ્યા હરી;
રામે હળસુસળ કર ધરી, અર્ધ કચરી માર્યા અરી.
જવન મારતાં બહુ ઉગરયા, તે કૃષ્ણે આવી પૂરા કરયા;
અધર્મી નાઠા તે ઉગરયા, દારીકા જે બાંધવ પરવરયા.
મથુરાની માયા મૂકી ઘણી, સામળા ચાદ્યા સોરઠ બણી;
સેન્યા રાય જરાસંઘતણી, આગળ ઉભી ખીહામણી.
બાંધી મારગ માગધ રહ્યા, મુદિત માધવ દેખી થયો;
નથી સમાચાર જવનનો લહો, એ રહેછ મુચકુંદ દૃષ્ટિએ દહો.
જવનથી નાઠા જે ભાય, આવી પડ્યા માહારા હળમહાંય;
સેન્યાને કેહે માગધરાય, સમકૃષ્ણ કુશળે નવ જાય.
દીઠા દાનવ બાંધી વાટ, સંકર્ષણને થયો ઉચાટ;
ભાઈ નથી ઉગરવાનો ઘાટ, કરી શુદ્ધ વાળો દાટ,
શ્રીકૃષ્ણ કેહે સત્ય કહોછો તમે, આપણને દાનવ વઠતાં હમે.
આજ શુધે જીત ન થાયે કેમ, ભાઈ પલાયણનો દીસેસમા.
મુકી સેન્યા જમણે પાસ, નાઠા હળધર શ્રીઅનિનાશ;
કેહે જરાસંઘ ભરિયો રવાસ, નેદ નીસરી પીધી છાસ.
નોહે નાદવ ક્ષત્રી ખરા, નીવડ્યા નંદતણા છોકરા;
હવરાં જઈ ઝીકું અહીંસરા, ધાયો જરાસંઘ મૂછ ધરા.
પ્રભુ તેવડ્યા તરકર વત, કોટી અસુર ધાયા ઉન્નત;
બહુ પાળા હસ્તી ઘોઠા રથ, ધાતાં સહુ થાયે લથળથ.

અધ્યાય પરમે-કૃષ્ણતું ન્હાત્રી આવવું; હલધરનાં લખ ૩૩૧
અને રૂપમણીનો સંદેશો.

પડે શોહોર નીસ યુગાણ, વરશે રુજ શકિત બહુ બાણ;
ન રહું શસ્ત્ર અસ્ત્ર નિર્માણ, નાખે અસુર પૂઠે પાપાણ.
ઉઠે ધૂળકટ કોરણ વાય, મારો કેહેતા દાનવ ધાય;
ન્હાસતાં ચેષ્ટા કરે જદુગય, ઢળી પડે વળી બેઠા ધાય.
એ કળગતિ નવ જાએ કળી, છુટે પલવટ બાંધે વળી;
હળધરને હીંડયાની ગતિ ટળી, જોડેવે સેન્યા પુઠે આવી મળી
રામ કહે સાંભળ શ્રીપતી, આવી પોહોતા બહુ દુર્મતી;
માહાડું મરણ આબ્યું સરવધી, હવે મેં દોડાતું નથી.
વડો વીર દીઠા લડધડયા, ન મુકે દાનવ પૂઠે પડયા;
લીધા રામ ખલે હરી ગડગડયા, પરમેશ્વર પર્વત ઉપર ચડયા
છે ગોમતાચળ તે ગિરિનું નામ, ચડી ગુપ્ત થયા કેશવરામ
જરાસંધ કેહે સીધું કામ, હવે નથી નાઠાનો કામ.
જઈ પર્વત વીટયો ચોપાસ, ખડકીં કાષ્ટ મૂક્યો^૧ હુતાશ;
ગઈ ધુમ્રજવાળા આકાશ, બોલ્યા રામ શી ગતિ અવિનાશ
ભાઈ નથી ઉગરવાનો ઉપાય, જુઓ જવાળા ચોપાસે જાય
ભય ઉપજાવે લાગી લાય, ફાટે વાંસ કડાકા થાય.
શુકર મૃગ પડ્યાં તરફડે, દબ્ધ પાંખ પંખી ફડફડે;
ધુમ્રે વાયુ ધુમસ ધડધડે, સામળીઆ કાંઈ સૂજ નવ પડે.
કોહો શું કામ અહીં કહાડયું ચડી, જન્મ સંભારણ વેલાપડી;
ઘઈ અવગતિ મરણ તરફડી, વાડ થાત જો મરતા બહડી.
કોણ વાત કેહેશે ઘેર આપણી, દોષ મરશે દેવકી રોહિણી.
મામી બેહુ હરખશે ઘણું, મગધમાં જાશે વધામણી.
ગણિબદ્રની આતુર વાણી, લીધું ખીતાંબર સારંગપાણી;
પછે હળધરને પાસે આણી, બેહુએ કટિ કટિ બાંધીતાણી
પક્ષીની ગતિ કીધી જદુપતી, તે રાયજરાસંધ જાણતો નથી;
રામને લઈ ઉડયા અવિગતી, બેહુ જઈ ઉતરયા દ્વારામતી.

૩૩૨ અધ્યાય પરમો—કૃષ્ણનું ન્હાત્રી આવવું. હજાધરનાં લગ્ન
અને રૂખમણીનો સદેશો.

રામકૃષ્ણ જાતા નવ જોયા, ગાજ્યો જરાસંઘ દાનવ મોહ્યા;
ખેહુ જાદવ જીવથકી જોયા, ગયો ઘેર દૂધે જિંઘર ધોયા.
અસ્તિ પ્રાપ્તિ આનંદી ઘણું, હવે વેર વળ્યું કંસાસુરતાણું;
મૂળદયા શુકલ કેહે ભાણું, વિસ્તાર પ્રભુનું પ્રભુતાપાણું.
જાગ્યા લોક દારિકા મહાંય, નવું નથ દેખી વિસ્મે થાય;
પરસ્પરે સહુ પૂછવા જાય, સઘ સમજ્યા ઉદ્ધવ વૈષ્ણવરાય.
સહુ સમજાવ્યો જાદવ પરિવાર, એહેવે પધાર્યા જુગદાધાર;
થયો કુરુથળીમાં જેજેકાર, કહ્યો કુટુંબને સર્વે સમાચાર.

વલણ.

સમાચાર કહ્યો અચછતિ, દહ્યો જવન વાસ્યું ગામરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કેહે કથા જે, પરણ્યા કેશવરામરે.

(કડવું ૧૪૫મું—રાગ કેદારી)

શુકલ કેહે સાંભળ રાજા, કહું ગોવિંદના ગુણગામ;
વૈદર્ભીને બિઠૂલ પરણ્યા, દેવતીને વર્યા રામ.
છપન કોટી છે જાદવ^૧, રચના શ્રીજુગદીશ;
એકેકા ધરમાં કુટુંબ છે, માણસ અડતાળીશ.
પ્રતિપાળણ કરે પ્રજાની, સરમથ શ્રીભગવાન;
વ્યાધિ અકાળ મૃત્યુ નહી કોને, કાંપે જમરાજાન.
દ્વારામતીમાં પ્રજા ન માઇ, એક નવું નીપાવ્યું ગામ;
કીધી દારિકા સાંગી એક, ઉપદારિકા ધર્યું તામ.
ઉચ્ચસેન ચિરછત્ર બિરાજે, ધણી વાસુદેવ રાજન;
સેન્યાપતી સાલ્યકી જાદવ, અકૂર કીધા પ્રધાન.
જુદ્ધપતિ હજાધરજી કીધા, સ્વામી શ્રીગોપાળ;
વિનતિ ઉદ્ધવજી પોહિંચાટે, કીધો કૃતવર્મા કોટવાળ.

અધ્યાય પરમૌ-કૃષ્ણુનું ન્હારી આવવું, હજીધરનાં લગ્ન ૩૩૩
અને, રૂપમણીનો સદેશો.

સુખસાતા અડિયાના દહાડા, જાંહાં રાજા જુગદાધાર;
વસુદેવ દેવકી ગોષ્ઠ કરે છે, પામ્યાં છે સુખ અપાર.
કારાગૃહના કપરા દહાડા, સંભારતાં દુઃખ વ્યાપે;
આજ ઈર્ષદ્રાણીપે અદકા, પુત્ર તણે પ્રતાપે.
રાજા લોવન ધન લોજન ભૂષણ, વાહન વસન આસન;
સકળ સુખ આપણે પામ્યાં, પણ એક દુઃખ મોહોડું મન.
જરાસંધ સરખો શિર શત્રુ, કીધા ગોકુળમાં અન્યાય;
તે માટે દીકરાને કો નહીં આપે, કુળવંતી કન્યાય.
રોહિણી પુત્ર રંક છે ગોંરો, તેહેની વાત કંઠીએ યાશે;
માહારો પુત્ર કાળો બિછકળ, કુંવારો લવ બાશે.
નીચ કુળની લક્ષ મળે તોહે, માહારૂં દુખ નવ ભાગે;
જાંહાંલગે કો છત્રપતીની, પુત્રી પાગે નવ લાગે.
વસુદેવ કેહે રે ઘેહેલી ઘરૂણી, એ વિચાર તાહારો ખોટો;
આપણા પુત્રને પરણાવવાને, પરમેશ્વર છે મોટો.
શ્રીકૃષ્ણે તતક્ષણ બાણ્યું, માત પિતાની દાજ;
એટલી વહુવર આગળ લાવું, જે માતા આવે વાજ.
એક દહાડો સકળ જાદવની, સભા શ્રીકૃષ્ણે કીધી;
અંત્રીક્ષથી એક રાજા આવ્યો, કેઠે કન્યા લીધી.
એકવીસ તાડ પ્રમાણે બિચો, બાળકી એપણ તેહેવી;
હિમાચળના ઉછગ બિપર, જકત માતા જેહેવી.
મુલત સર્વે વિરમે પામ્યા, દેખી તાંત કુમારી;
તે રાજાએ આવિને પૂછ્યું, કહાં છે મુસળધારી.
ઉગસેને અતિ આદર કીધો, કોહો પધાર્યા કોણ કામ;
પ્રણામકરીને રાજા જોલ્યો, છે રેવત માહારૂં નામ.
રવિવંશ ઈક્ષ્વાકુ કુળ માહારૂં, છત્રપતિ રાજકુમાર;
હું રેવતી પુત્રીને લેઈ ગયો, પ્રહ્લા કેને એકવાર.
મુર્હતમાત્ર રહ્યો હું બિલો, વહી ગયા જુગ ચાર;

૩૩૪ અધ્યાય પરમો-કૃષ્ણનું ન્હારી આવડું, હલધરનાં લગ્ન
અને રૂખમણીનો સદેશો.

જગત પિતાએ સાહારું જોયું, હું જોલ્યો કરી નમસ્કાર.
વર વિચારી મેં મુક્યા હતા, નામ કહ્યાં સલામાંકય;
કીયા વરને કન્યા આપું, જે અખડ સાંભાગ્ય થાય.
હાસ્ય કરી હિરણ્યગર્ભ કહે, વહી ગયા જુગ ચાર;
તે ચીતળ્યા વર તે પૃથ્વી માંહે, ફરી અવતરયા લક્ષ્મણ.
આજ જુનો વર છે ધરાધર, રોહિણીનદન નામ;
તેહેને જઈ કન્યા આપો, તુજલેગ જમાઈ રામ.
તે માટે હું આવ્યો સ્વામી, મુને કૃતારથ કીજે;
ઉચ્ચેન કેહે હજધરને, કન્યા જોગ છે લીજે.
સરખે સરખા જાદવા હસિયા, વેહેવા રૂઝા થાશે;
૧/કન્યા નોહે પણ કન્યો દીસે, કીયા ઘરમાં માશે,
પિતાએ પુત્રી હેઠી મૂકી, અવની ચડિયા પાય;
જેતાં રૂપ ગયું કૃત જુગનું, થઈ દ્વાપરની કન્યાય.
જેજેકાર થયો જહુકુળમાં, શોભ્યા સંકર્ષણ;
કન્યાદાન આપ્યું રાજાએ, કીધું પાણિગ્રહણ.

વલણ.

પાણિગ્રહણ કીધું રેવતી રામે, રેવત તપ કરવા ગયોરે;
કહું સંબધ શ્રીગોપાળનો, જે રૂખમણી સાથે થયોરે.

(કડવું ૧૪૬મું—રાગ રામયી)

પથમે પ્રણવું સીતા સમજી, વિદ્ય હરે વૈષ્ણવીને કહું પ્રણામજી;
સેગલાગવતરસઅમૃત લાખું જી, પદજાંઘ કરવા અભિલાસ રાખું જી.

જુહ

વિનંતિ

હાળ

૧/૧૫ રાખુ રમ્ય વાણી, આપ શ્રીરણહોડજી;
હું, રૂખમણી હરણની, ખાંધુ જુગતે જોડ.

અધ્યાય પરમે—કૃષ્ણનું ન્હાસી આવવું, હજારનાં લગ્ન ૩૩૫
અને રૂપમણીનો સંદેશો.

વ્યાકરણ' વાણી શબ્દ સુંદર, સુરસરિતા શુભ વાણ;
છે અમૃતપે અધિક માધુર, કેા પીયે ચતુર સુભણ.
કેામળ શીતળ નિર્મળ, સુખકર દુઃખહર હરિનું નામ;
પ્રેમાનંદ પવિત્ર થાવા, ગાતા^૧ રાણવલ્લભન રામ
રસઅનુભવી ચતુર પડિત, બાંધે બધ જુગતા અપાર;
લાલત પદ જૌરવ ધણું, વેહેવાણી ગગાધાર
એહેવા કવિને લકિત નહીં, જેમ બીજવેહોણુ ક્ષેત્ર;
પદબધ કિંવા પ્રીત વેહોણું, જેમ પુતળી પામે નેત્ર
પડિત થયા નવ હરિ લહ્યા, પ્રજ્ઞી રહ્યા, નિજ અહ કાગ;
લકિત વિના અધ્યયન જયા, વેહે વૃષલ પુસ્તકભાર.
કેા કેહેશે તે ગર્વ કીધો, કવિને તિસ્તકાર:
કહ્યો ઊપદેશ આણી માત્રને, હરિ લજન સહુપે સાર.
એ, મરણ પગલાં હેઠ છે, ફરે સીચાણો કાળ,
હરતાં ફરતાં કારજ કરતા, લગ્ને શ્રીગોપાળ.
રૂપમણીહરણની કહુ કયા, જોડી જયા વેદ વ્યાસ;
જે પ્રીતપૂર્ણક સાંભળે તો, ટળે જન્મ મરણનો ત્રાસ.^૨

વલણુ.

ટળે ત્રાસ જન્મ મરણનો, હરિ લજન નવ ચૂકીયેરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરનું, પળમાત્ર નામન મૂકીયેરે.

(કડવું ૧૪૭મું—રાગ સામેરી)

શ્રીશુકલ કેહે સાંભળિયે રાય, શ્રીકૃષ્ણ કમળાનો વેહેવાય;
શ્રીહરીયે મથુરામાં અવતાર લીધો, લક્ષ્મીયે મનમાં વિચાર કીધો.

ઢાળ.

વિચાર કીધો^૩ ધરવા, સેવવા પાદ શ્રીહરી;
તે ઘેર, રૂપમણી યદ્ય અવતરી.
(ગાતો, ગાય-એ, ગાયો)

૩૩૬ અધ્યાય પરમો-કૃષ્ણનું ન્હાસો આવવું, હજીધરનાં લગ્ન
અને રૂપમણીનો સદેશો.

સ્વરૂપ મુંદર શીલ સાગર, સ્તવી ન શકે સરસ્વતી;
ભીમકને ભવન પધારિયા, એકવાર તાંહાં નારદ જતી.
એકાંત અંતઃપુર વિષે, પૂજ્યા ઋષિ ઓદર કરી;
દંપતી ઋષિને પાય લાગાં, ભવનયવાણી આચરી.
મહારાજ આવ હું રકને, કૃતારથ ઋષિજી કરો;
હું સરખુ કાંઈ કાજ સ્વામી, સેવક જાણી ઓચરો.
ભકતેંદ્ર કેહે નરેંદ્રને, ધર્મ સૌજન્ય મુણી ઘણું;
અજલોકથી અમો આન્યા, અવલોકવા આતુર ઘણું.
છે સસ સ્વર્ગે વાત તાહારી, [વૈદર્ભી] વૈષ્ણવમણી^૨;
જેહેનો જસ છે જગત્તહાંયે, ધન્ય જનુની તેહતણી.
ભૂપતીના ભલપણાંને, વિખાણે છે મહાજતી;
રૂપમણીને તેડી આવી, માતા જે સુવજ્રાવતી.
પુત્રી જઈને પાગે લાગો, વર માગો ઋષિવર કને;
મહંત લાગ્ય જે મુનિ મળિયા, સૌલાગ્ય મીઠી હશે તને.
નારદઋષિને પાય પડયાં, રૂપમણી જુગતે કરી;
તાહારો હાથ વૈકુંઠનાથ ઝેહેશે, વરદાન પ્રાણી ઓચરી.
આશ્રજ પામી શીપ નામી, વિદર્ભનો સ્વામી વહે;
તમે વિચારી વરદાન આપો, વિશ્વાસ કેમ આવે હદે,
કાંહાં ખવો ને કાંહાં રવી, એ ભોગવાઈ ભેતાં નવ મળી;
કાંહાં દુષીકેશ કાંહાં રૂપમણીને, કાંહાં ગરૂડ કાંહાં ચરકલી.
કોણ કમાઈ એ જમાઈ પામું, જેહેનો પાર વિધિ પામે નહીં;
છે નહીં સંદેહ નારદ કેહે, સગાઈ એ નિશ્ચે થઈ.
જેમ જનકમુતા સમે વરી, તેમ પોહિંચશે તમ કોડ;
જાદવપતી દ્વારામતીમાં, વાસુદેવસુત રણુછોડ.
અરિ દળવા અવનિ અવતરશે, એ અષ્ટમો અવતાર;

૨ 'વિદર્ભ' કેશ વૈષ્ણવમણી બા. ૫૦ 'વૈદર્ભી વિષ્ણુ પરણી' સપજી ૪૦ પ્રતો.

અધ્યાય પરમો-કૃષ્ણતું -હાસી આવતુ, હજારનાં લગ્ન ૩૩૭
અને રૂપમણીનો સદેશો

કષ્ટ નિવારણ સૃષ્ટિ, શ્રીકૃષ્ણ જીગદાધાર.
છે અચુત આદિતતણી આભા, મુગટ ઉગટ મુખ નિર્મળ;
નીલપીત પટકુળ રાજે, ઘનવર્ણ તેહેતુ સામળ.
નવમણી મકરાકૃત કુડળ, હાર વૈજયંતી કોસ્તુભમણી;
બાલુખધ પોંડોચી મુદ્રકા, હરે જ્યોતિ સુત અત્રિતણી
નખ ઈંદુ આભા ઓપતી, જે ઉડગણની શોભા હરે;
જેહેને મસ્તક કરકમળ ધરે, તેહેને કૃતારથ સેહેજે કરે.
પ્રહ્યાં નેત્ર અજુજ ચતુર્ભુજ, રાજે રમ્ય રોમાવળી;
નાસિકા શુક્રચુ પ્રમાણે, રવેતલત દાડમકળી.
વિશાળ હૃદે કટિ પાતળી, અધર કાતળી આભાતણી;
ચરણકમળનુ ધ્યાન ધરતાં, જોવુ નવ પડે ભવભણી
એ ધ્યાન કેવળ બ્રહ્માનુ, હૃદે રાખે મહીપતી;
એહેવુ કહી નારદ અદૃષ્ટ થયા, પધારયા નારદજતી
ઉપદેશ પામ્યા પિતા પુત્રી, શ્રીકૃષ્ણ ધ્યાન હૃદે રહ્યું;
પરિક્ષત પૂછે ઋષિને, પછે સ્વામીજી શુ થયુ.

વલણ.

શુ થયુ સ્વામી કહો મુજને, જે નારદજી આવી ગયારે.
વૈદર્ભીને કેમ વરી, દયાળે કીધી દયારે.

(કડવું ૧૪૮મું—રામ રામચી)

દ્વૈપાયન કેહે સુક જોગીજી*, સાંભળ પરિક્ષત લાગવતલોગીજી;
વળ્યા વેણાધારી આપી વરદાનજી, પિતા પુત્રીને લાગુ ધ્યાનજી.
ધ્યાન લાગું હુઃખ લાગુ, મળ્યા ગુરુ ગુણવાન;
રૂપમણી કન્યા સ્વમ્ર માહે, દેખ્યા શ્રી લગવાન.

૧ 'સધારયા' જો. ગુ. પ્ર. ૨ જા. પ્ર. ગુ. પ્રતોગા 'દ્વૈપાયન
સુત કેહે જોગીજી' કેહે દ્વૈપાયન સુત-સુત ગુ. જોગીજી

૩૩૮ અધ્યાય પરમો-કૃષ્ણનું -હાસી આવવું, હલધરનાં લ
અને રૂખમણીનો સંદેશો.

એક દિવસ પાંચે પુત્ર પ્રત્યે, કેહે લીમક સજ્જન;
કહી રૂખમણીને વર વિચારો, દીને કન્યાદાન.
તવ કુવર વળતુ જોલિયા, તમો વૃદ્ધ બુદ્ધિવિશાળ;
જાંહાં ઘટે તાંહાં પિતાજી, તમો કરો વેવીસાળ.
હાસ્ય કરી લીમક કેહે, કહી ગયા છે કાંધરાય;
વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણને, આપણુ આપીયે કન્યાય.
તવ જેષ્ઠ પુત્ર અજ્ઞાનઅર્થુવ, હુરિવિમુખ મતિમૂઢ;
વિખાણ્યો શિશુપાળ તેણે, નિંદા મરડાડે.
ગુણહીન માયાલીન જોલ્યો, તીમર ચડાવી ભાળ;
શું કહું જો પિતાજી છો, નહીંતર આણુત કાળ,
વૃદ્ધ અવસ્થા મનુષ્યને કરે, ભ્રષ્ટ અંતઃકર્ણ;
વપુ શીથળ વિપરીત બુદ્ધિ, તેણે રૂઠું મર્ણ.
હારદ નવ લેહે નારદનું, જેહેને વિરોધ ઉપર પ્રેમ;
ખાળ વાયક જે ખરાં માને, તેહેને સંભવે નહીં હેમ.
નવે ગ્રહે જાગે કુકર્મ લાગે, ચાય પરમેશ્વર કોંપ.
એટલા પહારથ હોય ત્યારે, જમાઈ થાયે ગોપ.
અમો વીર પાંચે જીવતાં, કેમ વરે નીચ જોવાળ;
જો સગાનું સુખ લીજીયે તો, કીજીયે સગો શિશુપાળ.
લીમક કહે ભણું કાં નહીં, ચોધી કહાડ્યું સદપાત્ર;
આપણાં કુળને નવ ઘટે, જાદવપતિ જામાત્ર.
એહેણું કહીને વિદાય આપી, નીજ ગૃહે ગયા કુમાર;
પણ રૂખમયાને ચટક લાગી, કીધો ગુપ્ત વિચાર.
જનક જેમ જાણે નહી, તેમ જીકતે તેડું જાન;
જાણશે તો જાદવ આવશે, નથી પિતાને કાંઈ સાન.
ગુપ્ત પત્ર લખી ચલાવ્યું, એહી દેશસુજ્જર;
પત્ર આપી શિશુપાળને, સેવકે કર્યો નમસ્કાર.
કંકાતરી કુકર્મે પુંજી, રાયે કીધું અવલોકન;

અધ્યાય પરમો—કૃષ્ણનું ન્હાસી આવવું, હજીધરનાં કાન ૩૩૬
અને રૂખમણીનો સંદેશો.

આ પત્ર અત્રને આવ્યું, છે વધામણીના ચેહેન.
સ્વસ્તિથી સર્વદેશશિરોમણી, ચેદીદેશ વિશાળ.
દમઘોષનંદન ભાગ્યનિધિ, રાત્રુ શસ્ત્રના કાળ.
પરકારજકરતા દુઃખ હરતા, ઔદાર્યે નૃપવર્ય;
ધર્મધામ સ્વરૂપ કામ, સોમવંશના સૂર્ય.
વિદ્યા લવનય વિવેક સંપન્ન, ચૂર ધીર ધીમાન;
રાજમણિ શિશુપાળ સ્વામી, દંતવક્ર બળવાન.
વિદર્ભવાસી આરાવર્તી, સેવક રૂખમેયો નામ;
એ વિનંતિ ભૂપતો, માહારા રાતસહસ્ર પ્રણામ.
છે બેહેન માહારી રૂખમણી, તે પામી કન્યાકાળ.
અમો તમને અર્પણ કીધી, શોભશે વેવીસાળ.
છે પિતાનું મન અન્ય સ્થાનક, તે અમો કીધું વ્યર્થ;
આપણા મનમાં ન આવ્યું તો, શું પિતાનું સામર્થ્ય.
છે શુભ લગ્ન માઘશુદ્ધમાં, સપ્તમી સોમવાર;
આંહાં શીઘ્રે સ્વામી પધારવું, લખ્યો દિવસ તે નિર્ધાર.

વલણ.

નિરધાર દિવસ લગ્નતણો, લાવજો સાથ બેદાતણોરે;
પત્રિકા વાંચી દૃઢ્ય આંખી, મિથ્યા વર હરખ્યો ઘણોરે.

(કકડું ૧૪૬મું—રાગ વેરાડી)

શુકલ કહે ભૂપતિ સાંભળો, કૃષ્ણરૂખમણીનો મહિમા નિર્મળો;
દિવસ એક લગ્ન વચે રહ્યો, રૂખમણ્યો લીમક પાસે ગયો.
બોલ્યા પિતાપ્રત્યે કૃતાંજળી કરી, ઘણું ગર્વ જીકત વાણી
ઓચરી;

બાઈનું વેવીસાળ નિશ્ચે/કીધું, પરમ દહાડાનું લગ્ન લીધું.

૩૪૦ અધ્યાય પરમો-કૃષ્ણુનુ ન્હાસી આવવું, હલધરનાં લખ
અને રૂપમણીનો સદેશો.

શુભ વાત આવ્યો છું પુછવા, શિશુપાળ વર મેં રાખ્યો વરવા;
શાંતિ ગ્રહ ગોત્રજદેવ્યા, આપો ભુરસી દાન પ્રાદાણુ સેવા.
વેવાઇ જાનની સ્વાગત કરજો, કલ્પના તણ ઉલટ ધરજો;
વીરોધ વાત સુણી સુતતણી, લેવા ભૂપસું ભાલાઆણી,
વચન વિળેયે કડવાં ઘણાં, કેધે તમ તન લાગાં તાપણાં;
શખદધાય વજ્રપે દોહોલો, રાયતું કાળજ બળી ધયું કોએલો.
વારૂ કીધુ કહી વળાવ્યો તન, એકાંતે બીમકે કીધું રૂંદન;
ગઈ ગગા આંચું શોણિતપુર, ગયો ઐરાવત આવ્યો મ
હિષામુર.

તણ પ્રાદાણુ પૂજે ચાંડાળ, હરિ પરહરી તેમ તેડયો શીશુપાળ,
એ પુત્રપે ભલો અપુત્રઅવતાર, જે પુત્રે દીધું સુકિતતું દાર.
શું કરે પુત્ર પ્રભુને ગમ્યું એમ, હરિની રૂચિ હોય તો એમ
થાયે કેમ?

જે વિશ્વજાર જકતતું પોષણુ કરે, તે કન્યાદાનને કેમ કર ધરે
દેહદમે ભોગી જેહેને કારણે, તે કેમ આવે માહારે ખારણે;
જે ખટ દરશણુ ખોળ્યો નવ દીસે, માહારી સી તેહેને કંસાર
કેમ પ્રીયે.

એ દીકરો દૈત યઈ નીવડયો, દુઃખ દેવા પતિત પેટર પડયો.
અણુગમતી રાખી વાત ગુપ્ત કરી, કેહે વારૂ કામ દીધી દીકરી
પછે રાજે મડપમાં રાજા ગયો, પિતાપુત્રનો વિરોધ કાણે
નવ લહો.

માંડયા હોમ અધ્યાન તેડયા આચર્જ, લોકિક રાખવા લીમો
માંડયુ કાળ

ઘેર ઘેર પુરમાં વારતા થઈ, શિશુપાળ જરાસંઘ આવરો સહી
વરનાન ઉતરવા કામ, રૂપમૈયે એક સણુગારયું ધામ.

અધ્યાય, પરમો—કૃષ્ણુ નહાસી આવવું, હજધરનાં લગ્ન ૩૪૧
અને, રૂપમણીને, સદેશો.

હય રથ ગજ, શાળા વિશાળ, છે ટોરડા^૧ ઝાકઝમાળ;
સેજયા તકીયા આસન પરિસ્તર્યા, ચદ્રવા ભુમણા અગે સોવણ.
ધૂત પકવ શર્કરા બહુ પકવાન, પ્રથમ આવી આરોગે જાન;
ગોરસ^૨ ધૂત દ્રવ્ય નવનીત, સર્વ કીધાં કામદધાની રીત
જળ કર્મપાત્ર ઉભયપાસા, ભરયાં રીતજ જળ એજાચી વાસ્યાં;
અમરાપુર શું અવની ઉતાર્યું, વરને ઉતારવા ઘર સજુગારયુ^૩.
વાહનને સાડ તૃણ ટોળે કીધાં, ગજ અન્ધ પશુનાં કામ સીધાં;
વાળે પટહુ હુહુભી ઢોલ, બંદી ભાટ બોલે જસ બોલ.

વલણ.

જસ બોલે ઢોલ વાળે, નફેરી સરણાઈરે;
રૂપમણીયે બાણી વારતા, તવ પડી મોરછા ખાઈરે.

(કકવું ૧૫૦મું—રાગ દેસાખની દેશી.)

હે વારતા સાંભળીરે, જે વીરે મેળ્યુ વેવીસાળ;
ને તેડયા શ્રીકૃષ્ણજીરે, પડી પેટડીયાંમાં ફાળ.
શુધખુધ શકતી ગઈરે, થઈ રીધજ છુટી વેણ;
વપુ વિજેગ હણુરે, મુને નવ મળ્યા અંબુજનેણ.
થયો ભુડો નારદ જતીરે, નવ મળ્યા શ્રીગોપાળ;
દૈવ રમે આવતોરે, માહારા સ્વમમાં શિશુપાળ
ઉભી યંધ અવની પટેરે, મુકે અંજુળી મુખમહાંય;
ચિત્ત ચગડોળે ચડયુંરે, મંદિરમાં અરીપરી ધાય
પીડી ચોળવારે, આવી પ્રીતે પંચ ભોભાઈ;
ભાંભી^૧ વિરમે થઈરે, પુછે શુ થયુ કહો બાઈ.
છે દિવસ આનદનોરે, જાશે છત્રપતિને મદીર;

૧ 'તોરણ ટોડા' ગુ. પ્ર. ૨ 'ગોળ' ગુ. પ્ર. ૩ ગુ. પ્રતમા
'સાતરયુ, ને એનો પ્રાસ પૂર્વ ત્રમા 'ગોરયુ' છે.

૩૪૨ અધ્યાય પરમે-કૃષ્ણનું ન્હાસી આવવું, હજીધરનાં લગ્ન,
અને રૂખમણીનો સંદેશો.

કેહેવો વર શોધીયોરે, જાઇ ધન્ય તમારા વીર.
જેસાડી આસનેરે, કીધો પીઠીનો આચાર;
વહુવાટ સર્વ મળીરે, કહ્યો સાસુને સમાચાર.
માતા વજ્રાવતીરે, આન્યાં રૂખમણીને લોવનં;
કાં રૂઓછો દીકરીરે, માએ દીધું આલિંગન
નિજપટ પાલવેરે, લોહી લોચન પૂછે માત;
આજ દિવસ મંગળતણોરે, જાઇ નવ કીજે આંસુપાત.
કાણુ દુખે દીકરીરે, તું રૂએ છે મીઠી;
હસી જાણ્યાં રૂખમણીરે, પેઠી લોચનમાં પીઠી.
તવ માતા પાછી ફરીરે, ઘણુંસાતા મન આણી;
એક સખી પોતાતણીરે, તે પ્રત્યે વધાં કન્યા વાણી.
તું તેડી લાવ વિપ્રનેરે, જે દ્વારામતી લગી જાય;
મળ્યો મુનિ હરિશ્ચંદ્રારે, ગ્રહી જેછિકા કરમ્હાંય.
વયુ જરાજુકત છે રે, ઉભો રહી રહી લે છે શ્વાસ;
તેડી તે વિપ્રનેરે, ગઈ ઠાસી કન્યા પાસ.
જોઈ ઋષિ રૂપનેરે, રૂખમણીયે ધુણું શીય;
સખી તુને શું કહું રે, માહારાં કર્મ ઉપર રીસ.

વલણ.

રીસ કેરૂ માહારાં કર્મ ઉપર, ગ્રાહણ તુને લલો મળ્યોરે;
કારણ સર્વે સિદ્ધ પામ્યાં, વિચાર મનનો વેગજોરે.

(કડવું ૧૫૧મું—રાગ અસાવરી)

જેસવા હવ્ય આસન ધરી, હરિલટની પૂજા કરી;
ઓયરી કર જોડી કન્યા પછેરે.

૬૧૭.

કૃતાંજળી કરી કેહે કન્યા, રૂચિર શબ્દ કોકિલાસ્વરી;
મુનિ હરિશ્રવા તમો પધારે, પધાર્યા કેવળ હરી.
માનુભાવ વાર્તા મનતણી, માન મુકી કહું તમ આગળે;
શ્રીકૃષ્ણ વર નારદે કહું, લખ્યું વિધિ કર્મને કાગળે.
રૂપમૈયે શિશુપાળ તેડયો, તે તમો જાણતા હશે જતી;
માહારૂં મન છે શ્રીકૃષ્ણ ઉપર, શિશુપાળ રજ્ય ગમતો નથી.
પત્ર લઇને ગુપ્ત જાઓ, મુનિવર દ્વારીકાલગે;
પરમેશ્વર તમ વડે પામું, એહેણું કહીને લાગી પગે.

(હરિશ્રવાવચન) :-

મસ્તક ધુણી કર ઘસી, મુકયો ગુપ્ત નિશ્વાસ;
શું જોઇ મુજને કામ સોંપે, એ મિથ્યા મનની આશ.
ઘણું કપટે લિક્ષા માગી, નવ શકું ચહુટે ચાલી;
ઘર જીખર ઓળંગતાં, મુજને ચડે ચરણે ખાલી.
વિશ્રામ કરતો હીંકુ વાટે, ન શકું શ્વાસે યોલી;
આ પર્વતપે મુને ભારે લાગે, શેરેક કણની ઝોળી.
આધાર એક જોગિકાતણો, જિંઘલી ધરું ચણું;
નેત્રે નીર જરણુ ઝરે, કેહ શીથળ કૂટા કર્ણ.
લિક્ષાતું અન્ન ઘેર જાયે, તાહારે થાય રસોઈ;
ખાઈ તે નાહારૂં સ્વાસ્થ્ય જોયું, પણ માહારી આસ્ત નવ જોઇ.
જગપિ દારિકા વેગળી, ઉઘમીને હુંકડી થાય;
જોડી થાજી ત્રણ દિવસ તો, છોકરાં શું ખાય.
રૂપમણી ગઈ મંદિરમાંહે, લાવી પાત્રજારી સોવણી;
ઋષિયે દીઠાં રત્ન માણેક, હરખ્યું અંતઃકર્ણ;
લેઈ દ્રવ્યની ખાંધી ગાંઠડી, ખાઈ સિદ્ધ થાયે કામ.

૩૪૪ અધ્યાય પરગો-કૃષ્ણનું ન્હારી આવવું, હજીધરનાં લગ્ન
અને રૂખમણીનો સંદેશો.

મધ્યાને લાવું શ્રીકૃષ્ણને, તો હરિશ્રવા ધરું નામ;
ધન આવે જોખન આવ્યું, શુક કેહે સુણ રાયે;
પછે પત્ર લખે રૂખમણી, તે ઉલટ અંગ ન માયે.

વલણુ.

ઉલટ અંગ ન માય મેહેલા ^૧ ગોવિંદના શુણ ગાતી મુખેરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરને, પત્ર કોણ જુગતે લખેરે.

(કડવું ૧૫૨ મું—રાગ ભારૂની ચોપાધ.)

શુકલ કેહે મુણ છત્રધારી, કહું પત્રની વિગત વિસ્તારી;
લીધો કાગળ રાજકુમારી, લક્ષ્મીયે લેખણ કરમાં ધારી.
કીધો નારદને પ્રથમ પ્રભાગ, લખ્યું શૈલ્યસુતાસુત નામ;
સિદ્ધ પામે વેહેવા શુભ કામ, મુક્તપુરી શ્રીદારિકા ગામ.
શ્રેષ્ઠ સક્ષપુરીને મ્હાંય, વિશ્વકર્માકૃત કેહેવાય;
અહુનિશ ચક્ર કરે રક્ષાય, જેહેને સ્મરણે કિર્તિમય જાય.
હે નર ઉત્તમ દેવોત્તમ દયાળ, અસુરાંતક સુરલીપ્રતિપાળ;
કાળજવનકેશોકસંકાળ, જયજય જાલવ દેવકોળાળ.
માયાતીત શુણાતીત સ્વામી, નરકનિવારણ નિર્મળનામી;
જગજીવન અતરજામી, જયજય ગોવિંદ ગરુડાગામી.
પરમારથ કરતા તતજેવ, ભક્તજનાજિતઅહુમેવ;
ધન્ય પ્રભુપદપંકજ સેવ, વસુદેવસુત જય વાસુદેવ.
સર્વેશ્વર શ્રીઅવિનાશ, જગત ચૈતન તેજ પ્રકાશ;
ભીમક્રમુતા વિદર્શનિવાસી, લખીતગ્ન રૂખમણી ચરણદાસી.
જો કીજે સક્ષસુદ્રની સાહી, જોસે સરસ્વતી લખવા ડાહી;
મું છે અપરમપાર જહુશર્મ, તો કોણમાત્ર માહારી ચતુરાઈ.
જો પૃથ્વી આકાશનું પત્ર થાય, અરાડભાર લેખણ સંખ્યાય;

^૧ મહિલાનો અપહાસ ^૨ એક ગ્રં પ્રત-ખીજ બધી પ્રતમાં
'સર્વપ્રમોદ' છે.

અધ્યાય પરમો-કૃષ્ણનું ન્હાસી આવવું, હજીધરનાં લગ્ન ૩૪૫
અને રૂપમણીનો સંદેશો.

કોટિ કલ્પ લખે શિવરાય, પણ તમારા ગુણ લખ્યા નવ લાય.
તું છે અખિલ બ્રહ્માંડનો ધણો, જાણો દાસી મને પોતાતણી;
છે વિનતી શ્રોતામાંહે ઘણી, ને જોશો માહારાં કુકુર્મલણી.
ઋષિ નારદે વરણ્યા શ્રીગોપાળ, પિતાને વાતગમી તતકાળ;
હૃદ ભાઈયે ભાંત્યું વેવીસાળ, અણુ આલતે આવે શિશુપાળ.
હું છું તમારી આશે, નારદશારદને વિશ્વાસે;
ચિંહનો ભાગ જંબુક લેઈ જાશે, તો ઉપહાસ પ્રભુ તમને થાશે.
કરવા અંગિકાતું પૂજન, સંધ્યાસમે જઈશ રાજન;
તાંહાં તમે આવજો મધુસુંદન, આપણ મળશું જગજીવન.
જો વિલગ કરશે સારંગપાણી, સમે નહીં આવો કરુણાઆણી;
બાંધીશ કંઠપાશ હું તાણી, તમ ઊપર કાહાડીશ પ્રાણી.
પ્રભુવિના દુઃખમાંથી કેણુ કહાડે, સગે ભાઈ ગયો ઘણું હાડે;
વેહેલા આવજો પરમદહાડે, કેવ શિશુપાળને ફેરે પાડે.

વલણ.

ફેરે પડે શિશુપાળને, આવજો ત્રીલોચન ધણીરે;
સલાળ લેજો માહારી જેમ, પ્રથમ લીધી સીતા તણીરે.

(કડવું ૧૫૩મું—રાગ માડની આંચળી)

વેદર્ભા વાઘે ઘેરી, વેદર્ભા વાઘે ઘેરી ગાય;
દાવાનળથી ળળતી રાખી ગૌ, તેમ કરજો માહારી સાહાય-ધ્રુ
રૂપમધ્યોરૂપે પારધી, તેણે નાખી મોહોટી જાળ;
કુટંગકુળમાં હું એકલી છું, કહાડો દીનદયાળ-વિં
આવે છે મુને અસન કરવા, શિશુપાળ રૂપી વ્યાઘ્ર વિકાળ;
એહેવું જાણી વાહારે ચડજો, ભક્તવત્સલ શ્રીગોપાળ-વિં ;
કુંદનપુર રૂપીયું વન દારણુ, થયો ભીલ રૂપમધ્યો ભ્રાત;
શિશુપાળરૂપી અગ્નિ લગાડયો, જરાસંધ પવનમું સાથ-વિં

૩૪૬ અધ્યાય પરમો-કૃષ્ણનું-હાસી આવવું, હજીધરનાં લગ્ન
અને રૂખમણીનો સદેશો.

હું બળીમરું છું ચોપટી, માહારા ગુણ ગાતાં જગતાત;
અનગ યોધવિષે બળતી રાખો, વિઠ્ઠલજી થાઓ વરસાત-વિં
વિદલોં દેશ કો લક્ષણ સાગર, રૂખમધ્યે રૂપી તાણ;
માગધપતિ સરખા મચ્છ દેખી, કાંપે છે માહારા પ્રાણ-વિં
શિશુપાળ રૂપી ગ્રાહ અસે છે, આવે જાન રૂપીયું ઉધાન;
બુકું છે હું અબળા માણસ, વાલાજી થાઓ વાહાણ-વિં
ગોઝળ રાખું ગિરિ ધરીને, દાવાનળ પીધો વન;
અંદન માટે ચોરી કીધી, રૂપે રંભા સમાન-વિં
મુધાપેં મોઘું ગોપીકાને, આપ્યું અધરામૃત પાન;
એહેવું જાણી હું આશ્યા રાખું, રખે બુલો શ્રીલગવાન-વિં
વિરહ રોગ કાંઈ વૈદ ન જાણે, જે ગુપ્ત હરેતું હુઃખ;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર વાંહું, અરણ્યકમળનું સુખ-વિં

૫૯૭.

જેમ જાનકી વરી મિથિલામાંહે, ત્રોડી ત્રાંબક ધનુષદે;
તેમ સુને વળજે વિઠ્ઠલજી, ત્રોડી શિશુપાળનું સુખદે-વિં

(કડવું ૧૫૪મું—રાગ દેશાખની ચોપાઈ)

કુંકુમે પૂંજી કકોતરી, શિરનામે લખ્યા શ્રીહરી;
હરિશ્રવાના હાથમાં ધરી, વિનેભુક્ત વાણી આચરી.
અભુક્ત વિપ્રને દેવું કાજ, એ શ્રમ ક્ષમા કરજો મહારાજ;
હું અબળાની તમો રાખો લાજ, કેવા આવોછો જાણે આખ્યા
આજ.
સુખવચન કેહેજો અતિથણાં; જેમ દારજ સિદ્ધ થાય મુજતણાં;
બીજાં કારજ કરજો અજખામણા, હરિને કેહેજો ગયું જોઈયે
હમણાં.

ગદગદ કંઠે રામા લાણે, સુનિવર જાણું છે અતિથણાં;

અધ્યાય પરમો—કૃષ્ણનું ન્હાત્રી આવવું, હુળધરનાં લગ્ન ૩૪૭
અને રૂખમણીનો સદેશો.

માહાડું^૧ મન તમને પિતાવત ગણે, રહ્યો પ્રાણ વળગી
આશાતાંતણે.

ઋષિ સ્તુતિ કરવા હું સમરથ નથી, હું દુર્ગળની છેલી વિનતી;
જેમ તેમ લાવજો જાદવપત્ની, કરીશ સેવા જે થાશે મુજથકી.

(હરિશ્રવાવચન) :—

બાઈ છે વાત કહું મનની, ધાતા રક્ષા નહીં કડું તનની;
મુને પ્રીતિ નથી દક્ષણાધનની, ન લાવું કૃષ્ણને તો લાગે
જનુની.

શિશુપાળને વાળું નિર્મુખ ફરી, લગ્નવેળા આંહાં લાવું
શ્રીહરી;

મીઠળ બાંધી રહેજે સાંતરી, ચાલ્યા હરિલટ લાકડી ધરી.*
પુઠે ગઈ વળાવા બાળી, પેહેલા આવજો જાતાં જુઓ વાળી;
પેલો કાગળ બાંધજો સંભાળી, હીંકવા શક્તિ આપજો વનમાળી.
કરી સમશ્યા મોકલી કિંકરી, રખે ઘર પામે જાતો વીસરી^૧;
ગામગોંદરે પોહોતો ઢિંકાર^૨, હરિશ્રવા ગયો નિજ દ્વારિકા.
બાળક બાહાર કાઢાડી તેડી નાર, ને ધન આ ઘરમાં લંડાર;
લોકને જાણી જમજો જુવાર, ફરચું લાએગ ત્રકા દેવમોરાર.
લીકું ધન ગચું કુખડું, ચતછિદ્રજીવ લીધું તૂમડું;
પત્નીનું નવપદ્મલવ મુખડું, ફાટો ડગલો માંહે નહીં રૂ પુમડું.
ચલાવ્યા ચરણ ચડે બહુ શ્વાસ, દેખી દામીને આવ્યો નિશ્વાસ;
ફાટે ઉપાને દેશું ઉડે ચોહોપાસ, જણે, દળ જાયે ફોહોળી
પંચાસ.

* એ લીટી બા. પ્ર. માં નથી ૧ 'રખે ઘર કામે જાતો વિ-
સરી' 'રખે ઘર જાતો દામ વીસરી' એમ શુ. પ્રતોમાં છે.

૨. શુ. પ્રતોમાં 'છે ને 'દ્વારિકા' ને જલ્દે 'દારી' છે
મુનિ ગમન કરે છે મહા સમાન, વાગે ઠેસ ચંપાયે શ્વાન;
મુકતાં ગામ થાકા ભગવાન, જાએ દાસી આંખઆડા કરી કાન.

૩૪૮ અધ્યાય પરમો—કૃષ્ણનું ન્હાસો આવતું, હજારનાં લગ્ન
અને રૂપમણીનો સંદેશો.

પોળે પોંચાડી દાસી વળી, શુદ્ધ શક્તી મુનીની ટળી;
પ્રસ્વેદધારા ચાલી ગળી, વિકાશનું મુખ જીભ્યા નીકળી.

૧૯૧.

જીભ્યા કહાડે નેત્રે નવ સુએ, વળે આંખવાં આઉરે^૧;
શ્રમ કરી જે પોહોર ચાલ્યો, પણ લેજે હીંડયો દોહોડ ગાઉરે.

(કડવું ૧૫૫મું—રાગ રામગ્રી)

હરિભટ હજારકયા વાટ વિચારીજી, કાંહાં એ કન્યા કાંહાં દે-
વમોસારીજી;
કાંહાં કુંદનપુર કાંહાં દાસમતીજી, કેમ કામ થાયે સધ,
માહારી વતીજી.

૬૧૧.

માહારીવતી દાસમતી, કેમ પોંહોંચાડશે લાઇ આજ;
દક્ષણા લેઈ વિશ્વાસ દેઈ, મેં મિથ્યા લીધું કાજ.
વિશ્વાસઘાતકનું ધોર પાતક, મેં ગિથ્યા લીધી આશ;
રૂપમણીના નિશ્વાસ આગળ, મુહુને હોશે નરકનિવાય.
મેં સ્વારથ જોયું પોતાતણું, વણસાડયું કન્યાનું કામ;
એ દોભે જસ માહારો ગયો, થયું વિશ્વાસઘાતક નામ.
હે ગરૂડગામી અંતરજામી, ચિદાનંદ દીનદયાળ;
પછે વાહારે ચડજે વેદભોંની, પેહેલાં લેજે માહારી સંભાળ.
શીતળછાયા કુમતણી, કપિ જોહો ચિંતા આણી;
મનુ તું જાણે મુને ભાર નહીં, પછે સૂતો સોટો તાણી.

૧ મુ. પ્રતોમાં 'વળે' ને બદલે 'બળે' અને, જાકમે
બદલે જાહાં દિતરે છે.

૨ મુ. પ્રતોમાં 'સિદ્ધ' છે.

અંધ્યાય પરંભો-કૃષ્ણનું ન્હાસી આવવું, હજીધરનાં લેગ્ન ૩૪૯
અને રૂખમણીનો સદેશો.

શુક કેહે સુણ ભૂપતી, થાંયે જે કાંઈ લાવી;
શીયળ ગાત્રે સુતાંભાવમાં, સઘ નિદ્રા આવી.
છે વિશ્વંસર વિશ્વઆત્મા, વસુદેવાત્મજ વાસુદેવ;
એક મુદુર્તમાં ઊચલી આણ્યો, દ્વારિકા તત્તથેવ
સગમ છે ગોમતીસાગરનો, છે શીતળ મની દુમની છાંય;
ગાંઠડી લાકડી સંધાથે આણી, મુલાડ્યો ઋષિરાય
એક સ્વપ્ન આવ્યું વિપ્રને, મુને મળયા અશરણુશરણુ;
કુંદનપુર શ્રીકૃષ્ણ આવ્યા, ક્રીધુ રૂખમણીનું હરણું.
શિશુપાળ જરાસઘ જુદા કરે છે, રખે બાદવ હુટે ગામ;
સ્વપ્ન સાચું જાણી જાગી ઉઠ્યો, દ્રવ્ય સાચવવા કામ.
જીએ તો દીઠી દ્વારિકા, કનક કોસીસા જળહજાર;
અકસુદર્શણ સૂસુવે, સાગર ગાજે લુધવાટ.
માતંગ તુરંગ રથ રાજતાં, ગાજતા અધ્યનયોધ;
ધામ કળસના મણી ઝળકે, ફરતી આભા એક કોશ.
ધનપતાકા ફરહરે, થરહરે, બાલાઅશ;
મૃગયા રમી જાદવ વળયા સહુ, છુલ્યા લોક સમગ્ર.
સુરાંગનાને લાવતી, લાવતી મુજગ શરીર;
જોખનવતી ગજગતી ચાલે, ઝમકે ઝાંઝર અમકે ચીર.
કો નર ભરતી મજ્જન કરતી, ફરતી ગોમતીને તીર;
વૈકુંઠનું મુખ સરવે આણ્યું, વસુદેવને મદીર.
જોઈ હરિશ્રવા વિરમે થયો, છે સ્વપ્ન કે એ સત્ય;
હું જાણું છું કે ઉઘું છું, પુછે લોકને ગઈ મત.
આ શુ વિદર્ભ વીટ્યો સાગરે, કેમ થયું આહ્વાનું કુંદનપૂર.
શકે લંકામાં હું કાંઠાંથકો, કેા ઊંચલી લાવ્યો અસૂર.
વૈકુંઠ આવ્યા અમરાવતી, મુને શુદ્ધિ નથી લગાર;
લાઈ નામ શું એ નગરનું, કોણ છત્રનો ધરનાર +.

૩૫૦ અધ્યાય પરમો—કૃષ્ણનું ન્હાતી આવવું, હજાધરના લગ્ન
અને રૂપમણીનો સંદેશો.

હાંસી કરી કહે પુરવાસી, કાં વાડવ થયા દિગમૂઠ;
નગરી નામ દ્વારામતી, સ્વામી શ્રોકૃષ્ણ ગરૂડાડઠ.
સવાસો જોજન બે ઘડીમાં, ચાલ્યાં ચચળ ચર્ણ;
હીંડતા હસ્તિ ઘોડા ફાટે; મોહોટા પંખી પામે મણ.
સતતસર માસ ને દિવસ પૂછી, કીધું તે નિરધાર;
ધન પગ એ માહારા, મુનિને આવ્યો અહકાર
નેત્ર અંતયાં સાહામે તડકે, આવી મુતો આ કામ;
ઝાંઝવાં આવ્યાં આંખે જળ જરે, માટે નવ દીકું ગામ.

વલણ

ગામ નવ દીકું સળળ હીંડ્યો, આનંદો ઋષિરાયરે;
ગોમતીમાં મરજન કીધું, પછે દ્વારામતીમાં જાયરે.

(કડવું ૧૫૬મું રાગ સારંગની ચોપાઈ)

ગોમતી મરજન કરો ઋષિરાય, લીધું તુમડું લાકડી કરમ્હાંય
માનુભાવ પુરમાંહે પહ્યા, જાદવલોક સહુ સાહામાં મળ્યા.
કો કહે કદિદ્રી ઘેલો થયો, રમતાં છોકરાં ખીજવવા ગયાં;
પુકેથી રેણું કાંકરાં જિરાડે, ધાયે જાળકં બહુ તાળી પાડે
છે ઉગ્રસેનસભાનું દાર, જાહાં જિભા છે અચુત પ્રતિહાર;
કાલે હરતી જોલે જસ ભાટ, અકળાયો વિપ્ર નહીં જાવા વાટ.
વૃદ્ધ વિપ્ર દેખી કગાલ, એક દયાળુ જોલ્યો દ્વારાગાળ;
કહો ઋષિવર કીપા કેમ કરી, પ્રાણજી કેહે મળવા ઇચ્છા શ્રીહરી
સલામંહે ગયો પ્રતિહાર, જઈ મંત્રીને કહ્યા સમાચાર;
મંત્રીયે કીધી ઉધ્ધવને વીનતી, ઉધ્ધવે વિનવ્યા જાદવપત્ની.
સ્વામી તમને મળવા કારણે, એક વૃદ્ધ વિપ્ર આવ્યો બારણે,
નેત્ર સમશ્યા કીધી જુગદીશ, લેવા વિપ્રને ધાયા દશવીશ
અહીં હાથપાગ આકળો કીધો, સેવકે હરિશ્ચવાને ઉચલી લીધો
શ્રીકૃષ્ણ આગળ મુક્યો આણી, આવી આસન પુછે ચક્રપાણી

૧ એક રાજરાતી પ્રત. ખીજખોમા, મન્યા ;વધ્યા
, પહ્યા, છે અને પૂર્વપ્રાસ ' મયા ' નહીં પણ ' યયો ' છે.

અધ્યાય પરમો—કૃષ્ણનું ન્હાસી આવવું, હજાધરનો લગ્ન ૩૫૧
અને રૂપમણીનો સદેશો.

કોહો માનુભાવ કીપા કેમ કરી, તવ ઋષીયે આપી કંકોતરી;
શ્રીહરિ પત્રવાંચવા બ્યાકુળ ઘણા, ઓળખ્યા અક્ષર લક્ષ્મીતણા.
એ કંકોતરી કમળાની ખરી, રૂઢયા ચાંપી વાંચે શ્રીહરી;
ચતુરાનું પત્ર વાંચ્યું ભગવાન, થયા બેઠા રથ કીધો સાવધાન.
પ્રશંસા કીધી ગ્રાહ્યણુતણી, જમાડી દક્ષણ આપી ઘણી;
પ્રભુએ જાણો કમળાની આપદા, ધરયા શંખ ચક્ર સારગને ગદા.
લેઈ રથમાં બેસાડયો હરિશ્રવા, ચાલતાં સમાચાર માંડયા
પૂછવા;

સાલ્યકીને કીધી કરની સાન, જઈ સકળ સેન્ય કીધુ સાવધાન.
સાલ્યકીયે વિનવ્યા જઈ રામ, શીઘ્રે ચાલો પધારયા રથામ;
ઉઠયા હજાધર વાત નવ જડી, છપન કોટિ ઉઠ્યા ભડભડી.
હય ગજ રથ પાળા બહુ ધાય, એ ચતુરગણી સેન્યા કેહેવાય;
પટલ ઢોલ વાજે બહુ ભેર, વાહન પદ રજની ઘન ચેર.
હલકે ગજ લાંબા પગ કરી, પર્ણતને પાંખ શું આવી રેરી;
પાંખરીયા પરવરીયા તોખાર, વિવિધ વર્ણના જાતિ અપાર.
પીશાચમુખા પાવકવર્ણા, ઉજવળ આરખી ગોરા હણ્યા;
ધુટ કછી તેજી નાચતા, ઉડગણ પંખાળા પાણીપંચા.
કામી કુમેદ કાળા કાખરા, ચાલે અંતરિક્ષ નવ અડે ધરા;
રથ પાળા બહુ જાતાં ધાય, કો જળ પીવા ખોટી નવ થાય.
દારિકાની પ્રજા સહુ વિસ્મે થઈ, વસુદેવ આદે કો પ્રીછે નહીં;
રવાસે ભરયા બેઠા બહુ ધસે, માંહોમાંહે પુછે કારજ શુ હશે.
નવ ચાકે ધાયે છપન કોડ, રતોવાઈ ચાલે શ્રીશ્ચછોડ;
ઉછાહ ઉઘમ પ્રાણીમાત્રને, ન પોહોંચે શ્રમ કોનાં ગાત્રને.
રથ પડે ઉઘા પણુ નવ ભાગે, ક્રુધા તૃષા કોને નવ લાગે;
ઓળંગે નહીં પર્ણત ને વન, અહોરાત્ર પ્રભુજી કરે ગવન.

વલણ.

ગવન કરે ગોવિંદજી, જઈ પોહોતા જહુસાય રે;
ભટ પ્રેમાનંદ કેહે કયા, પછે રૂખમણીને શુ થાય રે.

અધ્યાય પત્ર મો.

(કડવુ ૧૫૭ મું—રાગ ગોડી)

સાહેલી હરીભટ ગયો હાડ—ધૃં
સાહેલીને કેહે મુદરી, આંચો લગ્નનો દહાડો રે;
પ્રાણનાથ આવી નવ પોહોતા, માહારો કર્મપર્વત થયો
આડોરે—સાહેલીં

રજે શિશુપાળ સવારો આવે, મુને ચટે છે ટાહાડ રે;
વિહ્વલ વૈદ પધારજો, જાય માહારી સત્વર ટાહાડ રે—સાં
વેળીસાળીયો વૃદ્ધ મળ્યો, ગતજન્મે શત્રુ હતો રે;
વિશ્વાસ આપી પાપી પ્રાણજી, મારગમાં શુ મુતો રે—સાં
મધ્યાનમાં મહારાજ ન આવ્યા, વારી રાખ્યા કોણે રે;
અરુણને અળખા જાયે, રથ હાંક મોણે મોણે રે—સાં
ઉચ્ચશ્રવા જો હજવો હીંદિ, તો દહાડો મોહોટો થાયે રે;
સામળીયો તો આવી પોહોંચે, હું રવિને લાગુ પાયે રે—સાં
છે અવતાર અળખાના દોહેલા, એ દુઃખ કોણ આગળ કહીયેરે
વિધાતા જો પાંખ આપે તો, સાહામાં ઉડી જઈયેરે—સાં
ઠાંઈ હરિશ્રવા શું કેહેતાં ચુકો, છે દોઝ વંનનું પૂરું રે;

૧ બંધી શ્રુ ૫૦ માં " આડ " છે. * એ લીટી બા. પ્રતમા નં

કાંઈ કાગળમાં અનુકત લખાયું, શુ તેણે મન નવ માન્યું-સાં
 શું વીર વેરીયે વાત બાણી, વાડવ પાછો વાળ્યો રે;
 શિશુપાળ શુ એણે વાટે આવ્યો, તેણે બ્રાહ્મણ ખાળ્યો-સાં
 શું મારગ માંહે વ્યાધ મળ્યો, તેણે વાડવ મન ણીલીનો રે;
 કે નહીં મોહોટી ઉતરતાં, શું કાગળ પાણીમાં ભીનો રે-સાં
 શું ચેદીકેશ મયા પરમેશ્વર, વેરીનો વધ કરવા રે;
 શિશુપાળને મારીને પછે, આવશે મુને વરવારે-સાં
 સંકલ્પ વિકલ્પ વેદર્શીના, કેહેતાં પાર ન આવે રે;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, વિરહવન્હી સમાવેરે-સાં

(કડવું ૫૫૮ મું—રાગ પરજીયો)

રૂપમણી જુએ જીવનની વાટ રૂપમણી;
 રવિ જાય થાય ઉચાટ રૂપમણી-ધ્રુવ
 વિરહ વેદર્શી વ્યાકુળીરે, આકળી મળવા થાય;
 કંથદર્શનને પંથ નીહાળે, જોવા અરૂપે જાય-રૂપ
 મુકન જુએ છે મુંદરી, નરહરિ આવે શીઘ્ર;
 શીઘળ વિધળ વિલપે બાળા, વદનકમળ થયું વીઘ્ર-રૂપ
 શું સ્વાતીધ્રુવ લોચન ગળેરે, દ્વંદ્વાકમળ ભીંજાય;
 જળધારા શું માંડી બાળા, ઉર ઈશ્વર પૂજાય-રૂપ
 છે શીતળ માળા સુકતાફળની, તે લાગે વન્હીસમાન;
 આભૂષણ ઉતારી નાખે, લેઈ ભેગ લજ્જુ લગવાન-રૂપ
 હો નારદ વેવીસાળીયારે, નવ આવ્યા શ્રીમાહારાજ;
 વરદાન વૃથા ગયું વીણાધર, જો ન આવે નરહરિ આજ-રૂપ
 ત્રીજો પોહોરે વાજે છે સજની, ઘડિયાળુ ઘણુઘણાય;
 શબ્દ બાણ સોંસરા નીસરે, કે વિખાળે ચેદિનો રાય-રૂપ

તન તપે થઈ તાલાવેલી, ચદન ચરચે દાસ;
 રખે કુદનપુર પ્રલે થઈ જાતુ, જાળાને નિશ્વાસ-રૂપ
 ઠાહોળાઈ આંખ ધોવાયુ કાજળ, દુષ્ટ રાહુએ આર્યો ચંદ્રમાય;
 લેહેર ખાઈ લક્ષ્મી પટે, સાહેલી આપે પાય-રૂપ
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, એ આબ્યા પ્રાણનાથ;
 એમ સખીએ વિશ્વાસ દેઈ, લકાડી ચંદી હાથ -રૂપ

(કડવું ૧૫૯ મુ—રાગ મેવાડાની ઢેરી)

સખી રત્નાવળીનો, કર અહી જોઈ થઈ હો મુંદરી;
 ત્રીજેને માળ જરૂમે, ભેવા ગઈ હો મુંદરી.
 સાહેલી લક્ષ્મીનાં આતુ હુહુએ હો મુંદરી;
 વાટે મીટ માડી જુએ હો મુંદરી,

(રૂપમાણીવચન):—

કાંઈ માયાને મુકન લલા મુને ધાય છે હો સાહેલી;
 માહારા ધુધટનો પાલવ ખસી ખસી જાય છે હો સાહેલી;
 કાંઈ શોક ગયો મન મહારૂ હરખે હો સાહેલી;
 કાંઈ રાણી રે આંખ ઘણું ફરકે છે હો સાહેલી.
 કાંઈ જાહે છે વાયસ આપણે બારણે હો સાહેલી;
 હવે આબ્યો છે પ્રાણ હધ્યા, ધારણે હો સાહેલી.
 એ દળપદરેણુંએ વાદળલરયું હો સાહેલી;
 જો રવીંમડળ જાંબુ કરયું હો સાહેલી.
 જો અંખાડીના કળશની આવા ચળકતો હો સાહેલી;

૧ બધી મુ. પ્ર. માં 'ગડ' છે.

* એ લીટી બા. પ્રતમાં નથી

* એ લીટી ને પછીની એક બા. પ્રતમાં નથી.

* એ લીટી બા. પ્રતમાં નથી

દીસે કોટીએક ધ્વજ ફટકતી હો સાહેલા*
 ઓ ડચારા થાયે જહુ સારથીતણા હો સાહેલી;
 ટોપ ટાટર બખતર પાખરીયા ઘણા હો સાહેલી.
 શું જાદવદળનો સાયર ઉલટીયો હો સાહેલી;
 નહીં મુકે રે મુને સામગીયો હકીયો હો સાહેલી.
 વાત કરતાં હુરિનો રથ મીટે પડીયો હો મુંદરી;
 ખાસે જોસાડ્યો હુરિયે હરિભટ શંકડીયો હો મુંદરી.
 દર્શન દેખીને અંખાં ઉભી થઈ હો મુંદરી;
 રૂપરસ ખીતાં નિમેષ નયણાંનો ગઈ હો મુંદરી.

વલણ.

નિમેષ નહીં હુરિ નિરખતાં, દીઠાં જેમ નારદે કહ્યારે;
 હરિશ્રવાને નિદાય આપી, નિકૂલ વાડીમાં ગયારે.

(કંકણ ૧૬૦મું —રાગ રામગ્રી)

રાજની વાડીયે ઉતરયા, પુરૂષપુરાણલ;
 માળી આવ્યો પુરવિજે, કીધું રાયને જાણલ.

ઠાળ

હુરિ આવે હરખ્યો ઘણું, ભકત ભીમક લૂપ;
 મહીમાળ છુટી ધર્યાલે ચો, જોવા પ્રદાસવરૂપ-હુરિ
 હાંફેલો હરિશ્રવા ગયો કહો, શુભ સમાચાર;
 રૂખમણીયે આપી વધામણી, યોગે સુકતાફળનો હાર-હં
 આસન છત્ર પૂજા ઘણી, ઘડી હૃદયના દોહોણાં;
 સામગ્રી કરી રાય આલોયા, સામળોયાને સાહામોણા=હં

* એ લીલી બાં પ્રતમાં નથી.

૧ બાં પ્રતમાં 'અખણા' છે.

તે રૂપમેયો બાણીતો નથી, જે આવ્યા શ્રીરણછાક;
 વૈદ્યોકનું રાજ શું પામીયો. પોહોતાં રાયનાં કોડ-હરિં
 ચોહોવણો પ્રજા જે પુરતણી, હરિ દર્શનને ધાર્ધ;
 વૈકુઠસુખ સેહેજે થયુ, નિરખતાં જો બાર્ધ—હરિં,
 વિદ્વાંપુર વૈકુઠ થયુ, વિશ્વનાથ પધારે;
 કૃતારથ આપણુ કરયા, આજ જુગદાધારે—હરિં
 રવશુર દીઠા આવતાં, જેહેની ચાંલ છે ધૂટી;
 દશ ડગલા શ્રીકૃષ્ણજી, ગયા તે સાહુમા જીડી-હરિં
 વૈદ્યર્ણપિતા પાગે પડ્યો, હરિયે બ્રહ્મા હાથ.
 હાં હાં કરી જોઠા કર્યો, ચાંચ્યો દ્વદયા સાથ-હરિં
 કુશળ ક્ષેમ પૂછી વારતા, આપી દિવ્ય આસન;
 રાજાએ રામકૃષ્ણનું, કીધું પ્રેમે પૂજન—હરિં
 નખશિખ નિરખે નાથને, નરપતિ અતિ રીને;
 નયણે હર્ષઆંસુ ઝરે, આસ્તરણપટ લીંજે—હરિં
 આભા અચુત રવિતણી, મણી સુગટનાં ઝળકે;
 જળસ્થળમાં પ્રતિબિંબ પડે, કુંડળ દિવ્ય લળકે-હ
 અખુજવણું અણિયાળાં, નેત્ર પરમ રસાળ;
 ભૃગુદિ કોંઠક તાણીયુંરે, કપોળ લોલ વિશાળ—હરિં
 લળવે શુક ચંચને, નાસિકાની ઢાંડી;
 જાંઘાં જુએ તાંઘાં ખુંચી રહે, જુએ મીટ માડી-હ
 રક્ત અધર દંત દાઢમકળી, ચંદન ચરચોત અંગ
 આબનળાહુ ચક્ર ગદા ધરયાં, શોભે શંખ સારંગ—
 વિશાળ દહે કૌસ્તુભમણિ, નાભિ મુધાની શું ખાણ;
 ચરણકમળલગી નીરખિયા, રાયે સારંગપણ—હરિં
 નીલપીતાંબર પેહેરિયાં, શોભે જુગલાંછન;
 જે એધાણુ આખ્યું ઋષિ નારદે, પામ્યું તે દર્શન-
 વિનયયુક્ત દર્શણ કરી, રાય બોલ્યો શિર નામી

ભીમક પૂછે શ્રીકૃષ્ણને. કેમ પધારયા સ્વામી-હરિ
છાં મોસાળીયા અમે વરતણા, ફાઈસુત શિશુપાળ;
મોસાળું કરવા અમે આવિયા, બોલ્યા શ્રીગોપાળ-હરિ

વલણ.

ગોપાળ કહે ભૂપાળને, અમે શિશુપાળની છાં જાન રે;
ભીમકરાય રીઝયા ઘણું, ભલે પધારયા શ્યામ રે.

(કડવું ૧૬૧મું—રાગ મા૩)

આનંદું અતિ ચિત્ત, મહારાજાતણું;
શિશુપાળને જીનરવા ધામ, સલુગારયું છે ઘણું.
તાંહાં ઉતારયા અંવિનાશ, જાણી જાનેયા;
ભોજો ભીમકરાય, વેહેવાઈ કરી માગીયા.
મૃત નાના પકવાન, કરી ભંડાર ભરયા;
જાદવમાત્રે કરયા પ્રસાદ, ઓરડા ઠાલા કરયા.
શીતળ જળ સુખવાસ, આરોગે હેત આણી;
પાહનને નાખી ચાર, જે ઇષ્ટ દાણોપાણી.
તે પુરની આહારે વર્ણ, દરશણને આવે;
ધટે કન્યાને આ ભરધાર, પ્રભને મન ભાવે.
ધન્ય ધન્ય ભીમકનું રાજ, હરિ દરશણ કીધું;
અમે રંકપ્રજા કર્મહીણ, વંકુઠનું સુખ લીધું.
કરે જાદવ માંહોમાંહે વાત, ભોવન ભણું લીધું;
કોહોને દાજે કીધું પકવાન, કોણે કરડી ખાધું.
જિતારી જાદવની જાન, ભીમકરાય વળ્યો;
વિવાહ મંડપને દાર. રૂખમેયો સાહામે મળ્યો.
કોહો કાંહાં જઈ આવ્યા તાત, શ્રમિત શ્વાસેભરયા;
આંચાજી જીવેછે વાટ, સેવક ગોધતા કરયા.

અહુશાંતક પૂજન હોમ, જેસો જઈ સદ્ર પીઠે;
 ચડશે તમને રીસ, માહારૂં મોહો દીઠે.
 માથા ઉપર આવી જાન, હુંદુલો વાળે છે;
 કૃતા હીંડાછો તાત, મન કાઈ લજે છે.
 હસતું કરી વદન, હાકલો હરખે ભર્યાં;
 જાણ્યું પુત્ર થાશે પ્રસન, પિતા પછી આચર્યો.
 જાણ્યા વિના તું પુત્ર, કરે નિંદા માહારી;
 જાનીવાસામાંહે, જાન હું આપ્યો ઉતારી.
 લાગી સ્વાગત કરતાં વાર, માટે થયો ખોટી;
 કોહોને પોહોતું નહી પકવાન, જાન જણી મોહોટી.
 સુણી આશ્રજ સરખી વાત, પીતાના મોહોની;
 ફરી કોહો તમો તાત, એ જાન આપી કોહોની.
 લેઈ જાદવનો પરિવાર, કૃષ્ણ પધારીયા;
 કરશે મોસાળું શ્રીકાર, મેં ઘરમાં ઉતારીયા.
 પછી પેટડીયામાં ફાળ, દુખ જવાળે દીધો;
 શું વચન રૂપિયો સર્પ, નૃપનદન ખાધો.
 ઉછંકળ જાદવ ચોર, નીચ ગોવાળીયા;
 શિશુપાળનું ધરછે, મર્ણ, કોહોના મોસાળીયા.
 જે ગોપવધૂનો જાન, ઉનમાર્ગે ચાલ્યો;
 મોસાળ જીમડણ કૃષ્ણ, તે ઘરમાં કેમ ઘાલ્યો.
 બીમક કહે હો મૂર્ખ, થઈ શું દુરમતી;
 પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરબ્રહ્મ, તું તેહને જાણતો નથી.

(કડવું ૧૬૨મું—રાગ માહની દેશી ફેર)

દમ્બદે રૂપમૈયો જોલ્યો, કરે તાતને તિરસ્કાર;
 ધરડાં માણસ શાને જીવે, જોગીને કરવા બારડ.

૧ જા. ૩૦ માં 'જોગપતો' નથી,

ડોસાને ઘેતું લાગું, હું દૈવ કને મૃત્યુ માગું;
 શત્રુ પિતા પ્રત્યે નવ ચાહ્યું, ડોસે પામે રહી ઘર ઘાહ્યું.
 જે સમ કૃષ્ણ ઉન્મત્ત ગોવાળા, ન રહે ઘરમાં સાંભારે;
 જગ લહે શિશુપાળના શત્રુ, તે ઘરમાં કેમ ઘાહ્યારે—ડો
 નિમંત્રણ પાળે પીડારા, આગ્યાનું શુ કારણરે;
 બિહુકજન વણ તેડયા આવે, લાટ બંદીજન ચારણરે—ડો
 જાહવ નોહે એ જમના કિંકર, જરાસંઘ મરખા ત્રાસેરે;
 હવે વરકન્યા કુશળે નવ પરણે, અરે દૈવ શુ થાશેરે—ડો
 મેં કેટલો શ્રમ કીધો ઘર પુકે, ધન ખરચ્યું જાનીવાસેરે;
 દુરિજન શત્રુ ત્યાંહાં ઉતારયા, વરની વલે શું થાશેરે—ડો
 દાણુ કર્મ ડોસાનું દેખી, કાળજ માહાડું દાધું રે;
 મેં જાન નિમિત્ત પકવાન કીધું, તે જાહવ સર્વે ખાધુરે—ડો
 રૂપમૈયાને મંત્રી કેહે છે, રખે લેતા તેહેતું નામરે;
 ઘર સુધી નમ્મરે કહેજો તો, લૂટશે આખું ગામરે—ડો
 જાન આગ્યાની વધામણી આવી, ચાલો સાહામો જામરે;
 વરકન્યા શીઘ્રે પરજાવો, જઈ જરાસંઘને કહિયેરે—ડો
 રૂપમૈયો કેહેછે મંત્રીને, મુજને કાંઈયે ન સૂઝેરે;
 તાતવચનનો ધાવ પડ્યો, તે આંધળે નવ રૂઝેરે—ડો
 મહામુખમાં હું દુખ પમાડ્યો, કાળજ માહાડું લોધુરે;
 શુ કહું જો લોક મજ્યા છે, નહીં તો શીપ પિતાનું છેદુરે—ડો

વસણ.

છેદુ મસ્તક પીતાનણ, કૌંચો ભીમકરાચરે;
 આવી વધામણી જાનની, રૂપમૈયો સાહામો જામરે,

(કંઠવુ ૧૬૩મું—રાગ દેશાખની ગોપાર્ધ)

શુકળ કેહે સાંભળીયે રાય, શિશુપાળ વરવા તત્પર થાય;
 થયા દંતવક શાલવ સાવધાન, નરક પુંડરીક મહાજાળવાન,

શું જરાસંધનું મૈન્ય વિખાણું, ઘઈ સંખ્યા શોહિણીપંચાણું;
 ભરે ભીડ ભયાનક હોયે, સહુ ખાવાનું વહડવાનું નહી કોય.
 શુકન વદી વર ઘોડે ચડયો, અસ્યો મુગટ ચડતાં આખડયો;
 હો હો શખ્દ ધાય કેહેકાણ, કાશુ ગર્ધવ બોલે સીંચાણ.
 ઉલક વાયસ ઉલકપાન, જનકપર શોહિત વરસાત;
 જીડે રોણું વાયુ વાયે, રવામ સર્પ વામાંજે નાયે.
 ધુણે શીપ ચિતા મન ધરી, નથી આવણું કુશળે ઘેરફરી;
 જરાસંધને પુછે શિશુપાળ, કાંઈ એક નેટ યાચે જનંતળ.
 જરાસંધ તપ બોલ્યો હુત્રી, રખે ચિંતા તમો કરતા કશી;
 માનવ દાનવ દેવ ગાંધર્વ, આપણે છતી મુકયાં છે સર્વ.
 કાંઈ રામકૃષ્ણ વહડતા ચડી મુખે, તે પ્રભાત્યા ગોમાતા ચળવિખે
 ન જાણીયે તાંહાંથી જીગરયા, સત્તરવાર નાહાસી નીસરયા.
 કિંવા આવ્યા અરાઠમીવાર, આવધાન રહેજો કાત્રીકુમાર;
 નહી બોસરે જેહેની માતા સાધવી, આજ પૃથ્વિ કરીયે નજાહવી;
 એમ વિચાર કરતા પરચરયા, કુંદનપુર આવી ઉતરયા.
 જિદ્ધોપ જન આવ્યાનો ધયો, ભલીભાતે રૂપમૈયો સાહમો ગયો.
 હુયગજભીડ વાટ નવ જડે, દાહારે લોક ભૂલા બહુ પડે;
 વાજે લેર દુંદુભી ગડગડે, ભડકે ગોડા રથ બહુ આથડે.
 શું વિધિયે પ્રજા કીધી એકત્ર, શું વિદર્ભલોક મળયા સર્ગત્ર;
 આવી લોટયા રૂપમૈયો શિશુપાળ, કહ્યું કાનમાં આવ્યા છે
 ગોવાળ.

વાત સાંભળી ભદ્રવતણી, રાગે જોયું જરાસંધણી;
 ગુપ્ત વાત અન્યોઅન્ય કરી, માગધરાય વાણી ઓચરો.
 એ આવ્યા તે પાછા નવ કહે, અનર્થ કાંઈ એક નિશ્ચેંકરે;
 એ માનશુકનનું પાગ્યા ફળ, દુષદાયક આવ્યા જિછંકળ.
 રૂપમૈયાને કેહે જરાસંધ, હસ્તમેલાપકનોં યાય સંખંધ;
 જેમ તેમ વરકન્યાને વરે, પછે સાધ સહુ લોજન કરે.

વર પરણ્યાનો પોહોંચે એભિલાષ, તો પેહેરાંમણી અમે
પામ્યા લાખ;

રૂપમૈયો તવ બેઠો થયો, ઉતાવળો નિજ મદીર ગયો.

મોકલી સામગ્રી નાહાવાતણી, ઘુઘાએ જન પીડાએ ઘણી;

કરે વાત માંહોમાંહે જાંદરણી, પેહેલાં વરકન્યા બિઠશે પરણી.

છે ભુખ્યાં બાળક કરે રૂદન, બાઈ મધરાત્રે મળતું છે અંન;

કો કેહે અંનનું દુખ ધરીયે વળતું, ભે જળ પીવાનું નથી

મળતું.

આબ્યા છે રામકૃષ્ણ માતા કેહે; તો બીહે બાળક રેતાં રેહે;

બીહે છે જન ચડાવી આક, પડી રામકૃષ્ણની મોહોટી હાક.

રૂપમૈયે તેડયાં છે શુ કરવા, ભે નહીં જનને વાસો જિતરવા;

કો કેહેશે સું રૂપમયો બાઈ, કીધું જાદવ સર્વ ગયાબાઈ

એમ કરે વાત ધરેછે શોક, ભેવા જન ગયા પુરલોક;

શિશુપાળનું દર્શન કરી, પ્રજા નિદા કરતી ફરી.

સું લીમકને લાચુ ઘેલું, નવ ભેયું રૂપ વરતુ પેહેલું;

કાંહાવિષ ને કાંહાં અમૃતકરણી, કહાં શિશુપાળ કાંહાંરૂપમણી.

કાંહાં મહિષ ને કાંહાં ગાય, કાંહાં બાવળિયો ને કાંહાં જાય;

કાંહાં વાયસ ને કાંહાં પોપટી, એ જન આવી સરવે ફાકટી.

શોધ્યા વિના વર કાંથો મળે, માબાપ વિભૂતિ દેખી ઢળે;

એ જોડી ભેઈ કાળજ બળે, બાંધ્યું રતન વાયસને ગળે.

શ્રીકૃષ્ણ જોગ છે એ સુંદરી, શિશુપાળ નિર્મુખ જાળે ફરી;

એમ કેહેતી પ્રજા પુરમાં ગઈ, બેઠો શિશુપાળ સાંતરો થઈ.

ઘણું નાહાયો મિથ્યા નાખ્યું જળ, મિથ્યા કર બાંધ્યું મીંદળ;

વરની પ્રુઈ આવી વાહાલે, કાળજ ટપકું કીધું ગાલે.

હાહી કાકી માસી દે શિક્ષા, તમે પાસે રાખજો લોહરક્ષા.

વલણ.

રક્ષા કાંઈ પાસે રાખજો, મગાદે શિક્ષાયરે;
સોજો શુભાર કરી રૂપમણી, અબીકા પૂજવા જાયરે.

(કડવું ૧૬૪મું—રાગ ગોડી દેશી સજની)

વૈદર્ભી પૂજવા જાય, દેવી અંગાને;
વાજે વાજાં મંગળ ગાય, દેવી અંગાને.
વર વરવા વૈકુંઠરાય, દેવી અંગાને—આંચળી.
મંજન ચદન ચીર ને ચોસર, પેહેરી નવસર મુકતામાળજી;
કપોળ કેસર કુંકમ મૃગમદ, કાજળ નયણે વિશાળ—દેવી.
ગણબંધ બાણબંધ ચુડલો કંકણ, સાંકળી વીટી છાપજી;
શુદ્રધંટાગી નેપુર અણવટ, સણગારયું લક્ષ્મીયે આપ—દેવી.
લીધી સાહેલી મનમાની સાથે, વાળે લેર મૃદંગ નિશાણજી;
ખેડેનડ આલી પૂજન કરવા, ઘંચું રૂપમંથાને જાણ—દેવી.
જેરાસંઘ શિશુપાળે જાણ્યું, એ કન્યાને છે નેમજી;
પાણિત્રણ નહીં કરે પુજ્યા વિના, ઇછે વરને કુશળીસેમ—દેવી.
મંત્રીને શિશુપાળ કેહે, મુદ્રાવો કન્યાને કુટેવજી;
તમો અમહારી થઈ પટરાણી, તો હવે શા પુજવા દેવ—દેવી.
પ્રતિઉત્તર પ્રધાન કેહે છે, આવ્યા જાદવ આણે કારજી;
શિશુપાળ બોહીનો સમકુણથી, નીમરી નવ સકી નાર—દેવી.
અચુત ઓદ્ધાને આના આપી, રાણીતું રક્ષણ કરજોજી;
કુળદેવીની સેવા કરાવો, શીઘ્ર પાછાં વળજો—દેવી.

વલણ.

શીઘ્રે કરજો જતન કરજો, મુલટ સાથ તત્પર થયોરે;
જાતી વાળવા ખેડેનને, રૂપમંથો રાધે ગયોરે.

(કકરું ૧૬૫ મું—રાગ ગોડી દેશીકર.)

રૂપમેથો દેદે કાંડાં જાય છે, વેહેલી વેહેલીર;

એ દેાણે શીખવી કુટેવ, કન્યા વેલીર.

સ્વર્ધરુચાયે જીઠી નોસરી, વેહેલી વેહેલીર;

ગ્રીમાણુસને રયા દેવ, કન્યા વેલીર.

માત તાત બ્રાત જાતે નહી, વેહેલી વેહેલીર;

હું તેર વરસનું બાળ, કન્યા વેલીર.

નિર્લજ્જ સ્વભાવ જે જાણશે, વેહેલી વેહેલીર;

તો ફરી જશે શિશુપાળ, કન્યા વેલીર.

તું કઠિણ સમો નથી જાણતી, વેહેલી વેહેલીર;

ન કલાહીયે બાહેર પાગ, કન્યા વેલીર.

રામકૃષ્ણ ચાર જે આવીયા, વેહેલી વેહેલીર;

વલણ.

વિખાણુ પોતાનું માંલણી, ગવેં કૂલ્યુ ગાત્ર રે;

જા નિરલે બાઈ તું પૂજવા, છેરામકૃષ્ણ કોણુ માત્રરે#

[હેવથી સુંદરહંત] * .

(કડવું ૧૬૬મુ—રાગ માઈની દેશી.)

દશ સહસ્ર સુભટ સાહેલી રે, કરવા પૃઠે મેહોલી રે;
પથ શબ્દ છદ્મ વાળેરે, પૃઠે ધૂપ અગર બહુ રાળે રે;
ધરી ધ્યાન શ્રીકૃષ્ણનું મનરે, આલ્યાં રૂપમણી કેવી પૂજનરે;
પૂજા સાજ સખીકર થાળરે, રૂપમણી આલે ગજગતી આલેરે.
ઋષીપત્ની સગે બહુ નારીરે, મળી મગજ ગાયે બાળીરે;

આ ત્રેપનમા અધ્યાયનાં ૧-૨-૫ એ કડવાંને અંતે પ્રેમાનંદની છાપ છે અને બે પ્રત તો અધ્યાયને અને પ્રેમાનંદની છાપ મારે છે. “રામચન્દ્રકમળમંદર લેવા મંદે પ્રેમાનંદ” એ પ્રેમાનંદની નિલની ત્રણ બદલાય છે- ‘પ્રભુના ચં’ અને ‘વેરા કંડે દાસનાં મન’ એવું થયું છે. ‘પ્રભુના ચં’ એ ત્રણ એજ અર્થમાં છે; સુંદરના લખેલા ખીજા કોઈ અધ્યાયમાં નથી. ‘અધ્યા બાવનથી અધુરો’ તેનો અર્થ આવે નીકળે છે કે બાવન પૂરાંને પછીથી અધુરો-એ સર્વા ઉપરથી જણાય છે કે ત્રેપનમાં અધ્યાયમાં બે જણની કૃતિ છે ને તેમજ છે એમ સુદરે પણ મૂકાયું છે.

કડવાનાં મડાણુ, પચ્ચધ વ્યના, પાસ, શબ્દાર્થપ્રયોગ, રમાજ્ઞકાર એ ઉપર લક્ષ્યપૂર્વક બેતા ૨૨૭ દીમે છે કે છેલ્લું કડવું પૂર્વના કડવાં સાથે જુદું પડે છે-તે કડવું પ્રેમાનંદનું નથી-તે સુદરની કૃતિમાં વિશેષ સાર છે એમ સુદરના ખીજા કડવા વાચ્યાથી નહીં થાય છે. ૩-૪-૫-૬-૭-૮-૯ એ કડવાઓને છાપ નથી. તેપણુ તે પ્રેમાનંદનાજ સમજવાં-બાવનમા અધ્યાયમાં પણ કેટલાક કડવાંને છાપ નથી.

ધર્યું મુન્ય તે દરશણ કાજરે, વરવા ઇછે શ્રીમાહારાજરે.
ચોહોપામાથી ચમર ઢળાયરે, છડીકાર મખી સાતસો જાયરે;
જસ જાયક ગાંધર્વ ગાનરે, નાચે અપહરા સહજ સમાનરે.
નચઢાર તણ આબ્યા બાહારરે, શોભા પરમ મનોહર સારરે;
ઘણ મારગમાં બહુ લીકરે, રામકૃષ્ણની બહુ બીહીકરે.
જન લોક સગ રખવાજરે, ધર્યાં આયુધ મહા વિકાજરે;
એહેવી રીતે રૂખમણી આવેરે; જહાં દેહેરૂ અબાજીતુ
કહાવેરે.

પાગ પખાળી કીધુ આચમનરે, આવી ભવાનીને લાગા ચરણરે;
સખી શીખવે પૂજા સારરે, ધૂપ દીપ નૈવેદ્ય પ્રકારરે.
સિદ્ધર ચરચીને પુષ્પ વધાબ્યારે, રત્નજોતના કીધા દીવારે;
મુન્યમત સુકયું પછી તહાયરે, પૂજા કરી માગે કૃષ્ણરાયરે.
પાર્વતી ભવાની નામરે, પરિવારને કરૂં પ્રણામરે;
મૂળપ્રકૃતિ માયા તાહારીરે, નવા રૂપ અનંત હુ વારીરે.
માને આજ્ઞા બ્રહ્મ દેવરે, ચાંસેટ જોગણી કરે તાહારી સેવરે;
મહિષાસુરમર્દની માતરે, મધુકેટલ હણી કીધા નિપાતરે.
ચડ મુંડ ને ધૂન્નકેતરે, શુભ નિશુભ મારયા તતખેવરે;
છપન કોટી રૂપ ધર્યાં કામરે. માટે ચામુડા પડયુ નામરે.
અનંત રૂપ ના આવે થાહરે, ભુલા જોગેશ્વર રૂપી રાયરે;
અંબા નવદુર્ગા સપ્તસિંગીરે, હીંગળાજ ને જવાળા મુખીરે.
ભદ્રકાળી આઘાપુરી નામરે, જોગમાયા અદ્વિબુદ્ધ નામરે;
બ્રહ્મચડી ને સુજળ દેવીરે, મહામાયા ટાળે દુઃખ એહેવીરે;
બ્રહ્મા આસુરી વેશ વળી જાણરે, હણ્યા, હૈત મહા બળવાનરે.
હેમતનયા જોગેશ્વરી નારીરે, ઘણુ શું કહું જુવો વિચારીરે.
કૃષ્ણ આબ્યા છે, આંહાં જાણીરે, સુને ક્યારે મળે કલ્યાણીરે;
મેધશ્યામ છે તેહેનો વર્ણયે, મુગટ કુડળ, કેશ કર્ણરે
અંબા આપો એ વર નામરે, એહનુ, હુ ધરૂં છો.

સ્તુતિ કરીને લાગા પાયરે; થયાં તાંહાથકી પછી વિદાયરે.
 સહી સમાણી મળી ગાયાં ગીનરે, દેવી અંગાને પ્રસંનરીતરે;
 પ્રદક્ષનારીની પૂજા મારરે, આખ્યા રત્ન લુપણ હારરે.
 કરી પૂજન બાહર આવીરે, પછે વેંકેચ્યા પ્રસાદ દેવીરે;
 થયા તત્પર મદિર જાવારે, રૂપમણી કેહે કૃષ્ણ ન આવ્યારે.
 ભાળે અરૂપરૂ હરિ નવદીસરે, ચિતા મનમાં હવે શું કીજેરે;
 રમરમ નેપુર વાયેરે, સખી કંઈ શ્રદ્ધી ચાલ્યા જાયેરે.
 શુ વીખાણે કવી સણગાર રે, પોતે લક્ષ્મી તેજ અંબારરે;
 કોટિ ચંદ્રની જોત છે કાંતીરે, દિશા ઉજવળ જગમગ ભાતીરે.
 દેખી રૂપ ને ખીજા રાયરે, તતક્ષણ થયા મૂંઝાંયરે;
 પડ્યા ગજ હય રથથી ભોમરે, તેહની ગઈ સુધ ને ફેામરે.
 રૂપમણી વિચારે મનરે, જોઈવા આવ્યા મધુસૂદનરે;
 કર ઉચો કરી જુએ વાટરે, કહારે આવશે વિશ્વનાથરે.
 માહારી બાંહ ચહીને લીજેરે, મનવાંછિતનાં મુખ દીજેરે;
 સર્હીનું ભક્ષ કેમ જંભુક પામેરે, હું છો ભાગ તમારે નામેરે.
 શિશુપાળનું મુખ ત્રોડીરે, લેઈ જાઓ કાં ચાઓ ખોટીરે;
 કદો વિકંબ કાં વનમાળીરે, હું તો જોઈ છો વાટ તમારીરે.
 તમને પત્ર લખ્યું હતું એરેવુંરે, દેહેરે આવજો ઘણું શું કહેવુંરે;
 ખીજો વર નથી વરવો સ્વામીરે, માહારે તમ વિનાં અંતરજામીરે.
 જન્મ જન્મની હું છો તમારીરે, હવે કાં મુકો નાથ વિસારીરે;
 વહેલા આવજો આરંગપાણીરે, લેજો વીનતી છેલ્લી માનીરે.
 નહીંતર દેહ કરીશ હું ત્યાગરે, ત્રિકમ તમ કારણ આજરે;
 લક્ષ્મીની વિનંતી જાણીરે, પોતે આવ્યા પુરૂષપુરાણીરે.
 રથે ઉજવળ ઘોડા ચારરે, જોહેવોં રથ દીઠા તેણીવારરે;
 દેખી રૂપને લજ્જા પામીરે, હરખ થયો દીઠા જવ સ્વામીરે.
 મોહ પામી ખીજા ઘણી નારીરે, જાહારે ત્રીઠા શ્રી ગિરિધારીરે;
 મધ્યાન સમે અભિજીત મુહુર્તરે, કર્યું હરણ કન્યાનું તુર્તરે.

કર ધરી બેસાડયા રથેરે, અથ હાંકયા મારગ પથેરે;
 સહુ જોઈ રહ્યા રણધોરે, લેઈ જાયે હરિ મહાવીરે.
 હગમગ જુએ પણ કાંઈ નવ ચાલેરે, તેહેની આગળથી રથભાળેરે;
 જયજયકાર વદે મુરજનરે, આપેઈ હુંહુલી વાગાં ગગનરે.
 નાથે નારઠ વેણાધારીરે, તુખર કેહે જુદા હોયે ભારીરે;
 સહુ જાલવસુ બળદેવરે, આવી મળ્યા પ્રભુને તતખેવરે.
 ચતુરંગણી સેના સારરે, ચોભા શી કહું તેહેની અપારરે;
 ગંજ ઉપર હુંહુલી વાજેરે, જુદા ધન્યા હોય તે આવેરે.
 દમઘોષ જસસઘ રાયરે, શિશુપાળ આદે સજ થાયરે.
 "સહીની આગળથી મૃગ જાયરે, વેગે યાચો કેહે રાણારાયરે;
 ધિકધિક આપણુ લોકરે, ધરયાં આયુધ તે ફોકરે.
 એમ દેખતાં એ ગોવાળરે, કન્યા હરીને ગયો ગોપાળરે;
 શું બેઠા ગઈ છે સૂદરે, સર્વ મળીને કીજે જુદરે.
 થઈ આજ્ઞા રાયની જાણીરે, મળ્યું દળ પંચાણું ક્ષોણીરે;
 થયા તત્પર રાજા રાયરે, મેઘાડખર છત્ર ધરાયરે.
 કવચ ટોપ સજયાં હથિયારરે, રણતુર પંચશખ બહુ થાયરે;
 ધન દરહરે ગજનીશાળરે, ધ્રુવે ધરા કાંખ્યા ધંશાનરે.
 જુદા જાલવસુ હવે થાયે રે, તે આગળ અધ્યા કેવાથે રે;
 શુકદેવ કેહે સુલુચાય રે, હરિગુણનો ના આવે થાહ રે.
 પ્રભુનાં ચરણકમળમકરંદ રે, લેવા ઇછે દાસનાં મન રે;
 અધ્યા બાવનથી અધુરો રે, હરિકૃપાયે થયો પૂરો રે."

પૂર્ણ.

હરિ કૃપાયે થયો અધ્યા, ત્રેપનમો એ પ્રમાણે રે;
 ધનદાસના સુતસુત કેહ, સુંદર મેવાડા નામ રે.

૧ * સવ. ઈંદે દાસના મનરે " એ તુક ચર પ્રનમાં છે એ ગુ. પ્રન
 માં 'સેવા' છે. 'ત્રેપનમો' એ ૨. એક ગુ. પતમાં 'અધ્યા' ત્રેપનમોદુનો
 અધુરોરે " અને વીંછુ એ ગુ. પ્રનમાં 'અધ્યા' બાવનથી કળો અધુરોરે
 તે દરી કીપાએ મે પ્રાયો પુરોરે છે.

અધ્યાય ૫૪ મો.

(કડવું ૧૬૭મું—રાગ રામેરી)

શુકદેવ કહે સુણ રાજે, લક્ષ્મીપતિનો વેહેવાયે;
શ્રાતા લજીયે નિરાદિન રામ, અંતે આવે એહજ કામ.
મોહોટા ભોગેશ્વર ધરે ધ્યાન, હરિજન ગાઇ હરિગુણ
માગરાય સરખા કહિયે અરી, તેહનો મદ ટાળે હજધર

હાળ.

મદ ટાળશે હજધર હરી, એ કહું કથા લાન કરી;
પુઠે જરાસંધ શિશુપાળનું હજ, આવે છે વેગે કરી.
દંતવક પુંડરીક સાલવ, મગે આવે ધર્યા;
પર્ણશ્રિયે દુધી વેળ આવે, તેમ આવે દશે દશ્યા.
કો ગજ ચડી કો અશ્વ ચડી, કો રથે ભેડી પાળ
ખડગ કરમાં ઉઘાડા, જેમ દામની ચમકે સહુ.
રૂપમણી દેહે સુજ કરતાં, થશે શ્રમ પ્રભુને આ સ
શ્રીકૃષ્ણ દેહે કાં ચિંતા કરો, એ દુષ્ટને હણશું અ
બળીભદ્ર આગળ નવ ઠરે, મહારથી ભેદા અતિરંધી
ખીનનો શો આશરો, માટે કલપના તને સતી.
શૈવ્ય આવ્યું શિશુપાળનું, મારમાર મુખથી એમ વ
તસ્કરની પેરે અરે બદવ, કન્યાને કેમ લઈ પજો.
આખર નંદ આહોરનો સુત, સુર હોજો સનમુખ વ
કપટ વેશે હરણ કરી ગયો, કોણ મારજો એ ઘટે
વકારયા સુર યયા સામા, શ્રીગદ ને બળદેવ વડે;

અજ્ઞાની નથી જાણતા, આવી દીપે પતંગ પડે.
સત્તરવાર નાઠો જરાસંધ, કેહેતાં સુ લજ્જા નહીં;
વળી હોંસ મનમા કાં કરે, સંગ્રામને આવ્યો અહીં.
ખાણના વરસાત વરસે, જાદવના સેન્યને વિષે;
ખળી ભદ્ર આદે સર્વ જાદવ, યથા તત્પર જુદા વિષે.
ખડગ ચર્મ ત્રિશૂળ કરમાં, ઉડે ખાણ દારૂ ધણાં;
ગદાને સાંગ ને નાળ ગોળા, પડછદે ધુળે ધરા.
મૃગ, તોળાંમાં કેસરી, જો એક હોયે તો મણી;
જાદવ કેહે તમો વળો ખાણ, ફેકટ મરોછો શ્યામણી.
યાદવી યાની નવ કરે, વીર વડે સામાં થઈ;
ધુળના મુઝકોટ^૧ ઉડે, ગગન પરસ કરે જઈ.
સંગ્રામ કરતાં હુળધર જીત્યા, હુળ મુસળે મારયા સહુ;
રૂધિરની સરિતા વહી, પડયા શૂર પ્રથવીપર જાદુ.
ભુત દેશવ જોગણી, તે તુમ મન પામ્યા ધણુ;
જસ ગાય જહુશયનો, ત્રેલોકમાં જેણે સુણ્ય.
વડતાં વીર જે ઉગરયા, તે નાહાસીને તાંહાંથી ગયા;
સૈન નાહુ શિશુપાળનું, દેખી જરાસંધ વિરમે ધ્રુવયા.
જાદવ સેનમાં નિસાણ વાળે, ગર્જના હોયે ધણી;
શ્રીકૃષ્ણ રૂપમણી સગ છે, તાહાં સદા જય વધામણી.
શિશુપાળને આવી મળયા, રાય જરાસંધ મારગ વીણે;
હમઘોષ આદે બિજા જોદ્ધા, મળયા અન્યોઅન્ય દુણે.
સમજાવે શિશુપાળને, રાય જરાસંધ તેડી કરી;
સત્રી કેરા ધર્મ છે, કોવાર હારીયે જીતીયે ફરી.
સત્તરવાર હું નાઠો હુતો, જીત્યો વાર અઢારમી;
હરખ શોક માહારે નથી, એ વાત શઠને મન ગ

કાષ્ટ પુતળી જેમ નચાવે, તેમ નાચે બાણી સહુ;
અદ્રષ્ટ હાથે સર્વ છે, એમ ચોચના ટાળો બહુ.
કુશળ છે તો એહેલી કન્યા, મળશે રાય તમને ફરી;
સમન્તવી શિશુપાળને, દેશ ગયા મુખ નીચુ કરી.
રૂપમૈયાને બાણ થઈ જે કન્યા હરી ગયે આહીર;
હાહોલ દેશના રાય સરવે, ગયા પોતાને ઘેર.
મુણી ભીમક મન આનંદ પામ્યો, પુત્રીનું ભાથેગ ભળયું;
શ્રીકૃષ્ણ વર સર્વને ગમે, રૂપમૈયા વિના સહુ કેહે ભયું.
એહેવું સાંભળીને રૂપમૈયા, તવ કોધમું વાણી ઓચરે;
ગોવાળો ગોપાળ એ કેમ, બેહેન માહરીને વરે.
હુ તો ખરો જુદા કરી લાવું, બેહેન માહરીને સહી;
નહિતો નગર પ્રવેશ નવ કરું, કાલો નો આવું ફરી.
એમ કહીને દીપું દલામું, બેધ સહુ ટોળે મળયા;
એક શ્રોહેણી સૈન્ય સંઘાથે, આવી બદલવું વઢયા.
શસ્ત્ર અન્ન પરપરે, જુદા બહુ પેરે થયું;
રૂપમૈયાનું સૈન્ય સર્વે, બદલ આગળ નવ રહું.
રૂપમણી શ્રીકૃષ્ણનો, તવ રથ દીઠો મહામણી;
કતક રત્નમયજડિત છે, ઘણી શોભા શી કહું તેતણી.
નેજ પૂંજ પ્રકાશ દીસે, લક્ષ્મી વર બેઠાં જાંઠાં;
તે દેખી રૂપમૈયે આવી, બાણ ત્રણ હાથે ઘડ્યા.
ધુતારા ડગવિધા કરી તે, જિતિયા ભુપ મહાભળી;
હવે પ્રાક્રમ બેઠે તાંહાં, આવ મુજ સામો વળી.
બચક મુણીજન લિલા માટે, વણુ તેડયા બાયે જાંઠાં;
તેમ આવ્યા નોહોતરાં પાંખે, લગ્યા નહીં તમને તાંઠાં.
બદલકુળમાં ચોર તું, કેમ વાયસની ચેરે પળે લઈ;
એમ કહીને બાણ નાંખ્યાં, શ્રીકૃષ્ણ ઉપર રૂપમણીએ રજ
આવતાં રૂપમણી કંથે, બાણ ત્રણ કંટકા કર્યા;

અધ્યાય પંદમો-શિશુપાળ તથા યાદવ જોજોનું યુદ્ધ અને ૩૭૧
'રૂપમણીના લગ્ન.

પછે 'ખાણ પંદર રૂપમૈયાપર, શ્રીકૃષ્ણજીએ ધરયાં.
ખાણ છ રૂપમૈયા ઉપર, ચાર ચાર ઘોડા સહી;
એ ખારણે સારથી હણ્યો, ધન્ય રથ છેઘાં જઈ.
રથ ભાગો મુરછા થઈ, સઈ બીજે રથ બેઠો જઈ;
'પાંચ ખાણ રૂપમઈએ નાખ્યાં, શ્રીકૃષ્ણજી ઉપર કસી,
તે હરીએ ભાંજ્યાં, એમ અનેક અસ્ત્ર આવી પડે;
હથિયાર તેહેને સરવે ખુટાં, જીવંત કરે પછે રથા વડે.
ખડગ લઈને રથથી હેઠો, ઉતર્યો પ્રધ્વી ઉપર;
વિચાર્યું એહેને હણું ત્યારે, કારણ મહાઈ એ સરે.
શ્રીકૃષ્ણજી ઉપર નાંખવા, એમ આવીયો મહમતી;
તે ખડગ છેઘું આવતું, છે એહેવા શ્રીકમળાપતી.
શ્રીકૃષ્ણજીએ ખડગ લીધું, રૂપમઈયાને મારવા;
રૂપમણી જઈ પાગે લાગ્યાં, સ્વામીએ કરવી દયા.
મુજ ભાત મારવો નવ ઘટે, એ જીવદાન દેજો મુને;
કલક આવે મુજને સ્વામી, ત્રેલોકમાં જે મુણે.
સખસનો અશ પુરવે, વિચાર્યું મનમાં રહી;
રૂપમણીનું કહ્યું માન્યું, આગળ એ હણવો સહી.
તતક્ષણ તેહેને બંધન કીધો, ખડગે લદ્ર કર્યુ જઈ;
અરધ મુછ ને અરધ ડાઢી, પાટા મસ્તકે પાડયા સહી.
પંછવાઈ કરીને રથે બાંધ્યો, શોભા રૂપમઈયાની ગઈ;
એટલે હજાધર આવિયા, આ શુ કામ કર્યું લાઈ.
આપણા એ સગાવાહાલા, વેહેવાઈ કહિયે શિરમણી;
એહેને તમે કેમ રથે બાંધ્યો, બુધ એ કેણે હણી.
રૂપમણી મન લગ્ન પામ્યા, લાઈનું દુખ અતિ ધરે;
જ્ઞાનદ્રષ્ટિએ વિચારી, મનથી ચિંતા પરહરે.
બળીલદ્ર આવી સમંજાવે, તંમો દુઃખ મો ધરશે સતી;
તમારે સમદ્રષ્ટ છે, વળી એ ને એ અદકી નથી.

૩૭૨ અધ્યાય ૫૪ મો — શિશુપાળ તથા ચાદવ એઓનું યુદ્ધ
અને રૂખમણીનાં લગ્ન.

એણે આવતાં ત્રણ બાણ સુક્યાં, શ્રીકૃષ્ણજી ઉપર કહું;
એ રૂખમણ્યાને નવ ઘટે, તમો વિચારીને ભુજો વહું.
એણે એહોતુ કીધું પામ્યો, દોષ કોહને દેવો નહીં;
સમાધાન કરી કૃષ્ણ પાસે, આવી હજાધર કેહે સહી.
ઉઝસેન ઠપકો દેશે જે, બળોલદ્ર શુ હુતા નહીં;
રાઠ એવડી શે વધારી, શુ કેહેશુ રાયને જઈ.
માટે છોડી સુકો રૂખમણ્યાને, માનો એ માહાર કહું;
જેહોતું કીધું તેહોતું એ રૂખ, પામ્યો છે શિક્ષા બહું.
બળીભદ્રની આજ્ઞા માની, છોડિયા રથથી રથી;
લજ્જા ગઈ છે રાયની, પણ શુ 'કરે ચાલતું નથી.
સમજાવે બળીભદ્રજી, તાંહાં રૂખમણ્યાને કેહે ફરી;
હાર જીત એ ધર્મ ક્ષત્રીનો, ચિંતા મનથી કરો પરી.
તાંહાં થકી રૂખમણ્યે આવી. બીજું પૂર વસાવિયું;
નથ લોજકટ નામ તેહોતું, પોણુ કરી માટે આહાં રહું.
વિદ્રભાદેશ રાય ભીમકને ઘેર, રૂખમણ્યો ફરી નવ ગયો;
હવે મુખડું શું દેખાડું, લજ્જાએ સરમીત થયો.
જાદવ જાનમાં નિસાણુ વાજે, જિલ્લાના હુંડુલી હોય મુખે
નમો નમો જય શબ્દ થાયે, પંચજન્ય વાજે મુખે.
તાંહાં થકી સરવે જાન ચાલી, શ્રીકૃષ્ણ રૂખમણી મહાપ્રભુ;
મુજ માધવપૂર આવી, ઉતરયા શોભા બહું.
જાદવકુળમો શ્રીકૃષ્ણજી, પ્રતાપ જેહોનો છે ઘણો;
લેટ લેઈ દેશ દેશના ભુપ, મળ્યા જેણે શ્રવણે સુણ્યો.
રતનાગર ગ્રહાવેયે આવી, નમ્યા પ્રભુને પ્રીતે જઈ.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે અમ વિવાહ અરથે, પવિત્ર ક્ષેત્ર દીને મ
સમુદ્ર કેહે સ્વામી સ્નાત્ર તમારી, આજ્ઞાયે વિધિ લખે;
શેષ ધ્વજ દિગપાળ સર્વે, આવી તમને નમે પગે.
હું છું આજ્ઞાકારી, સદા સેવક શ્રીપતી;
એમ કહી એક જોજન આઘો, ગયો રતનાગર ખસી.

મંડપ વિવિધ વિસાળ મણિમય, વિશ્વકર્માએ કર્યું સહુ;
સામગ્રી વિવાહ તણી, તે કરી તત્પર તાંહાં બહુ.
વિવિધપેરની રચી રચનાં, ચંદ્રવા મોતી ઝાલર;
ગદ્દીયા જાજમ તકિયા, કીનાતે ચિત્ર શોભા બહુ.
રૂપમણી કેહે સ્વામીને, એક મનોરથ છે શ્રીપતી;
માત પિતા તો માહારા નથી, કેમ વેહેવા કરો એ વીનંતી.
પત્ર લખી રાય તેડાવ્યા, તે આવ્યા છે બહુ રિધિ લઈ;
વસુદેવ દેવકી આદે સહુકો, મળ્યું છે ત્રેલોક અહીં.
મંડપ ને ગણપતી પૂજન, કંઠણ ખાંધ્યાં હરખમુ;
ગર્ગાચારજ ગૌર કેહે, તેમ કરે કુળાચારમું
અહ શાંતી કરીને દાન દક્ષણા, વિપ્રને આપે ઘણી;
મિઠાન લોજન સર્વને, ગત દિવસ શોભા ગની.
પંચશબ્દ નિશાણુ વાજે, લગ્ન દિવસ આવ્યો સહી;
કલ્પોન્મલીમંદે મોકલ્યો, કરે રીત પરણ્યાની કહી.
વરધોડે સહુ સાથ તેડયા, તે મળ્યા મંડપમાં સહુ;
તેલ પુલેલ અગરબા લેપન, મુગધ બેહેકે છે બહુ.
કર્યાં કેસર છાંટણાં, આખ્યાં પાન શ્રીફળ શ્રીહરી;
સામેલા કંઈ સ્તહસ્ત આગળે, અવર જન ખીલ વળી.
કોટી કંદ્રપ રૂપ લાવણ્ય, તેજધામ કહિયે પ્રભુ;
કામની દિગમૂઢ થયાં છે, દેખી રૂપ પ્રસન્ન સહુ.
અશ્વ મહામૂલ જડીત સાજે, બેઠાં છે ત્રિલોચન ઘણી;
તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાજે, ગાંધર્વ ગાન શોભા બણી.
કુંજ જળના જુજમ સ્નાનમાં, લાવે છે પ્રેમજા જલર;
તેહેને રત્નજ આપિયાં, આવી તોરણે પોંડોતા શ્રીહરી.
શુદ્ધમતી શ્રી ભીમકની, છે સંગે ચાર સોહામણી;
કચન ધાળમો રત્નદીપક, આવી છે શ્રીકૃષ્ણલણી.
નીરખી રૂપ ઘણું હરખ પાત્રી, ઉમંગ મનમાયે નહીં;

૩૭૪ અધ્યાય પદ્મો-શિશુપાળ તથા યાદવ ઐચ્છોતુ શુદ્ધ અ
રૂપમણીના લગ્ન.

ઉપરના દેવ નીર છાંટે, આરોગ્યો હાર પોતે શ્રીહરી.
પોહોંટી મંડપમાંહે આણ્યા, બેસાડ્યા રત્નઆસને;
રૂપમણી કન્યા તાંહાં પદ્મશ્યાં, સાવધાન રૂપીજી ભણે.
આહા અંત્રાપટ ધર્યાં, વરમાળ વિપ્ર ધરી રહ્યાં;
મોહ્યાં રૂપમણી જડીત ખુપે, વીરવાવિસ પૂરણ થયા.
વરમાળ કંઠે આરોપી, શ્રીકૃષ્ણ રૂપમણી કર ધર્યો;
શીમકે કન્યાદાન દીધાં, વેહેવા રંગ રસે ભર્યો.
આરોગ્યા કંસાર રીતે, મંગળ ચાર કર્યા પ્રભુ;
વિપ્રને બહુ દાન આપ્યાં, તે જસ ગાયે નરનારી સહુ.
અષ્ટ સિંધ નવ નીધ આવી, ઉભાં છે તાંહાં હરખસું;
ખાજાં ઘેળર જલેખી, સર્વ જાનને ભલીલાતમું.
ઉવેતર કરી વળાવીયાં, રાય શીમકે સિંધ આપી ધણી;
ગર્જ રથ અશ્વ અનેક ઉપર, જડિત સાજ સોમણ મણી.
જેહેને જેહેવાં ઘટે તેહેવાં, વસ્ત્ર આપ્યાં છે તદા;
કુકંભ છાપા ચરચરે થાય, કર્ણોડી શીમક વધા.
આ તન મન ધન તમારું, અમો સેવક છું હરિતમતણાં;
વળાયે વહુવરને શીમક, પ્રેમજળે ભર્યાં નયણાં.
દેવકીને શુદ્ધમતિ માળયાં, કંઠે જો ગદગદ થઈ;
અમો તો વેગળાં રહ્યાં, હવે ફરીને મળસું કંહી.
આ રૂપમણી બાઈ તમારે બોળે, માતપિતા હવે તમે, થય
પુત્રીને તથ લેટી માતા, નેત્રથી આંસુ વહ્યાં.
વસુદેવ આદી અન્ય લોકને, મન્યા ભીમક ગૃથઃ
પણી શાકેર પાન વિશેષ વેહેવ્યાં, જે જે સજ્જ જાનમાં થ
વળાવી પછે જાનને, ગયા નગર શીમક નરપતી;
ભલીલાતે વેહેવા કરીને, આવી જાન દાસમતી.
વધામણી જઈ પોહોતી રાયને, ઉશ્ચરેન હરખ્યા ધણું;
વાડીમા સહુ સાથ સોજન, કીધાં છે પ્રભુતાપણું.

અધ્યાય પદ્મો-શિશુપાળ તથા સ્વાદવ એઓનું યુદ્ધ અને ૩૭૫
રૂપમણીના લગ્ન.

નગરના સહુ લોક સાહામ્યા, મળ્યા હળધર શ્રીહરી;
પાન ખીડાં બરાસરું, તેહેને આપ્યાં છે આદર કરી.
મંગળ ઘોષ નિશાન ફરકે, જાજંક જન જસ ગોલતા;
અપહરા નૃત કરે આગળ, એ રીતે પૂરમાં પધારતા.
શુદ્ધ ભરી ગજ નીર આગળ, છાંટતા ચાલે વળી;
તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાગે, ગાંધવ ગાન શોભા ભલી.
કંચનમય નથ જળહળે, રત્નદીપક ઘેર ઘેર સહુ;
પંદ્રકુળ બાંધ્યાં હાટ મંદિર, શોભા પુરની શી કહું.
છજાં અટાળી ગોખ જાળી, સુગંધ મધમધ હોયે તદ્વા;
વૈદ્યુઠરચના નમની, જાંહાં કૃષ્ણ રૂપમણી રહે સદા.
ધન પતાકા તોરણ લળકે, કુંકમ કેસર છાંટયા સહી;
પુષ્પ વધાવે નગરની નારી, લક્ષ્મીવરને જોઈ રહી.
એમ સમીપ આવી લોવન પોહોતાં, ઉતરયા રથથી શ્રીહરી;
બેન શોભદ્રા વારણા લે, રત્નદીપ આરતી કરી.
મંદીરમાં જઈ કૃષ્ણ રૂપમણી, ગોત્રજની પૂજા કરે;
દોરડે દશ ગાંઠ કંકણ, છોડિયાં પરસ્પરે.
માત પીતાને નમ્યા ચરણે, આશીષ દીધી અતીભલી;
સર્વ જાનને બહુ માન દેધને, વળાવી પ્રીતે કરી.
શ્રીકૃષ્ણ રૂપમણી નિર્મળ જસ એ, ગાય સહુ આનંદસુ;
શ્રાતાજન શ્રવણે સુણો, રાખો ચિત્ત ગોવિંદસુ.
એમણે સંધિ નિપાવા કણમાં, માયાયે ભૂલ્યાં બહુ;
એ અકબગત ગોવિંદની, કેા નવ કળીજાએ સહુ.
સુકદેવ કેહે સુષ્ણ રાયણ, રૂપમણી લેહેવા કહો સહી;
એ સસેપે કરી જાણજો, હરિચરિત્રનો પાર નહીં.
આકાશ મારગે પંખી ઉડે, નેહેને નેહેવી ગતી;
ઉડતાં ઉડતાં પંખી થાકે, પાર કેા પામતું નથી.
છે કાલાવાલા શ્રીહરીના નામના, ગાજી શુષ્ણ ગોવિંદણ;
શ્રાતાજન લાલે કરી, ભજજો રથપતીરાયણ.

વલણ.

બલિયે રામકૃષ્ણ મુખથી, તરો લવ સંસારરે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, ચોપનમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૫૫ મો.

(કડવું ૧૬૮મું—રાગ સામેરી)

શ્રીશુકદેવજી વદ્યા વચન, સાંભળ પરીક્ષત માહા રાજન;
શ્રીકૃષ્ણ રૂપમણી જો પ્રભુ કહાવે, કામ જનમ દેશે કહું હાવે
જન્મ જન્મનાં કિલમીષ જાય, શ્રીરામકૃષ્ણ જો મુખે કેહેવાય;
રામનામ શીતળ એહેવું જાણી, શિવે આરાધ્યું પુરુષપુરાણી
કિચિત ધ્યાનમાં વહિગયા કલ્પ, દેહ ધ્યાન નહીં તદ્દરૂપ;
તાળી લાગી પરી પ્રક્ષસાય, રતી કામ આબ્યાં છળવા નાય
વસંતઋતુ પોતાના ગણ, શિવને જીતશે જાણ્યું મનઃ
મોટા સાથે ભરિયે બાય, કેમ નિપજશે આગળ વાત.
પ્રક્ષા ઈંદ્ર જીત્યા ભૂદેવ, હવે શિવને જીતું તતખેવ.

ઠાણ.

હવે શિવને જીતું જઈ, સનમુખ જાણુ ગાધી રહ્યાં;
ધ્યાનમાં હિ કામ પ્રગટયો, શકર મન વિસ્મે થયા.
નેત્ર ઉઘાડી જોયું શકર, કામ દ્રષ્ટ પડ્યો સહી;
તતક્ષણ જાણી ભસ્મ કીધો, રતિ તવ રોતી રહી.
કાષ્ટ મંગાવી ચિન્તા રચી, વ્યોમથી વાણી ધધ;
સતી મો થાયો સ્વાગી મળશે, એજ જનમે તમને હરી

નારદ કેહે તે માનજો, માટે જાઓ પાછાં ઘેર સતી;
 વીચારયું એ સત્યવાણી, આનંદ મન પામ્યાં રતી.
 તાંહાંથકી પછી ઠામ આવ્યાં, દૈત લયે જરા થઈ;
 શંખરાસુર એહેને લેઈ ગયો, લલ્લું જાળવશે ઘેર એ સહી.
 શ્રીકૃષ્ણજીયે જાણિયું, શિવે કંદ્રપ બાળ્યો સહી;
 મહનપાળે સૃષ્ટિ સરવે, રહી છે અટકી અહીં.
 શિવને પ્રસન્ન કરી, માળ્યો વર પ્રધુમન પુત્ર હવા;
 શંખરાસુરે જાણિયું, છ દિવસમાં લેઈ ગયા.
 વાટે જાતાં નારદે કહ્યું છે, એથી મૃત્યુ તાહાં થશે;
 વિચારયું મનમાં સહી, એણે કહ્યું તે સાચું હશે.
 તે માટે એ જાળક નાખ્યો, સમુદ્રમાંહાં મછે ગળ્યો;
 જાળમાંહે મચ્છ આવ્યો, લીમર કેહે લીસે લલો.
 રૂપ દેખી મચ્છનું, એ ભેટ રાચને જઈ કર્યો;
 મચ્છ ગિર્યો જાળક જોઈ, સંજર ઘાલું હરણે ભર્યો.
 એ પુત્ર માહારે ધરમનો, લેઈ સોંપ્યો રતિને જઈ;
 જંતન કરજો રૂડી ચેરે, તે કાળને જાણતો નથી.
 માયાવતીયે ઉછેર્યો, પંચ પાઈને મોટો કર્યો;
 ધનુર્વધા સર્વ એણે, શીખવીને નેહ ધર્યો.
 નારદે આવીને કહ્યું રતીને, વાત પૂર્વ વૃતાંતની;
 સ્વામી તાહારો એ ખરો, તું માનજે સત માનુની.
 ઠામનો અવતાર પ્રધુમન, શ્રીકૃષ્ણઘેર જન્મ્યા સતી;
 વરશ દ્વાદશ થાયે ત્યારે, કામ ભાવે રમો રતી.
 શંખરને પ્રધુમન હાથે, ચક્રે કરીને મારજો;
 તનસણ આંહાંથી દારકામાં, શીઘ્ર દાંપની આવજો.
 માત એહેની વાટ જીએ છે, પુત્રશોક કરે ઘાલું;
 એહેલું કહી નારદ ગયા. એ રતિયે મન આશ્રજ સુખ્યું.
 સ્વામી જાણી પ્રીત બહુ કરે, સેવા કરે છે અભિ બહી;

આનંદ મગન બિછાહ મનમાં, બ્યોમની વાણી મળી
એહેવે પ્રદ્યુમ્ન થયા મોટા; વરશ દ્વાદશમો સહી;
હાવ ભાવ કટાક્ષ માયા, કામ સાથે કરે રતી.
બાળક કેહે હાવે કામ ભાવે, કરો છો એ શું ભેધ;
મેંતો જાણી માત માહારો, કેમ જુદા એહેવી થઇ.
પૂર્વે માહારા સ્વામી રતિ કેહે, નારદે મુજને આવી કહ્યું;
માટે શંખર સાથે જુદા કરો, પછે ચાલો ઘર જઈયે બહુ.
વેરી તમારો દૈત છે, હાવે હણે એહેને તુરત માંહા;
મતાંત સરવે કહ્યો સ્વામીને, પ્રદ્યુમ્ન હરખ્યા ઘણા.
અભિલાષ કરવા મુજ સાથે, વેર કરે તમસું ઘણું;
તે માટે આ ગદા લઇને, હણે એને માનો કહ્યું.
ગદા લઇને પ્રદ્યુમ્ન આવ્યા, શંખર મન વિસ્મય થયો;
અરે પુત્ર વિકાળ રૂપે, આવ્યા કારણ કહો.
પ્રદ્યુમ્ન કેહે હુષ્ટ રાજા, પૂર્વે તું માહારો અરી;
છ દીવસનો મુજને નાખ્યો, સમુદ્રમાં મચ્છ ગયો ગળી,
દીમરને હાથે ચડ્યો ત્યારે, આવ્યો હું આંહાં ફરી;
તે માટે હવે જુદા કીજે, બીઠ તું માહારો અરી.
દૈત કેહે મેં પુત્ર જાણ્યો, એ તો વેરી પ્રગટ હવો;
ગદા એક હાથે ગ્રહી, રાય જુદાને તવ સજ થયો.
માર માર તિમરજ ફેરવે, પ્રદ્યુમ્ન સનમુખ થઈ વટે;
ગદા ત્રિશુળ ને બાણ ફરસી, વરસે જેમ પૂર ચડે.
અગ્નિ અસજ મેઘ અસજ, પરસ્પર જુદા હોય ભણું;
અદ્રષ્ટ થઈ આકાશે રહીને, દૈત બાણ નાખે ઘણું.
દૈતમાયા પ્રબળ મોહોટી, પ્રદ્યુમ્ન વીરમે થયો;
રતી કેહે સ્વામી ખીરજ ધરજો, ચક્ર આપું તે લીયો.
માયાનો અવતાર રતિ છે, મનમાં કલપે તે કરે;
ચક્રે કરી શિર છેદીયું, દઇત પડ્યો છે પ્રથવી વિજે.

દેવનાં દુંદુભી વાગ્યાં, પુષ્પ વૃષ્ટી મુર કરે;
 દેતનાં મુખ થયાં નીચાં, આણુ બાદવની ફરે.
 માયાવતી વિમાન બેસી, આકાશ મારગે ઉતપત્તી;
 દ્વારામતિમાં આબ્યાં, રૂપમણી મંદીર બાંધી હતી.
 સોળ સેહેસ્ર મધ્ય ઘર, શ્રી મોહ પામી ઘણી;
 નવજોખન રૂપ વિસાળ રતીનું, ઝગમગે ગગન દામણી.
 શ્રીકૃષ્ણ સરખું રૂપ પ્રદ્યુમ્નનું, લલજા ધરી ઘરમાં ગઈ;
 જાળીએ જોઈ રહ્યાં રૂપમણી, શ્રીકૃષ્ણ નહીં વીરમે થઈ.
 બાહાર આવી સ્ત્રી સરવે, જોયું રૂપ પ્રદ્યુમ્ન રતી;
 રૂપમણીને પુછે સ્ત્રી સહુ, કોણ છે એ કહો સતી.
 રૂપમણી કહે ગયો હતો, પુત્ર માહારો તે હશે;
 એહેલું કહેતાં સ્તનમાંથી, પયધારા ગઈ મુખે.
 એટલે વસુદેવ દેવકી, શ્રીકૃષ્ણ હજાર આવીયાં;
 બાળક સાહામું જોયું ત્યારે, દેખી મનવિરમે થયાં.
 તતક્ષણ નારદ ત્યાંહાં પધારયા, વાત પૂર્ણ કથા કહી;
 રતીનો અવતાર વહુ એ, પુત્ર પ્રદ્યુમ્નજી સહી.
 સાંભળી ઘણું હરખ પામ્યાં, રૂદયા સું લીધા જઈ;
 પચ્ચશબ્દ નિશાણ વાગ્યાં, જય જય શબ્દ વાણી થઈ.
 મંગળ આજ વધામણી, મળો નાર ગાયે પ્રેમમું;
 જામક જન જસ વિપ્રને, આપ્યાં દાન બહુ હરખમું.
 સાકેર પાન વિવેશ મર્વને, શ્રીકૃષ્ણજીએ આપીયાં;
 રૂપમણીજી વહુ પુત્રને, પછે લેઈ મંદીરમાં ગયાં.
 શુકદેવ કહે સુણ રાજા, હરિલીલા આગમ અગ્રાધ છે;
 શેષ પાર પામે નહીં, શુક કહે જીવ્યા એક છે.

વલણ.

શુક કહે જીવ્યા એક છે, જન ભજવા શ્રી મહારાજને;
 ધનદાસના મુત મુત કહે સુંદર, પચાવનમે અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૫૬ મો.

(કકવું ૧૬૬મું —રાગ કેદારો)

શ્રી શુકદેવને પરિક્ષત પૂછે, મળીની કથા કોણે સ્વામી;
વિખ્યાત વાતછે મળીની માટે, પુછું હું શિર નામી.
વળી સત્રાણ તે હરિને, સત્યભામા કેમ પરણાવી;
હરિકથારસ પિતાં મુજને, કેમો તૃપ્ત ન આવી.

૮૫.

શુકજેગી કેહે સાંભળ રાજા, મળિની કથાં કહું વાણી;
સત્રાજિત સૂરજ ઉપાસીક, મળી આપ્યો ભક્ત જાણી.
આઠ ભાર નિત સોમણુ ઝડે છે, દુરભક્ષ ન હોય દેશ;
બ્યાધી પીડા અલ્પમૃત્યુ નહીં, એહેવો મળિ છે નરેશ.
તે મળી લેઈ સભામાં આવ્યા, સત્રાણત રાજાન;
ઉચ્ચસેન મહીપાળ જાણીને, મળવા આવ્યા રાજાન.
નમ્રલોક સહુ આશ્રજ પામ્યું, સૂરજ આંહાં કેમ આવે;
તેજ આગળ રહેવાય નહિં ત્યારે, આવી કહું રાજદારે.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે એ સૂરજ નોહે, મળિ સત્રાજિત માનો;
એટલે સમિપ આવ્યા તતક્ષણ, રહેહુ ભાંગ્યો મન તણો.
સ્થયી જાનરી ઉચ્ચસેનને, પોટ મુકીને મળિયાં;
તાંહાંથદી શ્રીકૃષ્ણને આવી, પ્રેમ પ્રણામજ કરિયા.
સ્તુતિ કરી ઉભા રહ્યા ત્યારે, શ્રીકૃષ્ણ આદર લીધો;
પાસે બેસાડી પુછ્યો સમાચાર, સત્રાજિત ધણું રીજ્યો.
પરસ્પરે તવ વાત કરીને, ત્રીજા ભાગી ચેર બયે;

ફરી સમાગમ થયો ત્યારે, મણી માગ્યો જદુરાયે.
ઉઘસેન જોગ એ મણી છાજે, આપો માનો વચન;
જોવા માગ્યો તોહો ન આપ્યો, મણી અમુલ રતન.
પ્રતિઉત્તર ધ્રીકૃષ્ણને દીધો, મણી આપ્યો કેમ જાય;
વચન ફરીનું ઉઘાપો ને, તવ જોડ્યો રાશભેર રાય.
ત્યાંહાંધકી પછી મંદીર આવ્યો, મણીનું કરી જતન;
પ્રસન્ન જાણે બાંધીને કઠે, ગયો મૃગયા વન.
મૃગયા રમતાં સહીયે મારયો, સંહીને મારયો રીંછ;
રીંછ મણીને લઈ ગયો, તે બાંધ્યો પુત્રી જાહાંછે.
રમત માટે પારણા ઉપર, જુએ જાંબુ કુમાર;
સમા અવતારનો જાંબુવાન, રહ્યો ગુફા ગેવર સાર.
ફરી તપાસ લીધે સત્રાજિત, મણી ન દીઠો ઘરમાંછે;
અરૂંપરૂં જોયું મણિ ન લાધે, વિરમે મનમાં થાયે.
'પુત્રો કેહો કાકાજી હવડાં, અન્નવે ખેતી ગયા વન;
મણી તેણે કઠે બાંધ્યો છે, માનો પિતાજી વચન
વાત સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યો, રૂડું નવ કીધું ભાઈ;
મણીને માયે શત્રુ ઘણા છે, કુશળે ન આવે ભાઈ.
માનમુકન થાયે સત્રાજિતને, ફરકે ડાણુ અંગ;
એટલે સમાચાર મર્જના આવ્યા, દુઃખી થયા ગતિભગ.
કૌંયા કર્મ દીન તેર થયા પછી, વાત કરે અન્યો અન્ય;
દુઃખ ભાઈ ધાજું ધરે, પછી જોડ્યો એહ વચન.
ધ્રીકૃષ્ણે માહારા જ્ઞાન મારાવ્યો, મણિમાટે ચિત્ત રાખી;
શુ કહે હવે શું થાયે, કેમ રહ્યો એહ સાંખી.
ચાલી વાત આવી સભામાં, જાણું છે અંતરજામી;
એન્ય સહુ સજ કરોને ચાલ્યા, માતામડને ચિર નામી.
માગી તેડાવી માગ કહડાવ્યો, સત્રાજિતઘર જાંહાંધી;
પેહેલું પગલું અમ્મનું ચોધી, માગી લેઈ ચાલ્યો તાંહાંધી.
નમ્ર મુકીને બાહર આવ્યા, માગી ચાલ્યો જાય;

આગળ માગી પાછળ સેન્યા, જોતા જાયે વન.
જોતાં જોતાં માગ જરૂયો છે, આ ઠામે મારયો સંહીયે;
અશ્વ સઘાયે ઠામજ મારયો, વિરમે વાતજ કહિયે.
તાંહાથી પગલુ સિહનુ ચોધી, માગી ચાલ્યો જાય વન;
આગળ જતાં સિહને મારયો, રિછ કહિયે બળવાન.
તાંહાથી પગલુ રીંછનુ જોતાં, આગળ પર્વત આવ્યો;
તે મધ્યે એક શુક્રાદારમા, માગી કેહે ચોર તમારો.
રથથી ઉતરયા શ્રોકૃષ્ણજી પોતે, જોડ્યા મુખથી વાણી;
આ ગદ્ગદમે મેં જાણું, તમે રહો સહુ પ્રાણી.
તે માટે હું કહું તે માનો, સાંભળજો રૂડી પેર;
દ્વાદશ દિનમાં નહીં આવું તો, તમે જાજો ફરી ઘેર.
એહેવો પરક કરીને પેઠા, દાર શુક્રાનું ઉઘાડી,
આગળ જતાં પારણાં માંહે, સુતાં નાંજી કુમારી.
તે ઉપર મણિ દિઠો ત્યારે, આનંદ પામ્યા મન;
એટલે રીંછ આવ્યો ગંધ જાણી, કેધે રાતાં લોચન.
કોણ છે આ ઠામ આવ્યો, કેહેની મુજને વાત;
વનચર જીવ પંખી નવ આવે, તું કેમ આવ્યો શું કાજ.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે મણી કાજે આવ્યો, માથે આવ્યું આજ;
સત્રાજીતનો ભાઈ સહીયે મારયો, સંહીને મારયો તેં ભાજ.
તે માટે મણિ હું લેવાને આવ્યો, આપ મુજને આણી;
એહેવું સાંભળી રીંછ મુષ્ટિના, પ્રહાર કરયા તવ જાણી.
લથબથી ગડદા કોહોણી, મલ્લની પેરે વઢતા;
રાત દિવસ એમ જીવ કરતાં, દિવસ અઠાવીશ વીતા
વમન થયું છે રૂધીર રીંછને, તેહેનો ચાલ્યો પ્રવાહ;
તે ફેળી મનભંગ થયું છે, જાણવાન પામ્યો હાર.
રીંછ જાણ્યું કે પરમેશ્વર, મનુષ જાણ્યા મેં મૃદ;
કરી પ્રદક્ષણ ચરણે લાગ્યો, સ્વામી ગરૂડારૂઢ.

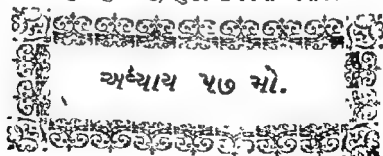
તમને કહું ત્રીલોકમાં, હુંને જીતે નહીં તમ વિના કોયે;
તે માટે મેં જોળખ્યા, સ્વામી કીપા કરી આવ્યા સોયે.
તમે લંકા જીતી રાવણ માર્યો, દીધું વિલિપણ રાજ;
મેં કહું સ્વામી જુદું ન કીધું, તે પોંતી માહારી આશ આજ.
હાહામે પૃથ્વીને લેવા, માર્યો હિરણ્યાક્ષ દેવ;
સમુદ્ર પ્રતાપે આવી મળ્યા તો, હું પામરની કોણ ગત.
સ્તુતિ કરી કેહે આજા મુજને, દીજે શ્રીમહારાજ;
શ્રીકૃષ્ણ કેહે મણિ આપો અમને, આવ્યો છું તમ ક.જ
રામા અવતારે કહું હુતું મેં, દરણુ દેશુ આવી;
એક પંથ બેહુ કામજ માટે, એ જુદી મનમાં જીવે.
રીંછ કેહે સ્વામી સર્વ તમારું, હું છું આજાધારી:
મણી લાવીને ચરણે મુક્યો, ઉપર કન્યા લો જીતારી.
આનંદ હુંડી દેવના વાગ્યાં, જાતા વેકુંડે ભૂપતી;
વિદ્યા થઈ હરિ તાંહાંથી આપ્યા, રીંછને આપી મુક્તી.
અવધ થઈ સેન્ય કરી ગયું છે, કહ્યો આવી મમજ્યન;
વસુદેવ દેવકી આદે સહુ કો, પામ્યા દુઃખ અપદ.
સત્રાજિતને હોય દીયે કેહે, વાંક એદેને મન મળી;
આંખકા દેહેરે દેવકી આદે, બેઠાં તજી જન જાણી.
તેહેવે સમે બ્યોમ વાણી થઈ, કેહે આવે છે જનજન;
સ્તુતિ કરી ચંદ્રભાગી, ત્યારે મન મન તાંહાં રયામ.
દેખીને સહુ આનંદ પામ્યા, મનન મધે નહીં:
દેવકીને આવી પાગે લાવ્યાં, શ્રીકૃષ્ણ જાણુકમારી.
વધામણી માતાને રેઈ યે, સાચા દુઃખી થાય;
ઉગ્રસેનને શ્રીકૃષ્ણ મળિયા, દીધી વાન મુલગય.
મણી માટે ધણો શ્રમ થયો છે. પૂર્વ કયા દીધી મન
ઉગ્રસેને સત્રાજિતને આપ્યો, મળી મનમાં નેથી
મિથ્યા આજ દીધું મેં કૃષ્ણને, યાંત્રે મન કેહે જ

૩૮૪ અધ્યાય ૫૭ મો—સત્રાજિતનું મરણ, સતધનવાનો વધ
અને અકૂરપાસે મણિ રહ્યો તે.

નીચું મુખ કરી ઘેર આવ્યો, સત્રાજિત રાજન.
રાત દિવસ ચિંતા કરે મનમાં, પછે વિચાર્યું એહેવું;
સતધનવાના પુત્રને કહી તે, આપી કન્યા મનાવું.
એહેવો વીચાર કરી સતભામા, શ્રીકૃષ્ણને પરણાવી;
ઉપર મણી આપવા લાગ્યા, શ્રીકૃષ્ણે ના કાઢાવી.
મણી અમારો છે અમે લેશું, હવડાં રાખો તમે રાધ;
શ્રીકૃષ્ણનું સત્રાજિત નમી કેહે, ક્ષમા કરજો અન્યાય.
રૂડી રીતે સતભામા પરણાવીને, આપી રીધ અનેક;
થોડે ઘણું કરી માનો હરિજન, શું કેહે જીભ્યા એક.
રૂપકુડમાં સ્નાન કરાવ્યું, જાંબુવતી પામ્યા રૂપ;
પરણ્યાની રીતે હરિ પરણ્યા, એહેવા જાદવભૂપ.
શુક જોગી કેહે સાંભળ રાજા, પુણ્ય કથા સાંભળિયે;
માનુષ દેહ દેવને દુર્લભ, રામકૃષ્ણ મુખ કહિયે.

વલણ.

રામકૃષ્ણ ભજિયે સદા, એહેવો ન આવે દાવરે;
ધનદાસના સુત સુત કહે, સુંદર છપનમો અધાયરે.

(કડવું ૧૭૦મું—રાગ સારંગની ટુંક આલ)

શુક કેહે સાંભળ રાજા, વળી મણીની કથા કહું પાવન;
ચેહેલાં દુરજોધનની કહું વાત, પાંડવ સાથે રમે છળપાત.

અધ્યાય પાંચમો—સત્રાજિતનું મરણ, સતધન્વનો વધ ઉત્પ
અને અકૂરપાસે મણિ રહ્યો તે.

પિતામહનું કહ્યું નવ માને, યુદ્ધ ગઈ ધૃતરાષ્ટ્ર રાજન;
સર્વે ઇચ્છે મૃત્યુ પાંડવનું થાય, શકુની આદે દુર્યોધનરાય.

૬૫

કૌરવ ઇચ્છે મૃત્યુ પાંડવનું, અભિમન સુત સુણ, રણધીર;
ઘણે કામે એણે કપટ કર્યાં, પણ રાખ્યા શ્યામશરીર.
વાર્ણાવટનું રાજ પાંડવને, આપવા કપટની વાત;
લાખના ધવળ દારૂ ભરાવીને, મંદિર કીધાં એકાંત.
અંન દ્રવ્ય સામગ્રી સર્વે, પાંડવને કેહે જાઓ;
રાય આજાએ શીઘ્રે પધાર્યાં, પાંચે કુંતા માય.
નગ્નલોક વળાવા સંગે, પ્રીત પાંડવપર જાણી;
વાટે ચાલતા રીખજ દીધી, વીહુરે તવ છાની.
ગહગહ કંઠે વળ્યા વળાવીને, પાંડવ એકા જઈ રાજ;
‘દુર્યોધનનું’ કપટ જાણી, દુઃખ પામ્યા જુધીષ્ઠિર રાયે.
ભીમ અર્જુન સેહેદેવ નિકુળે, કુંતાને કહી વાત;
સાંભળીને ચીત વિગ્રે થયું, સાવધાન રહેણું જાત.
માતા પાસે વ્રત ઉજવી, ખરચ્યા દ્રવ્યભંડાર;
પ્રદ્યુમ્નોજન સજન સહુ તેડીને, કીધાં અંન આહાર.
દુર્યોધનની નિધા બોલી, પાંડવનો જસ ગાય;
સાંભળીને દૃઢે ધણું દાઝે, એહિનો કર્ક ઉપાય.
તે દિવસ પ્રધાનને કહિ ગયા, આજાએ રહ્યા બાહાર;
મંધ્ય નિશાયે મંદિર પુકંચું, નિસરવાનું રોક્યું દ્વાર.
નીદ્રામાંથી જળકી ઉઠ્યા, પાંડવે મનમાં જાણ્યું;
વિદુરે વાત કહી ભાઈ સાચી, આગ આવી જુઓ સાહા
સહદેવને કેહે રાયજુધિષ્ઠિર, નિસરવાની કોણ વાટ;
શુભ જુઓ આ સુરંગ દીસે છે, નીસરો વેહેલા જાત.
ભીમે અગ્નિ પુકંચો પાછો, માતા લીધાં ખાંધે;
મીઠુંપણ કૃષ્ણ સુખ વહતા નાણી, નીસર્યા જમુના ઘાટે.

૩૮૬ અધ્યાય પાંચો-સત્રાજિતનું મરણ, સતધન્વાનો વધ
અને અકૂરપાસે મણિ રહ્યા તે.

પાંચ પુત્ર મધ્યે કૈવટ, અન ગામી રહ્યા રાતે;
દગ્ધ થઈ તે ઘરમાં ગાળ્યા, જાણું છે મર્ગ સાથે.
લોખાગ્રેહમાં પાંડવ ગાળ્યા, ચાલી ચોહોદીસ વાન;
એ મમાચાર પ્રભુને પોતા, શીઘ્ર થયા તે નાથ
રથ મગાવી મજ કરાવ્યો, સારથી લીધા સંગ;
હસ્તિનાપુરમાં આવી પોહોતા, કહેા વિદુર પ્રસંગ.
એ કથા રહી ઇલાથી, હવે મણિનો કહું વિસ્તાર;
સતધન્વા કૃતવર્મા અકૂર, મળી વિચારયું સાર.
સત્રાજિતે એમ કહ્યું, એ કન્યા તમને આપી;
મણિમાટે ફેાક કરીને, કૃષ્ણને કન્યા પરણાવી.
તે માટે મણિ લેધને એહેને, તુરત મારિયે કામ;
એહેવો વિચાર કરીને ચાલ્યા, મત્રાજિતને કામ;
સેજ ઉપર રાથે રાધન કર્યુ છે, નિદ્રાવશ ગઈ રાત;
તે મમે સતધન્વા ઘરમાં, આવ્યો ઉઘાડી કપાટ.
સતભામા તવ જામત એકાં, પિતાને નિદ્રા આવી;
જમદત સરખો નયણે નિરખ્યો, ખીલીનાં રાજકુંભારી.
કોણ તમે આ વેળા અવ્યા, શુ છે તમને કાજ;
પ્રતિઉત્તર આપ્યો નહીં તેણે, માર્યો સત્રાજિત રાજ.
મણિ લેધને તુરત નાહાહા, અકૂરને 'કહી વાત;
શ્રીકૃષ્ણ નહિ આજ સુવ્ર નગરમાં, તે માટે કરી ધાટ.
સતભામાયે રૂદન કીધું, કર્યો કોણ ઉપાય;
પિતા માહારો જેણે હરણ્યો છે, તેહેને કહું શિક્ષાય.
લવાળુ તેલમાં પિતાથળ મુકયું, પોતે ગયા હરિપાસ;
હસ્તિનાપુરમાં આવી પોહોતાં, કહી સ્વામીને વાત.
મતધન્વાએ હણ્યો પિતા માહારો, મણિ લેઈ ગયો અન્યાય;
સાંભળીને હરિ ઘણું રોયા, સગે હળધર ભાઈ.
રથે ઘેસી પ્રભુ શીઘ્રે પધાર્યા, સતભામાં લીધાં સંગ;

અધ્યાય પાંચમો—સત્રાજિતનું મરણ, સતધન્વાનો વધ ૩૮૭
અને અકૂરપાસે મણિ રહ્યા તે.

દ્વારકાને ગોંદરે તવ, આવી પોહોતા ભગવત.
સતધન્વાએ જાણ્યું હુરિ આવ્યા, ઘરથર મુજે કાય;
અકૂરને કેહે સ્વામી, કરજો માહારી સાહાય.
એણે કંસ જરાસંઘ સરખાજીત્યા, કાળજવન કીધો ભરમ;
કોણમાત્ર હું ચોર હરિનો, કીધાં મેં આહવા કર્મ.
મણિ અકૂરને આપી નાહો, અન્વે જેમી તતક્ષણ;
એ સમાચાર પ્રભુજીએ જાણ્યા, જોડ્યા શ્રીમુખ વચન.
સતભામા તમે મદિર જાઓ, અમે ધરણું તેની પૂઠ;
સતધન્વાને હુણી કરીને, આવણું તમઘેર તુર્ત.
એમ ઠહી રથ હાંક્યો તાંહાંથી, રામકૃષ્ણ બેહુ જાણિયા;
રાત જોજન જઈ પોહોતો સતધન્વા, અન્ધ થાકા પાગેપણિયા.
રથથી ઉતરી પગે ચાલ્યા, પોતે શ્રીભગવાન;
ચક્રે કરીને શીશ વીડારયુ, સતધન્વાનુ જાણુ.
મણી જોડ્યો નવ લાઘો, આવી જળોભદ્રને કહી વાત;
સાંભળીને હજધર તવ જોડ્યા, શાને કરી તેહેની ઘાત.
મણી તમારી સાજસમાં છે, કોઈ પાસે એ જાણ્યુ;
રીસાવીને જનકનગરમાં, ગયા રામ મન માન્યુ.
આદરમાન બહુ પેરે કીધાં, જનકે પૂજન કીધું;
દુરભેદન એ જાણી આવ્યો, ગદા જુદા સહુ શીખ્યુ.
ભાઈએ ભાઈમાં શઢ થઈ છે, મણિમાટે તવ જાણી;
મનાવ્યા હજધર નવ માને, શું કરે સારગપાણી.
રથ બેસીને દ્વારકા આવ્યા, પોતે સુદરશ્યામ,
સતભામાને કેહે મણિ નહીં તે પાસે, માર્યો સતધન્વા તે ઠામ
રાખસનો એ અશજ હતો, નહીંતર મારત કોણ;
સતભામા કેહે સ્વામી માહારા, તમે તે રાખ્યુ પોણુ
અગ્નિદાહ કર્યો સસરાને, ક્રિયા કર્મ પોતે કીધું;
દિવસ બીલ્યા પછી ઘેર પધાર્યા, કારજ અરવે સીધ્યુ.

૩૮૮ અધ્યાય પાઞ્ચમો—સત્રાજિતનું મરણ, સતધન્વાનો વધ
અને અકૂરપાસે મણિ રજા તે.

કૃતવર્મા અકૂરે વિચાર્યું, હવે કેમ રહેવાસે;
મણી લેઇને શીઘ્ર પધાર્યા, પૂર્ણ દિશા શું યાચે.
તાંહાં જાય તાંહાં મણિ પ્રતાપે, માન પામે બહુ સુખ;
રાજધાની શિવની તાંહાં આવ્યાં, ભાગાં મધળાં દુઃખ.
તાંહાં રહી સદાચત ચલાવ્યા, ઘાટ ગંગાજના પાંધ્યા;
દુરભિક્ષ હોય તાંહાં મજન્ય યાચે, અકૂર જસ ગવાયા.
સમાચાર બળિભદ્રે જાણ્યો, મણી અકૂરની પાસ;
એહેવું વિચારી ઠારીકા આવ્યા, મળ્યા શ્રીઅવિનાશ.
પ્રજા કેહે અકૂર તેડાવો, તે વિના નહીં સુખ શ્યામ;
શ્રોકૃષ્ણને ગમતી થઈ વાત, પરભાર્યું થયું કામ.
અકૂર તેડાવ્યા સભામાંહે, દીધાં આદરમાન;
પુજા કરી હરિયે પુછ્યા સમાચાર, સહુ કેખતાં ભગવાન.
દાનપતીમાં ખ્યાત તમારી, કેશ કેશ થયું નામ.
તે માટે મણિ છે તમપાસે, આપો એમ કેહે શ્યામ.
મણીના મણી પત્નિ ને પુત્રજ, પુત્રતણે પુત્રજ સાર;
અથવા કુટુંબી તેજ પામે, પિડનો જેને અધિકાર.
સતભામાને પુત્ર થયો છે, મણીનો એ અધિકારી;
અકૂર કેહે સ્વામી સર્વ તમારું, હું છજિં આજ્ઞાધારી.
મણી છોડી સભામાં સુક્યો, જોઈ થયા દિગમૂઢ;
પાછો મણી અકૂરને આપ્યો, ટુકા ગડગડૂદ.
શુકભેગી કેહે સાંભળ રાજા, મણિની કથા કહી સાર;
બળિભદ્રને સંદે મન ભાગો; વરત્યો જયજયકાર.
મણીઆખ્યાન સુણે નરનારી, ભિતરે તેહેનું આજ;
સુંદર હરિનો દાસ કેહે છે, સત્તાવનમો અધ્યાય.

અધ્યાય પદમો-કાલિંદિ, સત્યા, લક્ષ્મણા, મિત્રવૃદ્ધા ૩૮૯
 ભદ્રા એઓ સાથે કૃષ્ણનાં લગ્ન.

અધ્યાય ૫૮ મો.

(કકલુ ૧૭૧ મું—રાગ રામગ્રી)

૬૧૭.

શુકલ જોડ્યા સાંભળ રાયેલ, હરિસ પીતાં તૃપ્તિ નથાયેલ;
 નીરમળ મન થાય હરિસ પીતાં, સાંભળ પરીક્ષત રાય;
 પાંચ કન્યા પરણી હરિ લાવ્યા, કેહેશુ આ અધ્યાય.
 લાખાગૃહથી પાંડવ વાંચ્યા, તે આવ્યા ઈંદ્રપ્રસ્થાન;
 એ સમાચાર પ્રભુએ જાણ્યા, શીખ થયા તતક્ષણ.
 રથ મંગાવી સજ કરાવ્યો, મળવાને ઘણું હેત;
 રથ જેસી ઈંદ્રપ્રસ્થમાં, આવ્યા શૈન્ય સમેત.
 રાય જીધિદર જીમ અરજીન, નિકુળ ને સેહેદેવ;
 સાંહ્યાંમા જઇને મળ્યા પરસ્પર, પૂછ્યું કુશળી જેમ.
 રથથી ઉતરી પાંડવ સાથે, આવ્યા મંદીર માંહે;
 આસન જેસાડી પૂજ્યા હરિને, સ્તુતિ કરે હરિની ત્યાંહે.
 જોગેશ્વરને હરશન હુલ્લેલ, તે અમને માહારાજ;
 કોણ પુણ્યે કરી પામ્યાં તમને, એમ કેહે છે ધર્મરાજ;
 કુંતા દ્રૌપદી મળ્યાં આવી, પુછ્યા ફાઇને સમાચાર;
 વસુદેવ દેવકી કાસ્યેહેમાં, પામ્યાં કહ અપાર.
 કંસ વિહારી જાદવકુળને, આપ્યું છે તમો સુખ;
 પછે અકૂરને મોકલ્યા, લાઇયે જાણી જોહેનનું દુઃખ.
 કોણ તપાસ કિયે અમારો, તમ વિના સુંદરશ્યામ;
 જાંહાં જાંહાં કહ પડે તાંહાં આવી, રાખોછો ભગવાન.
 લાખાગૃહમાં જાળતાં જોહેને, દયા ન આવી કયમ;

૩૬૦ અધ્યાય પદ્મો-કાલિંદિ, ત્રવ્યા, લક્ષ્મણ, મિત્રવૃંદા,
ભદ્રા એઓ ગ્રામે દૃષ્યુનાં લગ્ન.

હુન્નેધને એમ મૃત ઇચ્છયુ, તે જાણોછો તમો મન.
શ્રીકૃષ્ણ દેહે એહેના કૃણ આગળ, પામશે હુન્નેધન;
કુંતાજી પછી વાત કરીને, ઉઠ્યાં છે તતક્ષણ.
નાના પ્રકારે રસોઈ કરી, ફાઈને જમાડ્યા પાંડવ સાથ;
વન્નભૂષણ પેહેરી મલામાં, બેઠા છે જુગઠાધાર.
જાતક જન જસ ગાંધર્વ ગાયે, વાળે તાલ મૃદંગ;
કંઈએક લલના નૃત કરેછે, થઈ રહ્યો અતિરંગ.
આતુર્ભાસ એ રીતે રહ્યા, પછે મૃગયાને હરિ જાય;
અરજુન સારથી થઈ રમે છે, હરણ રોઝ સીધાર.
તે સમે જળાતૃપા લાગી, પીવા ગયા અરજુન;
જુએ તો જળ મધ્યે મંદિર, તપ કરે શ્રીજન.
પારથ દેહે કોણુ નામ કહિયે, શું પડ્યું તપનું કામ;
શ્રી વિષ્ણુ પામવા તપ કરે છઠિ, સૂર્જદેહા માહારે નામ.
પિતાએ મંદિર કરી આપ્યું, ઇચ્છું એવર દાજ;
પારથે આવી કહ્યું ત્યારે, લાભ્યા શ્રી મહારાજ.
કુંતા દ્રૌપદી હરણ પામ્યાં, દીઠાં જમુના સંગ;
રથથી બિતરી પગે લાભ્યાં, મલ્યા હરિ રસરંગ.
વીરવક્રમાને કેહે છે શ્રીહરિ, રથો નવું પુર ગામ;
તતક્ષણ કીધું હેમ મણિમય, હરિપૂર ધર્યું નામ.
તે સમે અગ્નિ પિંડ રોગી થઈને, આભ્યા હરી શર્ણુ;
મોઝ રાજતા જાન મધ્યે, મુહુને ઘ્યુંછે અણર્ણુ.
મન્તક બે છ નેત્ર કહિયે, સાત જીભ્યા ત્રણ પગ;
વન્નભૂષણ પેહેર્યાં અગે, અગ્નિ પ્રદક્ષ સ્વરૂપ.
શ્રી કૃષ્ણજીયે મન વિચાર્યું, અરજુનના હિત માટે;
રથે બેસીને પાંડવ વનમાં, આભ્યા પારથ સાથે,
અગ્નિને કહ્યું આ યોગદી પીયો, બળે જાર અદાર;
જાણીને ઈંદ્ર વડવા આભ્યો, મેઘ તે સુસળ ધાર.

અધ્યાય પટમો-કાલિદિ, સત્યા, લક્ષ્મણા, મિત્રવંદા, ૩૯૨
ભદ્રા એઓ સાથે કૃષ્ણના લગ્ન.

બાણની ઠાઠ બાંધી અરજીને, પડે નહીં જવ દીપ;
અગ્નિનું અછરણ ટાળ્યું, નરનારાગેણ વીર.
ઈંદ્ર કેહે ઊપકારજ માટે, આબ્યા પ્રાણુલવનં;
મળી પ્રભુને ત્યાંથી પધારયા, સુરપતી રાજન.
અગ્નિએ રમ અશ્વ સંઘાયે, આખ્યો પારથ કાજ;
ધનુષ બાણ અખે ભાયા આપી, ને ગયો પોતાને કામ.
મયદાનવને બળતો રાખ્યો, સભા પાંડવની કીધી;
જળને કામે સ્થળ હીસેછે, સ્થળને કામે જળ મિદ્ધિ.
દુરલ્લેખનને બ્રાંન થઈ છે, રચ્યો મરણુ ઊપાય;
આજ્ઞા પ્રભુની લેઈ તાંહાંથી, મયે ગયા પાતાળ.
હવે દ્વારકા જાવા તનપર, માગે હરિ વીદાય;
રાય કેહે સ્વામી વળી રહિયે, ગદગદ કઠજ થાય. -
મળી પાંડવને દ્વરિકા આબ્યા, હરજ્યાં માત ને તાત;
કાલિંદી પરજ્યા હરિ રીતે, વરત્યો જેજેકાર.
અન્નેમ્યા સુરજવંસી રાજા, અનગજિત એહેવું નામ;
તેહેની કન્યાને કહ્યું છે નારદે, રહ્યું ચિતમાં ધ્યાન.
પિતાયે તવ પોણ કીધું, વૃષભ નાથે સત;
તેહેને મેં કન્યા હું આપું, દેશ દેશ ગઈ વાત.
અનેક પ મળ્યા છે આવી, વૃષભ નહીં ન થાય;
સાંભળીની શ્રીકૃષ્ણુ આબ્યા, દેખી નમ્યા તવ રાય
પુલ્લ કહ્યું સુનમાન દીધાં, અનગજિતે બહુ જાણુ;
શ્રીકૃષ્ણને હે અમલોગ છે માટે, દીને કન્યાદાન.
રાય નારમે પોણ કર્યું છે, રાખો પત રહે. નાંમ;
સાંભળુ હરિ વૃષભ પામે, આબ્યા શ્રીભગવાન.
જાણિદ પુકાં જુએ છે કન્યા, દીહુ મનોહર રૂપ;
દેખીહી સંગમૃદ થયાં, એ હજો સ્વામી તદરૂપ.
વૃષભ સતી વીર નાકા, સોંકયા જાદવ જોધ;

૩૯૨ અધ્યાય પટ્તો-કાલિદિ, ગ્રાયા, લક્ષ્મણા, મિત્રવૃંદા
ભદ્રા એઓ સાથે કૃષ્ણનાં લગ્ન.

દાહ ભીડી ઘર્યા માતજ રૂપે, નાથ્યા એકીવાર.
કન્યાયે વરમાળજ નાંખી, વાળ્યા દેવ નીસાણ;
પર્યાની રીતે હરિ પરણ્યા, આખ્યાં રાયે બહુ દાન,
નવ લક્ષ રથ અશ્વ મણિમય, એક અચુત આપી ગાય;
નવ મહત્ત તવ હરિત આખ્યા, દારી તણુ હનાર.
વસ્ત્ર ભૂષણુ વિવિધ પેરના, આપી નમિયા પાય;
વિદાય કર્યા આપી સંન્ય સઘાયે, ચાલ્યા ભદ્રવરાય.
દેશ કેશના ભૂપ મળ્યા, આખ્યા છે ચેરી વાટ;
પારથના લયથી ભૂપ નાઠા, છતી આખ્યા ચેર નાથ.
શ્રુતસેનની કન્યા કહિયે, લક્ષ્મણા એહેવું નામ;
પોણુ કરી જળમાં જઈ વીંધે, મચ્છ તે વરે પ્રમાણ.
સાંભળીને હરિ તતક્ષણુ પોતે, ચાલ્યા અભુજ સહાય;
સ્વયંવર મહત્ત માંહે પોહોતા, મળ્યા બહુ રાણા રાય.
ખાણાવળી ભુપ ખાણુજ નાખે, મચ્છ કોઈયે ન વિધાય;
પારથે ખાણુ નાખ્યુ જળમાં ભેઈ, છેડું રહ્યું આંગળ ચાર.
નીચું ભેઈ જળમાં ઉપરથી, મચ્છ વિંધ્યો તતક્ષણ;
કન્યાયે વરમાળજ નાખી, પરણ્યા દીનદયાળ.
ગજ રથ અશ્વ રાયે આખ્યા, વિનય કરી નમ્યા
વીઠા થઈ પ્રભુ દારીકા આખ્યા, આનંદ આચ્છવ મૂ.
અવનિના રાજની બેહેન, મિત્રવૃંદા છે તેહેનું ને
હરભેદનને આપવા કહી, એ બાણુ શ્રીભગવતી;
ભદ્રવકુળની કન્યા કહિયે, તે કેમ લઈ જાયે ચુ રૂ
હરણુ કરી દારીકા લાખ્યા, પરણ્યા ગરુડારૂઢ. હે
કુરુવશના રાયની કન્યા, ભદ્રા કહિયે નામ; તે
હરણુ કરીને ચેરજ લાખ્યા, પરણ્યા સુંદરશ્યામ બે
વેહેવાનો વિસ્તાર આગળ, કેહેવાશે કુરુક્ષેત્રજી દિ
અમૃતને જેમ ગરુડ લીયે, તેમ આણી હરી મચેઈ

અધ્યાય પદ્મોત્તરકાસુરનો વધ, પારિજાતનું આણવું, ૩૯૩
અને રાજકન્યાઓ સાથે લગ્ન.

શુક કહે આઠે પટરાણી, એ રીતે પરણ્યા હરિ રાય;
મુંદર હરિનો દાસ દેહે, અઠાવનમો અધ્યાય.

અધ્યાય ૫૯ મો.

(કકલું ૧૭૨મું—રાગ કેદારો)

વધા પરિક્ષત શુક પ્રત્યે વાણી, શોળ સહુરત્ર પરણ્યા સાર-
ગપાણી;
તે વિસ્તારી સ્વામી કહો અર્થ, તે સાંભળવા કહું મનોરથ.

૬૧૭

સાંભળવા મનોરથ કહું છું, કૃપા કરી સ્વામી કહિયે;
સુકલ દેહે ધન્ય ધન્ય પરિક્ષત, ભક્ત શિરોમણુ લહિયે.
સતભાંગાને મંદિર શ્રી હરી, બેઠા છે એકાંત;
તે સમે ઈંદ્ર દેહેવાને આવ્યા, નરકાસુરની વાત.
કુંડળમાંનાં છત્ર અમારાં, લિધાં એણે સ્વામી;
નમ્રની કન્યા ભૂપ ગાંધવની, હર્ષ કરી બહુ આણી.
સાત કોટ નમ્રને ફરતા, એહેવો છે વસમો કામ;
સતભામાની મનવા ઘણ છે, એવા વિખ્યાપૂર ગામ.
એમ કહી ગયા શક તાંહાંથી, વિચારયું પ્રભુ મન;
રૂપમણિને મંદિર આવ્યા, પોતે પ્રાણુજીવન
એહેવે નારદ મળ્યા છે આવી. પુષ્પ મુકયું એક ભેટ;
લક્ષ્મીજી એવામાં તેહેને, આપ્યું હરિયે હેન.
અર્ધપાદ પુલ્ક કરી પુછ્યા, સ્વર્ગ સમાચાર દેવ;
વાત કહી સતભામાને ઘેર, આવ્યા નારદ તનખેવ.
દેખીને સતમાનજ દીધાં, કેમ કૃપા કરી સ્વામી;

૩૯૪ અધ્યાય પદ્મો-નન્દકાચુરનો વધ, પાગ્નિતનુ આલપ
અને નન્દન્યાઓ નાથે લગ્ન

નારદ કેહે પુષ્પ સ્વર્ગનુ, ભેટ કર્યુ અમો આવી,
પુષ્પ લઈ રૂઝમણીને આપ્યુ, શ્રીકૃષ્ણે મત્વ વચન;
આઠેમાહે એ પટરાણી, તુ પર નહીં કાઈ મન
એમ કહીને રૂણી ગયા છે, તે મન જાણ્યુ અતર જમી;
સતલામાને મરીર આવ્યા, પોતે મારગપાણી
બોલાવ્યા પણ તે નવ જોડે, રીસાવ્યાં સતલામા;
પ્રતિ ઉત્તર હીપ્રો છે તમને, રૂઝમણી વાહાલાં રામ
તે સાથે જઈ વાત કરોની, મનની હોયે સ્થામ,
એ પુત્રવતીને માન ધાવુ છે અમ માથે ગુ છે કામ
શ્રીકૃષ્ણ કેહે શા માટે કરો છો. મનમા આવશે ક્રોધ,
સતલામા કેહે અતર કીધો, જાણુને એ પ્રતિભોધ
નારદજીયે પુષ્પ આપ્યુ તે, જોવાતુ હુતુ કોડઃ
એક પાખડી અમને નહિ આપી, એહેવા કઠિણ કઠોર
સાંભળ્યુ છે એ વૃક્ષ ઉપર, લમર રૂપે દેવ કરે ગુજારઃ
એમ કહી ફરી મુન્ય ધર્યુ છે, એ ઘોટે કહ્યા વિસ્તાર
આલુપણ ઉતારી નાખ્યા, થયુ છે વિક્રમ સ્વરૂપ;
શ્રીકૃષ્ણ કેહે પુષ્પ માટે મનમા. કાંયે ધગે છે હુ ખ
કહો તો વક્ષ સમેત આણી, ટોપુ તમારે દ્વાર;
રાજપુત્રી ઘટે નહીં તમને, આ શી ધગમા રાઠ
સમજાવ્યા મમજે નહીં, સતલામા ધાવુ રીમાળ,
ચાલો જઈયે વૃક્ષને લેવા, ઉઠ્યા હુમી તતકાળ
એક પથ ભેટુ કામજ કરવા, વિચાર્યુ પ્રભુમનમા;
ગરુડ ભેમા મતલામા સાથે, આવ્યા વિવધાપુર ગામમા
પર્વત જળ અગ્નિના કોટજ, કહિયે વિરમે વાતઃ
વાસુ બાણે જળજ મોકયુ, ચક્રે પર્વત છૂટ્યા માત
પચમુખો એક દેવ જગમા, કહે બહુ સગામ;
ચક્રે કરીને શિશુ વિચાર્યુ, છૂટ્યા શ્રીભગવાન
સાત પુત્ર એ દેવના માહમા. આવ્યા નાખતા બાણ,

અધ્યાય ૫૯મો નરકાસુરનો વધ, પારિજાતનું આણવું ૩૯૫
અને રાજકન્યાઓ સાથે લગ્ન.

તેહિને હણી પ્રભુ દ્વારે આવ્યા, નરકાસુરને થઈ જાણ.
જેષ્ટ પુત્ર બહુ સેન્ય સધાથે, આવ્યો દુંદુભી વાતે;
તે પણ હગિયે હાર મનાવ્યો, છૂત્યો છે જહુનાથે.
નરકાસુર સજ થઈને આવ્યો, સાથે ઘણુએક સેન્ય;
કીડીનો પ્રવેશ નહીં, આહાં કેમ આવ્યા કેહે વાણ.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે અન્યાય કરિ તે, આણી બહુ કન્યાય;
તે માટે તુને હણવા કાજે, આવ્યો છાં સુણ રાય.
પરસ્પરે બહુ બાણજ વરસે, અતુળ જીવ્ય થયું જાણ;
મતભામાં કહે શુ જીવ્યો છાં, ચક્રે શીશ પડયું ધરણ
નરકાસુરનો શોકજ કીધો, પુરવે તે પૃથ્વી માત;
શ્રીકૃષ્ણ કેહે મતભામાને, તમે કહ્યું તારે કરી ઘાત.
દૈતતાણું એ શીશ વિડારયું, વાગ્યાં દેવ નીશાણ;
સુતના સુત લઈ સાહામાં આવી, નરકાસુરની મા જાણ.
છત્રકુંડ ભેંટજ સુકીને, નભિયાં પ્રભુને ચરણ;
રાખો રાખો હરિ શરણે આવી, બોલ્યાં દીન વચન.
વિશ્વંકર તમે વિશ્વને પાળો, કહિયે પુરૂષપુરાણ;
મંદભાગી જાણે નહીં તમને, તે ક્રૂર આદે બાણ.
નરકાસુરની સ્ત્રી કેહે છે, ક્ષમા કરો અન્યાયે;
આજા લઈ સહગમન કીધું, પામ્યા હરિપદ રાયે.
ભગદંતને એ રાજ આપ્યું, આવ્યા હરિ એહેને ધામ;
પંચ શબ્દ તાંહાં વાળ્યાં વાજે, વરતી કૃષ્ણની આણ.
જીવે તો નવનીધ ધરમાં, ભર્યાં કોશ ભંડાર;
સોળ સહસ્ર ગત રહે છે, તેહેનાં ઉઘાડ્યાં આવી દાર,
બાહાર કાઢી જળે સ્નાન કરાવી, પેહેરાવ્યાં ગણગાર;
સુખાસન બેસાડીને, મોકલ્યાં નથ મુજાર.
દેખી રૂપ શહુ મોહજ પામી, વરયા મને કરી સ્વામી;
સ્તુતિ કરીને પગે લાગ્યાં, રીઝયા અતરંગમી.

૩૯૬ અધ્યાય ૫૯ મો--નરકાસુરનો વધ, પારિજાતનું આણવું
અને રાજકન્યાઓ સાથે લગ્ન.

ઐરાવત એ ચોંકાટ કહિયે, અવર ગજ બહુ જાણુ;
દ્રવ્ય ભરીને ખચર શગે, મોકલ્યા પુર ભગવાન.
વળી સેન્ય બહુ શગે, વળાવાને, આખું દુંદુભી વાળે;
ભગદંતને તવ શીખ દેઈ આવ્યા, અમરાપુરી મહારાજ.
આશન બેસાડી પુજન કીધું, તે સંતોખ્યા દેઈ માન;
ઈંદ્ર કેહે કૃતારથ કીધો, આવ્યા શ્રીભગવાન.
કુંડળ છત્ર આપીને શ્રીહરી, ભાલ્યા મુખ વચન;
નરકાસુરનું કારજ કીધું, જાણુને એ રાજન.
શીખ લઈ હરી ચાલ્યા તાંડાથી, શતભામા કેહે સ્વામી;
પારજાતનું વૃક્ષ કાંઠાં છે, આપો મુજને આંણી.
વાડીમાંથી વૃક્ષ ઉપાડી, લેઈ ચાલ્યા ભગવાન;
ઈંદ્રાણી કેહે કેમ લઈ જાયે, આવ્યા લુધે સુર રાજાન.
શ્રીને કહે બેહુ ભાઈ વટે છે, ઇંદ્રને કેહે એ અંજાન;
દેવ સહી એમ કેહે છે હારી, શક ગયા પછી ઠામ.
જીતીને પ્રભુ દ્રારકા આવયા, વાગાં બહુ નિશ્ચલ;
સતભામાની વાડી મધ્યે, વૃક્ષ રાખો એ જાણ.
સહસ્ર પાંખડીનું એ પુલજ, સુગંધ મધમધ બેહેકે;
લોક કેહે આનંદ વનથી, લાવયા હરિ જીવો હેતે.
વિશ્વકર્માને કેહે આહાં કરો, મંડપ વિવિધ વિશાળ;
સોળ સહસ્ર શત હેમ મણિમય, કીધાં છે તાતકાળ.
તેટલાં રૂપ ધરી હરી પરણ્યા, તેટલા શુદ્ધ માત તાત;
ચોરી કરી કંસારજ ખાધા, વરત્યો જ્ય જ્યકાર.
શુશ્રુ કેહે એ રીતે પરણ્યા, સાંભળ પરિક્ષત રાય;
ઘેર ઘેર ચરિત્ર શ્રીકૃષ્ણનાં, પ્રેમે ગાય છે નગ્નાર.

વલણ.

ગાયછે નરનાર હરિવન, ભજવા શ્રી જહુસાયદે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, ઝોગણસાકમો અધ્યાય દે.

અધ્યાય ૬૦ મો.

(કડવું ૧૭૩ મું—રાગ કેદારો)

શુક પરિક્ષતને કેહેછે મોદ, રૂપમણી કૃષ્ણનો સુણો વિનોદ;
 સોજા સહસ્રના મણિમય ધામ, મધ્યે રૂપમણી મંદીર શ્યામ^૧.
 કેસર ચંદનના છંટકાવ, આગણે માણુકચોક જડાવ;
 સોહે વાટિકા વૃક્ષ, રસાળ, તુળસી પુષ્પ ત્રદાવન સાર.
 અગરધુપ મુગધ બહુ વાયે, એહેવાં મંદિર અતિ શોભાય;
 તાંહાં શ્રીકૃષ્ણજી સેજે ગિરાજે, ઉભા રૂપમણી મેવા કાજે.
 જડિત મણિમય સેજ અમૂલ, ઉપર સોહે મોતીની કુલ;
 હીરપાટી ઝોસીકાં તળાઈ, સમુદ્રકીણ એવી ચતુરાઈ.
 તેપર વસ્ત્ર અનોપમ સાર, તેહેના મુલતણો નહીં પાર;
 કંચનપુતળી ચિત્ર વિશાળ, કરમા દીપક, રત્નઝગાર.
 મંદીર જાળી જગમગ જોત, જાણે ઉઘ્યા રવિ શશિ કોટ;
 કવિ શું કેહે પરમનિધાન, એહેવી સેજે પોડયા શ્રીભગવાન.

૬૧૫.

ભગવાન એવે સેજે પોહોડયા, રૂપમણી ટોળે છે વાય;
 વિનોદ કરવાની થઈ ઇચ્છા, મનમાંહે જહુરાય.
 વૈકુંઠના શુભ તેહેવા અહીયાં, છે કે નહીં જોઈ મર્મ;
 રૂપમણીનું મુખચંદ્ર જોઈને, કેહેવાનું થયું મન.
 સદા વચન પ્રસન્ન રહે જોવા, કેમકે મું મુખ એમ જાણી;
 તેહેવે શ્રી લક્ષ્મી સાથે, જોવા દરિ હસી વાણી.
 શું મોહ પામ્યા અમરૂપ જોઈને, અમો છા સામળવાન;

ગુણહીણુ જાતક યઈ ખાધાં, નવનીત ગોધુળ ગામ.
 નદાનંદ કાકાવુ ગોવાળા, ગાધેન વનમાં ચારી;
 રાજછત્ર ચમર નહીં અમને, તમે તો રાજકુમારી.
 વનચર અમે વનના વામી, થીર ન રહેવું એ પ્રોછાં;
 નાહાનપણમાં સાજ અહેવી કાઢી, શુ ભેઈ અમને રોજ્યાં.
 અમે ઉઠાસી છાં વિતરાગી, મસારપર નહીં મનઃ
 પત્ર લખીને મોકલ્યુ માટે, આળ્યા મતવચન.
 દમઘોષજન ભવાની ઈચ્છા, એક પથ બેહુ કામ;
 વચન તમારૂં પાળવા માટે, જાણુને એ આવધાન.
 અમારે ન કિચન સાથી, મોહોટા સાથે નહીં મન;
 જરામધ જવનની ધાકે, આળ્યા સમુદ્રને શર્ણ.
 દતવક શિશુપાળ રૂપવત, વરયા નહીં કેમ તેહેને;
 તે ભોગ છો તમે ભામની, રાજ પોતાનાં બેહેને.
 કહાં ગળં ને કહાં અમે, તે પુરે તમારા કોડઃ
 સમતોલ હોય તાંહાં વિવાહ કીજે, સરખેસરખી ભેડ.
 બાપે કહ્યુ આ કન્યા દીજે, શ્રીકૃષ્ણને એ માન;
 રૂપમૈયો કહે નીચ ગોવાળા, કુળહીણુ એ અપમાન.
 બુધિ બ્રહ્મ ધર્મ બાપ તમારી, એ શુ જોલ્યા તાત;
 એહેને કેમ પ્રણામજ કીજે, ઉઠ્યા એમ કહી વાત.
 દમઘોષ સરખા કહીયે રાજ, છત્રપતિ મહીપાળઃ
 રૂડાં સગાંથી રૂડાં એમ કહી, ભાંજ્યુ છે વેવીશાળ.
 એ લક્ષણે થયું વિરૂપ એહેલુ, ગદ્ય ભાઈની સાજ;
 એટલું કરીને અમ મંગાચે, શુ હવું તમારે કાજ.
 સકળ સભામા પોણુ કરી આળ્યો, અદ્રષ્ટ સાહે કાંઈ નવ આલ્યુ;
 બેહેન માટે એણે નમ તણને, ખીન્ન પુર વસાળ્યુ.
 એહેવા રાજને તણ કરીને, આળ્યાં રંકને વેર;
 રૂપમૈયાને માહું મનાવીને, કર્યુ તેસું વેર.
 માટે હજલગી શુ આંહાં અડ્યુ છે, જુઓ મનવિચારી;

ણિજ સંજ્ઞને વરણ હોય તો, વરો ભીમકકુમારી.
 ગદવચન સાંભળ્યાં તાહારે, રૂપમણી જીહીનાં મન;
 સમાઅવતારે સીતા તણ તેમ, રખે તજે પડ્યાં ધર્મા;
 પુષ્પહાર સણગાર પડ્યાછે, અંગથી હેઠાં બોમે;
 શ્રીકૃષ્ણજીએ મન વિચારયું, કરમાણું મુખ શ્યાને.
 સેજથી ઉતરી ચાર ભુજાયે, હરિયે જિંચલી લીધા;
 બે હાથે કરી કેશ સમારયા; નેત્ર મુખ લુહુએ તેહેનાં.
 અભુવણ લીધાં સહુ વીણી, પોતે શ્રીપરિવ્રજ;
 રૂપમણી તોલે કોય ન આવે, પ્રસન્ન થયા કેહે ધન.
 વંળી વસ્ત્રે કરીને સ્વારો નાખે, સમન્નવે ભગવાન;
 મેતો હાસ્ય કરયું મુખ જોવા, તે માન્યું સત જાણ.
 પ્રસન્ન થઈ સ્વામી સંગે જોડ્યાં, રૂપમણી અમૃતવાણી;
 તમે કહ્યું તે સતજ સ્વામી, જાણે વીરલા જ્ઞાની.
 ચાર વરણમાં દ્રોણ કરે છે, ખીજવાર વેહેવા રંગ;
 તમે કહ્યું હજી શું ગયું છે, જીહીની હું ચિતભંગ.
 તે માટે મુને મુરજા આવી, જાણોછો અંતરજામી;
 તમને શ્રમ થયો મુજમાટે, કાંમા કરો એ સ્વામી.
 શું રૂપ જોઈને મેઠ્યાં અમને, એમ કહ્યું ભગવાન;
 રવિ શશિને જોતજ આપી, તેજના છો તમે ધામ.
 જુગે જુગે અવતાર ધરો છો, સ્વેત સ્કૃત પીત શ્યામ;
 દ્વાપર અતે રૂપ ધર્યું છે, કળોમાં સામળવાન.
 વળી કહ્યું ન કિંચન અમને, માયા નહીં વિતરાગ;
 સનકાદિક સરખા તમસાથી, ત્રિગુણાતીત તમે નાથ.
 માન્યાતા મુચકુંદ આદે, રાજ તણ ગયાવન;
 રાજને અંતે નરક પડે, માટે સેવે તમારાં ચરણ.
 ભદ્રમીની ઇચ્છા કરે તેતો, માયા જીવ અજ્ઞાની;
 સરવ તણ તમને ભજે, તે પરમહંસ કહિયે સ્વામી.
 ગુણહીણ અમે નંદના નંદન, નવનીત ખાધાં ચોરી;

કેણુ ભાયેગ વ્રજવનિતા કેરું, જુઓ નાથ વિચારી.
 ભવ્યક થઇ માગ્યું બળીપાસે, પૃથવી પગલાં તણ;
 સુતળનું તેહેને રાજ આપ્યું, રહ્યા પોતે શરણાશરણ.
 તમે કહ્યું અમે સમુદ્રને શરણે, આવી રહ્યા ભગવંત;
 ક્ષીરસાગરમાં સેન ઠરો છો, ગ્રેશશર્ધ જસવંત.
 વળી કહ્યું કહ્યાં રાજ ને અમે, જુઓ મન વિચારી;
 બીજા રાજ કાણુલગુર કહિયે, તમે 'તો' શ્રીઅવિનાશી;
 તે માટે માહારાજ મહાપ્રભુ, સર્ગ શિરોગણિ સ્વામી;
 કોટી બ્રહ્માંડ ફરે રોમ કુપજ, ઘટ ઘટ અંતરભામી.
 અહંકારી અભિમાની તેહેના, ઉતરયા છે ગર્વ;
 સર્વ રાજને છુટીને, મુજને લાગ્યા છો સમર્થ.
 હરિચરણ વિમુખ નારી, તેહેને વરે શિશુપાળ;
 હું તમારો જનમ જનમની, બીજો નહીં બરથાર.
 તમે શ્રી પરિબ્રહ્મજ કહિયે, હું માયા ગુણવંત;
 જે જે વચન કહ્યાં તે થાપ્યાં, રીજ્યાં શ્રીભગવંત.
 રૂપમણીને કેહે શ્રીકૃષ્ણ પોતે, ધન પુદ્ધ છે તમારી;
 મહારૂં વચન ઉઠાપ્યું નહીંતે, હવો રંગરસ ભારી.
 કામી પુરૂષને દેહ ન દેખાડીયે, માયામાં થાયે મગન;
 હાસવિનોદ એ રીતે ક્રોધાં, પોતે પ્રાણુજીવંત.
 શ્રીકૃષ્ણને માયા નહિં લેપે, જુઓ જન વિચારી;
 સોળ શહસ્રમાં કેા મોહ ઉપજાવા, સમરથ ને હવી નારી.
 અકેકીને દશ પુત્ર એક પુત્રી, અકેકીને સહસ્ર દાસી;
 લક્ષ્મી પોતે હરી સેવામાં, પતિવ્રતા ધર્મ રાશી.

વલણ.

પતિવ્રતાના એ ધર્મ છે, શુક કહે સાંભળ રાયરે;
 ધનદાસના સુત સુત કહે મુંદર, સાંભો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૬૧ મો-કૃષ્ણનો પરિવાર, પ્રદુમ્ન તથા ૪૦૧
અનિરૂધનાં લગ્ન અને રૂપમૈયાનો વધ.

અધ્યાય ૬૧ મો.

(કંડવું ૧૭૪મું—ગાગ વેરાડી)

શુક પરિક્ષતને કેહે વાંછી, શૌનકને કેહે સુતપુરાણી;
છંપન કોટિ જાદવનો વિસ્તાર, શું કહે જલ્યા અનતઅપાર.
કહિયે લીલા શ્રીગિરિધારો, સોળ સહસ્ર શત આઠ નારી;
એટલાં રૂપ ધરી શ્રીલગ્નપાન, સર્વના પુરે મનોરથ કામ.
કોમળ વાણી વચન મધુર, શ્રીકૃષ્ણ હરે પ્રેમદાનાં મન;
મુગટ કુંડળ મકરાકાર, દેખી મોહ પામી સહુ નાર.
જગમગ જોત મનોહરસાર, હરિને મોહ નહીં જાણે બલિહાર;
એ રીતે ચાલે અહસ્થાશ્રમ, રંગરસ કીકા કરે પરિવ્રજા.
દશ પુત્ર ને કન્યા એક, શું કહે જિજ્ઞાસુ ચરિત્ર અનેક.

૮૧૫.

શુક કેહે ચરિત્ર અનેક છે, થોડે કહું સજન;
રૂપમણીના પુત્ર પ્રદુમ્ન, તેહેના અનિરૂધ કહિયે તન.
લોજકટમાં જનમ થયો છે, મહાવીર વિક્ષાત ૧;
સોળ સહસ્રના પુત્રના પુત્રજ, કોટી કોટી વિસ્તાર.
પૃથ્વી સરસવ શાર રહી છે, મસ્તકપર ન જણાય;
સહસ્રજિજ્ઞાસુ સમરથ નહીં, શુણ્ણ કેહેવાને રાય.
રૂપમણીની કન્યા કહિયે, ચાક્રમતી તેહેનું નામ;
કૃતવર્માના પુત્રને આપી, વેહેવા રંગ રસમાન.
કન્યાદાન એ પોતે દીધાં, આપ્યું ધણુ એક વીત;

૪૦૨ અધ્યાય ૬૧ મો—કૃષ્ણનો પરિવાર, પ્રદ્યુમ્ન તથા
અનિરૂધનાં લગ્ન અને રૂપમંથાનો વધ.

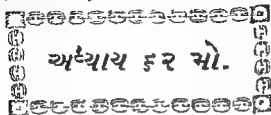
ગજ રથ અશ્વ પેહેરામણી, નમ્યા કહિયે રીત.
પ્રદ્યુમન પરણ્યા રૂપમંથાની, કન્યા કમળલોચન;
પરિક્ષત પુછે શુકને સ્વામી, એ સઘે લિપન્યો મંન.
શ્રીકૃષ્ણ સાથે વેગ હલું ને, કન્યા કેમ આપી પ્રદા;
તમે કેહેશે એ પુરાણમાં નહીં, હું કહાંથી કહું રાજન.
જોગેશ્વર તમે સર્વ જાણોછો, ભૂત ભવિષ્ય મુનીરાય;
તે માટે કૃપા કરીને કહિયે, વિસ્તારી મુહુને વાત.

(શુકવચન):—

રૂપમંથાએ કન્યાનો જવ, માંડયો શ્વયંવર ભગ;
પ્રદ્યુમન લાવ્યા હરજી કરીને, છતી સઘળા રામ.
રૂપમંથાને ગમતું થયું, એ મસે મળશે જોહેન;
તેડાવીને લગ્ન કર્યાં છે, મળ્યા રંગ રસ એમ.
ગજ રથ અશ્વ અનેક આપી, નમ્યા હરિને પામ;
વિદા થઇને આજ્યા તાંહાથી, છતી જાદવરાય.
રૂપમંથાએ રૂપમંથાને કહું, અનિરૂધ વેરે માન;
પુત્રની પુત્રી મુલોચના, એ આપી છે તવ જાણ.
શ્રીકૃષ્ણને ગમતી નહીં વાતજ, વિરોધનો છે કામ;
લક્ષ્મીએ આવી કહ્યું ત્યારે, માન્યું વચન લગવાન.
પેહેવાનો આરંભ માંડયો, હરજી અતિઘણો મંન;
રૂપમંથાએ લલી શોભા કરી છે, મંડપ મણિમય રમ્ય.
પત્ર લખી ભૂપ જોહેની પાસાના, તેડાવ્યા શમ્ભુ ભીડ;
શ્રીકૃષ્ણને લગ્નપત્રિકા આવી, રીઘે યયા જહુવીર,
પેહેવાને પ્રભુ હરજી સાથે, નિસરયા કહાડી જાન;
નગ્નનિવામી લોક તેડયા, વિને કરી ઘણું માન.
છપન કોડ જાદવ સંગ લીધા, અવર બહુ રાજન;
ચતુરંગળી સેન્યા શોભતી, ગજરથ વાજે નિશાણ.

એ રીતે પ્રભુ જાન લઈને, આળ્યા નગર મુબાર;
રૂપમૈયે ઘણું માન દઈને, ઉતારયા ભલે કામ.
અનિરૂધને કન્યા પરણાવી, ઉમંગ ઘણો અતિ મન;
ચોરી સરી કંસારજ આધા, પરવારયા કરી લગન.
સલાસહિત પરધાન સંઘાતે, બેઠાછે રાજન;
તેહેવે સમે બળભદ્ર સલામાં, આળ્યા છે આદરમાન.
કલંક દેશના ભૂપ કેહે છે, રૂપમૈયાને વાત;
વેહેવાઈ તમારા રમી જાણે, માટે સમસ્ત રમીયે આજ.
રૂપમૈયો કેહે જીવદ રમીયે, બરો મુઠ તમો રામ;
શત શહજ દશ શહજ લગો, ચઢયા દ્રવ્ય તે લક્ષ પ્રમાણ.
રમત રમતાં હજાર જીવ, માને નહીં રાય મુઠ;
સલા સહુ રૂપમૈયાની, શેષ જોડ્યા નહીં દૂઠ.
એ રમતાં દશ કોડજ સૂધી, ચડયા રામ થઈ જીવ;
તોહે કેહે રૂપમૈયો જીવો, દુષ્ટ સલા એ રીત.
તેહેવે સમે બોમ વાણી થઈ છે, જીવો સહી બળિભદ્ર;
રૂપમૈયો કેહે વાણી વૃથા થઈ, માને નહીં લાવો દ્રવ.
પાસે બેઠા તે હસીને કેહે છે, રમી થું જીવો ગોવાળ;
સલામધ્યે એમ હાસ્ય કરયું ત્યારે, કોધ ચડયો છે દયાળ.
શ્રીકૃષ્ણનાં દરશણને કારણ, દેવ વિમાનની લીડ;
હોનાર છે તેહેને કોણજ રાખે, એમ કેહે જહુવીર.
એહેવા દુષ્ટને હામવા કાળે, આળ્યા છે અમો જીવ;
રૂપમૈયાને મસ્તક મારી, ભોગજ કહાડયા પ્રાણ.
હસી કહ્યું તેહેના દાંતજ પાડયા, પુરો જોણે કુડી સાખ;
ચડયો તેહેની જિભયા કહાડી, નાહાડી સલા પડી હાક.
રૂપમણીયે મન જાણ્યું ત્યારે, જોડ્યાં નહીં કરી ધીર;
શ્રીકૃષ્ણને બળભદ્રે કહ્યું તવ, શીઘ્રે ચયા જહુવીર.
વહુવર લેઈ સહુ જાન સગાતે, આળ્યા પુર ભગવાન;

જ્ઞાન સહુને આદર સાથે, વિદાય કરી ગઈ કામ.
યુક્ત કેહે શ્રીહરિની લીલા, આંલજ પરીક્ષતરાય;
મુંદર હરિનો દાસ કેહે, થયો એકસટમો અધ્યાય.

અધ્યાય ૬૨ મો.

(કકતું ૧૭૫મું—રાગ કેદારો.)

પરિક્ષત પુછે મસ્તક નામી, ઝોખા અનિરૂધને કેમ પામં
સુકદેવ કેહે સુણ રાથે, બાણાસુર શિવનો ભક્ત કેહેવાયે.
પંચાગ્નિસેવા ધર્યું ધ્યાન, કર્યું ભંધે મસ્તકે ધુમ્રપાન;
તપ આચર્યું છે બહુ દીન, પછે ભોળાનાથ થયા છે પ્રસન્ન.

હાલ.

પ્રસન્ન થયા શિવશકર ભોળા, તુક્યા ઉમયા સ્વામી;
સહસ્ર હાથ બહુ બળજ આપ્યું, એ બાણુભો મન જ્ઞાની.
પરવત સરખા નાજે મસળી, અતુળ બળ એતું બાણુ;
સહસ્ર હાથે તાળ મૃદંગ વાગે, નૃત્ય કરે ગાય ગાન.
તેણે કરી શિવ રીઝયા મનમું, માગો વળી વરદાન;
બાણાસુર કેહે માહારા નગરની, રક્ષા કરો ભંગવાન.
તે માટે શિવ રક્ષા કરે છે, શોણીતપુર વિક્ષાત;
નથની પુઠે ચોકી કરે છે, શિવજી તાંહાં દિનરાત.
ત્રીજીવાર જઈ જુદજ મોડયું, જોયું મેં ત્રેલોક;
મુજ સમોવડ ન રહે ઉભો, તમવિના ખીલે ફેક.
સહસ્ર હાથને મુંચજ કીજે, મિથ્યા વહું એ ભાર;
તમો કેહેશો મેં વરજ આપ્યો, આવો મુજ સંઘાય.
અંતરજાતોયે બાણુ મનમાં, એ છે બળનાં કામ;

શિવ કેહે હું સરખા તમને, આવી મળશે જાણ.
 ધનકેત પડશે ત્રાહારો, ત્યારે જાણજે આવ્યો મુજ માટ;
 હરખ પામી ઘેર આવ્યો, જુઓ તેહની વાટ.
 એક દિવસ ઉમયાસંગ શિવજી, કીડા કરે છે વન;
 પારવતીનાં કરશણને આવ્યાં, ઓખા વહેવળ મન.
 ઉમયા કેહે છે ઓખાખાઈને, પોહોંચશે મનની આરા;
 યોડા દિવસમાં મળશે તુજને, સ્વપનમાં સરધાર.
 તેજ ત્રાહારો સ્વામી ધારો, માહાપુરુષ શુભવંત;
 વૈશાખ સુદ દ્વાદશીને દીને, માનજો સત ત્રત.
 વચન અંખાના સાંભળી તાંહાંથી, આવ્યાં છે અતઃપુર માંહે;
 કૌલાંડની તનયા સેવામાં, ચિત્રલેહા તાંહે.
 પારવતીયે કહ્યો છે તે દિન, રમી ગયો માહાપુરુષ;
 મધ્ય નિશાયે જાગી જોયું તો. દીકા નહીં બાઈયે કંથ.
 કાંઠાં ગયા સ્વામી કેહેતી ઉઠી, કરતી બહુ રૂદન;
 ચિત્રલેહા કેહે શું છે બાઈ, જાણ્યું ગખીયે મન.
 ઓખા કેહે તેજપુજ આવી, રમી ગયો કો વીર;
 એ પર મુજને આણી આપો, નહિતર તજું આ જીવ.
 દુઃખસાગરમાં નાખી ગયા છે, અધરઅમૃત પાઈ;
 તુંથી કારજ થશે માટે, આણી આપો મુને ગાઈ.
 સખી કેહે કેહેવો છે તે વીર. દેખાડ આપુ આણો;
 ઓખા કેહે નામકામ ન જાણું, કેહીપેર કહું મુજ સ્વામી
 સરસ્વતીનો અવતાર છે માટે; ચિત્રલેહા લખે સાર;
 સાત દિવસમાં લખી દેખાડયું, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાનાળ.
 પટ દેખાડયો આણી ત્યારે, માન્યુ નહીં બાઈનું મન;
 ચિત્રલેહા કેહે લખ્યું રહ્યું છે, દારીકા પાવન.
 છપન કોડ જાહવ લખીયા, શ્રીકૃષ્ણનો પરિવાર;
 અનિરૂધ લખતાં દીડાં બાઈયે, લજ્યા પરી તેણે ઠાર.
 મુગટ કુંડળ કટિ પોતાંગર, માહામનોહર રૂપ;

એ પુરતે માહાફ મન હરયું છે, આણી આપો બાઈ તુલ
 ચિત્રલેહા કેહે કોણ પ્રકારે, લાઉ દારોકા ગામ;
 ચક્રમુદરશણ ફરતું રહે છે, જઈ જોઈને જો થાય કામ.
 ઝોલેપું ઠહી નતક્ષણ ચાલ્યાં, આકાશ માર્ગે તાંહે;
 ખટ ઘડીમાં આવી પોહોતી, ગોમતીસંગમ જહિ.
 વિચારયું કેમ જાણે તાંહાં, સ્નાન કરે કામી દેવ;
 નારદજી કેહે કેમ પધાર્યાં, ઠહો બાઈ અશ્વમેવ.
 ચિત્રલેહા કેહે શોણિતપુરથી, આવી છૌ મહારાજ;
 બાણાસુરની તનયા તેને, સ્વમ લીધું એ કાજ.
 અનિરૂપ સાથે લોગ વિલાસજ, એણે હરયું તેહેતું મન;
 તે માટે કેમ કારજ થાયે, લલે મળ્યા મુનિજન.
 નારદજીયે મન વિચાર્યું, સાથે જુદા તાંહાં સોય;
 તામસી વિદ્યા આપી કાપિયે, દેખે નહીં જાણો કામ.
 કરજોડી નમસ્કાર કરીને, ગયાં છે તેણે કામ;
 સોળસહસ્રનાં મંદિર મધ્યે, રૂપમણી જાંહાં શ્રીભગવાન.
 તે મધ્યે પદ્મમનસુ ઘર છે, અનીરૂપ જાંહાં રહે છે;
 તેજપુંજ કંઈ લલના ભીષી, નૃત્ય તાંહાંય કરે છે.
 તે સમે તાંહાં આવી જોયું, જોહા છે અનિરૂપ;
 ઓખા સાથે રમી ગયા તે, સંબાદે કહ્યા મધ.
 ચિત્રલેહાએ મોહ પમાડી, વિદાય દીધી લલના;
 અનિરૂપને કેહે ચિરંજીવી રહો, પોહોચે મનોરથ મનના.
 અનિરૂપ કેહે તું કોણે ઇંહાં, આવી છે શું કાજ;
 પ્રતિઉત્તર કેહે લેવા તમને, આવી છૌ મહારાજ.
 જાણીને સુત બાણાસુર કહિયે, માહાવીર વિખ્યાત;
 તેહેની તનયા ઓખાબાઈયું, રમી ગયા તમે રાત.
 તમ પાળે પ્રાણુ ન સળે, ચાલો તાંહાં રાજન;
 અનિરૂપ કેહે દેતની કન્યા, કેમ માને મુજ મન.

ચિત્રલેહા કેહે સાંભળો રાજા, પિતામહની વાત;
 નરકાસુરની યોગ સહસ્ર /, લાખ્યા છે કંઈ જાત.
 વચન સાંભળી અનિરૂધ બાલ્યા, લેઈ જાઓ મુને તુર્ત;
 તેહેને સ્વપ્ન થયું તેહેણું મુજને, માનો એ સત મત.
 લેઈ અનિરૂધને જાય છે એહેવે, ચક્ર મળ્યું તવ જાણ;
 નારદનું સમરણ કર્યું ત્યારે, આવ્યા છે તેણે કામ.
 દેવ કારજ લેઈ જાય છે એહેને, જાતાં વારસો મો કોય;
 નારદજીના વચન સાંભળી, ચક્ર ગયુ ફરી સોય.
 તતક્ષણ ચિત્રલેહા લેઈ આવી, ઓખાને મંદીર.
 ઓખાખી લે બાઈ સ્વામી તાહારો, અનિરૂધ એ મહાવીર.
 દેખીને ઘણું હરખજ પામી, દીધાં છે આદરમાનઃ
 સ્તુતી કરીને પગે લાગાં, રાખ્યુ તેમું ધ્યાન
 ચિત્રલેહા કેહે મોહોટું બાયેગ, વર છે રૂપનિધાન.
 એની સાથે કીડા કીર્તે, ગજો સમાધાન
 મસરો ત્રણ લોકના સ્વામી, એ બાયેગ શુ નાહાનુ;
 ઓખા કેહે ધન ધન તુજને, એ વર તુર્થા પાશુ.
 તેલ મરદન કરી સ્નાન કરાવ્યું, બુધણ જહુ વિધિ અગ.
 આસન ખેસાડી ગાંધવવેહેવા, કર્યો છે રત્નરંગ.
 હાસ્યવિનોદ ચોપટ રમે, દેખી સેવક કદે એમ વાત;
 કીડીને પ્રવેશ નહીં, આંહાં આવ્યો કોણ વાટ.
 જે પુરૂષની મગે રમે નારી, તેહેના રૂપ હોયે જીન;
 તે માટે એ ઓખાજાઈનુ, દીને છે એહેણું ચીન.
 બાણાસુરને કહિયે નહિતર, આણશે આપણો અતઃ
 તતક્ષણ આવી કહ્યુ છે ત્યારે, કોખ્યા છે રથ જળવત.
 રખેવાળ તમે શુંયજ ગજ્યુ, આવ્યો તે કોણ વાટ;
 એવક કેહે સ્વામી કારણ કહિયે, ધીરયાં નહીં દાણુંમાત્ર.
 ધનકેત પડ્યા તવ જાણ્યુ, હોયે કો જળવંત;

લક્ષ જોધ્યાને આજ્ઞા આપી, કરો તેમું જુદું.
 આવતાં દેખી લોગળ લેઇને, ઉઠ્યો છે અનિરૂધ;
 જુદું કરી સહુ ઠામજ મારયા, પોહોતી વાત તે તુર્ત.
 કોળાડને આજ્ઞા કરી રાચે, કરો તેમું જુદું;
 રથે બેસીને સૈન્ય સગાતે, આવ્યા જાંહાં અનિરૂધ.
 દેખી કટકને ઓખા ઠહે છે, નાધડિયા ભરયાર;
 કેમ વઢશે કરી મેન્યજ આવ્યું, વેરી થયો મુજ તાત.
 મેં એનું તાંહાં શું વણુસાડ્યું, ચો કર્યો મેં અન્યાય;
 પારવતીયે આપ્યો છે વર, સમજે કે નહીં એ રાય.
 મૃગતણાં બહુ ટોળાં તેહમાં, કેસરી પ્રગટ્યો એક;
 તે આગળ શુ પ્રાક્રમ એહનું, વિનતા જુઓ વિવેક.
 કાલાવાલાએ નહીં છૂટીયે, તુંતો ચેહેલી નાર;
 તારા પિતાયે મોકલ્યા તે, માહારે લેજે ચાર.
 એમ કહી ધર બાહારજ આવ્યા, ધાયેછે બહુ સંભામ;
 સૈન્યા સહિત જીતીને ધાયેલ, કીધા છે પરધાન.
 એ સમાચાર જાણીને આવ્યા, બાણાસુર રાજન;
 કૌભાંડ કેહે સ્વામી કારણ કહીયે, જુઓ વિચારી મન.
 શક તોલે પ્રાક્રમ છે એહનું, શું વિખાણું વાત;
 તેમાટે કહ્યું માનો એતો, પુજ થયો કેમ થાયે ધાત.
 બાણાસુર કેહે શું જુઓછો, એ કહિયે માહા અન્યાયે;
 વણર કેહે એ ગાંધવવેવાહ, કીધો છે કન્યાયે.
 રાક્ષસજી બહુ બાણુજ વરષે, એકના લક્ષજ થામ;
 એવી પેરે જુદું બહુ થયું, શું કહું સંખ્યાય.
 ખડક ખેડા અત્રશક્ષજ, સાંગને ગઠનાંજ;
 અનિરૂધ સહુને પુરા પડે છે, મહાવીર વીરજા.
 ત્રિપલેહાયે નારદ સલામયા, તે આવ્યા તતક્ષણ;
 બીહીશમો તું અનિરૂધ, તાહારે માયે છે પરિક્ષા.

અધ્યાય ૬૩ મો-ખાણાસુર ને યાદવનું મુદ્દ અને ૪૦૬
જોખાઅનિરૂધનાં લગ્ન

અનિરૂધ કેહે સ્વામી તમ પ્રતાપે, જીત્યા છે બહુ વીર;
એમ કહી ફરી જુદ કીધું, રાય આવ્યા સમર.
જુદ કરતાં રાયે અનીરૂધને, ધરી લીધા તતક્ષણ;
નાગાએ બંધન કરી, જીતી ચાલ્યા છે ગજન.
જોખા કેહે હવે શુભળ કરવું, વેરી થયો મુજ ખાખ;
ખાળક જાણી દયા ન આણી, એમ કહી કરે વિલપ.
એ સમાચાર લેઈને ચાલ્યા, નારદજી તતક્ષણ;
જુદ બહુ પેરે ધારો, આવશે અશરણારણ

વલણ.

આવશે ભગવાન એહેવું, શુક કેહે સાંભળ રાયરે:
ધનદાસના મુત મુત કેહે સુદર, ખાસેડમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૬૩ મો.

(૬૬૧ ૧૭૬ મું—રાગ સામેરી)

કેહે જીપતિને શુકજોગી, મુજ રાય હરિકથારમ ભોગી;
રૂખમણી ચિતા કરેછે મંન, જીઓ દોઈઆંહાંથી લઈ ગયુછે તન
મોટી અશ્રજ કહિયે વાત, ચિતા શી કરો એમ કહે છે નાથ.

દાળ.

ચિતા શી કરો ભામની, એહેવે આવ્યા નારદ દેવ;
આદરમાન બહુ પેરે દીધા, જોડ્યા હરિ તતજેવ
ત્રણ લોહમાં ગમન નમારૂ, અનિરૂધની કયદુ ભાળ:
શુ બેઠા મુનિ કેહે બાંધ્યા છે, ચોણિતપુર નૂપાળ.
ચિત્રલેદા લઈ ગઈ છે એહેને. આકાશ મારગે ધન્ય:

બાણાસુરની તનયા સાથે, ગાંધવ વેહેવા કીધો પ્રહાર.
 જુદાં ઘણું કીધું તમપુત્રે, પણ બાણાસુર બળવાન;
 નાગાઅસ્ત્રે અનિરૂધને બાધી, રાખ્યા છે વસમો ઠામ.
 શ્રીકૃષ્ણ તુ મન નારદ કહિયે, પરભારી સુણી વાત;
 સૈન્ય સહુ સજ કરીને આદ્યા, વાળ્યા નિશાણે ધામ.
 હથ શોહણી મેન્યા સગાથે, ચડ્યા છે જાદવરાય;
 પ્રદ્યુમન સેન્યાના નાયક કહિયે, ગદ ને સાંબ કુમાર.
 ગરૂડપર શ્રીકૃષ્ણ ને હજાધર, બેઠા છે બેહુ વીર;
 અતુરગણી સેન્યા આગળ, થઈ મારગમાં બીડ.
 એ રીતે પ્રભુ આવી પોહોતા, વાગાં બહુ રણતૂર;
 વાડી ઉખાડી નથ વીટીને, પડ્યા છે જાદવ શુર.
 બાહારનાં પુરની ભાંજી અટાળી, દગ્ધ કર્યુ તવ જાણ;
 બાણાસુરને જાણુ થયું તવ, મેન્ય કર્યું આવધાન.
 હથ શોણી સૈન્ય મગાથે, નીસર્યા છે રાજાન;
 મોર ઉપર છે સ્વામીકાર્તિક, નંદી ઉપર શિવ પ્રદા
 ગનમુખ આવી રહ્યા ઉભા, બેહુ ગમાથી જાણુ;
 ભુત પિશાચ શિવની સેન્યા, થાયે છે બહુ સન્નામ.
 શિવજીને ભગવાનજ પોતે, સાત્યકી ને બાણાસુર;
 બળિભદ્ર ને કાલાંડ બેહુથે, માહા બળ ભરપુર.
 પ્રદ્યુમન સ્વામીકાર્તિક એ રીતે, પરસ્પર જુદાં વિશેષ;
 શસ્ત્ર અસ્ત્ર બહુ બાણજ વરસે, દેવ વિમાનની બીડ.
 શિવજી ને ભગવાન બેહું, મુકે બહુ વિધ બાણ;
 પીનાકપાણી આરગપાણી, વાણુ પર્વતસુ એમ જાણ.
 સર્પઅસ્ત્ર ગરૂડઅસ્ત્ર, આજ્ઞ તાંહાં પરજન;
 પરસ્પર હારે નહીં બેહુએ, વિચાર્યુ પ્રભુ મન.
 મોહાસ્ત્રેદરી મોહ પમાડ્યા, શિવજી નંદીપર જાણુ;
 જીતીને પ્રભુ જુદાંને આબ્યા, જાંહાં છે બાણાસુર રાજ

અન્ધ સહુએ એ રથે જોડયા, માઠા વીર વિકાળ;
 પાંચશે બાણ એકવારે મુકયાં, જેવા કૃતાંત કાળ.
 શ્રીકૃષ્ણજીએ આવતાં છેઘાં, લાંબ્યો તેનો રથ;
 પાંચજન્ય એ શંખ વજાડ્યો, જીત્યા પ્રભુ સમરથ.
 નગ્ન થઈને કોટરા આવી, બાણાસુરની માય;
 શ્રીકૃષ્ણજી ઉદ્દશટા એહેવે, નાઠા નગરમાં રાય.
 બળભદ્રે કૌભાંડ નસાવ્યો, પ્રદુમને કાર્તિકસ્વામ;
 એ રીતે પ્રભુની જીત થઈ છે, વાગાં બહુ નીશાણ.
 એહેવે શિવજી આગસ મોડી, લગ્યા છે રણમાંહે; ।
 મુખબગામું ખાતાં તરિયો, નીચર્યો તવ તાંહિ;
 ત્રણ મસ્તક ત્રણ નાસિકા, નેત્ર છ ને છ હાથ;
 તરિયો કેહે મુહુને આજ્ઞા દીજે, બાળી કડ સહુ રાખ.
 મેરૂની જેણે શિખર બાળી, એહેવો એ બળવાન;
 શિવ કેહે એહેના મૈન્યમાં જન્મને, કરે સહુને હેરાન.
 આજ્ઞા લેઈ પેહેલાં શેષને અગે, ચડવો છે તપશ્ચરીર;
 ત્રાહે ત્રાહે માહાડ અંગ બળે છે, રાખોજી શ્રી ભુગદીશ.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે એહેને સિક્ષા કરૂં, ધીર ધરો મન કરો દ્રૂઠ;
 નારાયણજીવર તુરત આવી, લાગો તરિયાને પુઠ.
 સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલ દુરયો, એહેને કોઈ ન રાખે શર્પા;
 શ્રીકૃષ્ણને ચરણે નમી કેહે, રાખો પ્રાણજીવન.
 તમારે જીવે તપ કરયો મુને, શરણુ આબ્યો હું દીન;
 સ્તુતિ ઘણી કરી તરિયાયે, તમે કહિયે પરીબ્રજ.
 બ્રહ્મરૂપ તમે સરજો પાળો, શિવ રૂપે સંધાર;
 અન્નિમદાનંદ રહ્યા છો બ્યાપી, તમથી નહીં દો સસાર.
 તમને મુકીને અન્યને ભજશ, તને પીડશે જીવર બ્રહ્મ;
 હુંતો તમારે શરણે આબ્યો, મુહુને પીડા હોયે દેમ.

૪૧૨ અધ્યાય ૬૩ મો—ખાળાસુર ને યાદવનું સુદ્ધ અને
ઝોખાઅનિરૂધ્ધનાં લખ.

દયાનિધિ ભગવાન કેહે છે, સાંભળો તરિયાણું ધન્ય;
તાહારો માહારે સવાઈ ગારો, સાંભળશે એકેમન.
તેહેને ઘેર તું જાઈશમો, એ આપો મુજને વચન;
વચન આપી તરિયો ગયો તહાંથી, નમી પ્રભુને ચર્ણ.
એહેવે ખાળાસુર સૈન્ય લઈ આવ્યો, રથે જેસી સાવધાન;
અસ શસ્ત્ર બહુ બાણજ વરસે, થાયે છે સંશ્રામ.
શ્રીકૃષ્ણે તે મન વિચારયું, ઉતારું એહેનો ભાર;
ચક્રે કરીને હાથજ છેદ્યા, વૃક્ષતણી જેમ ડાળ.
તે સમે આવ્યા શિવ તાંહાં, સ્તુતિ કરે હરિની તાંહિ;
અભયવર આપ્યો હરિ મેં એહેને, તે કેમ મિથ્યા થાયે.
તમે કહ્યું પ્રેહેલાદનો વંશજ, મારવો નહીં કહું ગદ;
દયાનિધિ ભગવાન કેહે છે, ઉતાર્યો એહેનો મદ.
હંસે જેસી અજ આવ્યા છે, કેહે માહોમાહા રી રાઠ;
હરિ હરનો મેળાપ કરી અજ, ગયા પોતાને ઠાર.
ચાર ભુજ રાખ્યા છે તેહેના, માન્યું બ્રહ્મવચન;
આપ સરીજો કીધો હરિયે, શિવ થયા પ્રસન્ન.
રથે જેસાડી વહુવર લાવ્યા, શોભા ઘણી સાથે રાય;
શ્રીકૃષ્ણને આપી ચરણે લાગો, ક્ષમા કરે અન્યાય.
પેહેરામણી મનગમતી કીધી, ગજરથ અશ્વ અપાર;
અક્ષોણી સેન્યા આપી રાયે, વળાવ્યા ભલી ભાત.
મંજી-શિવને દારિકા આવ્યા, વાજયાં છૂત નીશાણ;
સૈન્ય સહુને આદર સાથે, વળાવ્યાં દેઈ મન.
ઝોખા અનિરૂધ્ધનો વેહેવા, સાંભળે જે ગાંશિ;
તેહેને જવર પીડા નહીં, ત્રિવિધ તાપ સહુ જાશે.

પલણ.

માનજે વિશ્વાસ એ, શુદ્ધ કેહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, ત્રેસેટમો આધ્યાયરે.

અધ્યાય ૬૪ મો.

(કકવું ૧૭૭મું—રાગ કેદારો)

ગુફ કેહે સાંભળ ભૂપ, જે કહું એકે ચીત;
વળી કહું નારાયણ લીલા, સંશ્લેષે કરી પ્રીત.

ઢાળ

સંશ્લેષે કરી જાણ્યો, કહું ક્યા રાજનં;
નગ્રમાંથી બાળક સંગે, નીસરયા પ્રદુમન.
સાંભકુમાર ને ગઢ ભાગુ, ચાલ્યા રમતા વનં;
રમતાં રમતાં વાડી મધ્યે, આવ્યા થયો છે શ્રમ.
તૃપા લાગી જળની, જોતા દેર છે રાજનં;
જુએ તો એક દૂષ મધ્યે, હીઠા કરકુટ તાંહાંય.
કાહાડવાને સોંઘ્યાં બાળક, દયા થઈ જહુવીર;
સમુદ્રમાં એને સુકીયે, અહીં કદ પામે જીવ.
ઢોરડાં ચર્મનાં વળી બાંધી, તાણે સહસ્રક બાળ;
તલમાત્ર તાંહાંથી ખસે નહીં, એહેવી પુષ્ટ તેહેની કાય.
સભા મધ્યે જઈ કહું, તવ આવ્યા શ્રીભગવાનં;
કર વધારી વામ હાથે, કાહાડયો ભાગ્યનિધાન.
સ્પર્ધ કરતાં દિવ્ય દેહે થઈ, મુગટ કુંડળ સાર;
પ્રકમાં કરી નમ્યો ચરણે, સ્તુતિ ઘણીકરી રાય.
આઘ અંત ને મધ્ય તમ વિના, અવર નહીં કો રયામ;
મુજ દિન ઉપર ઘણી કીપા કરી, આવ્યા છો ભગવાન.
નગ્રનિવાસી લોક બહવ, જુએ ઉભા તેહ;
તે દેખતાં પ્રભુએ કહું, કેમ પામ્યો કરકુટ દેહ.

અંતરજાતી જાણો છો, પણ આગળ્યા મરૂં શીશ;
 પ્રણામ કરીને વધા વાણી, સાંભળો શ્રીભુગદીશ.
 પૂર્વે હુતો હું નથનો રાજા, કર્યાં મેં બહુ દાન;
 ગજ રથ અશ્વ ગૌ ભોમી વિપ્રને, આપી છે અપ્રાણ.
 વસ્ત્ર સોઢાણુ તીલ આદે, સદાવરતે અંન;
 જનનું મધજો એમ ગા, સ્વામી કરતાં મુને પુન્ય.
 તારાની કૌ કરે ગણના, મેઘના બિંદુ સોય;
 પણ ગૌવતું લેખુ નહીં, શુ કહું મુખથી જોય.
 સોઢાણુ શીંગી રૂપાંશુરી, ભૂપણ, નવી પ્રિય વસ્ત્ર સાથ;
 વેહેર સરોવર દૂપ એ રીતે, ધર્મ કર્યા વિપ્રને નાથ.
 એક ગાય આપી વિપ્રને, બળી ટોળાંમાંડે બીજે દીન;
 વઠતા વઠતા આવ્યા બ્રાહ્મણ, સમજે નહીં તે કેમ.
 એક સહસ્રની લક્ષ સૂધી, દેવામાંડી રમ્ય;
 બ્રાહ્મણ કેહે અમો એજ લેશું, મુકી ગયા બેહુ બ્રહ્મ.
 તે માટે જમદત અતે, લઈ ગયા ગૂન્ય;
 ધર્મ કેહે ચિત્રગુપ્તને, એહેનું જીવો પાપને પુન્ય.
 ચિત્રગુપ્ત કેહે સાંભળો, એહેના પુન્યનો નહીં પાર;
 બ્રાહ્મણ બેહુ ગયા રાંધે, પાતક એ મહાશય.
 ધર્મ કેહે પેહેલાં પાપ કે પુન્ય, ભોગવશે રાજનં;
 મે કહું થોડું પાતક પેહેલું; ભોગવું એ જન્મ.
 તે માટે કરકુટ દેહ ધરી, પડ્યો વરસ હનાર;
 તમ પ્રતાપે છુટ્યો સ્વામી, પોહોતા મનોરથ આજ.
 એમ કહીને નમ્યા એહેવે, આવ્યું દિવ્ય વિમાન;
 તેપર બેસી ગયા વૈકુંઠ, વાજતે નિશાણ.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે સુણો જાદવના તન, સાંભળ્યું એ પ્રશ્ન;
 બ્રાહ્મણોને કૌ દુષ્કર્મ, તે પામશે બહુ મદ.
 બ્રાહ્મણનો અશ હજાડળ વિપ, પચે નહીં કેહે ધર;

અધ્યાય ૬૫મો—વૃદ્ધાવનમાં બળશમ તથા ગોપગોપીઓનો ૪૨૫
સમાગમ.

ને વિષ ખાચે તે મરે, એ તો એધે પરિયાં વીસ. ;
વૃત્તિ આપી લીચે પાછી, પડે આંસુ લોભઃ
જેટલી રજ ભીંજે તેટલાં, વરસ કરમી લોભ
જુઓ પાતકનો કહુ લેશ નહીં, તોયે વળખુ આવી રાય;
સર્જને શીખામણુહવી, પ્રભુ આવ્યા લેઈ પરિવાર

વલણ.

બહવનાં સહુ કુવર આવ્યા, શુક કેહે સુષુ રાયરે;
ધનહામનાં મુત મુત કેહે સુદર, ચોસેટમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૬૫ મો.

(કડવું ૧૭૮ મું—રાગ કેદારો)

શુકદેવ વધા છે વચન, સાંભળ પરિક્ષત માહારાજન;
નહ જ્યોદ્ધા મજનો માધ, મળવા જુએ હરિની વાટ.
એકવાર આવે તો મળીયે, શુ માયા છેક તોડી હરીયે;
અંતરભ્રમીએ બણ્યુ મન, મુને અવકાશ નહીં કેમ
ઈચ્છા બળભદ્રને થઈ જણ્યુ, હું નીરખું ગોકુળ ગામ;
જન્મલોભ જોડે એકવાર, રથ સજ કોધો તેણીવાર

હાળ.

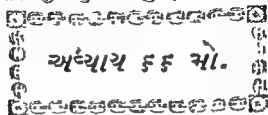
સજ કરાવી જોડા રથપર, આગ્રા વૃદ્ધાવન;
ગોકુળનાં એ વૃક્ષ દેખી, હરખ્યા છે ધણ મન.
સાંભળી મજવાસી માહામાં, મળ્યા આવી પ્રેમ;
શ્રીકૃષ્ણના સમાચાર પેહેલા, પુછે કુશળીજ્ઞમ

તાંહાંચકી રથ આવી છુટો, નદ રેહે જે કામ;
દડવત કરતા જઈ મળ્યા, નદને બળરામ.
આલિંગન દઈ ઓળે બેસાડ્યા, હજો પુત્ર કલ્યાણ;
જસોદાજી મળ્યા આવી, હરખ અતિધણો મનભણ.
આદરમાન બહુ પેરે દીધાં, સતોખ્યા ભલીભાત;
શ્રીકૃષ્ણના સમાચાર પ્રેમે, પુછે જસોદામાત.
કસહણીને છોડાવ્યા, માતતાત સુંદરશ્યામ;
બાદવ કુળને સુખ હવુ, ભણું કર્યું છે એ કામ.
ધણા દિવસ એમ વહિગયા, અમો બેઠે જીવનની વાટ;
ચકોર દાઝે ચઢને, તેમ મળવાની કર આશ.
વસુદેવ દેવકી આદે સહુકો, કુશળ છે કહો તન;
ક્યારે અમને સંભારે કે, નહીં પ્રાણજીવન.
એમ કહીને નેત્રથી તવ, પડી આંસુધાર;
જસોદાના પ્રેમ આગળ, હવી ન હોયે માત.
બળભદ્ર કેહે સહુ કુશળ છે, હરિ મળવાને કરે હેત;
એકવાર તમને મળશે માતા, બાણને કુરુક્ષેત્ર.
એહેવું કહી સમાધાન કરે એહેવે, આવી છે મનનાર;
બગીચાને બેઠે હરખ પામી, પુછ્યા સહુ સમાચાર.
શ્રીકૃષ્ણજીયે કહ્યું હોય કાંઈ, કહો અમને રામ;
કો વેળા અમને સંભારે કે, તજ માયા રામ.
રાજસુખમાં ભુલ્યા છે, અમને સંભારે તે શીદ;
બળભદ્ર કેહે એકવાર તમને, મળશે શ્રીભુગદીશ.
મધુમાસ તાંહાં રહ્યા છે, રમે ગોપીસંગે શેષ;
વન ને ઉપવન હરિનાં, જુએ ચરિત્ર વિશેષ.
વરુણે સેવજી બોલવી, વચ્ચે સુરાપાન;
પાન કરતાં મદીર ચહી, રમે ગાય ગોપી રામ.
પૃથ્વી સરસવભાવ બેઠેના, મસ્તકપર ન જણાય;

એહેવા એ શેષશાઈ જિલ્યા, સેહેસ હરિગુણ ગાય.
બિપ્લુકાળે જળકીડા કરવા, ઇચ્છા થઈ શેષ બારે;
જમુનાજી તેડયાં પાસે, આવે નહિં અઢ્યો કોઈ તાહારે.
આયુધનુ સમરણ કર્યું તે, આવી ઉભું સંગ;
હજ ઘાલીને તાણ્યું એહેને, કઈં હું રાતખંડ.
કાલિંદી દિવ્ય દેહ ધરીને, આવી નમિયાં પાય;
સ્તુતિ ઘાળી કરી શેષની, લખા કરે અન્યાય.
જળકીડા કરી શેષ પ્રસન્ન થયા, કેહે સૂરજદેહા ધન;
સ્નાનથી પ્રાણી દુસ્તર તરે, ને પામે સ્વર્ગસદન.
ધન જમના ધન એ પ્રજા, ધન ગોકુળ ગામ;
ગોરસનું મુખ અહીંઆ એહેવું, નહીં ખીજે કામ.
માસ એ એમ વહી ગયા, બવા તતપર થયું મન;
લેટ ઉત્તમ ભોકલે, તે ગોપી પ્રાણુલવન.
નંદ જસોદાને મળી રથપર, બેઠા છે તવ શેષ;
સારથીએ અન્ધ હાંકીયાં, આલ્યા છે શ્રીનરેશ.
દ્વારીકામાં આવી પોહોતા, મળ્યા શ્રીભગવાન;
સમાચાર તવ શ્રીગોકુળના, પુછ્યા સુંદરશ્યામ.
શેષ કેહે નંદજસોદાજી, ગોપ ગોપી બાળ;
મળવાને આંતર ઘણાં, એકવાર મળીયે દયાળ.
આ લેટ તમને ભોકલી, ઘણા રાખે તમપર પ્રેમ;
સમાચાર સર્વે કહ્યા શેષે, વલ્લભન કુશળક્ષેમ.
સાંભળી ગદગદ થયા, ત્યારે સંભાર્યા માતતાત;
જસોદાને તોલે નહીં કો, અવર બીજી માત.
શુકદેવ કેહે મુણે રામજી, એ કહ્યાં ચરિત્ર શ્રીરામ;
અઘાપી એ કાવિંદીનો, પ્રવાહ વાંકો તેણે કામ.

૫૯૫.

પ્રવાહ વાંકો વહે હરિગન, ભજવા શ્રી જદુરાય રે;
ધનદાસના મુત મુત કહે મુંદર, પાંચેટમો અધ્યાયરે.

(કકવું ૧૭૯ મુ—રાગ રામઝી)

શુકલ બોલ્યા મુણ રાજનલ, શ્રીકૃષ્ણ લીલા અતિપાવનલ.

૬૦૫.

પાવન કથા હરિનામની, સાંભળો અભિમનતન;
મિથ્યાવાસુદેવ નામે એક, કુરૂદેશના રાજન.
રમત રમતાં બાળકે કહ્યું છે, નાહાનપણમાં જણુ;
એ પ્રજા તારી તુંજ સ્વામી, તે માટે પાડ્યું નામ.
એહેના મનને ઉપન્યું, એ મનોરથ રાજન;
ઈચ્છા પ્રભુતું કર્યું છે, જણુલે એ મન.
ફૂતને રામે કહ્યું તેડી, સાંભળો માહારાં વેણુ;
શ્રીકૃષ્ણને તમો જઈ કહો, એ મુકો માહારાં ચેહેન.
ચંપ ચક ગદા પદ્મ, એ તો ધરયાં આયુધ ફેક;
એ ચાર જીભયે એ ધરયાં, તે જણુ છે ત્રેલોક.
એ લેખ માહારો મુઠી ધો, નહિંતર જીવને સાવધાન.
એમ કહી ફૂત મોકલ્યો, તે આવ્યો દારીકા જણુ.
સભામંચે જઈ કહ્યું, જહાં બેઠા છે માહારાજ;
પુંડરીક વાસુદેવે મોકલ્યો, મુને કેહેવાને તમપાસ,
ઉઝસેનને સાહામાં, બેઠા બિધવ જન;

છપત ફેડ દેખતાં, ફરતે કહ્યાં એહ વચન.
 આયુધ માહારાં ગદા પદા એ, ચક્ર ગરૂડ વાહન જાણું;
 એ એહેન માહારાં મુક્રી ઘો, ન મુકો તો થાઓ જુદને સાવધાન.
 હું વામુદેવ ને તું કોણ બીજો, રમત કરી શુ બાળ;
 રાજ તમને આપ્યું કોણે, જે કરો છો આ ઠાણ.
 એ પ્રજા માહારી હું સ્વામી, તું તો જાદવશય;
 આવો આપણુ જુદ કીજો, જીતે તે કરે રાજ.
 જુદ ન કરો તો શરણુ આવો, કહ્યા ફરતે વચન;
 સાંભળી હાર હસ્યા મંદ મંદ, સભા સહુ રાજન.
 વચન સાંભળી તાહારે એહેવાં, આશ્રજ પામ્યા રાય;
 મંદમતી અજ્ઞાન તે શું, બુલો મસ્તકધાય.
 કંઈ કેશી જવન આદે, હણ્યા છે કણુમાંહે;
 એને હણતાં વાર શી છે, એમ વધા રાય ત્યાંહે.
 પુંડરીકવાસુદેવ કોણુ છે, જેણે કહ્યાં એ વચન;
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે એનું મૃત્યુ આબ્યું, જાણુજો રાજન.
 ફરતે હરી કેહે એ જે, જઈ કહો એને કાજ;
 એ એહેન તાહારાં મુક ફો કે, મુકાવું તુજ રાજ.
 વળી કેહે મારે શરણુ આવો, મેં સુણ્યો એહ અનુરાગ;
 મુવા પુઠે શરણુ તાહારે, આવશે એ કાગ.
 એ ફરતે આવી કહ્યું રાયને, થયા જુદધને સજ;
 અર્હીયકી શ્રીકૃષ્ણ તતપર, મંગાવ્યો તવ રથ
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે એણે જગાડ્યા, નહિતર કોણુ લેતું નામ;
 મિથ્યાવાસુદેવ એમ કેહે, માટે કરવુ એહેનું કામ.
 સાજ કંચન રત્ન મણિમય, જડિત રથ અમૂલ;
 રવેત અશ્વ ચાર ભોડ્યા, વાગાં બહુ રણતર.
 રથે બેસી હરિને સનમુખ, આવ્યાં પુંડરીક દેશ;
 કાશી રાજની સ્ત્રીમમધ્યે, પડયું દળ નરેશ.
 કાશી રાજ એહેના મિત્ર છે, જહાં હતા એહ રાજન;

સાંભળ્યું જે કૃષ્ણ આવ્યા, નીચરયા તતક્ષણ.
 જે જોડેણી મૈન્ય સાથે, આવ્યા વાસુદેવ રાજન;
 સનમુખા આવી રહ્યા ઉભા, દીસે બેહુએ સમાન.
 શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ અગે, પીતાંબર પરીધાન;
 એ રીતે ચત્રુભુજ વાહન, ગરૂડ ધજ આવધાન.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે તે કેહેવડાવ્યું, જે સુક માહારો વેશ;
 એ ભેખને હું સુકાવું, ત્યારે જાણુજે તું નરેશ.
 એમ કહીને અસ્ત્ર શસ્ત્ર સુકયાં, બાણના વરસાદ;
 જુદા બહુ પેરે થયું ત્યારે, મોંડ્યા જાહવ જોધ
 શ્રીકૃષ્ણજીએ ચક્રે કરીને, પાડ્યું મસ્તક તતક્ષેવઃ
 પુંડરીકવાસુદેવ પડયા રણમાં, જીએ ગગને દેવ
 પાછળથી કાશીરાજ આવ્યા, કરે બહુ અંશ્રામ;
 પુંડરીકના એ મિત્ર કહિયે, મૈન્ય ઘણુંએક જાણ.
 શસ્ત્ર અસ્ત્ર બહુ બાણજ વરસે, એકના લક્ષજ થાય;
 શ્રીકૃષ્ણજીએ વીચાર્યું, હવે કંઈ એકને ધાય.
 બાણે કરી શિર છેદિયું, એ જીએ દેવ ગગનઃ
 કાશીરાજતું ઉડ્યું મસ્તક, ગયું જ્યાંહાં છે તન.
 સભા સર્વે બેઠી છે, તે દેખતાં શિશ પડ્યું તાંડિ;
 પુત્ર કેહે આ મસ્તક કોહોનું, વીચારે મનમાંહે.
 સાંભળી રાણી જોવા આવ્યાં, અનેક સખી સંગાથ;
 જોઈને કુટી પડયાં, એ સ્વામી માહારો નાથ.
 પુત્રે જાણ્યું પિતાનું શિશ, ઘણો શોક કીધો મન;
 ક્રિયા કર્મ કરીને પછી, આરાધ્યા શિવ બ્રહ્મ.
 પુંડરીકવાસુદેવ ચત્રુભુજ થઈ, ગયો બેસી વિમાન;
 દયાનિધિ લગવાન એહેવા, કર્યો આપ સમાન.
 તાંડાચક્રી પ્રભુ વળ્યા પાછા, આવ્યા દારીકા ગામ;
 ઉત્તરેનને કહ્યું આવી, વાગાં જીત નીશાણ.
 કાશીરાજના પુત્રે તપ કરી, શિવજી કરયા પ્રસન;

માગ માગ તું શું માગે, પછે વધા સુખ વચન.
 માહારા પિતાનો મારનાર જે, તેહેનો ફેડું ઠામ;
 એ ઉપાય સ્વામી કહો અમને, માશુ એ વરદાન.
 શિવે મનમાં લલિયું, એ કરે કુંડું કર્મ;
 શ્રીકૃષ્ણ તો પરીબ્રજ છે, નહીં જાણે મૂઠ એ મર્મ.
 શિવ કેહે કરે જન્મ તાંહાંથી, પ્રગટે અગ્નિ પુર્ણ;
 શુદ્ધ મંત્રે કરી હોમયો તો, કાર્જ યાશે તુર્ત.
 પિતાયે કર્યું કૃણ પામ્યાં છે, વળી કરે છે એ પોણુ;
 મર્ણ એહેતું આવ્યું છે, એહેને રાખનાર કોણ.
 વર આપી શિવજી, ગયા, તેણે માડ્યો જન્મઆરંભ;
 અભિચાર મંત્રે હોમ્યું વિપ્ર, પ્રગટ્યો પુરૂષ પ્રચડ.
 ત્રણ મસ્તક જેહેના કેશ રાતા, રક્ત લોચન આંખ;
 ધર્મ આજ્ઞા જાણે દ્વારીકા, તેહેને બાળી કરે રાખ
 જઈને વાડી બાળી લોક કેહેવા, આવ્યા રાજ સલાયે;
 રાખો રાખો બળતાં અમને, સ્વામી શ્રીજદુરાયે.
 જવાળા આવી ચોહોદિશાથી, અગ્નિ જાગુલમાન;
 દેખીને હરિ વધા એ ખીહો, એહેનો ફેડું ઠામ.
 ચક્રને આગ-યા કરી, દેખી નાહાકા અગ્નિ જાય;
 હોમનાર ને રાજપુત્ર એહેને, બાળી કીધા ગખ.
 બિલટો મંત્ર એ ફર્યો ભુંડું, કરતાં ફુંડું કેમ થાય;
 ચક્ર ગયું તેણે નત્ર બાળ્યું, કાશીપુરી કેહેવાય
 એક કણમાં ફરી આવ્યું, બેડા જાંહાં ભગવાન;
 શિવની રાજધાની હરિ કેહે, બહું કર્યું એ કામ.
 લોકો મટુ એમ વહે સાચા, શ્રીકૃષ્ણ એ જદુગય;
 મમરથ માયે બાથ ભીડી, કુશળ કેમ કરી ચાય.
 શુકદેવ કેહે સુણ રાવજી, એહેવા કહિયે શ્રીપરબ્રજ;
 જુઓ વેદલાયે મિથ્યાવાસુદેવ, ગયા સ્વર્ગસદન.

વેરભાવે ભકિતભાવે, ભજે જે કો રામ;
અને પદવી પમે ઉત્તમ, દયાનિધિ ભગવાન.
સુતપુરાણિકે શૈનક આગળ. કહ્યું છે નિમિષારણે;
શ્રાતાજન ભાવે કરીને, ભજિયે શ્રીઅશરણાશરણે.

વલણ.

ભજિયે શ્રી મોરાર કૃષ્ણ નિશદિન, તરો ભવ સસારે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, છાસેટમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૬૭ મો.

(કકડું ૧૮૦મું—રાગ રામત્રી)

કેહે પરિક્ષતને શુકસ્વામી, શૈનકને કેહે સૂતપુરાણી;
શ્રાતા ભજિયે જાદવરાય, એહેવો ફરી ન આવે દાય.

ઢાળ.

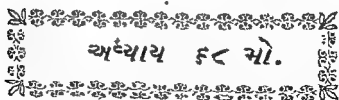
ફરી ફરી દાય આવે નહીં, ફરિ પુરે મનની આશ;
હવે કહું ચરિત્ર જાણિભદ્રનાં, તે સાંભળો ઇતિહાસ.
રામા અવતારનો રહ્યો વાનર, સુગ્રીવનો પરધાન;
મયદનો એ ભાત માહા બળી, દ્વિવિદ કપીનું નામ.
અયુત ગજનું બળ છે એહેને, એંડવા કપી રણધીર;
સનમુખ એહેની આવે નહીં, સંગ્રામમાં કો વીર.
જેહેના તાહ સરખા હસ્ત રેહે, નરકાસુરને દેશ;
તે સાથે ઘણી પ્રીત માટે, કરે હરિમું દેશ.
મિત્રનું એ વેર લેવા, આવી કરે છે દ્વંદ્વ;
દ્વારીકાને આસપાસજ, ભાંજે ગામ અનંત.
વૃક્ષ પર્વત આવી નાજે, દગ્ધ કરે જાળવાન;

સમુદ્રનું જળ ઠેલે હાથે, વહીજાયે જહુ ગામ.
લોક ઘેરીને ઘાલે ગફામાં, કરે એહેવો અન્યાય;
લથ કેહેનો આણે નહીં, ફરે નિરલે ધર્મ રાય.
મરણ નિશ્ચે આવિયું, એ દુષ્ટનું હવે આમ;
અંતરજામીયે જાણિયું, કંઈ પરભારયું એહ કામ.
વનવિહારને રેવતાયજી પર્વત, ગયા રમતા રામ;
અનેક લલના સંગ એહેવે, આળ્યો કપી તેણે કામ.
વાગે તાલ મૃદંગ ગાયે, નૃત્ય અતિધણી રંગ;
તે સમે એ દુષ્ટ આવી, કર્યો રંગમાં ભંગ.
વજગીને ઝીના વજ્ર કાઢે, કરે છે તેહેને નળ;
આગળ આવી શુદ્ધ દેખાડે, વળી શુદ્ધ એ મનમગ્ન.
કુદીને વૃક્ષ ઉપર બેસે, ચંચળ માહા વિકાળ.
શેષ કેહે માહારી મરજાદ નહીં, આળ્યો એહેનો કાળ.
વૃક્ષ ઉપાડી નાખે ઉપર, દીસે કપી પ્રચંડ;
જેમ નાખે તેમ શેષ ભાંજી, કરે એ સતખંડ.
જીવ કરતાં વૃક્ષ ખુટાં, મળે નહીં આસપાસ;
પછે એ પાપાણુ લાવી, નાખે છે કપી ત્રાસ.
તે ખુટાં પછી મુદિ પ્રહારે, કરે સળગો માર;
આકાશ જઈ ઉપર પડે આવી, કેમ ન પામે હાર.
સુરપાનનો કળસ લેઈને, ફેડયો કપિયે આમ;
શેષને તવ ક્રોધ અહડિયો, ફેડું એહેનો કામ.
આયુધ હજી એ ઉપર શું ધરું, એ વાનર છે કોણ માત્ર;
એમ કહીને હજધર ઉડયા, જીવ જહુ ધયું સર્વત્ર.
મુઠાં મારી ગસ્તક જીપર, કપી પડ્યો મુઠાં ધર્ષ;
રૂપીર ઝોકયો મુખધકી, ગયા પ્રાણ તતક્ષણ.
દેવના દુંદુભી વાગાં, પુણ્ય વૃદ્ધી જહુ ધાય;
મોહું સાલ નિવારયું, ધન ધન જાદવરાય.

જેજેકાર સઘળે થયો, નવખડે બાણી વાત;
 વાનર શેષે હણ્યો ક્ષણમાં, આનંદ ઓઝવ થાય.
 ત્યાંહાંથી પછી દારીકામાં, આવ્યા છે બળરામ;
 સમાચાર પ્રભુને કહ્યા, ઘણું રીજ્યા સુંદરશ્યામ.
 ઉગ્રસેનને પ્રણામ કરીને, કહી શેષે વાત;
 વનવિહારને ગયા ત્યારે, આવ્યો વાનર કબલ.
 તમ પ્રતાપે એ દુષ્ટનો, જીવ કરી ફેડ્યો ઠામ;
 ઉગ્રસેન ને સહુ સલા કહે, બહું ટાળ્યું શાલ તમે રામ.
 સુર અસુર છોતે નહીં, શેષનું બળ વિક્ષાન;
 ઈંદ્રછતને હણ્યો ક્ષણમાં, વાનરની શી વાત.
 તાલ મૃદંગ ઝાંઝ વાગે, ગાયે ગાંધવ ગાન;
 અપહરા નૃત્ય કરે આગળ, બચકબન જસરામ.
 શુકદેવ કેહે સુષુ રાયછ, એ કહ્યાં ચરિત્ર મેં શેષ;
 સૂતપુ રાણી શૌનક આગળ, કહી કથા નરેશ.

વલણ.

કહી કથા સંક્ષેપે હરિજન, ભજવા શ્રીગોપાળ રે;
 ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, સડસેટમો અધ્યાય રે

(કડવું ૧૮૧ મું—રાગ સામેરી)

કહે પરિક્ષતને શુકસ્વામી, સાંભળ વિચ્છ્રાત શુણ્ણામી,
 કહ્યાં રામચરિત્ર વળી રમ્ય, તે તમે સાંભળો ચિત્ત દેઈ મું.

૬૮.

સાંભળો એ કહું કથા, અભિમંનસુત મહારાજ;
 દુરલોધનને ઘેર સ્વયંવર માંડયો, કન્યાને વર કાળ.
 પિતાને વાહાલી ઘણું, એ કન્યા કમળલોચન;
 ઇચ્છાયે વર વરે કન્યા, જાણુને રાજન.
 દેરા દેરા પત્રજ મોકલ્યાં, આવી મળ્યા બહુ સય;
 દ્વારિકામાં જાણુ થઇ તવ, રીઘ થયા અતિકાય.
 રથ મંગાવી સજ કરાવ્યો, બેઠા સાંબકુમાર;
 તાંડાંથી વેગે આવી પોહોતા, હસ્તિનાપુર મુબર.
 સ્વયંવર મંડપમાંહે બેઠા, પિતામહ વૃદ્ધ સય;
 સભામધ્યે બીડ થઇ એહેવે, આવ્યા અતિકાય.
 પીઠી ચોળી સ્નાન કીધાં, કન્યાયે તેણીવાર;
 વસ્ત્ર ભૂપણ સજી અંગે, નિસરયાં જોવા બાહાર.
 કંઈએક દાસી સેવામાં, ચોપાસા ચમર ઢળાય;
 વરમાળ કરમા જોતી જોતી, ચાલે છે ગજચાલ.
 પણ કોઈ ચીત આવે નહીં, એ કન્યાને વર મન;
 મુગટ કુંડળ રૂપ સુંદર, દીઠા તે હરીના તન.
 દેખી ચિત્ત વેહેવળ થયું, કન્યાનું તતક્ષણ;
 સાંબકુમારનું પ્રીતજ નવ રહ્યું, કર્યું કન્યાનું હર્ષ
 રથે બેસાડી લેઇ ગયા છે, વેગે સાંબકુમાર;
 ઇચ્છા હોય તે આવો જુદને, જોઈ રહ્યા સહુ સય.
 પિતામહ સય ધૃતરાષ્ટરના, મનમાં હુતું સત;
 સાંબકુમારને કન્યા દીજે, કહીયે એ કુળવંત.
 દુરલોધને સ્વયંવર માંડયો, થયું તેહનું ક્રોધ;
 પણ અમ દેખતાં કન્યા હરી, એણે ગળી નહીં મુજ લાજ.
 આવી અમને પૂછ્યું નહીં, ન કર્યો અમને પ્રણામ;
 જાદવના એ બાળક કહિયે, ઘટે નહીં અજ્ઞાન.

દુરજોધન કેહે કરૂં શિક્ષા, આજ્ઞા હીયો મમતાત;
 પિતામહ કેહે હણસો મો, નહીંતર થાશે માહા ઉતપાત.
 દુરજોધન કરણ શલ્ય આદે. માહારથી છે શૂર;
 રથે બેસીને ગયા પોતે, ધરી તેહેની પૂઠ.
 અરે બાળક હરણ કરી તું, જાયછે કેમ ધીર;
 શૂર છોતો આવો સનમુખ, કાહાં નાહાસો જહુવીર.
 વકારયા તવ યયા સાહામાં, જીવને હરીતન
 બેહુકગમાથી બાણ વરસે, અકળાયા રાજન.
 શસ્ત્ર અસ્ત્ર ને ધનુરવિદ્યા, થયું જીવ અતિ સાર;
 છયે જણને પડે પુરા, એહેવા સાંભક્રમાર.
 દુરજોધન કેહે ધન્ય બાળક, માહાવીર અતિકાય;
 જીરિશ્રવાને કહ્યું રાયે, કેમ એ જીતાય.
 પ્રતિઉત્તર કેહે ચારજણા મળી, હણો આહારે અન્ધ;
 બે મળી સારથીનું શીશ, ભાંજ્યે તવ થાય વશ.
 ત્યારે એ વીર હાથ આવે, માન્યું રાયે વચન;
 જીવ કરી ધરી લીધો એ રીતે, લેઈ ગયા રાજન.
 પિતામહને પ્રણામ કીધો, લાવ્યા ધરી જાદવબાળ;
 દેખીને સહુ દયા કરે છે, હીશે રૂપ વિશાળ.
 સમાચાર આવી કહ્યા ત્યારે, નારદજી તતક્ષણ;
 સાંભળી ઉઘસેન કોપ્યા, સજ યયા રાજાન.
 છપન કોઠ જાદવ આદે, અવર ખીજા શૂર;
 સેન્ય સરવે થયું તત્પર, વાગ્યાં બહુ રણતૂર.
 શેષે મનમાં વિચાર્યું, થાશે માહોમાં રાઠ;
 લઘુ ભ્રાતને આવી કહ્યું, એ માનો માહારી વાત.
 સગા સાથે વિરોધ કરવો, ઘટે નહીં એ રયામ;
 તેહેને હું જઈને સમજાવું, હોય આજ્ઞા કેહે રામ.
 વચન જોઈયું માનીને, તવ રદ્યા થીલગવાન;

બળભદ્ર ઓધવ રથે બેસીને, આવ્યા કૌરવગામ.
 દુર્યોધને મહા હુબ્હ છે, શેષે વિચાર્યું મનમાંહે;
 વાડીમાં પોતે ઉતર્યા, મોકલ્યા ઉદ્ધવ તાંહે.
 સભાસહિત પ્રધાન સંગે, બેઠા છે રાજનં;
 ભીષ્મ દ્રોણ ને કર્ણ શકુની, મળ્યા ઉદ્ધવ મન.
 બળભદ્ર વાડીમાં ઉતર્યાં, મુને મોકલ્યો કેહેલા રાજ;
 દુર્યોધન મન જાણીયું, આવ્યા હેતને અમકાજ.
 પુત્રાની સામગ્રી લેઈ આવી, મળ્યા છે રાજનં;
 અર્ધપાદ પુત્રકરી, પછે પુછ્યું સહુ સુખાસન.
 સાંબકુમારની વાત નહીં, તવ બોલ્યા બાંહવરાય;
 જિત્રસેને કાહાવ્યું છે તમને, કર્યો એ અન્યાય.
 તમે છ જણા એ એખલો, પછે શું કરે તે બાળ;
 અર્ધર્થ જુદા કરી ગયા, એ ઘટે નહીં ભુપાળ.
 સાંબળી દુર્યોધન બોલ્યા, ઉત્રસેન કોણ થાય રાજ;
 અમે કીધા સગા આપી તમે, કુંતા પાહું કાજ.
 અમારું આપ્યું રાજ તેહેને, લોગવે જહુવીર;
 તે અમને કરે આગન્યા, જુઓ ઉલટી રીત.
 જિપાન પગનાં ચક્રડયાં મસ્તક, લલ્લમ નહીં કેહેતાં મનં;
 અમે જુઓ ને તે જુઓ, એમ વધા રાય વચન.
 રીસાવીને ગયા નગરમાં, થયું એ ઉતપાત;
 બળભદ્ર કેહે શું બોલ્યા છે, અણસમજી કાંઈ વાત.
 હેત કરતાં કહેત થયું, હવે નિશ્ચ એ નિરધાર;
 ચક્રડયુંદળ મેં વાળ્યું પાછું, જાણ્યો નહીં ઉપકાર.
 ઉત્રસેન તે એવક એહેના, નમે જેહેને લગુવાનં;
 ઇંદ્ર અજ દિગપાળ સરવે. માને એહેની આજી.
 તેહેને મૂઠ જાણતા નથી, અતિ ગર્વે ચક્રડયા ગય;
 પશુવશ થાને જેપિકાચે, કરૂં એહેને શિક્ષાય.
 સમુદ્રની જેમ વેળ આવે, તેમ કોપ્યા છે રામ:

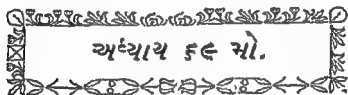
હજી મુસજી લેઈ ઉઠ્યા તતક્ષણ, નાખું ઉંધું ગાય.
 ત્યાંહાં ટાળી સમજે નહીં, ઘાણું દક્ષણ દિશાપૂર';
 નચ સરવે થયાં બ્યાકુળ, કાંપ્યા છે માહા શૂર.
 પિતામહ તવ વધા વાણી, શું જુઓ છે બાળ;
 જઈ મનાવો બળીભદ્રને, નહીતર આવ્યો કાળ.
 પુત્રની સામગ્રી લેઈને, ચાલ્યા છે તવ રાય;
 શેષને આવી નમ્યા ચરણે, ક્ષમા કરો અન્યાય.
 તમને ક્રોધ હોયે નહીં, માહા પ્રલે થાયે ત્યારે આમ;
 અમે તમારાં બાળક છીં, અમ ઉપર ક્રોધ શો રામ.
 સ્તુતિ કરી પ્રભુની ઘણી, તમે શેષશર્ધ ભગવાન;
 દુષ્ટનો નિગ્રહ કરો છો, ભકતનાં કરો કામ;
 મનાવ્યા બળભદ્રને પછી, પુત્ર કરી ભક્તી રીતં;
 ઘેર તેડી આદરમાન દીધાં, પ્રસન્ન થયા કરી પ્રીત.
 વરકન્યા પરણાવીને પછે, વીદા કરે છે રાય;
 પંચશબ્દ નિશાણુ વાગાં, નાર તે મંગળ ગાય.
 પેહેરામણી કીધી ભક્તી, રાયે આપ્યું ધણુંએક વીત;
 બારસેં રથ ગજ ને, છ સેહેસ હેમજડીત.
 અચુત અશ્વ એ સાંજ મુદ્દાં, દાસી શત પ્રમાણ;
 વસ્ત્ર ભૂષણુ વિવિધપેરનાં, આપી નમિયા જાણ.
 વળાવાને સેન્ય સહિતજ, થયા તતપર રાય;
 મળી સહુને શેષ ત્યાંથી, બિને માગી વિદાય.
 રથે બેસાડી વહુવરને, લેઈ ચાલ્યા છત નીશાણુ;
 વળાવીને વળ્યા પાછા, રાયચતુરમુખજ.
 અઘપી તે કામ વાંકો, હસ્તિનાપુર કેહેવાય;
 દ્વારીકામાં આવી પોહોંતાં, મળ્યા જાદવરાય.
 બળભદ્રે આવી સભામાં, કહ્યા સહુ સમાચાર;

અધ્યાય ૬૯ મો નારદ કૃષ્ણનો ગૃહસ્થાશ્રમ ભેવા આવ્યા ૪૨૯
તે "અસંગ.

સાંભળી ઉઘસેન હરખ્યા, ભલું કર્યું જઈ કાજ.
વહુ આવી નમ્યાં ચરણે, આશિષ દે ભગવાન;
મગળ ગાયે માનની, તાંહાં વાળે બહુ નિશાળ.
શુકદેવ કેહે સુણ સયણ, મેં કહ્યાં ચરિત્ર એ શેષ;
સ્તૂતપુરાણીયે શૌનક આગળ, મહા છે નરેસ.

વલણ.

સંક્ષેપે કરિ કહું હરિજન, ભગવા શ્રીગોપાળરે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, અડસેટમો અધ્યાયરે.

(કકલું ૧૮૨મું—રાગ સામેરી)

શુકદેવ વધા છે વચન, સાંભળ ઉત્તરાકુંવર ધન;
ઇચ્છા થઈ રૂખીણને મન, શ્રીકૃષ્ણજનો ભેજી ગૃહસ્થાશ્રમ.
આવ્યા સ્વર્ગેધકી મૃત્યુલોક, દીકી પુરી દ્વારીકા મોખ;
સોહે વટિકા વન અતિ રમ્ય, આંખાં કદળી દ્રાખ દાડમ્ય.
ભરયાં સરોવર ગેહરગંબીર, કમળપુષ્પ આછાં જળાનીર;
દેખી નથ યયા રણિયાત, કંચન મણિમય અગમગાટ.
ફરતા દુર્ગ નગરને સાત, આલ્યા ભયે ઋષિ જાંહાં નાથ;
કહિયે નવલખ ઘર અટાળી, એ રીતે કહ્યાં ગોખ જાળી.
ધળ ચહુટાં તોરણ ચોક, શોભે પરમ મનોહર ભેક;
કેસર ચંદનના છંટકાવ, અગર મુગંધ એહેવા ભાવ.
સોળ સેહસના કહિયે ધામ, તે મધ્યે રૂખમણી મંદિર રયામ.

(દાળ—ચોપાઈ)

લક્ષ્મીને ઘેર સિંધાસણપર, વિરાજે મહારાજ;
રૂપમણી કરે વીંજણ સહજ, દાસી ઉભી સેવાકાજ.
એહેવે નારદ તાંહાં પધાર્યા, દીઠા શ્રી ભગવાન;
મંદીર રચના શી કરું, તણે ઉઠ્યા શશિચર ભાણ.
ઉઠી હરિયે માન દીધાં, પુજા કરી ભત્રીભાત;
કૃતારથ અમને કર્યાં, કહો અમ સરખું કાંઈ કાજ.
રૂપી કેહે તમ હરશણુને, અમે આંહાં આવ્યા છાં રયામ;
સ્વર્ગના સમાચાર પ્રણુને, કહ્યા કષીયે ભણ.
પ્રીતવાર્તા કરી તાંહાંથી, ઉઠ્યા છે મુનિજન;
સતભામાને મંદિર જુએ તો, બેઠા છે પરિપ્રજ.
રમે પાસા સોગઠે, સતભામા સું મહારાજ;
આવો નારદ વઘા શ્રીહરિ, જોઈ વળ્યા રૂપીરાજ.
તાંહાંથકી જાંબુવતીને મંદિર, આવ્યા નારદ મુન;
જુએ તો બાળક રમાડે, ખોળે લઈ ભગવાન.
કાલિંદીને ઘેર જુએ તો, સ્નાન કરે છે નાથ;
ભદ્રાને તાંહાં અગ્નિહોત્રજ, નાગાજીત સું કરે વાત.
મિત્રવૃંદાને તાંહાં જુએ તો, લોજન કરે છે હયાળ;
વળી જુએ તો પોહોડ્યા છે, લક્ષ્મણા ઢોળે વાય.
સોળ સહજને ઘેર જો રીતે, પુરી રહ્યા મનમોહ;
ક્યાંહું જુએ બેઠા છે, ક્યાંહું કરે છે પ્રજાલોજ.
ક્યાંહું જુએ તો યોધવ સાથે, બેસી કરે છે વિચાર;
વળી જુએ તો જન્મશાળામાં, ઉભા દેવ મોરાર.
ક્યાંહું ભાગા રથને સજ કરાવે, આગળ રહીને તાંહે;
ક્યાંહું જુએ તો ન્યાય કરવા, બેઠા છે પંચમાંહે.
ક્યાંહું જુએ તો અશ્વશાળામાં, જુએ અશ્વની ચાલ;
ક્યાંહું જુએ તો અશ્વે બેસી, મૂંગવાને પ્રણુ નાય.

વળી જુએ તો જળ પાનળીડાં, આળી આપે નાર;
ક્યાંહું જુએ તો એકાંતે જેમી, કરે સ્ત્રીસું વાત.
વળી જુએ તો કન્યાને હરી, પરણાવે રૂડી રીતે;
ગજ રથ અશ્વ ને ભૂખણ, આપે છે બહુ પ્રીતે.
જાન લઇને જાય પુત્રને, પરણાવા માહારાજ;
કોઇને આજ્ઞા આવે છે, કોઇને મોકલે લેવા કાજ.
ક્યાંહું વળાવે પુત્રીને, તે આપે છે ઘણુંએક વીત;
ક્યાંહું જુએ તો સલા સહિતજ, બેઠા છે એ રીત.
ક્યાંહું જુએ તો વિનોદમાં, ક્યાંહું કરે સંગીત ગાન;
ક્યાંહું જુએ તો દેવપૂજન, કરે છે ભગવાન.
ભગવાનને ઘણું ભક્ત વાહાલા, ભક્તને હરિ એમ;
ક્યાંહું જુએ તો ધ્યાનમાં હરિ, બેઠા આસન નેમ.
ક્યાંહું જુએ તો ભંડારમાં જઈ, જુએ તપાસી હામ;
નામું લેખું મેળવે, પોતે બેસી તેણે હામ.
ક્યાંહું જુએ તો સેનને, મોકલે દેશ-મુઝાર;
ક્યાંહું અપહર નૃત્ય કરે આગળ, જુએ દેવમોરાર.
ક્યાંહું જુએ તો સેનને લેઇ, ચઢે શ્રીભગવાન;
દુષ્ટનો નિમે કરીને, આવે જીતનીથાણ.
ક્યાંહું મૂગને કેસરીવન, ચરે એકે હામ;
એકેકને છેડે નહીં, પ્રતાપ એહેવો રયામ.
પ્રભા મુખ પામે ઘણું, ઘેર ઘેર ઓછવ થાય;
શ્રોકૃષ્ણ ચરિત્રને ગાય છે, ત્રેલોક્યમાં નરનાર.
ક્યાંહું ક્યાંહું જુએ તો રથ બેસી, જાયે રાજસભાય;
ધર્મશાસ જે કેહે તેહેવો, કરે જઈ ન્યાય.
એ રીતે ગૃહસ્થાશ્રમ નારદ, જોઈ વળ્યા તતક્ષણ;
જાંહાં જુએ તાંહાં સચસચર, બ્યાપી રહ્યા પરબ્રહ્મ.
સઘળે ફરી ફરી રૂપમણી મંદીર, આબ્યા નારદમુન,

૪૩૨ અધ્યાય ૭૦મો-કૃષ્ણનું નિત્યકર્મ અને જરાસંધના બંદી
રાજાઓનું તથા રાજાસુયશને માટે યુધિષ્ઠિરનું કેહેણ.

સિંધાસણપર બેઠા છે, હરિ પોતે પાણુજીવન.
સુગટ કુડળ રૂપ સુંદર, તેજના બહુ પુંજ;
ચરણ કમળનું ધ્યાન ધરે તે, થાય છે તદ્દરૂપ.
મનમાં રૂપીયે જાણ્યું, એ વિષ્ણુ માયા થાય;
એ સ્વરૂપ દીસે નીત નવાં, કાચે ન પામે થાય.
પ્રક્રમાં કરી પાચે લાગા, શ્રીકૃષ્ણને સુનીજન;
ક્ષમાકરો અપરાધ સ્વામી, હું પામર તમો બ્રહ્મ.
દયાનિધિ ભગવાન કેહે, હે પુત્ર સાંભળ વાત;
તું કાંઈ આશ્રજ પામીશ મો, હું માયાથી વિતરાગ.
લોક સંધે જાણુવા, એ મારગ મૃદુસ્થાશ્રમ;
વીઠાયે થઈ નારદ તાંહાંથી, ચાહ્યા છે તત્તદાણ.
વેણુનો ટંકાર કરતા, ગયા સ્વર્ગ સમીપ;
ઈંદ્ર અજ શિવસભામાં, ગાયાં શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્ર.

વલણ.

ગાયા શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્રને, શુક કેહે સાંભળ રાયરે;
ધનહાસના સુત સુત કેહે સુંદર, અગણોતેરમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૭૦ મો.

(કડવું ૧૮૩ મું—રાગ ધન્યાસી)

શિવસુત સારદાને શિરનામો, પ્રથમે પ્રણમ સીતા સ્વામી;
એ શ્રીવિષ્ણુ કહિયે પરીબ્રહ્મ, ભકતને કાજે આબ્યા કરીશ્રમ.
મમ્મ કમ્મ વારાહ નરસહી, વામન રૂપ ધરમાં પ્રણુ અહીં;
ક્રસરામ રામકૃષ્ણ નામ, એહેની કથા કહું આવધાન.

અધ્યાય ૭૦મો—કૃષ્ણનું નિત્યકર્મ અને જરાસંઘના બંધી ૪૩૩
રાબાઓનું તથા રાજસૂયજ્ઞને માટે સુધિષ્ઠિરનું દેહેણ.

શુકદેવ દેહે સુણ રાજ, જનને દેખાડ્યા મારગ કાજ;
સત ભુગમો હંસનું ધ્યાન, ત્રેતામાંહે શ્રીરામનામ.
દ્વાપરને અતે શ્રીકૃષ્ણ, હરિજન ગાઈયે મન પ્રસન;
એ છે દાતા વીશ્વલંર નામ, ભક્તને આપે ભિત્તમ ઠામ,
મનુષ્ય દેહેને એ ખટ કર્મ, તરવા મારગના એ ધર્મ;
કુકુડ વાસે ખટ ધરી રાત, ત્યારે ભગવું એ વેદવાત.
મુહુરત માત્ર લેવું હરિનું નામ, ત્રેમે ગાવા હરિશુભ મામ;
પ્રથમે જોવું ગોનું સુખ, પછે વૃષભનું આનંદ સુખ.
ઉઠી અરણ્યોભી ભવું પ્રાત, પછે મૃત્તિકાવડે શોચન હાથ;
દંતધાવન એ પ્રકાર, પછે રવીને કરવા નમસ્કાર.
સ્નાન કરી શુદ્ધ આચમન, તુળસી જળ ને રવી પુંજન;
ગોપ્રાદ્ધણ પૃથ્વી આકાશ, પ્રક્રમા અષ્ઠ ભુજા પ્રકાશ.

ઢાળ ચોપાઈ.

પોશ પ્રકારે પુજન દેવનું, કરવું એ સાવધાન;
તેલ સુગંધ અંગ લેપન, પંચામૃત જળ સ્નાન.
પુષ્પ ચંદન તિલક દર્પણ, ધુપ દીપ નૈવેદ;
આરતી દંડવત ઘંટા, કરવી પ્રભુભની સેવ.
ભક્તને હરિ હરીને ભક્ત, પરસ્પર એ રીત;
ભગવાનને ઘણું ભંકત વાહાલા, ગણે નહીં ઉંચ નીચ.
તિલક દ્વાદશ કરવું આસન, બેસવું જપ ધરીધ્યાન;
સહસ્ર નામ નિત લેવું પ્રભુનું, સ્થીર મન કરી બાણ.
ભક્તની પ્રતિમા કરી, પોતે પુજે દેવને ઠામ;
ધુ અમરીખ પ્રહલાદ આદે, જાણજો મનમાંહે.
એ રીતે પ્રભુ કરે મારગ, દેખાડે જનને કાજ.
ધ્યાનથી ઉઠી દાન એ રીતે, અરણુદ આપે ગાય.
તેર સહસ્ર ને ચારયાસી થઈ, સોમણશિંગી શીશ;
ફારમ ૨૮.

૪૩૪ અધ્યાય ૭૦મો કૃષ્ણનું નિલકર્મ અને જરાસંધના બંધી
રાજાઓનું તથા રાજસૂયરત્ને માટે યુધિષ્ઠિરનું કેહેણ.

આપીને હરિ ભોજન કરે, જળ ખીડી લીયે ભુગદીય.
વશ ભૂપણ પેહેરી અંગે, બેઠા છે શ્રીજદુરાય;
કેા ભેટ આણી મુકે કૃણ, તે વેહેંચીને પ્રભુ ખાય.
એક ભાગ વિત્રને આપે, ખીજે મિત્રને જાણ;
ત્રીજે ભાગ તપ સ્ત્રીને આપે, ચોથો લીયે ભગવાન.
દેશ દેશના લોક આવે, કેહેવાને ફરીયાદ;
ઉગ્રસેનને કેહેવું સ્વામી, તમથકી યાયે વાત.
એટલે રથ સજ કરીને, લાભ્યા સનમુખ તહિં;
ઠાકે પ્રણામ કીધો, પ્રભુ બેસીયે રથમાંહિ
રાજસભાની વેળા થઈ, ત્યારે ઉઠ્યા તતક્ષણ નાથ;
સારથીને હાથ ઘડી, રથે બેઠા એધવ સાથ.
સોળ સહસ્ત્ર સ્ત્રી એમ જાણે, માહારે ઘેરથી બેઠા રથ;
સર્વના મન રાખે શ્રીહરી, સચરાચર સમરથ.
કંઈ સેવક આગળ ચાલે, સહસ્ત્ર સહસ્ત્રનાં વૃંદ;
ભાટ ચારણ બંદીજન, જસ બોલે નાના છંદ.
એ રીતે પ્રભુ આવી પોહોતા, રાજ સભા ભગવાન;
દેખીને સહુ સભા ઉઠી, દીધાં આદરમાન.
ઉગ્રસેનને પ્રણામ કરીને, બેઠા સનમુખ શ્યામ;
તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાજે, ગાયે ગાંધવ ગાન.
અપહરા નૃત્ય કરે આગળ, થઈ રહ્યા નાટારંભ;
તેહેવે સમે ફૂલ પત્ર લઈને, આવ્યો જાંઠાં શ્રીરંગ.
પ્રણામ કરીને વધા વાણી, સાંભળો મહારાજ;
જરાસંધના બંધનમો તાંહાં, બહુ પડ્યા છે રાજ.
વીસ સહસ્ત્રને આઠસેં, છતી લઈ ગયો બળવંત,
તેણે પત્રજ મોકલ્યું, આવી છોડાવો ભગવંત.
પત્ર વાંચી બેયું તેહેમાં, લખ્યું એહ પ્રણામ;
વમુદેવને ઘેર અવતરયા છો, જાણ્યું એ ભગવાન.

અધ્યાય ૭૦મો—કૃષ્ણનું નિત્યકર્મ અને જરાસંઘના બંધી ૪૩૫
રાજાઓનું તથા રાજસૂયરૂપે માટે યુધિષ્ઠિરનું ડેહેણ

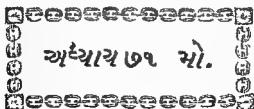
દુષ્ટનો નિમ્ને કરોછો, ભક્તની રક્ષાય,
તમવિના કોણ છોડાવે, એ વીનતી જદુરાય
મળ્યા ભૂપ તેહેને જાવાદીધા, અમે ન મળ્યા માટે બધ;
ઘણા દીવસ દુખ ભોગવ્યું, હાવે સુકાવો ભગવત
તમે કેહેશે હું એકલો, તમે હતા વીર હનાર,
સહુ મળીને તેહેને હત્યો નહીં, હું એથી શુ થાય
એમ કેહેશે એ નહીં સ્વામી, તમે પુરુષપુરાણ,
બાળકની સલાહ તમવિના, કોણ લે ભગવાન.
સત્તરવાર તમધાકે નાઠો, જરાસંઘ રણધીર;
અઠારમીવાર હત્યો તમથી, બીહીયે નહીં જદુવીર
રાજ મહે કરી ભુલા તમને, જાણ્યા નહીં જુગદીશ,
તે માટે આવી રક્ષા કરવી, માનલો એ ધ્રુવ
હત કેહે સ્વામી બાળકને, ત્યાં કેહે રાજા એમ;
હાવે આવશે તમતાત તેહેને, છોડાવશે પરિબ્રહ્મ
સુતા જેઠા કામ કરતા, ગાય હળતા ચરિત;
ક્ષણ એક તમને વોંચરે, નહીં બાણને શ્રીભુગીશ
કશ કેશી જવન આદે હુણ્યા છે ક્ષણમાહે;
એહેને હણતા વાર થી છે, એમ વહે સ્ત્રી તાહે
સાલણી હરિ વદા વાણી, આવ્યો; એહેનો ગામ;
કીધુ તેહેનું પામશે, એ જરાસંઘ ભૂપાળ
છપન કોડમા વિરાજે હરિ, તાગમાહે જેમ ચક્ર,
દયાનિધી ભગવાન કેહે, હાવે છોડવવા સજેન્દ્ર
આકાશથી એહેવે નારદ આવ્યા, તેજના બહુ પુજ;
કેમ કીયા કરી આવ્યા ઇહા, કહો જગારથ વાત;
ભીડી હરિયે માન આસન, એસાડયા કરી પુજન
તમારે કાહી લોભ નહીં, આવ્યા હેતને અમગજ
રૂપી ડેહે રાય જુધિષ્ઠિર તમને, તેડે છે પરિબ્રહ્મ;

તમારી હોય આગ-યા તો, કહું રાજસુ જગન્ન.
 આવી મનોરથ પુરીયે, ભક્તની પેહિંચે આરા;
 પૃથવી છૂતી જન્ન કરવે, બણો છો અવિનાશ.
 તે માટે કેહેવા મોકલ્યા, તમ વિના નહીં થાય કાજ;
 તમારાં હરથાયને સહુ, આવી મળશે રાજ.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે એ કુશળ છે, સહુ પાંડવનો પરિવાર;
 રૂખી કેહે તમ કૃપાયે, સહુ કુશળ છે જદુરાય.
 શીઘ્ર વેહેલા યાઓ સ્વામી, માનો વંચન એમ;
 અંતરજાતીયે જાણ્યું મનમાં, હાવે કરવું કેમ.
 સમાચાર બે આવી પોહોતા, પ્રથમ જોઈ કાંઠે;
 બળભદ્ર પ્રધુમન સભામાં બેઠા, તેહના એ મનમાંહે.
 પ્રથમ રાજા છોડાવીયે, એ મનનો અભિપ્રાય;
 શ્રીકૃષ્ણને ગમતું નથી, પછે ઠહી ઉઘવને વાત.
 તમારે ચિત શુંય આવે, વદા શ્રીમુખ પુનઃ;
 પ્રધાનને ભુધ હોય અડકી, કહો અમને સુજ.
 ઓધવ કેહે સ્વામી જાણો છો, મને મોટો કદોછો ધરા;
 લોક પેહેવારને પુછોછો તમો, રાજધાનીની એ રીત.
 પ્રજામ કરીને વદા ઓધવ, સાંભળો શ્રીજહુનાથ;
 જરાસંઘ નીમીતમાત્ર છે, મૃત્યુ બીમને હાથ.
 વજ્રા અંગ છે જરાસંઘનું, તેથી વજ્રા છે બીમ;
 ગદાભુદધે પ્રવીણ ભેદુએ, જાણે છે બીમ ભર્ગ.
 તે માટે ઈંદ્રપ્રસ્થ જાવું, પ્રથમ શ્રીભગવાન;
 સભા સહુને ગમી વાતજ, ધન હરિના પ્રધાન.
 અંતરજાતીને કરવું છે, ભણું, પરચારવું કામ;
 પ્રધુમન અનિરૂધ જોઈ રહ્યા, ન બોલ્યા મુખથી રામ.
 નારદને તવ શીખ દેઈને, મોકલ્યા ભત્રાણુ;
 ધર્મરાયને કહ્યું આવી હરિ, આવે છે રાજન્.

સાંભળી ધણું હરખ પામ્યા, કરે બહુ સામાન;
કુંતા દ્રોપદી સુભદ્રાએ, બણ્યું એ મનમાંહે.
આવે છે ભગવાન અહીંયા, ઉમંગ મન ન સમાય;
ફતને હરિ એમ કેહે, જઈ કહો રાજને આમ.
આવી તમને છોડવશું, સત માનજો રાજાંન;
ફતે એમ જઈ કહ્યું રાયને, હરખ પામ્યા મનમાંહે.
જશસંધનાં બંધનથી, હાવે છુટશું કેહે રાય;
શ્રીકૃષ્ણનું આંહાં ઘશે દરશણુ, મોક્ષપ્રાપ્તિ થાય.
માહોમાંહે એમ કેહે રાજા, પતીતપાવન શ્યામ;
વળી ભવભ્રમણથી છુટશું, જીઓ ફર્યું ભાગ્યનિધાન.
નારદજીને વળી ફતને, વિદાયે કરી યયા સાવધાન;
સૈન્ય સરવે સજા કરાવ્યું, વાગાં બહુ નીશાણુ.
સારથીને કેહે શ્રીહરિ, રથ કરો તતપર ત્યાર;
સભા વિસર્જન થઈ તાંહાંથી, ઉઠ્યા દેવમોરાર.

વલણુ.

ઉઠ્યા શ્રીહરિ જાવાને, શુક કેહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના મુત મુત કેહે મુંદર, સિ-તેરમો અધ્યાયરે.

(૬૬૪ ૧૮૪ મું—રાગ રાગગ્રી)

શ્રી શુકદેવજી બધા વચન, સાંભળ ઉત્તરાકુંવર ધન;
સાથે આવે છે પાપને પુન્ય, રહ્યું જાંહાંનું તાંહાં શૂન્ય.
કોટી દ્રવ્ય તે કામ ન આવે, શ્રીહરિનામ તે પાર ઉતારે;

બુધિષ્ઠિએ વિચાર્યું મન, હાથે કરું હું રાજ્યું જગન.
આહેકારી મળ્યા શ્રોભગવાન, પૃથ્વી કીર્તી રહે જસ નામ;
એહેવે આન્યા નાન્દ દેવ, કેહેવા મોકલ્યા પ્રભુને જોવ.
જુઓ ધર્મની આજ માની, પ્રથમ ઈદ્રપ્રસ્થ જાઓ સ્વામી;
હરિને પાંડવપર ઘણું હેત, પોતે જાય છે લક્ષ્મી સમેત.

૬૧.

લક્ષ્મી સહિત હરિ જાય છે, સાંભળો પરિક્ષતરાય;
સારથી રથ સજ કરીને, લાખ્યો અતિ શોભાય.
સાવ કંચન રથ મણીમય, જડીત નંગ અમૂલ;
વિસ્વકર્માએ ઘડ્યો પોતે, થાયે નહીં એહેતું મૂલ.
સ્વેત અશ્વ એ ચાર જોડ્યા, હેમ રાસે જાણ્યું;
મુશ્રીવ પુષ્પદત આદે, કહિયે અશ્વનાં નામ.
શંખ ચક્રને ગદા સારંગ, આમુધ રથમે સાવધાન;
સૈન્ય સરવે થયું તત્પર, ગરૂડધ્વજ લગવાન.
ગજ રથ અશ્વને પાયે પાળા, ચતુરંગણી ચાલ;
મણુગારયું સહુ સૈન્ય મખખલ, કહિયે લાલમલાલ.
ગજે જાંધી હેમ ઘંટા, અશ્વને ઘુઘરમાળ;
સજે જખતર ટોપ પાખર, કહિયે ઝાકઝંમાળ;
રૂખમણી આદે સોળ સહઅજ, જાવા મન પ્રસાન;
પાંડવનો એ જગન જોવા, ઇચ્છા થઈ સહુમન.
શ્રીકૃષ્ણની આજ્ઞા લઈ, તવ થયાં તત્પર સંગ;
પુત્ર પ્રદ્યુમન જાનુ આદે, વિવિધ ભૂષણ અંગ.
રાયને પ્રણામ કરી હરિ, થયા તાંડાંધી વિદાય;
બગલાદ્રાની તવ શીળ લઈને, જોડા રથે જદુરાય.
મુખામન નરવાહન તે પર, જોડા છે સૌજન;
રત્ન મણિગય શોભિત ઉપર, જાળી મોતીની રમ્ય.
પંચ.શબ્દ નિશાણુ વાગા, ધજા ફરકે અપાર;

સેન્યના સહુ નાયક પ્રભુને, નમી થયા અસવાર.
 કૈાઈએક સેવક આગળ ચાલે, રહ્યા તે રહે પૂઠે;
 આગળ રથ શ્રીકૃષ્ણનો, રૂપમણીનો તે પૂઠે.
 એરીતે બહુ સેન્ય સંગાથે, ચાલ્યા શ્રી જહુનાથ;
 ડેરા તંબુ ગલેયા, કોનાથ તકોયા સાથ,
 બાબરસાથે વિવિધ મેવા, વસ્ત્રોં નહીં પાર;
 વાટે વાસો બાંધાં રેહે તાંધાં, બાણે વસ્યું નગર નવું સાર.
 કુશસ્થળી મુકી બાય ચાલ્યા, અન્ય દેશ દયાળ;
 સોરઠ નેગિરનારથી, પ્રભુ આવ્યા દેશ પંચાળ.
 મારવાડને શુજરાત આગળ, ચાલ્યા બાંધાંકુરુક્ષેત્ર;
 રાજધાની એ રીતે મારગ, બાય છે જન તેહ.
 જહાં ઉતરે તાંધાં આનંદ ઓછવ, થાય રાગ ને રંગ;
 તાલ બાંજ મૃદંગ વાજે, આપછરા નૃત્ય સંગ.
 એમ દેશ મુકી આવી પોહોતા, સમીપ ઈદ્રપ્રસ્થ;
 સમાચાર પોહોતો રાયને, તે નીસરયા તતક્ષણ.
 સેન્ય સરવે સજ કરાવ્યું, વાગાં બહુ નીશાણ;
 સારથી રથ વેગે ચાલ્યા, એકા સંગ પ્રધાન.
 બીમ અર્જુન નકુળ, સહદેવ, ભકત હરિના જન;
 બહુ સેન્ય સાથે આવ્યા સાહામાં, ભુધિષ્ઠિરરાજન.
 આવતા ભગવાને દીકા, હરખ્યું અંતઃકલ્પે;
 મળવાને પ્રભુ રથથી હેઠે, ઉતરયા તતક્ષણ.
 ભુધિષ્ઠિર તપ મળ્યા આવી, હોટયા ઘણો એક પ્રેમ;
 કંઠ ગદગદ મધુર વાણીયે, પુછ્યું કુરુળ સેમ.
 બીમસેન તપ હરણ સાથે, હોટયા પ્રભુની સાથ;
 ભુજ પસારી અર્જુનને હરિ, દીયે રૂઢ્યા સાધ.
 ફરી ફરી આલિંગન પ્રેમે, દીયે મધુમુદન;
 પારથપર ઘણી કૃપાદષ્ટી, કહિયે પ્રાણજીવન.

નિકુળા મહદેવ નમ્યા ચરણે, આવીને રમ્ય રંગ;
 તનુદાણુ જિંચલી લીધા હૃદયા, ફેરવ્યો ભુજ અંગ.
 અવર ખીજા રાય આવી, નમાવે તવ શીશ;
 સર્વને સનમાન હરિયે, દીધાંછે એ રીત.
 વારિકા વૃક્ષ પરમ સુંદર, કહિયે જળનાં કામ;
 ગણ્યોએક તાહાં વિશ્રામ લઈને, એકા રથે ભગવાન.
 તાર્કાધકી પ્રભુ શીઘ્ર આહ્યા, વળ્યા નિશાણે ધાય;
 પ્રકાર પુરને પરમ શોભા, દેખતાં ભુખ જાય.
 નમ્રહનિવાસી દોઢ કાગરે, જુએ હરીને હેત;
 પાંડવસાથે નયમાં પ્રભુ, આવ્યા સેન્ય સમેત.
 પુરની શોભા શી દહું, અતિ રમ્ય ભાગ્ય નિધાન;
 દેખીને ઘણું હરખ પામ્યા, રીઝયા શ્રીભગવાન.
 સમભોમી અવાસ સુંદર, થઈ રહ્યા આતકાર;
 ધનપતાકા તોરણ લગકે, અંદનના છંટકાવ.
 જેણે સાલજ્યું હરિ આવ્યા છે, તે ઉઠ્યા જેમના તેમ;
 દોઈ ગાળેકને ધવરાવતાં, કો સ્નાન ભોજન એમ.
 દરશને આતુર ઘણું, જોવા મળે નરનાર;
 અંધને જોવા નેત્ર આવ્યાં, અપંગ ને પગ ત્યાર.
 પુષ્પે વધાવે લક્ષ્મીવરને, શોભા કહી નવ જાય;
 તેજપુજ પ્રકાશ દેખી, નેત્ર તૃપ્ત ન થાય.
 કોઈ છઠાં જાળી અટાળી રહી, નાખે મોતીની મૂઠાં;
 વાદી વારી લીયે મીઠાં, દેખો ગરૂડાડ.
 દયાનિધિ ભગવાન સહુને, આપે દર્શન ધનં;
 કૃપાદહી કોઈ નહીં, સદા હસિતવદન.
 તાલ ગાંઝ મૃદંગ વાજે, ગાય ગાંધવગાન;
 અપહર નૃત્ય કરે આગળ, જાયક જન જસ માન.
 એ રીતે હરિ આવી પહોંચતા, પાંડવ રહે જે કામ;

મંદિર રચના શી કરું, જાણે ઉઘ્યા શશીયર જાણુ
 રથથી ઉતરી પાંડવ સાથે, ગયા મંદિરમાંહે;
 કુંતા દ્રૌપદી સુભદ્રા સહુ, મળ્યાં આવી તાંહે.
 રત્નદીપક આરતી, શોહે સુકતા કંચનથાળઃ
 પુજાની સામગ્રી શીઘ્રે, કરી છે તતકાળ.
 આમન મણિમય જડાવ તેપર, બેસાડયા કંરીપૂજનં;
 મુખપહાર સુગંધ એ રીતે, અગરના બહુ ધુપ.
 દ્રોણને દેખી ઉઠ્યા શ્રોદરિ, નમ્યા આવી પાય;
 મમાચાર સહુ પરસ્પરે, પુછ્યા છે સુખદાય.
 મળીને રૂપમણી પાસે, આવ્યાં ફોર્ડ તતખેવં
 સર્વને સનમાન દઈને, પુછ્યું કુશળક્ષેમ.
 રૂપમણી આવી પગે લાગાં, અવર બીજા જાણુ;
 સુભદ્રાને મળ્યાં આશિશ, દ્રૌપદી સનમાન.
 રૂપમણીની કરી પૂજા, દ્રૌપદીયે પ્રોતે;
 મતલામા જાંબુવતી આદે, જાણુને એ રીતે.
 જીર્ણિષ્ઠિર શ્રીકૃષ્ણ બેઠા, ચમર ઢળે ચોપાસ;
 બીમ અર્જુન નકુળ સહુદેવ, ઉભા સેવા કાજ.
 રાય કેહે મે મોઠવ્યા, નમ પાસે નારદ દેવ;
 દયા કરી પરિવાર સાથે, આવ્યા છે તતખેવ.
 મુજ દિન ઉપર ઘણી કીધા કીધી, પધારયા ભગવાનં
 આજ જન્મ સફળ થયો, માગે પવીત્ર કર્યાં મમ પાત્ર.
 હવે આજા હોય તમારી જો, કઈં રાજસુજગનં
 તમ પ્રતાપે છતશું, સહુ દેશના રાજનં.
 ભકતવત્સલ બર્દ સ્વામી, પાળો ભકતનાં લાડ;
 દયાનિધિ ભગવાન કેહે, એ શી કહોછો વાત.
 શેષને બહુ માન દેઈને, બિતારયા લલે ઠામ;
 ભક્ષ ભોજન વિવિધ પેશનાં, હરિ ક્રિપાયે જાણુ.

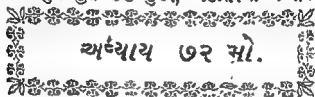
સર્વને અંન પૂરવી, પછે પોતે લે મહારાજ;
 લોગનની વેળા થઈ, કોઈ ઉઠાડે જમવા કાજ.
 તેલ મુગંધી મર્દન કીધાં, ઉલ્લેહક શુભ સ્નાન;
 પીતાંબર કટી પેહેર્યાં ગોલે, દામની ઘનરથામ.
 અંગુષ્ઠે કરી અંગ લોહ્યા, કીધાં શુદ્ધ આચમન;
 સ્વીને નમસ્કાર કરી પ્રભુ, બેઠા રત્નઆસન.
 ખાવનાં અંદન કેસર, તિલક દ્વાદસ છાપ;
 ધ્યાન પ્રહ્વાનું ધરી એ રીતે, બેઠા પાંડવ સાથ.
 સોમણ થાળ કંચોળાં ચોથેટ, પ્રીથે કુંતા હેત;
 ખાન્તં ચેવર જલેખી, એ આદે વસ્તુ અનેક.
 કારેલાં સિંગદળી કોહોળાં, તુરિયાં વંત્યોક;
 સુરણ કદળી વિવિધ પેરનાં, શું વિખાણું પાક.
 આઠાં લીંબુ રાપતાં, કંઈ ભાતનાં એ રાન;
 શાક પાક ખટરસ લોજન, આરોગ્યા ભગવાન
 પ્રસંદ વડને કહું ફાઈને, ભાવતાં એ અંન;
 સ્વાદ અતિધણે શું કહું, એમ વિખાણે પરિપ્રલ
 લોજન કરી હરિ ઉઠ્યા ભાત, પુત્ર પ્રદ્યુમન સંગ;
 શીતળ જળ મુખવાસ બીડી, વસ્ત્ર ભૂષણ અંગ.
 રૂપમણી સોળ સહસ્ર, સાથે કીધાં છે લોજન;
 સહસ્ર સહસ્ર સંગ દામી સહુને, પોહોંતાં છે એ
 પાંકશાળામાં હરિકૃપાયે, ઘટે નહીં અંન તોડે.
 અંનપુરણા અંનપુંડી રેલાં, પોતે લક્ષ્મી ધરમાડે.
 કુંતા ટ્રોપદી સુભદ્રા જોમી, બેઠાં રૂપમણી પોસ;
 સતલામા બાંધુવેતી જુનુ, કરે છે પ્રેમ વાત.
 આહરમાન એ રીતે સહુને, લીધાં છે સંજન;
 લક્ષ્મીનારાયણ રેલાં જો ચરે, તેહને સોની કુંત્ય.
 પાંડવ સાથે સલામધ્યે, બેઠા છે ભગવાન.

તાલે ઝાંઝ અદંગ વાળે, અપહરત નૃત્ય ગાન
એ રીતે નિતે આનંદ યોગ્ય, યાચે હરિચર્યાય;
એક દિવસ પ્રભુ પારથ સાથે, મૃગયાને વન ગય.
અર્જુનના સારથી યર્ષ રથ, હાંકે ગ્રહી હેમરાસ;
ધનપર હનુમાન રહે, બાહારે, સમરે તાહારે પાસ.
આતામન સંદેહ ભાંગે, કહુ કપિની ક્ષાત;
સંક્ષેપે કરી જાણુને, કહી પારથે પ્રભુને વાત.
મુજ સરખો બાણા વળી કો, નોહોતો સમને પાસ;
ઠાઠ બાંધી ઉતારત સહુ, મેન્યા પેલે પાર.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે તમ સરખા કો નહી, સમા અવતારે વીર:
જઈ જીતો હનુમાનને, એક રહ્યા છે રણધીર.
જઈ ઠાઠ બાંધો ભાંજી કપિયે, હારે તે કદે સેવ;
અરજુન હારયા જાણ્યું પ્રભુએ, આળ્યા છે તતખેવ.
કો સાક્ષા છે ફરી ઠાઠ બાંધો, સુક્યું છે વજ્ર હેઠાંય;
આકાશ જઈ કપિ પડયા ફૂદી, ભાગી નહીં હારયા ત્યાંય.
તે માટે કપિ રહ્યા ધનપર, કર્યું હરિ ઇચ્છાય;
સઆમમાં જ કરવી સહાયતા, કવી ભારથકથાય.
ધનંજય અવતાર નરનો, કર્યું તપ બહુ કાળ;
એ પુન્યે કરી પામ્યા અરજુન, સંગ શ્રીગોપાળ.
બાણાવળીમાં સીમા અરજુન, ઠાઠ બાંધી કેમ;
એકના સહસ્ર લક્ષ કોટી, હરિકૃપા થઈ એમ.
પારથસાથે મિત્રાચારજ, કેહેવી ગુંજની વાત;
બાણું પીણું ખેત્રણું હરિને, સુણું સેજે સાથ.
કરેકરી સુતા ખસેડે, ત્યારે ખસે ભગવાન;
અરજુનના એહેવાં એહેવા લાડ પાળે, ભકતવત્સલ સ્યામ.
લીભ માટે ચક્ર જુદામાં, ધર્યું પ્રભુએ હાથ;
પોતાની પોણુ ગઈ સખી, ભકતનો પોણુ નાથ.
કો રૂપી કેહે પૃથ્વી મોટાં, પૃથ્વી કેહે શેષ કુર્મ,

કૂર્મ કેહે દધિ અગસ્ત મોટા, અગસ્ત કેહે ગગન.
ગગન કેહે હરિ મોટા, નભને કરયુ એક પદઃ
હરિ કેહે મોટા ભકત મુજને, રાજો દદયા મધ.

વલણુ.

ભકતને મોટા કરયા, શુક કેહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, એકોતેરમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૭૨ મો.

(કકલું ૧૮૫મું—રાગ રામગ્રી)

વધા પરિક્ષત સુણો મુનિજન, હરિગુણ સાંભળવા મુજમનઃ
નવાં નવાં અરિ હરિના રમ્ય, એ સાંભળતાં તૂસ નહીંમન.
કેહેશે દિવસ રહ્યો છે એક, કેમ સાંભળ્યો ગુણ અનેકઃ
જે સાંભળ્યું તે લેખે લાગ્યું, એ શુકસ્વામી હું તમકને માગું.
જેમ આવ્યા તેમ જાણું ચન્ન, એ માહારે સાંભળ્યા સાથેપુન્ન.
શુકદેવ કેહે સુણ, રાયે, તત્વનું તત્વ કહ્યું મુખદાયે.
હેમતનયા પ્રતતાલીક, તા સહોદરસુત વવેકઃ
તા રિપુપત્નીજાંધવ જાણ, નિશકિન ધારયે તેહેનું ધ્યાન.

હાલ.

ધ્યાન ધરો શ્રીકૃષ્ણનું, સદા હરિ રાજો દદેયઃ
અનેક શાસ્ત્ર પુરાણ જોળ્યાં, પણ તત્વ અક્ષર પ્રેય.
ગીરી કાળજ પાત્ર સિંધુ, લેખણ એ વનરાયે;
પત્ર ભર્ગી લેખે સસ્પતી, તોયે ન આવે ધાયે,
શેષ પાર પામે નહીં, કહ્યું સક્ષેપે રાજનઃ
સંભા સહિત પરધાન સંગે, ખેદ છે શ્રીધર્મ,
મપીતામહ વૃધ પોતે, સુ જે શ્રીભગવાનઃ

ભીમ અરજીન નીકળી મહેદેવ, કહીયે સાવધાન.
પ્રધુમન સાંભડુંવર ભાનુ, અવર બીજા રાય;
વરણ ચારે સભા મધ્યે, થાયે રામ કથાય.
સત કોટી રહોક શીવજીયે, વેહેચ્યા ત્રણ બોવન;
માર્કડઝમિ કેહે ધમ આજ, માંભળો હરિજન.
આનંદ ઓછવ સદા માંગલ, થાય રાગ ને રગ;
મભામાંહે હરિ પીરાજે, જેમ તારામાં શોભે ચંદ્ર.
અહેવા આનંદમાં વીચાર્યું, પ્રથમ કહું કોહોને વાત;
વૃદ્ધ કેહેશે પુછ્યું નહીં, પણ ઓળી શુંયજ થાય.
વિનવ્યા ભગવાનને રાયે, સ્તુતિ ઘણી કરી ત્યાહિ;
રાજસોઇ જન્મ કરવા, ઇચ્છા થઇ મનમાંહે.
ગુરુપતિને પુત્ર આપ્યો, પુરયા મનોરથ નાય;
તેમ મનોરથ પુરીએ, ભકતગી પોહોંચે આશ.
પૃથ્વી જીતી જન્મ એ, તમકૃપા હોય ત્યારે થાય;
સાહુકારી તમ સરખા માયે, કહિયે ભહવસાય.
વચન રાયનાં સાંભળી, પછે બોલ્યા પ્રાણજીવન;
તમે કહું તે સત્ય સત્યજ, વિચારી જીઓ મન.
અહુકારી પેહેલાં દુરભાધન, એ દુર્જય કેમ જીતાય;
જરાસંધ શિશુપાળ આદે, મહા બળી વિખ્યાત.
તમે કહું તે સત્ય સ્વામી, વધા રાય વચન;
માંમુજે કરી કહો ત્યારે, જીનિયે ગજન.
વચન રાયનું સાંભળી, ઘણું પ્રસન્ન થયા જહુરાયે;
યારે ભાઇ પ્રત્યે મુજે કહું, જીતો ચારે દિશાયે.
પેહેલાં અરજીન ગયા વનમાં, તપ કરવાને કાજ;
ઇંદ્ર શિવને પ્રસન્ન કરી ઘેર, આબ્યા પારથ રાજ.
વગી ભગવાને તેજ મુક્યું, વિજય કોઇયે ન જીતાય;
બાણાવળીમાં શિરે અરજીન. ગદા જુદા બીમરાય.

યદ્ય આજ્ઞા ભગવાનગી, તવ ઉઠયા ચારે ગૌર;
 પ્રણામ કરીને ધયા તતપર, વાગ્યાં બહુ રણતુર.
 ધણુ મેન્ય સાથે આપ્યુ રાયે, સીખ લેઈ તવ બય;
 ઉત્તર દિશા અરજીન ગયા, ભીમ પૂર્વ દિશાય.
 સેહેદેવને દક્ષણ દિશા, નકુળ પશ્ચિમ દેશ;
 ચારે દિશાના ભૂપ સરવે, છતા જઈને નરેશ.
 ઉત્તર દિશા રહેા મૌરધ્વજ રાજા, કરયો તેણે મોટો જખ;
 ગજશુકાકારે ધૃત તાંહાં થયુ, અગ્નિને અભ્યર્ચ્ય.
 પિંડરોગી યદ્ય જાળ્યો હરિકેને, રાજો દુખથી રયામ;
 કેળીને હરિ દયાળે, ઉપકાર કરાવ્યું કામ.
 છવનમૂળ ઓખદી આપી, પ્રારથ્યું આંડવવંન;
 તેણે કરી દિવ્ય દેહ ધરી અગ્નિ, ગવા થઈને પ્રસન્ન.
 લક્ષેલક્ષ યાયે પ્રહલોજ તેહેને, વિવિધપેશનાં અન્ન;
 ઓમણ પાત્રે જમે જૂઠાં, નાખી દે રાજન્.
 જખઅંતે વિપ્રને, ઉચલાયે તેટલાં દ્રવ્ય;
 ભાર ધણો થયે નાખ્યું વાટે, તે લાભ્યા અરજીન સર્વ.
 પૃથ્વી ઉપર પડ્યું દ્રવ્ય સહુ, તે રાયનું વેદવાત;
 એ રીતે છતી દ્રવ્ય લેઈને, આભ્યા ચારે આત.
 ભુધિષ્ઠિર શ્રીકૃષ્ણને, આવી કરયો પ્રણામ;
 ભીમસેન કેહે જરાસંધ વિના, છતા સહુ રાજાન.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે એહેને છતા વિના, જુવે જખ કેમ કરી ધાય;
 ભુધિષ્ઠિર કરે વીનતી, એ તમ થકી છતાય.
 વિચારયુ પ્રભુએ સહી, એહેને દિવનું વરદાન;
 રાત્રે અણે મરે નહીં, હવે કરવું શું એ કામ.
 'ભુધિષ્ઠિર એહેવું' સાંભળીને, વદા મુખથી વાણ;
 અમ કરતાં તમને અમ યાય તો, ક્ષમા કરો ભગવાન
 સેન્ય લઈને જઈયે પણ ત્યાં, સેન્ય નહીં છતાય;

વિપ્રનો અમો વેષ લેઈને, જઈએ તો વરા થાય.
 લીમ અરઘુન સંગ લઈને, સોડયા બદવરાય;
 ક્ષત્રીવેશ તણ કરી, ધરય વિપ્રવેશે એ કાજ.
 ધોતિયાં કદી પેહેરયાં મસ્તક, શ્વેત કહિયે પાઘ;
 શ્રીરામ નામની છાપ એહેવાં, વસ્ત્ર ખાંધે સાર.
 તિલક કેસર ધરયાં અંગે, સુમરણી નૃપેમાંજ;
 એક સુળી દ્વંદ્વાશ કંઠે, ધ્વજાતેજ વિશાળ.
 એ રીતે પ્રભુ રાજ સભામો, જઈ પોહોંતા નાથ;
 જરાસંઘને દ્રારે આબ્યા, લીમ અરઘુન સાથ.
 ભોજનની વેળા થઈ, તેડયા વિપ્ર જમવાકાજ;
 તે સમે બિક્ષાંનદેહી કરીને, જિભા શ્રીમહારાજ.
 અગ્નિહોત્ર પૂજા કરી, મુહુત માત્ર જુએ છે વાટ;
 કેા નયક આવે તેહેને આપું, એવે શંખદ સાંભળ્યા શં
 શું માગો એમ કહ્યુ ત્યારે, વઘા મધુસુદન;
 જે માગું તે આપશો, ઉદાર તમો રજન.
 ૧મારો જરા સાંભળી, અમો આબ્યા છો મહારાજ;
 મનના મનોરથ પોહોંચશે, તમથકી સરશે કાજ.
 આપવા સરખું હેશે તમને, આપશું કહે રાય;
 તમો કેહેશે પુત્ર કે સ્ત્રી, તે કેમ આપ્યાં સ્તથ.
 વિપ્ર કેહે તમો સત્ય કેહો છો, સાંભળો મુજ વાત;
 સતવાદી ચુકે નહીં, તે આપે છે ભલી ભાત.
 હરિશ્ચંદ્ર રાજ સતવાદી, સત મુકયાં નહીં મન કુંદ;
 એ ઇતિહાસ પુરાતન કહ્યું, સદ્દેષે રાજન.
 વિશ્વામિત્ર વશિષ્ઠ બેહુને, માંહોમાં થયો વાદ;
 તે માટે જજમાન સાથે, એટલે એ સંવાદ.
 ઇંદ્ર સભામાં વશિષ્ઠ રૂપિયે, કર્યું રાયનું વખાણ;

સતવાહી હરિશ્ચંદ્ર સરખા, હવા ન હયે પ્રાણ.
 વિશ્વામિત્ર કહે તો ખરો, હું ચુકવું સત કામ;
 વારાહ કેપે જઈ વાડી ઉખાડી, એ જાણી રાયે વાત.
 તતક્ષણ આવીને વાડી ઘેરી, સેન્યને કેહે રાય;
 આ હુકકર જશે જેહેની આગળથી, તેહેને કહું શિક્ષાય.
 વિચાર્યું મનમા સહી, વૃથા રંક માર્યોજાય;
 એહેના અશ્વ આગળથી નાહાઠો, દોડયા હરિશ્ચંદ્ર રાય.
 એ રૂપ તણને વિમ્ર યયા, કર્યું તીર્થ માયા ધ્યાન;
 હરિશ્ચંદ્રરાયે જ્ઞાન કરી તાંહાં, આખ્યાં સર્ગસ દાન.
 ગજ રથ અશ્વ ભંડાર આબ્યાં, વિચાર્યુ નહીં મન;
 વિશ્વામિત્રે માયાયે કરી, હરી ક્રીડું ધન.
 તોહે રણ માથે રહ્યું છે, સવાભાર 'સોનણ;
 તે કાજે પરગામ સ્ત્રીમું, સેચાયાં જણુ ત્રણ.
 મંદિર તણ રાય નીસરયાં, રોહીદાસ તારા સંગ;
 નથ પોણ સુકીને, તવ ચાલ્યા મારગ પંથ.
 સુમરણ કર્યું શ્રીચારંગ ધરનું, હરિચરણમું મન;
 વિશ્વામિત્ર જાયે પુઠળે, લેવાને સોનણ.
 મોમણતું શું કામ પ્રંડયું છે, જોવા રાયનું સત;
 અનેક પ્રકારે કરે માયા, પણ સુકે નહીં કા ગત.
 ઉણુકાળ બણી તૃપા લાગી, પરબની થઈ લેટ;
 આખ્યા વિના કેમ જળ લીયે, જુઓ ત્રણેનું ચિત્ત એક.
 શિવની તે રાજધાનીમાં જઈ, ઉભા અહુટે ચોક;
 મસ્તક તૃણનો પુળો દેખી, મૂલ કરે છે લોક.
 અર્ધ ભારે સીને રાખી, વિષે ટેહેલને કાજ;
 પાય ભારે રોહીદાસ રાખ્યો, રહ્યા હરિશ્ચંદ્ર રાજ.
 કોઈ લીયે નહીં પછી હુમને તાંહાં, રહ્યા કાશી માંહે;
 મણી કર્ણના ઘાટ ઉપર, મંડપ હતો તેહેને તાંહે.
 કા મરે તેહેને કાષ્ટ આપે, રાખ્યા છે એ કામ;

રૂખીનું રણ આપ્યું તોહો, પૂઠ ન મુકે નિદાન.
રાહીદાસને વિષે મોકલ્યા, લેવા પુષ્પ વાડી માંહે;
સર્પે ખાધો આવી માતા, વિલાપ કરતી તાંહે.
તેહેની પાસે બેઠાં જઈ, આવ્યું કલંક મિમ્યાભાસ;
લોક કેહો એણે ખાધો, મારવા લેઈ ગયા કુમખાસ,
તેણે આપી આજ્ઞા સેવકને, એહેને કરો ધાયે;
સીને દેખી શુ કરે, એ કરવું સ્વામી કાજ.
હવે સમરો હોય તેહેને, આવે અવધડ કામ;
હરિ વિના રાખે નહીં કો, દયાનિધી ભગવાન.
એમ કહીને ઉઠ્યા તતક્ષણ, ખડગ લેઈને હાથ;
તારા કેહો હરિશ્ચંદ્ર, કહો હરિ, સમરૂં છો હે નાથ.
અવર, હું, જાણતી નથી, કેહેતાં ઉગામ્યો તેણે ધાય;
અતુરભુજ આવી હાથ ઝાલ્યો, ધન હરિશ્ચંદ્ર રાય.
માગ માગ માગ પ્રસંન છૌ, તાહારી ભક્તિ દૂઠ કેહે રયામ;
રાય કેહે હવે, શરણ રાખો, નગર સહિત સ્વધામ.
નગર અભોધ્યા સહિત ત્રણે, ગયાં બેસી વિમાન;
ભક્તને હરિ લેઈ ગયા છે, વાજતે નીચાણ.
પૃથ્વી છૂતી જગન કીધા, રાજસું રઘુરાયે;
વિપ્રને બહુ દાન આપ્યાં, ના ન કેહે ચિત્ત માંહે.
સર્વસ આપી રહ્યા ઉભા, આવ્યો વિદ્યાર્થી રાજ;
ચઉદ કોટી સેનપંચા, તેણે માગ્યા શુરને કાજ.
વિચાર્યું કુબેરને જઈ, છૂતી લાવું દ્રવ્ય;
પ્રતાપ જાણી તેણે મોકલ્યા, રાયે આપ્યાં વિપ્રને સર્વ
દધીચીક્રધિયે અસ્થિ આપ્યાં, દેવને ઉપકાર;
કો પ્રાણથી વાહાણું નહીં, જુઓ એવા એ ઉદાર.
રંતીદેવ ચાળીસ દિવસે, પારણું કરે ધન;
પોતે સ્ત્રી પુત્ર વહુ સાથે, ભોજન તતપર. અંન-
કારમ ૨૯.

તે સમે હુધારથી એક, આળ્યો ભચક રંક;
તે અંન સરવે આપ્યું તેહેને, આહેરેહું મન એક.
એ પુન્યે કરી દશશણુ પોતે, ચતુરશ્રુજ ભગવાન;
કુદુંભ સાથે ગયા સ્વર્ગે, બેસી દિવ્ય ભવાન.
બળીશયે પાસે લોભ માગી, વિપ્ર પગલાં તણ;
શુકાચાળે ના કહી, સત ચુકયા નહીં રાજન.
દયાનિધી ભગવાન તેહેને, પસંન થયા કેહે ધનં;
સુતળનું આપ્યું રાજ દારે, રહ્યા શ્રી પરિપ્રસ.
કર્ણ ત્યાગી બલી રઘુ એ, ત્યાગી જીમુતવાહન;
હરિશ્ચંદ્ર સરખા નહીં ત્યાગી, હવા ન હોશે પ્રમાણ.
અઘાપિ એ કીરત જગમાં, રેહેછે જસ નામ;
તે માટે નાશવત કાયા એ, સાધન કરો સાવધાન.
કમિ વિષ્ટા ભરમ દેહના, કહિયે તણ પ્રકાર;
સુકીત હોય તે આંવે સંગે, જુંઓ વિચારી રાય.
વચન વિપ્રનાં સાંભળીને ઉઠ્યા, આળ્યા છે રાયદાર;
જશસંધે ઓળખ્યા, તમે વિપ્ર નહીં નીરધાર.
હત્રીવેશ તણ કરી, તમે ધર્યા વિપ્રના વેશ;
ધનુષના કરપાશ અશુલીયે, દિસે રહેન નરેશ.
વિપ્ર નહીં તમે બહવના તંન, ઓળખ્યા રૂડીપેર;
આ તો અર્જુન બીમ છે, એ મશે આળ્યા મારે હેર.
શું માગો છો આપું તમને, વદા રાય વચનં;
પ્રાણ માગો તો આપું આ વેળા, એ ધર્મ માહારો ન.
વિપ્ર કહે અમે જુદા માણું, અવર નહીં કાંઈ કામ;
જશસંધ કહે જુદા માટે, કરવો આવડો શ્રમ.
વિપ્ર કહે તમે માહાબળીયા, તે માટે ધર્યો વેપ;
મોટા મોટા જૂપ છતી, લાંબા આંહાં નરેશ.
લાવીને વળી દુખ દેઓ, તેહેને ઘાલ્યા છે ગફામાંહે;

અધ્યાય ૭૨ મો—રાજસૂયયજ્ઞનો ઉપક્રમ અને જરાસંધનો ૪૫૧
વધ.

એહિવું તમને ઘટે નહીં, કેહેવા આવ્યા છું આંહાંયે.
તે માટે એહેને મુકી દો, નહીંતર જીવને થાઓ સજ;
વચન વિપ્રના સાંભળી, વધો મુખથી રાજે દ્ર.
એ મુજને આવી મળ્યા નહીં, કેમ મુકુ જીવ કરે એ ન્યાય;
તમ સાથે હું નહીં વડું, તમે નાહાસો નાદવશય
સંજામમાં નાહાસવું નહીં, એ સત્રીકેરો ધર્મ;
અહારની વાર નાહાહા હતા, જીવો વિચારી મર્મ.
અર્જુન તો બાણાવળી, ગદાજીવ શું બાણે મર્મ;
એ જીવો ને હું જીવો, એ કહીયે જીવ અધર્મ.
કાંઈએક લીમસેન કરે મુજસુ, તમાર નહીં કામ;
બોલશે મો તમે વચે આવી, લીમ થાઓ સાવધાન
એમ કહી આજ્ઞા આપી, સેવકને તતક્ષણ;
ગદા બે આણી મુકી આગળ, ગમે તે લો મન.
લીમસેને જોઈ લીધી, ગદાલોહ પ્રચંદ;
જરાસંધ તવ યયા શીમે, જીવને બળવંત.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે ચાલો બાહાર જઈયે, સુરખેસરખા મલ;
પછરે ધર પડે અહિયાં, માન્યું રાયવું દલ.
વિપ્રને આગળ આપી, કરો તમે લોજન;
એમ કહીને બાહાર આન્યા, નચ તણ રાજન
મંડળ કરીને રથા ઉભા, મલ વિધાની રીત;
તે મલજીવ જોવા કારણે, ઘર્ષ દાનવ માનવભીઠ.
મસ્તક કેશ અમોઘ વાળી, ઉલટયા દધિનીર;
રુકષ જંઘા આશ્વદેહલુ, કરેછે બેહુ વીર.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે ભીમસેનને, મન મુકી કરો સંજામ;
કહી કાછ બેઠું યયા તત્પર, ગદા લેઈ સાવધાન.
પોતાનું અંગ ચૂકવીને, મારે છે જોઈ વગ;
એક એકને ગાંજ નહીં, મલવિદ્યામાં સમર્થ.

પરસ્પર સમાન બેહુએ, જુદા અતિવણું થાય;
ગદા ભાંગી ચૂર્ણ થઈ પણ, વાગે નહીં અંગધાય
સ્કંધે સ્કંધજ આફળે, આવી વળગે બેહુ રાજન;
ધબડકે ધરા મુળે, ઉઠે એહ ગર્ગન.

ગડબડતા જાય તળે ઉપર, વળી બેઠા થાય;
ઉઠરમો મસ્તક મારે જઈને, મહાજુદ કેહેવાય,
પદપ્રહાર ગડદા સુપ્તી કેણી, એમ વંટે છે રાજન;
સંજાકાળે ઘેર આવી, કરે છે ભોજન

રાતે વામો મુવું ધરમાં, દિવસે કરવું જુદું;
જરાસંધનું બળ દેખી, ભીમની ગઈ સુદ-
એ રીતે જુદા કરતાં વીતા, દિવસ સત્તાવીસ;
ભીમે આવી કહ્યું રાત્રે, પોહોડયા જાંઠાં જુગદીશ
પગ તળાંસી નિદ્રામાંથી, જગાડયા પરિમ્લિષ્ઠ;
તમો કેહેયો કહ્યું નહીં, હું કેહેવા આવ્યો એમ.
જરાસંધના મારથી, થયુ શિયળ વિથળ શરીર;
તે મારે જુદા નહીં કરું હાવે, જાણને જુગદીશ.

મહાવિદ્યામાં પ્રવીણ એ છે, જરાસંધ બળવાન;
મનમાં પ્રભુએ જાણિયું, ગયું ભીમનું અભિમાન.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે જરાસંધનું, આવ્યું મૃત્યું રહ્યો દિન એક;
તે મારે હવેપુરા જશ લો, ટાળો મન ઉદવેગ.

હારો ત્યારે મુજ સાહામું જોને, કરને હું કહું તેમ;
તાહારે તેહેને જીતયો, એમાં નહીં કાંઈ શ્રમ.
ત્રાંહાંથકી ભીમ કામ આવી, સુતા છે સુખાસન;
પ્રાતઃ થયો ખટકમ કરીને, ચાલ્યા મન પ્રસન.

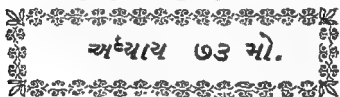
જાહાર આવી જુદા કરે છે, મહાવિદ્યા ભરપુર
શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન જુએ, ભાગી અંગ યાય ચૂર.
પગ ધરી ભીમને નાખ્યા હેઠાં, ભોમપર મુળે ધર્ષ;

ભીમસેને જાણિયું, હવે આખું માહારું મળ્યું.
શ્રીકૃષ્ણસાહારું જોયું ત્યારે, જાણ્યું પ્રભુએ મનં;
ઇસારો કરી કહ્યું પ્રભુએ તેમ, ભીમે પછાડયો રાજન.
લેઇ ભોમી સાથે આફળ્યો, ઉપર સુકયો પાગ;
એક પગ ઠરસો ગ્રહી, ભીમે ચીરી કરયા જે ભાગ.
જેમ નાખે તેમ પાછા આવી, ફરી અંગ સંધાય;
ચીરી દેખાડી સોટી પ્રભુએ, ત્યારે પડી એ ઠાય.
અવળી સવળી ફાડ નાખી, વચ્ચે કર્યું શિવલિંગ;
ફરી અંગ સંધાય નહીં, પછે તણ દેહ થયો ભંગ.
પ્રસવતાં જે ફાડ થઇ, માંચે નાખી દીધી નકામ;
જરા રાખસીયે સાંધ્યા માટે, જરાસંધ પડ્યું નામ.
જુઓ જસ મહિમાં એણે, જીત્યા છે બહુ રાય;
ભાયેગ પુરૂષનું કળે નહીં, જે લખ્યું વિધાતાય.
તપ કરી શિવ પાસે માંગ્યું, મરૂં નહીં વરદાન;
ગદાબુદ્ધમાં મર્મ જોઇને, શિવ દેહે ભીમ ફેડયો ઠામ.
અવર કોઇ જીતે નહીં, એ જાણીને કહ્યું વચન;
વર આપી શિવ ગયા ધાનક, હવું મન પ્રસન.
તે માટે જસ આવ્યો ભીમને, સુણો શ્રોતાજન;
કરતા હરતા શ્રીકૃષ્ણજી, એ નિર્મિત માત્ર છે મન.
નગરના બહુ લોક જોવા, મળ્યા છે તેણે ઠામ;
હાહાકાર પુરમાં થયો, ભેટયા ભીમને જગવાન.
ધાય પડયા ભીમને વાંસે, ફેરવ્યો ભુજ શ્યામ;
સહદેવ આવી નમ્યા ચરણે, વાગ્યાં જીત નીશાણ.
જેહેવાના તેહેવા થયા, હવે આગન્યા મમ દેવ;
સ્તુતિ કરી સહદેવ પ્રભુની ઘણી, ત્યારે પ્રસન્ન થયા તતખેવ.
જગવાન કેહે તમે પિતાને જઈ, દાહ કરો એ માત;
આજ્ઞા મસ્તક ધરીને, આવ્યા જાંઘાં પડયા તાત.

તાત તાત કરી રાયા સહદેવ, બિઠોની ચૂર સોમ;
 ઘર તણ દેમ બાહાર આવી, સુતા છે રણસોમ.
 શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન આવ્યા, તમને કેહેવાને હો બાપ;
 તેહેનું કહું માન્યું નહિ, એમ કહી કરે વિલાપ.
 સમજાવે શ્રીકૃષ્ણ અરજીન, મળ્યા લોક અનંત;
 દાહ સ્નાન કરી ઘેર આવ્યા, પછે છોડાવ્યા રાજેન્દ્ર.
 ક્રિયા કરી સહદેવ આવ્યા, નમ્યા પ્રભુને ચર્ણ;
 માગધનું એને રાજ આપ્યું, તુઠા અશર્ણાશર્ણ.

૫૯૯.

તુઠા અશર્ણાશર્ણ એ, શુક કેહે સાંભળ રાય રે;
 ધનદાસના સુત સુત કેહે મુંદર, બોહોતેરમો અધ્યાયરે

અધ્યાય ૭૩ મો.

(કડવું ૧૮૬મું—રાગ રામગ્રી)

શુકણ બોલ્યા મુણ રાજનંદ, હરિચુલ ગાતાં શુદ્ધ ધાય મનંદ

૬૦૦.

ગાતાં મુણતાં પવિત્ર ધાયે, સાંભળ પરિશ્રિત રાય;
 ગદાદારે આવીને ઉભા, પોતે શ્રી મહારાજ.
 સહદેવે આણી મુકયાં આસન, રત્ન મણિમય જડાવ;
 શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન બોમ જોવા, બેઠા એ ઘણો લાવ.
 અર્ધ આજ્ઞા સહદેવને, અર્ધ બિધાડયાં તે દાર;
 વીશ સહજ ને આઠસે, રાય નીસરયાં છે બાહાર.
 નખ મોટા વઝા છરણ, દેખીને કેહે પ્રભુ ધનં;
 ઘણા દિવસ જરાસંધે રાખ્યા, બંધ મહારાજનં.

ભક્ત માહારા કષ્ટ પામ્યા, દયાનિધિ કેદે શ્યામ;
 ચતુર્ભુજ ધર્મ દર્શણ આપ્યાં, સર્વ રાયને ભગવાન.
 રાંખ ચક્ર ગદા પદ્મ પોતે, ધરયાં આયુધ પૂજ;
 મુગટ કુંડળ રૂપ મુંદર, તેજના બહુ પુંજ.
 દેખીયે રાય નમ્યા આવી, સ્તુતિ ઘણી કરી તાંહે.
 અમ પતિતને દર્શણ દેવા, આવ્યા છે પ્રભુ આંહે.
 સહજે પાળે સંધારે, તમને કહિયે પૂરૂષપુરાણ;
 આદ અંત ને મધ્ય તમ વિના, અવર નહીં કો શ્યામ.
 ભોગેશ્વરને દર્શણ દુર્લાભ, તે અમને અવિનાશ;
 જરાસંધનું ભણુ થાઓ, છુટા અમો ભવપાશ.
 ઘણા દિવસ દુખ ભોગવ્યાં, તે ગયાં સર્વે આજ;
 અમ કરતાં તમને શ્રમ ધયો; તે સમા કરે માહારાજ.
 વિપ્રનો તમો વેશ લેઈને, આવ્યા છે આ ઠાર;
 ભક્તવત્સલ બંદે સ્વામી, કાહાવો દેવ મોરાર.
 જરાસંધે રાખ્યા બંધમાં તો, જ્ઞાન થયું અમ કાજ;
 ભક્તિ થઈ તમ દર્શણ પામ્યા, એ મસે જહુરાજ.
 નહીંતર અમો છૂટતા નહીં, એ બંધનથી નીરધાર.
 કાઈ સુકી પુન્ય કર્યા હશે, તમો મળ્યા દેવ મોરાર.
 આવાગમનનો ફેરો અમને, ટળ્યો શ્રી મહારાજ;
 રાજમદે કરી પડવું સ્વામી, ભણું થયુ એ કાજ.
 જુઠી દેહ તેને સાચી કરીને, માને છે મૂઢ જન;
 તમને તેણે નહીં ઓળખ્યા, તે પડે ભવબંધન.
 એમ સ્તુતિ કરી કરભેડી ઉભા, વિનય કરી સદુરોજ;
 આજ જન્મ થયો અમારો, સરયાં સરવે કાજ.
 શ્રીકૃષ્ણ કેદે ભવબંધનથી, કેમ છુટશે સહુ રાય;
 કીધાં કર્મ તે ભોગવો, એ શું ગણે પડ્યાની વાત.
 રાય કેદે તમ દર્શણથી, ગયાં પાતક સઘળાં એહ;

હુએ જન્મ મરણ નહીં, એમાં નહીં સંદેહ.
 સાંભળી હરિ વદા વાણી, જાઓ પોતાને દેશ;
 ગૃહકુટુંબ પરિવારને જઇ, મળો વેહેલા નરેશ.
 આગળ્યા મસ્તક ધરી, એક વિનંતી જહુસય;
 રાજા અંચો નહીં કદં સ્વામી, રાજથી મદ થાય
 ભક્તિ તમારી હજો રૂઢયે, ચરણકમળનું ધ્યાન;
 જેણે કરીને ભવ દુસ્ત તરીને, જઇયે શ્રીભગવાન.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે ભો રાજ કરો જઇ, તમને મદ નહીં થાય;
 અંતરમાં માહાફળ સમરણ કરજો, પામશે પદ રાય.
 રાજમદે કરી પદે ભાંજો, માંહોમાં જઇ ગામ;
 હું મોટો એ કનિષ્ઠ એમ કેહે, ભયે ભૂતળમાંહે.
 અંહકારે કરી પડ્યા એહેવા, કહું તમને રાજ;
 જમદગ્નિએ પ્રોહોણા રાખ્યા, સહસ્રાર્જુન ॥ ૪.
 સહુ સેન્ય સાથે ઇચ્છા ભોજન, નાનાવિધિ પકવાન;
 તેડ્યા સ્વર્ગથી કામધેન તેણે, પૂરવ્યાં મન કામ.
 જે ભોઇયે તે સરવે પ્રણ, ઘટે નહીં કો વસ્ત;
 દેખીને તપ વિસ્ત્રમે પાખ્યાં, ફરી રાયની મત.
 જમદગ્નિ ને કહ્યું રાયે, આપો એ કામધેન;
 રૂપી ના કેહેતાં લેઇ ગયા, તહાંથી નીસરયું બહુ સેન્ય.
 સીંગમાંથી સિંધી નીસરયા, યુગેથી મુલતાન;
 ખુરની ખુરાસાની પૂઠેથી પારસી, રોમથી રૂમસાન.
 બુધ કરીને નેસાડયા, સહસ્રાર્જુન કાજ.
 કામધેન સ્વર્ગે ગયાં, ઘઇ માંહોમાં પછે રાઠ;
 તેહેને આતી નૂન છે, રાજ મદે ઘઇ મતિમંદ.
 ફરસરામે હરયા કાત્રી. ફેડયો તેહેનો કંદ.
 બહુપ રાજા ઇંદ્રપદવી, ભોગવે ભળવાન;
 ઇંદ્રાણીનું ભોગ કરવા, મતી ઘઇ કહુંમાન.

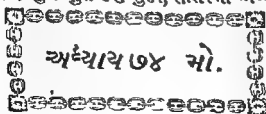
ઈદ્રાણીયે કહ્યું શુરને, તેણે કહ્યો, એ દાવ;
 જે પર કોઈ બેઠું નહીં, તે વાહન પર બેસી આવ.
 આવીને એમ કહ્યું ત્યારે, હરખ્યું રાયતું મન;
 વિચાર્યું કોતું વાહન નહીં એ, વિગ્ર ધરયા મુનિજન.
 સુખાસન પર બેસી વેહેલો, ભય કરવા ભોગ;
 સર્પ થયા રૂખી આપથી, જઈ પડયા અજગર ભોમ.
 વેણું રાજાએ કહ્યું વિગ્રને, ભજો હ્યો માહારૂં નામ;
 હું, પ્રજાપતિ હું સ્વામી, અવર નહીં કો' નાણ.
 રૂખી આપે ભસ્મ થયા છે, ગર્વ કરી મતિ મંદ;
 રાવણુ સીતા હરી ગયો, જુઓ એહેવા એ મદઅંધ.
 પરનારી પ્રત્યક્ષ કહિયે, વિગ્ર હુળાહળ અંગ;
 રાવણનાં મસ્તક ગયાં, તે પરનારીને સંગ.
 મદે કરી એ પડયા રાજા, જુઓ વિચારી મન;
 તમને મદ મરછર નહીં, મુજ કીપાયે રાજન.
 તે માટે પરિવારને જઈ, વેહેલા મળો કરો રાજ;
 પાંડવના જગન મધ્યે, આવજો સરે કાજ.
 વચન પ્રજુનાં ધરી મસ્તક, થયા તતપર રાય;
 સહદેવે તેડી પ્રોહોણા રાખ્યા, કર્યો આદરભાવ.
 નાઈ તેડાવી નખ મરદન, સ્નાન એ ખટ કરંમ;
 ભોજન નાનાવિધતણા, જળપાન એ રાજન.
 મુગટ કુંડળ વચ ભૂષણ, રથ સાજ સહીત;
 આખીને તવ વિદા કીધા, સહદેવે ભલી રીત.
 પ્રણામ હરીને કરી તાંહાંથી, ગયા દેશ રાજન;
 પરિવારને સહુ મળ્યા આવી, ગાયે હરિજસ ધન.
 શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન ભીમની, ભત્રી પૂજા કીધી રાય;
 વસ્ત્રાભૂષણ આપી સહદેવ, તમ્યા હરિને પાય
 સેવાયોર હું છો સ્વામી તે, ક્ષમા કરો અપરાધ;
 પ્રસન થયા હરિ વદે વાણી, હવે કરો મુખે રાજ.

૮ અધ્યાય ૭૩મો—રાજાઓએ ધૃષ્ટાની સ્તુતિ કીધી તે.

હેદેવે રથ સજ કરાવી, મગાવ્યો તે કામ;
 ન્ય આપી વિદા કીધા, ગયા શ્રીભગવાન.
 યજ્ઞન્ય જઈ શય વનકર્યો, શ્રીકૃષ્ણે કરી ધન;
 મેંસાચે નાણિયુ, જીતી આવ્યા શ્રીપરિવ્રજ.
 દ્રેપસ્થમો જઈ પોહોતા, વાગાં જીત નીશાણ;
 ધિષ્ઠિરને મળ્યા આવી, ભીમ અરજીન રથામ.
 માયાર મળી કહ્યા તતક્ષણ, રાયને ભગવાન;
 યોગે પ્રાક્રમ ભીમનુ, માર્યો જરાસંધ બળવાન.
 સ સહસ્ર ને આઠસે, સહુ છોડાવ્યા રાજન;
 સાંભળી રાય બુધિષ્ઠિર, ઘણું હરખ પામ્યા મન.
 સ્તુતિ કરી પ્રભુની ઘણી, તમો પુરયાં મનનાં કામ;
 કુજ કરતાં તમને શ્રમ થયો, તે ક્ષમા કરો ભગવાન.
 શાસણનો તમો વેશ લઇને, ગયા શ્રીમહારાજ;
 નયક થઇને માયુ દ્વારે, ગણી નહીં તમે લાજ.
 કત્રી તો નાથે નહીં, પણ નાયલું પડ્યું રથામ;
 ઇ પડે જયારે ભકતને, ભારે કરો એહેવાં કામ.
 દેવ કાળે સ્ત્રી થયા છો, ધર્યુ સુંદર રૂપ;
 ભકતવત્સલ બર્હ સ્વામી, કહિયે વૈકુંઠભૂપ.

વલણ.

કહિયે વૈકુંઠ ભૂપરે, શુક કેહે સાંભળ રાયરે;
 ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, તોતેરમો અધ્યાય

અધ્યાય ૭૪ મો.

(કકલું ૧૮૭ મું—રાગ રામઝી)

કેહે પરિકતને શુકજોગી, સાંભળ રાય હરિસ ભોગી;
 રાખો વિષ્ણુચરણસું મન, જે ટળે ચોરાશી જમણ.

૬૧૭

હાથચોરયાશી ટળે ફેરા, સાંભળો પરિક્ષિત ભૂપ;
 ભુધિષ્ઠિર કેહે જન કરે, હોયે આજ્ઞા બ્રહ્મસ્વરૂપ.
 સ્તુતિ કરી પ્રભુની ઘણી, તાહારે પ્રસન્ન થયા ભગવાન;
 યદ્ય આજ્ઞાના રાય ભુધિષ્ઠિરને, કરો જનનાં કામ.
 દેશ દેશ પત્રજ મોકલ્યા, આવી મળ્યા સહુ રાય;
 સહસ્ર અઠ્યાસી મળ્યા ઋષિ, તાંહાં જન આરંભ થાય.
 વશિષ્ઠને વામદેવ અત્રી, કશ્યપ આદે ત્રીસ;
 વરુણ બ્રાહ્મણ મોટા મોટા, જાણે જન્મની રીત.
 સોમણ હુળે કરી લોભ શોધી, રચ્યા મંડપ વિશાળ;
 અગ્નિકુંડ તો પંચ કીધા, રૂપિયે તતકાળ.
 સામગ્રી સહુ કરી તત્પર, વિવિધપેરની રમ્ય;
 જનના આરંભે બેઠા, દીક્ષા લેઈ રાજન.
 દ્રૌપદી સંગે વિરાજે, રાય શોભા કહી નવ જાય;
 અગ્નિકુંડ દીપમાન ઋષિજી, હોમે બાણીને સ્વાહાય.
 ભીમ અર્જુન નકુળ સહદેવ, દુરલોધન તે સંગ;
 સરભરામાં ઉભા સહુ પોતે, પૂર્વે પૂરણાનંદ.
 મંડપમાં બહુ ખીડ થઈ, બેવા મળ્યું ત્રેલોક;
 જન પરિપૂરણ થયો, હવે પૂર્વાશ્રમે મોક્ષ.
 સ્વર્ગના લોક આને અહિંયાં, ઇંદ્રાના જાય સ્વર્ગ;
 પૂર્વે આવાગમન એકજ, જાણુને સતસત.
 પૂજાથી સામગ્રી શીમે, કરી છે તાતકાળ;
 પ્રથમ પૂજા કોહોની કરવી, વિચારે ભૂપાળ.
 વર્ણ ચાહારે મળી અહિંયાં, કોહોનું પૂજન મોક્ષ;
 મોહોટા મોહોટા બેઠા મુનિજન, દર્શનથી જાય દોષ.
 સહદેવને તવ પુછ્યું રાયે, પ્રથમ કોહોનું પૂજન;
 આગન્યા મસ્તક ધરી, પછે મોહ્યા મુખ વચન.

અધ્યાય ૭૪મો-શિશુપાળનો 'વધ અને કૃપચુલ' પૂજન.

તેમ ઋષિ રહ્યા ને એની પૂજા, ઘટે નહીં રાજનં;
 પિતામહ વૃદ્ધ ધૃતરાષ્ટ્ર, એ ભેઠા પ્રભુને પાસ;
 વચન એહેવાં સાંભળ્યાં, એણે નવા શ્રીઅવિનાશ.
 ભીમ અરજીન નકુળ સહદેવ, ચત્ર જ્ઞાત દુર્યોધનં;
 ધનુરખાણ ગદા લઇને, ઉઠ્યા છે તતક્ષણ.
 જેણે સાંભળી, એ નંદા તેણે, અંગુળી ધરી કાન;
 નિંદામાં બેસવું નહીં, ઉઠી બાવું બીજે ઠામ.
 સાધ તથા શ્રીભગવાનની, કેઃ કરે નિંદા શૂન્ય;
 ભલાએ બેસવું નહીં, એ સાંભળે બાયે પુણ્ય.
 પૂજામાં એણે વીધન કીધું, નંદા શ્રીભુગદીશ;
 ગદા લઇ ભીમ બાય એહેવે, વારે છે પ્રભુ ઇશ.
 તમારું નહીં કામ ઇહાં, એ માહા બળવાન;
 ભીમ અરજીન દુર્યોધન એ, રહ્યા ઊભા ઠામ.
 વિચાર્યું પ્રભુએ સહી, એ કરે છે અન્યાય;
 જનમાં એણે વિધ્વંસ કીધો, ફેડું એહેનો ઠામ.
 સો ગાળ તેણે દીધી તાંહાં લગી, બોલ્યા નહીં ગોપાળ
 દ્વાઇને એ વચન આપ્યું, માટે સાંખી ગાળ.
 પછે ચક્રે કરી શિર છેદ્યું, તેણે તજ્યા તતક્ષણ પ્રાણ;
 તેજ આવી મળ્યું પ્રભુને, ઢ્યાનિધિ ભગવાન
 રાય મન આશ્રજ હવાં, સાંભળો વૈકુંઠભૂપ;
 તમારો દેશી કહિયે, કેમ થયો તદ્દય.

પ્રથમ પૂજન કીજીયે, શ્રીકૃષ્ણ વિચારધાર;
 સર્વનું એ મૂળ કહિયે, જીઓ વિચારો રાજ.
 પછે પૂજન વિપ્રનું, એ કહીયે મોહોટા બ્રહ્મ;
 તાહાર પછી સહુ રાયનું, એ જાણીને રાજન.
 ગંગા આદે તીરથ કોટી, વસે પ્રભુને ચર્ણ;
 તીરથથી વિપ્ર અહિંયા, હરિ વાહાલા છે ધણુમન.
 સકળ તીરથ આવ્યાં અહિંયાં, જીઓ મન ભૂપાળ;
 સાંભળી સહુ સભા હરખી, રીન્યા દીનદયાળ.
 સહુદેવ મોહોટા જ્ઞાની કહિયે, જાણે સઘળો મર્મ;
 ઘટે તેવું કહ્યું એણે, માન્યું વચન એ ધર્મ.
 પૂજાની સામગ્રી લેઈ રાય, આવ્યા જાંઠાં જડુવીર;
 ચર્ણ પખાળી ચર્ણોદક; નામે દ્રૌપદી તવ નીર.
 ચર્ણામૃત મસ્તક ધરીને, કીધા છે પ્રસન;
 વળી મંદીરમાં છાંટયાં સઘળે, પ્રેમે કરી રાજન.
 કેસર ચંદન ચરમ્યા ભાળે, કુંકમ અક્ષત સોય;
 પુષ્પ તુલસીમાળ કઠે, સુગંધ મધમધ હોય.
 ધુપદીપ સ્તનઆરતી, કરી નમ્યા પ્રભુને પાય;
 શિશુપાળ વિના સહુને, ગમ્યું, તાંહાં વરત્યો જેજેકાર.
 ભરી સભા સહુ ખેડી છે, એક જોજનલગી પ્રમાણ;
 શબ્દ સાંભળી જાણ્યું સરવે, પૂજા થઈ ભગવાન.
 જાણીને શિશુપાળ ઉઠ્યો, ખડગ લેઈ તતકાળ;
 રૂખીરાય સહુ રહ્યા અમથા, પ્રથમ પૂજ્યા ગોવાળ.
 કુળર્હીણ અજાત કહિયે, જ્ઞાતિથીયે બાહાર;
 જાંઠાં જાણે તાંહાં ખાતા ફરે છે, એહેવા એ ગોવા.
 માતપિતા એ કહિયે એહેના, બિહર્યા ગોપને તાંહે;
 દધી માખણ ખાંધાં ચોરી, લજ્જા નહીં મનમાંહે.
 જેમ જગત પૂરણ સમે કો, કાગને આપે અંત;

તેમ કષિ રહ્યા ને એની પૂજા, ઘટે નહીં સજન;
 પિતામહ વૃદ્ધ ધૃતરાષ્ટ્ર, એ બેઠા પ્રભુને પાસ;
 વચન એહેવા સાભળયા, એણે નદા શ્રીઅવિનાશ
 ભીમ અરજીન નકુળ સહદેવ, શત જ્ઞાત દુરજોધન,
 ધનુરખાણુ ગદા લઇને, ઉઠ્યા છે તતક્ષણ
 જેણે સાભળી એ નદા તેણે, અગુણી ધરી કાન;
 નિદામા બેસવું નહીં, ઉઠી જાવુ ખીજે કામ
 સાધ તથા શ્રીભગવાનની, કેા કરે નિદા શૂન્ય;
 ભક્ષાએ બેસવુ નહીં, એ સાભળે જાયે પુણ્ય
 પૂજામા એણે વીધન કીધું, નદા શ્રીભુગદીશ;
 ગદા લઇ ભીમ જાય એહેવે, વારે છે પ્રભુ ઇશ
 તમારૂં નહીં કામ ઇહા, એ માહા બળવાન;
 ભીમ અરજીન દુરજોધન એ, રહ્યા ઊભા કામ
 વિચાર્યુ પ્રભુએ સહી, એ કરે છે અન્યાય,
 જન્મમા એણે વિધ્વસ કીધો, ફેડું એહેનો કામ
 સો ગાળ તેણે દીધી તાહા લગી, બોલ્યા નહીં ગોપાળ,
 ફાઇને એ વચન આપ્યુ, માટે સાખી ગાળ
 પછે ચક્રે કરી ચિર ઝેદિયુ, તેણે તજ્યા તતક્ષણ પ્રાણ,
 તેજ આવી મળયુ પ્રભુને, દયાનિધિ ભગવાન
 રાય મન આશ્રજ હવા, સાભળો વકુઠભૂપ,
 તમારો દ્રેશી કહિયે, કેમ થયો તદ્દરૂપ
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે એ દ્વારપાળજ, જય વિજય અતિમોક્ષ,
 સનગદિકના આપથી, વેર ભાવે મૃત્યુલોક
 હિરણ્યકશ્યપ હિરણ્યાક્ષ કહિયે, રાવણ ને કુલકર્ણ;
 દતવક શિશુપાળ, એ, તણુ જન્મે આવ્યા મુજ રાણી
 જન્મ થયો શિશુપાળનો ત્યારે, ચાર ભુજ તણુ આખ,
 તે બેઇ આશ્રજ પામી માતા, કહિયે વિરમે વાત
 આકાશથી વાળી હવી, પડશે હાય બે એક નેન,

પ્રથમ પૂજન કીજીયે, શ્રીકૃષ્ણ વિશ્વાધાર;
 સર્વનું એ મૂળ કહિયે, જુઓ વિચારો રાજ.
 પછે પૂજન વિપ્રનું, એ કહીયે મોહોટા બ્રહ્મ;
 તાહાર પછી સહુ રાયનું, એ જાણીને રાજન.
 ગંગા આઢે તીરથ કોટી, વસે પ્રભુને ચર્ણ;
 તીરથથી વિપ્ર અહિંધા, હરિ વાહાલા છે ધણુંમન.
 સકળ તીરથ આવ્યાં અહિંયાં, જુઓ મન ભૂપાળ;
 સાંભળી સહુ સભા હરખી, રીજ્યા હીનદયાળ.
 સહદેવ મોહોટા જ્ઞાની કહિયે, જાણે સઘળો મર્મ;
 ઘટે તેવું કહ્યું એણે, માન્યું વચન એ ધર્મ.
 પૂજની સામગ્રી લેઈ રાય, આવ્યા જાંઠાં જદુવીર;
 ચર્ણ પખાળી ચર્ણોદક, નામે દ્રોપદી તવ તીર.
 ચર્ણામૃત મસ્તક ધરીને, કીધા છે પ્રસન;
 વળી મંદીરમાં છાંટયાં સઘળે, પ્રેમે કરી રાજન.
 દેસર ચંદન ચરમ્યા લાળે, કુંકમ અક્ષત સોય;
 પુષ્પ તુલસીમાળ કઠે, સુગંધ મધમધ હોય.
 ધુપદીપ રત્નઆરતી, કરી નમ્યા પ્રભુને પાય;
 શિશુપાળ વિના સહુને ગમ્યું, તાંઠાં વસ્ત્રો જેજેકાર.
 ભરી સભા સહુ ખેડી છે, એક જોજનલગી પ્રમાણ;
 શબ્દ સાંભળી જાણ્યું સરવે, પૂજ થઈ ભગવાન.
 જાણીને શિશુપાળ ઉઠ્યો, ખડગ લેઈ તતકાળ;
 રૂખીરાય સહુ રહ્યા અમથા, પ્રથમ પૂજ્યા ગોવાળ..
 કુળર્હીણ અજાત કહિયે, જ્ઞાતિથીયે બાહાર;
 જાંઠાં જાણે તાંઠાં ખાતા ફરે છે, એહેવા, એ ગોચાર.
 માતપિતા જો કહિયે એહેના, બિછર્યા ગોપને તાંહે;
 દૃષ્ટી માખણ ખાંધાં ચોરી, લજ્જા નહીં મનમાંહે.
 જેમ જગત પૂરણ સમે કો, કાગને આપે અંન;

પ્રથમ પૂજન કીજીયે, શ્રીકૃષ્ણ વિશ્વાધાર;
 સર્વનું એ મૂળ કહિયે, જીવો વિચારો રાજ.
 પછે પૂજન વિપ્રનું, એ કહીયે મોહોટા બ્રહ્મ;
 તાહાર પછી સહુ રાયનું, એ જાણીને રાજન.
 ગંગા આદે તીરથ કોટી, વમે પ્રભુને ચર્ણ;
 તીરથથી વિપ્ર અહિયા, હરિ વાહાલા છે ધણુમન.
 સકળ તીરથ આવ્યાં અહિયાં, જીવો મન ભૂપાળ;
 સાંભળી સહુ સભા હરખી, રીજ્યા દીનદયાળ.
 સહુદેવ મોહોટા જ્ઞાની કહિયે, જાણે સઘળો મર્મ;
 ઘટે તેવું કહ્યું એણે, માન્યુ વચન એ ધર્મ.
 પૂજની સામગ્રી લેઈ રાય, આવ્યા જાંહાં જહુવીર;
 ચર્ણ પખાળી ચર્ણોદક, નામે દ્રૌપદી તવ નીર.
 ચર્ણામૃત મસ્તક ધરીને, કીધા છે પ્રસન;
 વળી મંદીરમાં છાંટયાં સઘળે, પ્રેમે કરી રાજન.
 કેસર ચંદન ચરન્ધા લાળે, કુકમ અક્ષત સોય;
 પુષ્પ તુળસીમાળ કઠે, સુગંધ મધમધ હોય.
 ધુપદીપ રત્નઆરતી, કરી નમ્યા પ્રભુને પાય;
 શિશુપાળ વિના સહુને ગમ્યું, તાંહાં વસ્ત્રો જેજેકાર.
 ભરી સભા સહુ બેઠી છે, એક જોજનલગી પ્રમાણ;
 શબ્દ સાંભળી જાણ્યું સરવે, પૂજા ધર્મ ભગવાન.
 જાણીને શિશુપાળ ઉઠ્યો, ખડગ લેઈ તતકાળ;
 રૂખીરાય સહુ રહ્યા અમથા, પ્રથમ પૂજ્યા ગોવાળ.
 કુળર્હીણ અજાત કહિયે, જ્ઞાતિથીયે બાહાર;
 જાંહાં જાણે તાંહાં ખાતા ફરે છે, એહેવા એ ગૌઆન
 માતપિતા બે કહિયે એહેના, બિછર્યા ગોપને તાંહે;
 દધી માખણ ખાધાં ચોરી, લજ્જા નહીં મનમાંહે.
 જેમ જગત પૂરણ સમે કો, કાગને આપે અંન;

તેમ ઋષિ રહ્યા ને એની પૂજા, ઘટે નહીં રાજન;
 પિતામહ વૃદ્ધ ધૃતરાષ્ટ્ર, એ બેઠા પ્રભુને પાસ;
 વચન એહેવાં સાંભળ્યાં, એણે નવા શ્રીઅવિનાશ.
 ભીમ અરજીન નકુળ સહદેવ, રાત ખાત દુરભેધન;
 ધનુરખાણુ ગદા લઈને, ઉઠ્યા છે તતક્ષણ.
 જેણે સાંભળી એ નવા તેણે, અંગુળી ધરી કાન;
 નિંદામાં બેસણું નહીં, ઉઠી જાણું ખીજે કામ.
 સાધ તથા શ્રીભગવાનની, કો કરે નિંદા શૂન્ય;
 ભક્તાએ બેસણું નહીં, એ સાંભળે જાયે પુણ્ય.
 પૂજામાં એણે વીધન કીધું, નવા શ્રીભુગદીશ;
 ગદા લઈ ભીમ જાય એહેવે, વારે છે પ્રભુ ઇશ.
 તમારું નહીં કામ ઇહાં, એ માહા બળવાન;
 ભીમ અરજીન દુરભેધન એ, રહ્યા બિભા કામ.
 વિચાર્યું પ્રભુએ સહી, એ કરે છે અન્યાય;
 જન્મમાં એણે વિધ્વંસ કીધો, ફેડું એહેનો કામ.
 સો ગાળ તેણે દીધી તાંહાં લગી, બોલ્યા નહીં ગોપાળ;
 ફાઇને એ વચન આપ્યું, માટે સાંખી ગાળ.
 પછે ચક્રે કરી શિર છેદ્યું, તેણે તજ્યા તતક્ષણ પ્રાણ;
 તેજ આવી મળ્યું પ્રભુને, દયાનિધિ ભગવાન
 રાય મન આશ્રજ હવા, સાંભળો વૈકુંઠભૂપ;
 તમારો દેશી કહિયે, કેમ થયો તદ્દરૂપ.
 શ્રોકૃષ્ણ કેહે એ દ્વારપાળજ, જય વિજય અતિમોક્ષ;
 સનકાદિકના શ્રાપથી, વેર લાવે મૃત્યુલોક.
 હિરણ્યકશ્યપ હિરણ્યાક્ષ કહિયે, રાવણ ને કુંભકર્ણ;
 દંતવક્ર શિશુપાળ એ, તણુ જન્મે આન્યા મુજ રાણ.
 જન્મ થયો શિશુપાળનો ત્યારે, ચાર ભુજ તણુ આંખ;
 તે ભેદ આશ્રજ પામી માતા, કહિયે વિરમે વાત.
 આકાશથી વાણી હવી, પડશે હાથ બે એક નેત્ર;

૬૬૨ અધ્યાય ૭૪મો-શિશુપાળનો વધ અને કૃષ્ણનું પૂજન.

જેહેના ખોળામાં બેસાડતાં પડે, જાણુ તેથી મૃત્યુ.
હરિને ખોળે બેસાડતાં પડ્યા, જાણ્યું એથી કાળ;
કોઈ કેહે એને મારીશ મો, હરિ કેહે શાંખીશ શત ગાળ.
તે માટે મેં હૃદયે એહને, જાણુને રાજનં;
સાંભળી સહુ હરખ પામ્યુ, હરખ્યું અંતઃકર્ણ.
રૂપી સર્વોની કીધી પૂજા, રાધે કેહે ધનધનં;
પંચ શબ્દ નીશાણુ વાગાં, રીજયા અશરણાશણં.
જુધિષ્ઠિર કેહે ધન શ્રીહરી, પૂરયાં મનોરથ મનં;
જન્મ અંતે સ્નાન કરવા, જઈએ અંધા પ્રલય.
પરિવાર સાથે થયા તત્પર, પોતે સુંદરશ્યામં;
રથ મંગાવી સજ કરાવ્યો, ચાલ્યા શ્રીભગવાન.
ભીમ અરજુન મકુળ સહદેવ, જુધિષ્ઠિર મહારાજ;
દુર્યોધન શત જ્ઞાત સાથે, અવર ખીળા રાજ.
રૂપમણી આદે સોળ સહસ્રજ, દ્રૌપદી સહુ સાથ;
એ રીતે આવ્યા શોભાસાથે, ગંગાજીવટ શ્રીનાથ.
રથથી ઉતરી સ્નાન તપોણુ, કીધાં છે એ રીત;
મહિમામાં જળકીડા કરે છે, ઉશડે બહુ નીર.
રૂપમણી આદે સર્વ સ્ત્રી, એ રીતે રમે જળમાંહે;
જુધિષ્ઠિર સંગ દ્રૌપદી, આવી સ્નાન કરે છે તાંહે.
એ પ્રવાહ નીચો સ્નાન સર્વે, કર્યાં છે ઘડે યુન્ય;
સ્નાન અંતે વિપ્રને આપ્યાં, દાન થાય વેદ ધૂન્ય.
સ્નાન કરી સરવે ઘેર આવ્યા, વાજતે નીશાણુ;
જાયક જન જસ છંદે ખોલે, અપછરા નૃત્યગાન.
એ રીતે ધર્મશય આવી, ખરચે છે બહુ દામ;
આનંદ ઓછવ ગીત મંગળ, આપે વિપ્રને બહુ દાન.
જન્મઅંતે દક્ષણા દેવા ઉઘાડ્યા ભંડાર;
જે માગે તેહેને ના ન કેહેવી, એહેવા ધર્મ ઉદ્ધાર.
શ્રીભગવાન કેહે ભંડાર ઉપર, દુર્યોધનનું કામ;

હયેલીમાહે જવની રેળા, ઘટે નહીં કાંઈ દામ
એ આપશે વીશેષ સહુને, ગાશે જસ ધનં ધનં;
તે માટે ભંડાર જિપર, બેસાડયા સજ્જન.
જેહેને જેહેવા ઘટે તેહેવા, સોંપેછે પ્રભુ કામ;
ભીમસેન તે દ્રવ્ય આણી, આપેછે તે કામ.
નકુળ સહેદેવ અવર ખીન્ન, કરેછે એ કાજ;
દ્રવ્ય આણી ગંજ કીધા, દુરજોધનની પાસ.
મોટા મોટા રૂપી સરવે, મળ્યા છે તે કાર;
અર્જુન સહુને માન દઇને, વીને કરે છે અપાર.
ભીષ્મપિતામહ વદ્ધ પોતે, સંગ શ્રીભગવાન;
જુધિષ્ઠિર એ સલા સહિત, બેઠા જુએ તે કામ.
ભયક જનની ભીડ થઈ છે, લક્ષો લક્ષ અપાર;
દુરજોધન કેહે તેમ આપે, કર્ણ મહાઉઠાર.
કુંકમ અક્ષત લાળ વિપ્રને, થાયે વેદના ધોષ;
જે માગે તેહેને વિશેષ આપે, શોનયા ભરી પોશ
ગજ રથ અન્ધ અનેક જિપર, જડીત મણિમય સાજ;
વિપ્રને કૃષ્ણાર્પણ કરી, આપે છે ધર્મરાજ.
વરુણને ધેર થયો તેહેવો, જગ્ન એ નીરધાર;
જસ ગાયે ધર્મ રાયનો, ત્રેલોકમાં નરનાર.
દુરજોધનને ગમ્યું નહીં, જુવો પાંડવનો જસ ગાય;
મહારો જસ બોલે નહીં કો, દેખી નવ શકાય.
રાજાએ રૂચિની સ્તુતી કરી, ભગવાનની તે કામ;
શિશુપાળે નીંદા તેહેને, કર્યો આપ સમાન.
જુધીષ્ઠીર કરે વીનંતી, હવે કરવા ધરનાં કાજ;
જ્ઞાતભોજન વીપ્રને, સહુ સામગ્રી કરો તૈયાર.
સલા વિસજ્જન થઈ ત્યાંથી, ઉઠ્યા શ્રીભગવાન;
મંદીરમાં આવી સરભરા પોતે, કરે સુંદરશ્યામ.
રૂપમણી આદે સોળ સહજજ, કરે ધરનાં કાજ;

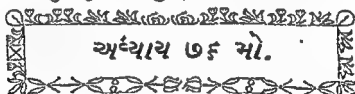
એથી લક્ષગુણ સદા આનંદ, જાણીને વૈકુંઠમાંહે.
 સાંભળી રાય હરખ પામ્યા, લહું કહ્યું ભગવાન;
 વધુ ધરીને જનને દેખાડવા, કરોટો એહેવાં કામ.
 સમસ્ત સ્ત્રિની પુજા કરી રાયે, આપે છે દક્ષણા દાન;
 આશરવાદ દેધને ઋષીજી, ગયા પોતાને કામ.
 દેશ દેશનાં રાય મળ્યા, તેહેની પૂજા કરેછે રાય;
 વઆભૂષણ વિવધપેરનાં, આપી કર્યાછે વિદાય.
 લક્ષ્મીનારાયણ તે આવ્યા ઘરમાં, એ લાયેગ શું નાનું,
 શ્રીકૃષ્ણને પ્રણામ કરી સહુ, ગયા દેશ મનમાન્યું.
 વિદાય થઈ સહુ કામ પધાર્યું, કરે જન્મની વાત;
 ત્રણલોકમાં કીર્તિ આવી, ધન જીધિઞ્ઞિર રાય.
 એહેવા ઉદાર થાશે નહીં આગળ, દયાળુ મહારાજ;
 રાજ કરે પણ દેશ નહીં, એમ ન કહે કોને માર.
 દુર્યોધન અંહકારી તેપર, શ્રીહરીનું નહીં મન;
 પાંડવ હરિને વાહાલાછે ધણું, કહિયે પ્રાણજીવન.
 દુર્યોધન સદામત ચલાવે, પણ જસ નહીં રાજન;
 તે માટે જસ આવ્યો એહેને, એમ કહે સહુ રાજન.
 વિદાય કરીને રાય જીધિઞ્ઞિર, વિચારે મનમાંહે;
 શ્રીકૃષ્ણ આજ્ઞા માંગશે ત્યારે, શું કરવું મેં આંહે.
 તે માટે સહુ પ્રોહોણા રાણું, જાવા નહીં દેઉ જાણું;
 પ્રોહોણા જાય ત્યારે શ્રીકૃષ્ણજાયે, કેમ કરી રહે માહારા પ્રાણ.
 રાય કને આવી આજ્ઞા માંગે, વિનય કરી શ્રીભગવાન;
 ઘણા દિવસ થયા છે અહિયાં, હવે જાશું અમો ગામ.
 તે માટે મુને આજ્ઞા આપો, સેન્ય ધણુંજ મુજ સાથ;
 કયાંહાં લગી હવે રાખશે રાજ, એમ કહે જદુ નાથ.
 રાય કહે ધણું સેન્ય છે માટે, શું થયું જીઓ મન;
 જે આવે તેહેનો રજક લઈ સાથે, વિશંસર પૂરવે અંન.

હજી લગીયે પ્રોહોણ સરવે, નિદાય નથી કર્યા કોઈ;
 તે તમને કેમ આજ્ઞા આપું, માનો વચન રહ્યા બેઠ.
 પ્રધુમન આદે રૂખમણી સહુને, આજ્ઞા આપે શ્યામ;
 તમો જાઓ હવે દ્વારકા, પુકળ આવુંછો અમો ગામ.
 રૂખમણીજીયે આજ્ઞા માગી, કુંતાજીને પાસ;
 કુંતા કેહે તમો આવ્યાં તેથી, પોહોતી અમારી આશ.
 કંચન ચીર મંગાવી સહુને, પેહેરાવ્યાં રૂડી રીત;
 વંજી વેહેલાં આવજો જાઈ, રાખજો અમપર પ્રીત.
 મળી કરી સહુ સેન્ય સંઘાતે, આલ્યા છે પ્રધુમન;
 મોક્ષપુરીમાં આવી પોહોતાં, મળી પુછયું સુખાસન.
 સભા સહિત પ્રધાન સંઘાતે, બેઠા છે મહીપાળ;
 સ્તુતિ કરી રાય કૃષ્ણની, રાય રીજ્યા દીનદયાળ.
 તમ પ્રતાપે જન્મ થયો છે, વાગ્યાં બહુ નીશાણ;
 તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાજે, ગાયછે ગાંધવ ગાન.
 તે સમે દુર્યોધન આવ્યા, બેજા મયની સભાય;
 નીલ મણિમય રચીછે રચના, શોભા કહી નવ જાય.
 થળને ઠામ થઈ જળની જાંતી, જળને ઠામ દીસે કથળ;
 વસ્ત્ર કરી જોયા જાયછે તાંહાં, મિથ્યા દીસેછે જળ.
 જળને ઠામ ચાલ્યા જાય છે, પડ્યા રાય ભીનાં વસ્ત્ર;
 મનમાં ઘણું લજ્જા પામ્યા, રી કરવી હવે ગત.
 દેખીને સહુ સભા હરી છે, ધર્મ વિના એક જાણ;
 અંધતણા જે અંધજ કહિયે, એમ વહે તવ વાણ.
 રાયે જીવિષિર વારે તેમ કરે, નેત્ર ઇસારો શ્યામ;
 તેમ તેમ ભીમ આદે સહુ હસતા, રહે નહીં તેણે ઠામ.
 જાજિયે રહીને જીએછે, રાણી દ્રૌપદી આદે મુખ્ય;
 અજાત ક્ષત્રુને નહીં ગમતું, પડ્યા ભાઈ પામ્યાં બહુ દુખ.
 તતક્ષણ વસ્ત્ર ઠંધને રાયે, મોકલ્યા છે પ્રધાન.

લાઇને કોહો આ મુકાં વચ્ચે, પેહેરો થઈ સાવધાન.
તાંહાંથકી દુરજોધન રાજ, ગયા રીસાવી કામ;
સેન્ય સહુ સજ કરી આલ્યા, થઈ રાયને બાણ.
રાય કેહે માહું થયું છે, કુળનો આવ્યો ખેહ;
માંહોમાં વિરોધ થયો, લાઈ રીસાવી ગયા ગેહે.
શ્રીકૃષ્ણને ગમતી થઈ વાતજ, રોપાયું વિષ ખીજ;
ભોમી ભાર વિશેષ થયો એ, કાજ થયુ હવે સિદ્ધ.
દુરજોધન તવ આવી પોહોતા, હસ્તિનાપુર મુજર;
ઈંદ્રપ્રસ્થમાં હરણ ચરાવું, એમ કેહેછે રાય.
નયાંડવી યૃથવી કરૂં, સુજને કરજું સલામાં હાસ્ય;
તાંહાં ટાળી દાઝ સમે નહીં; કરૂં પાડવનો નાશ.
એ કળીનો અવતાર કહિયે, દુરજોધન રાજન;
પાંડવનો જસ મહિમાં કેળી, ગમ્યું નહીં તેહેને મન.

વલણ.

ગમ્યું નહીં મન દુરજોધનને, શુક કેહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુદર, પંચોતેરમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૭૬ મો.

(કકવું ૧૮૯મું—રાગ કેદારો)

શુકજી કહે હસ્તિનાપુર ધણી, શીયેર વરણવું લીલા હરિતણી;
શ્રીકૃષ્ણચરિત્રની કથા છે ધણી, એક છિંબ્યાયે કેમ જાયે લણી.

દાળ.

ભણી ન જાએ અગાધ લીલા, શું કહે પામર પ્રાણી;
પાંડવનો જન્મ થયો પરિપૂરણ, કીપા સારંગપાણી.

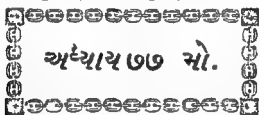
શિશુપાળનો મિત્ર શાલવરાજ, વિચાર્યું તેણે મનં;
 રૂપમણી હરણ કરી ગયા તાહારે, કહ્યું હતું એ એમ.
 જાલવને હું રહેવા નહીં દેઉં, તાહારે મહી તુજ મીત્ર;
 તાહારપછે શિશુપાળ સભામાં, માર્યો એ વિપરીત.
 તે માટે હવે જાલવ સહુનો, કરું તેં કચ્ચરધાણ;
 તો હું મિત્રનો ઉત્તરાધ યાઉં, રહે વચન એ પ્રમાણ.
 હું શીયેરે જઈ છતું એહેને, એ છે મહાબળવાન;
 તપ કરી શિવને આરાધું, તે પૂરે મનનાં કામ.
 એહેવું જાણીને વનમાં આવી, આરાધ્યાં શિવપ્રભ;
 એક સંવત્સર મુદિ ધુળની, ખાઈ કર્યો તપ ત્યમ.
 શિવજીએ તપ મન વિચાર્યું, એ કરે છે કુડું કર્મ;
 શ્રીકૃષ્ણનો એ દેવી કહિયે, હું કેમ યાઉં પ્રસન્ન.
 એણે પ્રાણલગી આરણ્યું, તપ કર્યું એક ચિત્ત;
 હલ્યાદોષ લાગે મુજને, શિવ દેહે હાવે શી રીત.
 તેમાટે ભોળાનાથે આવી, હીધું છે દરશણ;
 માગ માગરે તું શુચજ માગે, તહારે શાલવ વધો છે વચન.
 માણ જાલવ સાથે જુદું કરું, દેખે નહીં એહેવું વેમાન;
 મયદાનવને આજ્ઞા આપી, શિવજી થયા અંતર્ધાન.
 તેણે ઘડી આપ્યું શાલવને, માયાવે કેહેવાય;
 ક્ષણ દેખે ક્ષણ નહીંજ દેખે, ક્ષણ સૂક્ષ્મ સ્થુળ થાય.
 ક્ષણમાં સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળજ, જઈ આવે ફરી કામ,
 તે વેમાન બેશીને દ્વારકા, આબ્યા શાલવ રાજાન.
 મેન્ય ઘણું પ્રધાન સંઘાતે, બેઠા છે એક કામ;
 તતક્ષણ આવી વાડી બિજેડી, જાણ્યું નગરમાં રામ.
 પુરની અટાળી ભાંજી પૂર્વે, ભાંજ્યા નગરના કોટ;
 ઉપર આવી ત્રીટી પડે છે, દેખે નહીં તેહેને કોય.
 ત્રાહે ત્રાહે લોક કાપ્યા ત્યારે, આવી કહ્યું રાજન;
 સાંભળીને બહુ મેન્ય સંઘાતે, ચાલ્યા છે પ્રધુમન
 સાલ્યકી જાલવ સાંજ ને ભાનુ, અવર ખીજા બહુ રાય;

પંચશષ્ઠ નીસાણુ વાગાં, જુદ્ધ બહુપેર થાય.
 અસ્ત્ર શસ્ત્ર બહુ બાણજ વરસે, એકના હક્ષ થાય અનંત;
 તાંહાંથી શલ્યા વર્ગત નાખે, શાલવ મહા બળવંત.
 પરસ્પર અસ્ત્ર શસ્ત્ર વરસે, કરે છે શાલવ માર;
 વાયુ અસ્ત્રે કરી આધી, આગળ સુજે નહીં લગર.
 ઉઠે રેણું રવી ન દીસે, અકળાયું સહુ સેન્ય;
 પ્રધુમન સાધી પર્વતાસ્ત્રજ, નિવારે છે પવન.
 શત બાણ મુકયાં શાલવ ઉપર, પ્રધુમન કેહે સાવધાન;
 પચીસ બાણ દુમાન ઉપર, કહીયે જે પરધાન.
 અકેકુ સહુ સેન્યજ ઉપર, પડયા તેહેના બહુ વીર;
 શાલવે બાણ આવતાં છેઘાં, શૂર શિરોમણિ ધીર.
 પ્રધુમન સરખા નહીં કેા જોદ્ધા, જાણ્યું શાલવે મનં;
 દુમાનને કેહે શું જીઓછો, એમ વધા રાજનં.
 કરી પ્રણામ દુમાનજ આગ્યો, જાંહાં ઉભા પ્રધુમન;
 ગદા શાંગ ત્રિશુળ ને બાણજ, વરસે જેમ પરજનં.
 સાલ્યકી જાહવ સાંખને ભાનુ, સમાન બેહુ ગમા વીર;
 સરખે સરખા જુદ્ધ કરે છે, રા કહું રણધીર.
 જુદ્ધ કરતાં પ્રધુમનને આવી, ગદા લાગી અંગ;
 મુરછા ખાઈ રથ ઉપર સુતા, થઈ પડયા ગતિભંગ.
 સારથીયે તવ મનં વિચાર્યું, શી કડ્ડ હાવે ગત;
 જુદ્ધમાંથી રથ ફેરવી આપો, લેઈ ગયો છે તુરત.
 સણ એક પછી સાવધાન થઈને, જોડ્યા મુખવચનં;
 કલંક આગ્યું મુજને કેહેશે, વિમુખ થયા પ્રધુમન.
 બાણી સરવે હસશે મુજને, કાયેર થયા જુદ્ધમાંહે;
 સાંબળીને મુજ તાત મનમો, લજ્યા પામશે તાંહે.
 બળબદ્ધ કેહેશે પ્રધુમન જઈ, શું કર્યું પ્રાકમં;
 તે માટે મુને લજ્યા આવી, જીઓ વિચારી મનં.
 સારથી કેહે સ્વામી ધર્મ રાખ્યો, વાંક નહીં મુજ તેમ;

રથી પડે તાહારે સારથી રાખે, સારથીને રથી એમ.
પડયા પછી આવી ધા કરે કે, તાહારે તાંહે શું કરું હું રાય;
તે માટે રથ હાંકયો તાંહાંથી, ક્ષમા કરે અન્યાય.
જળ મંગાવી મુખ પખાળ્યું, ફરીને થયા સાવધાન;
આંહાંયકી રથ હાંકો શીમે, ઉભો જાંહાં હુમાન.
સારથીએ રથ હાંકીયો તાંહાંથી, જીવમાં આળ્યા સનમુખ ધીર;
ધનુશનો ટંકારજ કરતાં, પ્રધુમન મહા વીર.

વલણ.

પ્રધુમન રણધીર છે, શુક કહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કહે સુંદર, છોતેરમો અધ્યાયરે.

(કડવું ૧૬૦ મું—રાગ રામઘી ૧)

શુકજી બોલ્યા મુઘ્ય રાજનંજી, પ્રધુમન હરખ્યા દેખી હુમાનજી.

ઢાળ.

હરખ પામ્યા દેખી તેણે, મુકયાં બહુવધ બાણ;
આવતા પ્રધુમને છેઘાં, એહેવા શૂર મુળાણ.
આઠ બાણ હુમાન ઉપર, મુકયાં છે તતખેવ;
આહારે બાણે ચાહરે ઘોડા, એક ધલા છેઢી તેવ.
એકે બાણે ધનુષ લાંબયું, એકે છેઘુ શીથ;
એકનાં લલ મેન્ય ઉપર, છાલ્યા છે રણધંશ.
હુમાનનું ઉડાડયું મસ્તક, એહેવા પ્રધુમન શૂર,

૧ બાળ પ્રતમા ચાલતાં છે,

સાંખકુમાર ને ગદલાનુએ, મેન્ય કાધું ચૂર.
 એહેવે શાલવ આવી પોહોતો, જુદને સાવધાન;
 અહીંયકો ગદ સાંખ પ્રદુમન, કરે બહુ સંઝામ.
 બાણના વરસાત વરસે, પરસ્પર એ રીત;
 રાત દીવસ એમ જુદને, યયા દિવસ સત્તાવીશ.
 સુકન માઠા થાય ત્યારે, જાણ્યુ શ્રીભગવાન;
 જુધિષ્ઠિર કને આજ્ઞા માગે, જાણે દ્વારીકા ગામ.
 રાય કહે તમ વિના મુજને, લાગે સઘળું શૂન્ય.
 તે માટે વળી રહિયે સ્વામી, માનો વચન એ મુજ.
 પિતામહને કહ્યું પ્રભુએ, સમજાવી કહો રાજ;
 નગરમાં ઊતપાત દીસે, માટે જાણું આજ.
 ભીષ્મપિતામહે કહ્યું તાહારે, માન્યું છે તવ રાય;
 વચ્ચે ભૂષણુ વિવિધપેરનાં, આપી કીધા વિદાય.
 કુંતા દ્રૌપદી સુભદ્રાને, મળ્યા જઈ અશ્વમેવ;
 મળી સહુને જોઠા રથપર, ચાલ્યા છે તતજેવ.
 નશ્ર તજીને જાય સાહામાં, સુકન માઠાં ધાય;
 વામ જુજ એ લોચન ફરકે, મનુપચરિત્ર કેહેવાય.
 દડમજલ પ્રભુ આવી પોહોતાં, દારિકાને પાસ;
 જુએ તો સંઝામ ધાય ગયા નહીં, નગરમાં અવિનાશ.
 સારથીને કેહે નશ્ર મારગ, મુકી ઘો સાવધાન;
 નાંહાંયકી રથ ફેરવ્યો, આવ્યા શાલવ તાંહાં ભગવાન.
 પરસ્પર સંઝામ થાય એહેવે, આવી પોહોતા પરિશ્રમ;
 ગરૂડધ્વજ રથ જોળખ્યો, ફેળી હરખ્યા છે પ્રદુમન.
 શાલવે મન જાણિયું, હવે ચાલે નહીં પ્રાક્રમ;
 એ દૃષ્ટુ સર્વતું મૂળ કહિયે, જાણે સઘળો મર્મ.
 હવે મેં જીતવું નહીં, પણ જુદને યયા સજ;
 સેન્યની બહુ ખેડ આગળ, મુઝે નહીં રથધ્વજ.
 સાત્યકીભદ્ર સાંખ ને લાનુ, જુએ પ્રભુની વાટ;

હજી કૃષ્ણ આવ્યા નહીં, એમ કરે સેન્યમાં વાત.
 કોઈએ દીકા કોઈએ નહીં, પછે જોળખ્યો એ રથ;
 ધીરજ આવ્યાં સર્વને, હવે છતસે સમરથ.
 પરસ્પર સમાન બેહુએ, કરે મહા સંશ્રામ;
 શાલવે શ્રીકૃષ્ણજી ઉપર, સુક્યાં છે બહુ બાણ.
 હાથમાંથી ધનુષ પાડ્યું, એહેવા શાલવ વીર;
 શ્રીકૃષ્ણજીએ બાણ નાખ્યા, શાલવ ઉપર ધીર.
 બાણોકરી ડાંમાડોલ થયું, વેમાન ફરે જેમ ચક્ર;
 ગદા ભારી હરખચી ઉપર, રૂધિર એકે મુખ વક્ર.
 ક્ષણ એક પછી સાવધાન થઈને, જોડ્યા મુખથી વાણ;
 શિશુપાળની સ્ત્રી હરણ કરીને, લાવ્યા હવે સાવધાન.
 વળી સલામાં એકલો જાણી, હરયો તેહેને ઠાર;
 મિત્રનો ઉત્સાહ થાઉં, હવે સહો મુજ પ્રહાર.
 એમ કહીને બાણ નાખ્યાં, વરસે જેમ પરજન;
 શ્રીકૃષ્ણજીએ આવતાં તે, છેઘાં છે તતક્ષણ,
 તાહારપછી લગવાને નાખ્યાં, જુધ્ધ બહુપેર થાય;
 અકળાયા પછે વિમુખ થઈને, તાહાં શાલવરાય.
 તાંહાં જઈને કરી માયા, ફત મોકલ્યો કહી એમ;
 શ્રીકૃષ્ણમુખ આવી ફતે, કહ્યા એહેવા વચન.
 માત દેવકીયે મોકલ્યો, મુહુને કેહેવાને તમકાજ;
 વસુદેવને બાંધી શાલવ રાજ, લેઈ ગયો મહારાજ.
 સાંભળી ચિત્ત થયું વિદ્રે, વિચાર્યું તાંહાં રહ્યા શેષ;
 જળભદ્ર સરખા પાસે નગરમાં, કેમ કીધો પ્રવેશ.
 એટલે સાવધાન થઈને, આવ્યા શાલવરાય
 તુજ જનેતાને બાંધી લાવ્યા, જુઓ કર્ શિક્ષાય.
 તુજ દેખતાં એહેને હણું, એમાં નહીં સદેહ;
 વસુદેવ કેહે પુત્ર છોડાવો, શું જુઓ છો તમે એહ.
 દેખીને મન શોક કીધો, નેત્ર ભર્યાં જળ નીર;

૪૭૪. અધ્યાય ૭૮મો-દંતવક તથા વિદ્વચનાવદ, અને
બળરામનું તીર્થાટન.

મુજ દેખતાં મુજ પિતાને, એ હણે છે વિપરીત.
શાલવે વસુદેવનું, તતક્ષણ પાડ્યું શીશ;
ક્ષણ એક તવ હરિ મોહ પામ્યા, બણ્યું માયા ઇશ.
બાણે કરી વેમાન હરિયે, ઉડાડ્યું આકાશ;
ફરતું ફરતું ઘુમરી ખાઈ, આન્યું પ્રભુને પાસ.
ગદા મારી ચૂર્ણ કીધું, જઈ પડ્યું દધિમહિ;
સેન્ય સર્વે હણ્યું પ્રભુયે, પડ્યા વીર બહુ તાંડે.
પગે ચાલી શાલવ રાજા, આવ્યા ભુધને સાવધાન;
શ્રીકૃષ્ણજીયે વિચાર્યું, હવે ફેડું એહેનો ઠામ.
ચક્રેકરી તવ શ્રીહરીયે, ઉડાડ્યું તહનું શીશ;
મુગટ કુંડળ સહિત ભૂપર, પડ્યું છે ધઈ જીત.
દેવના હુંદણી વાગાં, પુખ્ત વૃદ્ધિ યાય;
પાંચજન્ય એ શંખશબ્દજ, વરત્યો જયજયકાર.

વલણ.

વરત્યો જેજેકાર એ, શુક કહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાશનઃ મુત મુત કહે મુંઢર, સિતોતેરનો અધ્યાયરે,

અધ્યાય ૭૮ મો.

(કડવું ૧૬૧મું - રાગ આદુલ ગોડી)*

પરિક્ષત કહે સ્વામી વળી, પુણ્યકથા સંભળાવે ભક્તી;
શુકજી કહે શી રીતે ભણું, લીલા હરિની છે અતિપ્રભું.

ઠાળ.

અગાધ લીલા કહી નવ જાયે, સાંભળો પરિક્ષત રામ;

* " ચોપાઈ " શુદ્ધ પ્રતોમાં,

અધ્યાય ૭૮ મો—દંતવક તથા વિહરથનાવદ, અને ૪૭૫
બળસમનું તીર્થાટન.

દંતવક સંજ થઈને આળ્યો, જુદ કરવાને કાજ.
સતમુખ આવી રહ્યા 'ભિલા, બોલ્યા મનમાં રીસ;
શિશુપાળ શાલવ પુંડરિક વાસુદેવ, હણ્યા તમે જુગદીશ.
એ મિત્ર માહારા હસશે મુજને, સ્વર્ગધકી દૃષિકેય;
તે માટે ઉત્તરાધ યાવા, આળ્યો છું હું વિશેષ.
ગદા સાંગ લઈ થયા તત્પર, પગે પાળા રાજન;
શ્રીકૃષ્ણજી રથધકો હેઠા, ઉતર્યા તતક્ષણ.
ગદા લઈને એખલા પોતે, આલ્યા શ્રીભગવાન;
તું કાંઈ માહારા વેરી નહીં, ફેકટ કાં મરે કેહે સ્યામ.
દંતવક કેહે મિત્ર માહારા, હણ્યાં કહું તે મર્મ;
હવે મળ્યા તમે એકલા, માટે જુઓ મુજ પ્રાકંભ.
મે તો તહમને ઓળખ્યા, તમે કહિયે પુરૂષપુરાણ;
તેહેને હણી તમે મોક્ષ આપી, તેમ મુજને સ્યામ.
તે માટે જુદ કરી મરવું, મિત્રનો એ ધર્મ;
હોયે આજ્ઞા તો ગદા તમપર, નાંખું શ્રીપરિબ્રજ.
ભગવાન કેહે તમે સાંભળો, કો કેહેશે મુજને માર;
પ્રાણુથી વાહાણું નહીં, એ જુઓ વિચારી સાર.
દંતવક કેહે તમે સ્વામી, હું સેવક હણું કેમ;
પણ મિત્રમાટે હણું છું, તે ક્ષમા કરવું બ્રહ્મ.
એમ કહી ભગવાનને તવ, ગદા મારી શીશ;
કમળનું જેમ પુષ્પ વાગે, તેમ વાગી જુગદીશ.
કામથી હાલ્યા નહીં, લલી પૂજા કરી અશ્વમેવ;
મેવકનો એ ધર્મ છે, પેહેલાં સ્વામીની કરવી મેવ.
એમ કહીને ગદા પ્રભુયે, હિંગામી સાવધાન;
તતક્ષણ તેહેના મસ્તક ઉપર, મારી કાઢાડ્યા પ્રાણ.
તેજ આવી મળ્યું પ્રભુને, વાગ્યાં જીત નીશાણ;
એહેનો ભાઈ વિહરથ આળ્યો, જુદને તેણે ઠામ.

૪૭૬ અધ્યાય ૭૮મો-દંતવક તથા વિહરથનાવદ, અને
બળરામનું તીર્થાટન.

ભગવાન દેહે એ સાથે શું વહડું, એહેનું બળ કોણમાત્ર;
ચક્રે કરી શિર ઉડાડ્યું, તે જઈ પડ્યું દુરગાત્ર.
દેવનાં હુંહલી વાગાં, પુષ્પ વરશે અપાર;
સાંભળી સહુ હરખ પામ્યા, વરયો જેજેકાર.
કંસ કેશી જવન શાલવ, જરાસંઘ શિશુપાળ;
પુતના આદે દેત વિહરથ, ઉતારયો ભોમીભાર.
એમ સ્વર્ગ મૃત્યું પાતાળમાં, જસ ગાય હરિનાં ધન;
સાંભળુમાર ને ગઢલાતુ, મળ્યા આવી પ્રદુમન.
હથિયાર કર ધરવાં નહીં, હવે કોણપર ધરે શ્યામ;
સમાચાર સહુ કહ્યા પ્રદુમને, રીજ્યા શ્રીભગવાન.
બહુ સેન્ય સાથે ચાલ્યા નગરમાં, વાજતે નીશાણુ;
ભયક જન જસ છંદ બોલે, અપહરા નૃત્ય ગાન.
ચંદનના છંટકાવ કીધા, અગર ધૂપ સુગંધ;
પુષ્પ વધાવે નગરનારી, જેવા મળ્યા સહુ વૃંદ.
એ રીતે પ્રભુ આવી પોહોતા, મળ્યું કુટુંબ પરિવાર;
બિગ્ગસેન બળભદ્રને આવી, કહ્યા સહુ સમાચાર.
સલા સહિત પ્રધાન સંગે, બેઠા ભઠવરાય;
સાંભળી સહુ હરખ પામ્યાં, આનંદ ઓછવ થાય.
શેષે મનમાં વિચાર્યું, રહ્યો કૌરવદળભાર;
હુરજોધન કેહેશે આવો અમલણી, ભવું પડે નિરધાર.
તેહનો પક્ષ કરી વઢવું પડે, શી કરવી હાવે ગત્ય^૧;
પાંડવની ગેર શ્રીકૃષ્ણ છે, મેં કેમ ભુલ્ય થાય અસત્ય^૨.
વિચારીને તીર્થજત્રાએ, નિઃસરથા ઋષિસાથ;
દારિકાથી આવી પોહોતા, પ્રથમે તે પ્રભાસ.
સરસ્વતી જઈ સ્નાન કીધાં, સાગર મંગમમાંહે;
અષ્ટભુજ છે ઈશ્વરી, વળી ચક્રતીર્થ છે તાંહે.
સોમનાથના કરી દરશણ, ચાલ્યા તાંહાંથી શેષ;
પ્રાચી ને સરસ્વતી સ્નાન કીધાં, અષ્ટ તીરથ વળી એ.

અધ્યાય ૭૮મો દંતવક તથા વિદ્વરથનાવદ, અને બળરામનું ૪૭૭
। તીર્થાટન.

એમ તીરથ કરતા આવી પોહોતા, આગરાજ કેહેવાય;
શ્રીગંગા જમુના સરસ્વતી, તાંહાં નાહ્યા જહુરાય.
અષ્ટતીરથ કરી ચાલ્યા આગળ, નિમિષારણ્ય જાંહાંએહ;
રાય કેહે નિમિષારણ્ય કેમ, શુક કહે ટાળું સંદેહ.
સમસ્ત ઋષિયે કહ્યું અજને, સાંભળો મહારાજ;
કળી આવ્યો કાંહાં રહિયે, એકાંત આપો ઠાર.
શ્રવણ કીર્તન ધ્યાન હરિતુ, ધરીયે હૃદયામાંહે;
સહસ્ર વર્ષલગી નીમ અમને, વિદ્ય ન થાયે તાંહે
માંભળી અજ વઘા વાણી, સાંભળો પુત્ર વાત
આ ચક્ર માહારૂ મોકલ્યું, એ ઠરે તાંહાં તમ વાસ.
ચક્ર આવી ઠર્યું અહીંયાં, પુણ્યક્ષેત્ર મુઆર;
નિમિષમાં એ ઠર્યું માટે, નિમિષારણ્ય કેહેવાય.
લોમહર્ષણ્ય વ્યાસના શીષ્ય, કેહે ઋષીને કથાય;
સુકદેવ કહે સુણ રાયણ, એ કહ્યો ક્ષેત્રમહિમાય.
સહસ્ર અઠ્યાસી સાંભળે, એહેવે આવ્યા હરિલાત;
ઋષિયે સહુ માન લીધાં, પૂંજ કરી ભક્તીલાત.
સાહામું જોયું તે પુરાણિક તાંહાં, કેહે હરિની કથાય;
દેખીને નસ્કાર નહીં, ન કીધો આદરભાવ.
રીસાવ્યા બળભદ્ર કેહે, વ્યાસના કહીયે શીષ્ય;
ધર્મશાસ્ત્રના વક્તા કહિયે, એ જાણે જ્ઞાનની રીત.
આવ્યા અમો વસુદેવના અંશ, સંકર્ષણ જાણે નામ.
એણે મુને ઓળખ્યા નહીં, ન જોયું વાંચે પુરાણ.
એહેનું કીધું એ ભોગવશે, શાહાને લીજે આપણું નામ.
પણ ધર્મ મરજદા રાખવી, ફરી નહિ કરે એહેવું કામ.
એમ કહીને દરબ શેષે, લીધો તે તવ હાથ;
એહેવું તમને ઘટે નહીં, કહી નાખ્યો તેપર હાથ.
ભાવી પદારથ વજ્ર ચર્ધને, લાગું તેહેને લીન;

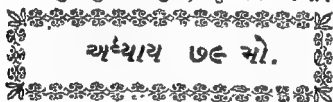
તતક્ષણ મસ્તક પડયું હેઠું, દ્વાદશીનો દીન.
હાહાકાર યયો તે સમે, રૂપી કહે શું કરયું ભદ્ર;
બળિભદ્ર કહે એ શૂદ્ર છે, મેં સેહેજે નાખ્યો ગર્ભ.
તે એહેને અડગધાર થઇને, લાગ્યો છે અગે મર્મ;
હોનાર છે તેહેને કોણ રાજે, જુઓ વિચારી મન.
રૂપિ કેહે વ્યાસ આસન બેસી, કેહે પ્રભુની કંધાય;
તેહેને વ્યાસ કરી માનવા, એમ કહે નિગમ ને ન્યાય.
તમો તો મહાશય છે, કહું લોક વેહેવારને શય;
તમોયે એંડેને માન્યો નહીં, તાહારે કોણ માને રાજ.
શેષ કહે એહેને જીવાડું તમો કહો તે કઈં કામ;
ઋષિ કહે તમો સમરથ છે, જે ચાહો તે કરો કામ.
મારીને વળી જીવાડો, આગળ રૂડું નહીં દેવેશ;
મૃત્યુ લોકમાં એમ કરશે કો, માટે માનો વચન કહ્યું શેષ.
એહેના પુત્રને બેસાડો, એ આસન ઉપર રામ;
અગ્રશ્રવાને તેડી સમે, બેસાડ્યો દેઇ માન.
નમસ્કાર કરી વ્યાસ આસને, બેઠાં છે એહ પ્રમાણ;
કૃપા કરી કહ્યું શેષે, હજો તુજ કલ્યાણ.
સમસ્ત ઋષિયે પુનઃ કીધી, ભાવશું પુન્યક્ષેત્ર;
સુતપુરાણી સૌનક આગળ, કહે કથા હરિ હેત.
રૂપીને બળિભદ્ર કેહે, શી આજ્ઞા મુને હોય;
બ્રહ્મહત્યા કેમ છુટયું, એ ઉપાય કહો મુનિ સોય.^૧
ઋષિ કહે ઇલવણ તેહેના, સુત તે બીલવણ;
પુરણ માસી જગન્માં, આવી કરે છે વિધન
રક્ત માસને સુરાપાનજ, નાખે છે અગ્નિ કુંડ;
તે માટે એહેને હણીને કરે, તીરથ એ ભરતખંડ.
બાર વરસ એમ તીરથ કરતાં, નિરગભાવે દીન;

અધ્યાય ૭૯મો ઇંદ્રવલ્લભા પુત્ર બલ્લભ દેવનો બળરામે ૪૭૯
વધ કર્યો તે પ્રસંગ અને તીર્થાટન.

પાતક સરવે થયાં પ્રલે કેહેછે વેદ વચન.
તંમો ઇશ્વર એક સંવત્સર, કરવું તીરથ શેષ;
તાહારે પ્રહ્લદત્યા ઉતરે, એહેમાં નહિ સદેહ.
ધર્મશાસ્ત્ર એમ કહે સ્વામી, જુઓ વિચારી રાજ;
તમો તો મહારાજ છો, પછે ગમે તે કરો કાજ
બળભદ્ર એહેવું સાંભળી, વિચાર્યું તવ મન;
ઋષિએ કહ્યું તે સત્ય આગળ, રાખવો એ ધર્મ

વલ્લભ.

રાખવો છે ધર્મ એ, શુક કહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કહે સુંદર, ઇંદ્રોતેરમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૭૯ મો.

(કડવું ૧૯૨મું—રાગ રામગ્રી)

શુકલ એણીપેરે વધા વચન, સાંભળ પરિક્ષત માહારાજન
પરવણીયે જગન કરેછે રૂખી, બીલવણ આવ્યો છે દુરમુખી;
અંધકાર આગળ સુઝે નહીં, રૂખી કહે શું કરવું અહીં,
રૂપિર માસ ૫૩ નાંખે એહ, બળભદ્રજીયે તવ દીઠા તેહ.

ઠાળ.

દીઠાં છે બળભદ્રજીયે, સાંભળો અભિમન તન;
આયુધનું સમરણ કર્યું, તે આલ્યુ છે તતક્ષણ
દૈત કાળો કાળજી સરખો, તામ્ર કહિયે કેશ;
હંત એ વિકાળ દેખી, વિરમે પામ્યા શેષ.
એ દુષ્ટને હું હણુ એમ કહી, લીધું હજી મુસળ;
હજી તાણી લીધો માર્યું, મુસળ ટાળ્યું સલ.

૪૮૦ અધ્યાય ૭૬ મો-ઈલ્લના પુત્ર બલલ દેતનો બળરામે
વધ કર્યો તે પ્રસંગ અને તીર્થાટન.

પાહાડ સ જો દઈત આવી, પડ્યો પૃથ્વી માંહે;
રૂધિર જોડ્યો મુખથી, ગયા પ્રાણ તતક્ષણ તાંહે.
વૃતાસુરને ઇંદ્રે માર્યો, તેમ હરખ્યા દેવ;
પુષ્પની વૃંદી થઈ, આનંદા તતજેવ.
રૂપયે રાગની પુત્ર કીધી, દુષ્ટનો ફેડ્યો હામ;
વિદાઈ થાને ઉત્તર દિશાયે, ચાલ્યા તીર્થને રામ.
ખિંદુસરોવરને તીર્થે કર્દમે, તપ કર્યો બહુ કાળ;
તપ દેખીને વિષ્ણુનેત્રથી, આંસુ ખરયાં તે ઠાર.
તે માટે ખિંદુસરોવર તાંહાં, નાહાયા જઈને રામ;
એહેમાંથી એ પ્રવાહ ચાલ્યો, સરજી કહિયે નામ.
પુષ્કર ગુરૂ સર્ગ તીર્થના, એ કહિયે સરોવર પુનઃ;
પાતાળથી જળ બિંબ ઉપર, નીસર્યાં જળ સુદ.
તાંહાં સ્નાન પૂજા કરી આગળ, ચાલ્યા છે તંવ રામ;
હરદ્વાર ને કેદારગદ્રી, ફર્યા સઘળે હામ.
અલોધ્યા દાશીપુરી પાટણ, ગણકી વૈજનાથ;
શોણહ્રદ ને પુન્યપુન્યા, ગયા જઈ સારયાં શ્રાધ.
એક સો ને એક કુળ તાંહાં, ઉધરે મોક્ષદાય;
જગન્નાથથી ગંગાસાગર, આવ્યા નદવરાય.
સહસ્ર મુને જઈ મળ્યાં ગંગા, નાહાયા સંગમમાંહે;
સપ્તમુખે રોમતી ગંગા, તે પણ મળ્યાં દધિ નાંહે.
તાંહાંથી નળી આગર આવ્યા, અગસ્ત રહે છે હામ;
મલકાન્તુન થઈ કાંચીપુરીમાં, આવ્યા ફરતા રામ.
સેતબંધ રામેશ્વર આવી, સ્નાન કીધાં શેષ;
અયુત ગૌતમ આપ્યાં, નિધિયે કરી વિશેષ.
ગોકર્ણ પુણ્યક્ષેત્ર દુર્ગા, બવાની બળપૂર;
સ્વામીકારતક થઈ આગળ, આવ્યા પંડરપૂર.
લીમરા તુંગભદ્રા લામા, કૃષ્ણા ત્રવેણી પુણ્યક્ષેત્ર;

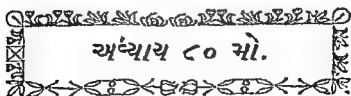
ચંદ્રલાતામાં સ્નાન કીધાં, ઋષાસંગે શેષ.
 માતતાતની સેવા પુંડરીકે, કરી છે ચિત ઠામ;
 પ્રસન્ન વિઠ્ઠલ રહ્યા ઉભા, અદ્યાપિ તે ગામ.
 દક્ષણના સર્ગ તીરથ રામે, કર્યાં છે શુદ્ધ મન;
 પંપામરોવર મુકી આંબ્યા, હંડકારણ્ય વન.
 વ્યંબદેશ્વર ગોદાવરીના, મહિમા કહિયે વિશેષ;
 કુશાવર્તના કુંડમાં^૧ આવી, નાહાયા છે તવ શેષ,
 સિંહનો ગુરૂ થાયે સંઘસ્તે^૨, આવે દેવ સમસ્ત;
 એક સંવત્સર નાહ્ય અહિંયાં, એહેવું છે એ તીર્થ.
 તાંડાંથકી જઈ નરસિંહ તીરથ, આંબ્યા કરતા રામ;
 હિરણ્યકશ્યપને મારયો એ, બ્રહ્મહત્યા ગઈ તે ઠામ.
 સૂર્યદેહામાં સ્નાન કીધાં, નરસિંહે અન્ધમેવ;
 તે માટે નરસિંહજી નામજ, તીર્થનું ચાંગદેવ.
 નરસિંહ તીર્થમાં સ્નાન કરીને, આલ્યા આગળ રામ;
 નર્મદા કાવેરી સંગમ, નાહાયા જઈ તે ઠામ.
 માન્ધાતા તીર્થ ક્ષીમા, અવંતી મોક્ષ રાસ.
 ઋકળ તીરથ કરી પાછા, આંબ્યા છે પ્રભાસ.
 કૌરવ પાંડવ માંડોમાંડે તે, કરે બહુ સંગ્રામ;
 અઘાઠથ દિન યયા જીવેને, બળ્યું એ બળરામ.
 અઠાર ફોહિણી સેન્ય સરવે, નાથ પામ્યું બાહે;
 દુર્યોધનને લીમ એ બેહુ, વઢે છે હજી તાંહે.
 સાંભળી બળભદ્ર કેહે, જઈ કહું રાજને કાજ;
 પ્રભાસથી તવ આવી પોહોતા, કુરૂક્ષેત્ર મુઝાર.
 શ્રીકૃષ્ણ પાંડવ બેઠાછે તેહને, મળ્યા જઈને રામ;
 આસન આપી પૂજા કીધી, પાંડવે તેણે ઠામ.
 શ્રીકૃષ્ણ મુખે બોલ્યા નહીં, રખે કોપ કરે જયેહ વ્રાત;

મંડળ કરી બેઠું વઢેછે, શેષ ગયા કેહેવા કાજ.
 દુરભેધનને રામ કેહે, હવે શાહાને કરોછા જીવ;
 તમે છો તો સર્વ મળશે, માનો કહું એ ગુધ.^૧
 ગદાજીવમાં બેઠું સરખા, વઢેછે મહી^૨ રીત;
 સાંભળી દુરભેધન બોલ્યા, હવે શું જીગદીશ.
 સેન્ય સરવે નાશ પામ્યું, એ ગઈ પેહેલાં વાત;
 હવે કેહેવું તે વૃથા, જીઓ પડયા છે શત જાત,
 પુત્ર બંધુ તજી મુજને, ગયા સ્વર્ગ સદાન;
 તે ગયા ને હું રહું એહેમાં, નહીં કાંઈ ધર્મ.
 તે માટે જીવ કરી મરવું, જાણીએ, આ કામ;
 છેલ્લો એ નમસ્કાર તમને, કર્જી છું હું તમ.
 માન્યું નહીં તવ રયા પાછા, તાંહાંધરી બળદેવ;
 તીરથ કરતા આવી પોહોતા, દારિકા અશ્વમેવ.
 આવીને તાંહાંના તીર્થ કીધાં, ભાવમું જદુરાય;
 વશિષ્ઠ લાવ્યા ગોમતી, તેહેનો મહિમા કહ્યો નવ જાણ,
 સ્નાન કરતાં પાતંક સરવે, બળી લક્ષ્મજ થાય;
 અકતીરથમાં જે મરે તે, ચક્ર થઈને જાય.
 પદ્મતીરથમાં પદ્મ થાયે, શંખોદારે શંખ;
 મોક્ષપુરી એ દારિકા એહેનો, મહિમા શું કહું અશંખ.
 તીરથ કરી શેષ પરવરયા, જોડું હાથ એ મંનવિચાર;
 ઇંદ્રમિત્ર ઋષિ સીસાયે, ચાલ્યા ફરી નિમિષારણ્ય.
 સોરઠ ને મચ્છ કચ્છ દેશજ, મુકયા ગઢ ગિરનાર;
 એ રીતે આવી મળ્યા ઋષિ ઘણું, પ્રસાંન થયા તેણીવાર.
 બળસદ્ર કહે તમ આજ્ઞાએ, કીધાં તીરથ સર્વ;
 હાવે અમે અહીં હાથ જોડું, એ કારજ કરવા સત.
 જગનો આરંભ કીધો, ઋષીજીવે તતકાળ;
 સ્ત્રી સંગે શેષે હાથ જોડયા, રીઝયા મંન દયાળ.

જગનઅતે સમસ્ત ઋષીને, કરાવ્યાં લોજનં;
 વિપ્રને કહ્યું જે માંગે, તે આપું દક્ષણા ધન.
 વિપ્ર કેહે ધન શું કરવું, અમો માગું દક્ષણા જ્ઞાન;
 જ્ઞાને કરી એ હસ્તર તરીયે, જઈએ ઉત્તમ ઠામ.
 બળીલદ્ર કેહે સહુને જગતને વિષે, એક શબ્દ બ્રહ્મ;
 રવિ એક પ્રતિષિંબજ ઘટઘટ, તેમ જાણે મન.
 જાણે તે તદરૂપ થાયે, નહીંતર લમે લવમાંહે;
 તમે માંચું જ્ઞાન એ મેં, આપ્યું તમને આંહે.
 સાંભળી ઋષી હરંબ પામ્યાં, સ્તુતિ કરી જોડ્યા વેણ;
 તીરથના એ વેપ મુકી, ઘરે રાજના ચેહેન.
 વસ્ત્ર ભૂષણ આપ્યાં ઋષીયે, વિનંય કરી કરજોડ;
 તમે ગુરૂ અમો શિષ્ય સ્વામી, પોહોતાં મનનાં કોડ.
 મુગટ કુંડળ પેહેર્યાં પીતાંબર, શોભા કહી નવ જાય;
 તારામાં જેમ ચંદ્ર શોભે, વિપ્રમાં જુહારાય.
 દેવે આવી સ્તુતિ કરી, તમે કહિયે શ્રીવાસુદેવ;
 સંકર્ષણ પ્રધુમન અનિરૂધ, આહારે મૂરતી એક.

વલણ.

એક રૂપ કરી જાણવા, શુક કેહે સાંભળ રાયરે;
 ધનદાસના સુતસુત કહે સુંદર, ઓગણ્યાસીમે અધ્યાયરે.

(કડવું ૧૯૩મું—રાગ રામઝી.)

વધા પરિણત શુક પ્રત્યે એમ, હરિના ચરિત્ર યદ્ય રહ્યા કેમ;
 જે તમે બીજાં કહેા સુનિર્જન, હરિગુણ સાંભળવાં સુખમન.

કહ્યાં ચરિત્ર તમો ભળસમ, તે અમો સાંભળ્યાં ચિત દેઈકાન;
હાવે કહો ચરિત્ર હરિના રમ્ય, એ સાંભળવા તૃપ્તિ નહીંમન
કેહેશે સાંભળ્યાંછે તમો ઘણું, એમ મો જાણશે મુનિજન;
શુકદેવ વધા છે વચન, સાંભળો વિષ્ણુસક્ષા રાજનન.

૬૧૭.

સાંભળો હવે કથા કહું, ભગવાનનિ રાજન;
તમારું ચિત્ત હરિકથાપર, ખીળપર નહીં મન.
સકળ સભા સહુ સાંભળે, તેહેમાં તમારો ઘણો ભાવ.
શરીર તો અસાર છે, એહેમાં સાર હરિશુણ્ય આમ;
રસનાએ હરિનામ લેવું, તાહારે રસના સાર;
મધુર વચને જોલવું, એ સુધી મનનો રાગ
કરે કરી હરિ પૂજ કરવી, વળી એ પુણ્ય દાન;
મસ્તક તે હરિને નમાવે, ગૌ સાથ વિપ્રને જાણ.
નેત્રે હરિના દરશણ કરવાં, સાંભળવાં શુણ્ય કાને;
પગે કરી હરિમંદિર જાવું, તીર્થે એ સાવધાને.
તો દેહ ધર્યાનું સંકળ છે, નહીંતો વૃથા જન્મ ગયો શૂન્ય;
ક્ષણભંગુર એ દેહ સાથે, આવે સુકિત પુણ્ય.
તેમોટે હરિલકિત કરવી, લકિતયે વશ રયામ;
હવે મુદામાની કહું કથા, એ સાંભળો સાવધાન.
અનન્યક વૃત્તિ પાળે મુદામો, હરિ ઉપર તેહેનું મન;
ક્ષણમાત્ર તે વીસરે નહીં, એહેવા ભકત રાજન
થોડું ઘણું અંત મળ્યું તેહેમાં, રાજેછે સંતોષ;
સાંતીપનને ઘેર આવ્યા, ભણવાને ઉદ્યોગ.
સકળ વિદ્યાએ પૂરણ ગુરૂ, એહેવા ગુરૂ સમર્થ;
વેદવિદ્યા ધનુર્વીદ્યા, ભણે જે મનોર્થ.
એહેને મઠે ભણવાને આવ્યા, રામ કૃષ્ણ જેહુ જ્ઞાત;

સાંઢીપેન બહુ માન દેઇ, હેતે શીખવે રણિયાત.
 પાટી દેખાડવા સુદામા પાસે, આવે દેવમોરાર;
 વડો નિશાળીયો કહાવે મઠમાં, થઇછે મિત્રાચાર.
 ખાતું પીયું ભણવું ભોજન, સુવું એકે ઠામ;
 સુદામા સાથે પ્રીત એહેવી, થઇછે ભગવાન
 ચોસેટ દાહાડે ચૌદે વિદ્યા, ભણ્યા શ્રીજદુરાય;
 શુદ્ધસુત દક્ષણામાં આપી, હરિ યયા વિદાય.
 સુદામાને ભેટી રાયા, પોતે જુગદાધાર;
 માતુભાવ ફરી મળજે મુજને, માગું છું એક વાર.
 સુદામા ગદગદ કંઠે થઇ કેહે, ભક્તિન હજે મુજ રયામ;
 મળીકરી મથુરામાં આવ્યા, હજાધર શ્રીભગવાન,
 સુદામા ઘેર આવ્યા ભણીને, માંડયો ગૃહસ્થાશ્રમ;
 તૂટી મઠી વસ્ત્ર છરણ, નિર્ગમે એમ દીન.
 ધાતુપાત્ર મળે નહીં, અલક્ષમીનો વાસ;
 દરિદ્રે ઘણું પીડયા ઋષીને, મળે નહીં દોડી પાસ.
 પતિમતા ધર્મ પાળે પત્ની, પ્રભ થઇછે પેદ;
 બુખ્યાં બાળક વલવલે, એમ દરિદ્ર આવ્યું નેદ.
 મળ્યું તો ઋષી ખાત નહીંતર, બુખ્યા કરે છે શ્રેન;
 પત્ની પુત્રવું પુર પાડે, દોહોનું કામ કરીને એમ.
 પછે અંન જડતું રહ્યું, તવ શું કરે શ્રીજન;
 સ્વામીને કેમ કહું મુખથી, જે આણી આપો અંન.
 ન કહું તો અર્થ કેમ થાયે, લાજે વણશે કાજ;
 લાજ મુકી કેહેવા આવ્યા, છેક અડયુંછે આજ.
 કરભેડીને રઘાં ઉભાં, વિનંતી સ્વામીનાથ;
 તમારે શ્રીકૃષ્ણ સરખા, મિત્ર સાંભળી વાત.
 તે માટે જાઓ જાયવા, પુરશે મનનાં કામ;

~ એ તે એ પત્નીની, પાટી માળ પતમાં નથી.

તમે કહેશો વેકુંઠમાં છે, કેમ જાણું તે કામ.
 એમ નહીં હવડા ધરિકામાં, રહેછે સ્વામીન;
 દરિદ્રદ્રુમને કાપશે, કાઈ કર્યું નહીં મેં પુણ્ય.
 કેહેશો દીધા વીના કેમ આપશે, અપશે જાણી દીન;
 એમ નહીં તે કરુણાનિધિ છે, જાણુશે હરિ મન.
 આજમુધી મેં કહ્યું નહીં, સ્વામી નૈવેદ્ય વના રહે દેવ;
 બાળક જીવે કેમ કરી, માટે માનો વચન અશ્વમેવ.
 ધીરજ કેમ ધરું સ્વામી, શું છે આપણે સુખ;
 નખ મોટા નથ જીરણ દેખી, થાય છે મુને દુખ.
 હરલતણી ટૂટી સાહસી, તેપર સેન કરે છે નાથ;
 તે માટે જાઓ જાવવા, હું કહું જોડી હાથ.
 તમે કહેશો કેમ માણું, માગતાં આવે લાજ;
 વિભીષણે જઈ શીવ નાચ્યું તો, આપ્યું લંકારાજ.
 તમે જ્ઞાની જાણો છો, હું કહું તે અન્યાય;
 પણ શું કરિયે જાણવું પડ્યું, એ વાતની નહીં લાજ.
 અજાતક ઘત ભાંગશે, એમ જાણુશો સ્વામીનાથ;
 એમ નહીં એ વિશ્વ સર્વે, માગે છે એ પાસ.
 જગત ભિક્ષુક દાતા એ છે, જીવો વિચારી મન;
 સ્ત્રીના વાયેક સાંભળીને, બોલ્યા ઋષિ વચન;
 અંતરજાતી રથા બ્યાપિક, જાણે મનની વાત;
 આપનારો હોય તો આંહાં બેઠાં, આપશે વિશ્વનાથ.
 શ્રી કેહે અગ્નિ પામે આવે, તેહેની જાણે તાહાડ;
 માથા વિના કેમ આપશે, વિવાદે માયે રાદ
 સાંભળી સુદામા કેહે જણું, એ મને મળશે યથામ;
 ભેટ શું જઈ મુકું આગળ, પામે નહીં કાંઈ દામ.
 મિત્ર આગળ મામ મુદ્રી, માંગતાં જીવ જાય;
 દીનવચન જઈ કેહેવું જોગી, મૃત્યું સાડું ન્યાય .

સ્ત્રીને રૂપિણ એમ કેહે, તમો છત્યાં હારયો હુંય;
 કહો ભાણી ને લગવત આગળ, લેટ મુકું ચય.
 હરખ પામી યડોશણુને, આવી કહિ એ વાત;
 ચાર મુદિ તાંદુળ તેણે, આપ્યાં છે તાતકાળ.
 સ્વામીને કહ્યું હીણયે આ, તાંદુળ પૂરે આસ;
 બાંધવાને મળે નહીં કાંઈ, વસ્ત્ર સાફ પાસ.
 ઉપરાઉપરી બાંધન કીધાં, ચીથરાં ઢસંવીસ;
 રતનની પેરે તાંદુળ બાંધ્યા, જેમ છોડતાં ચડે રીસ.
 એ તાંદુળ લઈને શીઘ્રે તાંથી, નીસરયા મુનિજન;
 હરિકૃપાયે આવી પોહોતા, દુવારિકાપુરી ધન
 ગોમતીમાં સ્નાન કીધાં, પ્રયોગ તર્પણ ધ્યાન;
 તિલક દ્વાદશ ધરયાં અંગે, ચાલ્યા જપતા હરિનામ.
 ત્રણ પાળ મુકી ગયા આગળ, ભેતાં નશ્ત્રનાં ધામ;
 સાવ કંચન રત્નમણિમય, શું કરું પુરતું વખાણ.
 એ રીતે આવી પોહોતા, ભદ્રવનાં ધરપાસ;
 જુએ તો મોટી અટાળી, તે દેખી વિસ્મય થાય.
 હરિકૃપાયે જાય ચાલ્યાં, હીધું નહીં કેાઈયે નામ;
 મોળ સહજના મંદિર મધ્યે, રૂખમણી ઘેર રયામ.
 તે ઠામે આવી ઉભા ઋષિણ, વિચારયું તવ મન;
 કયાં ધરમાં ભઈ એહેવે, દીકા પ્રાણુજવન.
 ઉડીને તતક્ષણ સાહુમાં, ગયા ધીલગવાન;
 બુજ પચારી કીધા કપિને, ભેટયા આદરમાન.
 ગદગદ કંઠે યયા ધ્રીહરિ, નેત્ર લરયાં તવ નીર;
 બાંહે ધરી પ્રભુ લેઈ ગયા છે, પોતાને મંદીર.
 સિંધાસણપર બેસાડયા, કપિ ભેઈ યયા રજિયાત;
 પૂજની સામગ્રી શીઘ્રે, મંગાવી તતકાત.
 સાંભળી રૂખમણી ઉડયાં, કરવા રૂખીની મેવ;
 સોમણપાત્રમો પૂજા લઈને, આખ્યાં છે તતખેવ.

સુદામાનાં ચરણ મ્હોને, પખાળે મહારાજ;
 રૂપમણી જળ નામે ઉપર, પુરયાં મનોરથ આજ.
 અર્ધપાદ પૂજા કરી, લેઈ ચરણામૃત ધર્યું શીવ;
 કૃતારથ અમને કરયાં, આજ પધારયાં રૂપી ઇંધ.
 સાંભળી સોળ સહસ્ર આવી, જોવા હરિના મિત્ર;
 જોઈ સહુ હસવા લાગી, એ શું જીવો હરિની પ્રીત.
 દેહે દુર્બળ વસ્ત્ર છરણુ, દીસતા કદરૂપ;
 નૃતભામા કેહે મિત્ર હરિના, કુટડા ઘણું રૂપ.
 એમ કાનેકાન કરે વારતા, એ જાણ્યું દેવમેસર;
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે એહેની સેવા કરશે, તે વાહાલી મુજને નાર.
 સાંભળી ડા વીજંણ લેઈને, આવી ઢાળે વાય;
 દેા પાન ખીડી જળની લોટી; ઉભી લેઈ સેવાકાજ.
 સુદામાનું પ્રીત વારતા, કરે શ્રીપરિણામ;
 યાકા હોશો મિત્ર તમને, થયો મારગમાં શ્રમ.
 કાંઈ તમને સાંભરે, કે નહીં પૂર્વની વાત;
 સાંઘીપનને ચેર આપણુ, ભણતાં બેહુએ સાથ.
 ભણી ગયા પછી તમારો, કેમ થયો છે નિર્વાહ;
 પરણ્યા છો કે નહીં દીસે, એહેન પરણ્યાનાં આંહ
 વસ્ત્ર ભૂષણ નહીં એ કેમ, ચાલે ગૃહસ્થાશ્રમ;
 બ્રહ્મચારી ગૃહસ્થાશ્રમજ, પછે વાનપ્રસ્થ.
 એ પછી સંન્યાસ કહિએ, તરવા મારગ ધર્મ;
 મિત્ર માહાત્મ કહ પામ્યા, દુએ ગયા છે દીન.
 ગોવિંદ માડી ગોઠડી, મિત્ર માંભળો માહારી વાત;
 ચિંતા શી પડી આવડી, ને દુર્બળ દીસે કાય.
 સંતાનમુખ નહીં ઘરમાં, શું ભાભીએ આપ્યા વાજ;
 કે જ્ઞાને કરી ત્યાગી થયા, સંસારપર નહીં ભાવ.
 તપે કરી ઈંદ્રી વશ કર્યાં, દેહદમન મન વૈસગ;
 એટલાં દુઃખમાં કયું દુઃખ તે, કહો મુજને અનુરાગ

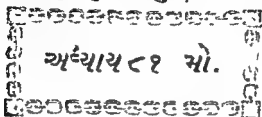
કૃષ્ણી કેહે તમ વિભોગે કરી, પામ્યા છો અમે દુઃખ;
 અંતરભામી મળ્યા છો, તો હવે યાચે સુખ.
 આમળિયા આજ મળ્યા તમને, સાંભરે છે કે શૂન્ય;
 ગોરને ઘેર એક સ્વરે કરી, ભણુતા વેદની ધૂન્ય.
 સ્ત્રીને સોંપી ગયા ગુરુજી, કરવા જગતનાં કામ;
 ગુરુપત્નિયે વિચાર્યું, આજ ઇંધણ નહીં ઘરમાંહ.
 આપણે આવી એ કહ્યું, છેક અડચું છે શિષ્ય;
 કાષ્ઠ કડકો મળે નહીં, 'હું' રસોઈ કરું સ્ત્રી રીત.
 સાંભળી તતક્ષણ ચાલ્યા, કુવાઢા લેઈ સ્કંધ;
 અમે તમે બળભદ્ર સાથે, ગયા વનમાં સંધ.
 ખોડ ફાડી ભારા તણે, જાંઘ્યા છે તતક્ષણ;
 સાંભરે કે નહીં તમને, જીવો વિચારી મન
 તે સમે વાયુ આંધી આવી, વરસ્યા બહુ વરસાત;
 રવિ અસ્તાંગત દિશા ભૂલ થઈ, મુઝે નહીં કાંઈવાટ.
 નદી નાળાં પૂર ટાહાડે, ધ્રુજીએ વનમાહે;
 અઢેકના કર અહી ચાલ્યા, વિષત પડે બહુ તાંહે.
 રખે ઠો ભુલા પડે થઈ, અંધારી ઘણી રાત;
 વન ભોંગાં વળી જિપર, વરસે છે વરસાત.
 એ રીતે આપણ રાત સભળી, દેશ્યા છો મુનિજનન;
 સુદામા કેહે સાંભરે મુને, રહ્યા રાત્રે વન.
 શ્રીકૃષ્ણ કેહે વળી સાંભરે, મિત્ર કેહું. તમને વાત;
 પ્રાત થયો પછી ભારા તણે, ચાલ્યા લઈને વાટ.
 ગુરુએ આવી કહ્યું સ્ત્રીને, કાંહાં ગયા એ બાળ;
 ગોરાણી કેહે મોકલ્યા મેં, લેવા સરખણ કાજ.
 રીસ ફીધી અતિઘણી, તેં એ.શું ક્રોધું કર્મ;
 રામકૃષ્ણ બેહુ ભણવા આવ્યા, એ કહિયે પરિબ્રામ.
 સુક્રમાર-બાળક મોકલ્યા, કેમ કરી રાખું ધીરજ;
 હજી લગી આવ્યા નહીં, વરસે મેહે અમકે વીજ.

રાત્ર થઈ નદીપૂર આવ્યાં, શું કરે તે બાળ;
 સ્ત્રીને એ રીતે કહ્યું ગુરુએ, ચંતામાં ગઈ રાત.
 બાળક વનમાં રહ્યા બુખ્યા, શું કરું હવે જોયે;
 પ્રાત થયો આવ્યા જોળતા, આપણને દેખી મન મોહિ.
 ધાર્ધી આવીને ભારા ન જાવ્યા, લીધા દહયા સાથ;
 એમ કરતાં તમને કષ્ટ પડ્યું, કહી મુકયા મસ્તક હાથ.
 પ્રસન્ન થયા છે આપણને, ઘેર તેડી ગયા જોડાસ;
 તમારી વિદ્યા તમને ફળજે, લીધા આશીર્વાદ
 ગૌ દોહોતાં કર વધારી, દોહોણી આપી થયું જ્ઞાન;
 ગોરાણીએ પુત્ર માગ્યો, મુલો તે આપ્યો જાણ.
 વીહા થઈને ઘેર આવ્યા, એ સાંભરે મિત્ર વાત;
 તે દાહાડાના આજ ફરીને, મળ્યાં છે રળિયાત.
 સાંભળી રૂખીજી વધા, મુને સાંભરે મહારાજ;
 આજ જન્મ મહારો થયો સફળ, દરશણથી સરયાં કાજ.
 તમે કહ્યું ગૃહસ્થાશ્રમ, કેમ આલે છે આંહ;
 તમ કૃપાથી આજ મુખી, થયો છે નિર્વાહ.
 જગતગુરુ તમે કહિયે સ્વામી, લણ્યા ગુરુને પાસ;
 ભણવું ભણાવું શું પડે તમને, લોક વેહેવારને કાજ.
 સમ્બિદાનંદ રહ્યા વ્યાપી, એક અનંત સ્વરૂપ;
 કોટિ કોટિ પ્રભાંડ ફરે છે, તમારાં રોમકૂપ.
 તમે વિવંભર વિશ્વપાળક, આપો સહુને અંન;
 અમને શાની છે શિંતા, માથે તમે પરબ્રહ્મ.
 મ આરહું મુખ સ્વપ્ન સરખું સ્વામી, સાચું એક હરિનું નામ;
 શ્રવણ કીર્તન ધ્યાન ધરે તે, પામે વૈકુંઠ હામ.
 પરસ્પર વાત એમ કરે છે, કષી ને ભગવાન;
 સુતપુરાણીયે શૌનક આગળ, કહ્યું છે એક પ્રાણ.

અધ્યાય ૮૧મો સુદામાનું દારિદ્ર ગયું ને તેનો વૈભવ ૪૯૧
વધ્યો તે પ્રસંગ.

વલણ.

કહું છે એ પ્રમાણ રે, કહે માંભગ રાયરે;
ધનદાસના મુત મુત કહે સુંદર, એંમીમે અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૮૧ મો.

(કકલું ૧૬૪મું—રાગ કેદારો)

શુકલ કહે સુદો રાજન, હરિનાં ચરિત્ર કહું અતિરમ્ય;
સુદામાપર પ્રભુની પ્રીત, પૂરવની વાત કરે શુગદીશ.

૬૧૫.

શુગદીશ કહે માહારા મિત્રને, નથી દ્રવ્યની ઇચ્છાએ;
ધણિયાણીને ઇચ્છા છે, મન લગ્યું જહુસાએ.

દીધાં વિના કેમ પામશે, એમ કહે મધુસૂદન;
સાત જન્મલગી લાયુ પ્રભુએ, મળે નહીં કાંઈ પુન્ય.

વૈભવ માહારા દેખીને, એ લાજશે મનમાય;
એ તે માટે તાંદુળ મુજને, આપશે નહીં દાય.

મિત્રને કહે અગદી કાજે, લાવ્યા છે મું હેન;
દેવશુદ્ધ તથા રાજદારે, મૂકવી કાંઈ ભેટ.

પત્ર અથવા પુષ્પ કે ફળ, કરે મુજ અરપણ;
તેણે ફરી હુ સતોષ માણી, ધનું નહીં રીઝે મન.

લાખીયે ભેટ મેઝતી તે, આપેા અમને વસન;
લાવ્યા છે શી માંડવી, કાંઈ દીમે એલેમાં તત.

તપિષ્ઠ મન વિચારે, તુનંદ ભેટ મુકું મુખ;
ગાંધુખનો વૈભવ મુખેા, રંગ દુર્ગળ નાશવ દુઃખ.

કંચનમણિમય દરિયે રમવા, સક્ષ્મોમીઅવાસ;

૪૯૨ અધ્યાય ૮૧મો—સુદામાનું દારિદ્ર ગયું ને તેનો પૈલવ
નધ્યો તે પ્રસંગ.

મુકતાકુળનાં તોરણ દારે, તેજપુંજ પ્રકાશ.
અષ્ટસિદ્ધિ નવનિધિ ઘરમાં, ભર્યા કોપભંડાર;
શુ ભેઈને એ તાંદુળ આપું, કરે મન વિચાર.
શ્રીકૃષ્ણે મન વિચારયું, એહને આપતાં આવે લાજ;
હસતાં હસતાં તાણી લીધી, ગાંઠડી જદુરાજ.
દેખીને ઘણુ પ્રસન્ન થયા છે, છોડે છે પોતે ગાંઠ;
સુદામાનું દારિદ્ર જોવા, પ્રીત ઘણી એ માટ.
જેમ છોડે તેમ લવના બધન, છુટતાં જાય તાંડિ;
છોડતાં તાંદુળ દીઠાં, હુરખ્યા ઘણુ મનમાંડિ.
ઋષીને ભગવાન કેહેછે, તમે કેમ જાણી મનની વાત;
ભગવાનને એ વાહાલા છે, માટે લાવ્યા છે એ લાવ.
શ્રી સર્વે આશ્રંજ પામી, આ શું માંડે એમ કેહે નારી^૧,
આવડું એણે બંધન કીધું, કર્યું જતન બહુ લારી^૨.
‘માંડિમાંડિ કેહે છે નારી, એહેવી શું છે વસ્ત.
જે દેખી રણિયાતજ થાય છે, હરિ જોડેછે હસ્ત.
એક મુગિ લેઈ આરોગ્યા બીજી ભરી, લક્ષ્મીયે બાલ્યો હાથ;
શકે તુલ્યે આપ્યું હવે શું, આપશે મુજને નાથ.
પછે તમને ગમે તે ખરું, સમજા દેવ મોરાર;
ગાફી સીને વેહેચી આપ્યા, પ્રેમે તાંદુળ સાર.
એક તાંદુળ ભાવનો તે, દહિયે લક્ષ સમાન;
રૂખમણીને કેહે શ્રીહરી, તે જાણુને મનમાંડ.
એ સરખું મેં આપ્યું નહીં, એમ વધા જુગદાધાર;
આપ્યું તે રૂખમણી જાણે, બીજી ન જાણે નાર.
શ્રીકૃષ્ણ કેહે માહારા મિત્ર જૂજ્યા, કરે સામગ્રી તૈયાર;
મારગમાં ધણું શ્રમ થયો, સાંભળી સીયે વાત.
ચોકો પાણી અંન સામગ્રી, કર્યું છે સર્વ તર્ત;
રૂખમણી કેહે જિહાડો, હવે રૂખીને ભગપંત.

પ્રેમવાન કરિ તાંહાંથી, ઊઠ્યા છે ભગવાન;
સુદામાને તેલ મર્દન, ઉષ્ણોદક કુલ સ્નાન.
મિષ્ટાન લોજન શીતળ જળ, મુખવાસ ખીડીખરાસ;
રત્નજડિત સેજ્યા ઉપર, સુવાડયા રૂખીરાજ.
શ્રીકૃષ્ણ રૂખીના પાગ ચાંપે, લક્ષ્મી દોળે વાય;
નિદ્રાવશ તવ થયા રૂખીછ, મુતા પછી જહુરાય.
પ્રાત થયો વિદા માગી ચાલ્યા, સુદામાં સાવધાન;
વળાવાને ગયા સંગે, ચોતે શ્રીભગવાન.
સુદામાને ભેટ્યા શ્રીહરિ; ફરીને મળવું ક્યાંહે;
ઠાલે હાથે વળાવી પ્રભુ, આવ્યા મંદિરમાંહે.
મતભામા કહે જાંબુવંતીને, કૃપણ થયા જુઓ હેત;
પ્રાદ્યણ દુર્ભળ ગયો તેહેને, આખી નહીં કોડીએક.
રૂખમળી કેહે સમજે શું તમે, પ્રભુની વાત છે ગૂઢ;
આપ્યું પણ મુખે નવ કણું, જુઓ એહેવા ગરૂડારૂઢ,
મારગમાં રૂખી જાય ચાલ્યા, કરતા મનવિચાર;
મહું મહું આપ્યું નહીં, મુહુને દ્રવ્ય દેવચોર.
મિત્રે જાણ્યું દ્રવ્ય આપું તો, માયામાં થાય મગ્ન;
તે માટે હેત કર્યું મુજપર, રાખ્યો માહારો ધર્મ.
પાપને મૂળે અવતરે, એ મૂત્યું લોક અવતાર;
હું રંક કૃપણ પતિતને કોણ, આવડું કરનાર.
તેલ મુગધી મર્દન કીધાં, ઉષ્ણોદક એહેવો ભાવ;
યાકાછે મિત્ર નાહાઓ ઘણે જળે, હિતરે પગચાક.
લોજન કરાવી સેજ્યા ઉપર, સુવાડયા ગયો શ્રમ;
ઉશીમાં મખમલ તળાઈ, સમુદ્રદેવ જેહેવી નરમ.
યાકાછે મિત્ર એમ કહીને, ચાંપ્યા મહારા પામ;
રૂખમળી ઉભાં સેવા કાળે, દોળે પીંજણવાય.
એટલું મુખ કાંદાંથી મુજને, હું રંકને જુઓ પ્રેમ;

હું પાગર તે ઇશ્વર કહીયે, વિચારે ઋષિ એમ.
 બહુ થયુ કાંઈ ન આપ્યું સુજને, કર્યું રૂઠું કામ;
 મુખે હરિ સમરણ નહીં, કુખે સમરીયે રામ.
 વળી રૂખી મન વિચારે, કાંઈ આપ્યું નહીં મહારાજ;
 ગાળક કેહેશે પિતાણ, શું લાવ્યાછો અમકાજ.
 વળી કેહે ધન મદે કરીને, પડતા ક્રભોયાક;
 સમણ કર્યું મુજ સખાયે, મુને કર્યો એ ઉપકાર.
 ભક્તિ મોહોઠી સર્વથી, જેણે વશ થાયે ભગવાન;
 એમ વિચાર કરતા આવી પોહોતા, હીકું ઋષિયે ગામ.
 વાટીકા વૃક્ષ પરમ સુંદર, ભર્યાં સરોવર અધાગ;
 કમળપુષ્પ સુગંધ જેહેકે, દેખી વિસ્મય થાય.
 જોતા જોતા આલ્યા નગરમાહે, આળ્યા મંદિર સમીપ;
 સસલોમી અવાજ મણીમય, હીકા છે એ રીત.
 સાવકંચન રત્ન હીરા, જડીત થંભ અમૂલ;
 વિશ્વકર્માયે રચી રચના, થાય નહીં એ મૂલ.
 છત્રાં અટાળી ગોખ જાળી, ખેસવાના કામ;
 મુકતાક્ષનાં તોરણ લટકે, શું વખાણું ધામ
 સોમણ પુતળી રત્ન ધરમાં, હીસે જોત પ્રકાશ;
 ગલેચા ભાજમ તકીયા, ત્રુકા છે અવિનાશ.
 હેમકળશ એ ધબા ઉપર, દેવવિમાનની ભાત;
 સહસ્ર સહસ્ર હાસી ભૂષણ, પેહેર્યાં મણીમય જડીત.
 રત્નજડીત સેજ ઉપર, ચંદ્રવે મોતી જૂલ;
 ઈંદ્રના જેહેવી કહિયે વિભૂતી, શોભા મંદિર રમ્ય.
 મદગળીત ગજ હેમ સાંકળે, જુલેછે તે કામ;
 ભયકંજન જસ છંદ જોલે, અપહરા નૃત ગાન.
 દોહોરી નોખત વા.ડે દારે, થઈ રહ્યો નાટારંગ;
 એ શું વિશ્વકર્માએ કર્યું કણમાં, વિચારે મુની પંગ.

મનુષ્ય પામર શું કરે, એ કહિયે રચના દેવ;
અહરં પહરં જીએ ઋષીજી, પણ જડે નહીં ઘર ખેવ.
ઠામ લુલ્યો પણ ગામ નિશ્ચે, દીસે કો ધનવંત;
એહ ભોવનમાં જે રહે, જેણે સેવ્યા ચરણભગવંત.
હસ્તિ ટાળે આંગણે, વળી હથ કરે હીંસાર;
અચુત સેવક હિસા દ્વારે, વળી એ પ્રતિહાર.
તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાજે, ગાયે ગાંધવ ગાન;
સુદામાજીયે વિચારયું, કો છત્રપતિનું ધામ.
મઠી માહારી કાંઠાં ગઈ, ને કાંઠાં ગયા ચી બાળ;
એ શું મુજને જાંત થઈ છે, દીશાબુલ જંગળ.
સખ્યાં સરખાં છોકરાં, દિસે લુટી સરખી નાર;
તુટી ચરખી ઝુંપડી, તે દિસે નહીં નિરધાર.
વળી મનમાં વિચારયું, એ કહિયે મહારો ઠામ;
એટલી વારમાં કાણુ કરે, અકુતમ કરતા રયામ.
દાણુમાત્રમાં જીએ સોમણ દારિકા, રચી છે અતિસાર;
દાણુમા સૃષ્ટિ સંધાર કરે તો, એહેને કરતાં શી વાર.
જીએ સખાએ મુજને કહ્યું નહીં, છેડનાછેહ સુધી જેહ
સાવકંચન રત્ન મણીમય, આખ્યાં મંદિર એહ.
આગળથી એ રચ્યાં મંદિર, જાણે લક્ષ્મી વાત;
ખીજું કો જાણે નહીં, એહેવા મિત્ર માહારા જાત.
અકેક કણુ તે ઈંદ્ર સનપે, અધિક માન્યો રયામ;
તુચ્છ ભેટ તે ઘણીકરીને, માની લે ભગવાન.
ગદ ગદ કંઠે થયો સુદામો, નેત્ર વહે જળધાર;
કોટી કોટી પ્રણામ પ્રણુને, કરૂં છૌં નમસ્કાર
હવે પતિવ્રતા ઘેર વાટ જીએછે, સ્વામીની શી રીત;
સોળે સણુગાર સસભૂષણુ, પેહેરયાં કંચન ચીર.
નેપુર રણુઝણુ વિહુઆ, વાજે મણીમય જડાવ;

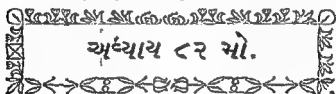
૪૯૬ અધ્યાય ૮૧મો—સુદામાનું દારદ્ર ગયું ને તેનો વૈભવ
વધ્યો તે પ્રસંગ.

ગલુખંધ બામ્લુખંધ બેરખાં, કરકંકણ સુકતા હાર.
રત્નમણીમય ઝાલ ઝળુકે, શોભેછે મુખચંદ્ર;
નવજોખન રૂપ વિશાળ સતીનું, એ કૃપા શ્રીગોવિંદ.
રત્નઆસને ભેસી ઝરૂંખે, જીએ સ્વામીની વાટ;
કાંઈએક દાસી સેવામાં તે, કરેછે કામકાજ.
કો પાનખીડી જળની ઝારી, કો પુષ્પના લેઈ હાર;
અગર ધૂપ મુગંધ બેહેકે, શોભા કહી નવ ભય.
સેવકને એમ કહે મુખથી, સુદામાની નાર;
માહારા સ્વામીને પ્રતાપે કરી, એ મળી રિદ્ધ અપાર,
ભગવાન તેહેને પ્રસન્ન થયા, આવતા હોશે વાટ;
એમ કહીને જીએછે એહેવે, નયણે નીરખ્યા નાથ.
સહસ્ર દાસી સંગ પોતે, લક્ષ્મી સરખું રૂપ;
પૂજની સામગ્રી લેઈને, આવ્યાં છે સનમૂખ.
ઋષી મન આશ્રજ હવા, કો આવે છે સ્ત્રી આંહિ;
ઈદ્રાણી કો લક્ષ્મી પોતે, વિચારે મનમાંહે.
એટલે સહસ્ર સહસ્ર દાસીસાથે, વીટી લીધા બ્રહ્મ;
સુદામાને કેહે નારી, દરિદ્ર ગયા તમારે પૂન્ય.
પુજા કરીને ચરણે લાગાં, સ્વામીનો શ્રદ્ધયો હાથ;
હરિ કૃપાયે થયા મંદિર, બાણુજો સ્વામીનાથ.
એમ કહીને ગયાં તેડી, મંદીરમો ઝાતકાર;
શ્રીકૃષ્ણ સરખું રૂપ રૂખીનું, થયું તેજ પ્રકાશ.
વસ્ત્ર બૂવણુ વિવિધપેરનાં, સાવમણીમય જડાવ;
બાળક દીઠાં રૂપ સુંદર, વર્ત્યો જેજેકાર.
સિંધાસણપર બેસાડયા ઋષિજી, ચમર ઢળે ચોપાસ;
કંઈએક સેવક ઉભા આગળ, બાણીયે કૈલાસ.
સ્ફાટીકમણિમય કહિયે મંદિર, સોમજનનાં સહુ પાત્ર;
ઋષિનો વૈભવ ભેતાં, કુબેર તે કેણુ માત્ર.

તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાગે, આનંદ ઓછવ થાયે;
જાત્રકને ઋષિ દાન આપે, દરિદ્ર તેહેનાં જાયે.
ઋષિ મનમાં વિચારે; રખે માયામાં થાઉ મગ્ન;
સદૈવ માહારી મનવા રહેજો, શ્રોકૃષ્ણને ચર્ષા.
પ્રભુએ આપ્યું તો ભોગવવું, પણ ચિત્ત રહે ઉદાસ;
જન્મ જન્મ ધીકૃષ્ણની, લાકિત હોય અવિનાશ
એમ અકેકું વાનું તજતા જાયે, વિષયપર નહીં મન;
‘શ્રવણ કીર્તન ધ્યાન હરિનું’, નીગમે એમ દીન.
અંતરજાતીએ જાણ્યું એહેનું, મન રહે ઉદાસ;
હરિભક્તિયે અંત પહવી, પામે વૈકુઠ વાસ.
સુહામાનું ચરિત્ર જાયે, સાંભળે નર ને નાર;
દરિદ્ર તેહેને પીડે નહીં, તે પામે ઉત્તમ કામ.

વલણ.

પામે ઉત્તમ કામ એ, શુક કહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કહે સુંદર, એકયાસીમો અધ્યાયરે.

(કકવું ૧૯૫મું—રાગ રામત્રી.)

શ્રીશુકદેવ કહે સુષ રાય, હરી કુરૂક્ષેત્રની જાત્રાજાય;
સૂર્યગ્રહણ આવ્યું મોહોટું પર્વ, લેઈ પરિવાર સાથે આલ્યા સર્વ.
ઉચ્ચેન વસુદેવ તાત, પ્રહુમન સાંભ ને જળપ્રાત;
સાત્યકી જાદવ ગદ જળવાન, વાગાં દુંદગ્ની જહુ નીશાણ.
અનિરૂધ કૃતવર્મા સુકયા જામ, રક્ષાકારણુ શ્રીલગવાન;
ગજ રથ અર્થે જેસી સુખાસન, થયા તત્પર શ્રી પરિગ્રહ.

૬૧૭.

શ્રી પરિબ્રહ્મ પોતે જાયછે, સાંભળો પરીક્ષતરાય;
દેહેશો એટલાં એ તીરથ સુકી, કુરૂક્ષેત્ર કેમ જાય.
એવેવ્ધ પરાયણ^૧ હણ્યા ક્ષત્રી, હણ્યા એકવીસવાર;
તે પરશુરામની બ્રહ્મહત્યા, ઉતરી એ કાર.
દૈતની ચેરે પીડતા, માટે હણ્યા જીવ વિશેષ;
અર્હ્યા આવી કીધું તર્પણ, હત્યા ગર્હ તતખેવ
તેમાટે પુણ્યદોષછે, સહુ ગયા તેણે કામ;
તે દિવસ અપવાસ ખીજે, સૂર્જશ્રહણ કીધાં સ્નાન
ખયાસ સધળો ગળ્યો રાહુચે, પર્વ મોહોદું એહ;
અહણુ અંતે દાન ગોના, આખ્યાં વિગ્રને તેહ.
વત્ર ભૂયણુ વિવિધ ચેરના, દીધાં દાન અનેક;
તીર્થ કરીને વાડીમાં પ્રણુ, ઉતાર્યા સહુ સમેત.
છાયા શીતળ વૃક્ષની, કૃષ્ણપુલ અમ્રનાં આડ;
બદ્ધલોજન દાન દક્ષણાં, આખ્યાં છે તે કાર.
સભાસહિત પ્રધાન સંગે, બેઠા છે ભગવાન.
તાલ બાંજ મૃદંગ વાજે, ગાય ગાંધર્વ ગાન.
તીર્થ કરી હરિ પરવાર્યા, મળ્યા લોક^૨ બહુ પુણ્યક્ષેત્ર;
કામ કામ સહુ ઉતર્યા તેહને, મળવાનું કરે હેત.
કહિયે દેશ પંચાળના, વૈશટ દ્રુપદ દેશ;
દેશ દેશના ભુપ મળ્યાં અહિયાં, તીર્થ મહા વિશેષ.
ભીષ્મ ચિતામહ વૃદ્ધ પોતે, ધૃતરાષ્ટ્ર રાજન;
ગાંધારી શત પુત્ર આદે, સેન્યનો નહીં પાર.
દ્રોણાચાર્ય કરણુ કૃપ આદે, કહિયે દુર્યોધન;
ભીમ અણુ ન નકુળ સહદેવ, બ્રાધમર મહિપાળ.
કુંતા દ્રૌપદી સુભદ્રા, વળી કહિયે ખીજો પરિવાર;
નંદ જસોદા ગોપ ગોપી, આખ્યાં તેણે કાર.

વચન પ્રભુએ કહ્યું હતું જે, મળશુ અમો કુરૂક્ષેત્ર;
એક પંથ બેહુય કામ. તીર્થે, આબ્યા સહુ સમેત.
હરિદરશણનો લાલ મોહોટો, સર્વથી ઘટે પુણ્ય;
વસુદેવજીને મળવાં આબ્યાં, કુંતાંજી તતક્ષણું
ટ્રોપદી સંગે સુભદ્રા એ, આદે કઈએક નાર:
બેહેનને આવતાં દેખી, ઉઠ્યા મળવા રાય.
મળીને સમાચાર પરસ્પર, પુછ્યા છે મુખદાય;
વંસુદેવ કહે બેહેન ઘણું દિવમે, મળ્યા તમને આજ.
કુંતાજી કેહે ભાઈ સાંભળો, કહું દુખની. વાત;
શ્રીકૃષ્ણ સરખા ભત્રિજ, તમ સરખા માહારે જાત.
જુઓ આવડું કદ પડ્યું અમને, લીધી નહીં સંભાળ;
અટ્ટ વાંકું અમારું, તમો શું કરો ભૂપાળ.
જાહારે અટ્ટ હોશે પાધરું, તાંડારે સર્વ જ્ઞાનકુળ થાય;
સાંભળી વસુદેવ કહે બેહેન, સત્ય કહ્યું તમે આપ
જુઓ કારાગૃહમાં દોહિલા દિન, નિગમ્યાં અમે એમ;
તમારો તપાસ અમે કેમ, સિન્ધિયે આવી બેહેન.
હવડાં દાહાડા વળ્યા છે, તમ ભત્રીજાને પુણ્ય;
હવે તમોને કદ પડશે, તાહારે સાદ્ય કરશે ગૂન્ય
કંસ પાપીયે પીડ્યાં અમને, દીધું છે ઘણું દુઃખ;
એ દુષ્ટનો નીમે કરીને, આપ્યું પુત્રે સુખ.
વસુદેવજી એમ કહેછે, એહેવે આબ્યા બહુ રાજન;
ઉગ્રસેન સહુ સલા બેઠી, પોતે મધુસૂદન.
રાજસૂમા મળ્યા રાજા તે, સર્વ પાંડવ સાથ;
ઉગ્રસેન વસુદેવને, આવી 'મળ્યા મુખ દાય.
સ્તુતિ કરી રાયે અતિઘણી, વસુદેવની તેણે કામ;
ધનભાગ્ય ભાદવ તણા, બેહેનાં વંશમાં લગવાન.
અરસપરસજ બોલવું, અહરનિશ રેહેવું પાસ;

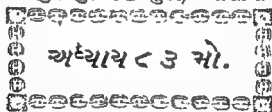
મનુષ ભાવે કરી જાણોછો, એ કહિયે અવિનાશ.
કોઈએક વેળા કરગ્રહી વારતા, કરવી હરિસું એમ.
એકે પંગતે લોજન કરવું, એકે સાથરે સેન.
ઊત્રસેન આદે સર્વને, એમ કેહે છે રાજન;
એ ભાયેગ શુ નાહાતું તમને, સંગે જગજીવન.
સંસાર તો અસાર છે, આંહાં જન્મ મરણતું દુઃખ;
ઉધે મરતક રેહેવું નર્કમાં, શું છે અહિયાં સુખ.
સંસારસાગર તરવા નૌકા, કહિયે પ્રભુતું નામ;
શ્રીકૃષ્ણ પોતે સાંભળે, મળી ગયા રાયજી કામ.
શ્રીગોકુળથી નંદ જસોદા, ગોપ ગોપી તાંહે;
જાણું જે ભગવાન અમને, મળશે તીરથમાંહે.
તે માટે કુરૂક્ષેત્ર આવી, મળ્યા નંદ વસુદેવ;
મળી કરી સમાચાર પુછ્યા, અન્યોઅન્ય સહુ ખેમ.
આદરમાન વસુદેવ દીધાં, ગદગદ કંઠે થાય;
તમારો ઉપકાર અમે કહિયે, છૂટશું નંદરાય.
તમારે પુન્યે ઊછર્યા એ, ભાળક બેહુએ ધન;
ઓસંકળ કેમ થાઈશ તમને, એમ વધા રાજન.
ખોળે ખેસાડી રામ કૃષ્ણને, દીધાં અલિંગન;
નંદ કહે પુત્ર ધણે દીવસે, મળ્યા જળ ભર્યાંભોર્યન.
ક્યારે અમને સંભારો કે, નહીં સુંદરરયામ; '
રાજ સુખમાં ભુલાછો, હવે સંભારો શું કામ.
શ્રીકૃષ્ણ કેહેછે પિતાજી, તમને વિસારતા નથી તાંહે;
સદૈવ માહારી મન્યા રેહેછે, જાણુને મજમાંહે.
જસોદાજી દેવકીને, આવ્યાં મળવા કાજ;
રોહિણી સહુ મળ્યાં પ્રેમે, પુછી વાત સુખદાય.
જસોદાને દેખી બેહુએ, આવી મળ્યા તતખેવ;
ખોળે ખેસાડી અલિંગન મા, પુછે કુસળક્ષેમ.

ધણે દિવસે મળ્યા અમને, નેત્ર વહે જળધાર;
દેવકી કેહે જસોદાજી, તમે જરાં માત તાત.
નાહાનાથી મોહોટા કર્યા, તમવડે ઉછર્યા તંન;
અમને તો 'જાણુતા નથી, તમ ઉપર હરિનું મન.
શ્રીકૃષ્ણ સુખથી વધા વાણી, સાંભળો મુજ વાત;
તમારી તુલનાયે પૃથવીમાં કેા, હવી ન હોયેમાત.
ગદગદ ગંઠે થઇને કેહે, આવી ઉતરો અમપાસ;
અમે રહું તાંહાંલગી તમે રહેવું, એમ વધા અવિનાશ.
નંદ જસોદા ગોપ ગોપો, ઉતર્યાં સહુ તાંહે;
મળવાને યજ્ઞનાર સરવે, આવી છે પ્રભુ જાંહે;
નયણે નરખ્યાં નાયને, ઘણું હરખ પામી મન;
કોઇએક વેળા અમને સંભારે કે, નહીં પ્રાણુજીવન.
જાળલીલા આપણુ રમ્યાં તે, કેમ વીસરે કેહે શ્યામ;
મળવાને અવકાશ નહીં જે, આપું ગોકુળગામ.
જરાસંધ કાળજીવન પુંડરીક, શાલવ ને દંતવક્ર;
એ આગળ આવી નવ શક્યા, તમે માનજો સતસત.
કાળને વશ સર્ગ છે, એમ કહે જાહવરાય;
તૃણને જેમ વાયુ ઉરાડે, ફરી ન મળવું થાય.
વાહજ એકહું મળે આવી, વીલોગ થાય સણુમાહિ;
વાયુ પરજન ઉડાડી ને, લેઇજાય ક્યાંહાંનું ક્યાંહે.
તેમ સહુ એ કાળને વશ, જાણુજો તમે ન્યાય;
પંચભૂતથી દેહ થાયે, ફરી તેહેમાં સમાય.
જેમ મૃત્તિકા ઘટ નીપજે, ભાત ભાતના આંહે;
ભીંગે તાહારે મૃત્તિકા થઇ, મળે પ્રથવીમાંહે.
સોતણુના ખડુ ઘાટ નીપજે, નામ તેહેના અનેક;
ભાંગે તાહારે સોતણુ કહિયે, તેમ ઘટ ઘટ એક.
જે જાણે તે તદ્દપ મુજને; મળે આવી જીવ;

નહીંતર બુદ્ધા શમે દુષ્ણ સુષ્ણ, ભોગવે એ રીત.
જોગેશ્વરને દરશણ દુર્લભ, તે તમને જુઓ મનં;
જ્ઞાન ગદ પ્રભુએ કહ્યાં, તાહારે ઓળખ્યા એ બ્રહ્મ.
ગોપી કહે તમ માયાથી, રહે ચિત્ત અમારું ઉદાસ;
એટલું સ્વામી માગું છે, તે દીલ્લે અવિનાશ.
શ્રીકૃષ્ણ કહે તમો ચોક્ષ પામ્યાં, મુજ કૃપાએ એહ;
તમને જન્મ મરણ નહીં, એહેમાં નહીં સંદેહ.
સાંભળી જનનારી સરવે, એ હરખ પામી મનં;
ગોપી તનમય ધર્મ ગઈ છે, દેખે સઘળે બ્રહ્મ.

વલણ.

બ્રહ્મભાવે તે દેખે છે, શુક કહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કહે મુંદર, પચાસીમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૮૩ મો.

(કકત્વું ૧૮૬ મું—રાંગ રામશ્રી)

શ્રી શુકદેવજી વદ્યા વચન, સાંભળ પરિક્ષિત મહારાજનં;
પાંડવ આબ્યા બહુ સેન્યા સાથ, મળવા કાળે તાંહો જહુનાથ.

હાળ.

મળવા શ્રીજહુનાથને, એ આબ્યા છે રાજનં;
જીધિગિરને દેખીને, સાક્ષામાં ગયા છે પરિબ્રહ્મ.
ભુજ પસારી લીધા રાયને, ભેટયા આદરમાનં;
અમાથાર તવ ક્ષેમકુશળના, પુછે શ્રીભગવાન.
સાચ કેહે જેહેને ભકિત નમતણી, તેહેને ક્ષેમ કલ્યાણ;

કથાઅમૃત શ્રવણ કીરતન, ચરણકમળનું ધ્યાન.
તેહેને શાહાની ચિંતા જેહેને, માથે શ્રીપરિવ્રજા;
નીરલે થઇને ફરે ભૂતળ, શું કરે તેહેને જન્મ.
રાજ તથા પરિવાર ઘરસું, મમત્વ નહીં સ્વાર્થીન.
ચિત્ત અમાફું તમારે ચરણે, રેહે છે થઈ લીન.
ખીલું અમને ગમે નહીં, સદા ભકિત હોય ' મુજ શ્યામ;
તદરૂપ તમને દેખું છું, સર્વત્ર શ્રીભગવાન.
સ્તુતિ રાથે પ્રભુની કરી, ઘણું રીજયા દેવમોરાર;
એમ ઠામે ઠામ વાત પ્રભુની, કરે છે નરનાર.
અંતઃપુરમાં ટ્રૌપદી, રૂખમણી આદે સહસ્ર;
એમ મળીને કરે વારતા, ટ્રૌપદી પુછે અત્ર.
રૂખમણીને કહ્યું પેહેલા, કેમ પરણ્યા તેહ;
સાંભળવાની ઇચ્છા છે, માટે કહો મુજને એહ.
રૂખમણી કેહે ભાઈયે મુજને, આપી હતી નીરવાણુ;
શિશુપાળને તેડાં ગયાં, તે આવ્યા લેઈ બહુ જાન.
માહાફું ચિત્ત તો હરિચરણે, મેં પત્ર મોકલ્યું તાંહે;
લગ્નદિવસપર આવી પોહોંતા, હરખ અતિ મનમાંહે
અંબિકા. દેહેરે હું ગઈ, પુણી નીસરયાં લેઈ વાટ;
સમરણ કીધું સારંગ ધરનું, લેઈ ગયા મુહુને નાથ.
સર્વ રાજને છૂટી મુજને, પરણ્યા લક્ષ્મીકાંત;
છોં એહેનાં ઘરની કિંકરી હું, પછી કહી સતલામાથે વાત.
માહારા પિતાને સૂરજે આપ્યો, સ્થમંતકમણિ તે તાંહે;
શ્રીહરિયે માગ્યો આપ્યો નહીં, પછી મુક્યો જઈ ધરમાંહે.
પ્રસેન જાદવ કહે બાંધી, ગયા મૃગયા વન;
મૃગયા રમતાં મિહિ માર્યો, સહીને રીંછે જઈ એમ.
કાને કાન કરે વારતા, આગળ કહાવ્યો માગ;

રીંછ સાથે અઠાવીસ દિન, વહુડયા જઈ વિતરાગ.
રીંછને છતી મણિ લાબ્યા, જાંબુવતી સંગ નાર;
પિતાને પરિતાપ થયો મેં, મિથ્યા દીધું આજ.
અદૂરને આપવા કહી, મુને પરણાવી હરિ સાથ;
ઘેર આવી જાંબુવતી પરણ્યાં, છોં અમો એહેની દાસ.
કાલિંદી કહે તપ કર્યો, મેં વરયા શ્રીજુગદીશ;
મૃગયા રમવા મળ્યા મુજને, પરણ્યા છે લક્ષી રીત.
નગ્નછતા કહે મારા પિતાયે, વૃષભની કરી પોણ;
સાત સ્વરૂપ કરી નાચ્યા, મુજને પરણ્યા છે પરિગ્રહ.
તે માટે હું એહેના ઘરની, માર્જની છડું કામ;
લક્ષમણા કહે પિતાયે કરી, મચ્છની પોણુ જાણુ.
માહાડું ત્યત નેપિતાનું ચિત્ત, લગવાન ઉપર મન;
મોહોટા મોહોટા જુપ સાથે, વેર ધાય માટે કરું પોણુ;
જળમો જોઈ ઉંચો મચ્છ વેધે, વરે તેહ પ્રમાણુ;
સર્વ રાજ જોઈ રહ્યા, કોણે ન ધાલી હામ.
શિશુપાળ આટે કરણ સરળા, જોઈ રહ્યા બાંધી કચ્છ;
બાણાવળી અરજુન તેણે, વિંધાયો નહીં તે મચ્છ.
તાર પછી ભગવાન ઉડ્યા, ધનુષ બાણ લેઈ હાથ;
જળમાં નીચું જોઈ ઉપરથી, મચ્છ વિંધ્યો જહુનાથ.
સ્વર્ગથી પુષ્પવૃષ્ટિ થઈ છે, છત્યા પુરૂષપુરાણુ;
રત્નમાળા હું લેઈ ઉભી, અદૃષ્ટ થયા ભગવાન.
રાય સરવે મોહ પામ્યા, દેખી માહાડું રૂપ;
હું જોતી જોતી આવું છોં, નહીં દીઠા જલદબળુ.
જાણ્યું જે મુજવિના મુર્છા, બાઈ પડશે ધર્મ;
તતક્ષણ તાંહાંથી પ્રગટ દરશણુ, કીધું અશર્ણશર્ણ.
વરમાળ કંઠે આદોષી, તપ વાગાં દેવ નિશાંણુ;
જેજેકાર સઘળે થયો, એ રીતે પરણ્યા રથામ.
ગગન વિંધી અરજુન તમને, પરણ્યા તે રીત;

એ રીતે મચ્છ વેધી સુજને, વરી છે રણુજીત.
ગજ રથ અશ્વ અનેક દાસી, લેખું કેમ ન થાય;
માહારા પિતાયે પેહેરામણી ઘણી, આપી નમિયા પાય.
અક્ષોહિણી સેન્ય આખું સાથે, વળાવ્યા દઇ માન;
રથે બેસાડી લઇ ગયા, સુને વાજતે નીશાણુ.
સારથીને કહ્યું પ્રભુયે, હાંક વેહેલો રથ;
'સર્વો રાંજને જીતી આઠે, પરણ્યા શ્રીજીગદીશ;
છૌં એ ધરની કિંકરી, જાઇ જાણુજે વિશેષ.
સોળસહસ્ર કેહે નરકાસુરે, આણી અમને વાજ;
નાગ ગાંધર્વો દેવકન્યા, રોકી એણે એ રાજ.
ઇંદ્રે આવી કહ્યું તાહારે, અઢયા તેપર રયામ;
નરકાસુરને હણી અમને, લાવ્યા દ્વારીકા ગામ.
સોળસહસ્ર ને એકસો રૂપ, ધરયાં શ્રીભગવાન.
તેટલાં વસુદેવ દેવકી, ને તેટલાં સુર ઠામ.
મને કરી અમે વરયાં પ્રભુને, ગદ્ગદ ઉઘાડી તાંહે;
આણીને એ રીતે પધારયાં, દ્વારિકાપુર માંહે.
સાંભળી ઘણું હરખ પામી, દ્રૌપદી મનમાંહે;
પરણ્યાનો વિસ્તાર સરવે, કહ્યો કુરૂક્ષેત્ર તાંહે.
શુકદેવજી કેહે રાયજી, કહ્યાં ચરિત્ર હરિનાં રમ્ય;
શ્રોતાજન ભાવે કરીને, ભણ્યે પ્રાણુજીવન

વૃણુ.

ભણ્યે શ્રીકૃષ્ણ નામ, એ યયા ત્યાસી અધ્યાય. પ્રમાણુરે;
ધનદાસના સુત સુત કેહે સુંદર, મેવાડ નામરે.

અધ્યાય ૮૪ મો.

(કડવું ૧૯૬મું રાગ ધનાસરી*)

શુકદેવ કહે સુણ રાય, સાંભળી પ્રસંગ થયા મનમાંહે;
કુતા ગાંધારી જસોદા માત, ગોપી સહુ થયાં રળીયાત;
સભામાં જેણે સાંભળ્યું કાન, તે સર્વ વખાણે શુણ ભગવાન.

હાળ.

ભગવાનના શુણ ગાય એહેવે, આળ્યા તાંહાં મુનિ પંગ;
હરિદરશણની ઇચ્છા મનમાં, હરખ અતિ બિમંગ.
વશિષ્ઠ ને સતદેવ અત્રિ, ભૂશુ દુર્વાસા રામ;
વ્યાસ નારદ અંગિરા, વિદ્યામિત્ર જાતમ વામ.
અગષ્ઠ ઋષિ માર્કંડ લોમહર્ષ, વચન ઋષિ શુકદેવ;
આવતા દેખી સભા સહિતજ, ઉઠયા હરિ તતખેવ.
આસન આપી પૂજા કીધી, પવિત્ર કર્યાં ચમ ઠામ;
કુતારથ અમને કર્યાં, ભલે પધાર્યાં કહે રયામ.
સ્તુતિ કરી ઋષિની ઘણી, તમે કહિયે ભૂદેવ;
કૃપા કરીને આળ્યા અમને, દરશણ દેવા ખેવ.
તીર્થમાં જઈ સ્નાન કરિયે, તાહારે પામે ફળ તે સત;
પ્રતિમાં કો કાળે ફળેછે, સિદ્ધ મળે ફળ તૂર્ત.
ઋષિ કેહે અમને મોહોટા કીધા, સાંભળો હરિવાત;
પ્રતિમાં વળી તીર્થ ક્રેદી, જુઠાં છે શું નાથ.
તમે જાહારે એમ કહો તાહારે, માને કોણ મહારાજ;
ભગવાન કહે એ ભકિત મારગ, લોક સંદેહ કાજ
પ્રતિમાં અષ્ટ ધાતુની, વળી તીરથ કહીયે આર;

તમ સરખા સાધુના દરશણ, પુણ્ય હોય તાહારે થાય.
 વેદ શાસ્ત્રના વક્તા તમોહો, તમથી પામે જ્ઞાન;
 જ્ઞાને કરીને ભક્તિ થાયે, ભક્તિયે નિજ ધામ.
 જુઓ જનકે કોટિ નરકના જીવ, તાર્યા સંમગ્નતાપ;
 સાધ સમાગમ એહેવો છે, શું કહું મુખથી વાત.
 તમથી તીરથ પ્રતિમાની, પ્રતિષ્ઠા જાણે લોક;
 તે માટે તમો મોહોટા પ્રભુયે, સ્તુતી કરી યોમુખ.
 સર્વ જનને જાણવા એ, કહ્યું સભામાંહે;
 સાંભળી ઋષિ પ્રસન્ન થયાં ઘણું, હરણ પામ્યા તાંહે.
 ધન ધન શ્રીમહારાજ તમને, વધા ઋષિજી વાણ;
 ધર્મ મરજાદા રાખવા, એ કહ્યું શ્રીભગવાન.
 અમો તમારા સેવક છોં, જુઓ સ્તુતિ કરી ઘણી સોયે;
 તમારો મહિમા એ સ્વામી, જાણે જ્ઞાની કોયે.
 તમો તે પ્રરિગ્રહ કહિયે, માયાથી શુભવિકાર;
 મૃતિકાથી ભાત ભાતના ઘટ, નીપજે તે સાર
 ભાગે તાહારે મૃતિકા તેમ, દીસે માયા લોક;
 સ્વપ્નામાં મુખ લોગવે, પ્રાણી જાણે તાહારે દ્રોક.
 તેમ તમે ખરા માયા જુઠી, દીસે સદુપરંચ;
 સચ્ચિદાનંદ રહ્યા વ્યાપી, રમત સ્ત્રી એ સંચ.
 તમ ચરણથી ગંગા પ્રગટી, તે આપે પ્રાણીને મોક્ષ;
 જાદવ ખીજા રાય તમને, આગળે નહીં લોક.
 એતો આપણા સગાવહાલા, એમ કરી જાણેમનં;
 ખાતું પીતું બેસવું નંગે, સુવું એકે આમન.
 એમ ન જાણે જગદીશ છે, કેમ ખસખરી કરું શીવ;
 મરજાદા પાળે નહીં, એ બ્રહ્મ આપણુ દીન.
 એમ સ્તુતી કરી ઋષિયે ઘણી, હવે આજા જીવ્યે કામ;
 ભક્તિ તમારી હજી અમને, મારું એ ભગવાન.
 માન્ધાતા મહીપતી, મુચકુદ એહેના તનં;

૫૦૮ અધ્યાય ૮૪મો-વશુદેવે યજ કર્યો તે પ્રસંગ.

તેહેને તમે કેમ સુકિત આપી, તે અમને પરીગ્રહ
વચન ઋષિનાં સાંભળી, હરિ થયા મન રળીયાત;
પિતામહ સંગ ધૃતરાષ્ટર, વર્ગી બુધિધર મહારાજ.
ઉત્તરેન સહુ સભા કેહે, ઋષીયે કરયા પાવન;
શ્રીકૃષ્ણ સુખર્થી વદા વાણી, સાંભળો મુનિજન.
ભાવ હોય તો પ્રતિમા ફળે, તીર્થ એ સુખદાય;
કેહેશે આટલાં જળ તેમ ગંગાં, કેમ ફળ તેહેને થાય.
તમ સરખા સાધને પ્રાણી, જાણે નહીં મતિમંદ;
સંસારનાં સુખ વિષે તેહેમાં, પડયા જન એ ફંદ.
ગંગા કેહે મહા પાતકી, આવી નાહાયે મુજમાં તેહ;
તે પાતક હું તાહારે છુટું, આધમજે સંત એહ.
ત્રેલોકને પાવન કરે, તે કેહેછે જીઓ એમ;
સાધ સંગત એહેવી છે, એ જાણે નહીં કેા કેમ.
આટલાં જેમ મનુષ્ય છે, તેમ જાણે તમને મૂઢ;
જો ખર પશુ કરી જાણવા, એમ વદા ગરુડાઢ.
તમે અમારૂં દેવત છો, તમ વિના નહિં કેા અન્ય;
તમને આપે તે હરિને પોહોંચે, મોહોટા તમે મુનિજન.
તમારાં એ ચર્ણની રજ, પવિત્ર કરે ત્રેલોક:
તીરથ મધળાં વમે ચરણે, જ્ઞાન ઉપદેશ મોક્ષ.
આગળ આવશે કળી, વિપ્રને માનશે કોણુ આમ;
તે માટે સભા સહુ દેખતાં, કહેછે એમ રયામ.
સાંભળી ઋષિ વિચારે, હરિમહિમા કળ્યો નવજાય;
સકળ સૃષ્ટિનું મૂળ વિપ્રનું, જન્મપિતા કેહેવાય,
વશુદેવનંદન કાહાવે જગતમાં, એ વિટંબણુ વાત;
પ્રભુને જન્મ મરણુ નહીં, એ જાણે વિરલા સંત.
વિપ્ર કહે આપ્યા દરશણુને, જીઓ સ્તુતિ કરી એહવી પ્રીત;
આપણે મોહોટા કરયા, એહેવા ભકતવત્સળ ઈશ.
એમ માંહોમાંહે કરે વારતા, ઘણું હરણ પાગ્યા મન;

એ વિશ્વસર વિશ્વપાળક, કહીયે મધુસૂદન.
 ઋષિ કહે શ્રીકૃષ્ણને, તમે સેવું છો અમે દાસ;
 અમે પામર તમે મહાપ્રભુ, મોહોટા તમે અવિનાશ.
 જોગેશ્વર દરશણ દુર્લાભ, તે અમને મહારાજ;
 દિવ્યચક્ષુ દેખે નહીં તે, તે ચર્ગચક્ષુ દીકા નાથ.
 અષ્ટાંગ જોગ સાંધે તાહારે, હરશણ થાયે કૃપ્યાગાહે;
 તે પ્રભુ અમે નયણે નિરખ્યા, પ્રત્યક્ષ જુઓ આંહે.
 એમ સ્તુતિ કરીને જોડ્યા તાહારે, માગ્યું એ વરદાન;
 ભક્તિ તમારી હલ્લે અમને, ખીલુ નહીં કાંઈ શ્યામ.
 ધૃતરાષ્ટ્ર ઉગ્રસેન આદે, પિતામહ ધર્મરાય;
 તે દેખતાં પ્રકમા કરી ઋષી, નમ્યા પ્રભુને પાય.
 સભા સર્વની શીખ લેઈને, આલ્યા છે મુનિજન;
 વસુદેવજી તવ ઉડીને વિનવે, આવી ધરમાં નયિના ચણા.
 તમસરખા મહંત મોહોટા, આવે અમે મન થયા રળિયાત
 તમ વિના ઉપદેશ કોણ કરે, સાંભળો મુનિ વાત.
 સંસારનાં રૂડાં ભુડાં કર્મ તે, થયા બંધન બાર;
 એ કેમ કરી હવે છુટિયે, કેમ ઉતરીયે ભવપાર.
 મયન રાયનાં સાંભળી, તવ બોલ્યા નારદ વાણુ;
 જગતગુરુ છે એહેનાં ધરમાં, એ પુછે અમને જ્ઞાન.
 ગંગાથી રહે સહસ્ર જોજન, તેહેને જાવાનું મન;
 પાસે હોય તાહારે ભાવ ન ઉપજે, જાણુજો રાજન.
 ગંગા તણને અન્ય તીર્થની, કરે છે જન આરા;
 તેમ જગન્નિવાસ કૃષ્ણજી મુકી, આવ્યા છો અમ પાસ.
 ઉદકપૃથવી વાયુ અગ્નિ, સૂરજ એ સ્વર્ગવાસ;
 એહેને ભળિયે કે આહાને ભળિયે, દુગધાએ કૃણનાશ
 તે માટે ભાવ ધરી પ્રભુજીને, ભળિયે મન દહાવ;
 સકળ મનોરથ થાય પૂરણ, કૃપાનિધિ મુખાપાય.
 જન્ન દાન યત તીરથથી, ભવ છુટીયે સબળ;

વસુદેવ કેહે એ જન્મ લઈને, ભોગવવાં કાંઈ કર્મ.
 પાપ પુન્ય બેદુએ ભોગવવાં, એહેમાં નહીં સદેહ;
 ઝાળી કહે તમે સત્ય કહો પણ, સાંભળો કહું એહ.
 શ્રીવિષ્ણુઅર્પણ કરીયે કર્મ, નિઃકામના રાજન;
 શાને કરી દેહ ધરે જેહેને, વાસના નહીં મન
 તે માટે કરો જગ્ન એ પુણ્ય, પામરો હરિધામ;
 તમે તો એહેને તરયા છો, લોક સદેહ કામ.
 ગૃહસ્થના એ ધર્મ છે, પામ્યા ખરચણું દ્રવ્ય રાય;
 સંચે કરીને મુકે ઉંડું, વાસનાએ સર્ગ થાય.
 તુળશી જળે કરી પાત્ર જોઈને, દિયે વિપ્રને દાન;
 જળના સ્વામી વરુણ એ પુણ્ય, આપે વિષ્ણુને આમ.
 વિષ્ણુ આજ્ઞાએ સહસ્રગણું, રવિ જોઈયે તે આપે દામ;
 કિરણે જળ એકગણું શોષે, આપે લક્ષ પ્રમાણ.
 જેમ ચંદ્ર કિર્ણે અમૃત તેણે, છવે છે સહુ વૃક્ષ;
 તેમ રવિ કીરણે જગત એ, હરિકૃપાએ દ્રવ્ય લક્ષ.
 તુળસી તાંહાં સાખ પુરે, કીધું હોય જેણે પુણ્ય;
 શ્રીવિષ્ણુના ગણ લઈ જાયે, અંતે પામે હરિપદ ધન્ય.
 ક્ષણભંગુર એ દેહ તેણે, કરવું સાધન ભદ્ર;
 જન્મદાન એ પુન્ય માર્ગે, ઘટે નહીં કાંઈ દ્રવ્ય.
 અહર લોક ને પરલોકમાં, તેહેનો ગાયે જસ ધનધન;
 તે માટે તમે જન્મ આરંભ, કરો એ રાજન.
 એણે દરી ચંતોષ થાયે, જન્મપુરુષ એ બ્રહ્મ;
 ઈંદ્રે જન્મ કરયા ઘણા તો, પામ્યા સ્વર્ગચંદન.
 વચન મુનીના સાંભળી, ધણું પ્રસન્ન થયા વસુદેવ;
 જન્મ કરજ કરવાને, ઋષિઓને રાખ્યા છે અશ્વમેવ.
 થઈ આજ્ઞા રામકૃષ્ણને કરો, સામગ્રી સહુ તીયાર;

મોહોટા મોહોટા ઋષેશ્વર મળ્યા, દાવ છે આ ઠાર.
 વચન તાતનાં મસ્તક ધરી, કરે જન્મનાં કામ;
 સંઘમાં પડો ફેરવ્યો, કોઈ બચે નહીં હવે ગામ.
 પંચ દિવસ સહુ રાખ્યા તેહેને, વિવિધ પેરનાં અંન;
 જન્મ સામગ્રી કરી શીઘ્રે, મડપ મણિમય રમ્ય.
 વસુદેવજી મુગચર્મો દીક્ષા, ધરીં બેઠા તાંહે;
 દેવકી આદેશી અષ્ટાદશ, સંગે મંડપમાંહે.
 પૂજાની સામગ્રી સર્વે, મંગાવી તતજેવ;
 કેસર અંદન પુષ્પ તુળસી, પૂજા કરે વસુદેવ
 આસન મણિમય જડાવ તેપર, બેસાડયા વિપ્રદંશ;
 ચર્ણ પખાળી ચર્ણોદક લઈ, ધર્યાં છે તવ શીવ.
 વરયા વિપ્ર તેહેની પૂજા કીધી, ભાવ શુ' ઘણી પ્રીત;
 અગ્નિકુંડ દીપમાન કીધાં, મંત્ર ભણી એ રીત.
 હોમ સામગ્રી ઋષીની આગળ, મુકી જન્મ કુંડ જાંહાં;
 તિલ ઘૂત આદે અનેક વસ્તુ, હોમે ભણીને સ્વાહા.
 શ્રીકૃષ્ણ રૂપમણી આદે સહુકે, કરે જન્મનાં કામ;
 બળભદ્ર સ્ત્રી પરિવાર સાથે, પુત્ર પ્રદુમન સાંભ.
 મંડપમાં ભીડ બહુ બેવા, મળ્યા લોક અપાર;
 દેખીને ઘણું હખે પામ્યા, વસ્ત્યો જેનેકાર.
 વસ્ત્ર ભૂષણુ વિવિધપેરનાં, પેહેર્યાં છે સહુ અંગ;
 જન્મમાં આતકાર શોભા, ઘઈ રહ્યો અતિ રંગ.
 જાતક જન જસ છંદ બોલે, કિરત શુભશ્રીભગવાન;
 તાલ જાંઝ મૃદંગ વાળે, ગાયે ગાંધવ ગાન.
 જગનઅંતે સ્નાનને, ચાલ્યા રામ દ્રહ છે જાંદાં;
 વસુદેવ નાહાયાં તે પ્રવાહ હેઠળ, નાહાયું ગર્ભ કે તાંદાં
 આપ્યાં વસ્ત્ર ભીના જાતકને, નવાં પેહેર્યાં છે મુખદાર
 પંચશબ્દ નિશાણુ વાગ્યાં, આવ્યા આશ્રમે રાય.

પોઠશ પ્રકારે પૂજા કરીને, આખ્યાં વિપ્રને દાન;
 જાતકની બહુ બીડ થઈ, દેવા ઉભા શ્રીભગવાન.
 વરયા તેહને વિશેષ દક્ષણા, શ્રીકૃષ્ણ તાંહાં શું ન્યૂન;
 ગજ રથ અશ્વ ગો ભોમી દાનજ, કરયા છે બહુ પુણ્ય.
 વસ્ત્ર ભૂષણ વીપ્રને, આ'યાં રત્ન મુકતા હેમ;
 જે માગે તેહને ના નહીં, ઉદાર પ્રતિ ઘણો પ્રેમ.
 સમસ્ત ઋષિ સગ સરવેને, આખ્યાં ધન્યજ્ઞોજન અંજ;
 ઇંદ્રે કીધો એહેવો જન્મ એ, વિખાણે સહુ જન.
 સોરઠ મચ્છ પચાળના; કાંક પંક દેશના સાય;
 ભરતખંડના લોક સરવે, આખ્યા દર્શણ કાળ
 સૂરજમહણ કુરુક્ષેત્ર ખીજું, જોવા હરિતું રૂપ;
 તેમાટે તે જાતરામાં, મળ્યા છે બહુ ભુપ.
 હાવે પરવારયા કરી તીરથ, માંગે આજ્ઞા હરિપાસ;
 વસ્ત્ર ભૂષણ સેવક શુદ્ધાં, આપી કીધા વીદાય.
 પિતામહ મૃતરાષ્ટ્ર પાંડવ, અવર બહુ રાજન;
 શ્રી કૃષ્ણને મળી થયા તરપર, આગળ્યા હવે બ્રહ્મ.
 કુંતા દ્રૌપદી સુલદ્રા, એ આદે ખીલ નારં;
 દેવકી આદે રૂપમણી સહુ, મળ્યા પ્રેમ અપાર
 પેહેરામણી કીધી ભલી, જેહને ઘટે જેહેવી રીત.
 મળી કરી સહુ દેશ આલ્યાં, ગાયે હરિજન ગીત.
 નંદ જસોદા ગોપ ગોપી, માંગે આવી વીદાય;
 વસુદેવ કેહે હવે 'પરવારયાં, સંગ એકા નહીં કરી વાત;
 કારાગૃહમાં દોહલે દુખ, લોગળ્યા જેમતેમ.
 હવે સ્ત્રીપુત્ર રાજમાંહે, ભૂલા તમને એમ;
 તમારી પ્રોહિંણા ચાર ન થઈ, આજ લોજન સાય.
 નાનાવિધ પકવાન સાથે રાગે, જમાડયા ગોપ માત્ર;
 બળભદ્રણ્યે ખીજે દીવસે, રાખ્યાં ગોપ સમસ્ત.

ત્રીજે દીવસે શ્રીકૃષ્ણે રાખ્યાં, ચોથે સાત્યકી ગદ.
 એમ પ્રોહોણાચારી હેત નંદપર, રાખે અશરણાશર્ણ;
 આજ રહો હવે કાલે બતઓ, એમ વીત્યા માસજ ત્રણ.
 નંદ કેહે હવે કાંઠાંલગી, હોયે આગન્યા હરિ એમ;
 કેહેછે પિતાજી, તમ વિના ગમશે કેમ.
 એત રહે 'વ્રજવિષે, કહારં દેખું' ગોકુળ ગામ;
 શું કહું રાજકાજ આગળ, અવાય નહીં તેણે ઠામ.
 એ મસે વ્રજસાથ મુજને, મળ્યો છે જુઓ આંહિ;
 દીવસે મળ્યા આપણુ, ફરી મંગણું કયાંહિ.
 લે વર્ષાકાળ આવ્યો, જાવા મન પ્રપુંલ;
 જસોદા ગોપ ગોપીને, આપી વસ્ત અમૂલ.
 ભૂપણુ વિવિધ પેરનાં, રત્ન હેમ જડાવ;
 તમ સરખું આખું નહીં, એમ વિનય કરે દીનદયાળ.
 દેવ દેવકી રામ કૃષ્ણ એ, મળ્યા પ્રેમ અપાર;
 ય સાથે જળાવાને, આખું દેવમોસર.
 મળી નંદ જસોદા આંઘ્યા, ગોપ ગોપી ગામ.
 શ્રીકૃષ્ણવિરહભર્યાં લોચન, રહું ચિતમો ધ્યાન.
 હવે ઉગ્રસેન સહુ જાહવસાથે, ધયા સજુ પ્રમાણુ;
 જ રથ અથ એ સુખાસન પર, બેઠા વાજે નિશાણુ.
 રામ કૃષ્ણ તે સંઘ લેઈ આવ્યા, દ્વારિકા જગદીશ;
 માનંદ ઓછવ ગીત મંગળ, રાજધાની એ રીત.

પલણ.

એ રીતે આવ્યા નગરમાં, શુક કહે 'સોભળ રાયરે;
 ધનદાસના સુત સુન કહે સુંદર, ચોરયાંસીમો અધ્યાયરે.

૫૧૪ આધ્યાય દ્વયો-વસુદેવે કૃષ્ણની પ્રશંસા કરી અને
કૃષ્ણે દેવકીના છ પુત્ર આણી આખ્યા તે પ્રસંગ.

અધ્યાય દ્વય મો.

(૬૬૫ ૫૯૭મું—રાગ રામઝી)

શુક પરિક્ષતને કહે વાણી, ઐનકને સૂતપુરાણી;
કથામૃત નવનવી શ્યામ, શ્રોતા સાંભળો ધર્મ સાવધાન.

૬૧૭.

સાવધાન ધર્મને સાંભળો, એ ચરિત્ર હરિના રમ્યં;
જે સહુ દેખો તે કારમું, સાચું નામ શ્રીપરિબ્રહ્મ.
એ કીરતીછે સમ નામની, પાપના બહુ પહાડ;
બલીહારી પ્રભુના નામની, જેણે બાળી કીધી રાખ.
હુતાશનની એક કાણુકા, તૃણ મૈત્રસમાન;
બાળી તેહેને ભસ્મ કરે તેમ, પાપને હરિનામ.
વસુદેવને ઋષિ કહી ગયા, એ કૃષ્ણ પૂર્ણાનંદ;
તેણે ઠરીને વિશેષ જ્ઞાનજ, જોળખ્યા ગોવિંદ.
વસુદેવજી ઘરમાં ગયાં, જાંહાં બેઠાછે વિન્ધનાય;
તતક્ષણ ઉઠી નમ્યાં તાતે, મસ્તક મુકયો હાથ.
ધન ધન તમને મેં જોળખ્યા, તમે કહિયે શ્રીપરિબ્રહ્મ;
સરળે પાળો સંધારો, તમે પિતા જકતસ્વામીન.
તમે પિતા કહી મુને બોલાવોછો, એ વિટંબણુ જોય;
તમારી સત્તાએ સંસાર ઉભો, તમવિના નહીં ઢાય.
બ્રહ્મથી એ તત્ત્વ માયા, એથી પ્રકૃતિ એમ;
એહેમાં પ્રતિબિંબ છાયા, રવિ જળ ઘટ તેમ.
પૃથ્વીપર જન રહેછે, એ પૃથ્વી મસ્તક શેય;
કર્મ ઉપર શેષ તળે જળ, શકિત શ્યામ તમ વિશેષ.

અધ્યાય ૮૫મો-વસુદેવે કૃષ્ણની પ્રશંસા કરી અને ૫૧૫
કૃષ્ણે દેવકીના છ પુત્ર આણી આપ્યા તે પ્રસંગ.

વાયુ તૃણને ઉડાડે, એ સત્તા વાયુની એમ;
દિસે નહીં વ્યાપી રહ્યો વાયુ, જાણજે પ્રજા તેમ.
સઘળે તમે વ્યાપી રહ્યાછો, તમને દેખે નહીં કો જન;
માયાએ વાદ્યા ફરે પ્રાણી, લોગવે દુષ્ણ કર્મ,
ફરી મનુષ્યાંદેહ પુરંચે, પામે જિત્તમ કાય;
બંધીર મુકો અંધ તેહેને, કેમ હરિ પ્રાપ્ત થાય.
સંવાગ દેહ પામ્યાં સારી, જાણે નહીં મન મૂઠ;
મનુષ્ય દેહ દેવને દુર્લભ, એથી વાસ વૈકુંઠ.
એ દેહે જોળખ્યા નહીં, શબ્દપ્રજ્ઞ પૂર્ણાનંદ;
દીપક હાથમાં ને પડે કૂપે, એહેવા એ મતિઅંધ.
એમ ન જાણે આપણ પડ્યા છૌં, કાળના મુખમાઢિ;
રાત દિવસ અહંમમતામાં, તે ફરે ભૂદયા આંડે.
તથ્થા તૃપ્ત થાયે નહીં, જો પામે ઈંદ્રનું રાજ;
તોહિ તે પ્રજાલોક ઇછે, એહેવા મૂઠ નહીં રાજ.
સ્થિર થઈ ક્ષણમાત્ર તે જીવ્યો, લીધેનહીં હરિનામ;
તમારી માયા પ્રબળ તેહેને, ફરવે ચારે ખાણ.
તમે કહેશો હું પ્રજા છૌં, મનુષ્ય દેહ ધર્યું કેમ;
એમ નહીં તમે પૃથ્વી ભારજ, ઉતારયો આવી પ્રજા.
સનકાદિકના શ્રાપથી, જય વિજય પડિયા લોગ;
તે કારણ તમે દેહ ધરીને, આવ્યા જદુકુળ રયામ.
તે માટે માહારા પુત્ર નહીં, તમે સચ્ચિદાનંદ પ્રજા;
તમને જન જોળખે નહીં, તેહેનો શોચ કરું હું મન.
સ્થાવર જંગમ ફરતા ફરતા, આવે નહીં કહું થાહે;
તે શ્રમ આળે ગયો, નરદેહ ન જાણ્યો આંડે.
શ્રીકૃષ્ણ વળતું જોલિયા, તમે કહી તે સત્ વાત;
આવડી સ્તુતિ માહારી શું કરો, શું જોઈયે તમારે તાણ.
પૂરવે તમે તપ કરી માગ્યું, મુજકને વરદાન;

૫૧૬ અધ્યાય ૮૫મો-વસુદેવે કૃષ્ણની પ્રશંસા કરી અને
કૃષ્ણ દેવકીના છ પુત્ર આણી આખ્યા તે પ્રસંગ.

તમ સરળા માહારે પુત્ર હોય માટે, આવ્યા છો તમધામ.
હું છો તે છો બાળને મનમાં, ચરચા શી કરો તાત;
લોકને તમે જણાવો, હજી કરવું આગળ કાજ.
વસુદેવ કહે ભવળાંધનથી, તારો મુજને તંન;
લકિત તમારી હજો દદ્યા, માણું છો એ બ્રહ્મ.
કારાગૃહમાં દરશણ આપ્યું તે, અમો વીસરયા ભાન;
માયા તમારી દુર જે જાણ્યા, પુત્રભાવે ગયુંજ્ઞાન
શ્રીકૃષ્ણ કહે સુષોપિતાજી, તમે જીઓજ્ઞાન વિવેક;
હું તું ભાવ છાંડી મુજને, દેખો સઘળે એક.
તમે તો સેહેજે તરયા, કહું લોક સદેહ કાજ;
ભાવે કરી મુજને ભજે, તે છૂટશે ભવ રાજ.
વસુદેવ મુન્ય ધરી રહ્યા, ફરી જોડ્યા નહીં તવ ભૂપ;
જ્ઞાને કરી તનમય થયા, દેખે સઘળે બ્રહ્મસ્વરૂપ.
શુકદેવ કહે સુણ રાયજી, આવ્યાં દેવકી પ્રભુજી પાસ;
પુત્ર પેહેલાં છ નાશ પામ્યા તે, માગશે એ આશ.
સ્તુતિ કરે મા દેવકી, મેં જાણ્યા તમે પરિબ્રહ્મ;
જય નારાયણ જય પુરુષોત્તમ, જય જય મધુસૂદન.
મુકુંદ માધવ કેશવ વિષ્ણુ, સદા વદન પ્રપુણ;
જોગેશ્વર તમે કરતા હરતાં, સર્વ સદ્ગિનું મૂળ.
નિમિત્તમાત્ર એ બ્રહ્મ વિશ્વને, સરજે છે ભગવાન;
ધંત્ર જમ દિગપાળ રવી શશી, આજ્ઞાએ કરે કામ.
તે માટે માહારા પુત્ર નહીં, એ કેહેવાને જન્મ વાદ;
સર્વ ભુતના સાક્ષી તમેછો, નિરાકાર સાકાર.
તમે કેહેશો કેમ મનુષ દેહ ધરી, ભોગવવું સુખ દુઃખ;
તે માટે તમે મનુષ નહીં, ધર્યું દેવકારજ રૂપ.
મનોરથ એક ઉપનો, તમને કેહેવા શ્રીભુગદીશ;
છ પુત્ર માહારા મુખાં છે તે, આણીઆપો ધંશ.

અધ્યાય ૮૫મો-વસુદેવે કૃષ્ણની પ્રશંસા કરી અને ૫૧૭
કૃષ્ણે દેવકીના છ પુત્ર આણી આપ્યા તે પ્રસંગ.

એકવાર તેહેને જોજિ દૃષ્ટે, પોહોંચે મનની આશ;
કરજોડી કરૂં વીનતી, એ માને શ્રીઅવિનાશ.
તમે કેહોશો હું કાંહાંથી લાવું, મુઆં પુત્ર ફરી આંહિ;
એમ નહીં ભુત ભવિષ્ય તમને, કળે છે મનમાંહિ.
તે માટે મુને આણી આપો, તમચકી થાયે કામ;
શુરપુત્ર તમે જમનગરથી, આણી આપ્યો શ્યામ.
ગોરાણીની આજ્ઞા તમે, લેધ ચઢાવી શીવ;
તેમ માહારી આજ્ઞા હોય તોંહાંથી, લાવો શ્રીભુગદીશ.
વચન માતાના સાંભળી, પછે બોલ્યા મધુસુદન;
એ કેટલીએક વાત છે, આણી આપું તમાસતન.
રથ મંગાવી સજ કરાવી, બેઠા દેવમોરાર;
સુતળમાં પ્રભુ આવી પોહોતા, જાળી રેહે જે હાર.
દેખીને રાય શીમે ઉઠયા, કર્યો દંડપ્રભામ;
આસન મણિમય જડાવ તેપર, બેસાડ્યા ભગવાન.
અર્ધપાદ પૂજા કરી, લઈ ચરણોદક ધર્યું શીવ;
ધુપદીપ નૈવેદ્ય આરતી, ભાવસું ભરી રીત.
તમે દેવશુર વળી અમારા, બે ભાવ નહીં ભુજો શ્યામ;
સંસાર દુઃખમાં પડ્યા અમને, ઉધારો ભગવાન.
આ તન મન ધન તમને અર્પણુ, દાસના છૈં દાસ;
કૃતારથ અમને કર્યા, કહો અમ સરખું કાંઈ કાજ.^૧
સ્તુતિ કરી પ્રભુની ઘણી, તાહારે પ્રસન્ન થઈ કહે શ્યામ;
મન વશ કરો એ તરવું સુલભ, ભુજો વિચારી જાન.
તમને શાની ચાંત્યા જોહેને, માથે છે પરિશ્રદ્ધ;
હવે કહું એકવાત તે તમે, સાંભળો રાજન.
છ પ્રાત માહારા મા જણુયા, તે આવ્યા છે આડામ;
તે કારણુ અમે આવ્યા અહિંયાં, લેવાને સાવધાન.

૧. "કાંઈ કાજ" તે જલ્લે જાગ પ્રખ્યાત "અવિનાશ" છે.

૫૧૮ અધ્યાય ૮૫મો-વસુદેવે કૃષ્ણની પ્રશંસા કરી અને
કૃષ્ણે દેવકીના છ પુત્ર આણી આખ્યા તે પ્રસંગ.

પૂર્વે મરીઝી ઉરણુના, એ પુત્ર કહિયે મોક્ષ;
અજને ગ્રાપે અમુરયોની, પામ્યા છે મૃતલોક.
એ વિસ્તારી કહું સાંભળો, સરસ્વતી રૂપનિધાન;
તે દેખીને પુઠે દોડયા અજ, રૂદ્રે લીધું હણુવા બાણ.
જેદ પુત્રને દેખી નાહાઈ, સુકી તેહેની પુઠ;
રેત પડયું તેહેવામાંહે, કામ દુર્જય મૂઠ.
સાઠ સહસ્ર બાળ ખટ સનમુખ, ચાલે રવિને સાથ;
ધંધા મલુની કરયું એ દેખી, હસ્યાં એ છ જ્ઞાત.
જઠતપિતા એહેવું કરે તાહારે, ચાલે કેમ એ ધર્મ;
દેખીને અજ કહે માહારા, પુત્ર યઇ હસે કેમ.
મોક્ષ કરે તે સમજી તેહેને, નિદેછે કેમ મૂઠ;
પગે કરીને રેત ધ યું તેહેનાં, સાઠ સહસ્ર રૂપી ગૂઠ.
શું ભેધને હસ્યા અજ કહે, કઈ એહેની ચેર;
આપ થયો પામ્યા અમુરયોની, હિરણ્યકશ્યપને ઘેર.
તાંહાંધકી ભેગમાયારે, આણિમુકયાં દેવકીકુખ;
ભોજરાજ એ કંસ એણે, હણ્યા છે એ દુઃખ.
માતા શોક કરે ઘણો, એ પામ્યા છે દુર્મર્ણ;
ધંધર જાણી કહ્યું મુજને, આણી આપો તંન.
તે માટે તમે શીમે વેહેલા, આપો મુજને રાય;
વિકાંબ આંહાં કરવો નહીં, એ માનો સહી સુખદાય.
તમે કહેશો અહિયાં કાંહાંથી, એમ નહીં જુએ તેહ;
એ પેલા છ ભેઠા અહિયાં, એહેમાં નહીં સંદેહ.
સૂતપુરાણી શૌનક આગળ, કેહેછે એ કથાય;
અકળગતિ ગોવિંદની, કેણે કળી નવ જાય.
બળી કહે અમરાવતીથી, અધિક સુતળ સાર;
તમે એહેને કેમ લઇ જાઓછો, મૃત્યુલોક મુજાર.
ભગવાન કહે એ સત કહો મુને, ધાવતાં રહું શેવ;

અધ્યાય ૮૫મો—વસુદેવે કૃષ્ણની પ્રશંસા કરી અને ૫૧૯
કૃષ્ણે દેવકીના છ પુત્ર આણી આપ્યા તે પ્રસંગ.

તેહેનું એ પયપાન કરશે, તેથી પદવી નરેશ.
વચન પ્રભુના ધરી મસ્તક, આપ્યા છે એ બાળ;
રથે બેસાડી લેઈ ચાલ્યા છે, તાહાથી દીનદયાળ.
બ્રાત લેઈ ભગવાન આબ્યા, દારિકાપુર માંહે;
માતાને કહે લીયો પુત્ર તમારા, હરખ્યાં મન જોઈ તાંહે.
જેહેવા હતા તેહેવા એ બાલક, કહિયે રૂપ રચાળ;
કૃતિમકર્તા સમર્થ શ્રોહરિ, ધન્ય શ્રીગોપાળ.
દેખતાં પયધાર છુટી, માતું હેત ઘણું મનં;
ખોખે બેસાડી આલિંગન દેઈ, ધરાવ્યા છે તંન.
મુદુર્તમાત્ર બેઠા સહી, પછે આવ્યું દિવ્ય વેમાન;
વિષ્ણુના ગણ ચતુર્ભુજ એ, દીઠા રૂપનિધાન.
માતપિતા બ્રાત રાહુને, ક્રીધા નમસ્કાર;
છયે જણ બેસી ગયા તાંહાં, વરત્યો જોજોકાર,
માતાયે મન જાણ્યું એ મુને, બ્રાત યદ્યંતું બાળ;
સ્વમની પેરે યદ્યં ગયું છે, એ જુઠી માયા બાળ.
કોહોનાં બાળક કોહોનાં આપણ, એ સહુ મિચ્યા દેાક;
બ્રહ્મની એ માયામાંહે, બુદ્ધ્યા સરવે લોક.
એહેવા એ ભગવાન ઘટમાં, સખા કહિયે બ્રહ્મ;
તેહેને તો જાણતા નથી, પછે ભોગવે દુખ દર્મ.
પ્રાણ વાહાલા તેહેને વાહાલા, ઘટમાં બ્રહ્મ ને તેજ;
એ છે તો સ્ત્રી પુત્ર જન વાહાલું, નર્હીતો અગ્રિય એજ.
એમ સ્તુતિ કરે મા દેવકી, એ કૃષ્ણ શ્રીપરિબ્રહ્મ;
પુત્ર છ મુને આણી આપ્યા, વાર ન લાગી ક્ષાય.
મેં જોળખ્યા ભગવાનને, એ કહિયે વૈકુંઠ ભુપ;
હું તું ભાવ ટળી ગયો, સઘળે દેખે એક સ્વરૂપ.

વલણ.

તદરૂપ યયાં મા દેવકી, શુક કહે સાંભળ રાય રે;
મનદાસના સુત સુત કહે સુંદર, થયો પચ્યાસીમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૮૬ મો.

(કકયું ૧૬૮મું—રાગ સામેરી)

કહે પરિક્ષતને શુક એમ, પ્રભુનાં ચરિત્ર અતિધણું રમ્ય;
હરિરસ પીતાં તૃપ્ત ન થઈયે, કહ્યું વસુદેવને જ્ઞાન હરિયે.
જાણ્યા દેવકીયે જીવના જીવન, યયાં તનમય દેખે એકગ્રન્થ;
ભવજંધનના છુટા પાશ, યોડામાં જ્ઞાન કહ્યું અવિનાશ.
માહારી પિતામહી હરિની યેન, અર્જુન હર્ષ કરી લાવ્યા કેમ;
દુરજોધન ઉપર શેષનું મન, એ વિસ્તારી કહો મુનિજન.
શુકજી કહે સુણ રાય, તમ પિતામહનો કહું મહિમાય.

હાળ.

મહિમા કહું તે સાંભળો, ચિત્ત દેઈને સજન;
તીર્થ જાત્રા કરવાને તવ, નિસરયા અરણ્યન.
ફરતા ફરતા પ્રભાસમાંહે, આવી પોહોતા ગુડાકેશ;
સાંભળ્યું જે દુરજોધનને, કન્યા આપે શેષ.
મોહોટા મોહોટા ભૂપ આવી, માગે છે કન્યાયે;
ગળલદ્ર તેહેને આપે નહીં, તે ફરી પાછા જાયે.
વસુદેવ દેવકી શ્રીકૃષ્ણનું, છે અરણ્યન ઉપર મન
એ સમાચાર જાણી પારથ, નિસરયા તતક્ષણ.
વિચારયું ગળલદ્ર આગળ, ચાલે નહીં ગ્રાકમ;
સન્યાસી ત્રિદંડી થઈને, જાજિં જોજિં મર્મ.
તે માટે એ વેશ ધરીને, આવ્યા દારિકા મોક્ષ;
વાટે વાસો જાંહાં રહે, તાંહાં પુણ કરે સહુ લોક.
નશ્રમાં આરે વર્ણ આવી, નમેછે રસરંગ;

તેજપુંજ પ્રકાશ દીસે, નરનારાયણ અંશ
તે જાણતા નથી કપટ વેશને, ધર્યો છે અરજીન;
લોજનને સર્વ તેડી જાયે, ભાવસું ધન ધન.
બળલદ્ર જાણ્યું સન્યાસી એ, દીસે જ્ઞાનીશ્રદ્ધા;
એક દિવસ લોજનને, તેડી લાવ્યા મન પ્રસન્ન.
આસન આપી પૂજન કીધું, પંચામૃત લોજન;
સુલદ્રાજી આવી ઉભાં, દીઠાં કન્યા રતન.
દેવાંગના જાણે સ્વર્ગથી શું, આવીછે ધણું રૂપ;
કન્યાયે તવ ઓળખ્યા, નહીં સન્યાસી કેા ભૂપ.
દેખીને ચિત્ત થયું વેહેવળ, અરજીનનું તતખેવ;
સુલદ્રાનું અરજીન ઉપર, બેહુતું ચિત્ત એક
આજ્ઞાનખાહુ વિશાળ લોચન, દીસે છે તેજવંત;
કન્યાયે મન જાણિયું, એ વર હજો ભગવંત.
લોજન કરીને ઉઠ્યા શેષે, આખ્યાં ખીડાં ણરાસ;
શ્રીકૃષ્ણને મળી ગયા આશ્રમ, જાણ્યું તે અવિનાશ.
પ્રીત થઈ તાહારે કેા વેળા આવી, કેહેછે બ્રહ્મજ્ઞાન;
શ્રીકૃષ્ણનેા મત લેઈ પારથ, થયા પછે સાવધાન.
અંગિકાની જાતરાયે, નીસરયું સહુક્રોધ;
રથે બેસીને સુલદ્રાજી, જાયે છે જીએ લોક
સન્યાસી તાંહાં જોવા બિભા, દીઠો રથ એ જડાવ;
કંઈએક જોદ્ધા રક્ષા કારણ, સંગે વીર વિકાળ.
પારથે મન જાણિયું, લલો દાવ છે કડું કામ;
સારથીને પાડ્યો ઢાળી, બેઠો રથે સાવધાન.
ધનુષ તેહેના લઈ પારથે, નહસાડ્યા સહુ વીર;
તાંહાંથી રથ લઈ ગયાછે, ધનુરવિદ્યા ધીર
નગમાંહે હાક વાગી, સન્યાસીયે કર્યું કામ;
સુલદ્રાને હરણ કરીને, લેઈ ગયા તેહેને ગામ.

પરર અધ્યાય ૮૬મો-સુભદ્રાનું હરણ અને કૃષ્ણનું
મિથિલાપુરીમાં આવવું.

સાંભળી બગીલદ્ર કોપ્યા, તે જાણ્યું પારથ રાય;
ઝેહેનને કેમ લેધજાયે, ફેડું એહેનો ઠામ.
હાવે નથસુદાં લાખુ બિધું, હસ્તિનાપુર તે ગામ;
સમુદ્રની જેમ વેળ આવે, તેમ કોપ્યા છે રામ
હજાસુસળનું સમરણ કર્યુ શેષે, આવી ઉભૂં ખેવ;
રથે બેસીને જાય એહેવે, વારેછે ગુરુદેવ.
સમજાવે સહુ રામને, તમે શાંત કરો હવે ક્રોધ;
માનો તો અમો કહું તમને, સાંભળો પ્રતિજોધ.
હવે આપણા પુજ થયા છે, એ સાથે શી રાહ;
વિધાતાયે લખ્યા લેખ તે, મીઠે નહીં એ સાર.
ભાવી પદારથ હોનાર છે, તેહેને શું કરવું જીજ્ઞાસન;
ક્ષત્રોનો એ ધર્મ છે, છતી કરે ગાંધર્વ લગન.
સમજાવ્યા સમજે નહીં, તવ આજ્યા હજાધર શેષ;
એ સમાચાર શ્રીકૃષ્ણે જાણ્યા, ઉઠ્યા છે તતજેવ.
કો એ આગળ જીતે નહીં, તો અર્જુન છે ક્રોધુ માત્ર;
માહારો ભક્ત હારથો તારે હું હારથો, આવ્યા છે જ્યાં જેપ્રભાત]
વિનય કરીને નમ્યા ચરણે, શેષને અવિનાસ.
સુભદ્રા દીજે અર્જુનને, તે માગીલેઉં તમપાસ.
તમારું ચિત્ત દુરજોધનપર, અર્જુન શું છે કાંઈ હીણુ;
તે માટે તેહેને તેડાવીને, લગ્ન કરો ગુભ દીન
વચન પ્રભુનાં સાંભળી, પછે ક્રોધ દીધો શાંત;
પારથને હરિયે તેડાવીને, મેળવ્યા ભાગી ભાંત.
હવે વેહેવાનો આરણ માંડયો, હરજન્મ જાળદેવ;
સામગ્રી બહુ કીધી શીમે, વાર ન લાગી ખેવ.
મંડપ થંભા જડાવના, ચંદ્રવે મોતી ગુલ;
રત્નદીપક ઝગમગે, શોહિ શોભા અતિધણી રમ્ય.
જલેયા જાજંમ વક્રિયા, શોભે મંડપમાંહે;

ક્રીનાતે ચિત્ર વિચિત્ર પુતળી, જોલશે જાણે તાંહે.
મંડપ છાંયો મોગરે, દ્વારે તોરણ કદળી થંલ;
અગર ધૂપ સુગંધ એ રીતે, વેહેવાના આરંભ.
પત્ર લખીને તેડાવ્યા તે, આવ્યા સજ્જન સહુ કેમય;
છપ્પન કોડ જાદવ મંડપમો, મળ્યા રંગરસ જોય.
સુલદ્રા અરજીનને, પછે પરણાવ્યાં રૂડી રીત;
વસુદેવે કન્યાદાન દીધું, જીપર પાણુંએક વીત.
ઢોલના ઢમકાર થાયે, ગાયે ગીત મળી નાર;
ચોરી સારી કંસાર ખાધા, ફર્યાં મંગળ ચાર.
ખાજાં ઘેળર જલેખી, સર્ગ સાથને પકવાન;
ઉમેતર કરી વળાવ્યાં છે, વહુવરને બળરામ
ગજ રથ અશ્વ અનેક ઉપર, જડિત મણિમયસાજ;
દાસ દાસી વસ્ત્ર ભૂષણ, આપી કર્યો નમસ્કાર.
સેન્ય આપી વળાવ્યાં પછી, થઇ અતિઘણી પ્રીત;
શુકદેવ કહે શુણ્ણ રાયણ, તમો પવ્યાની પુછીરીત
સતદેવ પ્રાદણુ લક્ષ્મીહરિના, જનક એ બેહુ જનન;
હવે કહું કથા તે સાંભળો, સ્થિર થઇ તમે રાજન.
મિથિલ દેશના રાજા કહિયે, પુષ્પરસોક જેહેનું નામ;
એહેના નગરમાં રહે પ્રાદણુ, શું કરું બેહુના વખાણુ.
પ્રદક્ષિણ મત પાળે પ્રાદણુ, મંત્રોથી વિતરણ;
થોડું અંન મળ્યું તેહેમાંથી, નિત કાઢે છે પંચ ભાગ.
હરિચરણે દઢાવ બેહુનાં, ચિત પ્રભુને પાસ;
ભક્ત જાણી દેવા દરશણુ, જાય છે અવિનાશ.
એખલા કેમ જઇયે એહેવે, આવ્યા મળવા પ્રદક્ષ;
વ્યાસ નારદ અત્રિ મોહોટા, કહિયે ઋષિ ચવન.
વામદેવ ને પરસુરામજ, અંગિરા શુકદેવ;
દેખીને હરિ પ્રસન્ન થયા, કેહે સિદ્ધ થાવું એવ.

૫૨૪ અધ્યાય ૮૬મો—સુભદ્રાનું હરણ અને કૃષ્ણનું
મિથિલાપુરીમાં આવવું.

રથ મંગાવી સજ કરાવ્યો, અશ્વ બેઠયા ચાર;
ઝપી સંગે રથે બેસિને, ચાલ્યા દેવમોરર.
જેણે સાંભળ્યું તે પુજા લેઈને, સામા આવ્યા મળવા પ્રેમ;
ત્રિવિધિ તાપ સહુ ગયા તેહને, દરશણથી સુખ ખેમ.
સોરકને મચ્છ કચ્છ વંકજ, મુકયા દેશ ગુજરાત;
મિથિલા નગરી સમીપ આવ્યા, જાણી બેહુએ વાત.
સાંભળી તતક્ષણ ઉઠયા, વિપ્ર ને રાજન;
પુજાની સામગ્રી સંગે, નગરના બહુ જન.
ઢોઈ પુષ્પ તુળશી ફળ હરવા, ભેટ માંગણ વસ્ત;
જનક ને સતદેવ આવી, નમ્યા પ્રભુને સમસ્ત.
પુષ્પ વધાવે અતિ પ્રેમે કરી, જે જે કમળ લોચન;
સર્વને સનમાન દેઈને, મળ્યા મધુસૂદન.
એ બેહુ ભકતે કહ્યું સાથે, ચાલો મંમધર શ્યામ;
આગળ પાછળ બોલ્યા નહીં, પછે વિચારે ભગવાન.
પ્રથમ કોહોને મંદીર જાવું, બેહુએ ભક્ત સમાન;
તતક્ષણ એ રૂપ ધાર્યાં પ્રભુએ, ગયા બેહુને ધામ.
અશ્વ રથ બે સારથી, બે રૂપ ઋષિનાં તેમ;
રાય જાણે છે માહારી સાથે, વિપ્ર જાણે એમ.
નથ પોણ મુકી આવી પોહોતા, મધ્યે ચોક વિશાળ;
જોવાને બહુ ભીડ પ્રભુને, વધાવે નરનાર.
પુષ્પની વૃદ્ધી કરે સહુ, બોલે જે જે વાણ;
સર્વને દરશણ આપે, કૃપાનિધિ ભગવાન.
એ રીતે પ્રભુ ભક્તને ઘેર, ગયા જગજીવન;
બેહુના મન રાજ્યાં હરિયે, કોઈ ન જાણે મર્મ.
આસન ગણિમય જડાવ તેપર, બેસાડયા ભગવાન;
પ્રથમ પૂજા રાજાનીતે, કહિયે પરમ નિધાન.
ઋષિ સર્વને માન દેઈ ને, બેસાડયા રત્ન આસન;
પૂજાની સામગ્રી પેહેલાં, મંગાવી રાજન.

કેસર ચંદન પુષ્પ તુલસી, રત્ન હીપક ધાળ;
સંખી સંગે જનક સી લેઈ, આળ્યા છે તતકાળ;
તેજના બહુ પુંજ દેખી, નમ્યા પ્રભુને પ્રીત;
જનક હરિના પગ પખાળે, સી નામે ઊપર નીર.
ચરણામૃત લઈ ધરયાં મસ્તક, પીધાંછે સુખદાય;
છાટયાં મંદિરમાં સર્વને, વેહેંચી આખ્યાં રાય.
કેસર ચંદન ચર્યાં ભાળે, સમરખ્યા પુષ્પ હાર;
અગર ધૂપ મુગંધ આરતી, થઈ રહ્યો આતકાર.
પોકશ પ્રકારે પૂજા કીધી, ઋષિની ભલી રીત;
તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાળે, ગાંધવ ગાયે ગીત.
સ્તુતિ કરી પ્રભુને ઘણી, આળ્યા ઋષી સંગે રયામ;
કૃતારથ અમને કરયા, આજ પવિત્ર કર્યાં મમધામ.
વ્યાસ નાવદ હરસરામને, ચવન અત્રિ વામદેવ;
એહેનાં મુજને હરશણ થયાં, તમ પ્રતાપે હપીકેશ.
વિનતિ કરી પ્રભુની ઘણી, હવે પોહોતા મનોરથ મન;
આજ જન્મ સફળ થયો માહારો, હીકાં મેં પરિબ્રહ્મ.
વચન ભકતનાં સાંભળી, ધણું રીજ્યા ઋષિ ભગવાન;
ભોજનની વેળા થઈ, ઊઠો જમવા મુંદરશ્યામ.
તેલ મુગંધ મર્દન કીધાં, -ઉપ્પોદક શુભ સ્નાન;
પીતાંબર કટિ પેહેરિયાં, શુદ્ધ આચમન તિલક ધ્યાન.
નાનાવિધિ પકવાન ઋષી સંગે, આરોગ્યા શ્રીરંગ;
શીતળજળ મુખવાસ ખીડી, વસ ભૂષણ અંગ.
આનંદ ઓછવ ગીત માંગલ, સદા બાંહાં જહુરાય;
જનક હરિનાં ચરણ તળાસે, સી ઢાળે છે વાય.
હરિ સેવામાં તત્પર ઊભા, બેહુએ નર ને નાર;
શ્રીકૃષ્ણ કહે આવડી ભક્તિ, શ્રમ તમને થાય.
ઓસંકળ કેમ થઈયે તમને, વદા જનક રાજન;

પરદ અધ્યાય ૮૬મો—સુભદ્રાનું હરણ અને કૃષ્ણનું
મિથિલાપુરીમાં આવવું.

વેદ વચન એ સાચું કરવા, આળ્યા મધુસૂદન.
લકતના તમે લાડ પાળ્યાં, સચ્ચિદાનંદ ભૂપ;
પ્રહ્લાદ કાળે સ્તંભમાંથી, ધરયું નરસહી રૂપ.
લકિત દેખી રાયની, ઘણું રીજ્યાઋષિ ભગવાન.
શુકદેવ કહે સતદેવની, હવે કહું કયા રાજાનં;
વિપ્રને તેડી ગયા મંદિર, તેજના બહું પુંજ;
સીને કહે આળ્યા જુઓ, સંગે મોટા મુનિજન.
કોણ સુકીત કર્યાં આપણે, જે થયું હરિ હરશણ;
હિમંગ મનમાયે નહીં, આવી નમ્યા હરિને ચરણ.
દંપતી કહે રંકને ઘેર, કૃપા કરી ભગવાન;
ભકતને મોહોટા કર્યા, તમે કહિયે પુરૂષપુરાણ.
દર્ભ આસન પત્રનાં, આણી સુકયાં છે તતખેવ;
તે ઉપર શ્રીહરિ બેસાડ્યા, સંગ ઋષિજી ભૂદેવ.
ચરણ પખાળી પૂજા કીધી, ચરણામૃત ધર્યાં શીવ;
મૃત્તિકા પાત્રમાં ધ્રુપ દીધા, રીજ્યા શ્રી જુગદીશ.
નૈવેદ્ય જળક્ષણ વિવિધપેરના, નમાર તાંદુળ સાર;
સર્વ તંત કરી સુકયા આગળ, હરખ્યાં મંત્ર અપાર.
સતદેવને પ્રભુયે કહ્યું, એકાંત તેડી વાત;
ઋષિ રહ્યા ને માહારી પૂજા, ઘટે નહીં ભકત રાજ.
કેમ વિષય બુદ્ધિ થઈ તમારી, જુઓ બેઠા છે બ્રહ્મ;
વ્યાસ નારદ વામ શુક, અતિ ઋષિ થયન.
હરશણથી નિઃપાપ થઈયે, એહેવા એ ફરસરામ;
ધન ભાયગ છે તમારું, એ આળ્યા છે તમ ધામ.
એનું અંતર નહીં મુને, ભકત વાહાલાં એહ;
ચતુર્ભુજ માહારું રૂપ એ પણ, વાહાલું નહીં મુને તેહ.
બળભદ્ર માહારા બ્રાત છે, વળી લક્ષ્મી કહિયે જોહ;
ભકત વાહાલા એવું કે નહીં, એહેમાં નહીં સંદેહ.
તે માટે એહેની પૂજા કરવી, ભાવજી સતદેવ;

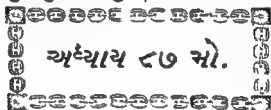
વચન પ્રભુનાં ધરયાં મસ્તક; પૂજ્યા ઋષિ તતખેવ.
આંખા જાંબુ રાયણ કદળી, દ્રાક્ષ દાડમ સાર;
શીતળ જળ આણી મૂકયાં આગળ, રીજ્યા ઋષિજી દયાળ.
તારામાં જેમ ચંદ્ર શેલે, વિપ્રમાં શ્રી મોસર;
ધણું મળ્યું થયાં પછે, સ્તુતિ કરે નરનાર. -
મુજ રંકપર ઘણી કૃપા કરીને, આબ્યા છે ભગવાન;
આજ જન્મ માહારો થયો સફળ, પવિત્ર કર્યાં મમધામ.
જિંચ નીચ ને રંક રાવજ, સરખાં તમને મોસર;
વસ્ત્ર કરમાં ધરી હરખે, નાચ્યાં નર ને નાર.
તન મન તમપર વાડું સ્વામી, તમો પૂર્ણાનંદ;
ગંગા આદે તીર્થ કોટિ, વસે ચરણપિંદ.
સફળ તીરથ આબ્યાં જીઓ, ઋષો સગ સમેત;
હું દીન દુર્ભાગ દાસ ઉપર, કેણું કરે એવડું હેત.
ધન દિવસ ધન પોહોર આ ઘડી, નિરખ્યા વૈકુંઠરાય;
હરખ મન માયે નહીં, પ્રેમે નૃત કરે શુભ ગાય.
પ્રકમા કરી નચ્યાં ચરણે, પોહોતાં મનનાં કોડ;
ભકિત દેખી નરનારની, ઘણું રીજ્યા ઋષિ રણછોડ.
માગ માગ હું પ્રસન્નછો, તમ ભકિત દહ કેહે ધન;
હરશણથી તનમય થયાં, સઘળે દેખે એકજ પ્રજા.
ભકત કહે સ્વામી ચરણ રાખો, કૃપાનિધિ ભગવાન;
ભવબ્રમણથી છૂટિયે, હું માગું એ વરદાન.
જે માગ્યું તે આપ્યું ભકતને, પોહોતાં બેહુનાં કોડ;
યોડા દિવસમાં પામરો પદ, કેહે શ્રીરણછોડ.
હરશણને ઘઈ લીડ ને પછી, જોવા મળ્યું છે સમુદાય;
આખા દિવસનો તાપ ચંદ્રથી, જાય તેમ શીતળ થાય.
સતદેવ જાણે માહારે ઘેર શ્રીહરિ, જનક જાણે તેમ;
રાજઘેરથી રાજ સભામાં, જાયે નિત્ય પ્રભુ એમ.

૫૨૮ અધ્યાય ૮૬મો—સુભદ્રાનું હરણ અને કૃષ્ણનું
[મથિલાપુરીમાં આવવું.]

તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાજે, ગાયે ગાંધવ ગાન;
અપહરણ નૃત્ય કરે આગળ, જાચક જન જસ રયામ.
ઘણા દિવસ રહ્યા ભાવ ભકતનો, પછે માગી વિદાય;
મિથિલદેશ સુકી આવી પોહોતા, દારિકા જહુરાય.
સાંભળી નમ્ર લોક સાહુમાં, આઘ્યા મળવા પ્રેમ;
ઉશ્વસેન વસુદેવ દેવકીયે, પુછ્યું કુશળક્ષેમ.
ભકત ઉપર એહેવી પ્રીત પ્રભુને, સુણો શ્રાતાજન;
સૂતપુરાણીયે શૌનકને કહ્યું, સંક્ષેપે રાજન.

વલણ.

સંક્ષેપે કરી જાણો, શુક કેહે સાંભળ રાયરે;
ધનદાસના સુત સુત કહે સુંદર, છયાસીમે અધ્યાયરે.

(કકવું ૨૦૦ મું—રાગ રામઝી)

પરિક્ષત શુકને કેહે રીશ નામી, તમો કહ્યો નિરાકાર બ્રહ્મરવાર
નહીં નામ ઠામ રૂપ ધામ, તો કેમ પ્રગટ થયા શુભ્રામ.
વેદે સ્તુતિ કરી જુઓ કેમ, દેહ ધરી કોહોને ગાયા તેતો બ્ર
મુને સંદેહ ઉપન્યો મન, તે વિસ્તારી કહો મુનિજન.
શુક કહે પ્રહલીલા અગાધ; કહું નારાયણ નારદનો સંવાદ.

ઠાળ.

સંવાદ કહું એ સાંભળો, અભિમન્યુત રાજન;
નારદપર ઘણી કૃપાદષ્ટિ, ફાહયે પ્રભુનું મન.
હેત કરીને વેણા પ્રભુયે, આપ્યો મુનિને હાથ;

અધ્યાય ૮૭મો-નરનારાયણે નારદને જ્ઞાન આપ્યું તે પ્રસંગ. પરદ

ચોદસુવનમાં કીરત પ્રભુની, ગાયે તુંબર સાથ.
ફરતા ફરતા આવી પોહોતા, બદ્રિકા આશ્રમ;
નરનારાયણ તપ કરે, તે દેખી થયા પ્રસન્ન.
આવીને પ્રણામ કીધા, બોલ્યા મુખથી વાણ;
કહ્યું અમારું મન શીતળ થયું નહીં, હરિકથા વિના રધામ.

MUNSHI SARASWATI MANDIR (MUNSHI SARASWATI MANDIR ORANTHAGAR)
KULAPATI C M MUNGHE MARG, BOMBAY 400 007

S. No. 29757 DATE: 15-11-1984

Received with thanks from Smt/Sri/Prof/Kam P. J.

M. No. 1156 Class the sum of

Rs. 100/- Paise Twenty

on A/c. of Fmc/Rules/E P. Charges Rs. 2 P. 25

Fee for Rs. P.

Admission Fee Rs. P.

TOTAL Rs. 2 P. 25

LIBRARY Prachin

અમૃતપાન;

જ્ઞાન.

૧૫ મૂળ;

જનલોક.

હા;

મુનિજન.

થઈ જનલોક;

૧૭ હોય.

મુનિજન;

આ એ પ્રદ.

જના પુંગ;

મુનિ પુંગ.

કરે કામ;

કૃષ્ણપુરાણ.

શ્રદ્ધ;

સ્પષ્ટ.

માંછે ઈંડ એક;

કોટી, કોટી અહવા ઇત્યાદિ પ્રભુને અનેક.
ભિલોનાલ મુખતાર કાઢી, રમે મન સીચાય;
વળી ઇચ્છાયે લીચે મુખમાં, તેમ પ્રદા ઇચ્છાય.
અકળ ગત ગોપિંદની, કોણે કળી નહીં મુનિજન;
ફારમ ૩૪.

નારાયણ એમ કહે કથા, શુક કહે સુણ રાજન;
 છત્રીસ ભેજન પીઠ પોહોળી, એહેવા સંકર્ષણ;
 શેષશાઈ જળમો શયન કરેછે, તેપર અશર્ણાશર્ણ;
 વિશ્વને એ સરજે રાત્રે, શીઘ્રે કહ્યો લેહ;
 સૃષ્ટિનો જાહારે સમો થાય તાહારે, શ્વાસોશ્વાસથી વેહ
 દેહ ધરી વેહ સ્તુતિ પ્રભુને, જગાડે કરી ગાન;
 રાજાને ઢાઢી જગાડે, તેમ એ સાવધાન.
 પ્રાતસમે જાહારે થાય તાહારે, સૃષ્ટિનો આરંભ;
 જે નારાયણ જે વિષ્ણુ, જેને શ્રીપરિબ્રહ્મ.
 જે પુરૂષોત્તમ કેશવ માધવ, જે સચ્ચિદાનંદ;
 એમ કહી શ્રુતિ જગાડે, જે શબ્દ શ્રીગોવિંદ.
 પૂર્વી પ્રભુનાં ચરિત્ર નામને, ગાયછે શ્રુતિ ધનં;
 પ્રાત થયો હવે જગીયે, કરવા સૃષ્ટિ જગજીવન.
 તમો કેહેશે સુજને કાં જગાડો, સૃષ્ટિનું શું કામ;
 એથી બંધન થાય સુજને, એમ નહીં ભગવાન.
 તમને બંધન છે નહીં, તમે કૃત્રિમ કરતા શ્યામ;
 મને સૃષ્ટિ સંધાર કરો છો, તમે પુરૂષપુરાણ.
 ઝોંકાર એ શબ્દ શર્વતું, બીજ કહિયે બ્રહ્મ;
 નાભિકમળથી બ્રહ્મા, એથી સૃષ્ટિ ઉપની ધન.
 બ્રહ્મ રૂપે સરજો પાળો, વિષ્ણુ રૂપે જગદીશ;
 શીવ રૂપે સંધાર કરો છો, તમો ત્રિગુણાતીત.
 પ્રતિગિંઞ છાયા સર્વ ઘટમાં, એક અનંત સ્વરૂપ;
 જીવના ઇન્દ્રિય તમે, જે જાણે તે તદ્દરૂપ.
 શંકર્ષણનાં સુખથી, જાહારે નીસરે વીષ્ણુવાળ,
 જગત શહુને પ્રલે બુવો, બાળીને કરે છે છાર.
 શત વરસ પરજન વરસે, સમસ્ત શુંડાધાર;
 પૃથ્વી જળમય કરશે તાહારે, ફરી નવો વિસ્તાર.

સઘળે જળ ણિંજ દીસે, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ;
 તાહારે સ્વામી તમે એખલા, કો સંગ નહીં શ્રીહયાળ.
 તમારી ગમ પ્રભુ તમે જાણો, ખીજું ન જાણે કોય;
 સહસ્ત્ર જિજ્ઞાસે સમરથ નહીં કેહેવા, શેષ તે ગુણ સોય.
 તમે કેહેશો આવડી માહારી, સ્તુતિ કરે કાં સેવ;
 મુને લાગે તેમ અગિને લાગે, એ શું નહીં છે દેવ.
 જે યકી જન્મ હોમ વરસે, મેહ સ્વર્ગથી પોણ;
 એ યકી અંન સુદિ સર્વે, એથી મોહોદુઃ કોણ
 તે માટે એહેને લાગે એમ નહીં, શ્રુતિ કેહે મુણા પ્રદા;
 એ અંશ છે તમ તેજ સ્વામી, તમથી નહિં કોણ અન્ય.
 બાહુગર ખેલ કરે આંખાનો, લાગે ફલ જુએ લોક;
 તેમ ઇંદ્રજાળ માયા તમારી, દીસે તે સહુ ફેક.
 માટે તમે ખરા એ માયા જુઠી, જાણે નહીં તમને જન;
 કથા અમૃત શ્રવણ કીર્તન, કરે તે ધન ધન.
 અધમ પાપી અન્ત જાતી, લાગે તમને નાથ;
 તે સરખા તરી જાય સ્વર્ગે, તો ખીજાની શી વાત.
 ભકિતહીણ જાણે નહીં, તે ફેકટ પૃથ્વી ભાર;
 લખચોરયાશી ફેરા ફરી પામ્યો, મનુષ્યદેહ અવતાર.
 બધીર મુકો નેત્ર નોડે, કેમ લીધે હરિનામ,
 નેત્ર કહીં એ જીભ્યા આપી, ગાવા ગુણ ભગવાન.
 પુત્ર કલત્ર દ્રવ્યમાંહે, ભુલ્યા લાગે જન એંહ;
 ઘટઘટમાંહે તમે રહ્યા બ્યાપી, દેખે નહીં હૃદયામાંહે;
 કાલમાં રહે વન્હી છાનો, દેખે નહીં તેહેને કોય;
 મથે તાહારે તેમ તમે પ્રગટ, અંતરજામી સોય.
 નાલિકમળમાં કસ્તુરી, મૃગ જોળતાં ફેરે વન;
 આત્મારામ વિરાજે ઘટમાં, જાણે નહીં મૂઠ જન
 એમ ન જાણે શત વરસનું, આયુષ કળીમાંહે પુણ્ય;

એહમાંથી જુઓ મિથ્યા ભાષણે, થયું કાંઈએક નુન્ય.
 પંથોતેર રહ્યાં આસરે, તેહ ને લોગવે ધરી કાય;
 અર્ધ તો ગયાં રાત્રિમાં, અર્ધ રહ્યાં છે આંહાંય.
 બાળ અવસ્થા રમતમાંહે, તરૂણ અવસ્થા સ્ત્રી સંગ;
 વૃદ્ધ અવસ્થા તૃષ્ણામાં પછે, ભજશે કહિયે શ્રોરંગ.
 હું તું એ તો અહંકારનું મુળ, અહંકારે કરી કામ;
 કૌંધ લોભ એ વાસનાયે, ફરે જીવ આહારે ખાણ.
 એ જ્ઞાન કહ્યું છે મનુષ્યને, કેા જાણે હરિના જનન * ;
 જાણે તે તદરૂપ ગંગા, સાગર તેમ એ બ્રહ્મ.
 સહસ્ર નદી જઈ ભળે હિમાં, એક રસ એક નામ;
 નદીનો કાંઈ નાશ નથી, તેમ જીવ એહ પ્રમાણ.
 પાતાંજળીના શાસ્ત્ર એમ કહે, જીવ એ કેમ બ્રહ્મ;
 જીવ જુઓ ધર્મર જુઓ, જિંચ નીચ દેહ ધરે કેમ.
 કર્તુમકર્તા સમરથ સ્વામી, જીવથી શું થાય;
 એમ વાદ કરે ખટ શાસ્ત્ર તાહારે, શ્રુતિ કહે સુણો ન્યાય.
 સોમણ એક તેહેના ઘાટ બહુવિધી, ભાગે ત્યારે સોમણ;
 તેમ બ્રહ્મ એક એ માયા ઉપાધી, જીવને જન્મ મર્ણ.
 એક વૃક્ષપર બે પંખી, એક ખાય ફળ એક શુન્ય;
 સ્વાદ લીયે ને લોગવે, પોતે સાક્ષી પાપ ને પુણ્ય.
 ગુણે કરી જિંચ નીચયોનિ, ફરે ભવમાં જીવ;
 વાસનાયે રહિત જે જીવ, થાયછે પછે શીવ.
 ભગવાન. કેહે છે નિગમને, મુને જોળખ્યા તમે કેમ;
 હું બ્રહ્મ કાંહાં રહું કેા નવ જાણે, શીઘ્રે કરીને એમ
 કેમ જાણી માહારી સ્તુતિ કરોછો, એ અસંભવ વાત;
 શ્રુતિ કહે તમ માયાયે કરી, પ્રગટ ગુણ વિખ્યાત.
 પ્રકૃતિ જઈ તેહેમાં પવન સુકી, રમત કરો છો રમ્ય;

* એ ને પછીની એક લીટી બા. પ્ર. માં નથી.

તમ કૃપાયે કહું સ્વામી, શ્રીતા વક્તા બ્રહ્મ.
 તમે સર્વના આતમા, અવિનાશી કહિયે બ્રહ્મ^૧;
 દેવ દિગ્બાજ સહુ આજ્ઞામાં, ફરે છે રવિ ચંદ્ર.
 મરજાદા મુકી બાય નહીં જળ, એહેવા એ દધિ સાધ;
 જઠરઅગ્નિ પચાવે અંન, અદકું ઓછું^૨ ન થાય.
 તમ આજ્ઞાયે ચાલે તેહેને, સદા હોય કલ્યાણ;
 મરજાદા મુકી ચાલે તેહેને, કુશળ કેમ હોય શ્યામ.
 તે ભવબ્રમણ ફરી આવે તાહારે, પામે બ્રહ્મ દેહ;
 તેહ ઉત્તમ વેદ વક્તા, જાણે હરિને તેહ.
 ધનદાસ મુત ગૃહ તણ થાયે, સન્યાસી ધરે દંડ;
 પરમહંસ તમ ચરણે ચિત્ત, તે પામે પદવી અખંડ.
 જો માયામાં ચિત્ત રહે ઉપર, ભક્તિ અંતર દંભ;
 રીજવે ઇંદ્રી સ્વાદ માટે, જન ફરે નવ ખંડ.
 મનુષ્ય દેહે ઓળખ્યા નહીં, તે કહિયે કાષ્ટ પાવાણ;
 પ્રેતગુલ્ય તેહેને જાણવા, નરજીવ એહ પ્રમાણ.
 જેમ ધુવેરે કરી દેજે નહીં, પાસે પોતાનું અંગ;
 તેમ વિષથી માયામાં પડયા તે, ભૂલા તમને બ્રહ્મ.
 આતમઘાતી કહિયે જેણે, જાણ્યા નહી હરિ રાય;
 આઠ પોહોરમાં એક ક્ષણ જો, ભજે તો શુભ થાય.
 નહિંતર કર્મે ણાંધ્યો ફરે પ્રાણી, ભોગ્યે સંસાર;
 ન્યાય કહે કેમ કર્મ મોહોદું, ઇંધર નહીં જુઓ વાત.
 નિગમ કહે એ સાક્ષી પ્રભુ એહેને, લેવે નહીં કાંઈ કર્મ;
 ઇંધર ઠોહોનું રહું જુડું, કર્તા નહિ કહ્યો મર્મ.
 બ્રહ્મ કરેછે કુલાલવૃત્તિ, વિષ્ણુ ધરે અવતાર^૩;
 શિવ જોગી એ કર્મને વશ, ફરે રવિ નિરધાર.
 ત્રિશુલાતીત છે વેગળા, તે કહિયે મોહોટા વિશેષ;

એહેની આજ્ઞાએ સૃષ્ટિ કરેછે, બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેષ.
 બ્રહ્મથી જોંકાર તત્વજ, તત્વથી વૈરાટ;
 સહસ્રપદ જેના સહસ્ર હાથજ, સહસ્ર મસ્તક કાન.
 મુગટ કુંડળ સહસ્ર સહસ્રજ, તેજના ભંડાર;
 પાર કો પામે નહીં, એહેવા કહિયે દેવમોસાર.
 બાળક જળમાં મુખ પોતાનું, જોઈ રમે તે સાથ;
 તેમ પોતાના પ્રતિગિંબ સાથે, રમત રમે વિશ્વનાથ.
 શાસ્ત્ર કહે એ આતમાથી, આતમા પામે મોક્ષ;
 આતમાંથી પડે હેઠા, ભોગવે ફળ જોખ.
 મીમાંસા શાસ્ત્ર કહે કર્મના, લેખ ટળે નહીં સત વાત.
 જોતિથી કહે ગૃહ બળિયા, માંહોમાંહે એમ વાદ.
 શાસ્ત્રે કહ્યું પણ ઠરાવીને, વેદે કહ્યું એ પ્રમાણ;
 રવિ એક પ્રતિગિંબ જળ ઘટ, તેમ એક ભગવાન.
 આદ્ય અંત ને મધ્ય વ્યાપી, રહ્યા પુર્ણાનંદ;
 હરિ વિના કો છે નહીં^૧, સ્તુતિ કહે મુખે વેદ.
 ઘટમાં બ્રહ્મનું તેજ છે તો, વાહાણ લાગે સજનં;
 હંસ જહાડે રમી જાય તાહાડે, પ્રિય નહીં જુઓ મન,
 પ્રાણુયકી એ પ્રિય વાહાણો, એહેમાં નહીં સંદેહ;
 એહેવા પ્રભુને ભજે નહીં, મદ અંધ કહિયે તેહ.
 કલ્પવૃક્ષને તણ જે કો, સેવે ખીજે દેવ;^૨
 માતપિતાને પરકરી, મૂઠ કરે નીચની સેવ.
 કાળભુજંગ પુંપુવાટ કરતો, ફરે મસ્તક આય;
 એમ ન જાણે જાણે હવડાં, લણ્યે લલો છે દાય.
 જન્મ સઘળો ગયો આજે, અંત સમે કહે રામ;
 વેમાત બેસી બાય રવજે, વાજતે નીચાણ.
 નામતો પ્રતાપ એહેવો, જુઓ મન વિવેક^૩;

૧ 'એ વિન કો પદારથ નહી' શુ. પ્રત.

૨ સપાલાખ શ્લોક સ્તુતિના, તાહાં કહિયે અન્ન, શુ. પ્રત.

નેતિનેતિ નિગમ કહે, શુણ ક્રેમ ન આવે છેક.
 શત વરસ કમળ જળમાં, અજ ગયા ન જડયો ધાય;
 કેહેતાં કેહેતાં વાણી થાકી, ચરિત્ર કહ્યાં નવ જાય.
 જન લોકની મૃત લોકમાં, મુનિ કહી કથા એ સાડ;
 સાંભળી સ્તુતિ કરી પ્રભુની, નારદજીએ તેણીવાર.
 તમે બ્રહ્મા ઈશ્વર સ્વામી, તમે શ્રી વિષ્ણુ બ્રહ્મ;
 તમારી સત્તાયે સંસાર ઉભો, તમ વિના નહિ અન્ય.
 ઈંદ્ર વરુણ કુબેરજમ એ, રોપ વન્હી ભાણ;
 જળ સ્થળ સધળે તમે વ્યાપી, ઘણું શું કહું રયામ.
 તપ કરોછો લોકમંથે, ભક્તજનને કાજ;
 એ રીતે તપ કરે તેહેને, પ્રસન્ન થાય મહારાજ.
 નારાયણ કહે ધન નારદ, ભક્તમાં તમે મોક્ષ;
 અક્ષરનીશ પ્રભુનાં ચરિત્ર ગાતાં, કરો છો ત્રૈલોક
 તમસ્કાર કરીને ગયા તાંહાંથી, નારદ પોહોતી આશ;
 વેણુનો ટંકાર કરતા, આવ્યા બહાં વેદવ્યાસ.
 કાષ્ઠમાથી અગ્નિ મથતાં, જળ્યું વ્યાસનું રેત;
 અરણીમાં આવી પડ્યું તેથી, ઉપના શુકદેવ.
 નારદ દેખી વ્યાસ ઉઠ્યા, થયા મન રગિયાત;
 ત્રણલોકમાં ફરી આવ્યા, કહો કાંઈએક વાત.
 મુનિ કેહે મુને નારાયણે કહ્યું, તે કહું તમને જ્ઞાન;
 ઉપદેશ કરીને ગયા સ્વર્ગે, ગાય હરિસ ગાન.
 શ્રીહરિદાતા ભુકતા કહીયે, પ્રભુપતિ વિપ્ર અન્ય;
 વેદ વાયકસતા એ, શુક કહે સુભો રાજન.
 તમે કહું નિરાકર તે, આકર દેમ ધાય બ્રહ્મ;
 જ્યાં બુદ્ધિયે કહું તે, એ બુદ્ધિ જ્ઞાન દિયે મન.

વલણ.

જાણજો બ્રહ્મ એક છે, શુક કેહે માંગળ સયરે;
 પનદાસના સુતગુત કહે મુંદર, સત્યાત્રીમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૮૮ મો.

(કડવું ૨૦૧ મું—રાગ રામઝી)

વધા પરિક્ષત શુક પ્રત્યેવાણી, સંઘે ઉપન્યે એક મુને સ્નામી;
શિવ કહિયે દિગંબરજોગી, દ્રવ્યની ધરજાએ તેને લજે લોગી.
વિષ્ણુ ભક્તીવાન છે એક, કેા વેળા તેને લજે નહીં કેમ;
વધા શુકજી મન પ્રસન્ન, સાંભળ પરિક્ષત એ રાજન.

૬૫.

કહું કથા વિષ્ણુરાટ તમને, સાંભળો દેધ કાન;
પૂર્વે પુછ્યું ભગવાનને, તમ પિતામહ સાવધાન.
તેમ તમને કહું હું શ્રીહરી, જોઠા પાંડવ સાથ;
જીવિષ્ઠર શ્રીકૃષ્ણને કહે, સાંભળો સ્વામીનાથ.
શિવ પ્રસન્ન કેમ થાય વેડેલા, વિષ્ણુ નહીં કેમ તેહ;
એ વિસ્તારીને કહો મુજને, ટળે મન સંદેહ.
શિવ તો જોગી લોગી વિષ્ણુ, કહિયે લક્ષ્મીવાન;
તે ઉતાવળા કેમ પ્રસન્ન ન થાયે, ભકતપર ભગવાન
વચન રાયનાં સાંભળી, વળતા વધા શ્રીમહારાજ;
ભકતને જાહારે જોઈયે તાહારે, આપું દ્રવ્ય તે કાજ.
મુને અવિચળરાજ લક્ષ્મી, આપું નીરસો તેહ;
લક્ષ્મી વિના જોલો નહીં, જીવ્યો રાજપદવી તેહ.
છત્રીશ સહસ્ર વરસ મુયે, લોગવ્યું સુખ રાજ;
અંતે તારાગંડળ મધ્યે, આપ્યો અવિચળ હાર.
જે વેળા જેહેને જોઈયે, તેહેવો આપું દ્રવ્ય અનંત;
સમી સગી તેહેનો તેજ પાછો, ધાય નહીં મંદે અંધ.

ધન હોય તાહારે કુટુંબ મિત્રજ, આશ્વાયે કરે પ્રીત;
 પ્રાણથી હું વાહાલો મુજને, તજે તે પર ચીત.
 તે માટે તેહેની લક્ષ્મી હરી લેજી, તાહારે આવે જ્ઞાન;
 પછે મુજને જોળજે, તવ ગાય હરિજસ ગાન.
 સ્મરણ લકિતયે પામે પદ્મી, એથી શું છે બીજું સાર;
 લક્ષ્મીને મદે કરણું સુખ દુખ, લોગવે સંસાર.
 તે માટે હું આપું નહીં, લક્ષ્મી એ ધર્મસાય;
 સાંભળી રાય પ્રસન્ન થયા છે, ધન હરિમુદાય.
 ત્રિજુ તો ખરી કસોટી લીયે, તાહારે થાય પ્રસન્ન;
 કહું ઇતિહાસ પુરાતન, શુક કહે સુણો રાજન.
 સીપ્પીરાબા ભકત મહાદદ, સતવાદી આવે ધર્મ;
 શરણે આવ્યો હોય તેહેને રાખે, સદાવરતી અંન.
 જે માગે તેહેને ના કહી કેહેવી, એહેવા તે ઉદાર;
 ત્રેલોકમાં આવી કીરતી, જેવા આવ્યા વિશ્વાધાર.
 વાઘરી રૂપે થયા દેખી, પંખી નાહાઠાં જાય;
 એક કપોત આવી બેઠો રાયને, ખોળે વીરમે વાત.
 શરણે આવ્યો તેહેને રાખવો, એહેવી રાયની પોણ;
 પારખી કહે આપો મુજને, રાય કહે તું કોણ.
 હું પારખી આવ્યો લેવા એહેને, રાય કહે બીજું માગ;
 એ વિના માગો તે આપું, શરણે આવ્યો મુજ લાજ.
 વાઘરી કહે મુને એહજ આપો, કુટુંબપોષણ થાય;
 નહીંતર આજ અપવાસ ના કહો, ફરી જઈયે રાય.
 ધર્મ સકંટ પડ્યું રાયને, વઘા મુખથી વાણ;
 એ જરાજર માંગ્યો તે આપું, શાસ્ત્ર આજ્ઞાએ માગ.
 વાઘરી કહે તમ અંગતું, આપો એ જરાજર માંસ;
 સાંભળી રાયે હરખયા એહેવે, આપી સી તે પાસ.
 ત્રી કેહે અર્ધ અંગ હું હાં, આપીશ માંસ એ કાજ;

પુત્ર કહે એહેવે હુંયજ આપું, વાઘરી કહે નહીં રાજ.
 તમારું એ માંસજ મુજને, આપો તો લેજી રાય;
 તોજ્યું તે ઝરાળર અંગ રાયનું, તો એ પુરૂં નવ થાય.
 રાણીયે આપ્યું પુત્રે આપ્યું, તોએ ઉચું જાય;
 રાય કહે મારું મસ્ત આપું, તાહારે પુરૂં થાય.
 એમ કહીને ખડગ કઠે, મુકયું છે રાજન;
 ચતુર્ભુજ થઈ ઠરશણ આપ્યું, માગમાગ હું પ્રસન્ન.
 તે માટે વિષ્ણુ એહેવા શુક કહે, ધન ધ્રોગોપાળ;
 હવે કહું કંથા શિવજીતાણી, તે સાંભળો ભૂપાળ.
 એક દૈત શકુનીનો પુત્ર તેહેનું, વકાસુર કહિયે નામ;
 તપ કરવાને જાય એહેવે, મળ્યા નારદ શ્યામ.
 તેજપુજ પ્રકાશ દેખી, નમ્યો મુનીને પાય;
 ત્રણ દેવમાં કહ્યો વેહેલો, પ્રસન્ન થાય કહ્યો તેહ.
 હતો મનમાં સંકલ્પ વિકલ્પ, ભલે મળ્યા મુનીજન;
 સાંભળી ઋષિજી વધા, વેહેલા શિવ થાવ પ્રસન્ન.
 શંકર ભોજા આપશે, જે માગશે તે વસ્ત;
 પાછું ફરી તે જીએ નહીં, એહેને આપશું કોણ ગત.
 સંકટમાં પોતે પડે છે, વર આપીને જીઓ વાત;
 એ સંજોયે ફરી કહું તમને, સાંભળો દૈતરાજ.
 રાવણને વેહેલા પ્રસન્ન થયા, તેને આપ્યો વર એ જોળ;
 પ્રાકમ જળ કો તોલ ન આવે, જીત્યું તેજે ત્રિલોક
 કૈલાસ સરખું ગડગડાણ્યું, કરે શિવસું દંદ;
 લંકામાં લઈ જાજી એહેને, એહેવો તે મદઅંધ.
 જાણાસુરને પ્રસન્ન થયા, શિવે આપ્યા સહસ્રજ હાથ;
 વઢવા કો સમરથ નહીં, આળ્યા જીદને શિવસાથ.
 શિવ કહે મેં વર આપ્યો, એતો આળ્યો મુજશું દુષ્ટ;
 સમજાવી કહ્યું દૈતને, મુજ સરખો મળશે પુષ્ટ.

લકતવત્સલ તેહેના નગરમાં, કરે શિવ રક્ષાય;
 તે માટે જઈ આરાધો, વળી કહું સુણો દૈતરાય.
 વિદુત માળીને પ્રસન્ન થયા, તેણે માખ્યું વરદાન;
 સૂરજના જેહેવું તેજ આપો, હું ફરું બેસી વિમાન
 માંચું તે શિવે આખ્યું તે પછે, ફરે રવિસંદેશ;
 સૂર્યનો રથ જાય તેહની, પુઠળ તેજ વિશેષ,
 રવિયે મનમાં વિચારયું, થયો કાળનો હવે લોપ;
 પોતાને તેજે વિદુતમાળીને, બાળી કીધો ફેક.
 શિવે જાણ્યું લક્ત માહારો, દગ્ધ કર્યો છે આજ;
 ત્રિશૂળ લઈ તનક્ષણ ઉઠી, હણું રવિને ક્ષણમાંજ.
 સૂરજે મનમાં જાણ્યું શિવજી, કોપ્યા મુજપર આંહિ;
 મેં હાવે ઉગરધું નથી, શરણુ જાવું તાંહિ
 તે માટે રાજધાનીમાં જઈ, છુપાયા પાતાળ;
 શિવે જાણ્યું રવિ શરણુ આવ્યા, પ્રસન્ન થયા તતકાળ
 અઘાપિ સૂરજકુંડ કાશીમાં, લોહાર્ક કહિયે નામ;
 એહેવા એ શિવ લોળા નારદે, કહ્યું દૈતને આમ.
 મનના મનોરથ પોહોંચશે, એમ કહી ગયા મુનિજન
 વકાસુર જઈ તપ કરે છે, બદ્રિકાશ્રમ ધન.
 ઉંચે ચરણે ઉર્ધ્વ વઢને, કરે ધુમરપાન;
 એકમને શિવ આરાધ્યા તેણે, ધર્યું દૃઢયા દૃઢધ્યાન;
 તોહ શિવ તેહેને પ્રસન્ન નહીં, તપ હોમ્યું શરિરનુ મા
 સાત દિવસ થયા હોમ કરતાં, પછે થયા છે નિરાશ
 શીવ કમળ હોમવા માંડ્યું, વિચાર્યું શિવે મન;
 હત્ય દોષ એ લાગે મુજને, શિવ થયા પ્રસન્ન.
 અગ્નિકુંડથી પ્રકટયા પોતે, નીસરયા તતજેવ;
 માગ માગ તું શું માગે છે, એમ વદા મહાદેવ.
 શા માટે એહેવું કરોછો, શિવ સમજાવે ભણી રીત;

વિષ ખાચે કો ઝંપાવે, તેહેને મનાવે તે ઇશ.
 એમ કહી ભુજ ફેરવ્યો, થયું શરીર દૈતનું દિવ્ય;
 સ્તુતી કરીને નમ્યો ચરણે, માણું તમ કને 'શિવ.
 જોહેનાં મસ્તક પર હાથ મુકું, તે જાળીને થાય સખ;
 શિવ કહે એણે એ શું માગ્યું, કહિયે એ ખળ જાત.
 સર્પને પય પાય તો એ, કરે આવી ડંશ;
 તેમ જોહેને વર આપું, રખે કરે મુજસું ધવંસ.
 શિવજી મન કુખવાયા, પણ શું કરે સોજાનાથ;
 માગ્યો તે વર આપી શિવજી, જાય છે કૈલાસ
 કેમ જણાયે પારખું, પાસે દિસે નહીં ખીલું કાય;
 શિવ મસ્તક જો હાથ મુકું, લેજી જોહેની સી જોયા.
 એમ કહિને પૂઠળ દોડ્યો, મુકવા ખળ હાથ;
 વ્રણ લોવનમાં ફરયા શીવજી, આળ્યા જાંઠાં છે નાથ.
 કોઈથી દૈત વળ્યો નહીં, એ જાણ્યું પ્રભુએ મંત;
 શીવ કહે તે પેહેલાં જઈને, નીવાર્યું એ વીધ.
 લાજસે મુજ દેખીને શીવ, ધરું જટુકનું રૂપ;
 મૃગચર્મ કમંડળ કરમાં, બ્રહ્મચારી થયા ભૂપ.
 પોતે સનમુખ ગયા તેહેની, કોઈ ન જાણે મર્મ;
 માહાપુરુષ તેજવંત દેખી, ભાવ જીપનો મંન.
 પાશે આવી દેત્યે પ્રભુને, કર્યો છે નમસ્કાર;
 ભગવાન કહે ઉતાવળા કાંઠાં, જાઓછો કોણ કાર.
 આસોઆસ માતો નથી, કણુ જિભા રહી ખાઓ આસ;
 આવડો શ્રમ કરોછો શું, જીવની નહીં આશ.
 પ્રાણ વાહાલા સર્વને, જોહેને આપીએ રૂડું સુખ;
 અકળાયા ઘણું દોડતા, મુજ કહો શું છે કુખ.
 દૈત કહે શીવે વર આપ્યો, જોઈ પરીક્ષા મુકી હાથ;
 ખરું જોડું જાણવા મુકળ, દોડું છઉં સ્વામીનાથ.

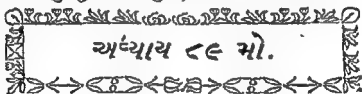
ભગવાન કહે ધન ધન એ તું, શકુનીનો છે તન
 શીવને કહે તું ભલો લાગે, તે ભંગી ભાઈ જીઓ મન
 દૈત કહે તે મહેશ્વર છે, નમે સહુ તેહેને કાજ;
 તે શું સમરથ છે નહીં, વર આપવા મહારાજ.
 બહુક કહે તમો સત રહોછો, સાંભળો દૈતરાય;
 દક્ષનો એહેને શ્રાપ થયો છે, ગયો જસ મહીમાય.
 પીશાચ થઇને ફરે સંગે, ભૂત પ્રેત એ મિત્ર;
 દ્વીગબર ગળે ફંદમાળા, સર્પ ભૂપણ એ રીત.
 વાધાબર હાક ડમરૂ કરમાં, ત્રીચુળ અંગ લલુત;
 દેવ એહેને સંગે નહી, તું તેહેને કહે લાગો ધૂર્ત.
 શિવજી મસ્તક હાથ મુકી, નૃત્ય કરતા તે રાય;
 મંત્ર તુને કાંઈ કહ્યોછે એમ, હાથ મુકે શું થાય.
 એ ભેગીનો વિશ્વાસ ચો, તું ભે વિચારી મન;
 તેમાટે ઘેર જાઓ પાછા, માનો એહ વચન.
 નહિંતર પરીક્ષા જીઓ પોતાનાં, મસ્તકપરં મુકી હાથ;
 ખડું ખોટું કંકણ કરમાં, હરપણું શું કાજ. ✓
 વિષ્ણુ માયાયે હર્યું ચિત્તને, વિશ્વાસ આવ્યો મન;
 એણે માહારા પિતાનું નામ લીધું, કહિયે એ શુરપ્રદ.
 હીસેછે વય નાહાધડી, છુધ ઘણી વચન રસાળ;
 ઇચ્છા પ્રભુની કરવું એહેને, કોણ રાખણહાર.
 આનંદ મનમાં હવો- નાચ્યો, મસ્તક મુકી હાથ;
 કર મુકતાં તે દૈતકાયા, બળીને થઇ રાખ.
 દૈત મોહોટો પહાડ સરખો, કાણ ના લાગીવાર;
 દેવના હુંદુલી વાગાં, વરત્યો જેજેકાર.
 એહેવે શિવજી આવી ઉભાં, તેહેને કેહેછે ભગવાન;
 શું ભોઇ એહેવા દૈતને, વર આપ્યો કેમ કહ્યાણ.
 આપીને સંકટમાં પડે, વિચારી કરવું કામ;

૫૪૨ અધ્યાય ૮૯ મો—ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને
અર્જુનને વિપ્રના ણાળક આણી આપ્યાં.

શિવ કહે પ્રાણ લગી તાર્યું મેં, આપ્યો વર એ શ્યામ.
વરમાગે તેહેને આપવો મેં, ના કેમ કરી થાય.
સંભાળનારા તમેાછે તો, અમને શી ચિંતાય;
સ્તુતિ કરી શિવ ગયા સ્વર્ગે, વિષ્ણુ ગયા છે ઠામ.
વક્રાસુર બળી ભસ્મ થયો માટે, ભસ્માસુર પડ્યું નામ.
વર આપવાને ભોળાશંકર, વિષ્ણુ લે સંભાળ;
ત્રણ મુરતી એકછે, શુક કહે સુણ ભૂપાળ.
તમે કહ્યું શિવ આપે લક્ષ્મી, વેહેલા એ વરદાન;
શ્રીવિષ્ણુ તો ઉતાવળા, નહીં આપે એ કહ્યું જ્ઞાન.
ભાવે કરી ભણે સાંભળે એ, અધ્યાય અતિપાવનં;
કષ્ટતી તેહેને રાંખે શ્રીહરિ, શુભો શ્રાતાજન.

વલણ.

શ્રોતાજન કહ્યું જ્ઞાન એ, જુઓ એહેવા વૈકુંઠસાયરે;
ધનદાસના સુતસુત કહે સુંદર, અઠ્યાસીમો અધ્યાયરે.

(કકતું ૨૦૨મું—રાગ રામગી.)

શુકલ કહે શી રીતે ભણું, લીલા હરિની છે અતિધણું;
થાકાં સરસ્વતી થાકા વેદ, પાર ન પામે પ્રભુનો છેક.
સંક્ષેપે કરી કહું રાજન, સાંભળજો ચીર થઇને મન.

ઢાળ.

ચીર થઇ તમે સાંભળો, કહું કયા હરિની રમ્ય;
નિમિષારણ્ય સરસ્વતી તીરે, બેઠા છે ઋષિજન.

અધ્યાય ૮૯ મો—ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને ૫૪૩
અર્જુને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

સહસ્ર વરસનો નેમ તાહાં, કળી કરે નહીં પ્રવેશ;
પરિક્ષત રાજના રાજમાં, ચાલે નહીં લવલેશ.
તે માટે એ જ્ઞાન જગજ, કરે છે ભલો દાવ;
મંત્રે કરીને મૃત્યુ-તોડયા, તે આવ્યા છે ધરી કાય.
ઋષિ કહે તમો ભાગ લીયો, જન્મમો એ ભોય;
અમને વ્યાધિ પીડે નહીં, સહસ્ર વરસ ન મરે કાય.
તે માટે અમ પાંસે બેસો, મૃત્યુ કહે સુષો પ્રદા;
કેમ બિંમુ તમપાસે કરવું, કામ સ્વર્ગસદન.
સુતપુરાણીયે કથા આરંભ, માંડયો છે રાજન;
ઋષિ કહે હાવે કથામોંથી, ઉઠવું નહીં જન્મ.
તે માટે સહસ્ર વરસ સુધી, રહ્યા છે મૃત્યુ તાંડે;
જેહોનો ભે તે પાસે બેઠા, હરખ્યા રૂપી મનમાંડે.
માંડેમાંડે ઋષિ વહે ત્રણમાં, કોહોનું ધારયે ધ્યાન;
કોઈ કહે શિવ પ્રદાનું, કો કહે વિષ્ણુનું આમ.
ત્રણે ગુણમાં મોહોટો કોણ, એમ કુલાહલ બહુ થાય;
ઋષિ કહે જુઓ પરીક્ષા, પછે સાંભળીયે કથાય.
સરવે મળીને કહ્યું ભૃગુને, કેમ ટળે સદેહ;
ત્રણે ગુણમાં કીંહાચે ગુણ કરી, પામીયે પદ એહ.
ભૃગુ કહે ધીર ધરો, હું જોઈ આવું તાંડાંલગી પ્રદા;
આજ્ઞા લઈને જઈ પોહોતા, પેહેલા પ્રદાસદન.
ચાર મુખ ચાર સભા અજની, ભેજન શત પ્રમાણ;
પંચાસ કોડ ગાંધર્વ ઉભા, અપહરા નૃત્ય ગાન.
એહેવામાં ભૃગુ આવ્યા મળવા, પિતા છે જેને કામ;
પ્રદાચે દીઠા આવતા, જ્યેષ્ઠપુત્ર દીજે માન.
એટલે આવી બેઠા પ્રદાને, કીંચો નહીં નમસ્કાર;
અજ કહે માહારા પુત્ર થઈને મુજને, નમ્યા નહીં નિરધાર.
હું થકી શું એજ મોહોટો, બોલ્યા નહીં જુઓ બોધ;

૫૪૪ અધ્યાય ૮૯ મો-ભૂશુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને
અર્જુને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

એમ કહી ભૂશુટી ફરવી, નેત્રજવાળા ઉપન્યો ક્રોધ.
જળ છાંટીને શ્રાપે એહેવે, સાવિત્રીયે વારથા તેહ;
મનમાંહે બ્રહ્માયે બાણ્યું, આબ્યા પરીક્ષાને મુજ એહ.
ક્રોધ સમાવીને રહ્યા અમોભા^૧, બોલ્યા નહીં ફરી વાત;
પિતાયે નમસ્કાર કરીને, ઉઠ્યા ભૂશુ ધરી વાટ.
રત્નોશુણ્ણુ જોઈ વળ્યા તાંહાંથી, આબ્યા ઋષિ કૈલાસ;
પંચવટન ભાળ અંદ્ર ઝળકે, બેઠા શ્રીઅવીનાશ.
કુબેર એ પરધાન પાસે, પારવતી અરધાંગ;
જક્ષ કિંનર ભુત પ્રેતજ, સભામાં નૃત્ય રંગ.
એહેવે ભૂશુ ઋષિ જઈ પોહોતા, દીઠા નયણે એમ;
ઉઠીને શિવ બાથ સાહામાં, મળવાને અતિ પ્રેમ.
ભૂશુયે મનમાં બાણ્યું શિવને, ઝળેછે કુંડમાળ;
સર્પ હાર મંગળ દેખી, મળ્યા નહી અજળાળ.
આવી ઋષિ બેઠા ન કરી, વાત નહીં પ્રણામ;
શિવ કહે અમો મળવા ઉઠ્યા, મળ્યા નહીં ફેડું ઠામ.
એમ કહી ત્રિશૂળ તેપર, નાખવા ચઢ્યો ક્રોધ;
પારવતીયે વારથા તાહારે, સમજ્યા શિવ મનમધ્ય.
મુજ પરીક્ષાને આબ્યા ઋષિણ, વૃથા મેં કરી રીસ;
ક્રોધ મનમાં સમાવીને, બેઠા છે તવ ઘર.
ભૂશુયે ઉઠી પ્રણામ કીધો, ક્ષમા કરો અન્યાય;
તમોશુણ્ણુ જોઈ વળ્યા તાંહાંથી, ગયા જાંહાં મહારાજ.
વૈકુંઠ શોભા શી કહું, થઈ રહ્યો છે આતકાર;
હેમ માણુમય ખચિત મંદિર, આબ્યા હરિને દાર.
પીતાંબર ઓઢી પોઠ્યા છે, લક્ષ્મી તળાંસે પાય;
કો સેવામાં જળજારી લેઈને; કો ઉણી છે વીંજણ વાય.
બ્રહ્મા કહે એને ક્રોધ કેમ ચઢે, વિચાર્યું તવ તાંહે;

અંધ્યાય ૮૬ મો-ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને ૫૪૫
અર્ચુને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

એમ તો ક્રોધ ચઢે નહીં, મારી લાત દહયામાંહે.
તતક્ષણ શ્રી હરી બગી ઉઠયા, નમ્યા ઋષિને પાય;
વાયું હોયે તમને માહારૂં, હદે કઠણ છે આય.
ચરણ તમારાં કોમળ સ્વામી, મેં માર્યા દૈત અનેક;
તેણે કરી હદે કઠણ થયું છે, તમો જુઓ વિચારી વીવેક.
એમ કહીને ચરણ સેવન, કરે છે પ્રાણજીવન;
ક્ષણ એક બેસી પીઞ્ઞાંત લો, તમને શ્રમ થયો મુનિજન.
અર્ધપાત પૂજા કરી, લેઈ ચર્ણામૃત ધરણું શીશ;
વળી મંદીરમાંહે છાંટયા, વદ્યા શ્રીભુગદીશ.
તમારાં ચર્ણ તીર્થને એ, પવિત્ર કરે કહું ગુજ;
પાતકી આવી નાહાય ગંગામાં, સાધ નાહાય થાય મુદ્ધ.
માહારે વિષે દિગપાલ દેવ સહુ, થયા એક પવિત્ર;
ઋષી કેહે ધન ધન મહામણ, જુઓ ઉલટી રીત.
મેતો કીધો પ્રહાર શ્રીહરિ, કરે માહારૂં સ્તવન;
નેત્રથી આંસુધાર ગદગદ, કંઠે કેહે છે વચન.
ધન્ય શ્રીભગવાન તમવિન, કોણ પાળે લાડ;
સત્વગુણને જોઈ તાંહાંથી, વળ્યા ભૃગુ તતકાળ.
ઋષેશ્વરને કહું આવી, તણે સરખા દેવ;
તેહેમાં સત્વગુણ તે શ્રેષ્ઠ બાણો, એહેમાં નહીં સદેહ.
જે વીતી તે માડી કહી, પ્રહ્લા શિવની વાત;
શ્રીવીજ્ઞાના ગુણ કહ્યા તાહારે, ઋષી થયા સ્તીયાત.
રજોગુણે કરી મનુષ્ય દેહને, પામે તે અશ્વમેવ;
તમો ગુણે કરી દૈત ભાવ ને, સત્વગુણે કરી વિપ્રદેવ.
તે માટે સત્વગુણે કરીને, ધરે પ્રભુનું ધ્યાન;
સાંવાળી પ્રહ્લા સલા હરખી, ધન શ્રીભગવાન.
ભૃગુ લાંછન ભૂષણ પ્રભુએ, ધરયાં દહયા રમ્ય;
લકતનાં જુઓ લાડ પાળ્યાં, એહેવાં મધુસૂદન.

૫૪૬ અધ્યાય ૮૯મો— ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને
અશ્વિને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

સુતપુરાણી સૌનક આગળ, કહી કથા અતીસાર;
સત્વશુદ્ધે કરી અંતે પદવી, પામે તે નિરધાર.
વેદાંત સાસ્ત્ર પુરાણ વક્તા, ઋષી કહે સુત ધન;
વ્યાસ પ્રસાદે કથા અમૃત, પ્રવાહ વહે મુખ રમ્ય.
ઋષી સર્વે વખાણે ધન ધન, એ પરક્ષિત રાય;
જેહેની સલામા કથા હગ્ગિની, થાય પ્રભુ ચચાંચ.
વિખાણે શુક પરિક્ષતને, એહેવો ઋષીનો ભાવ;
હવિકથાપર પ્રેમ વિપ્રને, શ્રવણ કરે ભલો દાવ
શ્રવણ ભક્તિયે અંતે ઋષિજી, ગયા બેસી વેમાન;
શુકદેવ કહે સુણ રાયજી, વળી કહું કથા ભગવાન.
દ્વારકામા બ્રાહ્મણનો પુત્ર, જન્મતાં પામ્યો નાશ;
ફલન કરતા આવ્યા સલામાં, બેઠાં જાંઘા અવિનાશ.
ઉગસેન બાળભદ્ર જાહવ, પ્રધુમન એ મહાવીર;
દેખતાં વિપ્ર સન્મુખ આવી, કહ્યું છે એ રીત.
શત વરસનું આંધુસનિધિયે, લખ્યું છે એહ પ્રમાણ;
તે કેમ મિથ્યા થાય જીઓ, વીચારીને રયામ.
વિમયી લોભી દેખી રાજા, પ્રજા પીડણુ જેહાં
પરદુખને જાણે નહીં, એહેવા દુષ્ટ કહિયે તેહ.
પ્રભાતે ઉઠી કર્મ કર્યા વિના, જાયે મૃગયાવન;
એમ ન જાણે હિંસા કરે તે, ભોગવણું લેઈ જન્મ.
આખર એ દુખદાયક ભુટાં, કર્મ કરી પડે ફંદ;
આપણે જીવ તેહેવો સર્વનો, એમ જાણે નહીં મતિમંદ.
રાજા પામે પ્રજા દળીદ્રી, પીડા પામે કપ;
પુત્રનો વિભેગ થાયે, તેમ થયું જીઓ દુષ્ટ.
પછે સમજાવીને મોકલ્યા, વિપ્રને એહ પ્રમાણ;
એ રીત એહેના આઠ બાળક, નાશ પામ્યાં જાણ.
નવમી વેળા સલા મધ્યે, બેઠા પારય આપો આપ;

અધ્યાય ૮૯મો—ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને ૫૪૭
અર્જુને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

તે દેખતાં વીપ્રે બાળક આણી, નાખ્યું કરે છે વીલાપ.
નવ બાળક માહારાં મુખ્યાં છે, તમે સાંભળો નહીં રાવ;
અર્જુન કેહે વિપ્રને, એ શુંયછે મુજ કહો વાત.
વિપ્ર કેહે તાહારી આગળ શું કહું, તુંથી શુંયજ થાય;
વાસુદેવ સંકર્ષણ પ્રધુમન, અનિરૂધ સરખા રાય.
એણે આણી આપ્યો નહીં મુજને, તું છુ ભાંજીશ દુઃખ;
બાળબુદ્ધિ એ શું જોલોછો, સભામાં જુઓ મુખ
પારથ કહે વાસુદેવ નહીં, હું સંકર્ષણ નહીં નામ;
હું ધનંજય ધનુષધારી, કહો તે કરૂ કામ.
વિપ્ર કહે નવ બાળક પાપે, મુખ્યા છે એ જોય;
સભા મધ્યે કહું દુઃખ પણ, સાંભળે નહીં કોય;
પારથ કહે હાવે પ્રસવ થાયે તવ, કરજો મુજને જાણ;
તાંહાંલગી હું રહીશ બાળક, લઈજાય તે કેણુ ઠામ.
વિપ્ર કહે વાસુદેવ આગળ, જોલો સમજી નરેશ;
અરજુન કહે એ ક્ષત્રી નોહો, કહિયે નટના વેશ.
એશું આણી આપશે, એહમાં પુરૂષારથ છે રાય;
એ બ્રાહ્મણનાં કર્મ કરે જોહા, આણી આપોશ હૂંય
જા બ્રાહ્મણની વાહારે ધાયે, તે કહિયે સજનન;
તમે રૂઠન કરો એ સાંભળે, એ ક્ષત્રીનો નહિ ધર્મ.
વિપ્ર કહે કર્તુમકર્તા, સમરથ શ્રી ભગવાન;
તેણે નહીં માહારો પુત્ર રાખ્યો, તું કેમ રાખીશ જાણ;
અર્જુન કેહે જાંહાં હોય તાંહાંથી, લવુ સહી રાખે કેણુ;
નલાવું તો અગ્નિમાંહે, બળી મરૂં એ પોણ.
સભામધ્યે એમ કહું તાહારે, જોલ્યા નહીં ભગવાન;
અર્જુનનું એ વચન માની, વિપ્ર ગયા ફરી ઠામ.
લોકો કહે આજ રહતો વિપ્ર નહીં, જાયછે ધેર મુન્ય;
વિપ્ર કહે મુને પારથે કહું છે, આણી આપુ તુજ તન

૫૪૮ અધ્યાય ૮૯મો—ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને
અર્જુને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

એક સંવત્સર રહ્યા પારથ, પ્રસવનો આવ્યો દિન;
વિપ્ર તેડી ગયા મંદીર, બેસો આંહાં સ્વામીન.
તે સમે શરપંજર બાંધી, ગયા અરબુન વીર;
પવનનો પ્રવેશ ન થાયે, ધનુરવિદ્યા ધીર.
પ્રસવતાં તતક્ષણ બાળકે, કરચું તવ રોહન;
જોયું તો દીસે નહીં, વિપ્ર કહે કાંઠા ગયો તંન.
પૃથવી ગળી ગઈ શું થયું, પુત્ર ગયો તે કોણ વાટ;
સભામાં આવી કહ્યું, જાહાં બેઠા છે પારથ જાત.
ધીક ધીક તાહારાં પ્રાક્રમ બળને, વૃથા કરી તેં પોણ;
એમ ન જણ્યું લગવાન બેઠા, સભામાં કોણ કોણ.
સંકરણ પ્રધુમન સરખા, તે આગળ તું થુંમ;
તે ઉદ્ધરાં બોલિયો એમ કહ્યું, આણી આપું હુંય.
એ નપુંસકને કહે લાગો, હું પણ સુરખ માંહે;
એમતો પુત્રનું મુખ દેખતો, આતો સમુજો ગયો કાંઠે.
ગાંભીર ધનુષ ગાહું થઈ ગયું, એમ વદ્યા વિપ્ર પ્રક્ષ;
અર્જુન મનમાં લાજિયા, વિપ્ર બોલ્યા એ શું વચન.
સભા સહુકો દેખતાં, માફ કીધું છે અપમાન;
અરે પ્રાક્ષણ ધીરજ ધર, આણી આપું થા સાવધાન
શંકરનું સમરણ કરી, ગયા દક્ષણદિશા અરબુન;
જોગાલ્યાસે જઈ પોહાંતા, જમતગર રાજન.
છયાસી સહસ્ર જોજન જમપુરી, તાંહાં ગયા એકદશમાંહે;
શાસ્ત્ર વક્તા ઋષી સંગે, બેઠા છે ધર્મ તાંહે.
પંચાસ જોજન સભા જમની, પચીસ એ ચિત્રગુપ્ત;
દેખીને ભઠી માન દીધાં, કેમ આવ્યા ભુપત
પારથ કહે વિપ્રના સુત, આવ્યા દશ રાજન;
તેહેને અમો લેવા આવ્યા આંહાં, તે આપો અમને જંમ.
જે મરે તે આવે અહિંયા, પ્રથમ લેખું થાય;

અધ્યાય ૮૬મો—ભૂગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને ૫૪૯
અર્જુને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

પછે જેહેવાં કર્મ તેહેવાં, ઠામ આપો રાય.

જમ કહે તમે સત કહોપણુ, આવ્યા નહીં આ ઠામ;

વિદા થઈને પૂર્વ દિશાએ, ગયા ધંદ્રને ગામ.

નંદનવૃક્ષ વાટિકા, અતિ કહિયે રમણીક ધન્ય;

બેસવાના ઠામ જળસ્થળ, શોભા મણિમય રમ્ય.

તેત્રીસકોડ દેવ સભામાં, વિરાજે શક નામ;

તાળ ઝાંઝ મૃદંગ વાગે, અપહરા નૃત્ય ગાંન.

તે સમે આવી ઊભા પારથ, દીધાં બહુપેર માન;

મળી કરી સમાચાર લેઇને, આવ્યા પૂરવ ધંશાન.

રૂદ્રપુરી જોઇ વળ્યા, તાંહાંથી આવ્યા ઉત્તર દિશાય;

અલકાપૂર કુબેરને, જઈ પુછ્યું પારથરાય.

અહિંયાં તો નથિ આવ્યા સ્વામી, વદ્યા જક્ષ એમ વાણુ;

ધનના ધણી કુબેર જુઓ, કહિયે શિવપરધાન.

જોઇને પછે ગયા આગળ, પશ્ચિમ દિશા અરણુન;

વરૂણ કેહે આજ કૃપા કરી કેમ, આવ્યા આંહાં ધનધન.

પારથ કેહે અહિંયાં વિપ્રનાં તન, આવ્યા હોય લેવા કાળ;

વરૂણને કહી ઉઠ્યા તાંહાંથી, ચિંતા થઈતવ રાજ.

નવ નવ જોજન કોટી અંતરે, વસે દશે દીગપાળ;

દશેદિશા સ્વર્ગ લોક જોયા, કયાં હું ન લાપીભાળ.

જેતાં જેતાં એમ જાય પારથ, ધનુષ ગાંજીવ હાથ;

તળ વિતળ મુતળ રસાતળ, ખોળ્યા સપ્તપાતાળ.

સ્વર્ગ મૃદ્યુ નાગ લોક જોયા, નાહાંના મોટા ઠામ;

બ્રાહ્મણુન! પુત્ર જડયા નહીં, હવે સહી મેં તજવા પ્રાણુ;

જળ સ્થળ સઘળે જોઇ પાછા, આવ્યા દારિકા ગામ.

લજ્યાશ્રમિત થયા હવે, શું કેહેશું વિપ્રને ધામ.

સભામાં કાને સાંભળ્યો મેં, વિપ્રનો સંતાપ.

ક્ષત્રી થઇ હુખ લાંજ્યું નહીં, એ લાશું મુજને પાપ.

ગોબ્રાહ્મણુની વાહારે ન ચઢે, ક્ષત્રી ન કહિયે તેહ;

૫૫૦ અધ્યાય ૮૯મો—ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને
અર્જુને વિપ્રના ળાળક આણી આપ્યા.

તે માટે દેહે તન્નું તાહારે, છુટું પાતક એહ.
કાષ્ટ મંગાવી ચિતા રચી છે, અગ્નિ કરયો પ્રવેશ.
અંતરજ્વલિયે જાણ્યું એહેવે, તને પ્રાણ નરેશ.
તતક્ષણ આવી એમ કહ્યું, એ શું કરે અરજીન;
એકાએક શું જોઈ સભામાં, કરી પોણું રાજન.
એમ ન જાણ્યું એ ઇશ્વર આધીન, આપણે કહે શું થાય.
અર્જુન કહે અપમાન થયું, હવે જીવ્યાનું શું કાજ.
શ્રીકૃષ્ણ કહે તમ કોરત વધશે, લાવશે જાહારે જાળ;
ધનધન કેહેશે જગતમાં, ગાશે જસ ભૂપાળ.
તે માટે ધીર ધરે ક્ષણ એક, કાં જાણે રાજન;
ચાલો તમને દેખાડું હું, વિપ્રના દશ તાંન.
વંકુંકનો રથ અશ્વ જોડી, મંગાવ્યો તતકાળ;
અર્જુનને બેસાડી સીધે, આઘ્યા દીનદયાળ.
સપ્તસાગર દ્વીપ પર્વત, મરજાદા રૂપી જેહ;
ગાર સમુદ્ર લખ જોજન બોજે, દ્વીગુણ રસનો તેહ.
ક્ષીરસાગર દધિમંધ મીઠો, એક એકથી બમણો એમ;
તેટલા લોક વસે મધ્યે, મુકી ગયા પરીબ્રજ.
આગળ કંવાન લોભ દહિયે, પછે લોકાલોક;
પંચાશ કોડ પૃથ્વીને ફરતાં, પ્રથમ દુર્ગ એ શ્રીખ.
દશ સહસ્ર જોજન ગીરિ તાંહાં જિયો, તાહાંલગી સૂરજનો ગમ;
પછે તિમિર રથ મુજે નહીં, રહ્યો અટકી એમ.
આગળ લોકાંલોક દીસે, મારગ નહિં જિચાટ;
ચક્રનું સમરણ કર્યું તે, આવી કરેછે વાટ.
લોકાલોક ભેદી ચક્ર આઘ્યું, સહસ્ર રવિનું તેજ;
આગળ ચક્ર ને પાછળ રથ, એહેવે. આવ્યો એહેનો ઉક.
શ્રીરામજાણે તેમ ચક્ર કરે નહીં, ચાલે તેજ વિશેષ,
તે તેજે કરી તિમિર નેત્રે, આવ્યાં પાર્યનરેશ.

અધ્યાય ૮૯મો. ભૃગુએ ત્રણ દેવની પરીક્ષા કરી અને ૫૫૧
અર્જુને વિપ્રના બાળક આણી આપ્યા.

શ્રીકૃષ્ણ કહે સાવધાન થાઓ, નેત્ર ચોળી અરજુન;
જુએ તો જળખિંબમધ્યે, દીકું મંદિર રમ્ય.
સહસ્ર ખંભનું કહિયે મણિમય, તાંહાં ગયાં કેશવરામ;
જુએ તો શેષશર્ધ બેઠા, અપ્રભુજા ભગવાન.
શ્વેત રૂપે શેષ બેઠેની, કૃષ્ણ કહિયે સહસ્ર;
ઉપર મણી આતકાર શોભા, લીલાંબર અંગે વસ.
એહેવા સંકરવણુ તેપર, વિરાજે દેવમોહાર;
મુગટ મસ્તક ધર્યાં કાને, કુંડળ મકરાકાર.
શંખ ચક્ર ગદા આયુધ આઠે, દેહ ધરી ઉભા પાસ;
ભક્તિ મુક્તિ સિદ્ધિ આગળ, કરેછે કામકાજ.
પીનાંબર ઘન દામની, એહેવા શોભે શ્રી ધનશ્યામ;
કોટી રવિનું તેજ રચથી, ઉતરયા શ્રીભગવાન.
શ્રીકૃષ્ણ દેખી હસ્યા મંદમંદ, અપ્રભુજા ભગવાન;
અરજુનને દેખાડવા, આંહાં આવ્યા પુરજ્ઞાનંદ.
નર નારાયણ બેહુયે આવી, કર્યો છે નમસ્કાર;
શ્રીકૃષ્ણ એ પરિગ્રહ જાણી, હીધા આદર માર.
કૃપા કરીને સ્થાવ્યા અમને, દરશણ દેવા શ્યામ;
કૃતારથ અમને કરયા કહો, અમ સરણું સ્વામિ કામ.
શ્રીકૃષ્ણ કહે દશ બાળક વિપ્રના, આવ્યા છાં, લેવા આંહે;
અપ્રભુજા ભગવાન કહે, મેં આપ્યા જુઓ ધરમાંહે.
નરનારાયણ આવતરયા, એ પૃથ્વીપર જાણ્યું મનં;
દરશણની મુને ઇચ્છા એ મરે, મળ્યા શ્રીપરિગ્રહ.
જોમી બારં ઉતારી ને, પરવારયા હવે શ્યામ;
વળી કાંઇ કામ રહ્યું હોય તે, શીઘ્રે કરી આવો ધામ.
દેખાડવાને ધર્મ મારગ, ધરી છે આ દેહ;
એ માર્ગ જોઇ પ્રજા ચાલે તો, પામે પદવી તેહ
હવે સ્વામી શીઘ્ર વેહેલા, આવો પ્રાણજીવનં;

૫૫૨ અધ્યાય ૯૦મો—યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રયને જોધ,
અને-કૃષ્ણજનસમનું સ્વધામ જવું.

સાંભળી પ્રસન્ન થયા, પછે વધા શ્રી પરિગ્રહ.
થોડા દિવસમાં આવું છું, લેઈ જાણક ચાલ્યા રયામ;
એક મુહૂર્તમાં આવી પોહોતા, દારિકાપુર ગામ
પ્રાહ્મણના પુત્ર દશ આણી આપ્યાં, વાગ્યાં જીત નીશાણુ;
વિમે આશિર્વાદ દીધો, હજી તમને કહ્યાણુ
નથ સહુકો એમ કેહે, ધન ધન શ્રીગોવિંદ;
જાહેવે પણ જોળાપ્યા, એ કહિયે પૂરણાનંદ.
અર્જુન તવ જાણ્યુ મનમાં, એ જોગેશ્વર ભગવાન;
મેં જાણ્યુ માહારા સખા મિત્રજ, કરાવ્યાં બહુ કામ.
સારથી થઈ રથ હાંકયા, ભકતવત્સલ ઈશ;
હું સેવક એ સ્વામી કહિયે, જુઓ જિજ્ઞા રીશ.
મહિમા પ્રભુનો કે લેહે નહીં, એ સર્વે જાણ્યું મન;
વિદા થઈને ચાલ્યા અરજીન, હસ્તના પુરમાં જાણુ.
કંઈ જગન પુન્ય પ્રભુયે કરયા, વળી કરાવ્યા ધર્મસાર;
અધારી એ કીરત જગમાં, ગાયે જસ નરનાર.

વલણ.

ગાયે જસ અવિનાશનો, શુક કહે સાંભળ સચરે;
ધનદાસના સુત સુત રહે મુંદર, નેવ્યાસીમો અધ્યાયરે.

અધ્યાય ૯૦ મો.

(કકવું ૨૦૩—રાગ રામઘી)

વધા પરિક્ષત શુક પ્રત્યે વાણી, સધે ઉપનો એક મુને સ્વામી;
ક્રીડૃષ્ટ કહિયે પુરૂષપુરાણ, અણુજનના કોણ ભગવાન.
શુકદેવ કેહે સુણો હંસ, એ વાસુદેવના કહિયે અંશ;

અધ્યાય ૯૦મો—યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને બોધ ૫૫૩
અને કૃષ્ણબળરામનું સ્વધામ ૧૪૫.

વાસુદેવ સંકર્ષણ પ્રધુમન, અનિરૂધ આહારે એકજ પ્રહા.
તે માટે અનિરૂધ મૂતમાન, અપ્રભુજના એક ભગવાન;

(ઢાળ ગોપાઈ)

ભગવાન એ અપ્રભુજના, શ્રી વિષ્ણુ અંશ રાજન;
નરનારાયણ એક કહિયે, તમે એ જાણો મન.
અરજુનને દેખાડવા, શ્રીકૃષ્ણ લેઈ ગયા તાંહે;
એ જાણે માહારા સગા મિત્રજ, ભાવ ટળે મનમાંહે.
વળી દ્વારકાના લોક જાદવ, જાણે એ કૃષ્ણ રામ;
હરિકૃપાયે જોળખ્યા, એ કહિયે શ્રીભગવાન.
એ જોગેશ્વર પરબ્રહ્મ કહિયે, એ વિના નહીં હોય;
આનંદ આનંદ ગીત મંગળ, સદા જે તાંહાં હોય
સુખી લોક ધનાઢ્ય સહુકો, રાગ નહીં પ્રભવાન;
તેજવંત નરનાર હીસે, કહિયે રૂપનિધાન.

દેવાંગના જાણે સ્વર્ગથી, શું આવી છે આ ઠાર;
એહવી સ્ત્રી સહુ દિસે નગરમાં, થઈ રહ્યો આનંદાર.
ધન પતાકા તોરણ કેસર, ચંદનના છંટકાવ;
અગર ધુપ સુગંધ મગમગ, રત્નહીપક ભાવ.
છળં ઝરૂખા રાવટી, મોહોટા સપ્તભોમી અવાસ;
હેમકળશ જગમગી રહ્યા, મધ્યે મોહોટા ચોક અવાસ.
ઐરાવત ચાલે ડોલતાં, મદ ઝરે મારગ માંહે;
તેણે કર્દમ અશ્વખુરે, જીડે ખેડુ તે તાંહે.
રથ ચાલે અશ્વ ધમ ધમ, ગળે ધુધરમાળા;
એ રીતે રાજમારગ નયમાંહે, આનંદ આત બૂપાળ.
વાટિકા વૃક્ષ અતિ સુંદર, દ્રાક્ષ દાડમ બોર;
આંબા જાંબુ રાયણ કદળી, વિવિધ પેરનાં બેર.
માલતી અંપક મોગરો, ગુલાબ તુળસીવંન;
વાવ સરોવર કૂપ જળના, કામે રમણિક રમ્ય.
શ્રીમ્મ ઋતુ જાણી જળકીડાને, આદ્યા પુરૂષપુરાણ;

૫૫૪ અધ્યાય ૬૦મો—યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મંત્રયને બોધ
અને કૃષ્ણજાણશમનું સ્વધામ જનું

સોળ સહસ્ર સાથે સ્ત્રી સહુ છે, વાજતે નીચાણ.
તેટલા ધર ધરથી રૂપ, ધરયાં સુંદરરયામ;
સર્વનાં મન રાજે પોતે, એક શ્રીભગવાન.
ભરયાં સરોવર કમળ પુલ્યાં, સુગંધ મગમગ સાર;
નાહાવાને સહુ પેઠા જળમાં, છાંટે માંહેમા જળ નાર.
સર્વ સ્ત્રી મળી દક્ષણભુજ ભણી, છાંટે છે આવી પાસ;
તાહાદે શ્રીહરિ વામ ભુજ ભણી, છાંટેછે અવિનાશ
જળ કોઠાની રીત કરેછે, ઉઠાડે બહુ નીર;
સર્વને પુરા પડે પોતે, એક શ્રીજહુવીર
જેમ હસ્તણીના ટોળામાં, ગજ શેલે તેમ શ્રીરંગ;
હવે ધણું થયું હરિ એમ કહે, પછે નીસરયાં રસરંગ.
બીના વસ્ત્ર સુઠી નવાં પેહેરયાં, વિવિધપેરનાં અંગ;
જાતક જનની બીડ બહુ જસ, ગાયે નાના છંદ.
તેહેને વસ્ત્ર તે બીના સર્વે, આખ્યાં છે બહુ મૂલ;
રૂપમણી આદે સુખાસનપર, બેઠાં મોતીની જૂલ.
શ્રીકૃષ્ણ રથપર બેઠા આગળ, વાજે બહુ નીસાણ;
પાછળથી નરવાહન સ્ત્રી સહુ, આવ્યાં પોતાને ઠામ
એ રીતે ઘેર આવીને પ્રભુ, ગયા રાજસભાય;
વેળીને સહુ સભા ઉઠી, રીજ્યા બાદવશય.
ઈંદ્રે મોકલી સભા પેહેલી, બેસવા શ્રીહરિ માજ;
જમનું ત્રાહાં આલે નહીં, સદા આનંદ નીરલે રાજ.
પાંડવને મયે આપી તેહેવી, સભા રમણીક રમ્ય;
જળને ઠામે રથજની વ્રાંતી, રથજને ઠામે જળ ત્યંમ.
એહેવી સભા ભગવાનની, જાણે પ્રગટ્યા રવિ ઉદ્યોત;
હેમ મણિમય જડિત રચના, શોભા અમરગંભીર.
એ સભામાં બાદવ સરવે, ઉગ્રસેન રાજાન;
રાગને પ્રણામ કરીને, બેઠા સનમુખ બ્રહ્મા.

અધ્યાય ૬૦મો-યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મેત્રેયને બોધ ૫૫૫
-અને કૃષ્ણજનસામનું સ્વધામ.

ઉગ્રસેન મહારાજ કહીને, પોતે પ્રભુ પરધાન;
તાલ ઝાંઝ મૃદંગ વાજે, અપસરા નૃત્ય ગાન.
એ રીતે નિત આનંદ ઓછવ, સદા માંગલ્ય હોય;
સલા વિસરજન થઇ તવ, હુરિ આવ્યા ઘેર જોય.
સોળ સહસ્રમાં રૂખમણીનું, મંદીર પરમનિધાન;
ચુનીમાં મધ્ય નયક શોભે, તેમ ઝગઝગ ધામ.
રૂઢથી ઉતરી શ્રી કૃષ્ણ પોતે, આવ્યા મંદીર બાંહે;
રૂખમણી સહસ્ર દાસો સંગે, ઉભા સેવામાંહે.
આસન મણિમય જડાવ તે પર, બેઠા દેવમોહાર;
શીતળ જળ મુખવાસ બોડી, આપે રૂખમણી નાર
નિદ્રા આવી તે સમે, હુરિ પોકયા છે મુખાસન;
સમુદ્રદેણ એવિ સેજ કહિયે, શોભા રમણિક રમ્ય.
લક્ષ્મી પોતે પગ તળાસે, જોળામાં લઇ એમ;
શ્રીકૃષ્ણ ચરણનો વિરહ ક્ષણએક, સેહેવાયે નહીં અતિ પ્રેમ.
સોળ સહસ્ર એ રીતે પ્રભુની, સેવા કરે ઘણો બાવ;
કો પાન ખીડી જળ લઇ, કો બિલી વીંજણ વાવ.
પ્રેમે કરી તનમય થઇ, સહુ વીસરી દેહ બાન;
ટીટોડીને કહે થોડું બોલ, સુતા ભગશે લગવાન.
પણમાત્ર બોલતી રહે નહીં તું, સ્વામી વિરહે કાજ;
અમને શ્રીકૃષ્ણવિના ક્ષણ એક, બાંધે તે જુગ ધાય.
ચકલીને કેહે રાત્રે આવડો, શોક કરે ક્યાં રાત;
સ્વાનીના વિજેગ માટે, અમને થાય તેમ મન
સમુદ્રને કહે સત ને દિન, કાં કરે ધુધવાટ;
રતન તમારાં હરયાં તે હુએ, નિદ્રા નહીં તમકાજ.
જેમ અમારાં મન હરયાં, અમને નિદ્રા નહીં દિન રાત
તેમ શું તમને થયું, એહેવું દિસે છે તીર્થરાજ
મંદ્રાચળથી મુંગંધ વાયું, આવે તેહેને કેહે એમ;

અધ્યાય ૯૦મો—ચાદવોનો-સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને જોધ, ૫૫૭
અને કૃષ્ણજનસમનું સ્વધામ જવું.

જુએ તો જોખામાં શયન કરે છે, કહ્યું નહીં કાંઈ ભાન.
જાંહાં જુએ તાંહાં શ્રીકૃષ્ણ વ્યાપીક, દેખે સઘળે કામ;
હું તું ભાવ રહ્યો નહીં, તંદરૂપ જવું સ્વધામ.
રૂપમણી આદે એક એકને, દશ પુત્ર એક કન્યાય;
એ લક્ષ્મીને સહસ્ર એકસદ, એંસી પુત્ર એ થાય.
એહેવા ગૃહસ્થાશ્રમ પ્રભુતા, આનંદ સઘળી રીધ,
ત્રેલોકનો વૈભવ ધરમાં, અષ્ટ સિધ નવ નીધ
એહેવામાં કાંઈ પુણ્ય પ્રભુએ, કર્યાં આત સુખદાય;
વાવરતાં ખુટે નહીં, શુક કહે સાંભળ. રાય.
નીત પ્રત્યે જોદાન આપે, વિપ્રને પ્રભુ જોહ;
ખીજા દાનનું લેખું નહીં, શું તમને ગૃહસ્થાશ્રમ;
ધર્મમારગ થાપવા, આસકત નહીં પ્રભુમન.
શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર પ્રાત્ર તેહેના, કહિયે અસખ્યાત;
પરિવાર પ્રભુનો ગણ્યો ન જાયે, ખીજાંની રી વાત.
જાદવનાં અષ્ટકુળ લોજક, અધક મધુ એહેવા નામ;
એકનાં દશ રાત સહસ્રજ, લક્ષ કોટી પ્રમાણ.
છપન કોઈ જાદવ તેહેના, પુત્ર પ્રાત્ર અપાર;
અચુત વર્ષ એહેની કથા, તોહે ન આવે પાર.
ત્રણ કોટી અદારસેં શુર, ભણાવે નીરાણ;
ખાળકનું લેખું નહીં, એહેવા જહુવંશ ભૂપાળ.
રૂપમણીના પુત્ર પ્રદુમન, અતિરૂપના વજનાલ;
એહેના મુત પ્રતિખાહુ આગળ, આલ્યો વંશ એ લાભ.
પૃથ્વી ભાર સહુ ઉતર્યો, મન વિચાર્યું ભગવાન;
જાદવકુળ એ રહ્યું તેહેનું, પરભાર્યું કરૂ કામ.
માહારા ભુજના અંશ એહેને, ખીજો હણે એહેવો કોણ;
માહારાને હું કેમ હણું, વિપ્ર આપે મરે પોણ.
એહેવો વિચાર કરીને શ્રીકૃષ્ણ, પરવારયા સાવધાન;
જાદવનો હવે કાળ આવ્યો, સોંકયા શ્રીભગવાન

પપદ અધ્યાય ૯૦મો-ચાદવોનો મંદાર, ઉદ્ભવ મંત્રેયને બોધ
અને કૃષ્ણબળરાતું સ્વધામ જણું.

અમને શું દિપમાન કરે છે, કામ દુર્લભી જેમ.
કટાક્ષદ્રષ્ટી જોયું હરિયે, વાગાં અમને બાણ;
શરીરે ધા પડ્યા એહેવામાં, વાયુ દુખ દે કાંચ.
અમે તમારું શું વણસાડ્યું જે, વેર કરો અમસાથ;
એહેવું તમને ઘટે નહીં, જો જુઓ વિચારી વાત.
મેઘને કહે તમારે નામે, નામ પડ્યું મેઘશ્યામ;
તમારી ઉપમાં આવી પ્રભુને, જુઓ લાગ્યનિધાન.
મંદમંદ વરસે ઝીણી છુટે, શું કારણ કેહેવાય;
અમને જેમ શ્રીકૃષ્ણ વિરહે, નેત્ર જળ તેમ ધાય.
ચંદ્રને કહે ક્ષય રોગી તમે, થીર થઈ રહ્યા કેમ;
જેમ અમારા મન કૃષ્ણ પાળે, ચાલે નહીં આગળ તેમ.
ગોવર્ધન ગિરિને કહ્યું, જાઓ શંગ કરો શું કામ;
હરિ મળવા ઇચ્છા થઈ, જેમ અમે ઇચ્છું તેમ આમં.
અન્ના મોઢી શોધું ઝોપધી, આપો જીવનમૂળ;
ઉપકાર વૃક્ષ પુલ રૂળ નહીં કો, આવે તમ સમતૂલ.
તમે તો પ્રીત કરો હરિસું, કેમ મેળાપક થાય;
આખર એ દુખદાયક એહેને, વિરહે તજવી કાય.
કોકિલાને કહે મધુરે, સ્વરે કરી કરો ગાન;
સુધું હોય તે જીવતું થાયે, કરે અમૃતપાન.
તેમ તમે હરિજીણુ ગાયા અમને, આવ્યાં ઘટમાં પ્રાણ;
હંસને કહે વૈકુંઠથી ફૂત, આવ્યાં આંહાં કેમ જાણ.
સમાચાર લાવ્યા રમાપતિના, તે કહો અમને કાજ;
દુરથી તમે આવ્યા માટે, થાકા હશે ગંભીરાજ.
જળપીયો વળી ક્ષુધા હોય તો, પય પીયો એ પ્રમાણ;
કુશળ છે લગવાન એ કહો, હજે તમને કલ્યાણ.
એમ શ્રી સર્વ થઈ તનમય, લાગું હરિસું ધ્યાન;
હરિ પાસ છે દેજે નહીં, તેની દષ્ટિ હૃદયામાંહે.
હરિકૃપાગે જ્ઞાન ઘડ્યું છે, સુણો શ્રોતા કાન;

અધ્યાય ૯૦મો—ચાલવેનો-સંહાર, ઉદ્ધવ મંત્રેયને બોધ, ૫૫૭
અને કૃષ્ણજ્ઞરામનું સ્વધામ જવું.

જુએ તો જોખામાં ચયન કરે છે, કહ્યું નહીં કાંઈ ભાન.
જાંહાં જુએ તાંહાં શ્રીકૃષ્ણ બ્યાપીક, દેએ સઘળે દાન;
હું છું ભાવ રહેા નહીં, તંદરૂપ બવું સ્વધામ.
રૂખમણી આદે એક એકને, દશ પુત્ર એક કન્યાય;
એ લક્ષ્મીને સહસ્ર એકસહ, એસી પુત્ર એ યાય.
એહેવા ગૃહસ્થાશ્રમ પ્રભુના, આનંદ સઘળી રીધ,
ત્રૈલોકનેા વંબવ ઘરમાં, અષ્ટ સિંધ નવ નીધ
એહેવામાં કાંઈ પુણ્ય પ્રભુએ, કર્યાં આત સુખદાય;
વાવરતાં ખુટે નહીં, શુક કહે સાંભળ-સય.
નીત પ્રત્યે જાહાન આપે, વિપ્રને પ્રભુ જોહ;
બીજા દાનનું લેખું નહીં, શું તમને ગૃહસ્થાશ્રમ;
ધર્મમારગ ચાપવા, આસકત નહીં પ્રભુમન.
શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર પ્રાત્ર તેહેના, કહિયે અસખ્યાત;
પરિવાર પ્રભુનો ગણ્યો ન બાયે, બીજાંની રી વાત.
જાહવનાં અષ્ટકુળ લોજક, અધક મધુ એહેવા નામ;
એકનાં દશ રાત સહસ્રજ, લક્ષ કોટી પ્રમાણ.
છપત કોઠ જાહવ તેહેના, પુત્ર પ્રાત્ર અપાર;
અચુત વર્ષ એહેની કયા, તોહિ ન આવે પાર.
ત્રણ કોટી અઢારસેં શુર, લણાવે નીશાળ;
બાળકનું લેખું નહીં, એહેવા જદુવંશ જૂપાળ.
રૂખમણીના પુત્ર પ્રદુમન, અનિરૂધના વજનાભ;
એહેના સુત પ્રતિબાહુ આગળ, ચાલ્યો વંશ એ લાભ.
પૃથ્વી ભાર સહુ ઉતરયો, મન વિચારયું ભગવાન;
જાહવકુળ એ રહું તેહેનું, પરભારયું કરું કામ.
માહારા જુજના અંશ એહેને, બીજો હણે એહેવો કોણ;
માહારાને હું કેમ હણું, વિપ્ર આપે મરે પોણ.
એહેવો વિચાર કરીને શ્રીકૃષ્ણ, પરવારયા સાવધાન;
જાહવનો હવે કાળ આવ્યો, સોંકયા શ્રીભગવાન

૫૧૮ અધ્યાય ૯૦મો--ચાહવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મિત્રેયને જોધ,
અને કૃષ્ણજીરામનું સ્વધામ જવું.

હવે એકાદશસ્કંધની કથા, એહેમાં કહું છું હરિજન
શ્રીકૃષ્ણ જન્મ સ્વધાત પૂરણ, ચરિત્ર થાય અતિ રમ્ય.
ઓધવ હરિના ભક્ત તેહેણે, જાણ્યો એ અભિપ્રાય;
એકાંત શ્રીહરિ ભક્ત છે, તાંહાં આવી નમ્યા પાય.
એક વિનંતી છે એ સ્વામી, એમ જાણ્યું જયો વૈકુંઠ;
કાળ આવ્યો લોકનો, શું થાયે ગરૂડારૂઢ.
અંતરજમીયે જાણ્યું એ ભણું, પુછે જનને કાજ;
ઓધવને કહે કથા અમૃત, સુકું છું આ કાર.
પુરાણમાં એ અધિક ભાગવત, કહિએ માહારૂં તેજ;
શ્રવણ કીર્તન ધ્યાનથી જન, પામશે પદ એજ.
એહેમાં જ્ઞાન વૈરાગ ભક્તિ, ભક્તિયે હોય મોક્ષ;
માહારૂં ભક્ત મુજને દેખશે, હું વ્યાપી રહ્યો ત્રૈલોક.
જળસ્થળ સધળે જાણે મુજને, હું વિના નહિં કોય
ઉદ્ધવ તુજને કહું જ્ઞાન તે, કેહેજે ભક્તને જોય.
તે માટે તમે રહો જનને, કેહેવા એ ઉપદેશ;
અંતે મુજને પામશે, એહેમાં નહીં સંદેહ.
ઓધવ કહે તમ વિના સ્વામી, એક શણુ જીવ જાર
હું તમારી સાથે આવીશ, નહીંતર તમું આ કાય.
જ્ઞાન ગદ પ્રભુએ કહ્યાં, તાહારે સમજ્યા વૈષ્ણવજન;
પણ ચિંતા મનમાં ઉપની, હરિ વિના કેમ કરે મન
હવે મુજને દર્શણ દુર્લાભ, કરીને મળવું કાંહાયે;
કેમ સહીશ વિભેગ પ્રભુનો, શોક કરે મનમાંહે.
થઈ આજ્ઞા ભગવાનની તો, શું કરે હરિજન;
જાજ કાજ કરશે સહુ, શ્રીકૃષ્ણ ચરણે મન.
દુર્વાસા આદે ઋષી મળવા, આવ્યા કહી શુભ વાત;
મળી પ્રભુને આવી ઉતર્યા, વાટિકા રમ્ય સત.
તાંહાં પીઠતારક કુંડ પાંડવે, સારયું છે જાણી તીર્થ;
તર્યા છે પીઠ લોટના, માટે નામ પડ્યું એ પ્રસિદ્ધ

અધ્યાય ૯૦મો—યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મંત્રેયને બોધ પપદ
અને કૃષ્ણજાણસમનું સ્વધામ જવું.

એ કામે ઋષી બેઠા છે તેહેમાં, દુર્વાસા મહંત;
જાદવના બહુ કુંવર રમતા, આવ્યા તાંહાં શુભવંત.
રમતા રમતા હેલાંમાંહે, કરયું ઋષિનું હાસ;
સાંબકુમારને સીનો વેશ ધરવી, લાવ્યા મુનિને પાસ.
ચીરં પેહેરાવી કટિ આગળ, કીધું મોહોટું પેટ;
હોનાર છે તેને કોણ વારે, આવી લાગુ નેટ.
જાળક કેહે આ ચી કેહેતાં, લગ્યા પામે મન;
અમો તમને પુછું છું, એ શું જણશે મુનિજન.
ઋષિયે મનમાં જાણ્યું એણે, કીધી કપટની વાત;
નામ જનાર્દન વિના શ્રાધ્યા, ઋષિયે તાંહાં તાત્કાળ.
દુર્વાસા તવ વધા જાળક, સાંભળો સાવધાન;
એ જણશે મુસળું, જાદવ માત્ર કરશે ઘણું.
સાંભળી ઘણું લગજ પામ્યા, શી કરવી હવે ઘેર;
વિપ્રશ્રાપ ફરે નહીં, આપણા વાંક શું કેહેશુ ઘેર.
નિસ્તેજ થઈને જાળક તાંહાંથી, ગયા મુકી અહમેવ;
વસે છોડતાં પડયું નીસરી, મુસળું તતખેવ.
સમાચાર આવી પોહોતો પ્રભુને, જોડ્યા નહીં ધરયું મુન્ય;
લાવી પહારથ લખ્યું એહેને, રાખે એહેવું કોણ.
જુઓ જાળકે કરી છલણા, તેણે થયો છે વિપ્રનો શ્રાપ;
તે કેમ મિથ્યા થાય જાદવ, માંહોમાંહે કરે વાત.
સભામાં આણી મુકયું જાદવે, કરયું છે લોહ ચૂર;
સમુદ્રમાં સહુ ધસી નાખ્યું, તેમાંની ચેવ પણ ફર.
નગરમાં ઉત્પાન વાયસ, લાગા છે હવે કેમ;
સભામાંહે સહુ જાદવને, પછે કહે શ્રોકરિ જેમ.
ચાલો પ્રભાસે જઈયે જાતરા, તાંહાં છુટિયે પ્રસ્રશ્રાપ;
વચન પ્રભુનાં માનીને, તવ શીઘ્રે થયો સહુ સાધ.
શ્રીકૃષ્ણ જાળકને જાદવ સર્વે, ગયા છે પ્રભાસ;

૫૬૦ અધ્યાય ૯૦મો—યદ્વેનો સંહાર, ઉદ્ધવ મંત્રેયને યોધ,
અને કૃષ્ણજીરામનું સ્વધામ જીવું.

પેહેલે દિવસે સ્નાન તર્પણ, ક્રીધાં તીર્થ અપવાસ.
ખીન્ને દીવસે શ્રાદ્ધ સારીયાં, આખ્યાં જહુ વિધિ દાન;
લોજન કરાવ્યાં વિપ્રને પોતે, યસ્વારયા કરી કામ.
આપ આપણે સહુ કામ જોડા, આનંદ ઓચ્છવ ગાન;
તે સમે છટ વારૂણી આવી, સ્વર્ગથી કામ કામ.
શ્રીકૃષ્ણ વિના સહુ જાહેવે, એ પીધી છે ગ્રહી નેર;
માંહિમાહે મર્મ વાયક ઉઠ્યાં, જુદા થાયે ઘોર.
મધુમન કૃતવમો જોહુ, સાલકીને ગદભાન;
ખડગ ચામર સાંગ કરમાં, ધનુષ ને વળી જાણ.
હથિયાર ભાગાં ગડદા કોહોણી, હઠે નહીં એ પોણ;
મરજાદા મુકીને પઢેછે, નહીં જાણતા એ કોણ.
જળભદ્ર વારે માને નહીં, એમ ગઈ જાહેવ જુદા;
સાગર સંગમ સરસ્વતી, તાંહાં થાય છે જહુ જુદા.
એમ ન જાણે આ પિતા છે, પુત્ર જાંધુ બ્રાત;
લોહ ચુર ઉડ્યાં ભાલપત્રે, ઠરે સઘળો માર.
તેણે કરી એક મુહુર્તમાં સહુ, પડયા જાહેવ લોમ;
છપન કોડ એ નાશ પામ્યા, રહ્યા શેષ હરિ સોમ.
વાંસે વાંસ ધસાય તાહારે, અગ્નિયે થાય ભસ્મ;
તેમ ઇચ્છા પ્રભુની કરવું, પોતે જુએ જોડા પ્રક્ષ.
જળભદ્ર કહે શ્રીકૃષ્ણને, મુને આજ્ઞા શ્રીગોપાળ;
જોગાવ્યાંસે દેહ દહી, મળીયા શેષ પાતાળ.
શ્રીકૃષ્ણ તાંહાથી પીપળ છાંયે, જોડા જઈ ક્ષણમાત્ર;
તે સમે મંત્રેય ઓધવ, આવી નમીયા પાય.
નેત્રથી આંસુધાર ચાલી, સ્તુતી કરી કહે વાણ;
અમને સ્વામી સંગે તેડો, કેમ રહેશે પ્રાણ.
વચન ભકતનાં સાંભળી, પછે વદ્યા શ્રીજદુરાય;
મંત્રેયને કહે વીદુર મુજને, મળ્યા નહીં સમે આય.

૫૬૧ અધ્યાય ૯૦મો—ચાહવેનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને બોધ
અને કૃષ્ણબળરામનું સ્વધામ જવું.

તે માટે તમને જ્ઞાન કહ્યું એ, કેહેલો વિદુરને કાજ;
જાઓ અતે મુજને પામશો, મળી થયા ઋષી વીદાય.
ઓધવને કહ્યું જાઓ અહીંથી, તમે બદ્રીકાશ્રમ;
તાંહાં જઈ ઉપદેશ જ્ઞાને, પામશો પદ પ્રદા.
આજ્ઞા મસ્તક ધરી તાંહાંથી, ગયા ઓધવ વન;
ફરી ફરી મુખ ભુજે પ્રભુનું, વહે જળ લોચન.
જિહ્વ ઉપર ચર્ણા મુકી, બેઠા છે વિશ્વનાથ;
લોહચૂર કરતાં શેષ તેહેની, ભાલ પારધી હાય.
પદ દેખી બાણ માર્યું, પારધીયે હરિચર્ણ.
જાણ્યું જે મૃગનયણું ચળકે, લાગું અશર્ણાશર્ણ.
આવી જોયું ભગવાન દીઠા, કરી મનમાં શોચ;
શ્રીકૃષ્ણ કહે માહારી ઇચ્છાયે થયું, જ્ઞાને કરે છે શોચ.
પારધી કહે હણે મુજને, કર્યો મેં અન્યાય;
શ્રીકૃષ્ણ કહે પૂર્વે વેર વાળી, આપ્યું તુજને આજ.
એહેને મોક્ષ આપી હીરણ્ય તીરે, આબ્યા સુંદર રયામ;
એહેવે સારથી રથ તુજસી માગે, આવી કર્યો પ્રણામ.
વિનય કરીને વધા વાણી, આગન્યા મમ દેવ;
શ્રીકૃષ્ણ કહે આંહાં રથ મુકી, જા દ્વારિકા તતખેવ.
સમાચાર જઈ કહો તાતને, થયું આ રીત કેહે ધૃત;
પછી મુજને પામશો, તેહેને વિદાય આપી જગદીશ.
ઠોટી ઠોટી વેમાન દેવનાં, આબ્યા દરશણ કાજ;
સ્તુતિ કરીને કહે સ્વામી, જિતારયો ભૂભાર.
મુનું છે વૈકુંઠ શીઘ્રે, જાણું તાંહાં મહારાજ;
ચતુર્ભુજ થઈ દર્શણ હરીયે; આપ્યાં દેવને કાજ.
તેજના બહુ પુંજ વિષ્ણુ, રૂપે થયા ભગવાન;
રથ બેસી સ્વદેહે ગયા છે, નાજતે નીશાણ.
રવિ શશિ તારા મુનું મંડળ, શોભા રમણીક રમ્ય;

પદર અધ્યાય ૯૦મો—યાદવોના સંહાર, ઉદ્ધવ મંત્રેયને ગોધ,
અને કૃષ્ણજનરામનું, સ્વધામ જવું.

જન લોક તપ સત લોક સુકી, ગયા શ્રીપરિવ્રજ.
દારૂકે જઈ કહ્યું તાતને, મર્ધ છે જે રીત;
સુદૃઢ માત્રમાં જાદવ માંહોમાંહે, વહીસુઆ વિપરીત
જોગાઅવ્યાસે દેહ તણને, ગયા હજધર કામ;
સ્વદેહ અતુર્કજ યઇને, ગયા હરિ નિજધામ.
સુને દેહેવા મોકલ્યો, આહા રહેશે મો તમે કોય;
સાત દિવસ પછી સસુદ્ર આવી, લોપચે નમ્રજ સોય
ઉચ્ચસેન વસુદેવ દેવકીયે, સામળતાં તન્યા પ્રાણ;
રૂકમણી આદે સોળ સહસ દેહ, તણ ગયાં નિજધામ.
પારથ કહે સુને વંચી હરિ ગયા, કહી નહિ કાંઈ વાત;
એમ કહીને રૂકન માંડયું, પાળચે કોણ લોક.
એહેવું કહ્યું સુન્ય ધરયું તપ ઘણું, ચોક કરે મનમાંહે;
હવે સુજને દર્શણ દુર્લભ, ફરી મળવું ક્યાંહે.
નમ્ર તણને લોક તાંહાંથી, જઈ રહ્યા શંખોદ્ધાર;
વજ્રનાભ ધનંજય મળી, ક્રિયા કરી નીરધાર.
પડો પુરમાં ફેરવ્યો, વરતી જીવિધિરની આણ;
શ્રીકૃષ્ણને જય ગાય નિર્મળ, પ્રભ સહુ તેણે કામ.
શંખ સોંપી આલ્યા તાંહાંથી, વજ્રનાભ અર્જુન;
ગોપી મળવા આવ્યાં સગે, ગયા ઇંદ્રપ્રસ્થાન.
મારગમાં ગોવાળ હુટે, ચાલે નહીં પ્રાકમ;
અસાપી તે કામ નીપજે, ગોપીચંદન રમ્ય.
તેજ અરબુન જીએ ઉભા, તેજ ગાંભવનાણ;
તેજ ગયું પ્રભુવિના લાગે, સઘળે સુનું રાણ.
શુકદેવ કહે સુણે સયણ, કહું વિદુર ઝોધવ સંવાદ;
એક કોહેણી સેન્યસું આવ્યા, વિષ્ટિ કરવા દયાળ.
દુરલોધનને કહું સભામાં, આપો તમે અર્ધરાજ;
નહીંતર એ પાંચ ગામ આપો, સરે પાંડવકાજ.
ભીષ્મપિતામહ પૃથરાષ્ટર, સાંભળે છે કાન;

અધ્યાય ૯૦મો—ચાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મંત્રંયને જોધ, ૫૬૩
અને કૃષ્ણજનસમનું સ્વધામ જવું.

વચન પ્રભુનું માન્યું નહીં, ગયા રીસાવી ભગવાન.
વિદુરે સમજાવી કહ્યું, ન માન્યું એ હોનાર;
રાયને ચઢ્યો ક્રોધ કાકાને, કાહાડી મુક્યા બાહાર.
તીરથ કરતાં ઓધવને, આની મળ્યા મધુવન^૧ સાર;
પુછ્યું કૌરવ પાંડવ કુશળ છે, એ કેહો મુજને સમાચાર.
એક સંવત્સર થયો તાંહાંની, જાણી નહીં મેં વાત;
ઓધવ કહે સાધને ખીટે, તેહેને શુભ દેમ થાય.
જુઓ વિદિ કરવા ગયા શ્રીહરિ, માન્યું નહીં એણે મૂઠ;
અંહકાર અભિમાની તે પર, રૂઠ્યા ગરૂડાડૂઠ.
તમે કહ્યું તમને ઠાડી મુક્યા, નગરથી એણે બાહાર;
તે માટે તેને શું કુશળ કહું, કેહેતાં જીભ ખંચાય.
જુઓ રાવણે કુદ્રષ્ટ રાખી, વિભીષણપર સાર;
તમપર દુરજોધનને રાખી, થયું કુળ સહુ નાશ.
એહેવા એ મદઅંધ તે નહીં, જાણે એહ રીત જન;
કૌરવ પાંડવ જુદા થયું, પડ્યું અઠાર ગ્રોહોત્પી મૈત્ર્ય.
ધૃતરાષ્ટ્ર ગાંધારી પાંડવ, રક્ષા છે થયો કેહેર;
સાંભળી ધણું રૂદન કીધું, અંધની શી પર.
શ્રીકૃષ્ણના સમાચાર કહો મુને, કુશળ છે સહુ પરિવાર;
ઓધવ કેહે હરિ કુશળ તેહેનું, પુછ્યું શું વિચાર.
જુઓ પુતના પ્રાણ લેવા આવી, તેહેને આપી મોક્ષ;
શરીર તેહેનું હાહ કર્યું, છુટી મુગંધ મગમગ જોક્ષ.
એહેવા શ્રીહરિ જાદવકુળમાં, પ્રગટી રવિ ધયો અન્ન;
સાંભળો જેહુએ રૂદન કીધું, વિદુર ઓધવ સંત.
ઓધવ કહે હરિયે સંભાર્યા, મળ્યા નહીં તમે આપ;
મૈત્રેય ઋષિને જ્ઞાન કહ્યું, એ કેહેજો વિદુરને ધાજ.
તે માટે જુઓ કેહેશે એ પછે, ગયા વિદુર તેણે કામ;

પદર અધ્યાય હોયો—યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને જોષ,
અને કૃષ્ણજનમનું, સ્વધામ જવું.

જન લોક તપ સત લોક મુકી, ગયા શ્રીપરિવ્રજ.
દારૂદે જઈ કહ્યું તાતને, ચર્ચ છે જે રીત;
મુદ્ગતાં માત્રમાં જાલવ માંહોમાંહે, વહીમુખા વિપરીત.
જોગાઅખ્યાસે દેહ તણને, ગયા હજધર કામ;
સ્વદેહ અતુર્ણ થઈને, ગયા હરિ નિજધામ.
મુને કેહેવા મોઢયો, આંહા રહેયો મો તમે કોય;
સાત દિવસ પછી સમુદ્ર આવી, લોપશે નમ્રજ સોય
ઉગ્રસેન વસુદેવ દેવકીયે, સાંભળતાં તજ્યા પ્રાણ;
રૂકમણી આદે સોળ સહસ્ર દેહ, તણ ગયાં નિજધામ.
પારથ કહે મુને વચી હરિ ગયા, કહી નહિ કાંઈ વાત;
એમ કહીને રૂદન માંડ્યું, પાળશે કોણ લાડ.
એહેણું કહ્યું મુન્ય ધરયું તપ 'ધણું, એક કરે મનમાંહે;
હવે મુજને દર્શણ હર્લેલ, ફરી મળવું કયાંહે.
નમ્ર તણને લોક તાંહાંથી, જઈ રહ્યા શંખોદાર;
વજ્રનાભ ધનંજય મળી, ક્રિયા કરી નીરધાર.
પડો પુરમાં ફેરવ્યો, વરતી જીધિધિરની આણ;
શ્રીકૃષ્ણનો જશ ગાય નિર્મળ, પ્રજા સહુ તેણે કામ.
શજ સોંપી આલ્યા તાંહાંથી, વજ્રનાભ અર્જુન;
ગોપી મળવા આવ્યાં સગે, ગયા ઇંદ્રપ્રસ્થાન.
ભારગમાં ગોવાળ લુટે, ચાલે નહીં પ્રાકમ;
અધાપી તે કામ નીપજે, ગોપીચંદન રમ્ય.
તેજ અરબુન જીએ ઉભા, તેજ ગાંછવળાણ;
તેજ ગયું પ્રભુવિતા લાગે, સઘળે મુનું રાણ.
શુકદેવ કહે મુણે રાયણ, કહું વિદુર જોધવ સંવા
એક કોહેણી સેન્યસું આવ્યા, વિષ્ટિ કરવા દયાળ
દુરજોધનને કહ્યું સલામાં, આપો તમે અર્ધશજ;
નહીંતર એ પાંચ ગામ આપો, સરે પાંડવકાજ.
લીભપિતામહ ધૃતરાષ્ટ્ર, સાંભળે છે કાન;

પાપ દંભો—યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મંત્રેયને બાધ પદ્ય
અને કૃષ્ણજીરામનું સ્વધામ જણું.

પ્રભુજીએ લોચન ફરકે, નગમાં ઉતપાત;
મને કહે કુશળ નહીં હવે, એહેવે આબ્યા અર્જુનપ્રાત,
આર પુછ્યા જાદવરાયના, કુશળ પ્રદુમન રામ;
કુમાર ને ગદ બાનુ, અનિરૂધ એ સાવધાન.
ધ્યુનો પરિવાર સરવે, કુશળ છે બોલ્યા સૂખ;
એ તાંહાં કલપાંવ થયો, નિસ્તેજ દીસે મૂખ.
ગદગદ નેત્ર જળ, પછે વદ્યા મુખથી વાણુ;
વત્સલ ગયે મેં તમ, મળવા રાખ્યા પ્રાણુ.
મેં પ્રતાપે પૃથ્વી જીતી, રાજ કરો છો રાગ;
રત દિસતી નથી, મેં વિભેગ કેમ સેહેવાય.
વિના લોજનને અટકી, બેસતા વિશ્વનાથ;
આવે તાહારે લોજન, સેન કરવું સાધ.
એ જગનમાંહે, કર્યાં ઘરનાં કામ;

૫૬૪ અધ્યાય દ્વિતીયો-ચાલવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને જો
અને કૃષ્ણજનરાત્રી સ્વધામ જણુ.

હરદ્વારમાં મૈત્રેય મળી તેણે, કહ્યું તત્ત્વજ્ઞાન.
એ આદ્ય અત ને મધ્ય બ્યાપી, રહ્યા પુર્ણાનંદ;
વિદુર મૈત્રેય સવાદ છે ઘણો, જાણજો એ સત.
ઓધવ જાદ્રિકેદાર દેહ તણ, ગયા તેજ નિજધામ;
વિદુર હસ્તિનાપુર આવી, મળ્યા પાડવ ગામ
ધૃતરાષ્ટ્ર ગાધારીને જઈ, મળ્યા કરયુ રૂદન;
મમજાવી કહ્યું ભાઈને, હવે કરવું કાંઈ સાધન.
એ બીએ તાહારા પુત્ર હણ્યા, તેહેને હાથે જસે કેમ;
પ્રતિજ્ઞાધ કરી લઈ ગયા છે, એહ જાદ્રિકાશ્રમ
જોગ અબ્યામે દેહ તણ ગયા, દંપતી નિજ ધામ;
પ્રભાએ જઈ વિદુરે દેહ મુકી, પામ્યા ઉત્તમ હામ
પ્રાણકાળ આવ્યા સેવા કરવા, જીવિષ્ટિર રાજન;
દીઠા નહીં માતતાત સજય, કીહા ગયા દુષ્પ્રમન.

અધ્યાય ૯૦મો—ચાદવેનો સંહાર, ઉદ્ધવ મેત્રેયને બોધ પદ્ય
અને કૃષ્ણગણરામનું સ્વધામ જવું.

વામબુજાએ લોચન ફરકે, નશ્રમાં ઉતપાત;
ભીમને કહે કુશળ નહીં હવે, એહેવે આબ્યા અર્જુનપ્રાત,
સમાચાર પુછ્યા જાદવરાયના, કુશળ પ્રધુમન રામ;
સાંબકુમાર ને ગદ લાનુ, અનિરૂધ એ સાવધાન.
શ્રીકૃષ્ણનો પરિવાર સરવે, કુશળ છે બોલ્યા સૂખ;
જાણીએ તાંહાં કલપાંત થયો, નિસ્તેજ વીસે મૂળ.
કંઠ ગદગદ નેત્ર જળ, પછે વધા મુખથી વાણ;
ભકતવત્સલ ગયે મેં તમ, મળવા રાખ્યા પ્રાણ.
જેહેને પ્રતાપે પૃથ્વી છતી, રાજ કરો છો રાય;
તે મુરત દિસતી નથી, મેં વિભેગ કેમ સેહેવાય.
મુજ વિના જોજનને અટકી, જેસતા વિશ્વનાથ;
અર્જુન આવે તાહારે જોજન, સેન કરવું સાધ.
રાજસુ એ જનમાંહે, કર્યાં ઘરનાં કામ;
પત્રાવળ જુઠી વિપ્રની, લઈ નાખતા શ્રીભગવાન.
મન્થ વેધી દ્રૌપદી લાબ્યા; સભામાં પુર્યાં ચીર;
લાખાગૃહથી જળતા રાખ્યા, દુર્વાસા વન વીર.
સહાશિવને છુટ્યા જુધમાં, દહ્યું ખાંડવ વન;
ધંત્રાસન જઈ અર્ધાં આસને, જેસતા રાજન.
ગૌધેન વાળી ગયા કૌરવ, સાંભળ્યું એ કાન;
ઉત્તરકુંવર લઈ સંગે, રથ ખેડ્યો તેણે કામ.
ભીષ્મ દ્રૌણ કરણ શલ સરખા, મહારથી મહા ખીટ;
મોહાસ્રજ કરી મોહ પમાડ્યા, લાબ્યા, જો યઈ છત.
જુદ કરી તેહેને છતી આબ્યા, પડ્યું જગમાં નામ;
ગૌ વાળે તેહ અર્જુન, પ્રતાપ શ્રીભગવાન.
કૌરવ રૂપી ત્રૈન્યાસાગર, તરયા છે સ્વામીનાથ;
જે જુને માહારી રક્ષા કરતા, જે જુદ ત્રૈન્ય સામ.
રક્ષા કરીને રાખના ધનપર, પુર્યા એમ મનેદય;

પદ ૪ અધ્યાય હૃગો-યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને જોધ
અને કૃષ્ણજાણનાં સ્વધામ જણું.

હરદારમાં મૈત્રેય મળી તેણે, કહ્યું તત્ત્વજ્ઞાન.
એ આદ્ય અંત ને મધ્ય વ્યાપી, રહ્યા પુર્ણાનંદ;
વિદુર મૈત્રેય સવાદ છે ઘણો, જાણજો એ સત.
જોધવ ગદ્ગિદ્ગદાર દેહ તણ, ગયા તેજ નિજધામ;
વિદુર હસ્તિનાપુર આવી, મળ્યા પાંડવ ગામ.
ધૃતરાષ્ટ્ર ગાંધારીને જઈ, મળ્યા કર્યું રૂદન;
સમજાવી કહ્યું ભાષને, હવે કર્યું કાંઈ સાધન.
એ લીમે તાહારા પુત્ર હણ્યા, તેહેને હાથે જસે કેમ;
પ્રતિજોધ કરી લઈ ગયા છે, એહ ગદ્ગિકાશ્રમ.
જોગ અભ્યાસે દેહ તણ ગયા, દંપતી નિજ ધામ;
પ્રભાસે જઈ વિદુરે દેહ મુકી, પામ્યાં ઉત્તમ ઠામ.
પ્રાતઃકાળ આભ્યા સેવા કરવા, જીધિષ્ઠિર રાજન;
દીઠાં નહીં માતતાત સંજય, કીડાં ગયા હુખમન.
નેત્રજરી કહે મુને વંચી, ગયા પુણ્ય શ્રી લોક;
સાંભળી એહેવો શોક કરતાં, આભ્યા નારદ મોક્ષ.
પરમપદને પામ્યા તેહેનો, શાને કરાછો શોક;
તે ગયા કાળે તમને જણું, રહેશે નહીં જીવો કોઈ લોક.
સસમાં આવી રાત્રે વાસો, રહે વટાઉ જોક;
પ્રભાતે ઉઠી જાયે દશે દશાયે, જેમ હટવાડે લોક.
કેહોના માતતાત ગાંધું સ્વામી, કેહોના પુત્ર સ્ત્રી ધન;
તમો જ્ઞાની એ વિષ્ણુ માયા, જીવો વિચારી મન.
જે આભ્યો તેહેનો નાશ અહિયાં, રહે નહીં કે સ્થીર;
કે સુખાસન બેસી જાય છે, કે જાંઘ્યા જાય જંજીર.
ધન્યર આધીન જગત સરવે, સ્વાધીન નહીં કોય;
રહ્યા ગયાનો શોચ ન કરવો, કહિ ગયા મુનિ જન.
જીધિષ્ઠિર ચિંતા કરે, હમ્મ આભ્યા નહીં અર્જુન;
સાત માસ તેહેને પ્રહી ગયા, તાંહાં થયું કાંઈ વિધન.

અધ્યાય ૯૦મો—યાદવોનો સંહાર, ઉદ્ધવ મૈત્રેયને બોધ પદ્ય
અને કૃષ્ણજીનરામનું સ્વધામ જીવું.

વામજીભાએ લોચન ફરકે, નગમાં ઉતપાત;
ભીમને કહે કુશળ નહીં હવે, એહેવે આબ્યા અર્જુનજાત,
સમાચાર પુછ્યા જાદવરાયના, કુશળ પ્રધુમન રામ;
સાંભકુમાર ને ગદ શાનુ, અનિરૂધ એ સાવધાન.
શ્રીકૃષ્ણનો પરિવાર સરવે, કુશળ છે બોદ્યા સૂખ;
જાણીએ તાંહાં કલપાંત થયો, નિસ્તેજ દીસે મૂળ.
કંઠ ગદગદ નેત્ર જળ, પછે વદ્યા મુખથી વાણુ;
ભકતવત્સલ ગયે મેં તમ, મળવા રાખ્યા પ્રાણ.
જેહેને પ્રતાપે પૃથ્વી જીતી, રાજ કરે છે રાય;
તે મુરત દિસતી નથી, મેં વિભેગ કેમ સેહેવાય.
મુજ વિના લોજનને અટકી, બેસતા વિશ્વનાથ;
અર્જુન આવે તાહારે લોજન, સેન કરવું સાધ.
રાજસુ એ જગનમાંહે, કર્યાં ધરનાં કામ;
પત્રાવળ જુઠી વિપ્રની, લઈ નાખતા શ્રીભગવાન.
મૃચ્છ વેધી દ્રૌપદી લાબ્યા; સભામાં પુરયાં ચીર;
લાખાગૃહથી બળતા રાખ્યા, દુર્વાસા વન વીર.
સહાશિવને જીત્યા જુધમાં, દહ્યું ખાંડવ વંન;
ધંત્રાસન જઈ અર્ધાં આસને, બેસતા રાજન.
ગૌધેન વાળી ગયા કૌરવ, સાંભળ્યું એ કાન;
ઉત્તરકુંવર લઈ સંગે, રથ બેડયો તેણે કામ.
લીધ્મ દ્રૌણ કરણ શલ સરળા, મહારથી મહા મીટ;
મોહાસજ કરી મોહ પમાડ્યા, લાબ્યા, ગૌ થઈ જીત.
જીદ કરી તેહેને જીતી આબ્યા, પડ્યું જગમાં નામ;
ગૌ વાળે તેહ અર્જુન, પ્રતાપ શ્રીભગવાન.
કૌરવ રૂપી મૈન્યાસાગર, તર્યા છે સ્વામીનાથ;
બે બુજે માહારી રક્ષા કરતા, બે જીદ મૈન્ય સાધ.
રક્ષા કરીને રાખના ધનપર, પુર્યા એમ મનોદય;

૫૬૬ અધ્યાય ૬૦મો--યાદવોનો સેહાર, ઉદ્ધવ મિત્રેયને જે
અને કૃષ્ણજનસમતું સ્વધામ જવું.

સેહાર શોહેણી સૈન્ય મધ્યે, રાજ્યો રથ સમરથ
તૃપા લાગી અશ્વને, મારયું બાણ પૃથવી દીન.
જળ કાહાડી મેં પાયા જુદામાં, જો હતા સ્વામીન.
- મુજમાટે ચતુર્ભૂજ યર્ધ, કરતા હરિ સંગ્રામ;
પોતાનું અંગ આગળ કરે, રમે મિત્રને સાગે બાણ
સારથી યર્ધ રથ હાંક્યા, કરાવ્યાં નીચ કામ;
કોઈ વેળા મેં સભા મધ્યે, હાસ કીધું ભગવાન.
અપરાધ માહારો સહયો તેણે, ચઢી નહીં કાંઈ રીસ;
એહેવી મુજ પરતીત તે આજ, તણ ગયા બાઈ ધઃ
પ્રહ્લ્યાપે જાદવ મુખા, રહ્યો એક વજ્રનાભ;
સાંભળી મુરછા યર્ધ રાખને, પડ્યા કરે વિલાપ.
નકુળ સહદેવ બીમસેને, જાણી વાત તતક્ષણ;
કુંતા ટ્રોપતી સુભદ્રા સહુયે, કર્યાં બહુ રૂદન.
કુંતા કેહે ધણા દિવસ થયા મુને, મળ્યા નહીં જોઉં વાદ
આવો તો મોહોણાચારી કરું હું, સુના કરું છાં સાદ.
જાહારે અમને કબ પડે તાહારે, આવતા ભગવાન;
તે અમને સુકી કાંઠાં ગયા, કુંતાએ તનિયા પ્રાણ.
પારથ કહે હરિયે કહાં, અહીં રહેશે મો રાજન;
પરિણતને તવ રાજ આપી; ગયા સ્વર્ગસદન.
શુકદેવ કહે સુણો રામજી, કહ્યાં કૃષ્ણચરિત્ર અતિરમ્ય;
મુતપુરાણીયે શૌનક આગળ, કહી કથા પરિબ્રહ્મ.
હેમાચળમાં જ્વાલ આહારે, ગળ્યા ટ્રોપદી સંગ;
સ્વદેહી ધર્મ ગયા વૈકુંઠ, પામ્યા પદ શ્રીરંગ.
શ્રોતાજન અહુમમતા સુકી, જાગ્યાં શ્રી ભગવાન;
પતિમતા બેઠી રહી, જુઓ ગણિકા ચઢિ વેમાન
વજ્રનાભને મધુસાનું, રાજ આપી ગયા ધર્મ;
મનનું પાળણ કરે, સુણો શ્રોતાજન

અધ્યાય ૬૦મો—ચાહવોનો સંહાર, ઉદ્ધવે મૈત્રેયને જાણ, ૫૬૭
અને કૃષ્ણજીજ્ઞાસમનું સ્વધામ જવું.

શ્રીભાગવત કથા પ્રેમે, સાંભળે નરનાર;
શ્રોતા વક્તા ગુણક જન, તે પામે પંઠ નિરધાર.
ભગવાન પ્રિય અર્થે કહ્યું, જનરંજને શું થાય;
કોઈ નંદો કોઈ વંદો કોઈ કહો, પ્રેમે ગાયા શુણ્ણ જહુરાય,
વસંત સત્તર છન્નુએ, વસંત પંચમી દંન ૧; ૬૭૮,
રામસ્કંધ પૂરણ થયો છે, ધાએતામો હરિજન.
હરિજન કો ખોડમો દેશો, અન્નણે કોધો અંચ;
માહારા હૃદયમાં હરિ વસ્યા, તેણે કહ્યું છે એ મંત
રતા હરતા પોતે શ્રીહરિ, નિમિત્ત માત્ર હું દાસ;
માતા વક્તા બ્રહ્મ હરિજન, ભજવા શ્રીઅવિનાશ

૧૮૯.

ભજવા શ્રીભગવાન એમ થયા, અધ્યાય નેવું ભજ્યા રામરે;
નકાસના સુતસુત કહે, સુંદર મેવાડા નામરે.

૧ એ કીટીની પછી સધગી ગું પ્રતેમા આ ત્રણ કીટી
—અધ્યાય બાવનથી અધુરેરે, તે હરિકૃપાએ થયો સંપૂર્ણ રાવ
ર પ્રગણા મંચે ધાએતામો વાસ.

સુંદર હરિનો દાસ કહે પ્રશુ રાખો ચરણ નિવાસ.

* એ ગું પ્રતેમા વચણ છેજ નહીં, એ ગું પ્રતેમા માત્ર પહેલી
કીટી અંતે જૂજ ફેર છે.